Ernest Mandel

Arbetarkontroll, arbetarråd, arbetarstyre
En antologi

Översättningar: Bengt Andersson, Örjan Appelqvist, Ulla Blomqvist, Göran Jacobsson, Otto Mannheimer, Sonja Pleijel, Birgitta Sandberg, Christina Sohlberg.
Svensk redigering: Kenth-Åke Andersson

Första upplagan: René Coeckelberghs Partisanförlag, maj 1971

I denna digitaliserade version har vissa av texterna bytts ut mot ”auktoriserade översättningar” (gäller bl a Lenin och Mao). MF (jan 2007)

Innehåll

Inledning av Ernest Mandel 1
I. Källorna 27
1. Karl Marx och Friedrich Engels 27
Centralledningens hänvändelse till Kommunistiska förbundet (1850) 27
Inbördeskriget i Frankrike (1871) 27
Inledning till ‘Inbördeskriget i Frankrike’ (1891) 29
Ur Engels: Om auktoriteten (1874) 31
2. En praktisk erfarenhet av arbetarkontrollen under Pariskommunen 33
3. Karl Kautsky: Den sociala revolutionen 34
4. Sovjeten i Petrograd 1905 35
L. Trotskij: 1905 35
Trotskij: ‘Sovjetens historia’ 44
5. Daniel de Leon: Industriell syndikalism 45
II. Den sovjetiska erfarenheten efter revolutionen 1917 47
6. V.I Lenin 47
Den hotande katastrofen och hur den bör bekämpas 47
Stat och revolution 49
Förordning om arbetarkontrollen 51
Sovjetmaktens närmaste uppgifter 52
Rapport om partiprogrammet (8:e partikongressen) 54
7. Den ryska revolutionen 56
Leo Trotskij: Sovjeterna 1917 56
A. Pankratova: Fabrikskommittéerna i Ryssland under revolutionen 60
8. Kommunistiska Internationalens programmatiska ståndpunkter 69
Lenin: Teser om proletariatets diktatur (presenterade vid 1. kongressen, 1919) 69
Fabrikskommittéer och arbetarkontroll (Teser antagna vid 2. kongressen, 1920) 72
Zinovjev: Villkoren för bildandet av arbetarsovjeter (2. Kongressen 1920) 73
K. Radeks analys av arbetarkontroll (3. kongressen, 1921) 75
A. Losovskij: Kontrollen över produktionen 77
9. De bolsjevikiska teoretikerna 81

N. Osinskij, ‘Om socialismens uppbyggnad, (april 1918). 81
N Bucharin, E. Preobrasjenskij: Industrins organisering och fackföreningarna 84
Karl Radek, ‘Program för den socialistiska ekonomins uppbyggnad’ 87
A. Sjljapnikov, Ekonomins organisation och fackföreningarnas uppgifter (1921)..... 90
III. Det internationella revolutionära uppsvinget efter Första världskriget..... 94
10. Rosa Luxemburg 94
Vad vill Spartakusförbundet?..... 94
Tal vid Kommunistiska partiets grundningskongress 96
Den ryska revolutionen 98
11. Ungern – Arbetarråden i den ungerska revolutionen 1919 100
12. Strejkkommittéerna i Seattle och Winnipeg 1919..... 103
O’Connor: Revolutionen i Seattle 103
R. Dowson: ‘Generalstrejken 1919 i Winnipeg’. 108
13. Den engelska Shop Stewards-rörelsen (1918-20) 112
J. T. Murphy: Arbetarrådet 112
W. Gallacher och J. Paton: Arbetarkontrollen 116
Förtroendemännens reglemente 118
Vad som hände i Leeds 120
14. Arbetarråden i Tyskland (1918-20)..... 121
Eugène Levine: Rapport från den första rådskongressen..... 121
Socialisering av och arbetarkontroll över produktionen 121
Till befolkningen i Ruhrdistriktets kolgruveområden! (jan 1919) 124
Oppositionens riktlinjer i rådsfrågan vid de tyska fackföreningarnas 10. kongress i Nürnberg år 1919 126
15. A. Gramsci och fabriksråden i Italien (1919-20) 128
Syndikalism och rådstanken..... 128
Arbetarrådet..... 131
Ordine Nuovos program..... 133
Den turinska rörelsen för fabriksråden..... 138
16. Karl Kautsky, Otto Bauer, Max Adler 144
Kautsky: Proletariatets diktatur..... 144
Otto Bauer: Revolutionens väg 144
Max Adler: Demokrati och Arbetarråd (1919) 147
IV. Konsolideringen av de teoretiska erfarenheterna fram till Andra världskriget och det revolutionära uppsvinget 1936 152
17. Georg Lukács: Lenin..... 152
18. Karl Korsch 156
Arbetarnas rätt till kontroll över fabrikerna (1922)..... 156
Skrifter om socialiseringen..... 158
Pannekoek och arbetarråden..... 159
19. Den nederländska skolan av rådskommunister 161
H. Gorter: Svar till Lenin 161
20. Leo Trotskij 162
Vänsteroppositionens plattform 162
Till frågan om arbetarkontroll över produktionen..... 166
IV Internationalens övergångsprogram (1938) 171
21. Sovjeterna i Kina (1928-34)..... 175
Mao Tsetung: Sovjeterna i Chingkangbergen..... 175
Agnes Smedley: Den långa marschen. Chu Tehs epok och liv..... 177
22. Frankrike 1936 178

Danos och Gibelin: juni 1936 ... 178
23. Spanien 1936-37 ... 181
Kollektiviseringen i Katalonien ... 181
Kollektivisering och arbetarkommittéer ... 182
V. Debatt och erfarenheter efter Andra världskriget ... 188
24. Självstyre i Jugoslavien ... 188
Arbetarsjälvstyret i de jugoslaviska företagen ... 188
Arbetsfördelning och självförvaltning av företagen ... 193
Självförvaltningens motsättningar i Jugoslavien ... 197
25. Arbetarinitiativ i Östtyskland (1945-1953) ... 200
26. Arbetarkontrollen i Bolivia ... 204
Pulacayoteserna. ... 204
H. Zondag: Arbetarkontrollens förverkligande efter 1953 ... 204
Colquiriteserna ... 206
27. Arbetarråden i den ungerska revolutionen 1956 ... 207
Appell från Centrala Arbetarrådet för Csepels stål- och Metallurgi-industri (Népszabadsag, 23 nov. 1956) (Utdrag) ... 214
Appell från Centrala Arbetarrådet i Stor-Budapest till alla fabriksråd, stadsdels- och distriktsråd ... 214
28. Arbetarråden i Polen ... 218
Erfarenheten från 1956 ... 218
För arbetarråden ... 221
29. Självstyret i Algeriet ... 224
Material om självstyret i Algeriet ... 224
Apropå förberedelserna inför den självstyrda industrisektorns kongress ... 228
30. Indonesien ... 231
K. Ananta: Arbetarnas erfarenheter av övertagande av produktionsmedlen i Indonesien. (1945-1964) ... 231
31. Den aktuella debatten i Väst-europa ... 238
A. Gorz: Arbetarklassens strategi och neo-kapitalismen ... 238
E. Mandel: För arbetarkontrollen ... 240
Livio Maitan: Arbetarrörelsen i en kritisk fas ... 243
32. Maj 1968 i Frankrike ... 245
Den centrala strejkkommittén i Nantes ... 245
Sovjeter i Saclay? ... 247
33. Arbetarråden i den socialistiska republiken Tjeckoslovakien (1968) ... 249
34. Kan arbetarna sköta industrin? ... 252
Hamnarbetarnas nästa steg ... 252

Inledning av Ernest Mandel

Denna antologi försöker att ge en överblick över den rörelse av idéer och handlingar som i snart ett sekel väglett arbetarna att frånta Kapitalet dess makt över företagen och att ersätta den med en organisation av arbetarklassen, produktionsprocessens herre. Denna antologi är alltså eklektisk eftersom den på en gång förenar teoretiska analyser och beskrivningar av arbetarnas revolutionära aktioner. Den ger sig inte ut för att vara fullständig. Vi har inte spårat de historiska rötterna till idén om en organisation av ekonomin grundad på arbetarråd ('de sammanslutna producenterna' som Marx sade). Att vi börjar med citat av Marx och Engels betyder inte att det inte funnits betydligt äldre förfäder till idén om alla producenters själv-bestämmande och självstyre.[1] Att de revolutionära syndikalisterna inte finns med i denna antologi beror inte på att de inte skulle givit några bidrag till idén om arbetarråd. Det beror på att dessa bidrag före den ryska revolutionen sällan generaliserades på det teoretiska planet med undantag av tanken på att den socialistiska produktionen skulle organiseras av fack-föreningarna; en tanke som bäst uttrycktes av Daniel De Leon. Efter 1917 smälter de samman med idén om ett rådssystem 'uppbyggt från basen', som utförligt – och bättre – uttryckts av 'Rådskommunister' av Pannekoeks och Gorters skola, vilka tagits med i denna bok.[2]

Vid urvalet av avsnitt till denna antologi har vi vägletts av två hänsynstaganden. För det första att visa den *universella* karaktären i arbetarnas strävan att bemäktiga sig företagen och reorganisera ekonomin och samhället på grundval av principer som svarar mot deras behov av självbestämmande. Därefter att teckna utvecklingen av teorin om arbetarråden – enligt en inre logik, driven såväl av teorins inre motsättningar och i sista hand bestämd av själva det kapitalistiska systemets utveckling, som av en självkritik av de praktiska erfarenheterna i försöken att övervinna detta system.

För att understryka den universella karaktären av rörelsen, har vi med avsikt fört in redo-görelser för erfarenheter av arbetarråd och arbetarkontroll i olika utom-europeiska länder, som varit dåligt kända av arbetarrörelsen i Europa. I själva verket har dessa erfarenheter redan gjorts på de fem kontinenterna: i den stund då vi skriver detta förord, får vi upplysningar om att en rörelse för arbetarkontroll igångsatts i Australien och Kanada. På Ceylon genomförde arbetare och anställda vid Nationella Fiskarförbundet en framgångsrik strejk, kastade ut direktörerna och drev själva företagen under flera veckor. Behöver vi erinra om att under den största generalstrejk som förekommit i Argentina, den 1964, ockuperade cirka 3 miljoner arbetare 4 000 företag och började att själva organisera produktionen? En engagerande film,

---

[1] Daniel Guerin (*L'anarchisme*, Paris, Gallimard, 1965, s. 52 ff) misstar sig när han i Proudhon ser fadern till rådstanken. Owen och hans lärjungar hade utvecklat denna tanke långt före Proudhon, och vi tror inte att de heller var först. Redan i februari11819 började engelska tobaksarbetare, efter elva veckors strejk, att själva organisra produktionen för egen räkning! (E. P. Thompson: *The Making of the English Working Class*, Pelican Book, Penguin Books Ltd. 1968, s. 869). Man kan även tillfoga ett exempel – utan tvekan inte heller det första – av franska skrädderiarbetare, som 1833 satte upp principen att endast arbeta som association och att eliminera arbetsgivarna. Detta exempel visar hur tanken pi arbetarnas självstyre ursprungligen kanske var småborgerligt och korporatistiskt.

[2] Se t.ex. Rudolf Rocker: *Die Prinzipienerklärung des Syndikalismus*. Redan före 1914 finns det en relativt omfattande fransk litteratur om hur fackföreningarna efter den sociala revolutionen skall organisera produk-tionen. Se t.ex. Charles Albert och Jean Duchene, *Le Socialisme revolutionnaire*, Paris, Editions de la Guerre Sociale. Det är idag helt bortglömt att till och med Jean Jaurès en gång (i *Revue Socialiste* aug. 1895) utvecklade en liknande tanke på självförvaltning för olika industrigrenar, organiserade i fackföreningar som utsåg sina egna chefer, förmän och råd etc. Men Jaurès mildrar denna tanke på facklig självförvaltning genom skapandet av ett högre ekonomiskt organ, som han kallar 'ekonomins centrala råd' och som skulle bestå av såväl representanter valda av fackföreningarna (federala råd) i alla industrier, och av representanter för hela nationen, valda genom allmän rösträtt.

Smältugnarnas timme, ägnades åt denna höjdpunkt i klasskampen i Latinamerika.[3] Vi har alltså föredragit att citera sådana exempel framför att räkna upp alla de europeiska erfarenheterna, som ibland bara är en upprepning av vad som skett i grannländerna. Således innehåller antologin redogörelser för erfarenheter av arbetarråd i Kanada, USA, Kina, Bolivia och Indonesien, men tar inte upp erfarenheterna från Österrike, Polen eller Finland, vilka i hög grad liknade de tyska och ryska modellerna under perioden 1918-19.

I

Vad gäller utvecklingen av teorin om arbetarråd, arbetarstyre och arbetarmakt, så framträder den i all sin mångfald och motsägelsefullhet till och med hos de av oss flitigt citerade huvudteoretikerna. Denna inledning ägnas en kritisk översyn av denna utveckling.

Varje gemensam arbetarkamp, som går utöver de omedelbara och snävt korporativistiska målen, ställer problemet om formerna för kampens organisering, vilka innehåller fröet till ett ifrågasättande av den kapitalistiska makten.

Den preussiska ministern von Puttkammer hade förvisso inte fel när han yttrade de famösa orden: ‘Varje strejk bär på revolutionens sådd.’

En rent yrkesbegränsad strejk syftar bara till att åstadkomma en ur arbetskraftssäljarnas synpunkt mer fördelaktig fördelning av det nya värde de skapat, mellan dem själva och arbetsköparna, som tillägnar sig en del av det. Men även en sådan strejk ifrågasätter delar av den kapitalistiska makten, om den förs energiskt och militant. Den vill hindra arbetsköparen att ‘fritt’ köpa arbetskraft, dvs. att påtvinga arbetarna en inbördes konkurrens, när dessa endast kan försvara sig mot Kapitalets finansiella allmakt genom att övervinna konkurrensen inom sin egen klass. Den vill hindra arbetsköparen att i ‘sitt’ företag föra in vad han vill; det är villkoret för varje strejks seger. Av samma skäl ifrågasättes den kollektiva borgarklassens – den borgerliga statens – rätt att kontrollera vägarna och trafiken; det är funktionen hos strejkvakterna vilka fungerar som ‘de strejkandes trafikpoliser’ runt företaget i strejk, i stället för den borgerliga polisen.

Den ifrågasätter även den härskande borgerliga ideologin (inklusive den borgerliga rätten) genom att avslöja att t.o.m. den mest ‘liberala’ borgerliga stat, långt ifrån att förklara sin ‘neutralitet’ eller sin medlande roll i klasskampen, aktivt ingriper i denna, på Kapitalets sida och mot Arbetet, när det försvarar abstrakta principer som ‘arbetets frihet’ eller ‘rätten att fritt färdas på vägarna’ (till fabrikerna). Ty strejken, det är arbetarnas hävdande av sin rätt att kämpa mot ‘friheten till utsugning’ och att kämpa för arbetarkollektivets kontroll av arbetet.

Den härskande ideologin är för övrigt inte bara borgerlig; den är också motsägelsefull. Samtidigt som den proklamerar ‘arbetsfrihet’, förbjuder den majoriteten av strejkande arbetare att utöva rätten att inte arbeta under förhållanden som inte tillfredsställer dem, utan att samtidigt garantera dem möjligheten till ständigt arbete (full sysselsättning). ‘Arbetsfrihet’ är inget annat än Kapitalets frihet att köpa arbetskraft när det passar det och under förhållanden som det självt bestämmer, liksom alla de sociala, juridiska och ideologiska förhållanden som tvingar arbetaren att sälja sin arbetskraft under dessa villkor. Alla deras verkliga rättigheter trampas under fötterna, och den enda ‘rätt’ som består är att inte dö av svält ... om den böjer sig under Kapitalets diktat!

Men det som i en vanlig facklig strejk endast existerar potentiellt i embryoform, tenderar att framträda allt tydligare så snart strejken utvidgas. När man går från en strejk i ett enda företag till en strejk i en hel industribransch av vital betydelse; när man går från denna till en lokal,

[3] Jfr. erfarenheterna av fabriksockupationer i ett annat latinamerikanskt land: *Las Tomas de Fabricas*, Bogota, Centra Columbiano de Investagaciones Marxistas, Ediciones Suramerica, 1967.

regional och framförallt nationell generalstrejk; när man går från en strejk där arbetarna lämnar fabriken under strejken till en strejk med ockupation av fabriker, verkstäder och kontor; och när strejken med passiv ockupation slutligen utvecklas till en strejk med aktiv ockupation (då arbetarna börjar återuppta arbetet under sin egen ledning): då har den vanliga 'arbetskonfliktens' upproriska innehåll utvecklats till sina yttersta följder: en kraftmätning för att avgöra vem som skall vara herre över fabriken, i ekonomin och i staten: arbetarklassen eller borgarklassen.

Det är i den organisation som arbetarna skapar för att kunna föra kampen med största möjliga utsikt till framgång, som den spirande 'mot-makt' strejken skapat, framträder klarast.�åvitt strejken är tillräckligt omfattande, lång och kraftfull, kommer en effektiv strejkkommitté att tvingas att inom sig och bland arbetarna skapa utskott som ansvarar för insamling och utdelning av stödfonder, för utdelning av livsmedel och kläder till de strejkande och deras familjer, för att hindra tillträdet till fabriken, för att organisera de strejkandes fritid, för att försvara de strejkandes sak i den allmänna opinionen bland arbetarna, för att ta reda på motståndarens avsikter, osv., osv. Här ser vi groddarna till en arbetarmakt som organiserar departement för Finans, Försörjning, Beväpnad milis, Information, Fritid och t.o.m. underrättelsetjänst. Försåvitt strejken blir aktiv kommer departement för Industriproduktion, Planering, ja t.o.m. Utrikeshandel att logiskt utvecklas jämte de ovan nämnda departementen. Och t.o.m. i sin embryoform uttrycker den kommande arbetarmakten sin säregna inriktning, d.v.s. att söka förena ett maximalt antal deltagande i utövandet av makten, att såvitt möjligt övervinna den sociala arbetsfördelningen mellan administrerade och administratörer, vilken är kännetecknet på den borgerliga staten och på alla stater i historien som försvarat utsugande klassers intressen.

Från den stund då vi står inför en lokal, regional och nationell generalstrejk börjar dessa arbetarmaktens groddar att mogna och utvecklas i alla riktningar. Till och med under ledning av relativt moderata, i varje fall icke-revolutionära, ledare tvingas de centrala strejkkommittéerna i en stor arbetarstad att ta hand om försörjningen och den allmänna ordningen.[4] I Liége i Belgien, under generalstrejkerna 1950 och 1960-61, reglerade strejkledningen trafiken i staden och förbjöd varje lastbil som inte hade en passersedel utfärdad av strejkkommittén att komma in i staden. Befolkningen, inklusive bourgeoisin, erkände den faktiska makten, böjde sig och begav sig till fackföreningarnas säte för att få dessa beviljanden, på samma sätt som man i normala tider beger sig till stadshuset. Man befinner sig inte längre på groddstadiet; embryot har utvecklats till den punkt där födelsen är möjlig.

En strejk kan ledas byråkratiskt av en fackförening, d.v.s. av funktionärer långt borta från arbetsplatserna, vilka bara beger sig dit då och då, för att känna sina trupper på pulsen. Den kan ledas demokratiskt av en fackförening, d.v.s. på grundval av stormöten för de fackanslutna strejkande, vilka själva beslutar om utvecklingen av kampen. Men den mest demokratiska form man kan ge ledningen av kampen är naturligtvis strejkkommittén vald av samtliga strejkande, fackanslutna eller ej, och som demokratiskt underkastar sig de beslut som fattas av de regelbundet sammankallade allmänna strejkmötena.

Det är i detta sista fall som strejken börjar överskrida sina omedelbara funktioner. Ty en sådan demokratisk organisation av kampen gör mer än säkrar strejkens seger och uppnåendet av de fritt valda målen. Den börjar att befria den enskilde arbetaren från en lång vana av passivitet, underkastelse och lydnad i det ekonomiska livet. Den börjar lyfta undan de bördor från olika 'auktoriteter' som krossar honom i det dagliga livet. Den börjar en process av av-alienering,

[4] Se exemplen på strejkkommittéer i Seattle 1919 och i Nantes i denna antologi. Jfr. Yannick Guin: *La Commune de Nantes*, Paris, Maspero, 1969.

av frigörelse i termens verkliga innebörd. Från att ha varit en varelse som bestäms av kapitalets ekonomiska och sociala regim, av 'marknadslagarna', maskinerna, förmännen och hundra andra 'öden', börjar han att bli en varelse som bestämmer över sig själv. Det är därför som alla vaksamma iakttagare alltid konstaterat de utbrott av frihet och verklig 'livsglädje' som alltid åtföljer de stora strejkerna i den samtida historien.

När man befinner sig inför en generalstrejk så snart den omfattar åtminstone en hel ort; när strejkkommittéer, demokratiskt valda och stödda av allmänna strejkmöten, bildas inte bar i ett företag utan i alla företag i staden (och *a fortiori* i regionen, i landet); när dessa kommittéer sammansluts och centraliseras och skapar ett organ som regelbundet sammankallar deras delegater, då föds de *territoriella arbetarråden*, den kommande arbetarstatens basenhet. Petrograds första 'sovjet'[5] var inget annat än detta: ett råd av delegater från strejk-kommittéerna vid stadens största företag.

II

Även om varje omfattande, lång och kraftfull strejk i groddform innehåller skapandet av en sådan makt som ifrågasätter Kapitalets makt, så saknas det likväl naturligtvis mycket för att denna grodd varje gång skall utvecklas. För att vara mer precis – normalt utvecklas den inte alls! Det är så att mellan det potentiella och verkliga ifrågasättandet av den kapitalistiska regimen är det inte endast en gradskillnad, i fråga om rörelsens omfattning, antal strejkande, strejkens verkningar på den nationella kapitalistiska ekonomin, etc. etc. Det som skiljer dem åt är en bestämd medvetenhetsnivå hos arbetarna. Utan en serie av medvetna beslut kan ingen strejk ställa frågan om regimen, utan dem kan ingen strejkkommitté omvandla sig till sovjet.

Här sätts fingret på ett av de grundläggande kännetecknen på de socialistiska och proletära revolutionerna. Alla tidigare sociala revolutioner förde till makten klasser som redan samlat landets huvudsakliga rikedomar i sina händer. De var alltså bara bekräftelser på en faktisk situation. Arbetarklassen däremot är den första klassen i historien som inte kan ta produktionsmedlen och de nationella rikedomarna i besittning förrän i det ögonblick den frigör sig själv och erövrar makten. Utan att störta borgarklassens statsmakt kan den inte varaktigt förbli herre över företagen, lika litet som den varaktigt kan undanröja Kapitalets statsmakt utan att frånta det herraväldet över den materiella produktionens medel.

Men, störtandet av borgarklassens statsmakt kräver en avsiktlig och centraliserad politisk handling; organiserandet av en socialiserad och planerad ekonomi kräver i sin tur medvetna, klart uttalade, sammanhängande åtgärder. Kort sagt, långt ifrån att kunna begränsa sig till en frambrusande, elementär och spontan rörelse – vilken naturligtvis är närvarande vid varje folklig revolution, och utan vilken en verklig socialistisk revolution vore otänkbar – utgör den socialistiska revolutionen en samling av medvetna omvälvningar, där de ena följs av de andra, och där avsaknaden av en enda länk dömer hela företaget till nederlag.[6]

Mer allmänt talat, den socialistiska revolutionen, vars uppgift är att omvandla den överväldigande majoriteten av de arbetande från utsugna, förtryckta, från objekt till historiens subjekt, från alienerade varelser till varelser som själva smider sitt eget öde, är otänkbar utan ett medvetet deltagande av massorna i det igångsatta företaget. En sådan revolution kan inte förverkligas bakom ryggen på de inbegripna, lika litet som en ekonomisk plan kan tillämpas 'bakom ryggen' på de som styr ekonomin.

---

[5] Se texten av Trotskij som vi återgivit i denna antologi

[6] T.ex. att det gamla Reichswehr inte hade avväpnats i novemberdecember 1918 i Tyskland, att man inte fördelade jorden till bönderna i den ungerska revolutionen 1919, att i Spanien 1936 inte skapades en centralregering, som uteslutande stödde sig på lokalt upprättade och utvecklade revolutionära maktorgan.

Men för att den grodd till dubbelmakt, som finns i varje betydelsefull, lång och kraftfull strejk, skall omvandlas till verklighet krävs ett helt komplex av gynnsamma omständigheter, vilka möjliggör för proletariatets klassmedvetande att undergå en plötslig mutation, att ta ett 'stort språng framåt'. Dessa omständigheter är välkända. Det är de som skapar förrevolutionära situationer: objektiv kris i produktionssättet (eventuellt förstärkt av konjunkturella överproduktionskriser, idag kallade 'recessioner'); kris i statsmakten och kris i alla huvudsakliga områden av överbyggnaden; splittring och vacklan i den härskande klassen och i regeringen; massivt missnöje bland mellanskikten; lång anhopning av missnöje och otillfredsställda önskemål hos den revolutionära klassen; växande självförtroende bland arbetarna och som en följd av detta, växande kampvilja från deras sida, vilket förändrar de sociala styrkeförhållandena till deras fördel och till nackdel för de härskande klasserna; tidigare skärmytslingar vilka slutat utan nederlag i en rad av fall; konsolidering av en förtrupp (vilken, under denna etapp av en förrevolutionär situation, inte nödvändigtvis behöver ta formen av ett revolutionärt parti).[7]

När huvuddelen av dessa omständigheter är för handen kan vilken gnista som helst plötsligt förorsaka explosionen. Istället för att begränsa sig till de traditionella kampformerna och de omedelbara och rent fackliga målen, drivs strejker till dubbelmaktens gräns. Om denna gräns överskrids eller ej beror huvudsakligen på de mest avancerade arbetarnas medvetenhet (denna beror själv på flera faktorer, där närvaron av en revolutionär organisation och det systematiska uppfostringsarbetet bland massorna under den förutvarande perioden naturligtvis spelar en betydelsefull roll). Den överskreds i Ryssland 1905 och i Spanien 1936, den överskreds inte i Italien 1948 eller i Frankrike 1968.

Kapitalisternas och statens manipulering av arbetarnas medvetenhet (och även av deras undermedvetna) genom de massmedia som de behärskar är avgjort ett tema som är på modet. Men marxisterna har inte inväntat Herbert Marcuses avslöjanden för att inse att det är den härskande klassens ideologi som är den dominerande ideologin i varje epok. Det var fallet likaväl igår som idag. Den kapitalistiska regimen skulle inte överleva en vecka om samtliga arbetare var helt befriade från den borgerliga och småborgerliga ideologins inflytande. Men det skulle just vara att försköna kapitalismen på ett orimligt sätt att förklara att arbetarna skulle kunna fullständigt befria sig från inflytandet av denna ideologi, under Kapitalets herravälde, vilket inte bara betyder den borgerliga skolans, pressens, radio-televisionens och filmens herravälde utan också och framförallt marknadsekonomins och den universella reifikationens herravälde, förslavandet under lönarbetet, vilket är påtvingat och alienerat arbete, och under det uppsplittrade arbetet, som inte kan undgå att ge ett 'falskt medvetande' om den sociala verkligheten hos den stora massan.

Det säregna i kapitalets herravälde är att det normalt inte utövas förmedlat via former för behärskande som ligger utanför det vardagliga livet, de politiska och våldsamma maktförhållandena; det är bara i perioder av tillspetsade kriser för regimen som borgarklassen måste ta till dessa massiva förtryckningsmekanismer för att upprätthålla sin makt. Normalt utövas detta herravälde via de vardagliga marknadsförhållandena som accepterats av alla (inklusive proletärerna) som naturliga och oundvikliga. Var och en 'köper' bröd och skor, 'betalar' sin hyra och sina skatter, och måste följaktligen 'sälja' sin arbetskraft (om han inte är kapitalägare).

Även de arbetare som förstått, genom studier och eftertanke, genom den politiska skolning de fått, genom sin förmåga att dra allmänna slutsatser av enskilda kamperfarenheter, att dessa kapitalistiska marknadsförhållanden ingalunda är 'uppenbara' och 'naturliga'; att de är källan till alla olyckor i det borgerliga samhället; att man kan och måste ersätta dem med andra

[7] Se den roll som de berlinska metallarbetarnas *revolutionäre Obleute* (revolutionära förtroendemän) spelade i förberedelsen av novemberrevolutionen 1918 i Tyskland.

produktionsförhållanden; t.o.m. dessa arbetare tvingas i den vardagliga verksamheten att tolerera, underkasta sig och reproducera de kapitalistiska förhållandena om de inte vill döma sig själva att leva i samhällets utkanter.[8]

Det är således endast vid relativt sällsynta ögonblick som en långsam anhopning av harm, oro, bekymmer och förtrytelse, av enstaka erfarenheter och nya idéer kan förorsaka en brand i de arbetande massornas medvetande (eller åtminstone i medvetandet hos en förtrupp ibland dem, tillräckligt stor och inflytelserik för att kunna dra med sig dessa avgörande skikt). Plötsligt upplever massorna instinktivt att det varken är 'oundvikligt' att kapitalisten bestämmer; att maskinerna och fabrikerna tillhör andra än dem som varje dag sätter igång dem; att arbetskraften, källan till alla rikedomar, förringats till att bli en enkel vara som köps på samma sätt som man köper vilken livlös tingest som helst, att arbetarna regelbundet förlorar lön och anställning, inte för att samhället producerar för litet utan för att det producerar för mycket.

Då söker de instinktivt att förändra *sakernas grundval*, d.v.s. samhällsstrukturen, produktionssättet. Och när de varseblir den väldiga kraft som är deras, inte bara p.g.a. deras antal, deras sammanhållning, av den kollektiva styrka som utvecklas när de förenas, utan framförallt p.g.a. den makt de upplever när de är ensamma i fabrikerna, när hela den ekonomiska makten är inom räckhåll för dem, då bekräftas plötsligt på ett medvetet sätt det som är potentiellt närvarande vid varje omfattande och militant strejk.

Arbetarna bildar i handling en motmakt. Deras råd tillväller sig i handling maktens privilegier. De blandar sig i handling i landets alla politiska, ekonomiska, militära, kulturella och internationella problem. De sätter i handling sina klassmässiga lösningar mot alla borgarklassens lösningar. *Då har en verklig dubbelmakt uppkommit*, som i Ryssland mellan februarirevolutionen och oktoberrevolutionen. Då handlar arbetarråden som maktorgan för en ny stat som håller på att födas. Och då, i en slutlig sammanstötning – uppror i termens politiska betydelse – vars grad av våldsamhet kommer att avgöras av fiendens motstånd, avgörs frågan om vem som skall segra: den gamla borgerliga staten, som är dödsdömd av historien (men som kan överleva ännu ett tag om arbetarnas energi och klarsynthet sviker i det avgörande ögonblicket, om de inte har en riktig revolutionär ledning), eller den unga arbetarstaten, som redan är på väg att födas.

III

Varje betydelsefull strejk innehåller grodden till klasskampen driven till dess yttersta konsekvens, det vill säga ifrågasättandet av kapitalistens makt i samhället och staten. För att denna kamp skall utveckla hela sin logik krävs gynnsamma styrkeförhållanden. Men marxisterna är inte bara enkla kommentatorer av det samhällspolitiska livet. De nöjer sig inte med att notera styrkeförhållandena som något givet och orörligt, eller med att helt enkelt beräkna möjligheterna till förändringar i framtiden. De handlar i en bestämd riktning: de strävar efter att förändra styrkeförhållandena mellan Kapital och Arbete genom att stärka arbetarnas självförtroende, genom att höja deras klassmedvetande, genom att utvidga deras politiska horisont, genom att stärka deras grad av organisation och sammanhållning, genom att smida en revolutionär förtrupp, förmögen att leda dem till segerrika strider.

Detta innebär naturligtvis inte att marxisterna bortser från d gränser som ogynnsamma objektiva villkor sätter för omvandlingen av organismer till försvar och organisering av arbetarna till organismer för dubbelmakt, under givna omständigheter Det är gripande att konstatera att de spanska arbetarna, efter mer än 25 år av fascism och senil militärdiktatur,

[8] Vi använder denna term i en pejorativ betydelse, inte i dess borgerliga bemärkelse. För oss blir de asociala, eftersom de inte längre deltar i en rörelse för alla utsugnas frigörelse utan nöjer sig med illusionen om en individuell frigörelse i en omgivning av allmän utsugning.

instinktiv kunnat återfinna organisationsformer på arbetsplatserna som knyter an till den spanska revolutionens bästa traditioner: *Comisiones obreras* (arbetarkommissioner). [9] Den underjordiska spanska arbetarrörelsens moderata och opportunistiska ledningar (inklusive det spanska kommunistpartiets) har försökt att omvandla och legalisera kommissionerna till vanliga fackföreningar, vilket förresten också motsvarar de spanska arbetsköparnas målsättning och strävan. Arbetarna förstod instinktivt att under förhållanden, då Kapitalet direkt utövar sin diktatur, är kommissioner som begränsar sig till rent ekonomiska krav och aktioner verkningslösa. *Comisiones obreras* strävade efter att bli representativa organismer för arbetarnas självförsvar på alla områden. De kämpade för demokratiska såväl som materiella krav till försvar för offren för förtrycket och klassrättvisan lika väl som för deras rätt att förhandla i alla sina arbetskamraters namn. Men så länge diktaturen inte stod inför sitt fall till följd av en mäktig revolutionär massrörelse, så kunde de inte utvecklas till organ för dubbelmakt.

Det revolutionärt-marxistiska avantgardet kan inte 'framkalla' för-revolutionära situationer och än mindre revolutioner. Dessa är en följd av ett sammanflöde av ett stort antal 'molekylära', 'underjordiska' förändringar, av vilka endast en del kan påverkas direkt av den medvetna handlingen, av vilka andra på sin höjd kan förutses, medan ytterligare andra ännu undgår varje precis förutsägelse, åtminstone med våra nuvarande kunskaper. Däremot, det som det revolutionära förtruppen kan och måste lyckas med, är att förbereda gynnsamma villkor för att arbetarna skall kunna åstadkomma en genombrytning mot socialismen, genom att erövra dubbelmakten efter en för-revolutionär period och genom att slutföra den revolutionära perioden med att erövra makten.

Detta förberedande arbete gäller fyra huvudfaktorer. Först spridandet av programmatiska temata bland arbetarklassen, [10]vilka möjliggör för den att reagera på ett bestämt, objektivt revolutionärt sätt när en allmän kamp utbryter. Sedan skolningen av revolutionära militanter på fabrikerna, som förkroppsligar detta program, vilka tillräckligt många lyssnar till och som har ett tillräckligt anseende bland sina arbetskamrater, för att kunna ta upp kampen om ledningen av massorna när en allmän kamp utbryter. Därefter föreningen av dessa militanter i en nationell och internationell organisation, i vilken de smälter samman med manuella och intellektuella arbetare, med studenter, revolutionära fattigbönder, arbetare från andra fabriker, områden och länder; därigenom övervinner de den inskränkthet i perspektiv som är oundviklig för varje arbetare som endast har en kamperfarenhet, därigenom neutraliseras effekterna av arbetets uppsplittring och av det ofullständiga och således falska medvetande som hör samman med detta, därigenom (tack vare en universell revolutionär praxis) kommer de fram till en teori som griper imperialismens och den socialistiska revolutionens problem i dess helhet och som därigenom kan fullkomna praktiken och föra den till en mycket högre nivå av samordning och effektivitet. Slutligen, förmågan hos denna organisation av förtruppen (eller åtminstone delar av den) att komma över propagandans och den litterära kritikens stadium, för att kunna utlösa aktioner som fungerar som exempel, vilka i praktiken visar för arbetarna innebörden av den socialistiska strategi som marxisterna sätter emot arbetarrörelsens traditionella, byråkratiserade organisationers reformism och neo-reformism.

Denna strategi för övergångskrav – i mitt land känd som 'antikapitalistiska strukturreformer' – syftar till att leda arbetarnas aktioner ur den inneboende motsättningen i hela arbetarrörelsen, alltsedan massorganisationernas tillkomst, åtminstone i de imperialistiska länderna. Det ligger i sakens natur att arbetarnas *aktioner* alltid riktar sig mot omedelbara mål (materiella krav, sociallagstiftning, erövrande av politiska rättigheter, kamp mot förtryck eller reak-

---

[9] Vad gäller arbetarkommissionerna, se särskilt: *La Commissioni Operaie Spagnole*, Turin, Musolini Editore, 1969.

[10] I detta sammanhang innefattar vi i termen 'arbetarklass' alla som säljer sin arbetskraft och vars verksamhet är nödvändig för produktionen och förverkligandet av mervärdet.

tionära statskupper, etc.). De organisationer som hänför sig till arbetarrörelsen har alltid koncentrerat sin aktivitet omkring dessa omedelbara mål, till vilka eventuellt fogats en abstrakt propaganda för ‘socialismen’ (eller ‘den socialistiska revolutionen’ eller ‘proletariatets diktatur’, etc., etc.).

Således har arbetarrörelsens historiska mål alltid *lösgjorts* från *den dagliga, praktiska kampen*, och detta såväl för alla reformister i gammal eller ny tappning (för vilka, för att omskriva en känd sats av Bernstein, de omedelbara målen var allt och slutmålet ingenting), som för de mest radikala ‘vänsterextremisterna’ som föraktfullt förkastade varje kamp för omedelbara mål, och endast godtog den kamp som var inriktad på ‘erövrandet av makten’ (eller ‘erövrandet av företagen’, eller ‘krossandet av staten’, etc., etc.). Dessa två inställningar förenas förresten i praktiken eftersom de båda har till följd att radikalt skilja arbetarnas dagliga, reella kamp från målet att störta kapitalismen.

Strategin för övergångskrav försöker att överskrida denna dualism. Och för att göra det utgår den från ett konstaterande. Det som hittills har underlättat för den kapitalistiska regimen att överleva är det faktum att även de mest radikala omedelbara krav var helt möjliga att integrera i denna regim, var möjliga att förverkliga utan ett ‘allomfattande ifrågasättande’ av produktionssättet, i den mån som de inte ifrågasatte själva basen: Kapitalets herravälde över maskinerna och arbetet.

Visserligen är det framförallt den ekonomiska konjunkturen, djupet i den strukturella krisen, som kapitalismen skakas av, som avgör i hur hög grad kapitalismen gör motstånd, hellre än att gå med på den eller den löneökningen, hellre än att återigen tillåta att strejkrätten fritt utövas eller att löneförhandlingarna blir fria. Men hur allvarliga dess inre motsättningar än må vara, är inget av dessa krav i längden oförenligt och dödligt för regimen, som kommer att föredra att gå med på dem om den ställs inför en rörelse av en sådan omfattning att hela dess makt står på spel. Den förfogar i själva verket över tusen sätt att desarmera dessa segrars explosiva karaktär för ekonomin, just därför att den behåller makten.

Men om man med utgångspunkt från arbetarnas omedelbara önskningar formulerar krav *som inte kan integreras i regimen*, om arbetarna är fullt övertygade om nödvändigheten av att kämpa för dessa krav, då uppkommer en sammansmältning av kampen för de omedelbara målen och kampen för störtandet av Kapitalet. Ty under dessa omständigheter blir kampen för övergångskraven genom sin egen logik en kamp som ifrågasätter själva grunderna för Kapitalet, och som Kapitalet är tvunget att resa ett vilt motstånd mot. *Och kampen för arbetarkontroll är det mest typiska exemplet på kamp för ett övergångskrav.*

IV

Förr var den dagliga klasskampen centrerad kring frågorna om fördelningen mellan Kapitalet och Arbetet, av det nya värde som skapats av Arbetet. De politiska krav som tillkom (såsom kampen för allmän rösträtt) hade till uppgift att tillfoga ytterligare vapen i kampen för att förbättra fördelningen för arbetarna (genom att pressa fram en sociallagstiftning, etc.). Det var bara i perioder av skärpta kriser som frågan om ‘socialiseringen’ av industribranscher ställdes (t.ex. efter det första världskriget), och då mindre på grund av arbetarnas erfarenheter av dessa industribranschers arbetsduglighet eller brist på sådan, än som en funktion av allmänna politiska bedömningar.

Under de senaste åren har klasskampens axel gradvis förflyttats i en annan riktning, inte på grund av en agitation eller en illvillig konspiration från marxisternas sida, utan genom själva det kapitalistiska produktionssättets utveckling. Å ena sidan innebär den tredje industriella revolutionen en förkortning av det fasta kapitalets reproduktionscykel, en acceleration av den teknologiska innovationsrytmen. Detta medför nödvändigheten för de monopolistiska truster-

na att på ett exakt sätt planera amorteringen av det fasta kapitalet och ackumulationen av det nya fasta kapitalet, d.v.s. åstadkomma en kostnadsplanering (även för lönekostnaderna), och sträva mot en nationell och även internationell 'ekonomisk programmering'. Å andra sidan kan den kapitalistiska regimen, som globalt sett var ännu mer försvagad efter det andra världskriget än efter det första, inte längre tillåta sig lyxen att passivt bevittna katastrofala överproduktionskriser av samma slag som den 1929-32. Den är alltså tvungen att spela med ett helt register av krisbekämpande tekniska procedurer, vilka väsentligen grundar sig på pappersvaluta- och kreditinflation.

Dessa två tendenser förändrar i grunden de villkor, under vilka de traditionella skärmytslingarna mellan Kapitalet och Arbetet utspelas, inom ramen för den parlamentariska borgerliga demokratin. De monopolistiska trusterna söker till varje pris undvika strejker och till den ändan integrera de fackliga apparaterna i statliga organismer som har till uppgift att 'planera' lönerna, på samma sätt som de 'planerar' den 'ekonomiska tillväxten' (lönepolitiken, socialpolitiken, den 'riktgivande' politiken i lönefrågorna, etc.). När de fackliga apparaternas auktoritet rubbats till följd av en långvarig tillämpning av dessa metoder, är det nödvändigt med bestraffning av de vilda strejkerna' för att upprätthålla systemets tillfälliga effektivitet. [11] För övrigt, när det råder ett allmänt ekonomiskt klimat av inflation, som sammanfaller med snabba teknologiska omvandlingar så överflyttas arbetarnas uppmärksamhet oundvikligen mot frågor som gäller arbetets organisation, det löpandet bandets tempo, anställningssäkerhet och inriktningen av investeringarna, detta så mycket mer som det skapas ett intryck (som för övrigt inte alltid är befogat) att i tider av full eller nästan full sysselsättning kommer lönekraven att bli tillgodosedda i vilket fall som helst.

Denna förskjutning är än mer frappant genom att den tredje industriella revolutionen släpper lös en kompletterande motsättning inom kapitalismen, på det sociala området. Den tenderar att mer och mer reducera manöverpositionerna för den okvalificerade och rent mekaniska arbetskraften i produktionsprocessen. Den kräver istället en arbetsstyrka som är mer kvalificerad, bättre utbildad, och med en skolning som står på en högre nivå än tidigare (samtidigt är det en skolning som är kraftigt avgränsad och underlägsen den samtida vetenskapens objektiva behov och möjligheter). Men de arbetare som skapats genom denna förfinade formering finner sig bryskt nedkastade i ett företag där alla den raffinerade teknikens 'mänskliga relationer', 'maktfördelning' och 'skapandet av informella kommunikationskanaler' inte kan dölja det faktum att förhållandet Arbete-Kapital är en ytterst hierarkiserad relation, ett förhållande mellan de som befaller och de som bara har att lyda.

Således förflyttas klasskampen tyngdpunkt från frågor om fördelningen av nationalinkomsten till frågorna som rör arbetets och produktionens organisering, d.v.s. till frågan om själva de kapitalistiska produktionsförhållandena. Vare sig det nu gäller att bestrida arbetsköparens rätt att bestämma rytmen vid det löpande bandet eller att bestrida hans rätt att välja den plats där han skall bygga en ny fabrik; vare sig det gäller att ifrågasätta typen av de produkter som framställs i ett företag eller att vilja ersätta de utsedda förmännen och 'cheferna' med valda kamrater; vare sig det gäller för arbetarna att hindra varje avskedande eller minskning av arbetskraftens storlek i ett område eller att själva räkna ut förändringarna i levnadskostnaderna: alla dessa ansträngningar går ytterst tillbaka på en enda och enhetlig slutsats.[12] Arbetet accepterar inte längre att Kapitalet är herre över fabrikerna och ekonomin. Det accepterar inte längre den kapitalistiska ekonomins logik, profitens logik. Det försöker att

---

[11] Se med vilken ihärdighet 'socialisten' Wilson försvarar denna bestraffning!

[12] På Pirellifabrikerna i Milano har arbetarna ensidigt ändrat produktionstempot. På Fiatfabrikerna i Turin har man försökt hindra att arbetsköparen ändrar produktionsinriktningen (från småbilar till lyxbilar). Ett arbetarråd har för övrigt växt fram där under 1970. Frågan om vetorätt mot inskränkningar i arbetskraftssyrkan är vitt spridd i Belgien etc. etc.

organisera upp ekonomin på grundval av andra principer – de socialistiska principerna som svarar mot dess egna intressen.

Kapitalismens intelligenta s.k. skikt är fullständigt medvetna om den fara för hela regimen som ligger i dessa arbetarnas instinktiva revolter mot de kapitalistiska produktionsförhållandena. [13] De förstår också att denna revolt riskerar att smälta samman med den revolutionära förtruppens propaganda, agitation och handling till förmån för arbetarkontroll, och att denna sammansmältning riskerar att spränga regimen i luften. De anstränger sig också (med hjälp av de fackliga apparaterna) för att kanalisera och avleda denna revolt i riktning mot klass-*samarbete* i stället för *ifrågasättande*. Det är innebörden i all propaganda för idéerna om 'deltagande' (fr. participation), och 'samstyre' (fr. co-gestion) som nu framförs av viktiga delar av den europeiska borgarklassen (och i morgon av den japanska och den nordamerikanska). I allmänhet är de formuleringar som används redan tillräckligt klara för att skillnaden mellan detta och övergångskraven skall vara uppenbar. Förvirringen uppstår inte förrän vänsterflygeln i de fackliga apparaterna lägger beslag på parollen om arbetarkontroll, för att med den täcka ett helt annat innehåll än det som de revolutionära marxisterna givit denna paroll.

Den grundläggande skillnaden mellan föreställningarna om 'deltagande' och 'samstyre' å ena sidan, och begreppet arbetarkontroll å den andra, kan sammanfattas på följande sätt. Arbetarkontrollen vägrar varje form av ansvarighet från fackföreningens och/eller arbetarrepresentanternas sida i skötseln av företaget; den kräver en *vetorätt* för arbetarna på en rad områden som rör deras dagliga tillvaro vid företaget eller längden av deras anställning. Arbetarkontrollen vägrar varje hemlighet, varje 'öppnande av räkenskapsböckerna' som endast sker inför en handfull särskilt utvalda fackliga byråkrater; den kräver istället den mest omfattande och fullständiga publicitet åt alla de hemligheter som arbetarna kan upptäcka, inte bara när de går igenom arbetsköparnas räkenskaper och företagens bankaffärer, utan också och framförallt när de konfronterar dessa med de verkliga ekonomiska resultat som de täcker. Arbetarkontrollen vägrar varje institutionalisering,[14] varje föreställning om att bli en 'integrerande del' i systemets sätt att fungera, även om det så bara gällde en övergångsperiod, ty dess företrädare vet att dess integrering nödvändigtvis skulle innebära att den degenererat till ett instrument för klassförsoning.

Det handlar inte om en dogmatisk position, byggd på passioner och irrationella tankar. Tvärtom gäller det en logisk slutledning som utgår från en analys av den nutida kapitalismens djupaste strömningar, vilka ses utifrån klasskampens synvinkel.

Den nutida kapitalismen söker framförallt att kontrollera alla element som är oumbärliga för en ständigt utvidgad reproduktion av kapitalet. Detta är den djupa innebörden i formeln: 'ekonomisk programmering', 'planering eller anti-hasard', eller andra paroller som på sitt sätt uttrycker de nya bördor som för Kapitalet härrör ur det fasta kapitalets förkortning av reproduktionscykeln. Då har det föga vikt att vissa arbetargrupper ser sina 'rättigheter' öka under

---

[13] En intelligent kapitalist som Bloch-Lainé förstod det redan 1963, när han påpekade att arbetarnas missnöje, på grund av deras alienation som producenter, kunde leda till verkliga revolter vid första bästa konjunktursvacka (*Pour une réforme de l'entreprise*. Edition du Seuil, 1963, s. 25).

[14] Det är på denna punkt som vi skiljer oss från André Gorz, som i *Strategie ouvrière et neocapitalisme* (Paris, Ed. du Seuil, 1964, s. 116-117) försvarar en gradualistisk uppfattning av arbetarkontrollen, med 'etappmål' och med föreställningen om en följd av mellanliggande genomförbara krav, som skulle öppna en 'farbar väg' till socialismen. Denna uppfattning underskattar nödvändigheten av en revolutionär massmobilisering av majrevoltens typ för att det skall vara möjligt att erövra arbetarkontrollen, den underskattar de intima banden mellan en sådan mobilisering och frågan om den politiska makten som den oundvikligen ställer, den ser inte att det är omöjligt att varaktigt upprätthålla 'jämvikten' som Gorz säger, mellan arbetarrörelsen och kapitalismen, som i verkligheten inte är en jämvikt utan en ytterst instabil och skör situation av dubbelmakt.

den eller den *särskilda* produktionsprocessen, om Kapitalets kontroll av reproduktionsprocessen *dess helhet* bevaras, konsolideras och förstärks.

Än mer: i den mån bestämda sektorer av arbetarklassen accepterar att ta del i ledningen för 'sin' särskilda fabrik, genom yttranderätt, genom 'rätt till en del av vinsten' kan de endast påtaga sig 'företagets intressen' gentemot dess konkurrenter, dvs. acceptera att den kapitalistiska konkurrensen åter introduceras i arbetarklassens mitt och följaktligen avväpna sig inför de objektiva effekterna av denna konkurrens när den drabbar detta särskilda företag.

Allt detta kan endast tjäna kapitalisternas intressen i klasskampen under kapitalismens nuvarande stadium även om det implicerar ett övergivande av 'principer' som bourgeoisin knappast var beredd att ge upp förr i tiden, då den allmänna soliditeten i systemet och de globala styrkeförhållandena var sådana att dessa 'offer' inte var nödvändiga eller till gagn för dess sak.

Arbetarklassen kan tvärtom inte acceptera, även med risk för en växande arbetslöshet som snabbt kan leda till en total paralysering, att konkurrensens principer förs över från den kapitalistiska marknaden och det borgerliga samhället till dess egen organisation och klassmedvetande. Den försöker att leda den ekonomiska utvecklingen åt motsatt håll: att till den ekonomiska organisationen överföra gemenskapens, kooperationens och solidaritetens principer vilka den först prövat inom sina egna organisationer. I stället för att acceptera 'medbestämmande', som skulle döma dem till denna uppsplittring av sina styrkor, dvs. att arbetarna i varje fabrik skulle vara solidariska med 'företaget', dvs. med chefen, ställer de upp principen om 'arbetarkontroll'. Med andra ord: argumentet om företagens individuella lönsamhet förnekas i den kollektiva solidaritetens namn.

'Oberoende av den ena eller andra fabrikens lönsamhet', vägrar vi acceptera avskedanden eller arbetslöshet. Oberoende av rationaliseringens intressen' vägrar vi acceptera en acceleration av arbetsintensiteten. Oberoende av 'nödvändigheten att öka produktionen' vägrar vi acceptera arbetarnas atomisering i företaget, som härrör från införandet av nya lönesystem: detta är arbetarkontrollens anda som det gäller att sprida inom arbetarklassen. Det är i denna precisa anda som det gäller att ställa propagandan för arbetarkontroll mot 'medstyrets' fällor och sirensånger.

Är detta en 'irrationell' attityd sedd ur ekonomisk synvinkel? Inte alls: den materialistiska basen för denna attityd är övertygelsen – som bekräftats av den ekonomiska teorin – att den nationella (eller internationella) ekonomins globala lönsamhet är större än summan av 'individuell lönsamhet', om bara ett system av demokratiskt centraliserad planering fungerar med ett minimum av effektivitet.

Är det en utopisk attityd att hoppas att en sådan orientering kan intas av allt större och större arbetarmassor 'före en revolutionär kris'? Denna invändning avslöjar en icke-dialektisk syn på den ojämna utvecklingen hos arbetarklassens medvetenhet. Den förutsätter en mekanisk jämvikt mellan de arbetande massornas övertygelse och handlingar. I själva verket måste de stora arbetarmassorna för att vara kapabla att omedelbart kämpa för arbetarkontrollen, före en stor explosion för kampen, i förväg vara väl bekanta med denna paroll och hela den logik den innehåller, under den fas som föregår explosionen. Och en sådan förberedelse kan inte vara adekvat om den begränsar sig till litterär propaganda och om den inte strävar efter, åtminstone tillfälligt, att gå från propaganda till agitation, och till att omvandla denna paroll till en levande realitet i de delstrider, som startas av avantgardistiska sektorer. Den praktiska erfarenhet som kommer av dessa strider, deras pedagogiska effekt på al större massor, den utbildning i förvaltning på ett helt nytt sätt som den implicerar, allt detta utgör en oundgänglig etapp i det revolutionära klassmedvetandets mognadsprocess.

Detta innebär naturligtvis inte att under 'lugna' perioder agitationen och handlingen kan utlösas på måfå kring denna explosiva paroll. Det innebär endast att ett avantgarde värt namnet med största uppmärksamhet måste följa det intryck propagandan för arbetarkontroll gör på de mest avancerade delarna av arbetarklassen och innan det ser att stunden är inne och att allt större arbetarmassor själva börjar reagera på denna paroll, är det dess plikt att inte springa för fort utan tvärtom söka en partiell erfarenhet av agitationen och handlingen. Framförallt, ligg inte skillnaden mellan en 'lugn' period och en förrevolutionär fas i den genklang som kampen för arbetarkontroll skapar i en viktig fabrik, en stad eller ett område?

V

Reformisterna har länge uppriktigt trott att koalitionsregeringarna med borgarklassen var en 'etapp' på väg mot 'rent socialistiska' regeringar. Erfarenheten har visat att dessa 'arbetar'-regeringar inte kunde undgå att försvara Kapitalets grundläggand klassintressen, eftersom de fungerade inom ramen för den borgerliga staten och inte ifrågasatte själva grunderna till den kapitalistiska regimen. Långt ifrån att vara etapper mot arbetarklassens 'erövring av den borgerliga staten', var dessa koalitionsregeringar i själva verket etapper mot en integrering av 'arbetarpartierna' i den borgerliga staten.

Men det som är sant vad gäller staten är tusen gånger tydligare vad gäller ekonomin. Den kapitalistiska ekonomin kan inte fungera på något annat sätt än på grundval av strävan till profitmaximering. Varje 'deltagande' av arbetarrepresentanterna i skötseln av ekonomin inom dessa ramar tvingar dem att 'deltaga' i de ständiga ansträngningarna att rationalisera, vilket till exempel innebär den periodiska inskränkningen av sysselsättningens omfattning. Långt ifrån att vara en etapp mot 'erövringen av företagen' representerar detta deltagande helt enkelt en slutlig etapp i fackföreningarnas integration i den borgerliga staten, en slutlig etapp i deras omvandling från ett vapen till försvar av arbetarnas intressen mot borgarklassen till ett vapen till försvar av det borgerliga samhällets intressen mot arbetarna.

Tanken på en gradvis erövring av den 'ekonomiska demokratin' utan en föregående omvälvning av den borgerliga statsapparaten eller utan en föregående expropriering av storkapitalet är lika gammal som den socialdemokratiska reformismen. Man kan finna dess rötter hos Bernstein i slutet av förra seklet. I början av första världskriget kunde samme Bernstein skryta med att den internationella socialdemokratins praktik inspirerades av hans teorier och inte av Kautskys eller Bebels, vilka polemiserade mot honom i den stora kontroversen om 'revisionismen'. [15]

Det är ett faktum att förvandlingen av fabriksråden från embryon för arbetarmakten till instrument för klassamarbetet i det kapitalistiska företaget, utgör en av den internationella socialdemokratins största 'framgångar' under 20-talet. Då handlade det, som åtminstone Otto Bauer uppriktigt trodde, om att ta 'ett första steg mot produktionens socialistiska form'.[16] Men då 'styrkeförhållandena försämrades' kunde arbetarråden endast spela en defensiv roll. Under trycket från den ekonomiska krisen 1929-32 blev deras integration i 'företagens gemenskap' alltmer markerad. Från att ha varit ett instrument i klasskampen, blev de instrument för att splittra arbetarklassen. Efter andra världskriget blev styrkeförhållandena förändrade till borgarklassens nackdel, och tanken på 'medbestämmande' återuppstod och började utöva inflytande över arbetarrörelsen inom statsmonopolitiska kapitalismen genom de 'demokratiska förstatligandena'.[17] I själva verket spelade det klassamarbete som denna gång inte bara drevs

[15] För ursprungen till Bernsteins begrepp 'ekonomisk demokrati', se Eduard Bernstein, *Die Voraussetzungen des Socialismus und die Aufgaen der Sozialdemokratie*, första gången publicerad 1899. Vi citerar en utgåva från Dietz, Stuttgart, 1921, särskilt ss. 170 ff., ss. 186-190 etc.
[16] Otto Bauer, Die österreichische Revolution, Wien 1921, s. 171.
[17] Eugène Varga, *Essais sur l'economie politique du capitalisme*, Moskva, Editions du Progrès, ss. 73-76.

fram av den socialdemokratiska byråkratin utan även av kommunistpartierna, än en gång i storkapitalets händer, vars vacklande makt kunde konsolideras och vars profiter kunde garanteras.

Tanken på en 'offentlig kontroll' över den kapitalistiska ekonomin från regeringens, parlamentets, kommunernas, 'jämställda' organs sida etc., förblir bara en fälla så länge statsmakten och den reella ekonomiska makten vilar i borgarklassens händer. För reformister och neo-reformister ursäktas detta regeringsdeltagande i koalition med bourgeoisin genom dessa 'segrar' som vid en närmare undersökning visar sig vara än mer begränsade och usla än de som den tyska socialdemokratin kunde vinna under Weimarrepubliken.

En österrikisk vänstersocialdemokrat som Eduard März, som påstår sig vara marxist och försvarar marxismen, representera idag den siste överlevande från den austro-marxistiska centristiska traditionen från 20- och 30-talen. För honom är 'medbestämmandet' endast en etapp på vägen till arbetarstyre, liksom deltagandet i borgerliga regeringar endast är en etapp för erövringen av makten. För att gå fram i rätt riktning, gäller det bara att inte begränsa sig till 'medbestämmande i toppen', utan också kräva 'medbestämmande i basen' för att 'återställa värdet för de fackföreningsanslutnas stormöte på arbetsplatserna' eller 'personalens stormöte' och för att förmå dem att utöva ett större antal funktioner av kontroll och bestämmanderätt.[18] Vänsterflygeln inom Västtysklands fackföreningar och socialdemokratiska parti försöker driva de nuvarande diskussionerna om allmänt medstyre inom industrin i en liknande riktning.

De revolutionära marxisterna har naturligtvis ingen anledning att låta sig sugas upp av semantiska gräl. Om man ger begreppet 'medbestämmande i basen' '(Mitbestimmung am Arbeitsplatz)' exakt samma innehåll som vi ger ovan åt arbetarkontroll utan att i det lägga något element av medansvarighet för skötseln av de kapitalistiska företagen eller den kapitalistiska ekonomin dess helhet, då blir dispyten absurd.

Men den blir högst reell när man kombinerar detta 'medbestämmande i basen' med skötseln av alla sorters organ och mekanismer för arbetarnas 'representation' tillsammans med representanter för Storkapitalet. Hela den kapitalistiska regimens logik förvandlar oundvikligen dessa till organ för klassamarbete, dvs. till att förstärka Kapitalet och försvaga och splittra arbetarna. Men varken representanter för de radikalaste socialdemokrater eller centrister utesluter en sådan kombination. Vi står dä för i själva verket inför en ren upprepning av det förflutnas gradualistiska illusioner, och inte inför en kamp för 'arbetarkontroll av ny typ'.

En av de listigaste formerna – även om den är ganska gammal – för reformistisk förvanskning av parollen om arbetarkontroll har nyligen kommit till heders i det franska P.S.U., i synnerhet genom Gilles Martines bok, vilken redan i titeln bär reformismens grundbegrepp: 'Erövringen av makt*erna*'. Utifrån det obestridliga konstaterandet att varje härskande klass, och nödvändigtvis den kapitalistiska klassens makt, är ett socialt faktum som sträcker sig över alla samhällsområden, drar neo-reformisterna slutsatsen att det är på alla dessa områden som makten måste erövras. Det är att glömma att dessa 'makter' är artikulerade på ett precist sätt omkring två särskilt framträdande strukturer: *produktionssättet* (d.v.s. det stora Kapitalets rätt att förfoga över de huvudsakliga produktivkrafterna, tack vare de institutioner som förevigar den kapitalistiska ekonomin: den privata äganderätten, löneslaveriet, den allmänna marknadsekonomin, integrationen i den internationella kapitalistiska marknaden, etc.) och *den borgerliga staten.* Den gradualistiska illusionen om en fortskridande förvittring av de

[18] Eduard Marz, 'La prospectiva storica della cogestione', i *Critic Sociale*, nr 20, 1969, ss. 606-608. Denna artikel publicerades först gången i den österrikiska socialdemokratiska tidskriften *Die Zukunf*t.

kapitalistiska ‘makterna’ är lika grundlös som illusionen om att förändra karaktären på en armé genom att ‘erövra’ bataljon för bataljon.

Man möter samma gradualistiska och orealistiska uppfattning i C.F.D.T.s program, vilket influerats av några av de mest avancerade erfarenheterna från den ‘aktiva strejken’ i maj 1968.[19] (Det är majoritetsuppfattningen inom C.F.D.T. som vi har i åtanke och inte Krumnovs minoritetstendens, som försvarar positioner som står nära våra egna). Det är här fråga om ‘självstyre i företagen’ som förutsätter privategendomens upphävande, men inte alls ‘i alla företagen’. ‘Självstyret’ presenteras som ‘den bästa modellen för företagets demokratisering’, som en möjlighet för arbetarna att få ‘makten över de ekonomiska besluten’.

Men frågan om ‘beslutsrätten’ skiljs från frågan om *hela* makten, dvs. statsmakten och den ekonomiska makten. ‘Den demokratiska planen’ framstår som någonting utanför självstyret; och parlamentet framstår som något som är skilt från arbetarrådens kongress. Inte ens självstyret skall utövas av ett arbetarråd, utan av ‘en ledande instans vald av arbetarna’.

Man tycks inte förstå att ett sådant ‘självstyre’ utan ett föregående krossande av den borgerliga staten är en fullständig utopi. I händelse av att denna statsmakt inte krossas, kan maktdualismen mellan dessa ekonomiska ‘ledningar’ i företagen, och de ‘politiska ledningarna’ som fungerar inom den representativa demokratins ram och som bevarar uppdelningen av samhällsmedlemmarna i styrda och styrande, endast öka hela den byråkratiseringsprocess som militanterna i C.F.D.T. annars påstår sig vilja undvika.

Kort och gott: sammanblandningen av ‘arbetarkontroll’ som man kämpar för under kapitalismen, ‘arbetarnas självstyre’ so endast kan förverkligas efter det att kapitalets herradöme krossats, och arbetarmakten som måste vara både en politisk och ekonomisk makt och vars politiska uttryck är råden (sovjeterna) likaväl som de enskilda företagen, utmynnar i ett falsk b grepp som framförallt bevarar de flesta reformistiska illusioner framförallt tron på en gradvis erövring av självstyret inom det kapitalistiska systemets ramar.

VI

Det är inom företaget som den allomfattande konkurrensen mellan individerna, det ‘allas krig mot alla’ som är kännetecknande för det kapitalistiska samhället, först börjar övervinnas av arbetarna. Det är inom ramen för företaget som det samarbete och den solidaritet mellan arbetskamraterna bekräftas, vilka möjliggör för arbetarna att övervinna sin känsla av vanmakt inför en oändligt mycket rikare och mer kultiverad arbetsköpare. Företaget har alltid varit basenheten för en ‘arbetarmakt’.[20] När arbetarorganisationerna avlägsnar sig från företagen, blir mer omfattande, invecklade och mindre genomträngliga, verkar de alltid bygga upp hierarkier och överlåta allt mer av makten på olika delegationer, för att till sist helt gå sina grundare och uppdragsgivare ur händerna, och t.o.m. vända sig emot dem. Således har de omedelbara utgångspunkterna i arbetarnas tillvaro stärkts genom den bittra erfarenheten av byråkratiserade massorganisationer, för att ge upphov till föreställningen om att en ‘arbetarmakt’ endast kan utövas om den baseras på företaget. Den revolutionära syndikalismen och *Radenkommunister-*

[19] Gilles Martinet, *La conquete des Pouvoirs*, Paris, Le Seuil, 1968; Perspectives et strategic de la C.F.D.T. – Inventaire des problèmes, ss. 13-14, utg. som bilaga till nr 1247 av veckotidningen *Syndicalisme*.

[20] Det är sant att vid tiden för den första och andra industriella revolutionen innebar det faktum att arbetarna var koncentrerade till arbetarkvarter och proletära städer ett stöd och en förstärkning av klassens sammanhållning och band av solidaritet och samarbete, vilka främst knöts på arbetsplatserna. Härvidlag tenderar två av den kapitalistisk civilisationens nutida företeelser, bilen och TVn, att ersätta denna centralisering med en decentralisering av såväl fritid som bostäder. Istället för att tillbringa sin fritid tillsammans, på Folkets Hus och i mötessalar, tenderar arbetarna att tillbringa den enskilt. Det försvagar klassammanhållningen och gör de band som upprättas på själva företaget än viktigare.

nas uppfattningar förenar sig således med idéer av Proudhonskt ursprung, vilka Marx eftertryckligt bekämpade och vars utopiska karaktär historien bekräftat vid ett flertal tillfällen.[21]

De mest klarsynta anarkisterna förstod var den ömma punkten låg: i de samtida produktivkrafternas oundvikliga tendens att centraliseras, att bli allt mer invecklade, att 'socialiseras' i termens objektiva betydelse, d.v.s. att i framtiden samtidigt förutsätta enorma massor av producenter och av icke-produktiva arbetare (i betydelsen av produktion av värde och inte av socialt nödvändigt arbete). De planerade också en drömvärld där tekniken tvärtom skulle gå i riktning mot en uppdelning i det oändliga av företagen och producenterna.[22] Detta återspeglar klart ett grundläggande småborgerligt drag hos anarkismen, som blandar ihop målsättningar, gemensamma med marxisterna och till försvar för proletariatets historiska strävanden, med strävandet mot ett ideal som är en kopia av de forna bonde- och hantverkargemenskaperna. Verkligheten har i varje fall visat att teknikens grundläggande tendens (vilken naturligtvis ständigt åtföljs av en negerande mot-tendens, men som inte desto mindre är den dominerande verkligheten) går i riktning mot en centralisering och socialisering av arbetet, och inte i riktning mot en alltmer uttalad uppsplittring av företagen och en allt större spridning av producenterna.

Den utopiska karaktären i föreställningen om att reducera arbetarnas frigörelse till arbetarrådens övertagande av företagen ligger på flera plan. Det mest iögonenfallande draget – som den marxistiska kritiken av syndikalismen hittills alltid koncentrerat sig på – är att man inte störtar staten genom att förneka den. Detta störtande kan inte förväntas som ett 'automatiskt' resultat av en strejk, även om det vore en generalstrejk med aktiv fabriksockupation. Tillbakaträngd till sina sista förskansningar använder bourgeoisin alla de maktmedel den har till förfogande för att försvara den privata äganderätten. Den förfogar över en mäktig polisiär och militär förtrycksapparat och ett nät av förbindelser som inte är mindre invecklat. Allt detta smälter inte som snö i sol, som en enkel effekt av en generalstrejk. En sådan strejk splittrar för övrigt också upp arbetarnas styrka, inte bara mellan olika företag utan också mellan de som ockuperar fabrikerna och de som, av flera skäl, stannar hemma. Spridda arbetarfästningar kan angripas och besegras en efter en av borgarklassens samlade styrka, om de inte knyts samman och om de inte mot Kapitalets centraliserade statsapparat sätter en centralisering av arbetarkrafterna. Historien har fullständigt bekräftat denna lärdom: arbetarna kan inte frigöra sig från Kapitalet om de inte störtar den borgerliga staten genom en centraliserad politisk aktion och ersätter denna borgerliga statsapparat med en stat av ny typ, en arbetarstat.[23]

Samordningen av alla ekonomiska aktiviteter är en absolut nödvändighet på produktivkrafternas nuvarande utvecklingsnivå. I grunden finns det bara två möjliga samordningsformer: medveten samordning och spontan samordning, via marknaden. När förespråkarna för en 'arbetarmakt', som är uppdelad och decentraliserad till de olika företagen, förkastar den medvetna samordningen under förevändning att den ödesmässigt skulle leda till en 'administrativ

---

[21] Se Pierre-Joseph Proudhon: *Oeuvres Complètes*, Paris, Ed. Rivière; James Guillaume: *Idée sur l'organisation sociale*, 1876, och en bra resumé i Daniel Guérin, *L'anarchisme*, Paris, Gallimard (collection Idées), 1965. Marx' klassiska svar finns i *Filosofins elände*.

[22] Se Peter Kropotkin: *Landwirtschaft, Industrie und Handwerk*, först Publicerad 1898 (vår utgåva är från 1921, Verlag 'Der Syndikalist', Fritz Kater, Berlin).

[23] Angående det allmänna problemet med arbetarstatens byråkrati, dess uppkomst och medlen att bekämpa den, se Fernand Charlier: The Roots of Bureaucracy and ways to fight it, ss. 253-274 i *Fifty Years of World Revolution*, Ernest Mandel editor, Merit Publishers, New York, 1968.

centralisering' och byråkratisering så verkar de i praktiken för ett allmänt återupprättande av marknadsekonomin, vars effekter inte är mindre skadliga än en central byråkratis.[24]

Arbetarnas frigörelse kräver inte bara undertryckandet av den privata äganderätten, av Kapitalets herravälde över Arbetet, och avtynande av marknadsförhållandena, vilka är källan till reifikationen och alienationen. Den fordrar också att den sociala arbetsfördelningen, uppsplittringen av uppgifterna, de administrativa funktionernas avskiljande från de produktiva gradvis tynar bort. Den kräver alltså inte arbetare som är fästade vid 'sitt' företag och svartsjukt försvarar 'sin inställning' (eller, än värre, 'sin' del av de 'vinster' som 'deras' företag gjort), utan snarare arbetare med en garanterad årslön, förtrogna med en mångfald av uppgifter, och därigenom med en enorm utvidgning av utblicken, informationerna och kulturen. Allt detta är ganska avlägset från en 'frigörande' aktivitet som uteslutande är centrerad på ett företag eller, än värre på detta företags 'avkastning'.

Om den syndikalistiska och Proudhonska idén om ett tillägnande av produktionsmedlen av arbetarna på varje företag är utopisk, så är detta än mer fallet med idén om ett tillägnande av isolerade 'kooperativa' och 'självstyrda' företag inom ramen för det kapitalistiska samhället – enligt modell av produktionskooperativen eller av de israeliska kibbutzerna. I den mån dessa försök inte är dömda att misslyckas (som flertalet av de 'kommunistiska' kolonierna i U.S.A. på 1800-talet), omvandlas de oundvikligen till företag som upprättar kapitalistiska utsugningsförhållanden med den omgivande världen. Det är endast i den revolutionära krisens ögonblick, när försöken med arbetarkontroll börjar bli allmänt spridda och de alltså inte riskerar att förbli isolerade, som företag som ockuperats av arbetarna kan uppleva början till arbetarstyre, och därigenom påskynda krisens mognad och tidpunkten för den avgörande kampen om makten på det nationella planet.

Av samma orsak är det omöjligt att i agitationen idag ersätta parollen om 'arbetarkontroll' med den om 'självstyre' som central paroll i övergångsprogrammet. Övergångsprogrammets huvudsakliga uppgift är att möjliggöra att höja massornas medvetenhetsnivå, i mobiliseringen av massorna, mot den punkt då de i handling börjar störta den kapitalistiska regimen. Att agitatoriskt ställa parollen om självstyre är att göra sken av att det nyckelproblem som återstår att lösa, redan är löst. Att tro att de arbetande massorna i de imperialistiska länderna är redo att omedelbart ta hand om förvaltningen av ekonomin, utan att dessförinnan ha gått i arbetarkontrollens skola, det är att lura sig själv och sprida skadliga illusioner angående massornas verkliga medvetenhetsnivå.

Agitationen för arbetarkontroll har just till uppgift att få massorna att genom sina egna erfarenheter, utifrån sina egna omedelbara funderingar, *lära sig* nödvändigheten av att jaga bort kapitalisten från företaget och kapitalistklassen från makten. Genom att ersätta denna pedagogiska agitation med agitationen för 'självstyre' hindrar man den stora massan att göra denna erfarenhet, man uppmuntrar den i praktiken att begränsa sig till de omedelbara kraven, och man riskerar att framkalla några enstaka försök med 'självstyre' i avantgardefabriker, vilka är dömda till förfall i den kapitalistiska omgivningen.

Ett annat misstag som kan uppstå då man börjar tillämpa arbetarnas självstyre i praktiken, inom det kapitalistiska produktionssättet, utan stöd i en revolutionär situation, ligger i dess tendens att förvandla arbetaravantgardets energi, med dess förmåga till agitation, till produktiv energi. I stället för att organisera sig i den ockuperade fabriken med avsikt att utsträcka kampen till andra fabriker i samma stad, region, industribransch eller land, tvingas de arbetare som återupptar produktionen, att koncentrera alla sina ansträngningar på att

[24] Se Jugoslaviens smärtsamma erfarenhet, i synnerhet efter 1965 års ekonomiska reform. I kapitel IX av denna inledning tar vi upp problemet med den 'socialistiska marknadsekonomin' och dess samverkan med byråkratiseringens drivkrafter.

organisera en produktion, något som är ju mer hotad desto mer fabriken är isolerad. I stället för att kämpa på det område där de är starkast – dvs. på klasskampens område när den blir allmän – väljer de det där deras underlägsenhet står i öppen dag: konkurrensen på den kapitalistiska marknaden.

VII

Arbetarråden, som kommit fram ur en strejk eller en stor revolutionär kamp, skapade i kamp för arbetarkontroll eller inom ramen för en arbetarnas sammanstötning med den repressiva statsmakten, är de naturliga organen för proletariatets maktutövning.[25] Från de 'arbetarkommittéer' som Marx talade om 1850 på basis av 1848 års revolution, från Pariskommunen och från Petersburg-sovjeten 1905, ända till de sovjeter som tog makten i Oktoberrevolutionen och till de arbetarråd som skapades under revolutionerna i Tyskland, Österrike, Ungern, Spanien, Ungern igen (1956) och annorstädes så har denna organisationsform för proletär makt ständigt och jämt framtvingats av den revolutionära praktiken, på grund av uppenbara skäl.

Den har en mycket stor smidighet, och tillåter alternativa utformningar på det territoriella och funktionella planet (sovjeter för arbetare, soldater, fattigbönder, studenter, matroser, osv., osv.). Den gör det möjligt att i maximal omfattning dra med massan av de kämpande i utövandet av makten. Den gör det möjligt att i hög grad övervinna åtskiljandet av de beslutande och verkställande funktionerna. Den underlättar massornas kontroll, insynen i verksamheten och valen och återkallandet av de valda. Framförallt skapar den en idealisk ram för den proletära och socialistiska demokratin. Ty den utgör på en gång en arena där arbetarnas olika tendenser och partier kan kämpa med varandra ideologiskt och politiskt, och en rationell gräns för denna kamp: den pakt om aktionsenhet, det minimum av disciplin, man ålagt sig, inför den gemensamma fienden, vilket utgör villkoret för deltagandet i rådens verksamhet (man kan inte vara med i en strejkkommitté utan att vara strejkande!) och som massorna själva vakar över lika ihärdigt som över respekten för arbetardemokratin.

Det är osannolikt att fullständigt nya organisationsformer för arbetarmakt kommer att framskapas i de kommande revolutionerna, lika osannolikt som det är att dessa former kommer att vara enkla kopior av det som de ryska sovjeterna var vid skilda etapper av revolutionen i det gamla tsardömet. Vi kommer alltså att få se ett flertal olika organisationstyper byggda på arbetarrådets modell, men de ovan skisserade grundläggande kännetecknen kommer utan tvivel att återfinnas i flertalet fall.

Den speciella erfarenheten av den byråkratiska deformationen och sedan urartningen av Sovjetunionens arbetarstat, och framförallt erfarenheten av den stalinistiska diktaturen har skapat en väldig förvirring när det gäller förutsättningarna för en demokrati i en stat grundad på arbetarrådens makt. Senare erfarenheter, som det våldsamma förkvävandet av arbetarråden i Ungern 1956, och det mindre våldsamma men inte mindre skadliga förkvävandet av ansatserna till en socialistisk demokrati i den tjeckoslovakiska socialistiska republiken 1968, har åtminstone i de mest objektiva observatörernas ögon bekräftat att stalinistisk diktatur och stat grundad på arbetarråd är oförenliga, och inte identiska företeelser. Inte desto mindre kvarstår mycket av förrvirringen i denna fråga, och de myter som de sovjetiska ledarna och deras drabanter envist förfäktar angående den leninistiska läran om staten ger bara ytterligare vatten på kvarn för de som ifrågasätter möjligheten av en högre och verklig form av demokrati utanför den borgerliga, parlamentariska demokratins ramar.

Låt oss påpeka några elementära sanningar i anledning av detta. Varken Marx eller Lenin har någonsin proklamerat den absurda principen att det bara skulle finnas plats för ett enda parti

[25] Det är Trotskij som kan ta åt sig äran av att först ha förstått sovjeternas universella värde, vilket han gjorde redan 1906 (se texten i denna antologi).

inom ramen för proletariatets diktatur, eller att arbetarklassen själv endast skulle representeras av ett enda parti. Arbetarrörelsens hela erfarenhet lär tvärtom att mångfalden av tendenser och partier som hänför sig till arbetarklassen motsvarar oundvikliga såväl sociala som ideologiska differentieringar i proletariatet.[26] Tendensrätten och rätten att bilda nya partier – som respekterar den socialistiska legaliteten – härrör inte bara från denna verklighet; de svarar också mot påtagliga effektivitetskrav. Många av de problem som arbetarmakten stöter på är nya problem, där endast praktiken (och en praktik på lång sikt!) kan slutligt fälla utslaget mellan anhängarna av de olika lösningarna. Genom att upphäva rätten till att bilda nya partier förkväver partiet vid makten oundvikligen även sin inre demokrati.

Denna demokrati förutsätter rätten till tendensbildning, och hur kan man undgå att anklaga en tendens, som för en frenetisk kamp i principfrågor, för att vara ett nytt parti i vardande? Men om partiet förkväver den inre demokratin, reducerar det automatiskt möjligheten att undvika politiska misstag och förlänger den tid som behövs innan dessa rättas till.

Rådsdemokratin förutsätter att varje grupp av arbetare som respekterar den socialistiska legaliteten har fritt tillträde till massmedia (press, radio, television), propagandamaterial, mötessalar, osv. Hela Lenins argumentation när han visade den sovjetiska demokratins överlägsenhet över den borgerliga demokratin i fråga om de arbetande massornas *verkliga utövande* av de demokratiska friheterna, var grundat på dessa förhållanden. Tanken att endast partiet vid makten skall ha tillgång till press och massmedia, att det skall ha ensamrätt till att utse chefredaktörer för alla tidningar och upprätta censur över informationen, en tanke som Bresjnev och hans pusspojkar i diverse länder – inklusive CSSR – frenetiskt försvarar sedan 'våren i Prag', –det är en uppenbar förvrängning av de leninistiska principerna om den sovjetiska demokratin, så som de utvecklades i *Staten och revolutionen*. Behöver det påpekas att Lenin vid ett flertal tillfällen understrukit, att även frågan om borgarna skall ges demokratiska rättigheter eller ej, inte är en principfråga utan bara en fråga om. Styrkeförhållanden och effektivitet? [27] Han skulle aldrig ha kommit på tanken att frånta majoriteten av arbetarna denna rätt bara för att de inte gillade den linje kommunistpartiet hade för tillfället.

Det praktiska och noggranna tillämpandet av den socialistiska demokratins principer är naturligtvis en funktion av den verkliga klasskampen och inte av abstrakta önskningar och fromma förhoppningar. När dess regim är i fara, har borgarklassen, hur liberal den än må vara, vid ett otal tillfällen upphävt de demokratiska friheter den motvilligt gett folket, upprättat diktaturer och låtit en blodig terror härska över de förtryckta. Drivna av viljan att bevara sin nyvunna frihet kommer arbetarna att ihärdigt försvara sig mot Kapitalets försök att återupprätta sin störtade makt. Ju mindre våldsam denna kamp blir, desto stabilare kommer arbetarstaten att vara, desto mer avspända kommer de sociala relationerna att bli, och desto mer kommer man att kunna häva inskränkningarna i utövande av de demokratiska friheterna för alla motståndare till regimen. Arbetarstaten, en stat i det stora flertalets tjänst och för att förtrycka endast en liten handfull utsugare, kommer i vilket fall som helst att vara en stat av ett särskilt slag, en stat som börjar tyna bort så att säga redan från födseln.

Att klasskampen tidvis kan skärpas även under övergångsperioden från kapitalism till socialism, det kan man hålla med Mao Tsetung om; men att det efter det segerrika fullbordandet av byggandet av socialismen – d.v.s. uppkomsten av ett klasslöst samhälle –

---

[26] Se i denna fråga den intressanta studie som Ossip K. Flechtheim gjort över den sociologiska grunden i den tyska arbetarrörelsens splittring mellan SPD och KPD (1920-1933). Denna studie visar särskilt att då kommunistpartiet är som starkast bland arbetarna – perioden 1921-28 – är det dominerande i de industribranscher där lönerna är högst och industrikoncentrationen är störst, medan SPD bevarar hegemonin hos de sämre betalda och mer spridda arbetarskikten. (*Die KPD in der Weimarer Republik*, Frankfurt, Europäische Verlagsanstalt 1969, s. 311-321).

[27] Lenin: 'Den proletära revolutionen och renegaten Kautsky', i *Valda verk*, Band 2, Andra delen, Moskva.

ännu skall behövas en stat, eller att man t.o.m. måste emotse en skärpning av klasskampen – en klasskamp ... utan existensen av klasser! – detta är en teoretisk orimlighet som endast en Stalin kunde frambringa.

VIII

Om den marxistiska teorin är ganska tydlig i fråga om arbetarstatens organisering, så kan den i mycket mindre utsträckning presentera någon klar uppfattning vad gäller organiseringen av ekonomin. Det konkreta sätt som den ekonomiska planeringen – vilken Marx flera gånger förklarat vara den socialistiska ekonomins grundläggande princip – skall utvecklas på i samband med arbetarklassens maktutövning (under de 'sammanslutna producenternas' välde) förblir en tvistefråga. De mångfaldiga erfarenheter som samlats från först den sovjetiska ekonomins olika utvecklingsstadier, därefter från de olika länder som upphävt kapitalismen, utgör ett kalejdoskop av disparata lösningar, som går från den ytterliga byråkratiska centraliseringen till den jugoslaviska regimen, som är grundad på kombinationen av företagens självstyre och den 'socialistiska marknadsekonomin'.

Man måste erkänna att teorin själv inte lämnade många anvisningar. Marx har gjort en kort antydan om produktionskooperativ där de anslutna själva skulle utse de ledande och förvaltande. De Leon hade en vag teori om 'industri-syndikat', som skulle organisera produktionen efter maktövertagandet. Bolsjevikpartiet var i hög grad inspirerat av den teorin och överlät under de första åren efter Oktober skötseln av ekonomin åt de fackliga organisationerna.[28] Resultaten blev knappast lysande och man övergick omärkligt från ett system med blandad förvaltning (direktörer + fackföreningar) till systemet med 'enhetlig ledning', som officiellt proklamerades av Stalin 1930.

För övrigt försvarade ett flertal vänsterkommunister under de första åren efter Oktober-revolutionen tanken att göra fabrikssovjeterna (fabriksråden) till organ för ledningen av ekonomin. Den anammades i stor utsträckning av vänsterkommunisterna i Europa, framförallt i Tyskland och Nederländerna.

Den aktuella diskussionen i denna fråga är otvivelaktigt polariserad av de två ytterlighets-försöken, de stalinistiska och jugoslaviska erfarenheterna. Från båda sidor försöker man att innesluta de möjliga varianterna av företagsförvaltning i dilemmat: antingen är företagen autonoma och deras prestation bedöms utifrån ett generellt kriterium, den finansiella lönsamhetens (vinstens) förmedlat av marknadsmekanismerna; eller också är de strategiska besluten administrativt centraliserade, vilket omöjliggör ett arbetarnas självstyre.

Argumentet som säger att självstyre nödvändigtvis förutsätter en stark ekonomisk decentralisering och att man i växande grad tillgriper den 'socialistiska marknadsekonomin', är inte övertygande. Varför skulle arbetarsjälvstyre vara oförenligt med ett demokratiskt överlåtande av beslutsmakten, inte åt administrativa instanser, utan åt instanser som representerar samtliga inblandade arbetare (nationell, regional eller lokal kongress av arbetarråd, imorgon utan tvivel internationella kongresser)? En hel rad av ekonomiska beslut kan i verkligheten inte fattas på ett giltigt sätt på det enskilda företagets nivå. När man försäkrar att de 'självstyrande' är 'fria' att fatta dessa beslut, döljer man halva sanningen: dessa beslut kommer i efterhand att 'rättas till' av marknaden, och kan leda till konsekvenser motsatta de, som de 'självstyrande' förväntat. Vilken är då skillnaden mellan en ekonomisk nödvändighet, som verkar bakom de 'självstyrandes' rygg, och ett administrativt dekret, som fattats, utan att de vetat om det? Är inte båda tillvägagångssätten i verkligheten likvärdiga? Och består inte den verkliga socialistiska och demokratiska lösningen i att låta fatta dessa beslut medvetet, av arbetarrådskongresser på alla de nivåer där dessa beslut är möjlig att fatta på ett giltigt sätt (det är

[28] Se Karl Radeks text i denna antologi.

självklart att en hel rad av dessa beslut kan fattas på ett företag, och även i en verkstad eller speciell avdelning)?

Det är inte heller sant att den enda och huvudsakliga källan till byråkratiseringen, till byråkratins allmakt, är den centraliserade kontrollen över den sociala merprodukten som den förfogar över inom ramen för det byråkratiska planeringssystemet. Den grundläggande källan till byråkratins makt ligger i den sociala arbetsfördelningen, dvs arbetarnas brist på kunskap, förmåga, initiativ, kultur och social aktivitet. Detta är utan tvivel en produkt av det förgångna och av den kapitalistiska omgivningen, en produkt av den otillräckliga utvecklingsgraden av produktivkrafterna. Men alla de faktorer som tenderar att göra arbetarna modlösa och försvaga deras klassmedvetande, riskerar att öka deras passivitet och befästa byråkratins grepp över ekonomins förvaltning och den sociala överskottsprodukten. Detta grepp kan utövas lika effektivt via marknadens mellanled, i ett system av decentraliserad förvaltning, som i ett system med administrativ centralisering. Och bland de faktorer som förstärker arbetarnas modlöshet räcker det inte med att tala om frånvaron av verkligt deltagande i förvaltningen av företaget (vilken naturligtvis är en verklig alienationsfaktor), utan man måste också nämna den växande sociala olikheten, den allomfattande kommersialiseringen av samhällslivet och den reifikation av alla mänskliga relationer den ger upphov till, accentuering en av kampen mellan olika arbetargrupper, upplösningen av den kollektiva solidariteten, arbetslöshetens återkomst och många andra oundvikliga följder av den 'socialistiska marknadsekonomin', sådan den för närvarande utvecklas i Jugoslavien.[29]

Marxisterna är fasta anhängare av arbetar-självstyre i ekonomin. Men de är övertygade om att de jugoslaviska ledarna gjort självstyresaken den värsta möjliga björntjänst genom att godtyckligt koppla ihop begreppet självstyre med begreppet om den 'socialistiska marknadsekonomin'. Den verkliga avproletariseringen av Arbetet fordrar inte bara upphävandet av den privata äganderätten till produktionsmedlen och av den byråkratiska förvaltningen av ekonomin, utan också bortdöendet av marknadsförhållandena och den sociala arbetsfördelningen. Detta rör sig om en process som inte kan förverkligas från en dag till en annan, lika litet som statens bortdöende. Men på samma sätt som långvarigheten i denna process inte kan vara en förevändning för att uppskjuta dess påbörjande på obestämd tid, så är det inte logiskt att påstå sig vilja uppskjuta påbörjandet av marknadsförhållandenas bortdöende, under förevändning att denna process inte kan slutföras förrän ett överflöd av livsviktiga varor och tjänster kan garanteras åt alla.

I själva verket måste arbetar-självstyret, såsom process för avalienering av produktionsförhållandena, utövas samtidigt på *alla de nivåer* där producenten fortfar att utstå alienerande ekonomiska förhållanden. Det förutsätter således att alla beslut om förvaltningen som är tillämplig på fabriken skall fattas i fabriken, utan yttre inblandning, av demokratiskt valda arbetarråd, med allas medvetna deltagande. När det gäller förhållandena mellan företaget och omvärlden, där samordnade beslut är nödvändiga, förutsätter det att dessa beslut medvetet fattas av kongresser valda av arbetarråden. Det förutsätter avtynandet av företagets hierarkiska struktur och av marknadsförhållandena, att en rad varor och tjänster fördelas efter principen om tillfredsställande av behov (utan pengar inblandade), i enlighet med priori-

[29] Det är detta som den jugoslaviska byråkratins mest fanatiska försvarare ihärdigt förnekar, vilket gör att de kläcker ur sig verkligt groteska formuleringar. Så till exempel skrev en anhängare av den 'socialistiska marknadsekonomin' i tidningen *Student* (18 mars 1969) att han motsatte sig en strikt tillämpning av principen om fördelning enligt det åt samhället utförda arbetet. Han hävdade att denna princip 'bortser ifrån skillnaderna i talang (sic!) och bidrag. Ett sådant krav skulle leda till att det bildades en allsmäktig administrativ och byråkratisk kraft, ovanför produktionen och samhället, en kraft som skulle upprätta en konstgjord (sic! igen) och ytlig jämlikhet, och vars makt vid behov kunde leda till att ojämlikhet och privilegier upprättades.' Byråkratisering på grund av att man upprättat jämlikhet, det är verkligen höjden för en som påstår sig vara marxist.

teringar som de arbetande massorna själva demokratiskt upprättat. Det förutsätter att man avsiktligt överger 'lönsamhets'-kriterierna på en hel rad områden (utbildning, kultur, fritid, hälsovård, stadsplanering), till förmån för kriterier på allmänna tjänster och social nytta.[30] En ekonomis förmåga att i övergångsperioden från kapitalism till socialism fullständigt förverkliga dessa principer beror naturligtvis på dess relativa mått av rikedom. Men den har alltid förmåga att slå in på denna väg.

IX

En av de nymarxistiska varianterna av teorin om arbetarråd, som nu hävdas av de jugoslaviska teoretikerna, är den som utgör ett bristfälligt kamouflerat rättfärdigande av den motsägelsefyllda verkligheten i Jugoslavien: det är endast på det ekonomiska området, genom självstyret av företagen, som arbetarna skulle kunna (eller borde) utöva makten direkt. I fråga om staten är det de 'medvetna krafterna', dvs de Jugoslaviska Kommunisternas Förbund, som har makten. De mest hycklande försvararna av denna teori hävdar att det även i samhället som helhet inte behöver skapas några nya politiska strukturer, eftersom 'staten dör bort'. Det är emellertid svårt att förneka att den ännu är långt ifrån avliden. Varför skall arbetarråden under dessa omständigheter inte förfoga över den makt som den marxist-leninistiska teorin alltid förutskickat för sovjeterna? Detta har aldrig förklarats på ett tillfredsställande sätt av de officiella jugoslaviska teoretikerna.

Den klaraste motsättningen i det jugoslaviska systemet är i själva verket den mellan självstyret, som förklaras vara ekonomins grundläggande princip, och de politiska strukturerna, som är långt ifrån att vara grundade på arbetarnas direkta utövande av makten. Vi har redan sett att med en överdriven ekonomisk decentralisering, med ett godtyckligt tillgripande av den 'socialistiska marknadsekonomins' mekanismer, med en växande integration av den jugoslaviska ekonomin i den internationella kapitalistiska ekonomin, så riskerar producenternas 'självstyre' på företagets nivå att tömmas på sitt innehåll. Dessutom har vi understrukit att ett verkligt ekonomiskt självstyre endast är möjligt på den samlade ekonomins nivå (genom en kongress av arbetarråd). Men nu förtjänar ytterligare en annan uppfattning att understrykas: det finns inget verkligt självstyre om det uteslutande begränsar sig till 'fabrikslivets' område (vare sig det tas i det enskilda fallet eller behandlas i en sammanhängande enhet)

'Ekonomin' och 'politiken' påverkar varandra ömsesidigt på ett otal sätt under övergångsperioden från kapitalism till socialism (det sker f.ö. i växande utsträckning under den neokapitalistiska epoken också). Termen 'politisk ekonomi' uttrycker detta på ett ganska klart sätt. Arbetarråden kan gärna förfoga över en del av den sociala överskottsprodukt som skapats vid företagen, men regeringens ekonomiska politik (skattepolitik, kreditpolitik, penningpolitik, handelspolitik, utrikespolitik osv, osv) kan från en dag till nästa förändra de villkor som denna överskottsprodukt 'realiseras' under, och således såväl dess kvantitet som dess kvalitet. Än en gång liknar tillvägagångssättet mer kamouflering än verklig 'avalienering'.

För övrigt kan inte en kongress av arbetarråd giltigt ta hand om beslutanderätten vad gäller planering och fördelning av nationalinkomsten och investeringarna (av den ekonomiska tillväxttakten) utan att likväl kräva beslutanderätten på alla de områden som på ett märkbart sätt påverkar de ekonomiska utvecklingstendenserna, och som vi räknade upp i föregående stycke. Om man inte får den, upprättas en verklig och farlig 'dubbelmakt' i samhället. Om

---

[30] 'Kampen för den lagliga begränsningen av arbetstiden har rasat desto hårdare som den oberoende av den skrämda snikenheten i själva verket rört den stora tvistefrågan, *tvisten mellan det blinda väldet av lagarna om tillgång och efterfrågan, vilket är bourgeoisins ekonomiska politik, och samhällsproduktionens kontroll, genom det sociala förutseendet och försiktigheten, vilken utgör arbetarklassens ekonomiska politik'* (K. Marx: Inledningsanförande vid den Internationella arbetarassociationen, Marx-Engels *Werke*, Berlin, Dietz Verlag, del XVI, s. 11. Vår kursivering).

man får den, vilka är då de övriga representativa centrala organismernas uppgifter, om det inte är att begränsa sig till speciella områden (kulturella frågor, utbildningsfrågor, hälsovårdsfrågor, osv), där de kan göra ett nyttigt arbete? Men detta arbete står i motsättning till anspråk av parlamentarisk typ, och skulle för övrigt motivera en överrepresentation av vissa sociala grupper, för att i mesta möjliga mån befrämja sammansmältningen av de beslutande och utövande funktionerna.

Eftersom de ekonomiska nyckelproblemen rör grundläggande ekonomiska frågor, även på företagsnivån, så fordrar ett verkligt självstyre att de 'självstyrande' har rätt att aktivt sysselsätta sig med den 'ekonomiska politiken' på det nationella planet, kort sagt med politiken. Det förutsätter att varje arbetarråd har rätt att ställa upp motförslag till regeringens planer vad gäller den ekonomiska politiken, att söka anhängare över hela landet för detta förslag, att informera den allmänna opinionen om det alternativ den står inför, osv, osv. Ett verkligt självstyre kräver alltså respekt för den socialistiska demokratin på det politiska området, vilket är långt ifrån fallet i Jugoslavien.[31]

I avsaknad av denna socialistiska demokrati är självstyret i hög grad byråkratiserat och tömt på sitt frigörande innehåll. Och eftersom ingen öppen debatt kan ge en klar information om det inte finns *organiserade* åsiktsriktningar, så bidrar förbudet mot organiserande av andra partier inom den socialistiska konstitutionens ram (liksom förbudet mot tendensbildningen i de Jugoslaviska Kommunisternas Förbund) till att tömma självstyret på ytterligare en del av dess innehåll.

Den teoretiska kronan på verket av alla dessa motsättningar och förvrängningar i det jugoslaviska självstyre-systemet utgör den tes som säger att förändringen av produktionsförhållandena i sista hand reduceras till ... fördelningen av vinsten inom företaget.[32] Självstyret skulle i grunden utgöras av arbetarnas rätt att rösta om denna fördelning, resten skulle skötas om av teknikerna och marknaden. Det behöver inte påpekas att detta är en typiskt teknokratisk ideologi som inte har mycket gemensamt med marxismen. Produktionsförhållandena rör inte främst fördelningen av inkomsten utan sättet som produktionen är organiserad på. Att framhålla inkomstens fördelning som en 'väsentlig' ekonomisk företeelse förutsätter upprätthållandet av löneslaveriet och marknadsekonomin, det förutsätter att arbetarna i hög grad fråntagits beslutanderätten över arbetets organisation, det producerade bruksvärdet och produktionsinriktningen. Detta gör arbetarnas alienation än mer slående. Ställd inför sina yttersta konsekvenser riskerar den 'socialistiska marknadsekonomin' att undergräva arbetarnas självstyre, till och med i den begränsade form som praktiseras i Jugoslavien sedan 1950. Trycket från teknokraterna, direktörerna och de byråkratiserade elementen i företagen driver på i denna riktning. De försöker att ställa all beslutsrätt vad gäller arbetets organisation och produktionens planering hos organ som står utanför arbetarråden, under förevändning att arbetarna inte är 'experter', att endast 'kompetenta' kan lösa dessa problem. Undertryckandet av rådsorganen, framläggandet av långtidskontrakt mellan arbetarrådet och direktören, vilka ger full makt åt denna direktör vad gäller den dagliga skötseln under hela denna period, eller försöket att reducera arbetarrådet till ett obetydligt organ som får till uppgift att fördela löner och vinster i företaget: detta är redan klart skönjbara stadier i ett försök att avväpna arbetarnas självstyre, en tendens som uppstått som en logisk konsekvens av den 'socialistiska konkurrensen', hörnstenen i den 'socialistiska marknadsekonomin'.

Den mycket bestämda kritik av de jugoslaviska avvikelserna från marxismen som vi har utvecklat får inte undanskymma det faktum att införandet av systemet med självstyre i företagen i Jugoslavien har skapat villkor där, som är betydligt gynnsammare för uppkomsten

[31] Se indragningen nyligen av studenternas tidning *Student*.
[32] Se Dusan Bilandzics text i denna antologi.

av en verklig arbetarmakt, än i något annat land där kapitalismen upphävts. Det är en kritik som bör göra det möjligt för revolutionära arbetare att frigöra sig från dilemmat ‘antingen stalinistisk hypercentralisering eller också socialistisk marknadsekonomi av jugoslaviskt slag’, allt under det att de rätt uppskattar de jugoslaviska försöken med självstyre, den grund som nya revolutioner och andra arbetarstater kommer att bygga på i sin strävan mot en riktig modell för den ekonomiska organisationen, i övergångsperioden från kapitalism till socialism.

IX

Den tredje industriella revolutionen har åstadkommit ett flertal omvandlingar i det borgerliga samhället. Böndernas och de gamla medelklassernas betydelse har ånyo minskats, så att de i flera länder är betydelselösa. Omfattningen av de fria yrkena och de ‘nya medelklasserna’ har knappast överskridit den gräns som nåddes redan innan den stora ekonomiska krisen 1929-32. Antalet lönarbetare, tvungna att sälja sin arbetskraft, har ständigt ökats. Tvärtemot ihärdigt spridda sägner, har denna enorma massas (mellan 70 och 85 % av den aktiva befolkningen i flertalet av de mest industrialiserade länderna) inre sammanhållning ökat och inte minskat. Såväl löneskillnaderna som skillnaderna i social ställning mellan kroppsarbetare, kontorsanställda och tjänstemän i lägre eller mellanställning har minskat jämfört med förhållandena i början av seklet eller under trettiotalet. De teknologiska omvandlingar som skett genom den tredje industriella revolutionen har medfört att de uppgifter som utförs i en halv-automatiserad fabrik, av ett ambulerande lag mångsidiga underhållsarbetare, av en bokhållare som arbetar med hjälp av datorer, och av en tekniker som installerar nya maskiner, har blivit synnerligen likartade.

Resultaten av denna växande homogenisering av lönarbetet var synbara under explosionen i maj 1968 i Frankrike och under de 24 timmars generalstrejker som skakat Italien under det år som gått sedan dess. Antalet strejkande har överskridit allt man tidigare upplevt (10 miljoner i Frankrike, nästan lika många i Italien). De anställda, tjänstemännen, lärarna har deltagit i mycket betydande utsträckning. Detta deltagande har inte inskränkt sig till att tillsammans med arbetarna kräva bättre löne- och arbetsvillkor. Det har sträckt sig till krav som gett striderna en djup innebörd av ifrågasättande av själva de kapitalistiska produktionsförhållandena: ifrågasättandet av den auktoritära strukturen i fabrikerna, på kontoren, i verkstäderna, i service-företagen, ifrågasättandet av Kapitalets och dess stats rätt att fritt förfoga över människorna och maskinerna.

Man hade redan märkt att de studerande hade återupptagit den revolutionärt marxistiska traditionen med krav som de om ‘studentkontroll’, ‘studentmakt’, ‘självstyre’ på skolor och universitet. Det som var slående under den revolutionära majmånaden i Frankrike var att liknande krav spreds till miljöer, som är ‘perifera’ i förhållande till det ekonomiska livet i egentlig bemärkelse: läkare och sjukvårdspersonal, skådespelare och scenarbetare, journalister vid press, radio och TV, forskare och vetenskapsmän, osv.[33]

Det rör sig här om ett resultat av flera djupgående historiska tendenser, vars fulla betydelse i kampen för socialismen det är viktigt att uppfatta. Den tredje industriella revolutionen innebär att det intellektuella arbetet massivt återinförs i produktionsprocessen i form av lönarbete. Det är den objektiva grunden för alliansen mellan arbetarna och de studerande och intellektuella. De intellektuella upphör alltmer att vara småborgare, de studerande omvandlas alltmer från kommande borgare till kommande intellektuella lönarbetare. Men i ett samhälle där arbetskraften mer än någonsin är en vara, innebär återinförandet av det intellektuella arbetet i produktionsprocessen att det intellektuella arbetet utstår alla de objektiva och subjektiva följderna av denna proletarisering: arbetsfördelning, en allt längre driven överspecialisering

[33] Se *Des soviets à Saclay?*, Francois Maspéro, Paris, 1968.

och uppsplittring av uppgifterna, ett brutalt underordnande av de individuella möjligheterna och behoven under de 'sociala behoven' vilka identifieras med Kapitalets profitbehov, en växande alienering av det intellektuella arbetet osv, osv. Detta är den objektiva grunden till studenternas allomfattande revolt, till vilken hela skikt av intellektuella kan förena sig, och som tillför den revolutionära arbetarrörelsen mycket värdefulla allierade, inte bara i kampen för att störta kapitalismen, utan också i kampen för att bygga ett socialistiskt samhälle grundat på det planerade självstyret av de förenade producenterna.

Den skilda karaktären på det arbete som skapar den materiella basen för människornas tillvaro, och på den verksamhet som huvudsakligen begränsar sig till områden utanför den materiella produktionens, innebär emellertid kraftiga skillnader i organiseringen av förvaltningen, så länge som det inte råder överflöd och man inte allmänt kan fördela varor och tjänster efter alla individers behov. I sista hand betyder självstyret att producenterna själva bestämmer omfattningen av de ansträngningar och de uppoffringar i konsumtionen som de är beredda att samtycka till, så länge som de otillräckliga resurserna tvingar dem att välja. Men när man vill utsträcka denna princip till att gälla även områden som utbildningen, hälsovården och massmedia, bör man inte glömma att det då inte gäller utnyttjande av materiella resurser av dem som skapat dem, utan utnyttjande av materiella resurser som resten av samhället ställt till dessa områdens förfogande. Det är uppenbart att det samhälleliga kollektivet måste bevara en rätt till insyn och kontroll över användningen av dessa medel, i långt större utsträckning än när det gäller enskilda fabrikers användande av sina resurser.

Fallet med press, radio och TV är klarast i denna fråga. Inför kapitalistiska arbetsköpare eller inför en stat som cyniskt 'manipulerar' informationerna gör journalisterna fullständigt rätt i att kräva kontrollrätt och försvara sin självständighet, även om man också bör komma ihåg att tryckeriarbetarna har intressen och rättigheter som förtjänar att uppmärksammas likaväl som journalisternas. Men i ett efterkapitalistiskt samhälle grundat på en vidsträckt socialistisk demokrati skulle det naturligtvis vara orimligt att låta journalisterna bestämma vad som sprids och inte sprids. Den socialistiska demokratins logik kräver i detta fall att tillträdet till de olika informationsmedlen utvidgas till hela samhället (till varje grupp arbetande som överstiger en viss numerisk tröskel), och inte att en yrkeskategori får ensamrätt att utnyttja eller förvalta dessa medel.

Det är därför som utvidgandet av parollerna om 'kontroll' och 'självstyre' till dessa olika områden måste ske försiktigt, med hänsyn tagen till de strukturella skillnader i situationerna, som vi antytt ovan. Det är inte desto mindre sant att störtandet av de auktoritära strukturerna är fullständigt riktig på alla dessa områden, och att man överallt kan betrakta ersättandet av denna påtvingade hierarki med organisationsformer som är inspirerade av rådsprincipen (val och rätt att återkalla, ständig kontroll av toppen från basen, utövandet av de ledande funktionerna utsträckt till största möjliga antal inblandade, utvecklande av massornas skaparkraft, osv, osv.) som en fullständigt berättigad revolutionärt socialistisk målsättning.[34] Tanken på det socialistiska samhället som en omfattande helhet som producenterna medvetet planerar och leder och där medborgarna styr sig själva är marxismens själva kärna.

XI

Slutligen måste vi klargöra en sista omstridd fråga: vilket är förhållandet mellan de arbetande massornas aktivitet, dessas strävan att själva organisera sitt eget öde, genom kampen för arbetarkontroll och arbetarsjälvstyre, genom att skapa arbetarråd – och ansträngningarna för att bygga revolutionära förtruppspartier? Erfarenheten av hur rådsdemokratin förkvävdes av

[34] Härvidlag skall det påpekas att bildandet av 'elevråd' och 'studentråd' var ganska omfattande spritt under den ryska revolutionen och särskilt under den ungerska revolutionen. Se om detta s. 202, 212-223 i *Die Jugend der Revolution*, Verlag der Jugend-Internationale, Verlag Junge Garde, Berlin 1921.

byråkratin i Sovjetunionen, och i de länder som står under dess inflytande, har hos vissa delar av förtruppen givit näring åt teser som likväl vederlagts ett flertal gånger av historien. Det är alltså viktigt för oss att med kraft åter slå fast det som utgör den marxist-leninistiska teorins landvinningar på detta område.

De objektiva rötterna till nödvändigheten av revolutionära förtruppspartier är trefaldiga: den erfarenhet som arbetargrupper vid ett företag eller på en ort kan få, såväl av det borgerliga samhället som av klasskampen, är av begränsad och sönderstyckad karaktär (det beror i sista hand på den kapitalistiska arbetsfördelningen och på dess konsekvenser när det gäller den elementära grad av medvetenhet som arbetarna kan komma till, när han är underkastad denna); den oundvikliga ideologiska olikmässigheten i arbetarklassen som berör såväl skillnaderna i uppgifter och social bakgrund, som på faktorer som har att göra med överbyggnaden (inflytande från familjen, skolans uppfostran, olika ideologiska inflytelser, etc.); den sporadiska karaktären av massornas politiska aktivitet, de revolutionära uppsvingens periodicitet.

Av dessa tre skäl utvecklas oundvikligen en förtrupp ur klassen. Den utgörs av element som genom individuella ansträngningar lyckas övervinna den begränsade och fragmentariska karaktären av klassmedvetande som de stora massorna har. Den gör det möjligt att smälta samman de enskilda erfarenheter av revolutionär kamp som gjorts under olika skeden och i olika länder till en enhetlig, oändligt mycket rikare erfarenhet. På det sättet förallmäneligar den dessa erfarenheter till en vetenskaplig teoretisk helhetsuppfattning, det revolutionärt marxistiska programmet. Slutligen förenar den de individer som genom sin medvetenhet, sitt temperament, sin hängivenhet, genom att de identifierar sig själva med sin klass' sak upprätthåller en hög grad av aktivitet även under masskampens nedgångsperioder.

Detta senare skäl rättfärdigar mer än väl den revolutionära förtruppsorganisationens existens, eftersom den befrämjar det kommande revolutionära uppsvinget. Under nedgångsperioderna bevarar denna organisation de teoretiska landvinningarna, förhindrar att idén om arbetarråd dränks i glömska eller uppgivenhet, uppfostrar en ny generation i det förgångnas landvinningar, sprider programmet till större skikt i tider av motgång. Det är uppenbart att möjligheten att få se arbetarråd sprida sig har ökats tack vare denna verksamhet.

Den revolutionära förtruppsorganisationen är oundgänglig för att säkra en seger i revolutionen. Denna fordrar en koncentration av krafterna, en medvetenhet om de specifika villkorens mognad, en minutiös analys av motståndarens förberedelser och avsikter, att utarbetande av en verklig vetenskap om revolutionen, något som massorna i dess helhet knappast kan komma fram till. Man har sett ett stort antal revolutioner bryta ut spontant, men man har inte sett en enda segra spontant.

Den revolutionära förtruppsorganisationen utgör slutligen också ett oundgängligt instrument för att bekämpa riskerna för byråkratisk förvrängning av den nya makten. Om man tror att självstyret i sig själv är en tillräcklig garanti mot sådana förvrängningar så har man inte förstått dessas djupa källa, d.v.s. kvarlevandet av den sociala arbetsfördelningen och av marknadsekonomin under övergångsperioden från kapitalism till socialism. Intressekonflikter mellan olika sektorer, olika yrkesgrenar, mellan olika områden, mellan olika grupper av producenter är absolut oundvikliga under detta skede. Det är en illusion att tro att det enkla demokratiska förfarandet (röstningen) automatiskt skulle ge majoritet åt de teser som bäst motsvarar klassens helhetsintressen. Dessa tesers seger är endast möjlig genom en ständig politisk och ideologisk kamp, och genom ett politiskt utarbetande som endast kan befrämjas av en sådan kamp. Den organiska struktureringen i organisationer och partier klargör debatten, den förvirrade konfrontationen av ett stort antal icke-grupperade individer kan bara gynna demagoger och privilegierade grupper.

Det finns ingen motsättning mellan massornas nödvändiga spontanitet och den revolutionära förtruppsorganisationens funktion. Den senare vägleder den förra i uppsvingsperioder och förlänger den i nedgångsperioder. Än mindre finns det någon motsättning mellan den socialistiska rådsdemokratin, arbetarrådens och deras kongressers fulla utövande av sin suveränitet och den revolutionära förtruppsorganisationens verksamhet. Den senare gör det möjligt att artikulera den förra och underlättar i sista hand proletariatets maktutövning genom att precisera den inriktning som måste styra utövningen. På samma sätt möjliggör förekomsten av en revolutionär International en integration av de nationella avantgarderörelsernas teoretiska utarbetande och praktik till en sammanhängande helhet, en integration som vore ogenomförbar utan organisation och som är absolut nödvändig i en tid av allt mer markerad internationalisering av samhällslivets alla aspekter.

Det som måste bekämpas, det är de dogmer som hävdar att varje självutnämnd avantgardgrupp skall ha någon form av materiella och politiska privilegier, på grund av denna självutnämning. Materiella privilegier skall överhuvudtaget bannlysas. Vad gäller politiska 'privilegier', så finns det bara en sak ett revolutionärt partis militanter har rätt att kräva, det är rätten att få kämpa i främsta ledet för sin klass' intressen och att få ägna en mycket större del av sitt liv åt samhällelig verksamhet än de andra arbetarna gör. Detta ger dem ingen extra rättighet, men det ger dem obestridligen möjligheten att påverka och övertyga sina kamrater och medborgare bättre än andra. I en socialistisk demokrati är denna möjlighet öppen för alla. Och om man använder ordet urval, så gäller det praktikens urval. Det är i varje fall endast i den mån som massorna slutligen anammar den revolutionära organisationens målsättning som denna omvandlas från självutnämnd till verklig förtrupp.

De som förkastar nödvändigheten av ett revolutionärt förtruppsparti, i namn av massornas spontanitet, eller som vill förbjuda skapandet av ett sådant i namn av rådens suveränitet apar i verkligheten efter de stalinistiska anhängarna av enpartisystemet, vilka förkastar arbetarrådens suveränitet i namn av en påstådd universell vishet, som partiet automatiskt skulle förkroppsliga, för båda finns det en motsägelse mellan förtruppens uppgift att övertyga och leda politiskt och de organiserade massornas aktivitet. För marxismen-leninismen däremot, är denna motsägelse obevisad. Nödvändigheten av ett förtruppsparti uppfattas som ett nödvändigt och oundgängligt komplement till massornas egen organisering i arbetarråden. Marx och Engels uttryckte det redan på ett tillräckligt sätt i det Kommunistiska Manifestet, och det finns inget att tillfoga till deras lärosats: 'Kommunisterna har inga intressen som skiljer dem från proletariatet i helhet. De uppställer inga särskilda principer, efter vilka de vill forma den proletära rörelsen. Kommunisterna skiljer sig från de övriga proletära partierna blott därigenom, att de å ena sidan i proletariatets olika nationella strider framhäver de av nationaliteten oberoende, för hela proletariatet gemensamma intressena och gör dem gällande, och å andra sidan därigenom, att de under de olika utvecklingsgrader, som kampen mellan proletariat och bourgeoisi genomgår, städse företräder hela rörelsens intressen. Kommunisterna är alltså praktiskt den beslutsammaste, alltid framdrivande delen av arbetarpartierna i alla länder, och teoretiskt har de före den övriga massan av proletariatet kommit till insikt om betingelserna för den proletära rörelsen, dess utveckling och möjligheter.' [35]

1 maj 1970

Ernest Mandel

---

[35] K. Marx – F. Engels, *Kommunistiska Manifestet*.

I. Källorna

1. Karl Marx och Friedrich Engels

Centralledningens hänvändelse till Kommunistiska förbundet (1850)

Under och efter kampen måste arbetarna ta varje tillfälle i akt att ställa upp sina egna fordringar mot de borgerliga demokraternas fordringar. De måste kräva garantier för arbetarna, så fort de demokratiska borgarna visar tendenser att ta överhand i regeringen. I nödfall måste de tvinga fram dessa garantier, och över huvudtaget måste de sörja för att den nya regeringen förpliktar sig till alla upptänkliga koncessioner och utfästelser; – den absolut bästa metoden att kompromettera den. De måste över huvudtaget dämpa den segeryra inför tingens nya tillstånd, som inställer sig efter varje segerrik gatustrid, och i stället på allt sätt med lugn och kall insikt öppet demonstrera sin misstro mot den nya regeringen. Mot nya officiella regeringar måste de ställa upp egna, revolutionära arbetarregeringar, genom kommunföreståndare, kommunråd, arbetarklubbar eller arbetarkommittéer, så att de borgerligt-demokratiska regeringarna inte endast förlorar sitt stöd från arbetarna, utan genast ser sig bevakade och hotade av organ, som stöds av arbetarmassorna. Kort sagt: från och med segerögonblicket skall misstroendet inte längre riktas mot det besegrade reaktionära partiet, utan mot dess egna bundsförvanter, mot det parti, som ensamt vill exploatera den gemensamma segern.

Inbördeskriget i Frankrike (1871)

Paris kunde göra motstånd endast därför att det till följd av belägringen blivit kvitt armén, som det ersatt med ett nationalgarde huvudsakligen bestående av arbetare. Detta förhållande gällde det nu att förvandla till varaktig institution. Kommunens första dekret gick därför ut på att avskaffa den stående armén och ersätta den med beväpning av folket.

Kommunen bestod av kommunalråd valda genom allmän rösträtt i stadens olika distrikt. De var ansvariga och kunde avsättas när som helst. Flertalet av deras medlemmar var naturligtvis arbetare eller erkända företrädare för arbetarklassen. Kommunen skulle inte vara ett parlamentariskt utan ett arbetande organ, verkställande och lagstiftande på en gång. Polisen, som dittills varit den centrala regeringens verktyg, berövades genast alla sina politiska funktioner och förvandlades till kommunens ansvariga verktyg och dess medlemmar kunde när som helst avsättas. Likaså tjänstemännen i andra förvaltningsgrenar. Alla offentliga uppdrag, alltifrån kommunens medlemmar och nedåt, skulle uträttas för arbetarlön. De höga statsdignitärernas förvärvade rättigheter och representationspengar försvann med dessa dignitärer själva. De offentliga ämbetena upphörde att vara centralregeringens hantlangares privategendom. Inte bara den kommunala förvaltningen utan alla initiativ som staten hittills utövat lades i kommunens händer.

Sedan den stående armén och polisen, verktygen för den gamla regeringens materiella makt, en gång undanröjts, tog kommunen genast itu med att bryta det andliga förtryckets verktyg, prästernas makt. Den beslöt att alla kyrkor skulle upplösas och exproprieras för så vitt de var föreningar som besatt rikedomar. Prästerna sändes tillbaka till privatlivets frid för att där efter sina, föregångares, apostlarnas, exempel livnära sig av de troendes allmosor. Samtliga undervisningsanstalter öppnades kostnadsfritt för folket, och rensades samtidigt från varje inblandning från statens och kyrkans sida. Därmed hade inte endast undervisningen gjorts tillgänglig för var och en, utan även vetenskapen själv hade befriats från de bojor, som klassfördomar och regeringsmakt lagt på den.

De juridiska ämbetsmännen förlorade det skenbara oberoende som bara tjänat syftet att dölja deras underdånighet under hela raden av regeringar till vilka de i tur och ordning svurit

trohetseden, för att därefter bryta den. Liksom alla andra offentliga ämbetsmän skulle de för framtiden väljas och vara ansvariga och kunna avsättas.

Pariskommunen skulle naturligtvis tjäna som mönster för alla stora industricentra i Frankrike. Så snart kommunens ordning upprättats i Paris och andra större centra skulle den gamla centraliserade regeringen ha fått ge vika för producenternas självstyre även i provinserna. I ett kort utkast till nationell organisation, som Kommunen inte fick tid att vidare utarbeta, heter det uttryckligen att kommunen skall vara den politiska formen även för den minsta by och att den stående armén på landsbygden skall ersättas med en folkmilis med ytterst kort tjänstetid. Varje distrikts landskommuner skulle förvalta sina gemensamma angelägenheter genom en deputeradeförsamling i distriktets huvudort och dessa distriktsförsamlingar skulle sedan i sin tur skicka sina ombud till nationalrepresentationen i Paris. Ombuden skulle när som helst kunna ersättas och alltid vara bundna av sina väljares bestämda instruktioner. De få men viktiga funktioner som sedan återstod för en centralregering skulle inte avskaffas – såsom man med avsikt falskligen påstått – utan anförtros åt kommunala, d.v.s. strängt ansvariga tjänstemän. Den kommunala konstitutionen skulle inte bryta utan tvärtom organisera den nationella enheten. Denna skulle bli verklig genom förintandet av den statsmakt som utgav sig för att förkroppsliga denna enhet, men som ville vara oberonde av och stå över denna nation, som den likväl bara var en parasitär utväxt på. Samtidigt som det gällde att operera bort den gamla regeringsmaktens rent förtryckande organ, skulle dess legitima funktioner fråntas en myndighet som gjorde anspråk på att stå över samhället, och överlämnas till ansvariga tjänare av samhället. Istället för att en gång vart tredje eller sjätte år avgöra, vilken medlem av den härskande klassen som skulle företräda och förtrampa folket, skulle den allmänna rösträtten tjäna det i kommuner organiserade folket på samma sätt som varje annan arbetsgivare använder sig av den individuella rösträtten för att välja ut arbetare och arbetsledare till sitt företag. Och det är välkänt att bolag likaväl som enskilda personer vanligen vet att i affärs-angelägenheter finna den rätte mannen, och ifall de någon gång misstar sig rättar de snart till sitt misstag. För övrigt kunde ingenting vara kommunens anda mer främmande än att ersätta den allmänna rösträtten med ett hierarkiskt utnämningsförfarande.

Genom att upphäva de båda största utgiftsposterna, den stående armén och det statliga funktionärsväldet, förverkligade Kommunen alla borgarregeringars slagord – billig regering. Kommunens blotta existens förutsatte icke-existensen av monarkin, som är klassherraväldets normala börda och oundgängliga mask, åtminstone i Europa. Den skapade åt republiken grundvalen för verkligt demokratiska institutioner. Men för Kommunen var varken den ‘billiga regeringen’ eller den ‘sanna republiken’ slutmål, utan endast biprodukter.

Den mångfald av tolkningar som Kommunen gjorts till föremål för och den mångfald av intressen som fann sitt uttryck i den visar att den var en synnerligen utvecklingsbar politisk form, under det att alla tidigare regeringsformer väsentligen varit av förtryckande karaktär. Den verkliga hemligheten med Kommunen bestod i detta: den var väsentligen en arbetar-klassens regering, frukten av den produktiva klassens kamp mot utsugarklassen, den äntligen upptäckta politiska formen, under vilken arbetets ekonomiska frigörelse kunde förverkligas.

Utan denna sista betingelse hade kommunförfattningen varit en omöjlighet och ett bedrägeri. Producenternas politiska herravälde kan inte existera jämsides med förevigandet av deras sociala förslavande. Kommunen skulle således tjäna som hävstång för utrotandet av de ekonomiska grundvalar, på vilka klassernas existens och därmed även klassherraväldet vilar. När arbetet en gång befriats blir varje människa en arbetare och det produktiva arbetet blir inte längre en klass’ särskilda kännetecken.

Det är ett egendomligt faktum: Trots allt det vältaliga pratet och den omätliga litteraturen under de senaste sextio åren om arbetarnas frigörelse, så hinner arbetarna knappt någonstans

ta saken i egna händer förrän den försvarande och urskuldande fraseologin genljuder från förespråkarna för det nuvarande samhället med dess båda poler: kapital och löneslaveri (godsägaren är numera ingenting annat än kapitalistens stillatigande kompanjon), som om det kapitalistiska samhället ännu befunne sig i den renaste jungfruliga oskuldens tillstånd, som om alla dess motsättningar ännu ej utvecklats och visat sig, som om alla dess lögner ej avslöjats, som om dess skändliga verklighet ännu ej blottats. Kommunen, ropar de, vill avskaffa egendomen, grundvalen för all civilisation! Mycket riktigt, mina herrar, kommunen ville avskaffa denna klassegendom som förvandlar de mångas arbete till rikedom för ett fåtal. Den ville göra den individuella egendomen till verklighet genom att förvandla produktionsmedlen, jorden och kapitalet, som nu framförallt är medel för förslavande och utsugning av arbetet, till det fria och associerade arbetets redskap.

Men detta är kommunismen, den 'omöjliga' kommunismen! Nåväl, de personer från de härskande klasserna som är tillräckligt kloka för att inse att det nuvarande systemet omöjligen kan fortleva – och det finns många sådana – har blivit påflugna och storordiga apostlar för den kooperativa produktionen. Men om den kooperativa produktionen inte skall förbli ett lockbete, en fälla, om den skall tränga ut det kapitalistiska systemet, om de kooperativa sammanslutningarna som helhet skall bestämma den nationella produktionen efter en gemensam plan och därmed ta den under sin egen ledning och göra slut på den beständiga anarki och de periodiska konvulsioner som är den kapitalistiska produktionens eviga öde – vad vore det annat mina herrar, än kommunismen, den 'möjliga' kommunismen?

Arbetarklassen väntade sig inga underverk av Kommunen. Den har inga fixa och färdiga utopier som den vill genomföra genom folkdekret. Arbetarklassen vet att den måste genomgå långa strider, genomgå en hel rad historiska processer som fullständigt kommer att omvandla omständigheterna och människorna, för att förverkliga sin egen frigörelse och i samband med denna den högre livsform som det nuvarande samhället oemotståndligt strävar emot på grund av sin egen ekonomiska utveckling. Dess uppgift är inte att förverkliga ett idealtillstånd, utan endast att frigöra det nya samhällets element, vilka det sönderfallande borgerliga samhället redan här i sitt sköte. Fullt medveten om sin historiska uppgift och med hjältemodig beslutsamhet att vara denna uppgift värdig i handling, kan arbetarklassen tillåta sig att le åt presslakejernas grova skällsord och åt det moraliserande beskyddet från välmenande borgerliga doktrinärer som hasplar ur sig sina fåraktiga plattityder och sekteristiska griller med en ton av den vetenskapliga ofelbarhetens orakel.

När Pariskommunen tog ledningen av revolutionen i egen hand, när vanliga arbetare för första gången vågade antasta sin 'naturliga överhet', de besittandes regeringsprivilegium och under oerhört svära omständigheter anspråkslöst, samvetsgrant och effektivt utförde sitt arbete – utförde det för löner, av vilka den högsta knappt utgjorde en femtedel av det som enligt en hög vetenskaplig auktoritet (professor Huxley) var minimum för en sekreterare i Londons skolråd – då vred sig den gamla världen i vredesutbrott vid anblicken av den röda fanan, som vajade över stadshuset som symbolen för arbetets republik.

(Karl Marx: *Pariskommunen*. Arbetarkultur, Stockholm 1946, sid 69-77.)

Inledning till 'Inbördeskriget i Frankrike' (1891)

Under kriget hade arbetarna i Paris inskränkt sig till att kräva energisk fortsättning av kampen. Men när nu freden kom till stånd efter Paris' kapitulation, måste Thiers, den nye regeringschefen, inse att de besittande klassernas – storgodsägarnas och kapitalisternas – herravälde svävade i fara så länge parisarbetarna ännu hade vapen i händerna. Hans första åtgärd var ett försök att avväpna dem. Den 18 mars sände han ut linjetrupperna för att bemäktiga sig artilleriet, som tillhörde nationalgardet och som förfärdigats under belägringen av Paris med

hjälp av offentliga insamlingar. Försöket misslyckades. Paris reste sig som en man till försvar och krig förklarades mellan Paris och den franska regeringen som satt i Versailles; den 26 mars valdes Pariskommunen; den 28 utropades den; Nationalgardets centralkommitté som dittills utövat makten, abdikerade till förmän för Kommunen, efter att genom dekret ha upplöst den skandalösa ‘sedlighetspolisen’ i Paris. Den 30 mars avskaffade Kommunen soldatvärvningen och den stående armén och proklamerade nationalgardet, som alla vapenföra medborgare skulle tillhöra, för den enda beväpnade makten; den efterskänkte alla hyror från oktober 1870 till april 1871 med tillgodoräknande av redan inbetalda hyresbelopp på den kommande hyrestiden och inställde all försäljning av panter från stadens pantlånekontor. Samma dag stadfästes att de utlänningar som valts in i Kommunen skulle behålla sina uppdrag, ty ‘Kommunens fana är världs-republikens’.

Den 1 april beslöts att högsta lönen för hos Kommunen anställd person alltså även för Kommunens medlemmar, inte fick överstiga 6.000 francs. Följande dag förordnades om kyrkans skiljande från staten och indragning av alla statsbidrag till religiösa ändamål samt förvandling av alla kyrkliga gods till nationalegendom; i konsekvens med detta beslöt man den 8 april att i skolorna bannlysa alla religiösa symboler, bilder, dogmer, böner, kort sagt ‘allt som faller inom ramen för vars och ens samvete’ och detta genomfördes successivt.

Med anledning av versaillestruppernas dagliga arkebusering av Kommunkämpar utfärdades den 5 april ett dekret om tagande av gisslan, vilket emellertid aldrig genomfördes.

Den 6 april hämtade nationalgardets 137:e bataljon fram giljotinen, vilken brändes under folkets högljudda jubel.

Den 12 april beslöt Kommunen att störta triumfpelaren på Vendômeplatsen, som Napoleon låtit gjuta av erövrade kanoner efter kriget 1809, eftersom den utgjorde en symbol för chauvinismen och uppviglandet av folken till brödrafejder. Detta verkställdes den 16 maj.

Den 16 april förordnade Kommunen om en undersökning av vilka fabriker som fabrikörerna slagit igen och om utarbetande av planer för att överföra skötseln av dessa företag till de arbetare som dittills arbetat där, genom att dessa förenades i kooperativa sammanslutningar, samt att dessa kooperativa sammanslutningar skulle organiseras i ett enda stort förbund.

Den 20 april avskaffades nattarbetet för bageriarbetarna liksom även arbetsförmedlingen, som av polisen utnämnda individer och arbetarutsugare av första ordningen bedrivit som monopol sedan det andra kejsardömets dagar. Detta överläts åt den lokala förvaltningen i Paris’ tjugo arrondissement.

Den 30 april beslöt Kommunen avskaffa pantlånekontoren, vilka innebar en privat utsugning av arbetarna och stod i strid med arbetarnas rätt till sina arbetsmedel och till kredit.

Den 5 maj beslöts att riva ned det botgörarkapell, som byggts för att sona avrättningen av Ludvig XVI.

Klasskaraktären hos rörelsen i Paris, som dittills kommit i skymundan för kampen mot den utländska invasionen, framträdde sålunda skarpt och klart efter den 18 mars. I Kommunen satt nästan uteslutande arbetare eller erkända företrädare för arbetarna; dess beslut bar också en avgjort proletär karaktär. Antingen utfärdade den sådana reformer som den republikanska bourgeoisin av ren feghet underlåtit att befatta sig med, men som utgjorde en nödvändig grundval för arbetarklassens handlingsfrihet, såsom genomförandet av parollen att religionen är en privat ensak *i förhållande till staten;* eller också fattade den beslut som låg direkt i arbetarklassens intresse och som delvis var djupa ingrepp i den gamla samhällsordningen. Men i en belägrad stad kunde man på sin höjd påbörja förverkligandet av allt detta. Och från

och med början av maj tog kampen mot Versailles-regeringens allt talrikare trupper alla krafter i anspråk.

För att undvika att staten och dess organ, som ursprungligen varit samhällets tjänare, skulle förvandlas till dess herrar, något som varit oundvikligt under alla tidigare regimer, tillgrep Kommunen två ofelbara medel. För det första besatte den alla poster inom administration, rättskipning och undervisning genom val med allmän rösträtt för alla därav berörda och dessa hade naturligtvis rätt att när som helst återkalla de valda. För det andra betalade den för alla platser, från de lägsta till de högsta, blott den lön som andra arbetare erhöll. Den högsta lön som den överhuvud betalade var 6.000 francs. Därmed satte man stopp för karriärism och lycksökeri, även om man bortser från de bundna mandat som de delegerade i representant-församlingarna dessutom var underkastade.

Detta krossande av statsmakten, såsom den dittills existerat, och dess ersättande med en ny, sant demokratisk makt skildras utförligt i tredje delen av *Inbördeskriget*. Men det är nödvändigt att här än en gång i korthet gå in på några av dess drag, ty just i Tyskland har kolartron på staten fortplantat sig från filosofin till bourgeoisins allmänna medvetande och även till mången arbetares. Enligt filosofernas uppfattning är staten ‘idéns förverkligande’ eller Guds rike på jorden översatt till filosofiskt språk, det område där den eviga sanningen och rättvisan förverkligas eller förutsättes förverkligad. Härav kommer sig den vidskepliga vördnaden för staten och allt som rör den. Denna vördnad inställer sig desto lättare som man från barnsben vant sig vid föreställningen att hela samhällets gemensamma affärer och intressen inte kunde skötas på någon annat sätt än hittills, nämligen genom staten och dess i vederbörlig ordning upprättade myndigheter. Och man tror sig ha tagit ett synnerligen djärvt steg när man frigjort sig från tron på den ärftliga monarkin och i stället svär sin trohetsed till den demokratiska republiken. Men i verkligheten är staten ingenting annat än ett instrument för en klass’ förtryck av en annan, och detta gäller såväl i den demokratiska republiken som i monarkin. I bästa fall är den ett ont som det segrande proletariatet ärver i kampen för klassherraväldet, men proletariatet kan, lika litet som Kommunen, låta bli att omdelbart beskära dess mest skadliga sidor så mycket som möjligt, ända till dess att en generation som vuxit upp under nya och fria sociala förhållanden blir i stånd att göra sig av med hela den statliga bråten.

Den socialdemokratiske kälkborgaren greps nyligen av en hälsosam skräck, när han hörde ordet ‘proletariatets diktatur’ uttalas. Nåväl, mina herrar, vill ni veta hur denna ‘diktatur’ ser ut? Betrakta Pariskommunen. Det var proletariatets diktatur.

London, på Pariskommunens tjugoårsdag, den 18 mars 1891 Friedrich Engels

(Ur Karl Marx: *Pariskommunen*. Arbetarkultur, Stockholm 1946, sid 9-12, 18-20.)

Ur Engels: Om auktoriteten (1874)

Låt oss nu anta, att en social revolution har detroniserat de kapitalister, vars auktoritet nu styr produktionen och cirkulationen av tillgångar. Låt oss vidare anta – för att se saken från de anti-auktoritäras ståndpunkt – att jordegendomar och arbetsinstrument blivit arbetarnas kollektiva egendom, och att arbetarna använder dem. Kommer auktoriteten då att ha förintats, eller har den endast bytt skepnad? Låt oss betrakta saken.

Vi tar bomullsspinnerierna som exempel. Bomullen måste genomlöpa minst sex på varandra följande moment, innan den kan formas till tråd, moment som – till största delen – försiggår i olika arbetssalar. För att kunna hålla maskinerna i gång behöver man dessutom en ingenjör, som kontrollerar ångmaskinen; man behöver ett stort antal diversearbetare, som befordrar produkterna från den ena arbetssalen till den andra etc. Alla dessa arbetare, män, kvinnor och barn, måste börja och sluta sitt arbete vid en tidpunkt, som ångans auktoritet bestämmer, och ångan bryr sig inte ett dyft om individuell autonomi. För det första är det alltså av nöden, att

arbetarna blir ense om arbetstimmarna; när dessa timmar en gång fastslagits, måste alla utan undantag underkasta sig dem. Vidare uppkommer det ständigt i varje enskild arbetssal detaljfrågor om produktionssätt, fördelning av material etc, och detta är frågor, som måste lösas snabbt, om inte hela produktionen ögonblickligen skall stanna av. Det spelar ingen roll, huruvida frågorna löses av en delegat i spetsen för varje arbetsbransch eller – där så möjligt – genom majoritetsbeslut; den enskilda personens vilja måste alltid underordna sig beslutet, vilket innebär, att frågorna löses på ett auktoritärt sätt. Den mekaniska automatiken i en stor fabrik är mycket mera tyrannisk än någonsin de småkapitalister, som sysselsätter arbetare. Åtminstone vad arbetstiderna beträffar skulle man kunna förse dessa stora fabriker med inskriften: ‘I som här inträden, låten autonomin fara! ‘ Då människan med hjälp av vetenskap och uppfinnargeni gjort sig till herre över naturlagarna, så hämnas dessa genom att i samma utsträckning som de ställer sig i människans tjänst tvinga henne att underkasta sig en sann-skyldig despoti, som är oberoende av all social organisation. Om man vill avskaffa auktoriteten inom storindustrin, måste man avskaffa hela industrin: förinta ångspinnerierna och gå tillbaka till spinnrocken.

Låt oss ta järnvägen som ett annat exempel. Också här är det absolut nödvändigt att ett antal individer samarbetar; och detta samarbete måste ske vid vissa bestämda klockslag, om man inte vill att det skall hända olyckor. Företagets främsta villkor är även här en dominerande vilja, som negligerar varje underordnad vilja. Det spelar därvidlag ingen roll, om denna vilja representeras av en enda delegat eller av en kommitté, som fått fullmakten att genomföra beslut åt en större mängd intressenter. I båda fallen har vi att göra med en i högsta grad artikulerad auktoritet. Och vidare: vad skulle hända med första bästa avgående tåg, om järnvägstjänstemännens auktoritet över det resande herrskapet vore avskaffad?

Men allra tydligast och åskådligast inser man nödvändigheten av en förhärskande auktoritet om man tänker sig ett skepp ute på havet. Om skeppet skulle råka i fara, beror vars och ens liv av att alla genast och absolut lyder en enda persons vilja.

Varje gång jag framlagt sådana argument för inbitna antiauktoritärer, har jag endast fått till svar: ‘Jo då, det stämmer visst, men i dessa fall har vi inte att göra med någon auktoritet, *utan med ett uppdrag,* som vi ger åt de delegerade! ‘ Dessa människor tror alltså att de har förändrat själva saken genom att ge den ett annat namn, och gör sig lustiga över världen med sådana djupa tankegångar.

Vi har alltså sett, att både en viss auktoritet (oberoende av hur den delegeras) och en viss underkastelse är något, som påtvingas oss oberoende av den sociala organisationen, är intimt förknippad med de materiella villkor som gäller för produktionen och för cirkulationen av produkter.

Å andra sidan har vi också sett, att storindustrin och storlantbruken obönhörligt lägger allt större del av de materiella produktions- och cirkulationsvillkoren under sig och visar tendenser att alltmer utöka detta auktoritetsfält. Det är följaktligen helt absurt att tala om auktoritetsprincipen som något absolut ont och om autonomiprincipen som något absolut gott. Auktoritet och autonomi är relativa begrepp, vars användningsområden varierar under de olika faserna i den sociala utvecklingen. Om autonomisterna nöjde sig med att säga, att framtidens sociala organisation bör inskränka sig till att tillåta auktoritet endast inom de gränser, där produktionsvillkoren gör den oundviklig, så skulle man kunna föra en dialog med dem, men i själva verket är de blinda för alla fakta, som gör auktoriteten nödvändig, och stirrar sig blinda på själva ordet.

(Marx och Engels, *Werke*, bd 18. Dietz Verlag, Berlin 1964)

2. En praktisk erfarenhet av arbetarkontrollen under Pariskommunen

Så gott som alla regerings- och kommuninstitutioner kallade in arbetarna *och i vissa fall arbetarorganisationerna för* förvaltnings- *och* kontrolluppgifter. *Nedan återgivna instruktion av den 2 april 1871, som publicerades i form av ett plakat, ger en bild av strukturen i ett statligt företag och innehåller typiska ansatser till* arbetarkontroll:

Pariskommunen, – Reglemente för verkstäderna för reparation och omarbetning av vapen. – Louvre.

Art. 1: Verkstäderna är öppna mellan kl. 7 och kl. 11 fm. samt mellan kl. 12 och kl. 18 em., tills arbetskommissionen i stadshuset beslutar om andra tider.

Art. 2: Ingen arbetare får befinna sig i verkstäderna under matpausen.

Art. 3: Arbetstiden anges medelst ringsignal fem minuter före matpausen och fem minuter före arbetsdagens slut.

Art. 4: Arbetarna skall anmäla sin ankomst till verkmästarna, och arbetstimmarna skall räknas.

Art. 5: Endast medborgare, som kan uppvisa det nyutgivna inträdeskortet, får beträda verkstäderna.

Art. 6: Arbetarna måste överlämna verktyg och inträdeskort till sin verkmästare, då de lämnar verkstäderna.

Art. 7: Verkmästarna skall övervaka arbetet vid resp. arbetsbänk och fördela arbetet under fabriksledarens kontroll.

Art. 8: Truppledarna skall ta emot de vapen, som reparerats av arbetare i deras egen trupp och efter fullgjord kontroll överlämna dem till verkmästarna, som företar ännu en kontroll.

Art. 9: Fabriksledaren företar den slutgiltiga kontrollen av vapnen, tills arbetskommissionen i stadshuset förordnar på annat sätt.

Art. 10: Nya arbetare skall anställas med hänsyn till arbetets krav, och det är fabriksledaren, eller verkmästarna (under fabriksledarens och den delegerade direktörens kontroll) som företar sådan nyanställning.

Art. 11: Lönen fastställes av fabriksledaren, efter förslag från verkmästare och truppledare, och presenteras för direktionens delegat.

Art. 12: Om en arbetare måste avskedas på grund av bristande duglighet, sker detta under fabriksledarens kontroll, efter förslag från den verkmästare och den truppledare, till vars trupp arbetaren i fråga hör, och åtgärden meddelas direktionens delegat.

Art. 13: En gång i veckan skall den kommitté, som utgör arbetsdirektionen, samt de fem delegater arbetarna utsett för att bistå denna, avge en rapport rörande verkstädernas intressen.

Art. 14: Varje medborgare, som vägrar att anta detta reglemente, för vars efterlevnad samtliga arbetare är ansvariga, avskedas från verkstäderna.

Dekret om övertagandet av de stängda fabrikerna

Pariskommunen har, med hänsyn till att ett antal fabriker övergivits av sina ledare, som flytt för att undslippa sina medborgerliga plikter och utan att bekymra sig om arbetarnas intressen, med hänsyn till att åtskilligt, för kommunen viktigt arbete avstannat på grund av denna fega flykt, varigenom arbetarnas existensvillkor underminerats, beslutat:

Arbetarsyndikatskamrarna skall sammankallas för att tillsätta ett utredningsutskott, som skall ha till uppgift:

1. Att göra noggrann statistik över de övergivna fabrikerna, samt noga inventera i vilket skick de befinner sig, och vilka arbetsinstrument som finns där.

2. Att presentera en rapport, som skall klargöra de praktiska förutsättningarna för att omedelbart få dessa fabriker i gång, dock inte med desertörerna som ledare, utan under kooperativ ledning av de arbetare, som tidigare varit sysselsatta i dessa fabriker.

3. Att utarbeta en plan för bildandet av sådana kooperativa arbetarsammanslutningar.

4. Att tillsätta en skiljedomstol, som skall fastställa på vilka villkor de tidigare företagarna vid sin återkomst slutgiltigt har att överlämna fabrikerna till resp. arbetarsammanslutningar, samt avgöra vilken summa dessa sammanslutningar skall ge den förutvarande företagaren som gottgörelse. Detta undersökningsutskott skall presentera sin rapport för Kommissionen för arbete och handel, och Kommissionen förpliktar sig att snarast möjligt till Kommunen inge ett förslag till dekret, som tillgodoser både Kommunens och arbetarnas intressen.

Paris den 16 april 1871.

(*Pariser Kommune 1871*, Neue Kritik Verlag, Berlin 1931. Ny utg. av Suhrkamp Verlag, Frankfurt/Main 1967)

3. Karl Kautsky: Den sociala revolutionen

Under lång tid utvecklade arbetarrörelsen inte den teoretiska nivå som uppnåtts genom analysen av Pariskommunen vad gäller arbetarstatens organisation och den socialiserade ekonomin efter Kapitalets störtande. 1902 genomförde Kautsky ett försiktigt försök att föra Marx-Engels' begrepp fram till dags dato i detta hänseende, men detta försök förblev mycket ytligt.

Jag tror alltså att om disciplinen är tillräckligt stark för att rycka bort arbetaren från fabriken, så kommer den också att vara stark nog att hålla honom kvar där. När en fackförening erkänner nödvändigheten av ett regelbundet arbete som inte kan finna sig i några avbrott, kan vi vara säkra på att i kollektivets intresse, knappast någon av dess medlemmar kommer att lämna sin post. Samma kraft som idag gör proletariatet till ett vapen mot produktionen, kommer då att göra det till ett effektivt medel att säkra det samhälleliga arbetets regelbundna gång. Ju mera fulländad fackföreningarnas organisation redan nu är, desto större anledning har man att förvänta sig att produktionen skall kunna fortsättas utan avbrott efter proletariatets erövring av den politiska makten.

Men proletariatets disciplin är inte den militära disciplinen, inte en passiv lydnad mot en ovanifrån etablerad institution; det är den demokratiska disciplinen, den frivilliga underkastelsen under en vald ledning och de egna kamraternas majoritetsbeslut. För att denna demokratiska disciplin skall kunna fungera i fabriken krävs det att arbetet i den organiseras demokratiskt, att den demokratiska fabriken har ersatt den nuvarande autokratiska fabriken. Det säger sig självt att en socialistisk regim inte kommer att ha någon mera angelägen uppgift än att organisera produktionen demokratiskt. Men om det segrande proletariatet inte genast skulle ha denna avsikt, skulle det komma att tvingas därtill genom nödvändigheten att säkra produktionens kontinuitet. Man kommer att kunna upprätthålla den för arbetet nödvändiga disciplinen endast genom att i produktionsprocessen införa fackföreningsdisciplinen.

(Utdrag ur 2 uppl., Paris, ed. Marcel Rivière, 1921)

4. Sovjeten i Petrograd 1905

L. Trotskij: 1905

Det delegerade arbetarrådets uppkomst

Oktober, november och december månad 1905 är den revolutionära kulmens tid. Den börjar med att Moskvas tryckeriarbetare strejkar – i begränsad omfattning – och slutar med att regeringen förstör den stad, där de ryska tsarerna kröntes. Med undantag för slutakten i Moskva-upproret är det emellertid inte staden Moskva, som står i centrum för händelserna under denna period.

Man kan aldrig jämföra Petersburgs roll för den ryska revolutionen med den roll Paris spelade under 1700-talets revolution. Eftersom Frankrike var allmänt ekonomiskt efterblivet och hade ett primitivt kommunikationsnät, och eftersom förvaltningen var så centraliserad, kom Paris i själva verket att hysa hela revolutionen innanför sina stadsmurar. Hos oss är det inte så. 1 Ryssland hade den kapitalistiska utvecklingen åstadkommit, att det uppstod självständiga härdar för revolutionen överallt där det fanns storindustriella centra. Härdarna var självständiga, men kommunicerade intimt med varandra. Järnvägar och telegrafnät decentraliserade revolutionen trots att staten till sin karaktär var centraliserad, men samtidigt ledde kommunikationsnätet till att revolutionen på det lokala planet blev enhetlig. Även om man således kan erkänna Petersburgs stämma som den mest betydelsefulla, den tongivande, så innebär detta inte, att denna stämma skulle ha koncentrerat revolutionen till Nevskij Prospekt eller Vinterpalatset. Däremot innebär det, att huvudstadens lösenord och stridsmetoder gav ett kraftigt, revolutionärt eko över hela landet. 1 det avgörande ögonblicket kom Petersburgs sätt att organisera sig och tonfallet i stadens press att gälla som mönster för landsorten. De lokala händelserna ute i landsorten hade, med undantag för myterierna inom flottan och i fästningarna, ingen självständig betydelse.

Om vi nu finner det rätt och riktigt att ställa huvudstaden vid Neva i centrum för händelserna år 1905, så måste vi ge den främsta platsen inom Petersburg åt det delegerade arbetarrådet, inte bara därför att det är den största arbetarorganisation Ryssland hittills skådat, och inte heller därför att rådet i Petersburg blev till mönster för Moskva, Odessa och en rad andra städer, utan framför allt därför att denna renodlat proletära klassorganisation framträdde som revolutionens organisation *par excellence*. Rådet var den axel, kring vilken alla händelser roterade, alla trådar spanns kring dess nät, och från detta råd utgick ålla stridsparoller.

Vad var då egentligen detta råd?

Det delegerade arbetarrådet var resultatet av ett objektivt, av händelsernas gång framtvingat behov av en organisation, som skulle kunna representera auktoriteten utan att vara bunden av tradition, en organisation, som omedelbart skulle kunna ena de spridda massorna – hundratusentals människor – utan att sätta just någon organisatorisk hämsko på dem, en organisation, som skulle kunna förena proletariatets olika revolutionära impulser, som skulle vara initiativkraftig och samtidigt automatiskt kunna kontrollera sig själv, och – framför allt – en organisation, som man kunde skapa på kortare tid än ett dygn. Socialdemokraterna, som hade en hemlig, stark organisation på några hundra arbetare, och som dessutom utövade ett starkt politiskt inflytande på några tusen av Petersburgs arbetare, gav visserligen en paroll åt massorna genom att rikta det politiska strålkastarljuset på deras elementära erfarenheter – men socialdemokraterna var inte starka nog att ena de väldiga massorna i en levande *organisation*, kanske främst emedan de alltid skött större delen av sitt arbete på konspirationsnivå, utom synhåll för massorna. Socialrevolutionärerna led av samma sjuka: underjordisk existens, och dessutom av svaghet, och brist på ståndaktighet. Stridigheterna mellan de båda jämnstarka socialdemokratiska fraktionerna å ena sidan, och mellan socialdemokraterna och social-

revolutionärerna å andra sidan framtvingade skapandet av en *partilös* organisation. För att kunna gälla som auktoritet för massorna måste denna organisation redan dagen efter sin tillkomst fungera på grundval av en ytterst vidsträckt representation. Vad skulle man nu acceptera för grundläggande princip? Svaret gav sig självt. Eftersom produktionsprocessen var det enda band, som förenade det dittills oorganiserade proletariatet, måste man basera representationen på fabriker och övriga verk.[1] Senator Schidlowskys kommitté gällde som organisatoriskt precedensfall.

Det var den ena av Petersburgs båda socialdemokratiska organisationer som tog initiativet till skapandet av en revolutionär, autonom arbetarorganisation, och dagens datum var den 23 oktober – den dittills största av alla strejker nalkades alltså. Redan den 26 oktober hade det delegerade arbetarrådet in spe sitt första sammanträde i Teknologiska institutets byggnad. Endast 30-40 delegater var närvarande, och man beslöt att uppmana huvudstadens proletariat till en politisk generalstrejk och till att utse delegater.

Det första sammanträdets upprop lyder:

> ‘Arbetarklassen tar nu sin tillflykt till det sista maktmedel världens arbetarrörelse förfogar över – generalstrejken. I Ryssland kommer det att hända viktiga saker inom de närmaste dagarna. Dessa händelser kommer att för lång tid framöver avgöra arbetarklassens öde, och vi måste möta dem med full beredskap, eniga genom vårt samfälliga ”råd” …’

Detta oerhört viktiga beslut fattades enhälligt – och utan någon som helst strid om generalstrejken, dess metoder, mål och möjligheter. Just dessa frågor åstadkom ju däremot några månader senare en lidelsefull idédebatt inom vårt tyska parti. Det är meningslöst att söka förklara denna skillnad med olikheter i nationalkaraktärerna – det är ju tvärtom så, att vi ryssar har en sjuklig böjelse för taktiska grubblerier och för att analysera framtida händelser sönder och samman. Orsaken ligger i stället i tidens revolutionära karaktär. Från sin tillkomst och till sin undergång arbetade rådet under starkt tryck från den revolutionära elementarkraften, som helt hänsynslöst brusade förbi varje form av politiskt medvetet arbete.

Varje steg i arbetarrepresentationen var bestämt i förväg, och ‘taktiken’ låg klar. Stridsmetoderna behövde man aldrig rådslå om, det fanns knappast tid nog att förena dem till en formel...

Med säkra steg närmade sig oktoberstrejken sin kulmen. I spetsen gick metallarbetarna och boktryckarna. De var de första som gått ut i striden, och den 26 oktober formulerade de skarpt och tydligt sina politiska paroller.

> ‘Vi proklamerar en politisk strejk’, deklarerade Obuchovfabriken, denna revolutionens högborg, ‘och vi skall kämpa ända till slutet för att Man på grundval av allmän, likaberättigad, direkt och hemlig valrätt sammankallar en konstituerande församling, som skall grunda en demokratisk republik i Ryssland.’ Arbetarna vid elektricitetsverken kom med samma krav och deklarerade: ‘Vi skall, tillsammans med socialdemokraterna, kämpa för våra krav, och vi förklarar oss inför hela arbetarklassen redo att med vapen i hand stå upp för folkets totala befrielse.’

Arbetarna i boktryckarbranschen formulerade ögonblickets uppgifter med ännu större skärpa, då de den 27 oktober sände sina representanter till det delegerade arbetarrådet:

> ‘Då vi finner att enbart arbetsnedläggelse utgör en alltför passiv stridsform, beslutar vi oss härmed för att förvandla den strejkande arbetarklassen till en revolutionsarmé, d.v.s. för att ofördröjligen organisera kampgrupper. Kampgrupperna bör sörja för att de arbetande massorna i övrigt beväpnas, t.ex. genom att plundra vapenlager och så långt det är möjligt avväpna polis och soldater.’

---

[1] Man valde en delegat per 500 arbetare. De mindre hantverksföretagen gick samman i grupper för att välja. Också fackföreningarna hade rätt till representation. – Det måste emellertid noteras, att siffernormerna inte tillämpades särskilt strängt: det förekom att 100-200 arbetare (ibland ännu färre) utsåg en delegat. (1909)

Denna resolution var inte något tomt ordsvammel. Boktryckarnas kampgrupper beslagtog med stor framgång de största tryckerierna och använde dem för att trycka ‘Meddelanden från det delegerade arbetarrådet’, och hjälpte på ett mycket förtjänstfullt sätt till med att genomföra post- och telegrafstrejkerna.

Den 28 oktober var de flesta textilfabrikerna fortfarande i drift. Arbetarrådet använde åtskilliga metoder för att förmå de icke-strejkande arbetarna att träda i strejk – alltifrån skriftliga upprop till tvångsmetoder. Man behövde emellertid aldrig tillgripa de hårdaste medlen. Där det inte hjälpte med tryckta upprop, räckte det med att ett antal arbetare trädde i strejk – på sina ställen var det endast ett fåtal – för att man skulle åstadkomma arbetsnedläggelse.

En av rådets delegater berättar: ‘Jag går förbi Peklije-fabriken och ser, att man arbetar där. Jag ringer på, och anmäler mig som medlem i arbetarrådet.’ – ‘Vad vill ni?’ frågar förmannen. – ‘Å arbetarrådets vägnar kräver jag, att er fabrik genast stängs.’ – ‘Jaha.’ – Klockan 3 har man nedlagt arbetet.

Redan den 29 oktober hade samtliga textilfabriker lagt ner arbetet. Det var endast i stadens centrum som handeln fortgick. I arbetarkvarteren var alla affärer stängda. I och med att arbetarrådet sörjde för att strejken spreds i allt vidare cirklar, utvidgades och stärktes den av sig själv. Varje strejkande fabrik valde en representant, försåg honom med det nödvändiga mandatet, och sände honom till rådet. Vid det andra sammanträdet hade man redan representanter för 40 stora företag, 2 fabriker och 3 fackföreningar: boktryckarnas, de handelsanställdas och de kontorsanställdas. Detta sammanträde hölls i Teknologiska institutets hörsal för fysik, och det var det första sammanträde, som författaren till dessa rader deltog i.

Dagens datum var den 27 oktober, och både strejken och splittringen inom regeringen närmade sig den kritiska punkten. Samma dag tillkom Trepows berömda påbud: ‘Skjut inga varningsskott, spara inte på patronerna! ‘ Följande dag, den 28 oktober, insåg Trepow plötsligt, att ‘kravet på allmänna möten var aktuellt bland folket’, han förbjöd mötena på högskolorna och lovade att ställa tre av stadens offentliga lokaler till förfogande för sådana möten. ‘Vilken kovändning inom loppet av ett dygn’, skrev vi i ”Meddelanden från det delegerade arbetarrådet”, ‘i går var det bara patroner, som var aktuella, och i dag är det redan allmänna möten. Och den blodtörstiga skurken har rätt: under dessa kampens dagar mognar folket för varje timme!’

Trots förbudet var högskolorna fyllda till bristningsgränsen kvällen den 27 oktober. Det hölls möten överallt. Svaret till regeringen löd:

> ‘Vi som församlats här deklarerar härmed, att vi, Petersburgs revolutionära folkmassor, inte får plats i de råttfällor general Trepow inbjudit oss till. Vi ber att få deklarera, att vi liksom förut ämnar samlas i högskolorna, fabrikerna, på gatorna och varhelst vi finner det nödvändigt.’

Jag förflyttade mig från Teknologiska institutets festsal, där jag ställt kravet att rådet borde utrusta en arbetarmilis, över till föreläsningssalen för fysik. Där såg jag för första gången det kvällen förut konstituerade delegerade arbetarrådet. I bänkarna satt cirka 100 arbetarrepresentanter och medlemmar i revolutionära partier. Vid bordet längst fram satt ordföranden och sekreteraren. Sammanträdet påminde mera om ett krigsråd än om ett parlament. Jag kunde inte finna några tendenser till den pratsjuka, som annars brukar utmärka alla representationsorgan. De frågor man diskuterade, spridandet av strejken och kraven på rådet, hade en rent praktisk karaktär och behandlades sakligt, kortfattat och energiskt. Man kände, att varje enskilt moment var viktigt. Ordföranden hejdade beslutsamt varje tendens till retorik, med helhjärtat stöd från de sammanträdandes sida. En särskild deputation fick i uppdrag att kräva följande av kommunalrådet: 1. Omedelbara åtgärder för att lösa frågan om livsmedelsförsörjning för de många tusen arbetarna; 2. Sammanträdeslokaler; 3. Inställelse av samtliga

krediter för polis, gendarmeri etc.; 4. medel att beväpna Petersburgs proletariat, som kämpar för sin frihet.

Eftersom kommunalrådet var sammansatt av byråkrater och husägare var dessa radikala krav endast av betydelse som agitationsmedel. Rådet hyste inga illusioner i det fallet. Man väntade sig inga praktiska resultat – och fick inte heller några.

Den 29 oktober mottog Petersburgs kommunalråd rådets deputation i 'privat konferens'. Detta skedde efter en rad äventyrliga händelser, ett arresteringsförsök etc. – observera, att allt detta ägde rum innan författningsmanifestet publicerats.

Inledningsvis beslöt kommunalrådet i enlighet med ett krav från deputationens sida – energiskt understött av en grupp kommunalråd, – att om någon arbetardelegerad arresterades, så skulle man via ordföranden i kommunalrådet deklarera för stadskommendanten, att kommunalrådsmedlemmarna ansåg arrestering av delegater som en kränkning av kommunalrådet. Först sedan detta genomdrivits, övergick man till att ställa ovannämnda krav.

Deputationens talesman, kamrat Radin (den nu avlidne kamrat Knunianz) avslutade sammanträdet med följande ord:

> 'Den omvälvning, som nu försiggår i Ryssland, är en borgerlig omvälvning, och den ligger i de härskande klassernas intresse. Det torde alltså vara av intresse för er, mina herrar, att den snart når sin fullbordan. Om ni besitter någon som helst förmåga att blicka in i framtiden, och om ni verkligen har någon blick för vad som är av betydelse för er egen klass, så måste ni med all kraft hjälpa folket att så snabbt som möjligt vinna seger över absolutismen. Vi är inte i behov av sympatiyttringar från er sida, och inte heller av något platonskt stöd för våra krav. Vi fordrar, att er hjälp tar sig uttryck i en mängd praktiska handlingar.
>
> Till följd av ett mot folket fientligt valsystem återfinns denna halvannanmiljonstads ekonomiska tillgångar i händerna på representanter för några tusen kapitalister. Det delegerade arbetarrådet kräver - och vi har rätt att kräva i stället för att be, eftersom vi representerar några hundratusen arbetare gentemot er minoritet väljare! – det delegerade arbetarrådet kräver, att stadens ekonomiska tillgångar ställs till förfogande för täckande av alla invånares behov. Eftersom kampen mot absolutismen för närvarande är vår viktigaste politiska uppgift, och eftersom vi behöver möteslokaler för att kunna fullfölja denna kamp, så får ni vara så goda och ställa stadens byggnader till förfogande!
>
> Vi behöver pengar för att kunna fortsätta strejken – använd stadens medel för detta ändamål, och inte för att stödja polisen eller gendarmeriet!
>
> Vi behöver vapen för att kunna tillkämpa oss friheten och försvara den – ge oss pengar, så att vi kan skapa en proletärmilis! '

Skyddad av en grupp kommunalråd lämnade deputationen sedan sammanträdeslokalen. Kommunalrådet hade tillbakavisat rådets alla väsentliga fordringar och uttryckt sitt förtroende för polisen såsom ordningens väktare.

Allteftersom oktoberstrejken utvecklades och spreds, kom sovjeten helt naturligt att utgöra centrum för den politiska uppmärksamheten.

Dess betydelse växte för varje timme. Framför allt var det industriproletariatet, som slöt upp kring sovjeten, men också järnvägsarbetarförbundet upprättade intima kontakter. 'Kronan bland förbunden', som redan från den 27 oktober deltagit i strejken, måste från allra första början erkänna sovjetens protektorat. Talrika strejkkommittéer, exempelvis bland ingenjörerna, advokaterna, regeringstjänstemännen, rättade sina åtgärder efter sovjetens beslut. Genom att de enskilda organisationerna underkastade sig sovjeten, kom den att utgöra revolutionens kärna.

Men samtidigt ökade oenigheten i regeringsleden. Trepow marscherade obönhörligt mot *sitt* mål och sneglade redan vid denna tidpunkt kärleksfullt på sina kanoner. Den 25 tvingade han Nikolaus att utse honom till överhuvud för hela Petersburgs garnison. Redan den 27 befallde han att man inte skulle spara på patronerna. Han delade in staden i fyra militärområden, vart och ett med en general i spetsen. I sin egenskap av generalguvenör hotade han alla livsmedelshandlare med utvisning inom ett dygn, om de stängde sina affärer. Den 29 lät han stänga alla högskolor och ockuperade dem med militärhjälp. I själva verket etablerade han ett krigstillstånd, men utan att saken formellt uttrycktes så. Beridna patruller bedrev terror på gatorna. Han hade militär utplacerad överallt – i de statliga instituten, i alla offentliga lokaler och på gårdarna till privathus. När t.o.m. medlemmarna i den kejserliga baletten anslöt sig till de strejkande, begagnade Trepow tillfället att fylla den tomma teatern med soldater. Han visade tänderna, gnuggade händerna och beredde sig på ordentliga tag.

Men Trepow bedrog sig. Segrade gjorde de byråkrater, som var fientligt sinnade mot honom, och som tänkt sig en bedräglig överenskommelse med historien. För detta ändamål inkallade man Witte som medlem i regeringen.

Den 30 oktober skingrade Trepows hejdukar det delegerade arbetarrådets sammanträde. Men sovjeten fann en utväg att sammanträda en andra gång: den beslöt, att strejken skulle fortsätta med fördubblad energi, uppmanade arbetarna att inte betala någon hyra eller betala för några varor, förrän de återupptagit arbetet, och uppmanade husägare och affärsinnehavare att inte lagsöka arbetare för utebliven betalning.

Samma dag, den 30 oktober, utkom det första numret av ‘Meddelanden från det delegerade arbetarrådet’.

Och samma dag undertecknade tsaren författningsmanifestet.

Sovjetens sista dagar

Det delegerade arbetarrådet hade ingen möjlighet att efter Chrustalevs arrestering lämna stridsskådeplatsen; som fritt valt parlament för arbetarklassen hade det just på grundval av sin öppna, för alla väl synliga verksamhet blivit till den makt det var. Att upplösa organisationen skulle ha inneburit att lämna fienden fritt spelrum. Alltså återstod endast det andra alternativet: att ställa konflikten på sin spets. På exekutivkommitténs sammanträde den 9 december fordrade representanten för det socialrevolutionära partiet en deklaration med innebörden, att sovjeten skulle komma att besvara varje repressalieåtgärd från regeringens sida med ett terrordåd. Vi motsatte oss detta förslag: nu, då vi hade så kort tid på oss före stridigheterna, var det ytterst väsentligt, att vi knöt banden fastare med övriga städer, med bönderna, järnvägsarbetarna, post- och telegraftjänstemännen och armén (redan i mitten av november hade vi för detta ändamål sänt ut två delegater, en till landets södra delar, den andre till Volga-området). Vi ansåg, att en jakt på enstaka ministrar endast skulle åstadkomma, att exekutivkommitténs hela energi och uppmärksamhet togs i anspråk för detta ändamål. Därför motionerade vi om att till sovjetens allmänna sammanträde skulle inlämnas följande resolution: ‘Den 9 december arresterade regeringen ordföranden i det delegerade arbetarrådet, kamrat Chrustalev-Nossar. Det delegerade arbetarrådet väljer ett provisoriskt presidium och fortsätter förberedelserna för väpnat uppror.’ Tre personer föreslogs till detta presidium: den föredragande i exekutivkommittén, Janovskij, (det var författaren till denna bok, som i sovjeten figurerade under detta namn), kassören Vedenskij (Svertsjkov) och Obuchovfabrikens delegat, arbetaren Slydnev.

Följande dag höll sovjeten plenarsammanträde, som vanligt offentligt. 302 delegater var närvarande. Stämningen var nervös, och många sovjetmedlemmar krävde ett omedelbart och otvetydigt svar på regeringens övergrepp. Efter en kort diskussion antog sammanträdet

enhälligt exekutivkommitténs resolution och valde genom sluten omröstning de av exekutivkommittén föreslagna kandidaterna.

Därefter redogjorde den närvarande representanten för bondeförbundets Kommitté för den resolution, som bondeförbundets möte antagit i november, och som gick ut på att man varken skulle ge regeringen rekryter eller skatter, och att man skulle lyfta sina tillgodohavanden hos riksbank och sparkassor. Med hänsyn till det faktum, att exekutivkommittén redan den 6 december antagit en resolution, där arbetarna uppmuntrades att 'med hänsyn till den hotande statsbankrutten endast acceptera löneutbetalningar i guldmynt, samt att återkräva pengar insatta på sparkassorna', beslöt man att nu generalisera dessa åtgärder för finansbojkott och publicera dem i form av ett manifest till arbetarna från sovjeten, bondeförbundet och de socialistiska partierna.

Skulle man kunna fortsätta med proletärparlamentets sammanträden? Det var omöjligt att få klarhet i den saken. Sammanträdet enades om att överlåta sovjetens funktioner på exekutivkommittén, för den händelse att det skulle visa sig omöjligt att kalla till sammanträde, och man beslöt att i så fall utöka exekutivkommitténs medlemsantal. Den 16 december arresterades sovjeten, och då överläts i enlighet med detta beslut samtliga befogenheter på den andra sovjetens exekutivkommitté.

Därefter mottog plenarsammanträdet de hälsningar, som förmedlats från de klassmedvetna soldaterna i den finska bataljonen, från det polska socialistiska partiet och från det allryska bondeförbundet. Bondeförbundets delegat lovade de revolutionära böndernas broderliga stöd i avgörandets stund. Under stort jubel och förtjusta tillrop från delegater och gäster skakade bondeförbundets representanter och sovjetens ordförande hand med varandra. Inte förrän sent på natten förklarades sammanträdet för avslutat. De sista som lämnade sina platser var den avdelning poliser, som på stadskommendantens befallning hållit vakt vid ingången. För att karakterisera situationen kan man gärna nämna, att en underordnad polisman samma kväll på stadskommendantens uppdrag upplöste ett legalt, fredligt sammanträde av liberala väljare med Miljukov i spetsen ... Majoriteten av Petersburgs fabriker anslöt sig till sovjetens resolution, som också fick genklang i resolutioner från arbetarsovjeterna i Moskva och Samara, från järnvägsarbetarförbundet och post- och telegrafförbunden, liksom i resolutioner från en hel rad lokala organisationer. T.o.m. centralbyrån för 'kronan bland förbunden' förklarade sig solidarisk med sovjetens beslut och sände ut ett upprop till 'landets alla vitala element', att de borde rusta sig för den förestående politiska strejken och 'för den slutgiltiga väpnade sammanstötningen med fienderna till folkets frihet'.

Inom den liberala och radikala bourgeoisin hade emellertid sympatierna för proletariatet redan svalnat. Situationen skärptes för var dag som gick, och liberalismen, som grämde sig över sin egen overksamhet, hetsade och knorrade mot sovjeten. Småborgarna i gemen med sin ringa känsla för politik intog en med välvilja och vördnad blandad attityd till sovjeten. När de skulle resa någonstans och fruktade att drabbas av en järnvägsarbetarstrejk på resan, ilade de strax iväg till sovjetens kontor för att skaffa upplysningar. Hit kom de också under post- och telegrafstrejken för att lämna telegram; ty om kontoret fann innehållet tillräckligt viktigt, befordrades telegrammet. Vi hade ett fall, där änkan efter en senator B. vände sig till sovjeten för att få hjälp med att skicka en depesch i en mycket viktig familjeangelägenhet, sedan hon förgäves uppvaktat alla möjliga ministerkanslier. En skriftlig order från sovjeten befriade medborgare från tvånget att lyda lagarna. En graveringsfirma förklarade sig exempelvis villig att tillverka en stämpel åt det förbjudna post- och telegrafförbundet, om den erhöll skriftligt 'tillstånd' från sovjeten. Nordbanken löste in en check, som redan förfallit, åt rådet. Tryckeripersonalen vid marinministeriet rådgjorde med sovjeten om huruvida man skulle ansluta sig till strejken. Det var också hos sovjeten man sökte beskydd mot privatpersoner, tjänstemän och t.o.m. regeringen. När guvernementet Livland förklarades i krigstillstånd, bad Petersburgs

letter sovjeten att uttala sig om detta nya våldsdåd från regeringens sida. Den 13 december kom delegater från sjukvårdarförbundet till sovjeten – de hade av Röda Korset lockats ut i kriget med allehanda löften, men avskedades sedan tomhänta. Det var arresteringen av sovjeten som avbröt den mellan sovjeten och Röda Korsets centralförvaltning påbörjade korrespondensen i denna sak. I sovjetens lokaler var det en ständig trängsel av alla möjliga människor, som bönföll om saker, lade sig ut för varandra, besvärade sig över saker eller kände sig förfördelade; som regel var det arbetare, tjänstefolk, handelsanställda, bönder, soldater och matroser. De ådagalade emellanåt helt fantastiska idéer om sovjetens makt. Ett exempel: vi hade en gång att göra med en medalj- och ordensprydd blind krigsinvalid, som hade varit med i rysk-turkiska kriget och som nu klagade sin nöd och bad rådet 'öva påtryckningar' på själva tsaren. Det inflöt deklarationer och böner från rikets mest avlägsna hörn. Efter novemberstrejken skickade invånarna i en kommun i det polska guvernementet ett tacktelegram. En gammal kosack, bosatt i Poltavaguvernementet, klagade över orättvis behandling av furst Rjepnin, som i 28 års tid utnyttjat honom som godsskrivare och sedan givit honom sparken utan att ange några skäl. Gubben bad rådet att använda sitt inflytande på furst Rjepnin. Kuvertet med denna intressanta anhållan var adresserat till Petersburg, Arbetarstyret – men den revolutionära posten vidarebefordrade brevet till arbetarsovjeten. Från guvernementet Minsk anlände en delegat från en lantarbetarsammanslutning, som av sin godsägare fått anbud på att få lönen (3 000 rubel) utbetalad i aktier under kursvärdet. 'Vad skall vi göra?' frågade delegaten. 'Vi vill gärna ha aktierna, men vi är litet rädda ... Nu har vi hört, att er regering vill att alla arbetare skall få sin lön utbetalad i guld- eller silvermynt.'

Det visade sig att godsägarens aktier var i det närmaste värdelösa ... Ute i byarna fick man knappast kännedom om sovjetens verksamhet förrän mot slutet av dess existens, men då förekom det allt oftare, att bönderna ville konsultera sovjeten om sina angelägenheter. Invånarna i Tjernisgov bad att få bli anslutna till traktens socialistiska organisation; invånarna i Mochilev skickade delegater med bud om att ett antal bysammanträden fattat beslutet att handla solidariskt med stadens arbetare och med sovjeten ...

Sovjeten fann sig stå inför enorma arbetsuppgifter – överallt såg man vida fält som låg i politisk träda och väntade på att bli omplöjda med revolutionens djupgående plog. Men tiden stod ju inte stilla. Reaktionärerna ägnade sig frenetiskt åt att smida ränker – och slaget kunde falla vilket ögonblick som helst. Utöver det enorma löpande arbete, som måste skötas, sökte exekutivkommittén med all makt att genomdriva besluten från den 10 december. Den publicerade ett till militären riktat upprop (se 'Novemberstrejken'), och antog efter överläggningar med representanter för de revolutionära partierna den av Parvus föreslagna texten till 'finansmanifestet'. Den 15 december publicerades manifestet i åtta av Petersburgs tidningar, fyra socialistiska och fyra liberala. Vi återger här ordagrant detta historiska dokument:

Manifest

Regeringen är på gränsen till bankrutt. Den har förvandlat landet till en ruinhög och översållat det med lik. De uthungrade och utmattade bönderna är inte i stånd att betala sina skatter. Regeringen har givit markägarna kredit, och nu vet den inte vad den skall göra med de pantsatta godsen. Fabriker och industriföretag står stilla. Det finns inget arbete. Handeln är strypt överallt. Regeringen har lånat kapital utomlands och byggt järnvägar, en flotta, fästningar, samt beväpnat sig. Nu har de utländska källorna sinat, – och statsleveranserna tar slut. Köpmän, leverantörer, företagare och fabriksägare, som är vana att sko sig på statens bekostnad, får ingen profit längre, och då stänger de sina kontor och fabriker. Bankrutterna följer tätt på varandra. Bankerna störtar samman. All omsättning av handelsvaror är reducerad till ett minimum.

Regeringens kamp mot revolutionen skapar städig oro. Ingen vet med säkerhet, vad nästa dag kan föra med sig. Det utländska kapitalet flyter åter ut ur landet. Men också det ‘äkta ryska’ kapitalet tar del i denna flykt till utländska banker. De rika frigör sitt kapital och flyr själva ur landet. Rövarna lämnar landet och tar med sig folkets egendom.

Regeringen har ständigt slösat bort statsinkomsterna på armén flottan. Det fattas skolor. Kommunikationslederna är försummade. Trots detta saknas det t.o.m. medel att förpläga soldaterna. Kriget förlorades delvis emedan det saknades krigsförråd. Upproren inom den eländiga och hungriga armén sprider sig över hela landet.

Järnvägstrafiken ligger nere, och regeringen har förstört flera järnvägslinjer. Det skulle behövas många miljoner rubel för att sanera järnvägstrafiken.

Regeringen har plundrat sparkassorna och använt innestående medel för att stödja privata banker och industriföretag, som rätt ofta var ren svindel. Regeringen spelar på börsen med småspararnas medel och utsätter dagligen dessa besparingar för stora risker.

Den statliga bankens egendom i guld är ringa i förhållande till fordringarna från statslånen och till handelsomsättningens krav. Guldet kommer att ta slut, så fort man börjar kräva inväxling i guldmynt.

Eftersom regeringen inte har någon kontroll över finansangelägenheterna, tar den ständigt upp lån, som vida överskrider rikets betalningsförmåga, och de nya lånen använder regeringen till att betala räntorna på äldre lån.

År efter år publicerar regeringen förfalskade räkenskaper, där både inkomster och utgifter anges i lägre belopp än i verkligheten – regeringen rövar och stjäl efter behag och uppger ett plus i stället för den årliga minussiffran. Tjänstemännen, som inte är skyldiga att avlägga någon räkenskap, plundrar också den redan förut utarmade statskassan.

Denna finansruin kan endast hejdas genom att den autokratiska regimen störtas och en lagstiftande församling sedan ingriper. Denna församling skall då med fast hand skapa ordning i statsfinanserna och framlägga en detaljerad, klar och noggrant prövad tablå över statens inkomster och utgifter (budgeten).

Men regeringen är skräckslagen inför en sådan kontroll, som inför hela världen skulle blotta dess finansiella insolvens, och uppskjuter därför sammankallandet av folkrepresentationen.

Det är autokratin som framkallat såväl statens finansiella som militära bankrutt. Folk-representationen ser sig stå inför den växande uppgiften att snarast möjligt likvidera statens skulder.

Genom att försvara sitt rofferisystem påtvingar regeringen folket en strid på liv och död. I denna strid kommer hundratusentals medborgare att bli ruinerade, och produktion, handel och kommunikationssystem kommer att störta samman.

Det återstår endast en utväg – att störta regeringen, att frånta den dess sista maktmedel. Det är nödvändigt att strypa dess sista livsåder – inkomsterna. Detta är ett nödvändigt krav, inte endast för att vi skall kunna befria folket politiskt och ekonomiskt, utan också för att vi skall kunna stabilisera statens finanser.

Vi beslutar därför:

Att vägra göra några inbetalningar eller att betala några avgifter till staten vad gäller samtliga affärstransaktioner; att kräva utbetalning av arbetslöner och honorar i guldmynt – vid summor under fem rubel i fullvärdigt, klingande mynt.

Alla besparingar skall lyftas från sparkassorna, och hela summan skall utkrävas i guld.

Regeringen har aldrig haft folkets förtroende och har aldrig erhållit några fullmakter av folket.

I skrivande stund härskar regeringen i det egna landet som om det vore ett erövrat område.

Vi beslutar därför, att alla de skulder, som regeringen överenskommit om under sitt öppna, skamlösa krig mot folket, inte skall betalas.

Det delegerade arbetarrådet.
Det allryska bondeförbundets huvudkommitté Centralkommittén och organisationskommissionen i Rysslands socialdemokratiska arbetarparti. Det socialrevolutionära partiets centralkommitté. Det polska socialistiska partiets centralkommitté.

Detta manifest kunde givetvis inte kullkasta vare sig tsaren eller hans finanser. Ett dylikt under väntade sig ett halvt år senare den första Duman av sitt Viborg-upprop, i vilket befolkningen uppmanades till fredlig skattevägran ‘enligt engelskt mönster’. Sovjetens finansmanifest utgjorde ingenting mindre än upptakten till decemberupproret. Understött av strejker och barrikadstrider väckte det ett mäktigt eko över hela landet. Under de tre föregående åren hade sparkassornas insättningar i december överstigit uttagen med 4 miljoner rubel, men i december månad 1905 översteg uttagen insättningarna med 90 miljoner rubel – inom en månad hade manifestet åstadkommit, att regeringskassan hade 94 miljoner rubel mindre till sitt förfogande! Men när tsarens horder kväst upproret, återställdes den tidigare jämvikten i sparkassorna.

‘Det delegerade arbetarrådet’, skrev ‘Novoje vremja’, ‘tappar inte modet, utan fortsätter att handla energiskt och avger sina befallningar på ett helt spartanskt språk, kortfattat, klart och begripligt. Det kan man däremot inte påstå om greve Wittes regering, som talar lika ordrikt och långtråkigt som en melankolisk bondjänta’. Men den 16 december började regeringen Witte förvisso att tala ‘kortfattat, klart och begripligt’: den lät trupper ur alla vapenslag omringa det Fria ekonomiska sällskapets byggnad och lät fängsla sovjeten.

Klockan 4 på eftermiddagen höll exekutivkommittén ett sammanträde. Tidningskonfiskeringen, tvångslagarna mot strejkerna och Dumovos konspiratoriska telegram lämnade materialet till dagordningen. Representanten för det socialdemokratiska partiet krävde i sitt partis namn, att man skulle anta regeringens utmaning, ofördröjligen etablera förbindelse med alla landets revolutionära organisationer, fastslå datum då allmän strejk borde utbryta, kalla alla krafter och alla reserver till medverkan och ge sig in i den avgörande striden, med stöd av agrarrevolterna och oroligheterna inom militären .. .

Järnvägsarbetarförbundets delegat sade sig vara förvissad om att den till den 19 december sammankallade järnvägskonferensen utan tvivel kommer att ställa sig positiv till allmän strejk.

Post- och telegrafförbundets representant stödde partiets krav och sade sig hoppas, att en gemensam aktion skulle blåsa nytt liv i den tynande post- och telegrafstrejken ... Debatten blev avbruten av nyheten om att sovjeten skulle komma att häktas innevarande dag. En halvtimme senare bekräftades nyheten. Under mellantiden hade den stora konferenssalen fyllts med delegater, partirepresentanter, korrespondenter och gäster. Exekutivkommittén, som höll sitt sammanträde på andra våningen, beslöt att några av dess medlemmar skulle lämna sammanträdet, så att man inte skulle sakna efterträdare, för den händelse även exekutivkommittén arresterades. Men det var redan för sent. Byggnaden var redan omringad av manskap ur Ismajlovs gardesregemente, beridna kosacker, poliser och gendarmer. Rummen genljöd av springande fötter, klirrande sporrar, vapenskrammel. Från bottenvåningen kunde man höra delegaternas rasande protester. Då öppnade ordföranden fönstret och ropade ner från andra våningen: ‘Kamrater! Bjud inget motstånd! Redan i förväg deklarerar vi, att det *endast* är provokatörer eller poliser som kan komma att skjuta här!’

Några minuter senare trängde soldaterna upp i andra våningen och fattade posto vid dörren till exekutivkommitténs rum.

Ordföranden (i det han vänder sig till officeren): ‘Jag anhåller om att ni stänger dörren och inte stör oss i vårt arbete.’

Soldaterna stannar ute i korridoren, men dörren förblir öppen.

Ordföranden: ‘Sammanträdet fortsätter. Vem var det, som hade ordet?’

Representanten för de kontorsanställdas förbund: ‘Med dagens våldsdåd har regeringen bidragit till att förstärka våra argument för allmän strejk. Regeringen har redan nu beslutat om denna strejk ... Det beror på truppernas inställning, hur proletariatets nya, avgörande uppträdande skall komma att förlöpa. Trupperna bör resa sig till hemlandets försvar! (Officeren stänger skyndsamt dörren. Talaren höjer rösten.) T.o.m. genom stängda dörrar tränger arbetarnas brodersrop och hemlandets plågade stämma ut till soldaterna’ .. .

Dörren öppnas, och en ryttmästare ur gendarmeriet smyger sig likblek in i rummet – han fruktar för kulor! – följd av cirka ,ett dussin polismän, som ställer sig bakom delegaternas stolar.

Ordföranden: ‘Jag förklarar härmed exekutivkommitténs sammanträde för avslutat.’

Nerifrån hör man ett starkt och rytmiskt metalliskt ljud –som om smeder slog på ett städ. Det är delegaterna, som förstör sina browning-pistoler för att inte låta dem falla i händerna på polisen.

Nu börjar man genomsöka byggnaden. Samtliga vägrar uppge sina namn. Kroppsvisiterade, noterade och numrerade fängslas delegaterna av halvfulla gardister.

Petersburgs delegerade arbetarråd hade råkat i händerna på konspiratörerna från Tsarskoje Selo.

(Ur: ‘1905’, Ed. de Minuit, Paris 1969)

Trotskij: ‘Sovjetens historia’

Rysslands städer (sammanfattade han) var ett alltför smalt underlag för kampen. Sovjeten försökte föra striden på riksplanet, men den förblev framför allt en Petersburginstitution ... det råder inget tvivel om att sådana arbetarråd kommer att bildas över hela landet när nästa revolution äger rum. En allrysk arbetarsovjet, organiserad av en nationalkongress, kommer att ta ledningen ... Historien upprepar sig inte. Den nya sovjeten kommer inte att behöva genomleva dessa femtio dagars erfarenheter på nytt. Ändå kan vi ur dessa dagar härleda hela handlingsprogrammet ...: revolutionärt samarbete med armén, bondeklassen och de lägre delarna av medelklassen, enväldets avskaffande, nedmontering av enväldets militärapparat, partiell upplösning och revidering av armén, polisens och den byråkratiska apparatens avskaffande, åttatimmarsdagen, vapen åt folket och framför allt åt arbetarna, omvandling av sovjeterna till revolutionära och självständiga stadsorgan, upprättandet av bondesovjeter för att lokalt leda den agrara revolutionen, val till den lagstiftande församlingen ... Det är lättare att formulera en sådan plan än att genomföra den. Men bär revolutionen segerhuva, kan proletariatet inte annat än påta sig denna roll. Det kommer att göra ett revolutionärt framträdande vars make världen aldrig tidigare skådat.

Dessa femtio dagars historia kommer att vara en blek sida i den stora boken om proletariatets kamp och seger.

(Ur: Deutscher, I: *Den väpnade profeten*. René Coeckelberghs bokförlag. 1973)

5. Daniel de Leon: Industriell syndikalism

Samtidigt med Petrogradsovjetens erfarenheter, fördes de teoretiska debatter bland USA:s revolutionära syndikalister som ledde till bildandet av I. W. (Industrial Workers of the World). Dessa inspirerade den socialistiska teoretikern Daniel de Leon att formulera en självständig uppfattning om den socialiserade ekonomins styre.

Kapitalismen är klassherraväldets sista utrycksform. Klassherraväldets ekonomiska grunder är den privata äganderätten till de nödvändiga medlen för produktionens drivande. Klassherraväldets sociala uppenbarelseform är den politiska staten – det sociala system där regeringsmakten är helt skild från produktionen och inte har någon annan funktion av betydelse än den att upprätthålla den härskande klassens överhöghet.

Att störta klassherraväldet innebär samtidigt att störta den politiska staten och ersätta den med den industriella samhällsordning under vilken produktionsmedlen ägs kollektivt och drivs av och för folket.

Målen bestämmer medlen. Eftersom det sociala framåtskridandets mål är att störta klassherraväldet måste dess medel avpassas efter detta mål.

Liksom naturen är också samhället fullt av synvillor som står i vägen för utvecklingen tills man lyckas befria sig från dem.

Det faktum att den härskande klassen utövar ett ekonomiskt förtryck inger somliga människor den illusionen att det räcker med att den förtryckta arbetarklassen organiserar sig för ekonomisk kamp, för att den ska kunna röja det onda ur vägen.

Det faktum att den härskande klassen utövar ett politiskt förtryck inger andra den illusionen att det är fullt tillräckligt att den förtryckta arbetarklassen organiserar sig för politisk kamp, för att en bättring ska åstadkommas.

Den ensidigt ekonomiska slutsatsen leder med nödvändighet förr eller senare till tron på terrorism och sabotage som det allena saliggörande kampmedlet, vilket vi ser exempel på både inom AFL[1] och inom den anarkosyndikalistiska s.k. Chicagoavdelningen av I.W.W.[2]. Detta är helt enkelt den bakuninism som Marx så skarpsinnigt bekämpade och varnade för.

Den ensidigt politiska slutsatsen leder med nödvändighet förr eller senare till tron på valsedeln som det allena saliggörande kampmedlet, något som det Socialistiska partiet givit talrika exempel på, och som Marx också bekämpade och varnade för såsom ‘parlamentariskt idioti’.

Den industriella fackföreningsrörelsen (Industrial Unionism) har befriat sig från alla illusioner och är helt klar över målet –den politiska statens ersättande med industriell regeringsmakt. Denna klarsynthet gör den industriella fackföreningsrörelsen helt immun både mot anarkismens självbedrägeri, med dess slagord om ‘frihet från all regeringsmakt’ och all den skada som åstadkommes härigenom, och mot politikernas ‘parlamentariska idioti’ när de tror sig kunna störta klassväldet genom lagstiftning.

Det industriella fackförbundet omfattar principen: ‘Utan regeringsmakt ingen organisation; utan organisation inget samarbete inom arbetarklassen; utan samarbete inom arbetarklassen inget överflöd för alla utan hårt och mödosamt dagligt slit, och därför heller ingen frihet.’ Därför strävar den industriella fackföreningsrörelsen till att upprätta en demokratiskt centraliserad regeringsmakt tillsammans med den ‘lokala självstyrelse’ som är nödvändig för att demokratin skall fungera på ett riktigt sätt.

---

[1] AFL: American Federation of Labor.
[2] IWW: Industrial Workers of the World.

Den industriella fackföreningsrörelsen omfattar principen om den politiska staten – centrala och lokala myndigheter som är fristående från samhällets produktiva verksamhet. Den omfattar likaledes principen om den fria styrelsen – central och lokal styrelse av och genom folkets produktiva verksamhet.

Det industriella fackförbundet lystrar till samhällsutvecklingens krav att forma nationen och dess regeringsmakt efter ett annat mönster än det efter vilket klassherraväldet formar nationer och regeringar idag. Medan klassherraväldet formar nationen på territoriell grundval, formar den industriella fackföreningsrörelsen den på grundval av olika nyttiga och nödvändiga verksamhetsområden och omformar regeringsmakten så att den kommer att representera dessa. På detta sätt organiserar den industriella fackföreningsrörelsen de olika nyttiga och nödvändiga verksamhetsområdena till att utgöra det framtida samhällets ‘valkretsar’.

När den industriella fackföreningsrörelsen, civilisationens sanna frukt, söker fylla denna allomfattande uppgift är den rustad med hela vår tids samlade erfarenhet.

Det industriella fackförbundet hänger sig inte åt falska förhoppningar att dess uppgift kommer att bli lätt, och det är väl medvetet om att inom ramen för dess program även ryms den häftiga fas, som innefattas i varje utvecklingsprocess och som kallas revolution. Vi anknyter därför till vår nations revolutionära grundare, vilka var de första som skapade en konstitution som förnekar sitt eget samhällssystems beständighet och legaliserar revolutionen. Vi anknyter till denna amerikanska revolutions stora skapelse och vi är helt på det klara med att den revolution mot vilken vi ser fram kommer att beröra folkets stora massor och behöver dessa för att kunna genomföras. Själva tanken på konspiration är oss därför främmande och vi menar att den kommande revolutionen kräver öppen och ärlig agitatorisk och organisatorisk verksamhet och undervisning. Vi leds av Marx’ grundsats att endast en regelrätt fackförening kan skapa arbetarklassens politiska parti. Med allt detta i minnet inriktar den industriella fackföreningsrörelsen sina ansträngningar mot enandet av arbetarklassen på både politisk och industriell grundval – på industriell grundval därför att revolutionen är omöjlig utan att arbetarklassen är organiserad i en enhetlig facklig rörelse och på politisk grundval därför att endast där kan det revolutionära syftet klart formuleras, och utan en medvetenhet om detta syfte är den fackliga rörelsen verkningslös.

Den industriella fackföreningsrörelsen är den socialistiska republiken i vardande och det industriella fackförbundet är den socialistiska republiken fullt utvecklad.

(Ur Eric Hass: *Socialist Industrial Unionism.* N.Y. New York Labor News Compagny, 1960)

II. Den sovjetiska erfarenheten efter revolutionen 1917

6. V.I Lenin

Den hotande katastrofen och hur den bör bekämpas

Affärshemlighetens avskaffande

Om inte affärshemligheten avskaffas, förblir kontrollen över produktionen och fördelningen antingen ett tomt löfte, som kadeterna behöver bara för att lura socialistrevolutionärerna och mensjevikerna och varmed de senare i sin tur lurar de arbetande klasserna, eller också kan kontrollen endast förverkligas med reaktionärt byråkratiska metoder och åtgärder. Hur uppenbart detta än är för varje oförvillad människa, hur ihärdigt kravet på affärshemlighetens avskaffande än förfäktats av *Pravda* (som till stor del just därför blev förbjuden av Kerenskij-regeringen, kapitalets tjänare) – så har varken vår republikanska regering eller ”den revolutionära demokratins befullmäktigade organ” ägnat en tanke åt denna *första förutsättning* för en verklig kontroll.

Just här har vi nyckeln till varje slags kontroll. Just här har vi den ömtåligaste punkten hos kapitalet, som utplundrar folket och saboterar produktionen. Just därför är också socialistrevolutionärerna och mensjevikerna rädda för att röra vid denna punkt.

Kapitalisternas vanliga argument, som tanklöst upprepas av småborgarna, är att den kapitalistiska hushållningen absolut inte tillåter något avskaffande av affärshemligheten överhuvudtaget, ty privatäganderätten till produktionsmedlen och de enskilda företagens beroende av marknaden nödvändiggör att affärsböcker och affärshandlingar, däribland naturligtvis bankoperationer, är ”heligt oantastbara”.

Personer som på ett eller annat sätt upprepar detta eller liknande argument låter sig bedras och bedrar för egen del folket, varvid de blundar för två fundamentala, högst betydelsefulla och allmänt kända fakta i det moderna ekonomiska livet. Första faktum är storkapitalismen, dvs säregenheterna i bankernas, syndikatens, de stora fabrikernas osv hushållning. Andra faktum är kriget.

Just den moderna storkapitalismen, som överallt blir monopolistisk kapitalism, berövar affärshemligheten varje skymt av förnuft, gör den till ett hyckleri och uteslutande till ett medel för att dölja storkapitalets finanssvindlerier och otroliga profiter. Den kapitalistiska storhushållningen är redan till själva sin tekniska natur en församhälleligad hushållning, dvs den både arbetar för miljontals människor och förenar genom sina operationer direkt och indirekt hundratals, tusentals och tiotusentals familjer. Detta är inte detsamma som ekonomin hos småhantverkaren och den medelstore bonden, vilka överhuvudtaget inte för några huvudböcker och därför inte heller berörs av att affärshemligheten avskaffas!

I ett storföretag är operationerna i alla fall kända av hundratals och ännu fler personer. Lagen, som skyddar affärshemligheten, tjänar här inte produktionens eller utbytets intressen utan spekulation och profitjakt i dess grövsta form, direkta svindlerier, vilka som bekant förekommer särskilt ofta i aktiebolagen och synnerligen skickligt döljs genom rapporter och bokslut, som sammanställs så att de bedrar publiken.

Medan affärshemligheten är ofrånkomlig i den lilla varuhushållningen, dvs bland småbönder och hantverkare, där själva produktionen inte är församhälleligad, där den är splittrad och söndrad, så är skyddandet av denna hemlighet i den kapitalistiska storhushållningen ett skyddande av, bokstavligt talat, en handfull personers privilegier och profiter *mot* hela folket. Detta är erkänt redan i lagen, såtillvida som publicering av aktiebolagens rapporter tillämpas,

men *denna* kontroll – redan förverkligad i alla framskridna länder och även i Ryssland – är just en reaktionärt byråkratisk kontroll, som inte öppnar ögonen på *folket, inte tillåter* någon att få veta *hela sanningen* om aktiebolagens operationer.

För att handla revolutionärt demokratiskt måste man här omedelbart utfärda en annan lag, som avskaffar affärshemligheten, kräver de mest fullständiga redovisningar från de stora företagen och från de rika, tillerkänner varje grupp av medborgare, uppgående till ett solitt demokratiskt antal (t ex 1 000 eller 10 000 väljare), rätt att granska alla dokument i varje storföretag. En sådan åtgärd är helt och lätt realiserbar genom ett enkelt dekret; *endast* denna åtgärd skulle utveckla *folkets* initiativ till kontroll genom tjänstemännens organisationer, genom arbetarnas organisationer, genom alla politiska partier; endast den skulle göra kontrollen effektiv och demokratisk.

Till detta kommer dessutom kriget. Det stora flertalet handels- och industriföretag arbetar nu inte för ”den fria marknaden” utan *för staten*, för kriget. Därför har jag redan förklarat i *Pravda*, att de personer, som gör invändningar mot oss och argumenterar om omöjligheten att införa socialism, är lögnare och fräcka lögnare, ty det är inte fråga om att införa socialism nu, omedelbart, från idag till i morgon, utan om att *avslöja plundring av statskassan*.

Den kapitalistiska hushållningen ”för kriget” (dvs den hushållning, som direkt eller indirekt är förbunden med krigsleveranserna) är en systematisk och legaliserad *plundring av statskassan*, och herrar kadeter tillsammans med mensjeviker och socialistrevolutionärer, som motsätter sig att affärshemligheten avskaffas, är ingenting annat än *medbrottslingar och beskyddare vid plundringen av statskassan.*

Kriget kostar nu Ryssland 50 miljoner rubel *per dag*. Större delen av dessa 50 miljoner per dag går till krigsleverantörerna. Av dessa 50 miljoner är *dagligen* åtminstone 5 miljoner, och ännu troligare 10 miljoner och mera, ”hederligt förvärvade inkomster” för kapitalisterna och de ämbetsmän, som på ett eller annat vis är i maskopi med dem. Särskilt de stora firmorna och bankerna, som lånar ut pengar till operationerna med krigsleveranserna, håvar här in fantastiska profiter, och just genom plundring av statskassan, ty något annat kan man inte kalla detta lurendrejeri och denna uppskörtning av folket ”med anledning av” krigets olyckor, ”med anledning av” hundratusentals och miljontals människors undergång.

”Alla” känner till dessa skandalösa profiter på leveranserna, ”garantibreven” som göms av bankerna, vilka det är som berikar sig på den växande dyrtiden, man talar leende om det i ”sällskapslivet” och inte så få enskilda exakta uppgifter härom återfinns *rentav* i den borgerliga pressen, vilken som allmän regel förtiger ”obehagliga” fakta och undviker ”ömtåliga” frågor. Alla vet – och alla tiger, alla tolererar det, alla finner sig i en regering, som talar vackra ord om ”kontroll” och ”reglering”!!

Revolutionära demokrater skulle, ifall de verkligen vore revolutionärer och demokrater, omedelbart utfärda en lag, som avskaffar affärshemligheten, gör leverantörerna och affärsmännen redovisningsskyldiga, förbjuder dem att överge sin verksamhetsgren utan myndigheternas tillstånd, inför konfiskation av egendom och arkebusering[1] för underslev och bedrägeri mot folket samt organiserar övervakning och kontroll *underifrån*, demokratiskt, av själva folket, av tjänstemanna-, arbetar-, konsument- o a organisationer.

Våra socialistrevolutionärer och mensjeviker förtjänar till fullo att kallas skrämda demokrater, ty i denna fråga upprepar de vad alla skrämda kälkborgare säger, nämligen att kapitalisterna

[1] Jag har redan haft tillfälle att i den bolsjevikinka pressen påpeka, att det kan anses riktigt att argumentera mot dödsstraffet endast då det tillämpas mot de arbetande *massorna* från utsugarnas sida för att skydda utsugningen. Det är knappast troligt att en revolutionär regering kan klara sig utan dödsstraff mot *utsugarna* (dvs godsägare och kapitalister).

”tar till flykten” om ”alltför stränga” åtgärder vidtas, att ”vi” inte kan klara oss utan kapitalister, att vi nog skulle ”förtörna” de brittiska och franska miljonärerna, som ju ”stöder” oss, osv. Man kan tro, att bolsjevikerna föreslår något förut okänt i mänsklighetens historia, något som aldrig prövats, något ”utopiskt”, medan det i själva verket redan för 125 år sedan fanns människor i Frankrike, som verkligen var ”revolutionära demokrater” och verkligen var övertygade om att kriget från deras sida var rättvist och av defensiv karaktär, verkligen stödde sig på folkmassorna, vilka var uppriktigt övertygade om detsamma – dessa människor förstod att upprätta *revolutionär* kontroll över rikemännen och nå resultat, som beundrades av en hel värld. Och under de fem kvartssekel, som förflutit sedan dess, har kapitalismens utveckling genom att skapa banker, syndikat, järnvägar m m, m m gjort det hundra gånger lättare och enklare att vidta åtgärder för en verkligt demokratisk kontroll från arbetarnas och böndernas sida över utsugarna – godsägarna och kapitalisterna.

Egentligen inskränker sig hela frågan om kontrollen till vem som kontrollerar vem, dvs vilken klass som är den kontrollerande och vilken som är kontrollerad. Hos oss, i det republikanska Ryssland, under medverkan av den s k revolutionära demokratins ”befullmäktigade organ”, är det godsägarna och kapitalisterna, vilka erkänns som kontrollörerna och fortfarande är det. Resultatet är ofrånkomligen kapitalisternas marodörverksamhet, som väcker allmän indignation bland folket, och det förfall, som med konstlade metoder underhålls av kapitalisterna. Det är nödvändigt att beslutsamt, definitivt, utan fruktan för att bryta med det gamla, utan fruktan för att djärvt bygga upp det nya övergå till kontroll över godsägarna och kapitalisterna, utövad av arbetarna och bönderna. Men detta fruktar våra socialistrevolutionärer och mensjeviker värre än pesten.

(Ur Lenin: *Valda verk i 10 band*, bd 7, Moskva 1988)

Stat och revolution

Särskilt anmärkningsvärd är i detta avseende den av Marx framhållna åtgärden av kommunen att slopa alla slags representations- och andra penningprivilegier för ämbetsmännen samt reducera alla statstjänstemäns löner till en ”*arbetarlöns*” nivå. Just här framträder tydligast omslaget – från borgerlig demokrati till proletär demokrati, från förtryckardemokrati till de förtryckta klassernas demokrati, från staten som en ”*speciell makt*” för att undertrycka en bestämd klass till förtryckarnas undertryckande genom folkflertalets, arbetarnas och böndernas, *allmänna makt*. Och just på denna särskilt åskådliga – i fråga om staten kanske allra viktigaste – punkt har man framför allt glömt Marx’ lärdomar! I de populära kommentarerna – deras antal är legio – talas inte om detta. Det är ”brukligt” att tiga om detta som om det vore en ”naivitet” som överlevt sig själv, ungefär som de kristna, när deras religion blivit statsreligion, ”glömde” den ursprungliga kristendomens ”barnsligheter” och dess demokratiskt revolutionära anda.

Sänkningen av de högre statsämbetsmännens löner förefaller ”helt enkelt” att vara ett krav av en naiv, primitiv demokratism. En av den moderna opportunismens ”grundare”, f d socialdemokraten Eduard Bernstein, övade sig vid flera tillfällen med att upprepa de banala borgerliga kvickheterna om den ”primitiva” demokratismen. Som alla opportunister, även de nuvarande kautskyanerna, begrep han absolut inte att, för det första, övergången från kapitalism till socialism är *omöjlig* utan en viss ”återgång” till den ”primitiva” demokratismen (ty hur kan man annars övergå till att flertalet av befolkningen, ja hela befolkningen utövar statsfunktionerna?) och för det andra, att den ”primitiva demokratismen” på kapitalismens och den kapitalistiska kulturens grundval inte är detsamma som den primitiva demokratismen under urtiden eller den förkapitalistiska tiden. Den kapitalistiska kulturen har *skapat* storproduktion, fabriker, järnvägar, post, telefon osv, och *på denna grundval* har det stora flertalet av den gamla ”statsmaktens” funktioner till den grad förenklats och kan reduceras till så ytterligt

enkla operationer – registrering, bokföring, kontroll – att dessa funktioner lätt kan utövas av alla läs- och skrivkunniga personer, att dessa funktioner lätt kan utföras för en vanlig ”arbetarlön”, att man kan (och bör) beröva dessa funktioner varje skugga av privilegium eller ”överhet”.

Att alla ämbetsmän utan undantag skall väljas och kan avsättas *när som helst*, att deras löner skall minskas till en vanlig ”arbetarlön” – dessa enkla och ”självklara” demokratiska åtgärder förenar fullständigt arbetarnas och bondemajoritetens intressen och tjänar samtidigt som en bro från kapitalism till socialism. Dessa åtgärder gäller den statliga, rent politiska omdaningen av samhället men får självfallet sin fullständiga mening och betydelse endast i samband med genomförandet eller förberedandet av ”expropriatörernas expropriation”, dvs i och med att den kapitalistiska privatäganderätten till produktionsmedlen övergår till samhällelig äganderätt.

”Kommunen gjorde”, skrev Marx, ”alla borgarrevolutioners slagord – billig regering – till verklighet genom att den upphävde de båda största utgiftsposterna, armén och byråkratin.”

Av bönderna, liksom även av småbourgeoisins övriga skikt, är det endast ett försvinnande fåtal som ”når toppen”, ”blir något” i borgerlig mening, dvs förvandlas antingen till välbärgade människor, till borgare, eller till ämbetsmän i tryggad och privilegierad ställning. Det överväldigande flertalet bönder i varje kapitalistiskt land, där det överhuvudtaget finns bönder (vilket är fallet i de flesta kapitalistiska länder), förtrycks av regeringen och önskar ivrigt att den skall störtas, önskar en ”billig” regering. Verkställa detta kan *endast* proletariatet, och i och med detta tar det samtidigt ett steg i riktning mot statens socialistiska omdaning.

…

Under dessa *ekonomiska* förutsättningar är det fullkomligt möjligt att sedan kapitalisterna och ämbetsmännen störtats ofördröjligen, över en natt, övergå till att ersätta dem med beväpnade arbetare, med det allmänt beväpnade folket, när det gäller *kontroll* över produktion och fördelning och *registrering* av arbete och produkter. (Man får inte blanda ihop frågan om kontroll och registrering med frågan om den vetenskapligt bildade personalen av ingenjörer, agronomer osv. Dessa herrar underordnar sig idag kapitalisterna i sitt arbete och kommer i morgon att arbeta ändå bättre då de underordnar sig de beväpnade arbetarna.)

Registrering och kontroll – det är vad som *framför allt* krävs för att *den första fasen* av det kommunistiska samhället skall ”komma igång” och börja fungera riktigt. *Alla* medborgare förvandlas till lönanställda hos staten, vilken utgörs av de beväpnade arbetarna. Alla medborgare blir tjänstemän och arbetare hos *ett enda*, hela folket omfattande stats-”syndikat”. Det hela går ut på att de skall arbeta lika, riktigt iaktta måttet för arbetet och erhålla lika lön. Registreringen och kontrollen av detta har kapitalismen *förenklat* till det yttersta, till synnerligen enkla och för varje läs- och skrivkunnig människa tillgängliga observations- och anteckningsoperationer, för vilka man endast behöver känna till de fyra enkla räknesätten och kunna skriva ut erforderliga kvitton.[1]

När folkets *majoritet* självständigt och överallt börjar genomföra en sådan registrering och en sådan kontroll över kapitalisterna (som nu förvandlats till tjänstemän) och över de herrar intellektuella som bevarat kapitalistiska ovanor, då blir denna kontroll en verkligt universell och allmän folkkontroll, då blir det omöjligt att undandra sig den, ”att slingra sig undan”.

---

[1] När de viktigaste statsfunktionerna reduceras till sådan registrering och kontroll som utförs av arbetarna själva, då upphör staten att vara en ”politisk stat” och ”de offentliga funktionerna kommer att förlora sin politiska karaktär och förvandlas till enkla förvaltningsfunktioner” (jfr ovan, kap IV, 2. Engels’ polemik mot anarkisterna).

Hela samhället blir ett enda kontor och en enda fabrik med jämlikhet i arbete och jämlikhet i lön.

Med denna ”fabriksmässiga” disciplin, som proletariatet efter segern över kapitalisterna och störtandet av utsugarna kommer att utsträcka till hela samhället, är ingalunda vårt ideal eller vårt slutmål. Det är endast ett *trappsteg* som är nödvändigt för samhällets radikala rensning från den kapitalistiska utsugningens vidrighet och ohygglighet *och för fortsatt* framåtskridande.

Från det ögonblick då alla samhällsmedlemmar eller åtminstone deras övervägande flertal *själva* lärt sig styra staten, själva tagit denna sak i sina händer, ”ordnat” kontrollen över den obetydliga minoriteten kapitalister, över det herrskap som vill bibehålla de kapitalistiska ovanorna, över de arbetare som starkt demoraliserats av kapitalismen – från detta ögonblick börjar nödvändigheten av varje slags regerande överhuvudtaget att försvinna. Ju fullständigare demokratin är, desto närmare kommer det ögonblick när den blir överflödig. Ju mer demokratisk den ”stat” är som består av de beväpnade arbetarna och som ”inte längre är någon stat i ordets egentliga mening”, desto snabbare börjar varje stat att dö bort.

Ty när *alla* lärt sig att leda och verkligen självständigt kommer att leda den samhälleliga produktionen, självständigt genomföra registrering och kontroll över parasiter, herrskapssöner, skojare och andra som ”bevarar kapitalismens traditioner”, då kommer det oundgängligen att bli ytterst svårt att undandra sig den av hela folket genomförda registreringen och kontrollen, det kommer att utgöra ett så ytterst sällsynt undantag och kommer troligen att bli bestraffat så snabbt och så hårt (ty de beväpnade arbetarna är det praktiska livets män och inga sentimentala intellektuella och de kommer knappast att låta någon driva gäck med sig), att *nödvändigheten* att följa de föga invecklade grundreglerna för allt mänskligt samliv mycket snart blir en *vana*.

Och då kommer dörren att stå vidöppen för övergången från det kommunistiska samhällets första fas till dess högre fas och samtidigt även till statens fullständiga bortdöende.

(Ur Lenin: *Valda verk i 10 band*, bd 7)

Förordning om arbetarkontrollen

1. För att tillgodose en planerad reglering av den nationella ekonomin har man infört arbetarkontroll över produktionen, över inköp och försäljning av produkter och råvaror och deras lagrande liksom också över anläggningskostnaderna i alla företag inom industri, handel, bankväsen, jordbruk, transportväsen, inom kooperativen och alla andra företag som sysselsätter lönearbetare.

2. Arbetarkontrollen utövas av alla företagets arbetare med hjälp av de valda organen: fabrikskommittéer, veteranernas råd etc. vilka också omfattar representanter från tjänstemännen och den tekniska personalen.

3. I varje stor stad och i varje provins eller industriområde, kommer ett regionalt råd för arbetarkontroll att skapas, bestående av representanter för fackföreningarna, fabrikskommittéerna och andra arbetarkommittéer eller arbetarkooperativ. Detta råd kommer att fungera som ett organ av typ arbetarnas, soldaternas och böndernas sovjet.

4. I väntan på att man sammankallar en arbetarrådens kongress skall man i Petrograd bilda ett allryskt Råd för arbetarkontroll med deltagande av representanter för följande organisationer: 5 för Vtsik, 5 för allryska fackföreningsrådet, 2 för arbetarkooperativens huvudorganisation, 5 för allryska byrån för fabrikskommittéerna, 5 för ingenjörernas och teknikernas sammanslutning, 2 för agronomsammanslutningen, 1 representant för varje allryskt

fackförbund med mindre än 100 000 medlemmar (2 representanter för över 100 000 medlemmar), 2 representanter för fackföreningsrådet i Petrograd.

5. Inom de högre organen för arbetarkontroll kommer det att tillsättas *tillsynskommissioner* med hjälp av yrkesmän (tekniker, bokhållare etc.) vilka på initiativ av dessa organ eller på begäran av de lägre organen kommer att undersöka företagets ekonomiska och tekniska verksamhet.

6. Organen för arbetarkontroll har rätt att bevaka produktionen, att fastställa produktionsminimum och att vidta alla åtgärder som gagnar fastställandet av produktionskostnaderna.

7. Organen för arbetarkontroll har rätt att kontrollera all företagets korrespondens. Om något av korrespondensen hålls undan kan företagarna ställas inför domstol. Handelssekretessen avskaffas. Företagarna ställs inför tvånget att förevisa organen för arbetarkontroll alla böcker och räkenskaper för såväl innevarande år som för den tidigare verksamheten.

8. De beslut som fattats av organen för arbetarkontroll är obligatoriska för företagaren och kan bara återkallas genom beslut av en högre kontrollinstans.

9. Företagaren eller företagets administration har rätt att inom tre dagar efter beslutet inlämna klagomål till högre instans mot varje beslut som fattats av ett lägre organ för arbetarkontroll.

10. I alla företag är de företagare och representanter för arbetare och tjänstemän, som valts till att utöva arbetarkontrollen, ansvariga inför staten för upprätthållande av ordningen, disciplinen liksom också skyddandet av egendomen. Den som undanhåller materiel, varor eller redskap, förfalskar räkenskaperna eller gör sig skyldig till annan lagstridig handling kan straffas.

11. De regionala råden för arbetarkontroll har befogenhet att reglera varje konflikt eller kontrovers mellan de lägre kontrollorganen liksom att mottaga företagarnas klagomål. 1 detta syfte kan de ge instruktioner på grundval av den speciella karaktären av den produktion det gäller och de lokala omständigheterna, med hänsyn tagen till direktiven från det allryska rådet för arbetarkontroll. De har befogenhet att övervaka de lägre organens för arbetarkontroll aktivitet.

12. Det allryska rådet för arbetarkontroll utarbetar de generella planerna för arbetarkontrollen, ger instruktioner, fattar beslut av obligatorisk karaktär, reglerar de ömsesidiga relationerna mellan de regionala organen för arbetarkontroll och utgör den högsta instansen i alla frågor som rör arbetarkontroll.

13. Det allryska rådet för arbetarkontroll samordnar verksamheten mellan organen för arbetarkontroll och alla andra institutioner som ägnar sig åt den nationella ekonomins organisering. En speciell förordning kommer att utfärdas beträffande relationerna mellan det allryska rådet för arbetarkontroll och de övriga organ som organiserar och reglerar den nationella ekonomin.

14. Alla lagar och skrivelser som utgör ett hinder för fabrikskommittéernas och de andra arbetarkommittéernas verksamhet kommer att avskaffas.

(Ur Lenin: *Oeuvres complètes*, t. 22, Paris 1961)

Sovjetmaktens närmaste uppgifter

Sovjetorganisationens utveckling

Den socialistiska karaktären hos sovjetdemokratin, dvs den *proletära* demokratin, i dess konkreta, givna tillämpning består för det första i att det är de arbetande och utsugna massorna som väljer medan bourgeoisin är utesluten från valet; för det andra i att alla slags

byråkratiska formaliteter och inskränkningar vid valen faller bort och att massorna själva fastställer hur och när valen skall hållas och att full frihet att återkalla de valda ombuden råder; för det tredje i att det skapas den bästa möjliga massorganisation av de arbetandes förtrupp, det storindustriella proletariatet, genom vilken detta får möjlighet att leda de utsugnas bredaste massor, dra dem med till självständigt politiskt liv och fostra dem politiskt enligt deras egen erfarenhet, att man alltså för första gången tar itu med att verkligen *hela* befolkningen skall lära sig styra och börja styra.

Detta är de viktigaste kännetecknen på den demokrati som tillämpas i Ryssland. Den är en högre *typ* av demokrati som innebär en brytning med den borgerliga förvrängningen av demokratin, en övergång till den socialistiska demokratin och till förhållanden som gör det möjligt att staten börjar dö bort.

Det småborgerliga desorganisationselementet (som i en eller annan grad *oundvikligt* kommer att ge sig tillkänna i *varje* proletär revolution och särskilt starkt framträder i vår revolution på grund av landets småborgerliga karaktär, dess eftersläpning och följderna av det reaktionära kriget) kan självfallet inte undgå att sätta sin prägel även på sovjeterna.

Vi måste outtröttligt arbeta på att utveckla sovjeternas och sovjetmaktens organisation. Det finns en småborgerlig tendens till att göra sovjeternas medlemmar till ”parlamentariker” eller också till byråkrater. Detta måste bekämpas genom att sovjeternas *alla* medlemmar dras med i den praktiska förvaltningsverksamheten. Sovjeternas avdelningar förvandlas på många ställen till organ som undan för undan smälter samman med kommissariaten. Vårt mål är att dra med *hela den fattiga befolkningen* i den praktiska förvaltningsverksamheten, och alla slags åtgärder för att åstadkomma detta – ju mer olikartade, desto bättre – måste omsorgsfullt registreras, studeras, systematiseras och prövas genom en bredare erfarenhet och fastställas i lag. Vårt mål är att *varje* arbetande sedan han fullgjort sitt 8-timmars ”värv” i produktionsarbetet skall fullgöra statliga skyldigheter *utan ersättning*. Det är särskilt svårt att gå över till detta, men endast denna övergång är en garanti för socialismens slutgiltiga konsolidering. Det nya och svåra i denna förändring utlöser givetvis en mängd s a s trevande åtgärder samt en mängd fel och vinglerier – utan detta kan det inte bli någon stark frammarsch. Orsaken till att den nuvarande situationen förefaller egendomlig för många som vill betrakta sig som socialister är att folk vant sig vid att abstrakt sätta kapitalism i motsats till socialism och endast djupsinnigt satt in ordet ”språng” mellan de båda uttrycken (en del som erinrade sig brottstycken av vad de läst hos Engels tillade ännu djupsinnigare ”språng ur nödvändighetens rike in i frihetens”). De flesta så kallade socialister, som ”läst i böcker” om socialismen men aldrig på allvar trängt in i saken, förmår inte fatta att socialismens läromästare med ”språng” menade vändpunkter i världshistorisk skala och att sådana språng omfattar perioder på tio och även flera år. Det är naturligt, att beryktade ”intellektuella” under sådana tider levererar en ändlös mängd gråterskor till den avlidnes bår: den ena begråter konstituerande församlingen, den andra den borgerliga disciplinen, den tredje det kapitalistiska systemet, den fjärde den kultiverade godsägaren, den femte den imperialistiska stormaktsställningen och så vidare i det oändliga.

Det verkligt intressanta i en epok av stora språng är att den stora mängden spillror av det gamla, som ibland hopar sig snabbare än det nyas groddar (vilka inte alltid genast kommer till synes), kräver förmåga att skilja ut det väsentligaste i utvecklingens linje eller kedja. Det förekommer historiska ögonblick då det viktigaste för revolutionens framgång är att så många spillror som möjligt hopas, dvs att så många gamla inrättningar som möjligt sprängs; det förekommer ögonblick då man sprängt tillräckligt och det ”prosaiska” (för den småborgerliga revolutionären ”tråkiga”) arbetet att rensa marken från spillror sätts på dagordningen; det förekommer ögonblick då det viktigaste är att omsorgsfullt vårda det nyas groddar som spirar fram under spillrorna på den jord som ännu inte är rengjord från bråten.

Det räcker inte med att vara revolutionär och anhängare av socialismen eller kommunist i allmänhet. Man måste förstå att i varje särskilt ögonblick finna den speciella länk i kedjan som man av alla krafter måste gripa tag i för att kunna hålla fast hela kedjan och grundligt förbereda övergången till nästa länk. Länkarnas ordning, deras form, deras sammankoppling, det sätt varpå de skiljer sig från varandra i de historiska händelsernas kedja är inte någonting så enkelt och simpelt som i en vanlig kedja, gjord av en smed.

Kampen mot den byråkratiska förvrängningen av sovjetorganisationen säkras genom fastheten i sovjeternas förbindelse med ”folket”, dvs de arbetande och utsugna, genom smidigheten och elasticiteten i denna förbindelse. Inte ens i världens mest demokratiska kapitalistiska republik betraktas det borgerliga parlamentet av de fattiga som deras ”egen” institution. Sovjeterna däremot är för massan av arbetare och bönder deras ”egna” och inte någonting främmande. Våra dagars ”socialdemokrater” av Scheidemanns eller, vad som är nästan detsamma, Martovs kulör har en likadan avsmak för sovjeterna och känner sig lika dragna till ett anständigt borgerligt parlament eller en konstituerande församling som Turgenev för 60 år sedan kände sig dragen till en moderat monarkisk författning med privilegier för adeln och som Dobroljubovs och Tjernysjevskijs bondedemokrati var honom motbjudande.

Det är just sovjeternas nära samband med det arbetande ”folket” som skapar de särskilda former för återkallande och för annan kontroll nedifrån som nu särskilt enträget måste utvecklas. Största sympati och största stöd förtjänar exempelvis folkbildningsråden som periodiska konferenser med sovjetväljare och deras delegerade för att dryfta och övervaka sovjetmyndigheternas verksamhet på detta område. Ingenting vore dummare än att förvandla sovjeterna till något stelnat och självtillräckligt. Ju beslutsammare vi nu måste gå in för en skoningslöst fast makt, för enskilda personers diktatur *rörande bestämda arbetsprocesser*, i bestämda moment av de *rent verkställande* funktionerna, desto mer mångskiftande måste formerna och metoderna för kontrollen nedifrån vara för att man skall kunna eliminera varje spår av möjlighet att vanställa sovjetmakten, för att man oavlåtligt och outtröttligt skall kunna rensa bort byråkratins ogräs.

(Ur Lenin: *Valda verk i 10 band*, bd 8, Moskva 1989)

Rapport om partiprogrammet (8:e partikongressen)

Nästa fråga som enligt ämnesfördelningen kommer på min lott är *frågan om byråkratismen och om de breda massornas indragande i sovjeternas arbete.* Vi har länge hört klagomål över byråkratismen, utan tvivel berättigade klagomål. I kampen mot byråkratismen har vi gjort vad ingen annan stat i världen gjort. Den apparat som var alltigenom byråkratisk, som var en borgerlig förtrycksapparat och förblir en sådan även i de friaste borgerliga republiker, den apparaten har vi gjort rent hus med. Ta exempelvis domstolarna. Där var uppgiften visserligen lättare, där behövde vi inte skapa en ny apparat eftersom vem som helst kan fungera som domare på basis av de arbetande klassernas revolutionära rättsmedvetande. Vi har ännu långt ifrån slutfört verket här, men i en hel rad områden har vi gjort domstolarna till vad de bör vara. Vi har skapat organ, i vilka inte endast män titan också kvinnor, det mest efterblivna och tröga element, utan undantag kan delta.

Tjänstemännen i de andra förvaltningsgrenarna är mera förbenade byråkrater. Där är uppgiften svårare. Vi kan inte klara oss utan denna apparat, varje förvaltningsgren skapar behov av en sådan apparat. Här får vi plikta för att Ryssland inte var tillräckligt utvecklat som kapitalistiskt land. För Tyskland blir det synbarligen lättare att komma tillrätta med denna sak, därför att dess byråkratiska apparat har genomgått en ordentlig skola. Där suger man väl musten ur folk men tvingar dem också att arbeta och inte bara sitta sönder kontorsstolarna, som det brukar vara i våra kanslier. Dessa gamla byråkratiska element körde vi bort, ruskade

om dem och började sedan åter placera dem på nya poster. De tsaristiska byråkraterna började gå över till sovjetinstitutioner och där praktisera byråkratiska metoder, de började färga om sig till kommunister och skaffa sig medlemskort i RKP för att kunna göra karriär snabbare. De kördes på dörren men kryper alltså in genom fönstret. Här gör sig bristen på kultiverade krafter starkt gällande. Dessa byråkrater kan skingras, men det går inte att skola om dem med en gång. Här ställs vi framför allt inför uppgifter på organisationens, kulturens och fostrans område.

Att bekämpa byråkratismen över hela linjen, tills den fullständigt besegrats är möjligt först när hela befolkningen deltar i förvaltningen. I borgerliga republiker var detta inte bara omöjligt: *lagen själv hindrade det.* De bästa borgerliga republikerna, hur demokratiska de än må vara, har tusentals genom lag upprättade skrankor som hindrar de arbetade att delta i styrelsen. Vi har åstadkommit att dessa skrankor har avlägsnats i vårt land, men hittills har vi inte uppnått att de arbetande massorna skall kunna delta i förvaltningen, ty förutom lagen finns också kulturnivån som inte kan underordnas någon lag. Denna låga kulturnivå gör att sovjeterna, som enligt sitt program skall vara organ för en styrelse *utövad av de arbetande*, i själva verket är organ för en styrelse *för de arbetande*, utövad av proletariatets avancerade skikt men inte av de arbetande massorna.

Här står vi inför en uppgift som inte kan lösas på annat sätt än genom långvarig skolning. För närvarande är denna uppgift oerhört svår för oss ty, som jag flera gånger haft tillfälle att påvisa, är det förvaltningsutövande arbetarskiktet utomordentligt, otroligt *tunt*. Vi måste få hjälp. Av alla tecken att döma håller en sådan reserv på att växa fram inom landet. Det råder inte det ringaste tvivel om att det finns en väldig kunskapstörst och att bildningsarbetet haft oerhörd framgång – för det mesta utanför skolan –, att bildningsarbetet bland de arbetande massorna har gjort mycket stora framsteg. Denna framgång kan inte inpassas i någon skolram, men den är kolossal. Alla tecken tyder på att vi inom en nära framtid kommer att få en väldig reserv, som skall avlösa de överansträngda representanterna för det tunna proletära skiktet. Men just nu är i varje fall vårt läge i det avseendet ytterst svårt. Byråkratin har besegrats. Utsugarna har avlägsnats. Men kulturnivån har inte höjts, och därför sitter byråkraterna kvar på sina gamla platser. Byråkratin kan trängas undan endast genom att proletariatet och bönderna organiseras i mycket större omfattning än hittills och samtidigt åtgärder verkligen vidtas för att dra in arbetarna i förvaltningen. Ni känner alla till dessa åtgärder inom ramen för varje folkkommissariat, och jag skall inte dröja vid dem.

Den sista punkt som jag har att beröra är proletariatets ledande roll och berövandet av rösträtten. Vår författning erkänner proletariatets företräde framför bönderna och tar ifrån utsugarna rösträtten. Det är detta som de rena demokraterna i Västeuropa mest av allt har angripit. Vi har svarat och svarar dem, att de har glömt marxismens viktigaste grundsatser, glömt att det i deras fall är fråga om borgerlig demokrati, medan vi har gått över till *proletär* demokrati. Det finns inte ett enda land i världen som har gjort ens en tiondel av vad sovjetrepubliken under de gångna månaderna har gjort för arbetarna och fattigbönderna i syfte att dra in dem i statsförvaltningen. Detta är den absoluta sanningen. Ingen skall kunna förneka att vi, för att upprätta en verklig demokrati och inte en demokrati på papperet, för att dra med arbetarna och bönderna, har gjort mer än som under århundraden uträttats eller kunnat uträttas i de bästa demokratiska republikerna. Detta har varit bestämmande för sovjeternas betydelse, tack vare detta har råden blivit en paroll för proletariatet i alla länder.

Men allt detta räddar oss ingalunda från att snava på massornas bristande kultur. Frågan om att frånta bourgeoisin rösträtten betraktar vi alls inte från absolut synpunkt, ty teoretiskt är det fullt antagbart att proletariatets diktatur kommer att undertrycka bourgeoisin överallt utan att dock beröva den rösträtten. Detta är teoretiskt fullt tänkbart, och vi framför inte heller vår författning som ett mönster för andra länder. Vi säger endast att den som tänker sig över-

gången till socialismen utan undertryckande av bourgeoisin inte är någon socialist. Men även om det är nödvändigt att undertrycka bourgeoisin som klass, så är det inte nödvändigt att beröva den rösträtt och jämställdhet. Vi vill ingen frihet för bourgeoisin, vi erkänner ingen jämlikhet mellan utsugare och utsugna, men i programmet behandlar vi denna fråga på det sättet, att åtgärder av sådant slag som olikställighet mellan arbetarna och bönderna ingalunda föreskrivs av författningen. De intogs i författningen *efter* det att de redan ingått i praktiken. Det var inte ens bolsjevikerna som utarbetade sovjetförfattningen, den utarbetades före bolsjevikrevolutionen av mensjevikerna och socialistrevolutionärerna till deras eget förfång. De utarbetade den i överensstämmelse med de av livet uppdragna riktlinjerna. Proletariatets organisering förlöpte mycket snabbare än böndernas, och detta gjorde arbetarna till revolutionens stöd och gav dem ett faktiskt företräde. Nästa uppgift blir att gradvis övergå från dessa företräden till deras utjämnande. Ingen drev ut bourgeoisin ur sovjeterna vara sig före eller efter Oktoberrevolutionen. *Bourgeoisin lämnade själv sovjeterna.*

Så förhåller det sig med bourgeoisins rösträtt. Vår uppgift är att bringa full klarhet i frågan. Vi ursäktar oss inte alls för vårt handlingssätt, vi räknar bara fullt exakt upp fakta sådana de är. Såsom vi påvisat nödgades vår författning ta in denna olikställighet, därför att kulturnivån är svag, därför att vår organisation är svag. Men vi gör inte detta till ett ideal – tvärtom, i programmet förpliktar sig partiet att systematiskt verka för att avskaffa denna olikställighet mellan det bättre organiserade proletariatet och bönderna. Denna olikställighet skall vi upphäva så snart det lyckas oss att höja kulturnivån. Då skall vi kunna undvara dylika inskränkningar. Redan nu, efter bara 17 månaders revolution, har dessa inskränkningar i praktiken ytterst ringa betydelse.

Detta, kamrater, är de viktigaste punkter som jag ansåg nödvändigt att dröja vid i den allmänna diskussionen om programmet, och den fortsatta behandlingen av frågorna överlämnar jag till diskussionen. (*Applåder*)

(Ur Lenin: *Valda verk i 10 band*, bd 8)

7. Den ryska revolutionen

Leo Trotskij: Sovjeterna 1917

Var gång rörelsen gått framåt, t.o.m. under kriget, levde idén med sovjeterna upp nästan automatiskt. Och fastän föreställningarna om sovjeternas roll skilde sig fundamentalt hos bolsjeviker respektive mensjeviker (socialrevolutionärerna hade överhuvudtaget ingen fixerad uppfattning) – var det som om själva formen för organisationen vore höjd över varje diskussion. De ur fängelset befriade mensjevikerna, medlemmar ur krigsindustrikommittn, sammanträffade i Tauriska palatset med ledare för fackföreningarna och kooperativerna ur samma högerflygel, samt med de mensjevikiska duma-deputerade Cheidze och Skobelev, och bildade på ort och ställe en provisorisk exekutivkommitté för de arbetardeputerades sovjet. Denna kommittékompletterades under dagens lopp med huvudsakligen f.d. revolutionärer, som visserligen förlorat sina förbindelser med massorna, men som fanns kvar som ‘namn’. Exekutivkommittén, som också valde in bolsjeviker som medlemmar, uppmanade arbetarna att ofördröjligen välja deputerade. Det första sammanträdet skulle äga rum samma kväll i Tauriska palatset, och det hölls faktiskt klockan nio på kvällen. Sammanträdet sanktionerade exekutivkommitténs sammansättning och kompletterade den med officiella representanter för samtliga socialistiska partier. Men det var inte detta som var det verkligt betydelsefulla i det första sammanträdet med representanter för huvudstadens segerrika proletariat. Under sammanträdets gång framkom det hälsningar från de upproriska regementena via deras delegater, bland dem också de s.k. grå soldaterna, som så att säga fått blessyrer genom revolutionen, och som fortfarande knappast var i stånd att yttra sig. Men det var just dessa,

som fann ord värdiga vilken tribun som helst. Detta var en av de mest patetiska scenerna under en revolution, som nu började förnimma sin styrka, förnimma den oerhörda mängden medvetna människor, uppgifternas grandiosa storhet, stoltheten över sina egna framgångar, den jublande skälvningen i hjärtat inför morgondagen, som måste bli ännu mycket underbarare än nuet. Revolutionen saknar ännu sin bestämda ritual, det ligger fortfarande stridsrök över gatorna, massorna kan ännu inte de nya sångerna, sammanträdet förlöper utan ordning, svämmar ut åt sidorna som en flod vid högvatten; sovjeten sätter sin egen entusiasm i halsen. Revolutionen har redan makt, men den är fortfarande barnsligt naiv.

Vid detta första sammanträde beslöt man att ena garnisoner och arbetare i en enda gemensam sovjet av arbetare- och soldatdeputerade. Vem var det som först kom upp med detta förslag? Troligen kom det från olika – eller rättare sagt samtliga – håll, som ett eko av den förbrödring mellan arbetare och soldater, som avgjorde revolutionens öde just den dagen. Vi måste dock här påpeka, att socialpatrioterna enligt Sjlapnikov till en början protesterade mot att armén skulle dras in i politiken. Så snart den bildats, började sovjeten – i exekutivkommitténs gestalt –att agera som regeringsmakt. Den valde en provisorisk livsmedelskommission och gav den i uppdrag att sörja för de upproriska och för garnisonen i dess helhet. Den skapade en provisorisk revolutionär stab – under dessa dagar kallades allting för provisoriskt – om vilken vi redan talat. För att beröva tjänstemännen i den gamla regeringen möjligheten att förfoga över rikets finanser beslöt sovjeten att omedelbart ockupera riksbanken, riksskattkammaren, myntverket och verket för statsvärdepapper med revolutionära vaktposter. Sovjetens uppgifter och funktioner växte oavbrutet under trycket från massorna. Revolutionen fick sitt definitiva centrum. Från och med denna tidpunkt vände sig arbetare, soldater och snart även bönder uteslutande till sovjeten – den kom att i deras ögon framstå som medelpunkten för alla förhoppningar och all makt och myndighet, som en inkarnation av själva revolutionen. Och t.o.m. folk från de härskande klasserna fick i konfliktsituationer motvilligt söka skydd, råd och beslut hos sovjeten.

Det var en minoritet ur den revolutionära klassen, som omedelbart anslöt sig till upproret, men denna minoritet hämtade kraft ur det faktum, att den stöddes av en majoritet, som åtminstone sympatiserade med upproret. Med oundviklig säkerhet utkristalliserades ur denna aktiva, kampberedda minoritet de element, som var mest revolutionära och mest offervilliga. Det är helt naturligt, att det var arbetar-bolsjeviker, som stod i främsta ledet under februari-striderna. Men i och med segern förändrades situationen – från och med det ögonblick, då segern började konsolideras politiskt. Det var en mycket stor andel av massorna som kallades och kom till val av funktionärer till den segerrika revolutionens organisationer och institutioner jämfört med den andel som hade kämpat med vapen i hand. Och detta gäller inte endast förallmänt demokratiska institutioner, som stadsduman, zemstvon eller – senare – den konstituerande församlingen, utan det gäller också för klassorganisationer i stil med de arbetardeputerades sovjeter. Det var en överväldigande majoritet arbetare, mensjeviker, socialrevolutionärer och partilösa som stödde bolsjevikerna i just det ögonblick, då den direkta sammanstötningen med tsarismen ägde rum. Men det var endast en liten minoritet arbetare som insåg, på vad sätt bolsjevikerna skilde sig från de övriga socialistiska partierna, trots att alla arbetare var noga med att dra en skarp gräns mellan sig och bourgeoisin. Detta avgjorde den politiska situationen efter segern. Arbetarna röstade på socialister, d.v.s. på personer, som inte bara var motståndare till monarkin, utan också till bourgeoisin. Därvidlag gjorde de i stort sett ingen skillnad på de tre socialistiska partierna. Men eftersom mensjeviker och socialrevolutionärer förfogade över betydligt större kadrer av intellektuella, som slöt sig till dem från alla hall, och som utgjorde en enorm agitatorreserv, blev resultatet av valen en kraftig överrepresentation av mensjeviker och socialrevolutionärer – t.o.m. i fabriker och liknande institutioner.

Den revolutionärt väckta armén uppvisade samma tendens, bara med oerhört mycket större kraft.

På upprorets femte dag anslöt sig garnisonen i Petrograd till arbetarna. Efter segern skulle den vara berättigad att välja sovjeter. Och soldaterna röstade förtroendefullt på dem, som var för revolutionen och emot de monarkistiska officerarna, och som vågade säga detta högt: nämligen frivilliga på ett år, skrivare, fältskärer, unga krigsofficerare ur intellektuella kretsar, små militärtjänstemän – d.v.s. den undre delen av samma 'nya mellanskikt'. Fr.o.m. mars månad hade dessa nästan mangrant gått in i det socialrevolutionära partiet, som på grund av sitt formlösa idéinnehåll var det parti, som bäst motsvarade dessa elements sociala mellanläge och deras politiska inskränkthet. Garnisons-representationen var följaktligen betydligt mera moderat och borgerlig än soldaterna själva. Men soldaterna insåg inte skillnaden; den visade sig först i och med erfarenheterna från följande månader. Arbetarna å sin sida var angelägna om ett intimt samarbete med soldaterna för att befästa det blodigt köpta förbundet och för att försäkra sig om att revolutionen fick säker tillgång till vapen. Eftersom det nu företrädesvis var nybakade socialrevolutionärer, som förde arméns talan, måste detta faktum bidra till att detta parti och dess allierade, mensjevikerna, fick ökad auktoritet hos arbetarna. På detta sätt uppstod en majoritet i sovjeterna för dessa båda försoningsberedda partier. Det räcker med att hänvisa till det faktum, att mensjevikiska arbetare under den första tiden dominerade t.o.m. i Viborgs sovjet. Under samma tid utgjorde de officiella bolsjevikerna en försvinnande minoritet t.o.m. i Petrograds sovjet, som dessutom inte hade någon särskilt klar bild av sina uppgifter.

Exekutivkommittén

Det som den 27 februari i Tauriska palatset erhållit namnet exekutivkommitté för de arbetardeputerades sovjet, hade föga gemensamt med detta namn. De arbetardeputerades sovjet år 1905, förebilden för systemet, hade vuxit fram ur generalstrejken. Den representerade utan mellanled de kämpande massorna. Strejkledarna blev de deputerade i sovjeten. Personurvalet ägde rum mitt under brinnande strid. Sovjetens ledande organ valdes av sovjeten själv för ändamålet att föra kampen vidare. Det var just exekutivkommittén av år 1905, som fört upp det väpnade upproret på dagordningen.

Tack vare regementsupproret segrade februarirevolutionen innan arbetarna hunnit med att skapa sovjeter. Exekutivkommittén bildades egenmäktigt före sovjeten, oberoende av fabriker och regementen, sedan revolutionen segrat. Vi har här ett klassiskt exempel på initiativtagande från radikalerna, som håller sig avsides medan den revolutionära kampen pågår, men som är ivriga att skörda dess frukter. Arbetarnas verkliga anförare hade ännu inte hunnit lämna gatorna, de avväpnade vissa grupper, beväpnade andra, och befäste segern. De bland dem som hade ett vidare perspektiv greps av oro inför nyheterna om att något slags sovjet av arbetardeputerade bildats i Tauriska palatset. På samma sätt som den liberala bourgeoisin hösten 1916 hade förberett en reservregering, som de ämnade tvinga på tsaren för den händelse att den väntade palatsrevolutionen skulle lyckas, så hade också de radikala intellektuella vid februarisegern bildat sin reservregering. Och eftersom de samt och synnerligen – åtminstone tidigare – haft kontakter med arbetarrörelsen och fann sig ha gemensamma traditioner med den, döpte de sin skapelse till sovjetens exekutivkommitt. Detta var ett av de halvt avsiktliga bedrägerier som historien, och även folkupprorens historia, är så rik på. Var gång historien visar revolutionära tendenser och traditionen är bruten, tar de 'bildade' samhällsskikt som önskar få del av makten mycket gärna upp namn och symboler, som för massornas del är förknippade med heroiska minnen. Det händer ofta, att orden döljer verkliga sakförhållanden, särskilt om detta ligger i de inflytelserika samhällsskiktens intresse. Exekutivkommitténs enorma auktoritet baserade sig redan från första början på det faktum att den påstods vara en efterföljare till sovjeten av år 1905. Och denna kommitt, som fått sina befogenheter vid

sovjetens första kaotiska sammanträde, kom sedermera att ha ett avgörande inflytande på både sovjetens sammansättning och dess politik. Inflytandet var desto konservativare, eftersom det inte längre förefanns något naturligt urval av den typ av revolutionärer man får genom själva kampens brinnande atmosfär. Upproret var passé, alla var berusade av segern och beredde sig för en ny existens, man var mjuk till sinnes, och ibland också mjuk i hjärnan. Det krävdes flera månader av nya konflikter och kamper, med därtill hörande nya villkor och omfördelning av människorna, för att sovjeterna skulle kunna bli verkliga organ för kamp och förberedelse för nya uppror, från att ha varit en tillfällig segerkrona. Denna sida av saken har hittills inte alls berörts, och därför är det synnerligen väsentligt, att den nu framhävs.

Men det var inte bara omständigheterna kring exekutivkommittns och sovjetens villkor, som avgjorde deras måttfulla och försonliga karaktär; det förefanns också mera djupgående och varaktiga tendenser i samma riktning.

I Petrograd fanns det mer än hundrafemtiotusen soldater, och säkert fyra gånger så många arbetare och arbeterskor av alla kategorier. Trots detta faktum gick det fem soldatdelegater på två arbetardelegater i sovjeten. Normerna för representation var mycket tänjbara; man var ytterst tillmötesgående gentemot soldaterna. Medan arbetarna valde en representant per tusen arbetare, förekom det ofta, att betydligt mindre truppenheter delegerade två. Det var den fältgrå färgen, som kom att utgöra sovjetens grundton.

Dessutom var långt ifrån alla civila valda av arbetare. Åtskilliga människor fick personlig inbjudan att bli medlemmar i sovjeten, genom protektion eller egen förslagenhet: radikala advokater och läkare, studenter, journalister, som representerade diverse problematiska grupper eller helt enkelt sin egen äregirighet. Och sovjetens ledare var ingalunda avogt inställda till denna uppenbara förfalskning av sovjetens karaktär; de var tvärtom rätt angelägna om att späda ut fabrikernas och kasernernas alltför bittra essenser med de bildade kälkborgarnas ljummare vätskor. Många av dessa slumpartade tillskott, äventyrslystna människor, usurpatorer och pratmakare med tribunvana trängde för lång tid framöver undan de tystlåtna arbetarna och de obeslutsamma soldaterna.

Redan i början av mars bildades det sovjeter i alla viktigare städer och industricentra. Därifrån spred de sig under de följande veckorna över hela landet. Till byarna på landsbygden nådde de först i april-maj. I början var det huvudsakligen armén som förde böndernas talan.

Petrogradsovjetens exekutivkommitté fick naturligt nog riksomfattande betydelse. Övriga sovjeter rättade sig efter huvudstaden och beslutade i tur och ordning om villkorligt stöd åt den provisoriska regeringen. Även om det under de första månaderna skapades fungerande relationer mellan Petrogradsovjeten och sovjeterna ute i landet, och även om kommunikationerna förlöpte utan konflikter eller allvarligare missförstånd, så var hela situationen sådan, att en riksomfattande organisation befanns vara av nöden. En månad efter det att självhärskardömet krossats, sammankallades sovjeterna till sin första konferens, som var ofullständig och ensidigt sammansatt. Fastän två tredjedelar av de etthundraåttiofem representerade organisationerna tillhörde lokala sovjeter, rörde det sig företrädesvis om soldatsovjeter; tillsammans med representanterna för frontorganisationerna besatt arméns delegater – övervägande officerare – en förkrossande majoritet. Man fick ständigt höra tal om kriget fram till dess segerrika slut och diverse förmaningar med adress till bolsjevikerna, trots dessas ytterst måttfulla beteende. Konferensen kompletterade Petrograds exekutivkommitté med sexton konservativa landsortsbor och konsoliderade därmed dess riksomfattande karaktär.

Den högra flygeln hade stärkts ytterligare. Från och med nu skrämde man allt oftare de missnöjda med landsbygden. De reglerande bestämmelserna om Petrogradsovjetens sammansättning, som antagits så sent som den 14 mars, genomfördes nästan inte alls. Besluten fattades ju ändå inte av den lokala sovjeten, utan av den Allryska exekutiv-

kommittén. De officiella ledarna kom att inta en nära nog ouppnåelig position. Viktigare beslut fattades i exekutivkommitté n, eller snarare i dess regerande kärna, sedan man först kommit överens med regeringens kärna. Sovjeten hamnade vid sidan om. Man behandlade den som ett 'meeting': 'Det är inte här, inte i plenarförsamlingarna, som man bedriver politik, och alla dessa "plena" har inte den ringaste praktiska betydelse' (Suchanov). Dessa själv-belåtna redskap åt ödet ansåg att sovjeterna, sedan de överlämnat ledningen åt dem, egentligen hade spelat ut sin roll. Men framtiden kommer snart att visa, att de har fel. Massorna kan vara mycket tålmodiga, men de består ju ändå inte av lera, som man kan knåda om efter behag. Och under revolutionära epoker är de snabba att lära sig. Just detta är det som utgör revolutionens enorma styrka.

(Ur Trotskijs *Geschichte der russischen Revolution*, Fischer Verlag, Berlin 1931)

A. Pankratova: Fabrikskommittéerna i Ryssland under revolutionen

Den 10 maj hade koalitionsregeringen ett m öte, varvid de metallurgiska företagens direktörer infann sig med Kutler, ordförande i Handels- och Industrikongressens Råd, i spetsen. De förklarade att fabrikerna inte längre kunde arbeta, att den ekonomiska ruinen höll på att övergå i katastrof, eftersom arbetarna krävde omöjliga löneökningar. När Skobelev, som stödde arbetarnas krav, reste invändningar, svarade arbetsköparna svävande att de åtgärder som Arbetsministeriet föreslagit 'gick att genomföra inom en mer eller mindre avlägsen framtid'.

Vid 'Kadet'–partiets kongress (Kadet-partiet, de Konstitutionella demokraterna = ryskt storborgerligt parti ö.a.) tecknade Kutler en än mörkare bild av den ruin som revolutionen framkallat inom 'den nationella industrin', och framhävde 'anarkin och arbetarnas överdrivna krav' som den huvudsakliga källan till denna ruin. Med samma glöd försäkrade Handels- och Industriministern Konovalov under Krigsindustrikommittéernas kongress att arbetarnas krav antog en alltmer outhärdlig och otillständig karaktär: 'Staten kan inte binda sig för att ge arbetarklassen en enastående privilegierad ställning på den övriga befolkningens bekostnad.'

Gentemot detta system av provokationer, lögner, sabotage och lock-out satte arbetarklassen sina proletära kampmetoder. Redan från de första dagarna av maj översköljdes landet av en omfattande strejkrörelse. Det var i Donbäckenet som den nådde sin största styrka och häftighet.

Den 23 maj förberedde sig också Petrograds proletariat att protestera genom en strejk, men denna ägde aldrig rum.

Det är i denna atmosfär av skärpt kamp mellan arbete och kapital som tanken att sammankalla Petrograds alla Fabrikskommittéer till konferens den 30 maj växte fram ur arbetarmassornas djupa led. Denna historiska konferens var så betydelsefull för såväl utvecklingen av kampen för fabrikskonstitutionen som för den ryska revolutionens historia i allmänhet, att den förtjänar en närmare betraktelse.

Det var ett sannskyldigt arbetarparlament som samlades i samma sal i det Tauriska palatset där borgarnas och godsägarnas parlament, Statsduman, knappt tre månader tidigare hade sammanträtt.

De borgerliga parlamentarikernas långa och svulstiga utläggningar i Duman hade här lämnat plats för de uppriktiga, enkla och i allmänhet koncisa replikerna från deputerade som just lämnat sina verktyg och sina maskiner för att för första gången offentligt uttrycka sina förödmjukelser och sina behov som klass och som mänskliga varelser. Det var inte enda orsaken till att de samlats. De stod inför en stor historisk uppgift: 'att upprätta ordningen i produktionens desorganisering och att förekomma den industriella katastrofen'.

Organisationsbyrån för sammankallandet av konferensen hade redan angett vem som kunde klara av denna uppgift och hur: ‘De som står vid maskinerna måste rädda Ryssland. Det är endast genom proletariatets ingripande i Rysslands ekonomiska liv som revolutionen kan räddas från sin undergång.’

Det var den oundvikliga slutsats arbetarmassorna själva kom till under den härda kampen mot bourgeoisin och dess förstörelsepolitik.

Varken de åtgärder regeringen vidtog eller de gamla kampformerna var tillräckliga under föreliggande omständigheter. ‘Under revolutionens gång förde arbetarrörelsen fram nya organisationsformer: fabrikskommittéerna. Därigenom frigjorde den sig från de gamla slentrianmässiga ramarna och slog in på en helt ny väg.’

‘Fabrikskommittéerna måste på gott och ont blanda sig i sina företags ekonomiska liv, för utan dem skulle de ha avstannat.’[1] Så beskrev en av konferensens delegater hur fabriks-kommittéernas rättigheter hade utvidgats och hur de hade ingripit i produktionen.

För första gången klargörs dessa kommittéers roll och betydelse på det sätt som arbetarmassorna själva uppfattar dem.

> ‘För närvarande råder godtycket i alla fabriker, säger deputerade Nemtsov (metallarbetare). Fabrikens löpande verksamhet ligger enbart i händerna på den högre administrationen, men vi måste införa valprincipen. För att värdera arbetarna behövs tariffkommittéer och inte enskilda beslut av verkmästarna. Genom att införa valprincipen kan man kontrollera produktionen.’
>
> ‘Vi måste dra produktionen ur dess kaotiska tillstånd och återupprätta ordningen’, säger Naumov, som på ett ännu klarare sätt formulerar de nya uppgifterna. ‘Genom att ta kontrollen av produktionen i våra egna händer lär vi oss praktiskt att arbeta aktivt i produktionen och vi kommer att höja den till den framtida socialistiska produktionen.’

I dessa problem, som ännu närmas på ett trevande sätt, så som arbetarmassornas djup uppfattar dem, avtecknar sig redan för första gången revolutionens grundläggande uppgift: organiserandet av arbetarkontrollen och erövrandet av den framtida socialistiska fabriken.

Att fabrikskommittéerna är kampinstrument på väg mot dessa erövringar inser konferensen redan mycket klart. Den reagerar enhälligt mot Arbetsminister Skobelevs tal, när han förklarar att ‘fabrikskommittéernas roll är förbi’ och att ‘i den mån vi genomgår en borgerlig revolution bör vi komma överens med bourgeoisin’.

Det tal kamrat Rozanov, en av grundarna och organisatörerna av den yrkesfackliga rörelsen, höll väckte inte heller det någon anklang hos deputerade. Till svar på hans anmärkning att ‘fabrikskommittéernas funktion är kortlivad’ och att ‘fabrikskommittéerna bör bilda ursprungsceller i fackföreningarna’ replikerar de deputerade häftigt:

> ‘Det är ännu alltför tidigt att omvandla dem till fackföreningsavdelningar’, säger Naumov, ‘fabrikskommittéerna åligger det de särskilda uppgifterna att reglera fabrikens ekonomiska liv och att genomföra kontrollen, vilka fackföreningarna ännu inte kan åta sig. Fabrikskommittéerna skall inte bara finnas för att försvara de yrkesfackliga intressena, utan också tjäna som stödjepunkter för arbetarrörelsen.’

En annan deputerad, Jivotov, understryker fabrikskommittéernas revolutionära och kämpande roll:

> ‘Fabrikskommittéerna är grundvalen för utvidgandet och befästandet av revolutionen (...) Arbetarkontrollen är arbetarklassens motattack mot bourgeoisin. Arbetarna har befäst sina avantgarde-ställningar genom att skapa fabrikskommittéerna, och utifrån dessa ställningar för de en

[1] *Fabrikskommittéernas första konferens*. Utgivet av Centralkommittén för Fabrikskomittéernas Förbund, Petrograd 1917.

> ekonomisk kamp mot bourgeoisin. Med hjälp av fabrikskommittéerna kommer arbetarna att lyckas driva tillbaka kapitalisterna.'

Det är den samstämmiga bedömningen av de nya arbetarorganisationernas uppgifter och roll. Resolutionen om fabrikskommittéerna sammanfattar de slutsatser som de arbetare som talat kommit fram till:

> 'Fabrikskommittéerna är kämpande ekonomiska organisationer som på ort och ställe omfattar alla arbetarföretag.' 'De väljs enligt principen om en bred demokrati och har en kollektiv ledning. De har till uppgift att försvara de ekonomiska behoven och att skapa nya arbetsvillkor. De bör ha ett nära vänskapligt förhållande till och praktiska kontakter med fackföreningarna såsom besläktade proletära organisationer.'

Så löstes den historiska uppgift som proletariatet så länge stått inför, nämligen erövrandet av fabrikskonstitutionen. Denna är emellertid otänkbar om inte proletariatet på ett skapande och aktivt sätt blandar sig i landets ekonomiska liv. Till följd av kampen mellan de två strömningar som stötte samman på konferensen, den bolsjevikiska (företrädd av Zinovjev och Lenin) och den mensjevikiska (företrädd av Avilov och Tetjerevjanin), så lyckades den lösa frågan om inrättande av kontroll över produktionen och fördelningen. När vi analyserar kampen för arbetarkontroll kommer vi att dröja vid vissa punkter och vid innebörden av besluten. Låt oss nöja oss med att understryka att denna fråga var häftigt diskuterad redan under den första konferensen. Den skulle bli noga studerad liksom revolutionens andra kardinalfråga: arbetarklassens maktövertagande. Maktens överlämnande i händerna på Arbetardeputerades Sovjet, det var den enda väg proletariatet kunde slå in på efter att nyss ha utropat sig till herre och grundare av den nya ekonomiska ordningen genom att förklara sig kämpa för den socialistiska fabriken.

Fabrikskommittéernas första konferens bör inta en hedersplats i den ryska proletära revolutionens historia. Den förutbestämde hela revolutionens senare förlopp, den visade att Petrograds proletariat och bakom det hela arbetarmassan följde bolsjevikerna, och att proletariatet var redo att försvara den sociala revolutionens slagord i sin kamp mot bourgeoisin, ända till den slutgiltiga segern.

Av 421 deputerade röstade 335 för den resolution som framlades av kamraterna Lenin och Zinovjev, vilka var konferensens ideologiska ledare och inspiratörer. Denna betydelsefulla grupp avgjorde ödet för fabrikskommittéernas sovjet: dess ledning lades i händerna på bolsjevikerna. Från och med denna konferens blev fabrikskommittéernas centrala sovjet mycket omtyckt och den blev det kämpande organet för proletariatet som fast följde den linje som den första församlingen dragit upp som vägledning för arbetarklassens kamp för arbetarkontroll och sovjetmakt. På samma sätt som arbetardeputerades sovjet i Petrograd skulle spela rollen av allryskt centrum för den politiska kampen, kom fabrikskommittéernas centrala sovjet i denna stad att för hela Ryssland fylla funktionen av organet för proletariatets ekonomiska kamp.

I ett flertal andra städer skapades dessa fabrikskommittéers sovjeter mycket senare, nästan alldeles innan dessa kommittéers allryska konferens, som ägde rum alldeles innan Oktoberrevolutionen.

De åtgärder som konferensen angivit angående arbetarkontroll, regleringen av produktionen, kampen mot arbetslösheten, organiseringen av arbetsmarknaden, kooperationen, demobiliseringen av industrin, allt detta innefattades i alla fabrikskommittéers verksamhetsområde i hela Ryssland ...

Proletariatet stod inför dilemmat: ‘antingen måste man gå med på att minska produktionen eller också skulle man aktivt gripa in i produktionen och ta hand om kontrollen och reglera verksamheten i företaget och därigenom riskera att bli avskedad’.

Så ställdes frågan vid fabrikskommittéernas första kongress av arbetardelegaten från Putilovverken, där 40 000 arbetare arbetade under ständigt hot om stängning av fabriken på grund av bränslebrist. Så stod frågan inför hela det ryska proletariatet.

Talarna, som kommit direkt från arbetarmassorna, avslöjade inför konferensen det ena sabotagedådet efter det andra utfört av kapitalisterna och talade om att ta produktionen och fördelningen av varorna i egna händer.

‘Om vi vill klara oss själva och rädda produktionen för framtiden är det oundvikligt med kontroll.’ Så kan man formulera konferensens samstämmiga bedömning och sätt att gripa sig an problemet med kontrollen.

> ‘Bourgeoisin står inför sitt sammanbrott. Den har visat sig vara fullkomligt oförmögen att ta del i skapandet av nya former för ekonomiskt liv.’

‘Det är nödvändigt med kontroll’, sade deputerade Naumov, ‘men vilken kontroll, hur skall den organiseras och av vem?’

1 det svar som delegaterna ger ser man redan den klassmässiga linje som konferensen angett och som framkommer i alla beslut.

Trots försöken från några mensjeviker att reducera allt till några ord om ‘statens demokratiska kontroll’ betonar den resolution som konferensen antar efter kamrat Zinovjevs rapport på ett klart och avgörande sätt arbetarkontrollen. ‘Det är varken med byråkratiska metoder, d.v.s. genom att skapa en till övervägande del kapitalistisk inrättning, eller genom att skydda kapitalisternas profiter och deras allsmäktighet över produktionen som man kan rädda sig från katastrofen. Vägen till räddning ligger enbart i upprättandet av en verklig arbetarkontroll.’

Längre fram innehåller resolutionen hela programmet för denna kontroll vilket senare kom att bli orsaken till ett grymt krig mot kapitalet som gått till offensiv.

Huvudpunkterna i detta program kan sammanfattas på följande sätt:

1. Arbetarkontrollen bör utvecklas till att gälla alla områden för reglering av produktionen och fördelningen.
2. Arbetarkontrollen bör utsträckas till alla bank- och finanstransaktioner.
3. Huvuddelen av den kapitalistiska storfinansens vinster och inkomster bör övergå i arbetarnas händer.
4. Kooperativen bör organisera utbyte av varor och jordbruksmaskiner mot livsmedel åt arbetarna.
5. Allmän arbetsplikt bör införas och en arbetarmilis skapas.
6. Arbetskraften bör inriktas på stenkols- och råvaruproduktion och kommunikationsväsendet, på att framställa varor som är viktiga för den ekonomiska återuppbyggnaden.
7. Sovjeterna bör överta makten.

Det var det nya proletära programmet som ledde till den storslagna omvälvningen vilken försåg den nya samhällsorganiserande klassen med produktionsmedel och lade den första grundstenen till den nya socialistiska fabriken.

Från det ögonblick det bolsjevikiska socialdemokratiska partiets 6:e kongress godkänt det stadsfästes detta program principiellt och blev proletariatets kampplattform.

Efter kamrat Miljutins rapport om det ekonomiska läget och om arbetarkontrollen, beslöt kongressen: ‘Den enda utvägen ur det kritiska läget är att likvidera kriget och att organisera

produktionen inte för kriget utan för återbyggandet av allt som det raserat, inte i en liten grupp finansoligarkiers intresse utan i arbetarnas och de fattigaste böndernas intresse. En sådan normalisering av produktionen i Ryssland kan endast åstadkommas av en organisation som är i proletärernas och halvproletärernas händer, vilket förutsätter att statsmakten överförts till arbetarklassen. Dessutom är det oundgängligt att vidta bestämda revolutionära åtgärder.'

Detta program som endast var skisserat av fabrikskommittérnas konferens fördjupades under det ryska socialdemokratiska partiets (b) 6:e kongress till att bli ett harmoniskt ekonomiskt program för proletariatet som kämpade för att överta makten. När kongressen kräver 'upprättandet av en verklig arbetarkontroll' anger det följande målsättningar:

> 'Det är nödvändigt att ingripa på produktionens område för att åstadkomma en planerad normgivning och fördelning; likaså är det nödvändigt med nationalisering och centralisering av bankerna, nationalisering av en rad trust-företag (t.ex. olje-, stenkols-, socker-, stål- och transportföretag).
>
> För att kunna utöva kontrollen måste förebyggande åtgärder vidtas: Upphävande av affärshemligheten, köpmännens, industriernas och bankernas räkenskapsböcker bör öppnas för kontroll. Undanhållande av dokument bör förklaras vara civilrättsligt brott och straffas som sådant. Man bör med regelbundna mellanrum inventera reservförråden och publicera de aktuella tillgångarna, med angivande av företagets namn. För att bekämpa öppna eller hemliga lock-outer bör en lag utfärdas som förbjuder fabriksstängningar eller produktionsinskränkningar utan tillstånd från arbetardeputerades Sovjet, fackföreningarna och de centrala fabrikskommittéerna.' [1]

Arbetarkontroll blev den grundläggande parollen för proletariatet som stötte samman med kapitalet i skoningslös kamp och reste sig klass mot klass med precisa slagord.

Vilken ståndpunkt intog småbourgeoisin som genom historiens ironi blivit 'Exekutivkommitté' för det ryska finanskapitalets imperialistiska kretsar?

De opportunistiska sovjeterna och de 'socialistiska ministrarna' ansträngde sig för att finna en 'enhets-' och 'försonings'-plattform, som de kunde förena arbetets och kapitalets intressen på. De gjorde den jämna fördelningens princip till sin fana. 1 denna avsikt skapade de en ekonomisk sovjet där bourgeoisins intressen var mycket bättre företrädda än proletariatets.

> 'Herrar kapitalister har beslutat spärra vägen', skriver Lenin redan den 7 maj i *Pravda* där han bedömer regeringens första försök att vidta åtgärder för att normalisera industrin. 'I arbetarkretsar inser man allt klarare nödvändigheten av proletär kontroll över fabrikerna och trusterna. Och de ”geniala” mångsysslarna vid ministerierna eller från angränsande kretsar har fått en ”genial” låt oss spärra vägen för dem, låt oss dra med oss arbetardeputerades sovjet i vårt kölvatten (det kommer att vara lätt gjort så länge populisterna och mensjevikerna är i majoritet där). Låt oss upprätta en ”allmän kontroll”. Det skulle verka så betydelsefullt och statsmannamässigt förnuftigt .. . Och det skulle säkerligen begrava all faktisk kontroll, all proletär kontroll, helt ljudlöst ...'[2]

Ställd inför den allvarliga desurganiseringen som endast förvärrades insåg inte bara den opportunistiska sovjeten utan också den Provisoriska regeringen den tvingande nödvändigheten av att ingripa i kapitalisternas förstörelseverksamhet. Enligt citat från Lenin hade Skobelev i ett tal som gjorde sken av ministeriell kraft gått därhän att han sagt att man skulle ta 100 % av kapitalisternas profiter.

'Vi kommer att gå än längre', hotade den mensjevikiske ministern, som i sin (verbala) hänförelse överglänste t.o.m. bolsjevikerna:

---

[1] Se *Det ryska kommunistiska partiet, resolutionerna från dess kongresser och konferenser*. Statliga Utgivningsförlaget, Moskva 1922.
[2] *Pravda*, nr 51, 7 maj 1917.

> ‘Och om kapitalet vill fortsätta att styra ekonomin på sitt borgerliga sätt får det arbeta utan procentandel för att inte förlora sina kunder. Vi skall införa arbetsplikt för herrar aktieägare, bankirer och industriägare, vars sinnesstämning är butter, ty hittills har ingenting stimulerat dem till arbete ... Vi bör tvinga herrar aktieägare att underordna sig staten, och de behöver en obligatorisk arbetstjänst ...’ [1]

För övrigt var Skobelevs hårda tal utan tvivel avsett för delegaterna som närvor vid arbetardeputerades sovjets exekutivkommittés möte, för de som ännu trodde på opportunisternas revolutionära fraser. I själva verket är det ‘tvärtom’ man måste uppfatta Skobelevs tal. En annan minister, även han ‘socialist’, Prokopovitj, som tog till orda senare vid ett mer ‘hedervärt’ möte, närmare bestämt inför Statsrådet i Moskva, framlade samma tal med samma hotelser men riktade ‘tvärtom’. Med adress till proletariatet och inte till kapitalisterna föreslog han inskränkningar och arbetsplikt, inte för arbetsköparna utan för arbetarna.

Detta är den Provisoriska regeringens program i dess av Prokopovitj ‘rättade’ form, såsom det stöddes av ‘demokratin’ och antogs av kapitalets allryska organisation den 12 augusti:

1. Garantera arbetsköparnas rättigheter i deras arbetsledande verksamhet genom att noggrant förklara arbetarnas rättigheter och försvaret av de intressen de anarkistiska demonstrationerna kränkt medelst de tillämpliga åtgärder myndigheterna vidtagit.
2. Upprätta en statlig kontroll över produktionen som kan garantera arbetarna att inga oöverlagda åtgärder vidtas mot dem.
3. Upprätta fasta priser för konsumtionsvaror och fasta löner.
4. Begränsa vinsterna till en normal andel och se till att penningkapitalet utnyttjas i industrin och skydda befolkningen mot ett överdrivet berikande av arbetsköparna på dess bekostnad.
5. Utfärda en allmän lag om arbetsplikt, upprätta minimalt antal arbetsdagar per månad och minimal dagsproduktion.
6. Samordna åtgärderna i en ekonomisk huvudkommitté.[2]

... Det var så arbetarkontrollen uppfattades av det parti som lett proletariatet till Oktoberrevolutionen. Fram till den dagen hade arbetarkontrollen varit partiets mest populära kampparoll; det var med den partiet samlade och enade arbetarleden inför slutstriden mot kapitalet.

Det var emellertid proletariatets seger som gjorde det möjligt att ställa frågan om det praktiska förverkligandet av arbetarkontrollen. Det var därför det länge väntade dekretet om kontrollen publicerades den 14 november 1917, två veckor efter revolutionen. För första gangen ställdes frågan om normaliseringen av produktionen på ett fast sätt som slutgiltigt skulle sätta stopp för ‘kapitalisternas saboterande anarkism’.

Dekretet förkunnade att man skulle införa ‘arbetarkontroll över produktion, inköp och försäljning av varor och råvaror liksom över den finansiella delen av företaget’ på alla företag där löne-anställda arbetade. ‘Arbetarkontrollen utövas av alla arbetare på ett givet företag genom deras valda institutioner: fabrikskommittéer, verkstadskommittéer, äldstes råd, osv; dessutom skall företrädare för tjänstemännen och den tekniska personalen delta i dessa institutioner.’

För att praktiskt genomföra detta föreslog dekretet att man på varje plats skulle skapa sovjeter för arbetarkontroll vilka skulle bestå av företrädare för fackföreningarna, fabriks- och verkstadskommittéerna och de andra arbetarorganisationerna. Dessa sovjeters verksamhet

---

[1] *Pravda*, nr 58, den 16 mars. ‘Den oundvikliga katastrofen och de överdrivna löftena.’

[2] Prokopovitj: *Den nationella ekonomin under revolutionens dagar*, Statliga Utgivningsförlaget, ‘Den ryska kooperationen’, 1918. Tal vid Statsrådet.

skulle ledas av den allryska sovjeten för arbetarkontroll. Dessa mandats befogenheter och uppgifter klargjorde dekretet på följande sätt:

> ‘Organen för arbetarkontroll har rätt att övervaka produktionen, att fastställa produktionsminimum för företaget, att vidta åtgärder för att fixera fabrikspriset; de har rätt till insyn i korrespondensen och räkenskaperna. Affärshemligheten upphävs.’ ‘Alla de lagar och förordningar upphävs som hindrar fabrikskommittéernas verksamhet eller verksamheten för andra kommittéer och sovjeter av arbetare och tjänstemän.’

Dekretet av den 14 november sammanfattar endast och legaliserar det som i själva verket redan genomförts i praktiken av proletariatets spridda styrkor i kampen mellan arbete och kapital. Ända fram till Oktoberrevolutionen kunde emellertid arbetarkontrollen inte ha någon praktisk, ekonomisk betydelse, inte heller spela någon skapande roll. Den var mycket mer ett vapen i kampen, ett medel till självförsvar, ett politiskt slagord än ett tillämpat ekonomiskt system.

Praktiserandet av arbetarkontroll innan Oktober gav t.o.m. ibland negativa resultat. Fabriks-kommittéernas naturliga strävan att hjälpa arbetarna ur misären och arbetslösheten tvingade dem till att spela rollen av ett slags ‘maskineri’ som hade till uppgift att med alla medel skaffa fram råvaror, det bränsle och den övriga materiel som var nödvändig för produktionen. Fabrikernas förvaltning försökte ibland att utnyttja fabrikskommittéerna genom att överlämna ansvaret för fabriken på dem och därigenom omärkligt göra arbetarorganisationerna till ombud och medhjälpare. Om arbetsköparna lämnade sina företag och fabrikskommittéerna genom händelsernas gång blev herrar över företagen intog dessa kommittéer ofta en arbets-köparattityd och försvarade sitt eget företag utan hänsyn till den allmänna nyttan, även om andra fabriker var viktigare för staten och bättre utrustade. Konkurrensen och strävan att till-förskansa sig de magra tillgångar som skulle säkra företagets liv försatte fabrikskommittéerna i en situation av inbördes ekonomisk kamp och förvandlade på så sätt fabrikerna till halv-anarkistiska ‘självständiga federationer’. Anarkisterna som slog mynt av dessa tendenser krävde att företagsledningen skulle förläggas i händerna på fabrikskommittéerna.

‘Produktionskontrollen och kontrollkommissionerna bör inte endast se till att allt stämmer, utan bör omedelbart vara dessa framtidens celler som redan nu förbereder överförandet av produktionen i arbetarnas händer’; det var vad anarkisterna föreslog Fabrikskommittéernas första allryska kongress i sin resolution till kongress-sessionen den 20 oktober.

Dessa strömningar visade sig i utövandet av arbetarkontrollen redan från de första dagarna efter Oktoberrevolutionen; ju starkare kapitalisternas motstånd var, desto lättare och mer framgångsrikt. Men proletariatet stödde sig på arbetsmakten och lyckades genom sina revolutionära organ att betvinga de motsträviga företagarna. Arbetarklassen godtog alla medel för att bryta kapitalisternas motstånd, från obligatorisk skiljedom till arresterande av arbetsköparna och beslagtagande av fabrikerna.

‘Vi’, sade arbetarna i sina resolutioner, ‘kommer inte själva att kasta ut arbetsköparna, men vi kommer att ta hand om produktionen om de vägrar att styra sina företag.’ Under denna period av spontan nationalisering ‘som bestraffning’ ställde sig fabrikskommittéerna ofta i ledningen för de företag, vars ägare avlägsnats eller flytt.

> ‘I stället för Sovjetrepubliken grundar vi oss på arbetarlagens enskilda republik, där de kapitalistiska fabrikerna omvandlats med artellerna som förebild. I stället för en normgivning av all produktion och fördelning, i stället för åtgärder som skulle utgjort ett närmande till ett socialistiskt organiserande av samhället finner vi en aktivitet som påminner om de anarkistiska drömmarna om de oberoende produktiva kommunerna.’

Så beskriver kamrat Stepanov i sin broschyr *Från arbetarkontroll till arbetarstyre* de flyktiga erfarenheterna av fabrikskommittéernas oberoende styre, där de fungerade helt isolerat från varandra.

Under övergångsperioden måste man acceptera de negativa sidorna hos arbetarkontrollen som då endast var ett medel i kampen mot det envetna kapitalet. Men när makten gick över i proletariatets händer blev de isolerade Fabrikskommittéernas 'ägarpolitik' antiproletär och arbetarna insåg själva att deras kontroll var otillräcklig. 'Kampen mot den ekonomiska upplösningen och arbetsköparnas och intelligentsians sabotage kräver radikala åtgärder vad gäller organiseringen av den nationella ekonomin', förklarade den resolution som textil-arbetarna i Moskva antog den 27 januari, där det föreslogs att man skulle 'nationalisera industrin för att på så sätt eliminera de saboterande arbetsköparna'.

Resolutionen föreslår en rad förberedande åtgärder innan den fullständiga nationaliseringen: reorganisering av de normgivande organen, reorganisering av det statliga monopolet, alla måste ansluta sig till fackföreningarna eller sammansluta sig i truster. Det var oundgängligt med nya sätt för normgivningen inom produktionen ty arbetarkontrollen hade visat sig otillräcklig under de omständigheter som nu uppkommit.

Redan den första allryska konferens som fabrikskommittéerna höll uppfattade arbetar-kontrollen endast som en etapp på väg mot andra sätt för normgivning inom det ekonomiska livet. 'Upprättandet av en arbetarkontroll inom olika delar av det ekonomiska livet och i synnerhet på produktionsområdet är bara en begynnelseform som genom att så småningom utvecklas, genom att utvidgas och fördjupas kommer att förvandlas till en allmän norm-givning för produktionen och landets ekonomi', så uppfattade konferensen arbetarkontrollens senare utveckling. 'Vår väg är ny och övergående', sade kamrat Miljutin som rapporterade på punkten om arbetarkontroll, 'vi frånsäger den härskande klassen varje ansvarighet. Arbetar-kontrollen, som vi uppfattar den, är möjlig endast under sovjetmakten. Följaktligen kommer detta system att kräva nationalisering av vissa industribranscher och kontroll över nationaliseringen av bankerna ... Vi har ingen annan utväg.'

Denna klara uppfattning av arbetarkontrollens väsen ledde till en utvidgning av de ramar som dekretet av den 14 november angett. Detta dekret var redan ett historiskt passerat skede i kampen för att grunda en ny slags fabrik. Dess funktion hade varit att befästa de erövrade positionerna och bekräfta proletariatets seger i dess långa ekonomiska kamp mot kapitalet. Arbetarklassen framträdde nu som skapare av ett nytt socialistiskt system, grundare av nya sociala förhållanden och värden. Genomförandet av arbetarkontrollen, så som Lenin uppfattade det innan revolutionen, kunde bara ske med hjälp av den proletära staten och i nationell skala. En sådan kontroll måste oundvikligen gå vidare till en offentlig normgivning, ja en offentlig organisering av produktionen.

De kontrollkommissioner som redan skapats i anslutning till fabrikskommittéerna i enlighet med dekretet av den 14 november och sovjeterna för arbetarkontroll gick utöver dekretet när de fastställde sina uppgifter och gränserna för sin verksamhet, eftersom de satte som sitt mål den offentliga normgivningen för produktionen.[1]

Det är klart att man inte alltid lyckades med en mer eller mindre systematisk norm givning. Industriföretagarna reste som bekant ett envetet motstånd, och svarade på arbetarnas ansträngningar genom att slå igen fabriker i en mängd fall. Så försökte till exempel ägarna av stenkolsgruvorna i Donbäckenet vid ett flertal tillfällen att stänga gruvorna, som det skulle

[1] Se i organet för arbetarkontroll-sovjeten inom den centrala industriregionen, *Arbetarkontrollen*, nr 2 från den 23 februari 1918, där en förordning utfärdats av den allryska sovjeten för arbetarkontroll.

tagit ett helt är att öppna igen. I Ural stängdes de metallurgiska fabrikerna i hela områden och arbetarna fick inte längre några löner.

Den berömda konflikten där 300 000 textilarbetare i Ivanovo-Kinetjemsk var inblandad och som ägde rum efter Oktoberrevolutionen och arbetarorganisationernas tvångsmässiga ingripande på produktionsområdet förstärkte arbetsköparnas oförsonlighet och hotet om att produktionen fullständigt skulle tillintetgöras. Dessa hot tvingade de textila fabriks-kommittéerna att rikta sig till arbetardeputerades sovjet med begäran om att den utfärdade en order att ingen materiel och inga maskinella verktyg fick bortföras utan det av arbetarna skapade 'produktionsstyrets' vetskap.

Om arbetarna likväl lyckade införa arbetarkontroll i flertalet fall, då lämnade ägarna sina företag, och man måste på gott och ont nationalisera dem. De första förordnandena om nationalisering eller beslagtagande förorsakades i lika hög grad av företagarnas flykt som av deras envetna sabotage.[1]

Några praktiska exempel på arbetarkontroll i Ural: i Bogoslovsk-fabriken organiserades en revolutionär militärkommitté som inrättade den nya ordningen på administrativ väg. Denna kommitté sattes på fötter trots motståndet mot upprättandet av arbetarkontroll. Vid Nevjansk-fabriken var man tvungen att utse en administrativt-ekonomisk kommission som denna gång fick till uppgift inte att kontrollera utan att styra fabriken som övergivits av förvaltningen. Vid arbetarkontrollens möten fick man nästan varje dag ta ställning till hänvändelser från olika fabriker som antingen krävde att man skulle undertrycka dem som motsatte sig arbetar-kontrollen eller att fabrikerna skulle överföras i arbetarnas ägo. Frågan om kontrollens former löstes spontant och beroende på läget i tid och rum. Behovet av en enhetlig plan och av homogena organisationer gav sig emellertid alltmer till känna för varje dag.

De första stegen mot detta togs av fabrikskommittéernas centralkommitté som den 6 februari utfärdade föreskrifter och praktiska handledningar för kontrollen. Alla de väsentliga punkterna i dessa föreskrifter utvidgade ramarna för kontrollen och gick långt utöver de som dekretet angett:

> 'Arbetarkontrollen över industrin, som integrerande del av hela det ekonomiska livet bör inte uppfattas i den inskränkta bemärkelsen av enkel revision utan tvärtom i den vidsträckta betydelsen av ingripande i den inre skötseln: företagets kapital och fasta tillgångar, råvarorna och de färdiga produkterna, det regelbundna utförandet av beställningarna, förbrukningen av energi och arbetskraft, fabrikens deltagande i produktionen på rationella grunder, osv. Kontrollen bör just betraktas som ett övergångsstadium mot organiserandet av landets hela ekonomiska liv på socialistiska grundvalar, som det första oumbärliga steget i denna riktning som basen tar parallellt med det arbete som utförs på toppnivå i den nationella ekonomins centrala organ.'

Denna vidsträckta tolkning föregår de föreskrifter som utfärdats av fabrikskommittéernas centrala sovjet. Dekretet fastställer arbetarkontrollens funktion i de föreslagna föreskrifternas anda och anförtror tillämpningen åt fabrikskommittéerna och deras föreningar: de ekonomiska distriktssovjeterna. Fabrikskommittéerna är inte längre blott observatörer av arbetsköparnas och förvaltningens verksamhet, de har slutat fungera som 'maskinerier' för att skaffa fram bränsle och råvaror som hjälper kapitalisterna att hålla igång sina företag. Enligt inriktningen på de befogenheter de tilldelats är de verkliga vägledare för alla företagets göromål. Fabrikskommittéerna kan hejda arbetsköparnas och förvaltningens initiativ, och kräva att ingen fråga, hur betydelselös den än är, skall kunna fattas utan deras samtycke. De har hand om råvarorna, de färdiga produkterna, bränslet, arbetskraften; tillsammans med teknikerna upprättar de arbetsplanerna, tillsammans med förvaltningen går de igenom beställningarna och avgör om de skall utföras, de frikopplar företag och arbetskraft från krigsinriktad

[1] Sådana förordnanden kan man t.ex. se i *Arbetskommissariatets Korrespondens*, nr 1, 1918.

produktion, de kontrollerar finanstransaktionerna och övervakar också arbetets intressen vad gäller den inre ordningen, lönesummorna, de tekniska och sanitära förhållandena såväl som den kulturella undervisningen.[1]

Det organisationsschema som fabrikskommittéernas centralsovjet utarbetat för den praktiska tillämpningen av arbetarkontrollen kan i stora drag sammanfattas på följande sätt: fabrikskommittén utser fem kommissioner: för produktionens organisering, för demobiliseringen, för bränsleförsörjningen, för råvaruförsörjningen och. för organiseringen av arbetet. Dessa baskommissioner kan skapa underkommissioner i mån av behov. Fabrikskommittéerna förenar sig i distriktssovjeter för arbetarkontroll, vilka i sin tur samlas i stads-, provins- och regionssovjeter för den nationella ekonomin vilka arbetar under ledning av fabrikskommittéernas centrala sovjeter. Den nationella ekonomins sovjeter är uppdelade på de olika industribranscherna. Där det inte finns sovjeter för den nationella ekonomin utförs allt det praktiska arbetet för att leda tillämpandet av kontrollen av fabrikskommittéernas centrala sovjet, som i sin tur är uppdelad i motsvarande kommissioner och i produktionssektioner.

Organiserandet av arbetarkontrollen antog masskaraktär. Bara i Moskvaregionen fanns det 22 kontrollkommissioner framemot den 1 mars 1918, enligt de uppgifter som framkommit vid en undersökning som den Nationella Ekonomins Arbetssektion gjort.

284 av ett totalt antal på 326 tillfrågade företag bekräftade att det hos dem fanns kontrollkommissioner; på endast 7 % av företagen fungerade ej kommissionerna. Det rörde sig i de flesta fall om små företag.

I praktiken utövades arbetarkontrollen på följande sätt: när fabrikerna hade behov av råvaror, bränsle, pengar, osv krävde den Nationella Ekonomins Högsta Sovjet, företrädd av motsvarande produktionssektion, motiverade och därefter på platsen verifierade deklarationer av de kontrollkommissioner som bildats på de berörda fabrikerna. Denna åtgärd var av nöden eftersom arbetsköparna ofta utnyttjade kommissionernas förtroende och drog fördel av deras bristande erfarenheter av tekniska och administrativa frågor. Mycket ofta tolkade fabrikskommittéerna och kontrollkommissionerna dekreten och föreskrifterna om arbetarkontrollen alltför liberalt eller allt för godtyckligt. Det uppkom således konflikter på detta område inte bara med fabriksförvaltningen utan också med den Nationella Ekonomins Sovjet ...

(Ur: *Autogestion*, nr 4, dec. 1967, ss. 18-21, 40-43, 52-57)

8. Kommunistiska Internationalens programmatiska ståndpunkter

Lenin: Teser om proletariatets diktatur (presenterade vid 1. kongressen, 1919)

14. Proletariatets diktatur liknar andra klassers diktatur därigenom att den, som varje annan diktatur, framkallas av nödvändigheten att med vald undertrycka motstandet frun den klass som förlorar den politiska makten. Det väsentliga som skiljer proletariatets diktatur fran andra klassers, från de feodala elementens diktatur under medeltiden, från bourgeoisins diktatur i alla civiliserade kapitalistiska länder, bestar däri att feodaladelns och bourgeoisins diktaturer innebar det valdsamma undertryckandet av motstandet från befolkningens överväldigande majoritet, den arbetande klassen, medan proletariatets diktatur innehär det valdsamma undertryckandet av exploatörernas mot-stand, dvs. motstandet fran en försvinnande minoritet av befolkningen: jordägarna och kapitalisterna.

---

[1] Skiss över föreskrifter för arbetarkontrollen utarbetad av fabrikskommittéernas centrala sovjet, se också ‘Fabrikskommittéernas stadgar’ i *Ny väg*, nr 1-2, 1918.

Detta betyder även att proletariatets diktatur oundvikligen måste medföra inte bara en förändring av de demokratiska formerna och institutionerna i allmänhet, utan också en förändring som leder till en hittills aldrig skadad utbredning av demokratin till förman för de av kapitalismen förtryckta, till förman för de arbetande klasserna.

Den form för proletariatets diktatur som redan utarbetats, dvs. sovjeternas makt i Ryssland, radssystemet i Tyskland, *Shop Steward*-kommittérna och andra liktydiga institutioner i andra länder, innebär och förverkligar faktiskt för de arbetande klas-, serna, dvs. befolkningens överväldigande majoritet, en möjlighet att utnyttja de demokratiska fri- och rättigheterna, som aldrig tidigare existerat ens i de bästa och mest demokratiska borgerliga republiker. Sovjetmaktens väsen bestar däri att den konstanta och enda grunden för hela regeringsmakten utgörs av organi sationen för de av kapitalismen förtryckta massorna, dvs. arbetarna och halvproletärerna (bönder som inte exploaterar någon annans arbete och som ständigt tvingas sälja åtminstone en del av sin arbetskraft). Det är dessa massor som, t.o.m. i de mest demokratiska borgerliga republiker, där de enligt lagen är likaberättigade men i verkligheten genom tusen olika vändningar och manövrer hindras från att delta i det politiska livet, hindras från att utnyttja några som helst demokratiska fri- och rättigheter; det är dessa massor som nu kallas till ett omfattande, obligatoriskt och avgörande deltagande i den demokratiska styrningen av staten.

15. Alla medborgares jämlikhet oavsett kön, religion, ras, nationalitet, som den borgerliga demokratin överallt och alltid har utlovat men aldrig förverkligat – och som inte går att förverkliga under kapitalismens välde – den förverkligar sovjetmakten eller proletariatets diktatur omedelbart och fullständigt, ty endast den kan förverkliga arbetarnas makt, en makt hos dem som inte är intresserade av den privata äganderätten till produktionsmedlen eller kampen för dessas uppdelning och spridning.

16. Den gamla demokratin, dvs. den borgerliga demokratin och parlamentarismen, organiserades på så sätt att de arbetande massorna kom att avlägsnas alltmer från den styrande makten. Sovjetmakten, dvs. proletariatets diktatur, är däremot så konstruerad att den närmar de arbetande massorna till den styrande apparaten. Mot samma mål syftar också förenandet av den lagstiftande och den verkställande makten i statens sovjetorganisation samt även de territoriella valkretsarnas ersättande med produktionsenheter såsom företag och fabriker.

17. Det var inte bara under monarkin som armén var ett instrument för förtryck. Den förblev så också i alla borgerliga republiker, även de mest demokratiska. Endast makten hos sovjeterna, såsom de av kapitalismen förtryckta klassernas permanenta organisationer, kan upphäva arméns underkastelse under bourgeoisins befäl och verkligen sammansmälta armén med proletariatet genom dess beväpning och bourgeoisins avväpning. Ty utan dessa åtgärder är socialismens seger omöjlig.

18. Statens organisation i sovjeter är anpassad efter proletariatets ledande roll i egenskap av den av kapitalismen mest koncentrerade och utbildade klassen. Erfarenheten av alla revolutioner och av de förtryckta klassernas alla rörelser, erfarenheter av den socialistiska rörelsen över hela världen lär oss att endast proletariatet förmår ena och leda det arbetande och exploaterade folkets spridda och eftersatta massor.

19. Endast statens organisation i sovjeter förmår att på en gång och definitivt förstöra den gamla borgerliga administrativa och rättsliga apparaten, vilken bestod och oundvikligen måste bestå under kapitalismen – även i de mest demokratiska republiker. Den måste bestå då den var det främsta medlet att förhindra de demokratiska principerna att fungera till förmån för arbetarklassen och det arbetande folket. Pariskommunen tog det första världshistoriskt betydelsefulla steget på denna väg; sovjeterna har tagit nästa.

20. Statsmaktens förintelse är det mål som alla socialister har satt upp framför sig. Marx var den förste. Förverkligas inte detta mål, är den sanna demokratin, dvs. jämlikheten och friheten, i sin tur omöjlig att förverkliga. Men det enda medlet att i praktiken uppnå detta mål är sovjetdemokratin, den proletära demokratin, ty genom att dra in de arbetande massornas organisationer i ett reellt och nödvändigt deltagande i utövandet av statsmakten, så börjar den därmed också att förbereda varje statsforms fullständiga bortdöende.

21. De i Bern församlade socialisternas fullständiga bankrutt, deras totala brist på förståelse för den nya proletära demokratin framgår särskilt klart av följande: den 10 februari 1919 i Bern förklarade Branting den Gula Internationalens internationella konferens avslutad. Den 11 februari 1919 publicerades i den sympatiserande Berlintidningen Freiheit ett upprop från de Oberoendes parti till proletariatet. I detta upprop medges regeringen Scheidemanns borgerliga karaktär, den förebrås sin önskan att avskaffa sovjeterna, vilka kallas ‘revolutionens bärare och försvarare’ och man yrkar på att sovjeterna legaliseras, att de ges politiska rättigheter och utrustas med vetorätt mot Konstituerande Församlingens beslut och att folkomröstningen i sista hand blir avgörande instans.

Detta löjliga försök att kombinera sovjetsystemet, dvs. proletariatets diktatur, med den Konstituerande Församlingen, dvs. bourgeoisins diktatur, avslöjar helt och fullt de gula socialisternas och socialdemokraternas tankemässiga armod, deras småborgerligt reaktionära karaktär och deras fega eftergifter inför den nya proletära demokratins oemotståndligt växande kraft.

22. Genom sitt fördömande av bolsjevismen har Berninternationalens majoritet – vilken av fruktan för arbetarmassorna formellt inte vågade rösta enligt sina åsikter – agerat helt i enlighet med sin klasståndpunkt. Denna majoritet är helt solidarisk med såväl de ryska mensjevikerna och socialrevolutionärerna som de tyska Scheidemännen.

När de ryska mensjevikerna och socialrevolutionärerna klagar över att vara förföljda av bolsjevikerna försöker de dölja det faktum att denna förföljelse är föranledd av att mensjevikerna och socialrevolutionärerna under inbördeskriget strider på bourgeoisins sida mot proletariatet. Scheidemännen och deras parti i Tyskland har på samma sätt visat vilken sida de valde i inbördeskriget: med bourgeoisin mot arbetarna. Det är alltså helt naturligt att majoriteten av deltagarna i den gula Berninternationalen har uttalat sig mot bolsjvevikerna: härmed har dock inte någon vilja att försvara den rena demokratin kommit till uttryck, utan behovet att försvara sig själva hos vissa människor som känner och vet att de i inbördeskriget står på bourgeoisins sida mot proletariatet. Det är därför som det ur klasskampens perspektiv är omöjligt att inte erkänna riktigheten i majoritetens beslut vid Gula Internationalens konferens. Proletariatet bör inte frukta sanningen utan se den i ansiktet och dra alla de nödvändiga slutsatserna.

På grundval av dessa teser och beaktande rapporterna från de olika ländernas delegater, förklarar den Kommunistiska Internationalens kongress att huvuduppgiften för de kommunistiska partierna i de olika regionerna där sovjetmakten ännu inte upprättats, består i följande:

1. I största möjliga utsträckning upplysa den arbetande klassens massor om den historiska betydelsen i den politiska och praktiska nödvändigheten av en ny proletär demokrati, vilken måste ersätta den borgerliga demokratin och parlamentarismen.

2. Utbreda och organisera sovjeter inom industrins alla områden, inom armén och flottan, bland jordbruksarbetarna och småbönderna.

3. Erövra en säker och medveten kommunistisk majoritet inom sovjeterna.

Fabrikskommittéer och arbetarkontroll (Teser antagna vid 2. kongressen, 1920)

1. Proletariatets ekonomiska kamp för högre löner och förbättringar av massornas allmänna levnadsförhallanden framhäver dagligen sin karaktär av meningslös kamp. Det ständigt växande ekonomiska kaos som breder ut sig i land efter land visar, även för de minst avancerade arbetarna, att det inte räcker med att kämpa för löneökningar och kortare arbetsdag; att kapitalist-klassen allt mer och mer förlorar förmågan att återuppbygga det ekonomiska livet och garantera arbetarna ens de livsvillkor de hade före kriget. Arbetarmassornas ständigt växande medvetenhet föder hos dem en tendens till att skapa organisationer som förmår öppna kampen för en ekonomisk pånyttfödelse genom arbetarkontrollen, som över industrin utövas av produktionsråden. Denna tendens som sprider sig till arbetarna i alla länder, härrör ur många olika faktorer (kamp mot den reaktionära byråkratin, trötthet till följd av de nederlag som fackföreningarna lidit, tendenser till att skapa organisationer som omfattar alla arbetare) och inspireras slutligen av de ansträngningar som gjorts för att förverkliga kontrollen över industrin – de industriella arbetarrådens speciella historiska uppgift. Det är därför man begär ett fel om man försöker bilda dessa råd endast med arbetare som är anhängare av proletariatets diktatur. Det kommunistiska partiets uppgift består tvärtom i att utnyttja den ekonomiska oordningen för att organisera arbetarna och ställa dem inför nödvändigheten att kämpa för proletariatets diktatur genom att vidareutveckla idén om kampen för arbetarkontrollen, en idé som alla i dag förstår.

2. Det kommunistiska partiet kan fullgöra denna uppgift endast genom att i massornas medvetande befästa den orubbliga övertygelsen om att en återuppbyggnad av det ekonomiska livet på kapitalistisk grund idag är omöjlig; det skulle för övrigt innebära ett nytt förslavande under den kapitalistiska klassen. Den ekonomiska organisering som svarar mot de arbetande massornas intressen är endast möjlig om arbetarklassen behärskar statsmakten och om den proletära diktaturens fasta hand ålägger sig att avskaffa kapitalismen och att bygga den nya socialistiska organisationen.

3. Fabrikskommittéernas kamp mot kapitalismen har som omedelbart mål att införa arbetarkontrollen inom alla industrigrenar. Arbetarna inom varje företag, oberoende av deras speciella yrke, lider under kapitalisternas sabotage: dessa kapitalister anser ofta att nedläggelsen av driften i den eller den industrin skulle var till fördel för dem själva, att hungern tvingar arbetarna att acceptera de hårdaste villkor för att bespara några kapitalister en kostnadsökning. Kampen mot detta slags sabotage enar det stora flertalet arbetare, oberoende av deras politiska uppfattningar, och gör fabrikskommittéerna, som väljs av alla arbetare inom ett företag, till verkliga proletära massorganisationer. Men den kapitalistiska ekonomins desorganisering är inte enbart en konsekvens av kapitalisternas medvetna vilja, utan även – och i långt högre grad – en konsekvens av den kapitalistiska ordningens ofrånkomliga dekadens. I sin kamp mot konsekvenserna av denna dekadens tvingas arbetarråden överskrida ramarna för kontrollen över enskilda fabriker och de ställs därmed inför frågan om arbetarkontrollen över hela branscher och över industrin i dess helhet. Arbetarnas försök att utöva kontrollen, inte bara över fabrikernas råvarutillförsel utan även över deras finansiella operationer, kommer dock att framkalla hårda åtgärder från bourgeoisins och regeringens sida mot arbetarklassen – åtgärder som kommer att förvandla arbetarklassens kamp för kontroll över industrin till en kamp för arbetarklassens maktövertagande.

4. Propagandan för industriarbetarråden bör föras ut på ett sådant sätt att även de som inte direkt räknas till proletariatet övertygas om att ansvaret för det ekonomiska livets oordning faller på bourgeoisin och att proletariatet, som utövar arbetarkontrollen, kämpar för industrins upporganisering, för avskaffandet av spekulationerna och de höga levnadskostnaderna. De kommunistiska partiernas uppgift är att kämpa för arbetarklassens kontroll över industrin och att i detta syfte utnyttja alla de idag förhandenvarande omständigheterna, såsom bristen på

bränsle och transportväsendets kaotiska tillstånd, för att därigenom sammansmälta proletariatets olika delar inför ett gemensamt mal och för att dra till sig småbourgeoisins stora mellanskikt, vilka dag för dag proletariseras och drabbas av det ekonomiska livets kaos.

5. lndustriarbetarråden kan inte ersätta fackföreningarna. De kan endast organiseras under kampen inom olika branscher av industrin och steg för steg skapa en apparat som förmår leda kampen i dess helhet. Redan idag utgör fackföreningarna centraliserade kamporgan även om de inte omfattar lika stora delar av de arbetande massorna som fabriksräden kan göra, då de senare är tillgängliga för alla som arbetar inom en industri. Fördelningen av arbetarklassens uppgifter mellan de industriarbetandes rad och fackföreningarna är ett resultat av den sociala revolutionens historiska utveckling. Fackföreningarna organiserade arbetarmassorna med avsikten att kämpa för högre löner och kortare arbetsdag. Arbetarråden organiserar sig för arbetarkontrollen över industrin och för kampen mot det ekonomiska sönderfallet de omfattar alla företag med arbetare men den kamp de för kan dock endast mycket langsamt fa en allmän politisk karaktär.

Det är endast i den mån som fackföreningarna lyckas övervinna sina egna byrakratiers kontrarevolutionära tendenser, eller om de lyckas bli revolutionens medvetna organ, som kommunisterna är förpliktade att stödja arbetarräden i deras strävan att omforma sig till fackliga grupperingar.

6. Kommunisternas uppgift inskränker sig till de ansträngningar som är nödvändiga för att fackföreningarna och industri-arbetarraden ska genomsyras av den sanna, beslutsamma kampandan, av medvetenhet och insikten om de bästa kampformerna – dvs. den kommunistiska andan. För att kunna förverkliga denna uppgift måste kommunisterna inordna fackföreningarna och fabrikskommittéerna under det kommunistiska partiet för att därigenom skapa proletära massorganisationer, vilka tjänar som bas för ett mäktigt, centraliserat proletärt parti, som kan leda dem alla på den väg som för till arbetarklassens seger och proletariatets diktatur – till kommunismen.

7. Medan kommunisterna gör fackföreningarna och fabriksråden till revolutionens mäktiga vapen så förbereder sig dessa massorganisationer för den avgörande roll som kommer att tillfalla dem i och med upprättandet av proletariatets diktatur. Deras uppgift är nämligen att bli den socialistiska basen för det ekonomiska livets nya organisering. Fackföreningarna, vilka – organiserade som industrins stöttepelare – vilar på arbetarråden, i det att de representerar de olika fabriks- och företagsorganisationerna, upplyser massorna om deras förpliktelser gentemot industrin, utbildar de mest avancerade arbetarna till industriledare, organiserar fackmännens tekniska kontroll; de undersöker, studerar och verkställer i samråd med representanterna för arbetarmakten den socialistiska ekonomiska politikens planer.

Zinovjev: Villkoren för bildandet av arbetarsovjeter (2. Kongressen 1920)

1. Råd av arbetardeputerade (sovjeter) uppstod först i Ryssland år 1905, vid en tidpunkt då den revolutionära rörelsen bland de ryska arbetarna intensifierades betydligt. Redan år 1905 tog sovjeten i Petersburg de första instinktiva stegen mot ett maktövertagande. Vid den tidpunkten var sovjeten i Petersburg stark endast på grundval av sina presumtiva möjligheter att erövra den politiska makten. Så fort den tsaristiska kontrarevolutionen blev starkare, medan arbetarrörelsen å sin sida försvagades, upphörde sovjeten efter en kortvarig svaghetsperiod helt att existera.

2. År 1916, då revolutionen ånyo tog fart i Ryssland, uppkom genast idén att organisera arbetarsovjeter, men bolsjevikpartiet varnade då arbetarna för att ta detta steg och menade, att det inte vore dags att bilda arbetarsovjeter förrän revolutionen börjat och man skulle gripa sig an med den direkta kampen om makten.

3. Redan vid begynnelsen av 1917 års revolution omvandlades de ryska sovjeterna av arbetardeputerade till sovjeter av arbetar- och soldatdeputerade, vilka influerade de breda folkmassorna och omedelbart fick en enorm auktoritet, ty makten var i realiteten på deras sida och i deras händer. Men när den liberala bourgeoisin hämtat sig efter de första, överraskande revolutionära kupperna, och när socialförrädarna, socialrevolutionärer och mensjeviker, hjälpt den ryska bourgeoisin att återta makten, började sovjeternas betydelse att avta. Det var inte förrän efter händelserna i juli 1917 och efter Kornilovs misslyckade kontrarevolutionära fälttåg, när folkmassorna råkade i uppror och den kontrarevolutionära, kompromissbetonade borgarregeringen var på väg att falla, som arbetarsovjeterna började få nytt liv och snart kom att få avgörande betydelse för landet.

4. De tyska och österrikiska revolutionernas historia visar samma sak. När arbetarmassorna blev upproriska, när den revolutionära vågen brusade fram med ökad styrka och underminerade grundvalarna för Hohenzollern- resp. Habsburgmonarkin, bildades naturlagsenligt arbetar- och soldatråd i Tyskland och Österrike. Under den första tiden hade de i realiteten makten på sin sida, och råden var på väg att bli en effektiv makt. Men då bourgeoisin och de kontrarevolutionära socialdemokraterna till följd av en hel rad historiska omständigheter återtog makten, började råden snart att förslöas och krympte samman till ett intet. Vid tidpunkten för Kapp-Lüttwitz misslyckade kontrarevolutionära kuppförsök började råden i Tyskland att leva upp igen, men när striden åter slutade med att bourgeoisin och socialförrädarna segrade, dog de nyvaknade råden åter ut.

5. Ovan återgivna fakta visar, att vissa förutsättningar är nödvändiga för skapandet av sovjeter. Man kan organisera arbetarsovjeter och förvandla dem till sovjeter av arbetar- och soldatdeputerade endast om följande tre förutsättningar är uppfyllda:

a) ett revolutionärt massuppror bland de breda massorna av arbetare, soldater och den arbetande befolkningen överhuvudtaget;

b) en så kraftig skärpning av den ekonomiska och politiska krisen, att makten börjar glida den dittillsvarande regeringen ur händerna;

c) betydande skikt bland arbetarna och framför allt bland det kommunistiska partiets medlemmar måste hysa en genomtänkt och allvarlig beredskap för att kunna påbörja en avgörande, systematisk och planlagd kamp om makten.

6. Då dessa förutsättningar saknas, kan och skall kommunisterna driva en systematisk och envis propaganda för sovjetidén och söka bevisa för de stora massorna, att sovjeterna utgör den enda ändamålsenliga statsformen, när man vill övergå till den fullständiga kommunismen. Det är emellertid omöjligt att direkt organisera sovjeter utan ovan angivna förutsättningar.

7. De tyska socialförrädarnas försök att inlemma sovjeterna i det allmänna, borgerligt-demokratiska författningssystemet utgör i sak ett förräderi mot arbetarnas sak och ett vilseledande av arbetarna. Ty verkliga sovjeter är endast möjliga i form av en statsorganisation, som avlöser den borgerliga demokratin, bryter sönder den och ersätter den med en *arbetardiktatur*.

8. Den propaganda de Oavhängigas högerledare (Hilferding, Kautsky m.fl.) bedriver, och som går ut på att bevisa, att ‘sovjetsystemet’ går att förena med en borgerlig nationalförsamling, innebär antingen en total brist på förståelse för den proletära revolutionens utvecklingslagar eller ett medvetet försök att vilseleda arbetarklassen. *Sovjeter innebär proletariatets diktatur. Nationalförsamlingen innebär bourgeoisins diktatur.* Det är omöjligt att förena eller försona arbetarnas diktatur med bourgeoisins diktatur.

9. Propagandan från enstaka representanter för vänsterflygeln i det tyska USP, som presenterar arbetarna en utstuderad skrivbordsplan för ett ‘rådssystem’, utan samband med inbördeskrigets verkliga förlopp, är ett skolmästarstrunt, som avleder arbetarna från dagens verkliga uppgifter i kampen om makten.

10. Försöken från enstaka kommunistiska gruppers sida i Frankrike, Italien, Amerika och England att skapa sovjeter, som inte innefattar de breda massorna och som därför inte har några möjligheter att medverka i den direkta maktkampen, kan endast skada det verkliga förarbetet inför sovjetrevolutionen. Dylika konstlade, drivhusmässiga ‘sovjeter’ kan i bästa fall förvandlas till små propagandasällskap till förmån för sovjetmakten; i sämsta fall kan sådana misslyckade ‘sovjeter’ bidra till att sovjetmakten kompometteras i folkmassornas ögon.

11. I Tyskland-Österrike uppkom en speciell situation, då arbetarklassen lyckades med konststycket att skapa arbetarråd, som omfattade en större mängd arbetare. Situationen erinrar här om den under tidsperioden februari till oktober 1917 i Ryssland. Arbetarråden i Tyskland-Österrike utgjorde en betydande politisk faktor och bildade kärnan i den nya makten.

Det är självklart, att kommunisterna i en sådan situation deltar i arbetarräden och hjälper dem att tränga in i landets hela sociala, ekonomiska och politiska liv, att de bildar kommunistiska fraktioner inom arbetarråden, och att de på allt sätt måste stödja denna utveckling.

12. Utan revolution är sovjeter inte möjliga. Utan en proletär revolution förvandlas sovjeterna oundvikligen till en parodi på sovjeter. Verkliga mass-sovjeter uppkommer som en historiskt given form av proletariatets diktatur. Alla uppriktiga och allvarligt menande anhängare av sovjetmakten måste handskas noga med sovjetidén, och ständigt propagera för den bland folkmassorna, men de får inte direkt medverka till att bilda sovjeter, om inte ovan angivna förutsättningar är förhanden.

K. Radeks analys av arbetarkontroll (3. kongressen, 1921)

Vi kommunister har i dag inte samma inställning till denna fråga om paroller, som vi hade år 1918. Jag ber att få erinra om Rosa Luxemburgs programmatiska tal på partikongressen för bildandet av det kommunistiska partiet. I detta tal säger *Rosa Luxemburg* följande: ‘Ja, partikamrater, detta är den allmänna grundvalen för vårt program, som vi i dag officiellt accepterar. Skisseringen av partiprogrammet känner ni ju från broschyren ‘Vad vill Spartakus-förbundet?’. Programmet står i medveten motsättning till Erfurtprogrammets hittills accepterade position, i medveten motsättning till åtskillnaden mellan de direkta s.k. minimikraven för politisk och ekonomisk kamp och maximiprogrammet, som har till mål socialismens slutgiltiga seger. I medveten motsättning till detta likviderar vi nu resultaten av 70 års utveckling, och speciellt det omedelbara resultatet av världskriget, och säger i stället: *för oss finns det inte längre något minimiprogram eller något maximiprogram, socialismen är en och odelbar, detta är det minimum vi i dag har att genomdriva.’*

Och vilket minimum var det som Rosa Luxemburg lade fram? *All makt åt arbetarråden. Beväpning av proletariatet, annullering av statsskulderna, expropriation av fabrikerna etc.*

Under vilka omständigheter uppstod detta program? I Tyskland utgjorde arbetarråden den starkaste maktfaktorn. Formellt hade arbetarklassen makten i sin hand. Spartakisternas uppgift bestod just i att tala om för arbetarråden vad som var arbetarklassens makt, och ingenting annat. Det står klart, att vi inte befinner oss i denna situation. Det är bourgeoisin som har makten. Arbetarklassens första anfall under demobiliseringsepoken har slagits tillbaka. Nu är den proletära revolutionen stadd i växande. Och vi kan inte främja eller organisera denna proletära revolution, om vi bara kommer med det nakna programmet om proletariatets diktatur. I det ögonblick, då arbetarna strejkar, eftersom de inte har något att äta i morgon, kan

vi inte komma och säga: ‘Ta fabrikerna’. Ty hade de kraft nog till det, skulle de redan stå mitt uppe i maktkampen. Vi har naturligtvis klargjort för dem, att de inte kan vänta någon varaktig förbättring av sin situation, förrän vi erövrat makten och blivit ägare till fabrikerna. Men vi måste anknyta till det de för ögonblicket kämpar för. Och då måste vi säga, att den Kommunistiska Internationalen inte är i stånd att ställa upp ett prydligt program i paragrafer, som formulerar alla dessa behov. Den Kommunistiska Internationalen kan endast ge sina partier följande metodiska idéer eller tankar, som partierna sedan alltefter den konkreta situationen kan framställa i form av krav. Den första tanken lyder: När vi i vår propaganda påpekar, att arbetarklassen situation inte kan varaktigt förbättras utan erövring av makten så är det i våra ögon löjligt, när man sätter denna tanke i *motsatsförhållande* till proletariatets praktiska strider. Och när KAPD i sitt svar på vårt öppna brev skriver:

> ‘Era bedragare, för det första konfererar ni med sådana banditer som Scheidemann, och för det andra kommer ni med reformistiska krav; vet ni kanske inte, att även om arbetarna i dag tjänar 40-50 mark, så stiger priserna igen i morgon. Ni kommer medvetet med krav, som inte går att realisera.’

När våra kamrater säger oss detta, svarar vi:

> ‘På det sätter vinner man aldrig en enda arbetare för kommunismen. Om arbetaren med hjälp av en löneökning på 5 mark kan ge sina barn en bit kött i morgon och i övermorgon, så måste vi hjälpa honom att kämpa för dessa 5 mark, utan att behöva frukta, att vi på så sätt reformerar den kapitalistiska staten. Vi tänker i stället så: vi hjälper arbetaren i denna kamp, och sedan kan vi leda honom vidare till mera långtgående och skarpare strider.’

Vår andra tanke lyder som följer: Givetvis har vi en rad krav, som vi vid varje gynnsamt tillfälle söker genomdriva, och kring vilka vi måste gruppera alla andra krav. Det rör sig om krav, som arbetarklassen ställer under striden, för att organisera denna strid och ge den ökad slagkraft. Först och främst rör det sig om följande: man måste försöka inrikta alla strider för höjda löner, för kortare arbetstid, mot arbetslösheten mot *etappmålet: kontroll över produktionen*, och inte mot det system av kontroll över produktionen, som regeringen genomför med hjälp av en lag, enligt vilken proletariatet fr.o.m. dags datum skall se till, så att kapitalisten inte begår stölder, medan kapitalisten skall se till att arbetaren arbetar. Kontroll över produktionen innebär utbildning i proletära kampmetoder, t.ex. genomförandet av *företagsorganisationer* baserade på val, och lokal, områdesvis genomförd kommunikation mellan dem alltefter industrigrupper, i den proletära striden. Om vi lyckas åstadkomma, att arbetarklassen ‘genom sådana strider bildar självständiga organisationer, eller ombildar de av regeringen tillåtna skenorganisationerna, så har vi därmed fått möjlighet att organisatoriskt samla arbetarna till de stora striderna. Det är felaktigt att vilja begränsa sådana organisationer till att endast omfatta arbetare, som redan är medvetet revolutionära. När det gäller att omintetgöra ett kapitalistiskt sabotage eller få i gång en industri, kan man genom en sådan organisation förena stora mängder människor, som inte är kommunister, men som vi behöver, och genom den föreningen kan vi sedan leda dem vidare till andra strider.

Den andra parollen, som vi ständigt måste ha i tankarna, som vi vid alla kriser måste söka förverkliga, är: *beväpning av proletariatet, avväpning av bourgeoisin. Proletariatets beväpning* får då inte ses som någon hemlig kamporganisation för en liten minoritet. På alla våra verksamhetsområden måste vi söka driva massorna till att kräva att de vita avväpnas. Hos massorna måste vi skapa en vilja att bära vapen. I alla strider måste vi konfrontera regeringen med denna paroll. Man skulle kunna räkna upp flera sådana paroller. Det tänker jag emellertid inte göra, ty de växer fram av sig själva under den praktiska striden. Vad vi har att säga er, vad vi vill ge er som paroll, som praktisk riktlinje är: *I alla proletariatets strider får man inte komma med doktrinära invändningar mot det, som massorna kämpar för, man -*

måste i stället skärpa och vidga massornas strider för sina praktiska behov, och samtidigt lära dem att hysa större behov: behovet av makterövring.

Kamrater, vi har sett, att partierna måste jämföra sin verksamhet på detta område och utbyta erfarenheter. Det har de hitintills inte gjort. Hittills har de inte skickat sina program till den Kommunistiska Internationalen, och utbytet av erfarenheter som rör agitation, organisation etc. har varit mycket magert. Om vi får till stand ett sådant utbyte, kommer vi att kunna skapa ett konkret system av sådana aktioner och övergångskrav. Karakteristiskt för ett sådant system skall vara, att det inte rör sig om krav på omformning av kapitalismen, utan om krav, som skall skärpa kampen mot kapitalismen. Detta är inte socialpatrioternas minimiprogram, och inte heller det konkreta programmet för vad diktaturen tänker göra när den segrat, utan det är alla de krav, som kan mobilisera de breda massorna för kampen om diktaturen.

A. Losovskij: Kontrollen över produktionen

Hur kämpa mot denna epidemi av produktionsminskningar och nedläggande av företag? Att stänga företagen är givetvis uttryck för en av formerna för arbetslösheten och alla de botemedel, som kan företas för att kämpa mot arbetslösheten, är i detta fall lika mycket värda att rekommenderas. Men utöver detta finns det en hel serie åtgärder som bör sättas i verket för att ställa upp ett effektivt hinder för företagsnedläggelserna. I det avseendet har ännu inte alla åtgärder vidtagits. Framför allt måste man, i det att man på det kraftigaste protesterar mot stängningen av företagen, formulera idén om att fackföreningen har rätt att företa de nödvändiga undersökningarna för att ta reda på om företaget verkligen inte kan fortsätta driften. Hur ska man genomföra detta? Hur ska man driva denna kampanj? Arbetarna vid varje företag som berörs bör, så snart som avsikten att stänga det blir aktuell, *välja en särskild kommission för att undersöka de verkliga orsakerna till stängningen.* Denna kommission bör väljas av alla manliga och kvinnliga arbetare på företaget. Den bör ha till uppgift att, utan hänsyn till arbetsgivarnas uppfattning, undersöka de verkliga motiven till nedläggelsen av företaget. För arbetare som är fast anställda vid en fabrik är dessa orsaker inte svåra att fastställa. De känner till råvarureserverna, de vet om det finns beställningar inne eller inte etc. För att kunna fastställa om stängningen verkligen är oundviklig måste man skapa ett antal *kontrollkommissioner* för råvarorna, för bränsletillgangarna, för orderingangen, för inkomsterna etc. Man får inte tillåta arbetsgivarna eller aktiebolagen att stänga företagen som det behagar dem, ty företagen är ju i själva verket inget annat än resultatet av arbetarnas kollektiva arbete.

Man måste uppenbarligen räkna med att denna typ av aktion kommer att stöta på det häftigaste motstand från arbetsgivarnas och den borgerliga statens sida, där arbetarnas försök att undersöka legitimiteten i företagets stängning kommer att betraktas som ett angrepp på den privata egendomsrätten, som anarkism av renaste vatten osv, osv. Men om arbetarna alltid vore rädda för att få sina handlingar fördömda av arbetsgivarna, så skulle de för evigt förbli passiva. Kan arbetarna verkligen kontrollera motiven till företagsstängningen? Vi får inte blunda för det faktum att detta är en mycket svår fråga, att arbetaren försätts i en mycket ofördelaktig position i förhållande till arbetsgivaren, att själva detta kontrollförfarande kommer att stöta på motstånd från hela den borgerliga staten, polis, domstolar etc., att arbetsgivarnas organisationer å sin sida kommer att vidta en serie kraftiga åtgärder mot ett sådant nidingsdåd. Vi får under inga omständigheter blunda för dessa svårigheter men vi får inte heller överdriva dem. Vi får inte tro att det verkligen är omöjligt för arbetarna att göra en beräkning av motiven till att deras företag stängts. Arbetarna kommer inte att kunna fastställa alla de finansiära förbindelser som den eller den arbetsgivaren har med bankerna, ty man kommer naturligtvis att kämpa för att arbetarna inte skall få tillgäng till det allra heligaste. Men även om man tar hänsyn till ofullständigheten i de upplysningar man kan få, även om man räknar med det ivriga motståndet för att dessa försök inte skall lyckas, så bör man i alla

fall pröva dem på det mest beslutsamma sätt, ty detta är det enda medel som finns för att sammangjuta alla arbetare till ett block oberoende av deras politiska övertygelser, för att kunna stå emot arbetsgivarnas politiska offensiv.

Eftersom dessa kontrollkommissioner, utöver de normala svårigheterna, också måste behärska teorin om affärshemligheten, är det oundgängligt att i konkreta termer formulera parollen om *avskaffandet av affärshemligheten* under det att undersökningarna av detta område pågår. Det viktigaste i detta avseende är att *på eget initiativ skapa kontrollkommissioner,* att skapa dem så snart man fått de första upplysningarna om företagets eventuella stängning och att för varje industribransch slå ihop alla kontrollkommissioner till ett gemensamt kontrollorgan, som omfattar alla arbetare inom varje industribransch. Isolerade kontrollkommissioner är lätta att oskadliggöra. Om däremot frågan om ett förenande av alla kontrollorgan i en och samma organisation ställs samtidigt med skapandet av kontrollkommissioner på enskilda företag, så kommer arbetarnas styrka att växa avsevärt. Företagsstängningen bör tjäna som utgångspunkt för en rörelse med sikte på skapandet av kontrollkommissioner i olika företag och inom samtliga industrigrenar.

…Arbetarklassens hela ekonomiska kamp bör under den aktuella perioden koncentreras kring kontrollen över produktionen. Utan kontroll över företagen är det för närvarande omöjligt att lösa något av de problem som arbetarklassen står inför. Frågan om arbetslösheten, stängningen av företagen etc., allt detta är förenat med frågan om kontrollen över produktionen. Här kan det varken bli frågan om någon kompromiss, ett försök att finna en medelväg, eller att organisera en kontroll som skulle kunna accepteras av såväl arbetare som arbetsgivare.

Vad representerar kontrollen över produktionen? Det rör sig inte om någon formell finanskontroll. Det gäller inte att tillsätta vilken granskningskommission som helst, vilken två eller tre gånger om året skulle undersöka företagets diverse räkenskaper. Det är inte detta som menas med kontroll över produktionen, det är inte ens en ersättning för kontroll, nej det är bara en karikatyr av själva idén om arbetarkontroll. Kontrollen över produktionen har som syfte att underställa varje företags skiftande verksamhet arbetarnas kontroll: den industriella, tekniska, finansiella och kommersiella verksamheten; med ett ord, alla former för den produktiva verksamheten bör underställas arbetarnas minutiösa kontroll.

Men en sådan organiserad kontroll från arbetarnas sida, inkräktar inte den på det privata ägandets intressen? Detta medför arbetarnas inblandning i ett område som i alla tider tillhört arbetsgivarna, in i det allra heligaste som alltid varit stängt för arbetarna. Ja, kontroll över produktionen är verkligen ett inblandande från arbetarnas sida i den privata äganderätten. Men detta inkräktande har blivit en historisk nödvändighet och det måste realiseras i intresse av att bevara arbetarklassen. Det enorma slöseri med produktivkrafter och penningmedel, som ägde rum under kriget och som man märker också nu, kommer inte att upphöra förrän arbetarklassen ställs i direkt kontakt med Produktionen, förrän den finner sig vara inte bara ett element i ekonomin utan deltar i ekonomin direkt, då arbetarklassen inte bara är en del av maskinen utan den medvetna drivkraften i den industriella mekanismen. Omvandlingen av arbetarklassen från *en klass för andra* till *en klass för sig själv*, som Marx sade, kommer inte att förverkligas förrän efter den sociala revolutionen, efter upprättandet av den socialistiska regimen. Men själva inrättandet av denna regim beror på den riktning, som arbetarklassens försök att etablera kontroll över produktionen, kontroll över den kapitalistiska ekonomin, kommer att ta den närmaste framtiden.

Iden om kontrollen över produktionen uppkom för längesedan, långt före kriget. Under kriget erkändes den allmänt i alla länder när de borgerliga staterna, som tjänade borgarklassens intressen, kontrollerade den nationella ekonomins olika grenar och försökte bevara och säkerställa bourgeoisins dominans såsom klass. Regeringen underordnade bourgeoisins olika

element under sina allmänna intressen. Statens kontroll var den dominerande ekonomiska idén under hela krigsperioden. Krigsslutet utmärktes av ett upphörande av den statliga kontrollen, förstörandet av tvångsekonomin och ett fritt spelrum för alla de kapitalistiska krafterna. Men de kapitalistiska krafternas fria spel motarbetar arbetarklassens speciella intressen. Härav uppkom idén om att upprätta en reell och inte en fiktiv arbetarkontroll, en idé som alltså tog form under krigsperioden och då särskilt under ryska revolutionen. Idén om kontroll över produktionen är för närvarande så utbredd att de borgerliga regeringarna känner sig tvingade att sysselsätta sig med frågan. När, i slutet av 1920, de italienska arbetarna under flera veckor ockuperade ett antal fabriker, uttalade sig Giolitti för arbetarkontroll och underställde t.o.m. parlamentet ett lagförslag angående detta.

Man har talat mycket om arbetarkontroll i England, där alla sorters regeringskommissioner med fackföreningarnas medverkan sysselsatt sig med frågan. Man har talat om arbetarkontroll i Frankrike, där Metallförbundet lagt fram ett ynkligt förslag, som vittnar om tankearmod hos ledarna i detta förbund, ty i detta förslag finns inte tillstymmelse till förståelse av innebörden i arbetarkontrollen. Man har talat särskilt mycket om arbetarkontroll och kontroll över produktionen i Tyskland. Men besynnerligt nog har det blivit så, att ju mer man talat om kontrollen, desto mer har denna kontroll fått en ogripbar och tvetydig innebörd och ingen tysk arbetare kan med klarhet säga vad den kontroll representerar, som så högtidligt utlovats av alla Tysklands republikanska regeringar, i vilka socialdemokraterna och fackförenings-representanterna spelar en lika aktiv som avgörande roll. Det existerar ingen arbetarkontroll i något borgerligt land. Den kan bara existera som massornas direkta vapen, som revolutionär handling i kampen mot bourgeoisin, som en motvikt mot bourgeoisin. Ingen kontroll är möjlig på basis av en vänskaplig överenskommelse. Ty vad skulle vara en vänskaplig överenskommelse mellan arbetarna och bourgeoisin? Skulle den bestå i att arbetarna kontrollerade den industriella utvecklingen, företagets kommersiella verksamhet? Arbets-givaren kommer aldrig att samtycka till detta, ty det skulle betyda ett inkräktande på det privata ägandets allra heligaste område.

Så länge det alltså är fråga om en kontroll, som skapats på överenskommelsens väg, så kan vi bara ha att göra med en kontroll som är en ren *formalitet*, som inte kan ge arbetarna något, ty den kommer att vara ofarlig för bourgeoisin. Det är därför som parollen om kontroll över produktionen eller parollen om arbetarkontroll måste tillämpas direkt på revolutionens väg. Man måste räkna med att på detta område kommer arbetarklassen att möta det mest beslutsamma och våldsamma motstandet från bourgeoisin. Man kan förvisso gå in för en undergiven politik, engagera sig i frågan om kvinno- och barnarbete, ja t.o.m. i frågan om försäkringar mot arbetslöshet; men att samtycka till en verklig arbetarkontroll, det överstiger gränserna för det möjliga för bourgeoisin. Och man måste var ganska naiv för att kunna hoppas på att det skulle vara möjligt att upprätta arbetarkontrollen utan ett våldsamt motstånd från de härskande klasserna. Bör detta faktum hejda arbetarna i deras kamp? Uppenbarligen inte. Arbetarklassen är inte så naiv att den hoppas på frivilliga medgivanden från bourgeoisins sida. Arbetarklassens seger har inte varit och kommer inte att bli lätt vunnen på något område av kampen. Det är tydligt att när det gäller området för kontroll över produktionen så kommer segern att vara ännu mer dyrköpt än på andra områden, ty om det på politikens område finns ett flertal regeringsformer (republik, konstitutionell monarki, absolut monarki etc.) så har inom ekonomin hittills enväldet härskat. Enväldet härskar i fabrikerna i alla länder; i det konstitutionella England, i det demokratiska Amerika, i det republikanska Frankrike eller det socialdemokratiska Tyskland.

Reformisterna älskar att tala om ekonomisk demokrati eller upprättandet av den republikanska regeringsformen i fabrikerna. Den välkända reformisten Sydney Webbs har i sin bok ‘Den industriella demokratin’ lanserat idén om de demokratiska relationerna inom industrin. Men

vad består demokratin i produktionen och republiken i företaget av? Hur skall man uppfatta det? Om man tar dessa ord bokstavligen kommer den verkliga republiken att vara den, där arbetarna upprättar kontrollen över produktionen och omvandlar arbetsgivaren till anställd tekniker. Gränserna för demokratin på detta område har uppnåtts i Tyskland genom skapandet av arbetsorganisationer bestående av lika andel arbetare och arbetsgivarrepresentanter. De tyska fackföreningarna har t.o.m. fört fram en hel teori om arbetsgivares och arbetares likställdhet, den som man kallar teorin om likställdheten: arbetarna och arbetsgivarna är lika, deras organisationer har samma värde och de deltar alltså i allting med lika antal representanter. Visserligen finns det fortfarande regeringsrepresentanter men dessa representanter, sägs det, står utanför klasserna för att garantera samhällets intressen i sin helhet. Hela denna teori om likställdhet, som baserar sig på det privata ägandet och på en liten grupp stora industrihajars förfogande över landets resurser, kunde naturligtvis bara leda till en enorm krasch. För vad kan det finnas för likställdhet mellan arbetarna, som ingenting har, och arbetsgivarna, som förfogar över hundratals miljoner? Man skulle kunna tala om likställdhet bara i det fall då arbetarna hade haft de rättigheter som arbetsgivarnas organisationer och deras stat har, när det gäller förvaltningen av landets resurser. Om det tyska centrala fackförbundet, vilket så att säga är modern till denna likställdhetens idé, i sin egenskap av representant för hela den tyska fackföreningsrörelsen skulle kunna förfoga över koltillgångarna och metallindustrierna i Westphalen-Rhenområdet i samma utsträckning som Stinnes, Krupp och andra gör det, om det efter sin vilja kunde förfoga över hela Tysklands textilindustri, om inte en enda mark kunde lyftas ur någon tysk bank utan fackförbundets samtycke, ja, då skulle man kunna tala om likställdhet. Men för närvarande, när de ena godtyckligt förfogar över alla resurser som finns i landet, medan de andra deltar i denna operation i egenskap av passiva åskådare, att då tala om lika rätt och jämställdhet, demokrati och arbetarkontroll, det är bara att göra narr av arbetarklassens mest elementära krav.

Arbetarklassen tar inte intryck av idén om likställdheten och accepterar ingen ståndpunkt som inte innebär arbetardemokrati. Därifrån kan den nå hela den industriella processen. Arbetarkontrollen kan upprättas bara av arbetarna själva och organiseringen av kontrollkommissioner bör göras utan varje inblandning. Kontrollkommissionen övervakar allt som sker inom fabriken och ansvarar för kontakterna med yttervärlden. På samma gång som upprättandet av kontroll över produktionen sker, bör alltså arbetarklassen samtidigt förverkliga kontrollen över finanserna, vilket är arbetarkontrollens svåraste uppgift. De Revolutionära Fackföreningarnas första kongress antog på frågan om arbetarkontrollen en detaljerad resolution, vars innebörd finns uttryckt i följande korta förslag:

1. Arbetarkontrollen är en viktig och oundgänglig skola i förberedandet av de stora arbetarmassorna för den sociala revolutionen.

2. Arbetarkontrollen bör ställas på dagordningen i alla kapitalistiska länder som arbetarrörelsens kampparoll och användas med största energi för att sprida ut de kommersiella finansiella hemligheterna;

3. Arbetarkontrollen bör användas i stor omfattning för att omvandla fackföreningarna till arbetarklassens kamporganisationer.

4. Arbetarkontrollen hör användas som medel för att återuppbygga fackföreningarna enligt industriprincipen och inte efter yrkesprincipen, som är ett förlegat system och som kan skada den revolutionära arbetarrörelsen;

5. Arbetarkontrollen är oförenlig med den likställdhetsprincip som bourgeoisin föreslår nationaliseringen etc. och sätter upp proletariatets diktatur mot bourgeoisins.

6. Då man genom kontrollen över tekniken, ekonomin eller bådadera, och också under ockupationen av företaget, är det särskilt avgörande att kunna dra med sig de mest efterblivna arbetarmassorna i de diskussioner som rör kontrollen. I den process som förverkligar denna kontroll är det samtidigt nödvändigt att kunna uppskatta vilka arbetare som är de mest aktiva och kapabla och förbereda dem för en ledande roll i organiseringen av produktionen.

7. När det gäller organiseringen av den regelbundna kontrollen på varje plats, är det absolut nödvändigt att fackföreningarna leder fabrikskommittéerna och de hör sammanknyta och kombinera arbetet i de olika fahrikskommittéerna i fabriker inom samma industri och på så sätt förhindra de försök att odla lokalpatriotism inom en fabrik, som säkert kommer att uppstå och som kan frodas om kontrollen sprids ut.

8. Fackföreningarna bör från början hjälpa kontrollkommissionerna, skapa speciella förutsättningar för detta, diskutera frågan i den dagliga pressen och driva en omfattande agitation för kontroll i fabrikerna, inte bara genom att förklara dess uppgifter, utan genom att göra rapporter om resultaten av kontrollen för varje företag och grupper av företag, inom företagsföreningar, på lokala konferenser etc.

9. För att kunna förverkliga dessa uppgifter i de fackföreningar, som inte antagit I.S.R.:s (Internationella revolutionära fackföreningarna) plattform, är det nödvändigt att skapa ett enda revolutionärt centrum, som bör fästa särskild uppmärksamhet vid förvandlingen från yrkesfackföreningar till industrifackföreningar och vid upprätthallandet av den revolutionära karaktären i kampen för arbetarkontroll.

Den som vill upprätta en reell och inte en illusorisk kontroll över produktionen, bör följa den väg, som utstakats av de Revolutionära Fackföreningarnas internationella kongress. I annat fall kommer vi inte att få se arbetarnas kontroll över produktionen utan istället ett förstärkande av bourgeoisins kontroll över arbetarna.

(Samtliga texter, utom Losovskijs, ur: *Les Quatre premiers Congrès de l'Internationale Communiste*, Paris, Librairie du Travail, 1934.

Losovskijs text ur: *Programme d'action de l'Internationale Syndicale Rouge*, Paris, Librairie du Travail, 1922, ss. 32-34 och 70-78.)

9. De bolsjevikiska teoretikerna

Under de första åren efter oktoberrevolutionens seger, utspelades en livlig debatt bland de sovjetiska kommunisterna om de former som skulle antas för den socialiserade ekonomins skötsel. Oaktat att den behärskades av de tragiska omständigheterna i Sovjetunionen vid denna tid (produktionens hastiga nedgång, svälten, hungersnöden, inbördeskriget etc.) utvecklade denna debatt likväl uppfattningar som delvis bevarat sin aktualitet till vår tid.

N. Osinskij, 'Om socialismens uppbyggnad, (april 1918).

Och vilken ställning skall då arbetarna ha? Vi intresserar oss här inte för den materiella sidan av saken: efter Oktoberrevolutionen har proletariatet anpassat sin situation till en normal mänsklig existensnivå (där inte desorganisationen inom livsmedelsförsörjningen och varubristen omöjliggjort detta); på den nivån kommer det också i fortsättningen att stanna kvar. Vi är här intresserade av proletariatets roll och inflytande vid organisationen av produktionen.

Hela arbetarklassen måste vara ägare till produktionen. Naturligtvis kan arbetarna vid ett enskilt företag inte få vara ägare till detta. Om riktigheten av denna sistnämnda tes är kommu-

nismens höger- och vänstertalang ense. Organisationen av företagsledningen[1] skall vi diskutera nedan. Först måste vi betona, att organisationen av arbetet aldrig får förvandla arbetaren till något bihang till sin maskin, till någon mekanisk kraft, vars huvuduppgift skulle vara att producera mera. Den socialistiska organisationen av arbetet sätter det 'konkreta' arbetet främst, det medvetna arbetet för att skapa nyttigheter åt samhället. Denna organisation måste inte endast säkra arbetarens möjligheter att göra bruk av alla sina 'medborgerliga' rättigheter och plikter, den måste även vidareutbilda honom till en fackman med en hög grad av yrkesetik, den måste öka hans känsla för yrkets tekniska aspekter och tvinga honom att i ökad grad använda sina mekaniska krafter, sin muskelstyrka, emedan det samhällsnyttiga arbetets intressen kräver detta, men inte emedan fruktan för piskan eller profithungern kräver det.

Utifrån socialistiska synpunkter på organisationen av arbetet är sådana saker som ackordslön och tidsstudier helt otillåtliga. Däremot är det både tillåtet och lämpligt att fastställa produktionsnormer och sätta dem i relation till en timlön, som säkrar en normal existens detta befordrar människovärdet hos dem, som är till nytta för samhället, d.v.s. alla proletärer. En viss produktionsinsats, anpassad efter genomsnittsarbetaren, innebär för arbetaren yrkesheder och uppfyllande av de medborgerliga plikterna. Det är likaledes en hederssak att man utför arbetet ordentligt, utan slarv eller nonchalans. Den som inte vill foga sig i de normer arbetarorganisationerna uppställer härvidlag, bedriver medvetet eller omedvetet sabotage mot socialismen, och detta måste strängeligen beivras av kamratdomstolarna. För människor utan kamratsinne liksom för strejkbrytare finns det ingen plats i arbetarnas krets.

När vi framställer frågan så, övergår vi från förtroende till klassinstinkt, till proletariatets klassbundna egeninitiativ. Det finns inget annat sätt att ställa frågan på. Om proletariatet inte är i stånd att på egen hand skapa de nödvändiga förutsättningarna för en socialistisk organisation av arbetet, så finns det ingen annan, som kan göra det. Ingen kan heller tvinga proletariatet till detta. Den piska, som svingas över arbetarna, befinner sig i händerna på en kraft i samhället, som antingen är influerad av någon annan samhällsklass – eller av proletariatet. Om piskan finns i sovjetmaktens händer, måste sovjetmakten gå emot arbetarna och stödja sig på någon annan klass (exempelvis bönderna), och om det sker, kommer proletariatets diktatur att förintas. Proletärerna måste själva bygga upp socialismen och den socialistiska organisationen av arbetet, ty annars kommer ingen sådan uppbyggnad till stånd, utan vi får något annat, nämligen en statskapitalism.

De kamrater, som på sistone (i 'Izvestija CIK' resp. 'Izvestija ' Moskovskogo SRD'[2]) pläderat så ivrigt för nödvändigheten av att 'höja arbetsproduktiviteten', begär ett rätt bedrövligt misstag och glömmer bort en synnerligen viktig omständighet.

De, som vill höja arbetsproduktiviteten genom att införa ackordslöner, förlänga arbetstiden m.fl. kapitalistiska metoder, begår misstaget att förväxla arbetsproduktivitet och arbetsintensitet. Arbetsproduktiviteten, d.v.s. förmågan att producera mer eller mindre per tidsenhet, beror av tre huvudfaktorer: av de verktyg och produktionsmedel arbetaren behöver, av arbetarens skicklighet och slutligen av arbetsintensiteten. Ackords-lönesättning skulle framför allt stegra arbetsintensiteten. En arbetstidsförlängning skulle inte höja arbetsproduktiviteten, utan företagets produktivitet, och samtidigt sänka arbetsintensiteten (och dessutom skulle antalet arbetslösa stiga, eller nu arbetslösa skulle inte kunna anställas vid fabrikerna).

---

[1] F.ö. använder vi hela tiden ordet 'predprijatije' (företag) för att beteckna en produktionsenhet (fabrik, verkstad, gruva etc.). Detta gör vi, emedan ryskan saknar motsvarighet till det tyska ordet 'Betrieb', som inte är färgat av den kapitalistiska 'företagarandan', utan endast betecknar en teknisk produktionsenhet.
Övers. anm.: Detsamma gäller för svenskan, om man inte vill ta till det något klumpiga ordet 'produktionsenhet', vilket jag alltså inte gjort.

[2] 'Meddelanden från centrala exekutivkommittén', resp 'Meddelanden från Moskva-sovjeten av arbetardeputerade'.

Ackordslönesättning kan endast i mycket ringa omfattning öka arbetsskickligheten, som kan höjas framför allt genom arbetarnas större yrkesskicklighet, genom en riktig organisation av produktionen och genom att arbetarnas samhällsmedvetande förstärks.

Men det verkligt väsentliga, som medarbetarna i tidningen 'Izvestija' glömt bort, är att den viktigaste grunden för en hög grad av arbetsproduktivitet är, att verktyg och produktionsmedel är i gott skick, att maskinerna fungerar rätt och kan förses med rätt material. Alla dessa objektiva förutsättningar influerar direkt arbetsproduktivitetens subjektiva faktorer. Produktionsapparatens förlopp drar arbetaren med sig, som Marx påpekat. Regelbundet och snabbt fungerande maskiner tvingar arbetaren att höja sin skicklighet och sin arbetsintensitet och därigenom förbättras arbetet, kvalitativt och kvantitativt: För kapitalisterna utgör detta en av metoderna för att tvinga fram mervärde.

Och här ställer vi oss nu följande fråga (vi gör det ingalunda endast för att till varje pris 'rättfärdiga arbetarna'): Är den döda produktionsapparaten i sin ordning hos oss? Är våra maskiner helt prestationsdugliga? Har de full tillgång till råämnen, bränsle, smörjmedel etc.?

Sådana råd måste (vilket i verkligheten också sker) skaffa sig en stark facklig apparat: organisera företagsstatistiken, på ort och ställe utarbeta kostnadsförslag, som sedan sammanställs centralt, fördela produkterna, organisera produktionen tekniskt etc.

Först när vi skapat sådana organ i de viktigare områdena av det oskadda Sovjetryssland, först när dessa organ erhållit avsevärda möjligheter till egna initiativ, och först när Högsta ekonomirådet väljs på dessa organs kongresser och när minst två tredjedelar av medlemmarna i dess plenum valts av lokala representanter, först då kan vi få bukt med sjukdomssymptomen inom våra ledande organ. Då kommer Högsta ekonomirådet inte längre att sväva i tomma luften, det kommer i stället att vara förbundet med de lokala organisationerna och kan upphöra att vara ett kansli. Det kommer då inte längre att försjunka i detaljarbete så till den grad som nu är fallet. Det kommer att ha till uppgift att utarbeta allmänna riktlinjer, allmänna produktionsplaner, kostnadsförslag och direktiv, och det kommer att hålla i trådarna för ekonomin. Och arbetarna ute i sina företag kommer att känna, att det börjar råda ordning och organisation, och att det kommer förnuftiga impulser från centralt håll. 'Separatismen' och 'syndikalismen' kommer omedelbart att försvinna ty de lever till större delen av de störda organisatoriska relationerna och av bittra erfarenheter från resultatlösa framställningar till de överlastade kanslierna.

Man får alltså inte ta bort funktioner från det enhetliga systemet av socialistiskt ekonomireglering och fördela dem på oberoende (d.v.s. byråkratiska) 'myndigheter', utan man måste bygga ut systemet från botten och delegera arbete neråt.

Redan här måste vi betona, att hela detta system kan byggas upp på rätt sätt endast under förutsättning att förstatligandet av bankerna och industrin framåtskrider snabbt. Endast genom en sådan politik får vi möjlighet att 1. bli kvitt arbetarkontrollens organisatoriska oreda, som utgör ett hinder för all riktig företagsorganisation på lokalplanet och ett hinder för enhetliga kostnadsförslag och planer[1], 2. bli av med den rådande dualismen i finansieringsmetoderna, 3. bli kvitt de helt överflödiga och otroligt hindersamma kapitalistiska formerna av 'täckning', t.ex. långivning genom växlar, varupanter etc., och 4. avskaffa samma dualism och samma oreda vad gäller registreringen av varor, den tekniska organisationen etc. etc.

---

[1] Under en epok, när arbetarklassen har totalt herravälde, är arbetarkontrollen en onödig kvarleva, som inte utvecklar proletariatets organisatoriska egeninitiativ, utan i stället stryper det. Nu bör vi av arbetarkontrollen endast ha kvar kontrollkommissionens revisionsfunktioner. Arbetarna i fabrikerna måste delta direkt i fabrikernas ledning (men de ska inte ha majoritet i företagsledningen).

Systemet med ekonomiråd måste ha sina rötter i en väl organiserad ledning över företagen. Vi sade nyss, att detta förutsätter ett omfattande förstatligande (eller, rättare sagt, en socialisering) av produktionen. Alla stora företag måste förstatligas. Alla små och medelstora företag måste antingen 'tillskrivas' de stora företagen och styras utifrån dessas ledningscentra, där de lokala förhållandena enligt ekonomiråden gör ett sådant förfaringssätt lämpligt, eller också måste de samordnas till förbund, för att man skall kunna få till stånd en riktig produktionsledning, riktig ekonomisk planering, försörjning, fördelning och kontroll. I det senare fallet måste företagets vinst begränsas, en sträng arbetarkontroll måste skapas med hjälp av fackföreningar och ekonomiråd, och de ledande organen får bevilja kredit endast på villkor att man får avsättning för alla varor.

Ledningen över de förstatligade företagen måste organiseras enligt följande principer: 1. Arbetarklassen har avgörande majoritet i respektive fabriksledning – avgörande inte gentemot kapitalisterna, utan gentemot arbetare och anställda, som också måste ta del i ledningen. 2. Fabriksarbetarna får inte vara i majoritet i respektive fabriksledning, eftersom det är arbetarklassen i dess helhet som äger industrin. Härav följer, att representanter för arbetarklassen måste ha två tredjedelar av platserna i fabriksledningen, medan endast hälften av dessa två tredjedelar får tilldelas arbetare på fabriken i fråga. Den andra hälften består av representanter från distrikts- (eller guvernements-) ekonomirådet, från de arbetardeputerades råd och från fackföreningarna. 3. Teknikerna och de fabriksanställda överhuvudtaget skall inte endast medverka i fabriksledningen; de måste dessutom ha en avsevärd grad av självständighet i sina 'exekutiva' funktioner (som är skilda från ledningens 'legislativa' och kontrollerande funktioner). Teknik- och handelsdirektörer måste utses av respektive företagsledning och godkännas av distrikts-ekonomiråden, som också måste ge sitt medgivande när en ingenjör eller chefsbokhållare skall avskedas. Dessa tjänstemän är skyldiga att avlägga räkenskap inför företagsledningen, och företagsledningen kan ge dem anvisningar och dirigera deras verksamhet, men den omedelbara makten över dem tillkommer endast företagsledning och distriktsråd. Så länge dessa båda arbetarorganisationer inte har något att invända mot tjänstemännen i fråga, måste också arbetarna acceptera dem och underordna sig dem. Vi måste ha det så för att kunna förmå ingenjörerna att medarbeta och för att få någon ordning på arbetsprocessen, och en ordning, som är tryggad mot missbruk från ingenjörers och anställdas sida. 4. Företagsledningen måste få ha en tillräcklig grad av självständighet, men ändå vara strikt underordnade distriktsekonomirådet som prövar företagsledningens produktionsplaner och kostnadsförslag och ser till, att företagsledningen handlar inom ramen för de godkända planerna.

Behöver fabrikerna ha kommissarier? De kamrater, som är för en 'sträng disciplin' menar, att man måste ha en kommissarie, och att inget beslut är giltigt utan hans medgivande. Vi kan inte inse att detta skall vara nödvändigt. Man kan utnämna en speciell representant för distriktsekonomirådet, som har rätt att under viss tid kontrollera vissa beslut, men det är inte nödvändigt. Kommissarier behövs bara vid vissa fabriker, vars arbetare blivit mycket efter i utvecklingen, och även här är det framför allt en instruktör man behöver, inte någon ordförande eller kommissarie. 'Arbetarnas befrielse är en sak för arbetarna själva', och om proletariatet inte är i stånd att på egen hand åsta& komma denna befrielse och skapa en ordning åt sig, kan inte heller en kommissarie uträtta något.

(Ur: *Dokumente der Welt Revolution*, bd 2 Walter Verlag, 1967

N Bucharin, E. Preobrasjenskij: Industrins organisering och fackföreningarna

Det är arbetarnas fackföreningar som lättast har kunnat anpass sig till problemen med industrins organisering och ledning Ryssland.

Under den kapitalistiska regimen var fackföreningarna, som först förenade arbetarna endast efter yrken och sedan efter de olika produktionsgrenarna, framför allt ett kampmedel mot kapitalisterna, speciellt för den ekonomiska kampen. Under upproret ledde de tillsammans med arbetarklassens parti, med bolsjevikerna, den allmänna attacken mot kapitalet. Partiet, fackföreningarna och sovjeterna marscherade i fullständig harmoni mot den kapitalistiska regimen. Efter erövringen av den politiska makten bör fackföreningarnas roll naturligtvis förändras. Tidigare organiserade de strejker, ett effektivt vapen i kampen mot kapitalismen. Nu existerar kapitalisterna inte längre som härskande klass, det finns inte längre fabriksägare eller företagare. Tidigare var fackföreningarnas viktigaste mål att förstöra den ordning som härskade i fabrikerna. Efter oktobermånaden 1917 har ögonblicket kommit att *införa* den nya ordningen.

Organiseringen av produktionen, däri består fackföreningarnas uppgift under proletariatets diktatur. Under loppet av sin existens har fackföreningarna lyckats intimt förena proletariatets enorma massor. De var de starkaste proletära organisationerna och på samma gång de som var mest direkt förenade med produktionen. Dessutom omfattade de, vid tiden för Revolutionen i Ryssland, fullständigt den proletära diktaturens sak. De var helt uppenbart faktiskt till dessa organisationer som den effektiva ledningen för industrin och samtidigt för arbetskraftens viktigaste produktionskraft borde övergå. Vilka relationer måste nödvändigtvis upprättas mellan fackföreningarna och den proletära makten?

Låt oss komma ihåg vad bourgeoisien gjorde för att vinna sina största framgångar. Den skapade statskapitalismen genom att intimt knyta samman alla de andra organisationerna, framför allt de ekonomiska (fackföreningarna, trusterna, bolagen), med statsmakten. Proletariatet som skall föra sitt krig mot *kapitalet* till den avgörande segern, måste också det *centralisera sina organisationer på samma sätt*. Det besitter arbetardeputerades sovjeter som statsmaktens organ, det har till sitt förfogande fackföreningar och kooperativ. Det är tydligt att man måste förbinda dessa föreningar genom centrat för att deras arbete skall samordnas. Men då ställes frågan: Vilken organism skall man sammanbinda dem med? Svaret är enkelt: Man måste välja den starkaste och den mäktigaste och denna är just arbetarklassens statsorganism, d.v.s. sovjetmakten. Fackföreningarna, liksom kooperativen, måste alltså utvecklas på ett sådant sätt att de *omvandlas till statsmaktens ekonomiska sektioner och organ*, d.v.s. ‘förstatligas’.

De opportunistiska partierna som ständigt glömde klasskampen understödde åsikten att fackföreningsrörelsen skulle vara ‘självständig’ under den proletära diktaturens epok. Dessa gentlemän försäkrade att, eftersom fackföreningarna var *klassens* organisation, måste de vara självständiga gentemot statsmakten.

Det är lätt att urskilja lögnen som här gömmer sig bakom en mask av en falsk ‘klass’ståndpunkt. Man kan inte sätta ‘staten’ i motsatsförhållande till klassorganisationerna, eftersom staten själv är en klassorganisation. När mensjevikerna och de andra protesterar mot föreningen med *arbetarstaten* visar de sig alltså som anhängare av bourgeoisien. Och i själva verket är det de som är för beroendet av den borgerliga staten.

Mensjevikerna talar ofta om fackföreningar som statsorganismer. De glömmer att denna stat nu är arbetarstaten. Mensjevikerna hade föredragit att den alltid förblev borgerlig. *Oberoendet gentemot statsmakten kan i själva verket inte vara något annat än beroendet gentemot bourgeoisien.*

De nya problem som de efter yrken organiserade fackföreningarna ställdes inför kräver deras snabba omvandling till *produktionsföreningar*. Det är uppenbart att om fackföreningarna skall sörja för produktionens organisering, kan de inte längre organisera arbetarna i samma yrke eller samma korporation, utan måste organisera dem efter företag och produktionsgrenar. Med

andra ord, de nya problemen måste motsvaras av en ny organisation av fackföreningarna på så sätt att *alla arbetare och alla tjänstemän i samma företag bildar en enda fackförening.* Tidigare var arbetarna grupperade i fackföreningar efter yrken. Även om det senare fanns tendenser att organisera sig efter yrkesgrenar, var detta alltid på ett förvirrat och oordnat sätt. Metallarbetarnas fackförening t.ex. accepterade som medlemmar inte endast kamrater som arbetade inom metallindustrin utan också alla metallarbetare i allmänhet, även de som var sysselsatta inom en helt annan industrigren. Detta överensstämmer inte alls med *produktionens organisering* där varje företag och varje industrigren redan är levande organismer. För att organisera produktionen måste man anpassa sig till dess verkliga behov och organisera sig därefter, d.v.s. efter de *olika produktionsgrenarna*, genom att bilda fackföreningar som innehåller alla de som arbetar i dessa grenar.

För att illustrera vad vi just har sagt angående omvandlinge av de efter yrken organiserade fackföreningarna till efter pro duktionen organiserade fackföreningar, skall vi ge de resulta som erhållits i metallindustrin i Ryssland.

Före omvandlingen

Slutet av 1917 till början av 1918

1. Metallarbetarnas förbund
2. Eldarnas förbund
3. Gjutarnas förbund
4. Valsarnas förbund
5. Modellörernas förbund
6. Guldsmedernas förbund
7. Urmakarnas förbund
8. Elektrikernas förbund
9. Maskinisternas förbund
10. Kontrollanternas förbund

Efter omvandlingen

Metallarbetarnas förbund med dess sektioner (anslutna till metallarbetarnas all-ryska förbund) förenar uteslutande alla i metallindustrin sysselsatta arbetare.

Det är på så sätt vi istället för små fackförenignar, uppsplittrade efter yrken, vi nu har fått stora produktionsförbund. Vårt partis uppgifter på detta område består i att påskynda denna sammanslagning och att stödja skapandet av produktionsförbund, som skall *omfatta alla arbetare, utan undantag, sysselsatta i varje produktionsgren.*

Enligt uppgifterna från den statistiska avdelningen hos högsta all-ryska fackföreningssovjeten når antalet medlemmar i de efter produktion organiserade fackföreningarna följande siffror:

Under 1:a halvåret 1917 var antalet 335 938
Under 2:a halvåret 1917 var antalet 943 547
Under 1:a halvåret 1918 var antalet 1 649 278
Under 2:a halvåret 1918 var antalet 2 250 278
Under 1:a halvåret 1919 var antalet 2 825 018

Under första halvåret 1919 omfattade 31 allryska fackföreningar, exklusive järnvägs- och vattentransportarbetarnas fackföreningar, 2 801 000 medlemmar (resten var organiserade i lokala fackföreningar). Om man lägger till de 722 000 medlemmarna av järnvägsarbetarnas fackförening och de 200 000 i vatten-transportarbetarnas, når antalet medlemmar i de efter produktion organiserade fackföreningarna siffran 3 700 000. Fackföreningarna förenas genom 33 centralkommittér. Man måste ytterligare tillägga ett väsentligt antal efter produktion

organiserade fackföreningar, som inte är centraliserade. Den statistiska avdelningen uppskattar antalet organiserade arbetare (inklusive de ockuperade områdena) till fyra miljoner, under förutsättning att arbetarna i fabriker som har upphört att fungera fortfarande räknas som medlemmar i de efter produktion organiserade fackföreningarna.

Enligt Sovjetrepublikens lagar och enligt den etablerade praktiken deltar fackföreningarnas förbund (organiserade efter produktion) i den industriella ledningens lokala och centrala organs arbete. Av detta följer att fackföreningarna spelar en viktig och till och med avgörande roll i kommissariaten, i den nationella ekonomins högsta sovjet och andra sovjeter, i indutrins viktigaste och centrala ledningar och i fabrikernas arbetarledningar.

Detta fackföreningarnas övertagande av produktionen är likväl långtifrån avslutat. Det finns fortfarande många grenar av den nationella produktionen där arbetarna ännu inte kan hålla i rodret på erforderligt sätt: detta gäller framför allt de viktiga eller centrala ledningar där man möter borgerliga specialister, som agerar utan kontroll och gärna skulle vilja organisera produktionen på sitt sätt med det hemliga hoppet att återvända till den ‘gamla goda tiden’ där de snabbt skulle kunna förvandla de existerande ledningarna till kapitalistiska truster. För att förhindra detta måste fackföreningarnas deltagande i industrins ledning bli större och större *ända tills den nationella produktionen från toppen till basen är effektivt i händerna på de efter produktion organiserade förbunden och fackföreningarna.*

Bland de underordnade organen för industrins ledning måste man framför allt urskilja *fabrikskommittéernas* verksamhet. Till sin natur är de fackföreningarnas celler och underställda respektive fackföreningars ledning. Dessa kommittéer, som väljes av företagets arbetare, sysselsätter sig med den inre organiseringen vad gäller *arbetskraften*. De tar hand om *anställning* och avskedande av arbetare, betalning av lönerna och arbetarfamiljernas materiella trygghet, arbetets produktivitet, disciplinen, etc. Dessa kommittéer är på samma gång utmärkta grundläggande skolor för att lära arbetarna konsten att leda.

Fackföreningarna (organiserade efter produktion) skall på så sätt säkra den mest intima förbindelse mellan statens centrala styrelseorgan, den nationella ekonomin och arbetarnas stora massor.

Fackföreningarnas viktigaste och omedelbara skyldighet är att få ett större och större antal av massorna att deltaga i det ekonomiska livets ledning. Genom att stödja sig på fabriks-kommittéerna, som förenar nästan alla arbetarna, skall fackföreningarna regelbundet fram-skaffa nya arbetare som är lämpade att deltaga i produktionens organisering. Samma mål tjänar både den direkta utbildningen *genom praktiken* (i fabrikskommittéerna i ledningen, i den nationella ekonomins Sovjet, etc.) och den speciella utbildningen av *teoretisk karaktär,* som sprides av fackföreningarna (instruktörskurser, etc.).

Den stora massans entusiasm i uppbyggnadsarbetet är på samma gång det *bästa kampmedlet mot byråkratin* som härjar i sovjetmaktens ekonomiska apparat och som ibland utbreder sig över alla gränser, framför allt där det finns få arbetare och många ‘sovjet-funktionärer’. Pappersraseri, råhet, kast-anda, slarv och sabotage finns det alldeles för mycket av i de ekonomiska institutionerna. För att allt detta skall försvinna måste *arbetarmassorna höja sig ur sin låga ställning.* Endast på detta sätt kommer det att bli möjligt att skapa en verklig folklig kontroll av arbetet i alla de ekonomiska institutionerna.

(Ur: *L’a b.c. du communisme*, Paris, Maspero 1963)

Karl Radek, ‘Program för den socialistiska ekonomins uppbyggnad’

Den sociala revolutionsprocessen består ju just i att arbetarna råkar in i en situation, då de förlorar allt förtroende för kapitalet och därför sträcker sig efter den kapitalistiska makten i

dess innersta kärna: efter fabrikerna och företagen. Var finner man källan till den revolutionära rörelsen, som i dag griper arbetarna i alla länder? Kapitalismen är inte i stånd att garantera dem varaktigt arbete, den kan inte erbjuda dem den mänskliga existens de sedan åratal eftersträvar, den kan inte ens garantera dem en bit bröd. *Därför tror arbetarna inte längre på att kapitalismen är i stånd att upprätthålla produktionen.*

Till en början gäller arbetarnas kamp endast höjda arbetslöner och förkortade arbetsdagar. Men när den kapitalistiska organismen reagerar med prisstegringar på varje löneökning, när bristen på varor blir alltmera akut och transporten bryter samman, då frågar sig arbetarna vem som skall ha kontrollen över produktionen. Orsaken till kampen om kontrollen över produktionen är arbetarnas misstroende mot den kapitalistiska klassens förmåga att organisera produktionen. T.o.m. där det föreligger allmänna och objektiva skäl för arbetsnedläggelse vid fabrikerna, ser arbetarna ondsint kapitalistsabotage och vill överföra kontrollen till sina egna förtroendevalda. Inte ens där arbetarna inte riktar några beskyllningar mot den kapitalistiske fabriksledaren, utan inser att nöden beror på det allmänna förfallet, inte ens där vill de dö av hunger eller köld utan att lyfta ett finger, utan de känner en växande tro på att *de själva kan organisera produktionen bättre än vad kapitalisterna kan.* Och ju starkare denna tro blir, desto medvetnare tar proletariatet upp kampen om äganderätten till industrin. Denna kamp består inte endast av strejkvågor eller fabrikssabotage, den utgör ett försök att avskaffa den kapitalistiska förvaltningen av fabrikerna, att i stället kontrollera dem genom fabriks-kommittéer, som sedan under stridens vidare förlopp inte bara skall kontrollera, utan direkt leda produktionen. Detta är till syvende och sist källan till den revolutionära striden om statsmakten, en strid, som objektivt sett utgör den kapitalistiska ekonomins sönderfall, en process, som för en tid förstör landets ekonomiska grundvalar, ökar förfallet och ökar nöden. Man kan emellertid inte slippa undan följderna av denna process, hur svåra de än må vara, lika litet som man kan vinna ett krig utan kanoner, maskingevär och kulsprutor. Om de ryska arbetarna nu blickar tillbaka på Kerenskij-perioden, då parollen om kontroll över industrin och om fabrikskommittéer skapades, kan de kontrollera lagbundenheten i denna process genom att se på utvecklingen inom arbetarrörelsen i Europa och Amerika efter krigsslutet. Det som nu sker inom den tyska, engelska och amerikanska industrin skiljer sig endast till graden från det som skedde inom den ryska industrin år 1917.

Den grundläggande faktorn i den kapitalistiska industrins upplösningsprocess är arbetar-klassens misstroende mot kapitalisterna som organisatorer. Men eftersom arbetarklassen själv inte har några organisatörer, som utan vidare skulle kunna ersätta de kapitalistiska, måste den under en viss period låta arbetarkollegier utöva kontroll och ledning över företagen. I början av den revolutionära epoken myntar de en reformistisk, demokratisk paroll i fabrikerna, en arbetarrepresentanternas kontroll över produktionen. Det är denna fas arbetarklassen utomlands nu genomgår.

Denna fas fortsätter även efter maktövertagandet i staten, den blir t.o.m. starkare, ty intill den politiska segern över kapitalet har arbetarna endast kunnat genomföra kontroll över produk-tionen i de områden, där de var de starkare. I andra delar av landet har kapitalisterna kunnat förhindra detta. Nu, i sovjetrepublikens hägn, reser sig också de svagaste och mest kuvade delarna av arbetarklassen, som kanske aldrig skulle ha vågat överta makten i sina fabriker medan den verkliga striden om arbetarnas herravälde pågick; nu känner de sin makt som del av den klass, som erövrat makten, och gör uppror överallt. På alla möjliga orter skapar arbetarna fabrikskommittéer, och övergår snabbt från att kontrollera fabrikerna till att leda dem. överallt försöker de dra största möjliga nytta för sig som grupp eller t.o.m. som individer av det faktum, att de befriats från kapitalistherraväldet. Det är därför den första tiden efter maktövertagandet utgör *en tid av ökat ekonomiskt förfall*. Formellt har arbetarklassen också under denna tid för sig, att industrin skall ledas av kollegier, av valda representanter för varje

enskild fabrik. Detta får snart svårartade konsekvenser. Varje grupp inom arbetarklassen, som leder sin fabrik på egen hand och organiserar produktionen utan samarbete med övriga fabriker, leds i detta sitt handlande endast av den egna gruppens intressen. De säljer gamla varulager till den högstbjudande, de producerar –om de alls producerar något – inte det, som allmänheten behöver, utan det de hoppas kunna sälja bra. Man behöver inte någon högre grad av förstånd för att inse, att detta inte är socialism. Det gäller här inte heller att begripa, att en uppdelning av industrin eller dess produkter på arbetarna inte har något att göra med socialism, utan det gäller att inse, att detta fenomen är oundvikligt som övergångsstadium under revolutionen. Hur skulle man kunna bekämpa detta fenomen. På fackföreningsförbundens första kongress år 1918 proklamerade Sinovjev att industrin borde ledas av fackföreningsförbunden. Givetvis var en man som Sinovjev, med sina stora kunskaper om fackföreningsrörelsen i Europa, inte omedveten om marxismens kontroverser med syndikalismen. I dessa stridsfrågor har marxisterna bevisat för syndikalisterna, att överlämnandet av olika grenar av produktionen till enstaka fackföreningsförbund endast skapar en ny form av konkurrens, där de i fackföreningsförbund organiserade arbetarna endast ersätter de till truster förenade kapitalisterna. Om man däremot skulle överlämna hela industrin till samtliga fackföreningsförbund tillsammans, skulle man erhålla en mycket farlig typ av organisation, som skulle framkalla en kamp om herraväldet och om vinsterna mellan olika kategorier inom arbetarklassen. Men i det tillstånd av total anarki, som kapitalismen överlämnade åt oss, då arbetarnas grupp- och särintressen snabbt utvecklas och de – befriade från kapitalismens ok – naturligt nog omedelbart vill se sin situation förbättrad, innebär försöket att kortfristigt överlämna produktionen åt fackföreningsförbunden ett försök att åstadkomma åtminstone en viss grad av organisation i stället för den totala anarkin, och ett försök att samla små och splittrade gruppintressen till större proletära enheter, ty dem kan man sedan lättare samordna och kontrollera. Att kalla detta för syndikalism tyder på en ganska kompakt dumhet.

Under perioden efter maktövertagandet skapade kommunisterna en industriledning bestående av representanter för fackföreningsförbunden, och industriledarna liksom de tekniker och ingenjörer, som stod i kapitalets tjänst, underordnade sig denna ledning. För att kunna koordinera arbetet inom olika industribranscher, skissera en gemensam plan för ekonomin och reglera varuutbytet mellan stad och landsbygd började man emellertid skapa ekonomiråd, som skulle fungera som statliga organ och representera hela arbetarklassens intressen, i motsats till fabrikskommittéerna, som arbetade under starkt tryck från arbetarna i de enskilda fabrikerna. Ekononiråden rekryterade man bland representanter för fackföreningarna och sovjeten för arbetardeputerade, vilka utgjorde klassorgan. Det fanns också fackfolk bland dessa råd. Råden försökte utarbeta en allmän plan, en typ av förvaltning för varje industribransch, ‘och de försökte skapa ekonomiska centra med den dubbla uppgiften att försörja denna industri med råvaror och bränsle, och fördela industrins produkter. Både ekonomiråd och fabriksledning var kollegialt sammansatta. Ute *i fabrikerna var kollegialitetsprincipen en temporär nödvändighet*, medan den ju däremot bör vara beständig i organ, som utarbetar planer, liksom i organ, som skall omfatta sovjetrepublikens totala ekonomi, ett distrikts ekonomi eller kanske ekonomin för en enda industribransch. I fabrikerna var denna kollegialitet som sagt nödvändig, för det första emedan arbetarklassen varken hade tillräckligt många ekonomiska organisatörer bland sina kommunistiska arbetare eller tillräckligt många ingenjörer och tekniker, som man kunde lita på. Intelligentsian, som väntade sig att arbetarväldet snart skulle störtas, saboterade det ekonomiska livet, och därför måste arbetarna själva gripa sig verket an, om de ville få bukt med bourgeoisins sabotage. Men kollegialiteten inom fabriker och företag innebar samtidigt, att arbetarna i brist på erfarna organisatörer överlämnade ledningen åt oerfarna personer, som hade att lära sig, hur man leder en fabrik. Kollegialiteten betydde inte, att tre eller fem personer skulle vara bättre skickade att leda fabriken än en enda, och kollegialiteten var heller aldrig någon kommunistisk princip, utan i stället resultatet av det

enkla faktum, att arbetarna var medvetna om att inte ens de bästa bland deras representanter kunde klara arbetet på egen hand; alltså anförtrodde de ledningen åt flera personer, som kanske kunde komplettera varandra. Denna period efter maktövertagandet hade tagit slut snabbare, om inte inbördeskriget hade trängt de ekonomiska frågorna i bakgrunden. Lägg märke till att Trotskij (i sitt tal om arbetsdisciplin i mars 1918) och Lenin (i sitt tal om sovjetregeringens viktigaste uppgifter, i april 1918) båda betonar vikten av en ansvarskännande, energisk ledning och uttalar sig negativt om kollegialiteten som princip. Men under inbördeskriget var man så att säga tvungen att leda ekonomin fälttågsmässigt, och därför kunde sovjetregeringen inte skissera någon allmän plan för ekonomin, ty krigsoperationerna förändrade dagligen Rysslands gränser. Lika litet kunde man på grundval av erfarenheterna från den kollegiala förvaltningen av industrin anta någon systematisk plantyp för den enskilda förvaltningen, och behovet av en sådan växte sig starkare för var dag. Problemen med ekonomisk planering och förvaltningsmetoder kommer att prioriteras, så snart inbördeskriget är slut och man kan ägna sig åt en planenlig ekonomisk uppbyggnad.

Organisation av arbetet

Då sovjetrepubliken gjorde upp sin ekonomiska plan, måste den räkna med att det ökande ekonomiska förfallet i Europa för var dag minskade chanserna att få tag i ett tillräckligt antal maskiner, vilket var nödvändigt för att Rysslands ekonomi skulle kunna återuppbyggas. Republiken kommer givetvis att söka utnyttja allt den döende kapitalistiska världen har att erbjuda på teknikens område, men den får inte glömma, att den i huvudsak är hänvisad till egna ansträngningar. Från detta faktum kan ingen världsrevolution befria oss, ty världsrevolutionen kommer i sitt första skede att förstöra en avsevärd del av den kapitalistiska världens produktionsmedel. Till en början kommer den att öka Europas ekonomiska förfall, och på teknikens område är det endast utbildad arbetskraft, som kan erbjudas den ryska revolutionen. Hur skall Sovjetryssland kunna få fram de produktionsmedel det måste ha?

(Ur: *Russische Korrespondantur*, nr 11, aug. 1920)

A. Sjljapnikov, Ekonomins organisation och fackföreningarnas uppgifter (1921)

Ledningens principer

1. Den kommunistiska uppbyggnaden måste baseras på en enhetlig ekonomisk plan, som utgör grundvalen för ett organiserat utnyttjande och en ökning av landets produktiva krafter. Planekonomin består både av ett ändamålsenligt utnyttjande av arbetskraft, tekniska verktyg och medel och av en organiserad, målinriktad fördelning (av nämnda arbetskraft och medel) på de olika industri- och kommunikationsgrenarna, samt på de enskilda producenterna och konsumenterna.

2. Under nuvarande villkor måste genomförandet av en enhetlig planekonomi framför allt inriktas på att återställa den industri, som arbetar med utvinning av råämnen och bränsle av alla slag, liksom verkstadsindustrins alla grenar, vidare på att återuppbygga kommunikationsnätet och lantbruket i alla dess grenar. Planen för återuppbyggnad av republikens produktionskapacitet måste både tidsmässigt och beträffande realiseringsprogrammet hållas inom vissa gränser. Under några år måste i praktiken det centrala målet vara att uppnå 1913 års produktivitetsnivå.

3. En enhetlig planekonomi utesluter varje form av anarkistisk gåpåaranda och extravagans. Både beräkningarna för råämnes- och bränsleutvinningen och företagens produktionsprogram måste ta hänsyn till (existerande) materiella medel och bådadera måste utformas planenligt alltefter ackumulationen av sådana medel. Vid genomförandet av denna plan måste vi dra nytta av kapitalismens erfarenheter, men också av de erfarenheter vi samlat under tre års arbete på att organisera en ny ekonomi.

4. För att underlätta realiserandet av en enhetlig planekonomi är det nödvändigt att man förenar företagen efter produktionskarakteristika, centraliserar teknikutnyttjandet och koncentrerar ledningen till ett organ. Härav följer att det är nödvändigt att få ett slut på den rådande politiken, som styrs av det enskilda företagets intressen och spaltar sönder den enhetliga ekonomi-organismen i landet.

5. För att kunna realisera en enhetlig planekonomi måste man också samordna och centralisera ledningen av alla de organ, som direkt har att göra med organisation och förvaltning at ekonomin, som exempelvis Högsta folkekonomirådet, folkkommissariatet för kommunikationsväsendet, folkkommissariatet för finansväsendet, folkkommissariatet för lantbruket och folkkommissariatet för utrikeshandeln. Denna samordning sker i

Sovjeternas allryska centrala exekutivkommitté.

6. Ledningen över hela Ryska Socialistiska Federativa Sovjetrepublikens ekonomi måste i enlighet med sovjetsystemet baseras på principerna om arbetarcentralism, om valbarhet och ansvar för alla organ alltifrån de lägsta till de högsta, som anförtrotts ledning och organisation av ekonomin, inför de organiserade producenterna och alla yrkesverksamma.

7. De organisatoriska formerna för ledningen över ekonomin och systemet med ömsesidiga relationer mellan de olika ekonomiorganen kommer i sin slutgiltiga gestalt att möjliggöra, att ledningen över hela ekonomin som en ekonomisk enhet koncentreras till de producent-organisationer i republiken, vilka nu fungerar som produktionsfackföreningar.

8. Denna koncentration av ledningen över republikens enhetliga ekonomi skall uppnås genom att man introducerar en organisationsordning, där ekonomins alla ledande organ, både i stad och på landsbygd, väljs av representanter för de organiserade producenterna. På så sätt åstad-kommer man den enhetliga vilja, som är nödvändig för ekonomins upporganisering, och man ger också arbetarmassorna reella möjligheter att genom egna initiativ öva inflytande på vår ekonomis organisation och utveckling.

Den ekonomiska ledningens organisation

9. Det åligger den Allryska kongressen av fackföreningsanslutna producenter att organisera ledningen över ekonomin. Detta sker genom att nämnda producenter väljer det centrala förvaltningsorgan, som har att leda republikens ekonomi.

10. De Allryska kongresserna av fackföreningar från de olika näringsgrenarna väljer de organ som har att leda de ekonomiska produktionssektorerna och – grenarna.

11. De ledande organen i områden, guvernement, distrikt, räjonger etc. väljs av respektive lokala fackföreningskongresser. Härigenom åstadkommer man en förbindelse mellan centralismen i produktionen och det egna, lokala initiativet.

12. Avdelningarna inom organen för ledning över ekonomin i områden, Guvernement, distrikt, räjonger etc. väljs av respektive fackföreningar.

13. Då man vill frångå den nu rådande, byråkratiska styrda ekonomin, som inte tar någon hänsyn till arbetarnas egna initiativ, måste detta ske under organiserade former och begynna med en förstärkning av de minsta fackföreningsenheterna, från fabrikskommittéerna och uppåt, så att de blir förberedda för en direkt ledning över ekonomin.

14. För att kunna garantera resultatet måste man noga precisera tillvägagångssätet då fackföreningarna stegvis skall övergå från sitt nuvarande, passiva stöd åt de ekonomiska organen till ett aktivt, självständigt deltagande i ledningen över landets hela ekonomi. För detta ändamål måste man:

a) avgränsa de enskilda fackföreningarna efter produktions-karakteristika;

b) ofördröjligen börja förstärka fackföreningarna med hjälp av funktionärer, tekniska och andra materiella medel, för att förbereda dem inför de nya uppgifterna;

c) välja funktionärer till fackföreningar och arbetarkommittéer med hänsyn till deras fallenhet för de uppgifter, som förestår fackföreningarna. Detta urval måste göras underifrån, under fackföreningarnas kontroll;

d) utsträcka alla de paritetsprinciper för fackföreningarnas deltagande vid organisationen av ekonomin som gäller mellan Högsta ekonomirådet och fackföreningarnas Allryska centralråd, till förmån för utvidgade rättigheter och privilegier för arbetarorganisationerna;

e) ingen får utan fackföreningens godkännande inneha ledande position inom ekonomin;

f) ingen av fackföreningarna föreslagen kandidat får avvisas, och alla kandidater måste ovillkorligen accepteras av Högsta ekonomirådet och dess organ;

g) alla funktionärer som fackföreningarna ställer upp eller föreslår är ansvariga inför resp. fackförening och kan när som helst återkallas av densamma;

h) de fackföreningar, som fackföreningarnas Allryska centralråd anser kunna organisera och direkt leda hela industribranscher, skall utöva denna rättighet utan att vänta på att övriga fackföreningar skall bli kapabla till detta.

Organisation av arbetarkommittéerna för företagsledning

1. Alla fackföreningsanslutna arbetare och anställda i alla republikens företag och myndigheter måste systematiskt och aktivt delta i ledningen över ekonomin för att arbete och produktion så snabbt som möjligt skall kunna organiseras enligt socialistiska principer.

2. Alla arbetare och anställda, oavsett ställning eller yrke, som är sysselsatta inom de olika ekonomienheterna, såsom fabriker, gruvor, inom industrin eller myndigheter och tjänste-ställen för kommunikationspost- och telegrafväsendet, samt inom alla lantbrukets grenar, förfogar med omedelbar verkan över de värden som anförtrotts dem, och de är inför alla arbetande människor i republiken ansvariga för att de förblir oskadda och används ändamålsenligt.

3. Såsom delaktiga i organisation och ledning av företagen väljer alla arbetare och anställda, som är sysselsatta i fabriker, verkstäder, myndigheter, inom post- och telegrafväsendet, i lantbruksföretag och andra företag, som kan förekomma på en viss ort, ett organ som har att leda företaget i fråga, arbetarkommittén.

4. Arbetarkommittén är organisatoriskt sett grundenheten i fackföreningen för respektive produktionsbransch; den bildas under respektive fackförenings ledning och kontroll.

5. Till arbetarkommitténs uppgifter hör ledningen över respektive fabrik eller företag, en ledning som omfattar

a) ledning över produktionsinsatsen hos alla arbetare och anställda inom den ifrågavarande ekonomiska enheten;

b) hänsyn till producenternas behov. Kommittémedlemmarna har att fördela sina arbetsledande uppgifter så, att förutom den kollektiva ansvarigheten varje enskild medlems ansvarighet är noga specificerad.

6. Arbetarkommittén utarbetar ett program för den totala verksamheten, för arbetsprogrammet och den inre ordningen inom företaget, detta inom ramen för de tilldelade uppgifterna och enligt lag gällande bestämmelser, och detta program skall diskuteras och stadfästas av de inom företaget sysselsatta, under ledning av arbetarkommittén och under kontroll av den ansvariga fackföreningen.

Organisation av arbetarnas livsvillkor

Om vår ekonomi skall kunna förbättras, är det ett oundgängligt villkor att man systematiskt genomför en naturaliserad arbetslön – en åtgärd som garanterar att arbetsproduktiviteten stiger och att producenternas livsvillkor förbättras. Alla nedan nämnda åtgärder måste förenas i ett tariffsystem och utgöra en del av naturalönens totala summa.

1. De matransoner, hushålls- och förbrukningsartiklar, som livsmedelsmyndigheterna utbetalar till arbetarna, mot kort och kuponger, skall avskaffas.

2. Avgiften för middagsmål åt arbetarna och deras familjer måste avskaffas.

3. Avgifterna för bad, teaterbesök, spårvagnsresor o.d. måste avskaffas.

4. Hyrorna och avgifterna för värme och elektricitet måste avskaffas.

5. I områden, där lägenhetsbristen är akut, måste sovjet- och militärmyndigheter nöja sig med mindre rumsyta, så att det tillkommer mera utrymme för lägenheter.

6. Renovering av arbetarlägenheter måste organiseras med hjälp av företagsmedel, försåvida företaget garanterar att de viktigaste produktionsuppgifterna uppfylls.

7. Byggnationen av arbetarsamhällen och gemenskapshus för arbetare måste ges högsta prioritet och tas upp i Komgosoor-programmet[1] som maximiprogram för byggnationen av arbetarlägenheter inför nästa byggperiod.

8. För arbetarna speciellt måste det organiseras tåg och spårvagnar, vars tidtabeller stämmer överens med företagens arbetstider.

9. Arbetarna måste ges prioritet vad gäller försörjningen med förbrukningsartiklar.

10. Utdelningen av arbetskläder och naturalpremiegrundfond måste förenklas och fungera snabbare.

11. För service åt fabriksarbetarna måste det skapas skomakerier och skrädderier, som är knutna till fabrikerna eller organiseras separat. Företagen måste här så långt som möjligt hjälpa och stödja dessa serviceorgan, både med anskaffningen av utrustning och med anskaffningen av nödvändigt material.

12. Där företagen förfogar över kommunal mark, t.ex. för att hålla kökträdgårdar e.d., måste företagen i fråga på egen bekostnad utrusta dessa med tekniska redskap och ekonomiska medel.

(Ur: Dokumente der Welt Revolution, bd. 2, Walter Verlag, 1967.)

---

[1] *Komgosoor*, Kommittén för den statliga bostadsplaneringen. Ö.a.

III. Det internationella revolutionära uppsvinget efter Första världskriget

10. Rosa Luxemburg

Vad vill Spartakusförbundet?

Förverkligandet av den socialistiska samhällsordningen utgör den största uppgift, som någonsin i världshistorien tillfallit en klass eller en revolution. Denna uppgift kräver en total omorganisation av staten och en total omdaning av samhällets ekonomiska och sociala grundvalar.

Denna omorganisation, denna omdaning kan aldrig ske genom dekret från någon myndighet eller organisation eller från något parlament, utan folkmassorna själva måste gripa sig an med uppgiften och genomföra den.

Hitintills har det vid alla revolutioner varit en liten minoritet av folket, som lett den revolutionära kampen, som angett dess mal och inriktning, och som utnyttjat massorna endast som verktyg för att leda sina egna, minoritetens, intressen till seger. Den socialistiska revolutionen är den första revolution, som ligger i den stora massans intresse, och som endast kan bringas till seger med arbetarmassornas hjälp.

Proletariatet har inte endast fått kallelsen att fullt medvetet ange revolutionens mål och inriktning. Det måste också genom sin egen aktivitet steg för steg kalla socialismen till liv.

Det socialistiska samhällets väsen består i att de stora, arbetande massorna upphör att vara styrda massor och i stället lever sitt eget politiska och ekonomiska liv och under medveten, fri självbestämmanderätt styr detta liv.

Därför måste proletariatet ersätta alla det förlegade borgerliga klassherraväldets organ, förbundsråden, parlamenten, kommunalråden, med egna klassorgan, arbetar- och soldatråden; det måste uppifrån statsledningen och ner till minsta byenhet ockupera alla poster, övervaka alla funktioner och väga alla statens behov mot den egna klassens intressen och mot de socialistiska uppgifterna. Det är endast i ständig, levande växelverkan mellan folkmassorna och dess organ, arbetar- och soldatråden, som proletariatet kan åstadkomma en stat i socialistisk anda.

På samma sätt kan den ekonomiska omvälvningen endast ske genom en process, som bärs upp av proletariatets massaktion. De högsta revolutionsmyndigheternas karga dekret i socialiseringsfrågan är bara tomma ord. Endast och allenast arbetarna kan genom sitt verk göra ordet till kött. Det är under seg kamp mot kapitalet, bröstgänges strider i vartenda företag, genom direkta påtryckningar från massornas sida, genom strejker, genom att ständigt skapa egna representationsorgan, som arbetarna kan ta över kontrollen och slutligen den faktiska ledningen av produktionen.

Från att ha varit döda maskiner, som kapitalisterna passat in i produktionsprocessen, måste proletariatets massor lära om och bli tänkande, fria, självstädiga ledare av denna process. De måste förvärva den ansvarskänsla, som gör dem till verksamma delar av den allmänhet, som ensam är ägare till samhällets alla rikedomar. De måste ådagalägga flit utan att ha företagarens piska över sig, åstadkomma topprestationer utan några kapitalistiska pådrivare, visa disciplin utan något ok eller herrskapstvång. De moraliska grundvalarna för det socialistiska samhället består i en höggradig idealism, som tjänar allas intressen, stram självdisciplin och en sann medborgarkänsla – medan de moraliska grundvalarna för det kapitalistiska samhället består i tröghet, egoism och korruption.

Det är endast genom egen aktivitet och egna erfarenheter som massorna kan lära alla dessa socialistiska dygder, plus de kunskaper och den kompetens som krävs för att leda socialistiska företag. Samhällets socialisering kan endast förverkligas genom samtliga arbetares sega, oförtröttliga kamp överallt, där arbetet och kapitalet eller folkmassorna och det borgerliga klassherraväldet direkt konfronteras med varandra. För att proktariatet skall kunna förverkliga dessa uppgifter föreslår Spartakusförbundet följande praktiska åtgärder:

A. Omedelbara åtgärder för att säkra revolutionen

1. Hela polismakten måste avväpnas, både polisofficerarna och de ickeproletära soldaterna. Alla som tillhör de härskande klasserna måste avväpnas.

2. Arbetar- och soldatråden måste beslagta alla vapen- och ammunitionsförråd samt ockupera rustningsindustrierna.

3. Samtliga proletariatets vuxna män måste beväpnas och bilda en arbetarmilis. Proletärerna måste bilda Röda gardet, en aktiv del av milisen, som skall ha till uppgift att ständigt skydda revolutionen mot kontrarevolutionära angrepp och kontrarevolutionär anstiftan.

4. Officerares och underofficerares kommandorätt måste upphävas. Den militära kadaverdisciplinen måste ersättas av frivillig soldatdisciplin. Samtliga överordnade skall väljas av manskapet, och valen skall kunna upphävas. Det skall inte finnas några militärdomstolar.

5. Officerare och kapitulerande manskap skall avlägsnas ur alla soldatråd.

6. Den tidigare regimens alla organ och myndigheter skall ersättas av förtroendemän ur arbetar- och soldatråden.

7. Vi måste skapa en revolutionstribunal, inför vilken de skall dömas som är huvudskyldiga till kriget och dess förlängning: de båda Hohenzollrarna, Ludendorff, Hindenburg, Tirpitz och andra sådana förbrytare, och även kontrarevolutionens sammansvurna.

8. Alla livsmedelsförråd måste genast beslagtas för att man skall kunna säkra folkförsörjningen.

B. På det politiska och sociala området

1. Rikets enskilda stater skall upphöra att existera; vi skall ha en enhetlig tysk socialistisk republik.

2. Alla parlament och kommunalråd skall avskaffas, och deras funktioner skall övertas av arbetar- och soldatråd, respektive dessas utskott och organisationer.

3. Hela den vuxna arbetarbefolkningen i Tyskland (av båda könen, i städerna och på landsbygden) skall via sina företag välja arbetarråd, och manskapet – men inte officerare och kapitulerande manskap – skall välja soldatråd. Arbetarna och soldaterna skall ha ständig rätt att återkalla dessa val.

4. Arbetar- och soldatråden i hela landet skall välja delegater till arbetar- och soldatrådens centralråd, som sedan har att välja det verkställande rådet som i sin tur skall vara topporganet för all lagstiftande och administrativ makt.

5. Centralrådet skall tills vidare sammanträda minst var tredje månad – med för var gång nyvalda delegater – för att utöva en ständig kontroll över det verkställande rådets verksamhet och för att skapa levande relationer mellan alla arbetar- och soldatråd och deras högsta regeringsorgan. Arbetar- och soldatråden på lokalplanet skall ha rätt att när som helst återkalla och ersätta sina representanter i centralrådet, om dessa inte handlar enligt sina uppdragsivares

intentioner. Det verställande rådet skall ha rätt att utnämna och avsätta de folkvalda ämbetsmännen och de centrala riksmyndigheterna och ämbetsmännen.

6. Alla ståndsskillnader, ordnar och titlar måste avskaffas. Män och kvinnor skall juridiskt och socialt vara helt likställda.

7. En genomgripande social lagstiftning måste äga rum; arbetstiden skall kortas ned, dels för att få bukt med arbetslösheten, dels av hänsyn till arbetarnas fysiska utmattning efter världskriget; maximalt sex timmars arbetsdag.

8. Folkförsörjningen, bostadspolitiken och undervisningsväsendet måste undergå en grundlig omgestaltning i enlighet med den proletära revolutionens intentioner.

C. Omedelbara ekonomiska krav

1. All förmögenhet och alla inkomster, som tillhör dynastier, skall konfiskeras för allmänhetens räkning.

2. Statsskulderna och andra offentliga skulder skall annulleras, liksom samtliga krigslån, med undantag för tecknade aktier intill ett visst belopp, som arbetar- och soldatrådens centralråd har att fastställa.

3. Alla stora och medelstora gods och lantbruk skall exproprieras; i stället skall man i hela landet bilda kooperativa socialistiska jordbruksenheter med central, enhetlig ledning. De små lantbruken förblir i innehavarnas ägo, tills dessa frivilligt ansluter sig till de socialistiska lantbrukskooperativerna.

4. Rådsrepubliken, skall expropriera alla banker, gruvor, an rikningsverk plus alla storföretag inom industri och handel.

5. All privatförmögenhet från och med en viss nivå, som centralrådet fastställer, skall konfiskeras.

6. Hela det offentliga kommunikationsnätet skall övergå i rådsrepublikens ägo.

7. Samtliga företag skall välja företagsråd, som enligt överenskommelse med arbetarråden skall reglera företagens inre angelägenheter och arbetarförhållandena, kontrollera produktionen och slutligen överta företagsledningen.

8. En central strejkkommission skall tillsättas, som tillsammans med företagsråden skall tillförsäkra den begynnande strejkrörelsen i hela riket en enhetlig ledning och en socialistisk inriktning och aktivt stödja den i kraft av arbetar- och soldatrådens politiska makt.

Tal vid Kommunistiska partiets grundningskongress

Därav följer vad vi måste göra för att säkra förutsättningarna för att revolutionen skall lyckas, och jag önskar härmed sammanfatta våra nu viktigaste uppgifter: vi måste framför allt bygga ut systemet av arbetar- och soldatråd åt alla håll – i framtiden kommer det huvudsakligen att gälla systemet av arbetarråd. Det vi övertog den 9 november var endast en klen början, om ens det. Under revolutionens första fas förlorade vi t.o.m. viktiga maktmedel. Som ni vet, har kontrarevolutionen ständigt försökt eliminera systemet av arbetar- och soldatråd. I Hessen har den kontrarevolutionära regeringen lyckats totalt avskaffa arbetar- och soldatråden, och i andra områden har man fråntagit dem deras maktmedel. Vi måste därför inte endast bygga ut systemet av arbetar- och soldatråd, utan också inlemma lantarbetarna och småbönderna i detta rådssystem. Vi måste komma till makten: vi måste ställa oss frågan om maktövertagandet i följande form: vad gör, vad kan och vad skall vartenda arbetar-och soldatråd i hela Tyskland uträtta i denna sak?

(Bravo!)

Det är där makten ligger, vi måste urholka den borgerliga staten underifrån genom att inte längre särskilja administrativ makt, lagstiftning och förvaltning, utan i stället förena dem och överföra dem i arbetar- och soldatrådens händer.

Partikamrater, vi har ett vidsträckt fält att bearbeta. Våra förberedelser måste komma underifrån, vi måste ge arbetar- och soldatråden så mycket makt, att de bara har att ta över, när regeringen Ebert-Scheidemann (eller någon likartad regering) störtats. På detta sätt blir makterövringen inte en engångsföreteelse, utan något kontinuerligt fortlöpande, genom att vi tränger oss in i den borgerliga staten, ända tills vi innehar alla positioner och kan försvara dem med naglar och tänder. Och även den ekonomiska striden bör enligt min och mina närmaste partikamraters uppfattning utkämpas via arbetarråden. Det skall också vara arbetarråden, som leder den ekonomiska diskussionen, och leder den mot allt större perspektiv. Arbetarråden skall besitta all makt i staten. Efter dessa riktlinjer måste vi arbeta under den närmaste tiden, och resultatet av att vi påtar oss denna uppgift blir, att vi får räkna med en snabb och enorm skärpning av striden. Ty här gäller det att kämpa steg för steg, ansikte mot ansikte, i varenda stat, varenda stad, varje by och varje kommun, för att åt arbetar- och soldatråden erövra alla statliga maktmedel, vilka bit för bit måste ryckas från bourgeoisin. Men först måste också våra partikamrater och proletariatet skolas inför denna uppgift. Även på platser, där det existerar arbetar- och soldatråd, saknar man fortfarande medvetandet om vilka uppgifter som tillkommer arbetar- och soldatråden.

(Alldeles riktigt!)

Vi måste först och främst lära massorna, att arbetar- och soldatråden skall vara statsmaskineriets hävstång i alla avseenden, att de måste överta varje form av makt för att leda den i riktning mot den socialistiska omvälvningen. Detta är något totalt främmande t.o.m. för de arbetarmassor, som redan är organiserade i arbetar- och soldatråd – då undantar jag givetvis enstaka minoriteter av proletärer, som är klart medvetna om sina uppgifter. Någon brist är nu inte detta, utan i stället normaltillståndet. Genom att utöva makt måste massorna lära sig hur man utövar makt. Det finns ingen annan metod att lära ut detta. Vi har nämligen lyckligtvis kommit förbi den period, då det hette att man måste ge proletariatet socialistisk skolning. – Den pe rioden tycks emellertid fortfarande existera för marxisterna Kautskys falang. Att ge proletariatet socialistisk skolning inne bär där att hålla föredrag och distribuera flygblad och broschy rer. Men inte är det socialistiska proletariatet i behov av sådant’ Det skolas genom att gripa sig verket an.

(Alldeles riktigt!)

Här lyder ordet: I begynnelsen var handlingen; och handling en måste bestå i att arbetar- och soldatråden känner sin kallels och fostras till att bli det enda officiella maktorganet i hel riket. Endast på detta sätt kan vi underminera marken så at den blir mogen för den omstörtning, som sedan blir kronan p vårt verk. Och därför, partikamrater, låg det klar beräkning och klart medvetande bakom orden, då vi igår framförde mitt sp ciella budskap till er: gör inte kampen så bekväm för er i fortsättningen! Några kamrater fattade saken fel och trodde att ja menade, att de komme att stå med armarna i kors vid bojkotte av nationalförsamlingen. Något dylikt skulle jag inte ens ku nå drömma om. Jag kunde emellertid inte just då gå närm re in på detaljer, men inom ramen för dagens förhandlingar h jag den möjligheten. Jag menar, att historien inte gör det bekvämt för oss som det var vid de borgerliga revolutionern då det räckte med att störta den centrala officiella makten oc ersätta den med ett par eller ett par dussin nya män. Vi mås arbeta nerifrån, och detta motsvarar just masskaraktären i v revolution, med mål, som angriper grundvalarna för den socia organisationen, det motsvarar karaktären i dagens proletära r volution, att vi måste erövra den politiska makten nerifrån o inte uppifrån. Händelserna den 9 november var ett försök a skaka om den offentliga makten

och klassherraväldet – e svagt, halvhjärtat, föga medvetet, kaotiskt försök. Vad vi n måste göra är att fullt medvetet inrikta proletariatets hela kra på grundvalarna för det kapitalistiska samhället. Det är nere p botten, där den enskilde företagaren konfronteras med sina löneslavar, där det politiska klassherraväldets alla exekutivorga konfronteras med detta herraväldes objekt, massorna, som steg för steg måste frånta de härskande deras maktmedel oc göra dem till våra egna. När jag skildrar saken så, ter sig proce sen kanske litet mera utdragen, än man hade tänkt sig den frå första början. Jag tror det är nyttigt för oss alla att få fu klarhet i denna revolutions alla svårigheter och komplikationer.

Den ryska revolutionen

I själva verket tvärtom! Just de jätteuppgifter bolsjevikerna modigt och beslutsamt tog itu med krävde den intensivaste skolning av massorna och samling av erfarenhet.

Frihet endast för regeringens anhängare, endast för ett partis medlemmar - de må vara aldrig så talrika - är ingen frihet. Frihet är alltid den annorlunda tänkandes frihet. Inte på grund av någon ”rättfärdighets”-fanatism utan därför att allt det lärande, gagneliga och renande i den politiska friheten hör ihop med detta och dess verkan uteblir om ”friheten” blir privilegium.

Bolsjevikerna skulle säkert inte med handen på hjärtat vilja förneka, att de måste känna sig fram steg för steg, experimentera, pröva hit och dit och att en stor del av deras åtgärder inte är några mästerverk. Så måste det gå och kommer det att gå för oss alla, om vi ska gå till verket - även om inte så svåra förhållanden föreligger överallt.

Den tysta förutsättningen för diktaturteorien i Lenins och Trotskijs anda är, att den socialistiska omvälvningen är något som det ligger ett färdigt recept för i revolutionspartiets ficka och som man sedan bara behöver energiskt förverkliga. Tyvärr - eller lyckligtvis - är det inte så. Långt ifrån att vara en summa färdiga föreskrifter, som man bara skulle ha att bruka, är det praktiska förverkligandet av socialismen som ett ekonomiskt, socialt och rättsligt system en sak som ligger helt i framtidens dimma. Vad vi har i vårt program är endast några få vägvisare i stort som visar oss den riktning i vilken åtgärderna måste sökas, på köpet av övervägande negativ karaktär. Vi vet på ett ungefär vad vi allra först måste avskaffa för att få vägen fri för den socialistiska hushållningen men hur de tusen konkreta, praktiska små och stora åtgärderna ska se ut som behövs då det gäller att införa de socialistiska principerna i hushållningen, i rättsväsendet, i alla samhälleliga förhållanden, därom ger inget socialistiskt partiprogram och ingen socialistisk lärobok upplysning. Det är ingen brist utan tvärtom den vetenskapliga socialismens försteg framför den utopiska.

Det socialistiska samhällssystemet bör och kan endast vara en historisk produkt, född ur erfarenhetens egen skola när stunden är inne, ur den levande historien, alldeles som den organiska naturen, av vilken den ytterst är en del, har den vackra vanan att tillsammans med ett verkligt samhälleligt behov också alltid frambringa medlen för dess tillfredsställande, med uppgiften samtidigt lösningen. Men om så är då är det klart, att socialismen enligt sin natur inte låter påbjuda sig, införas genom ukas. Den har till förutsättning en rad maktåtgärder - mot egendomen o s v. Det negativa, raseringen, kan man dekretera, inte uppbygget, det positiva. Ny mark, tusen problem. Endast erfarenheten kan korrigera och öppna nya vägar. Endast ohämmat skummande liv finner tusen nya former, improvisationer, frigör skapande kraft, korrigerar själv alla felgrepp. Det offentliga livet i stater med begränsad frihet är så torftigt, så fattigt, så schematiskt, så ofruktbart, just därför att de genom att utesluta demokratin spärrar av sig från de levande källorna till all andlig rikedom och allt framsteg. (Bevis: åren 1905 och februari-oktober 1917.) Liksom politiskt också ekonomiskt och socialt. Folkets hela massa måste vara med. Annars blir socialismen från början dekreterad, påbjuden av ett dussin intellektuella.

Ovillkorlig offentlig kontroll nödvändig. Annars stannar utbytet av erfarenheterna endast inom den slutna kretsen av den nya regeringens ämbetsmän. Korruption ofrånkomlig. (Lenins ord i cirkulär 29). Socialismens praktik kräver en hel andlig omvälvning i de genom århundraden av borgerligt klassvälde degraderade massorna. Sociala instinkter i stället för egoistiska, massinitiativ i stället för slöhet, idealism som bär utöver allt lidande o s v, o s v. Ingen vet det bättre, skildrar det mer intensivt, upprepar det mer hårdnackat än Lenin. Men han tar bara fullständigt miste på medlen. Dekret, diktatorisk makt hos fabrikens uppsynings-man, drakoniska straff, skräckvälde, detta är palliativ. Den enda vägen till pånyttfödelse är det offentliga livets egen skola, den oinskränktaste bredaste demokrati, offentlig mening. Det är just skräckväldet som demoraliserar.

Om allt detta faller bort, vad återstår då i realiteten? Lenin och Trotskij har i stället för de ur allmänna folkval framgångna representantkorporationerna framställt sovjeterna som den enda representationen för de arbetande massorna. Men med det politiska livets undertryckande i hela landet måste också livet i sovjeterna allt mera förlamas. Utan allmänna val, ohämmad press- och församlingsfrihet, fri meningskamp, utdör livet i varje offentlig institution, blir ett skenliv där byråkratin ensam förblir det aktiva elementet. Det offentliga livet somnar så småningom in, några dussin partiledare av outtömlig energi och gränslös idealism dirigerar och regerar, bland dem styr i realiteten ett dussin framstående hjärnor och en elit av arbetar-klassen uppbådas då och då till församlingar för att applådera ledarnas tal, enhälligt anta förelagda resolutioner, i grund och botten alltså en klickhushållning - visserligen en diktatur men inte en proletariatets diktatur utan diktaturen av en handfull politiker, d v s diktatur i borgerlig mening, i jakobinväldets mening. (Sovjetkongressens ajournering från tre till sex månader!) Ja, än mer: sådana tillstånd måste föra med sig en förvildning av det offentliga livet: attentat, arkebusering av gisslan o s v.

…

Grundfelet i Lenins och Trotskijs teori är just det, att de liksom Kautsky ställer diktaturen i motsättning till demokratin. ”Diktatur *eller* demokrati” lyder frågeställningen såväl hos bolsjevikerna som hos Kautsky. Han bestämmer sig naturligtvis för demokratin och närmare bestämt den borgerliga demokratin, eftersom han ju framställer den som alternativet till den socialistiska omvälvningen. Lenin-Trotskij bestämmer sig tvärtom för diktaturen i motsats mot demokratin och därmed för en handfull personers diktatur, d v s för diktaturen efter borgerligt mönster. Det är två motsatta poler, båda lika långt avlägsna från den verkliga socialistiska politiken. Proletariatet kan när det tar makten aldrig enligt Kautskys goda råd under förevändning av ”landets mognad” avstå från den socialistiska omvälvningen och ägna sig enbart åt demokratin utan att begå förräderi mot sig självt, Internationalen och revolutionen. Man bör och måste genast igångsätta socialistiska åtgärder på det mest energiska, oeftergivliga, hänsynslösa sätt, alltså utöva diktatur, men klassens, inte ett partis eller en klicks, klassens diktatur, d v s i bredaste offentlighet, under det mest aktiva ohämmade deltagande av folkmassorna, i oinskränkt demokrati.

”Som marxister har vi aldrig varit avgudatjänare åt den formella demokratin”, skriver Trotskij. Javisst, vi har heller aldrig varit avgudatjänare åt socialismen eller marxismen. Men följer det kanske därav, att vi också kan - likt Cunow-Lensch-Parvus kasta socialismen, marxismen, i skräpkammaren när den blir oss obekväm? Trotskij och Lenin är det levande nejet på den frågan.

Vi har aldrig varit avgudatjänare åt den formella demokratin. Det betyder bara, att vi alltid skilde den sociala kärnan i den *borgerliga* demokratin från dess politiska form, att vi alltid avslöjade den beska kärnan av social olikhet och ofrihet under den formella jämlikhetens och frihetens fina skal - inte för att förkasta denna demokrati utan för att egga arbetarklassen till

att inte nöja sig med skalet utan erövra den politiska makten för att fylla den med nytt socialt innehåll. Det är proletariatets historiska uppgift, när det kommer till makten, att i stället för den borgerliga demokratin skapa socialistisk demokrati, inte att avskaffa all demokrati.

Men socialistisk demokrati börjar inte först i det utlovade landet, när grunden för den socialistiska hushållningen har lagts, som färdig julklapp åt det tappra folket som under tiden har understött den lilla klicken socialistiska diktatorer. Socialistisk demokrati börjar genast med rivningen av klassväldet och uppbygget av socialismen. Den börjar i det ögonblick då det socialistiska partiet erövrar makten. Den är intet annat än proletariatets diktatur.

Ja, diktatur! Men denna diktatur består i sättet att *använda demokratin*, inte i dess *avskaffande*, i energiska, beslutsamma ingrepp i det borgerliga samhällets välförvärvade rättigheter och ekonomiska förhållanden, utan vilka den socialistiska omvälvningen inte låter förverkliga sig. Men denna diktatur måste vara klassens verk och inte en liten ledande minoritets i klassens namn, d v s den måste undan för undan framträda ur massornas aktiva deltagande, stå under deras omedelbara påverkan, underkastas hela offentlighetens kontroll, framgå ur folkmassornas växande politiska skolning.

(Samtliga texter ur: Rosa Luxemburg, *Politische Schriften*, III, Europäische Verlagsanstalt, Frankfurt 1968.)

11. Ungern – Arbetarråden i den ungerska revolutionen 1919

De båda partiernas sammansättning

Den innersta kärnan bland medlemmarna i det Kommunistiska partiet utgjorde de kommunister, som återvänt från Ryssland, och till dem anslöt sig de mest insiktsfulla arbetarna. Det var också många unga intellektuella, som tillhörde partiet. Och trots ansträngningar från socialdemokraterna, som gjorde allt för att avhålla arbetarna från att gå in i det Kommunistiska partiet, fick det djupa rötter i arbetarkretsar, och omedelbart innan de båda partierna gick samman, kunde det Kommunistiska partiet lugnt räkna med att en majoritet organiserade arbetare skulle uttala sig för det kommunistiska partiprogrammet.

Hurudan var då det socialdemokratiska partiets sammansättning?

Det vore fel att tro, att det ungerska kommunistiska partiet skulle ha gått samman med det gamla ungerska partiet i det skick det uppvisade före krigsutbrottet. Då kriget bröt ut, förlorade det ungerska socialdemokratiska partiet – liksom f.ö. alla de krigförande ländernas socialdemokratiska partier – majoriteten av sina medlemmar; dels till följd av inkallelser, dels (och huvudsakligen) på grund av socialdemokratins moraliska sammanbrott, ty en överväldigande majoritet av partimedlemmarna hade väntat, att partiledarna skulle motsätta sig kriget: av den Andra Internationalen, där de socialdemokratiska partierna i flera länder möttes, väntade man, att den skulle omöjliggöra kriget. Och då nu dessa förhoppningar grusades, trädde stora massor ut ur det parti, som inte rört ett finger för att förhindra krigsutbrottet, utan tvärtom av alla krafter stött krigsprogrammet och sin bourgeoisi-diktatur. Efter novemberrevolutionen i Ungern, då de socialdemokratiska ledarna fått en del politisk makt och det blivit en modesak i småborgerliga kretsar att vara medlem i det socialdemokratiska partiet, ersattes dessa forna medlemmar av stora mängder småborgerliga element: hantverkare, banktjänstemän, f.d. officerare, f.d. polismän etc., och genom deras inträde blev ‘arbetarpartiet’ totalt prostituerat. Men partiledarna hade ingenting att invända mot denna prostitution.

Tvärtom, i sin förtvivlade kamp med de borgerliga partierna om det politiska inflytandet och i synnerhet i kampen om röster för nationalförsamlingen gynnade ledarna t.o.m. anslutningen av borgerliga element och satte igång en omfattande agitation härför, utan att ett ögonblick

tänka på, att partiet till följd av alla dessa händelser för länge sedan upphört att vara ett arbetarparti.

Av dessa båda delar bestod alltså det förenade parti, som utsetts för att stödja rådsmakten i Ungern.

Det bör här påpekas, att den bättre delen av det Kommunistiska partiet var emot allt kompromissande med det socialdemokratiska partiet och naturligtvis emot en partikoalition. Men då kompromissen formulerats redan av de fängslade ledarna för det Kommunistiska partiet och sedan av statsmakten antagits i det ungerska proletariatets namn, varmed det Kommunistiska partiet ställdes inför fullbordade fakta, röstade även motståndarna inom det Kommunistiska partiet för kompromissen och slutligen för att det Kommunistiska partiets partiorganisation skulle ingå koalition med det socialdemokratiska partiet. Vad som förmådde dem till detta steg var framför allt tanken, att en etablerad arbetar- och bondemakt måste stödja sig på proletariatets enhet, i städerna och på landsbygden. Och när vi manar proletärerna i alla länder att förena sig, kan det inte få finnas två olika arbetarpartier i ett arbetar- och bondeland, ansåg de.

Arbetar- och bonderåden

Det är givet, att fördelningen inom råden fullständigt motsvarade fördelningen inom partiet.

Sedan rådsrepubliken proklamerats, störtade majoriteten bland arbetarna sina socialdemokratiska ledare, ty varje förnuftig arbetare hade klart för sig, hur förljugna dessa nedriga förrädare var, dessa ledare, som hetsat arbetarna mot arbetarklassens förtrupp, mot det Kommunistiska partiet, som kämpade för proletariatets befrielse. Denna stämning bland arbetarna hade man mycket lätt kunnat utnyttja till att fördriva de flesta av de socialdemokratiska ledarna ut arbetarrörelsen, det hade inte ens behövts någon särskilt aktiv agitation för detta, utan det hade räckt med att ge arbetarna möjlighet att fritt välja sina representanter. Inom folkkommissariatet för inre angelägenheter hade man detta fullt klart för sig, och utarbetade alltså ett valsystem, enligt vilket tyngdpunkten i valen övergick från arbetarmassorna till kandidatkommissionerna; medlemmarna i dessa kommissioner delegerade partisekretariatet proportionellt, och på detta sätt fick socialdemokraterna majoriteten i dessa kommissioner. Arbetarna röstade områdesvis på särskilda listor för hela området, så att varje arbetare måste rösta på en hel kandidatlistamed 200-300 kandidater. Givetvis invaldes sedan alla kandidater, som kommissionen i fråga satt upp på den officiella kandidatlistan, också i råden. På detta sätt kan man förklara det faktum, att alla de ledare, som förrätt partiet, trots arbetarnas motvilja hamnade i råden.

Om situationen nu var sådan i centrum, så var det ännu mycket sämre beställt på landsbygden. För att man skall fa en ungefärlig bild av personfördelningen i råden på landsbygden, räcker det med att hänvisa till det faktum, att de flesta tal som hölls på den första och enda rådskongressen var så kontrarevolutionära och antisemitiska, att det var omöjligt att publicera några sammanträdesreferat.

Röda Armén

Den ungerska rådsregeringen hade ingen möjlighet att skapa någon verklig Röd arme redan av den anledningen, att den inte kunde upplösa den föregående regeringens arme av frivilliga. Denna arme hade värvats med hjälp av nationens fana och patriotiska slagord. Den kunde inte upplösas, eftersom Räds-Ungern på alla sidor var omgivet av till tänderna beväpnade fiender, som var beredda att när som helst tränga in på ungerskt område. Vart och ett av dessa fientligt sinnade länder – Sydslavien, Tjeckoslovakien, Slovakien och Rumänien – förfogade över en större arme än hela Ungern var i stånd att ställa upp. Det fanns alltså inget annat val än att döpa om denna nationalarme till Röda armén. Därtill kom ett betydande nationellt inslag i

striden mot rumäner, tjecker och slovaker, och alla dessa omständigheter ger en god bild av andan i denna arme. Visserligen började man värva röda soldater så snart rådsmakten inrättats, men denna värvning gjordes helt utan urvalsmetoder. I värvningsinstruktionen hette det visserligen, att endast personer med intyg från fackföreningarna eller rekommendationer från partiet skulle antas till Röda armén, men den punkten beaktade man inte alls. De första dagarnas värvningskampanj gav så dåliga resultat i fråga om kvalitén på de nya, röda soldaterna, att värvningen inställdes helt och hållet.

Då mobiliserades arbetarna. Men även här måste socialdemokraterna blanda sig i saken. Eftersom de var rädda för att förlora sitt inflytande över de mobiliserade arbetarna, införde de systemet med s.k. arbetarbataljoner som bildades vid fackföreningar och fabriker. Dessa bataljoner var heller inget annat än just fackföreningsförbunden, och de hade dessas brist på intresse för revolutionära dåd och självuppoffring. De ungerska fackföreningarna har aldrig präglats av någon särskilt revolutionär anda, men allra sämst beställt var det efter november-revolutionen, då massor av småborgerliga element gick in i det socialdemokratiska partiet och i fackföreningarna.

Arbetarbataljonerna uppvisade en hel rad brister. För det första kan man inte gärna bilda militära enheter efter yrkestillhörighet. Vilken militär betydelse kan man egentligen vänta sig av bataljoner, som består uteslutande av kypare eller skräddare eller skomakare! För det andra gick det inte att genomdriva någon disciplin i dessa bataljoner, ty människorna uppfattade inte sig själva som röda soldater, utan endast som medlemmar i en eller annan fackförening. För det tredje utgjordes majoriteten i dessa arbetarbataljoner av arbetare, som varit befriade från krigstjänst under hela det imperialistiska kriget – detta gällde särskilt metallarbetarna. Vilka föreställningar kunde dessa metallarbetare ha om kriget? Det förekom t.ex. att ett metall-arbetarregemente sände en delegation till överbefälshavaren med krav på att regementet på grund av stora förluster skulle flyttas från fronten och till Budapest för reorganisation. Regementetets förluster bestod i 3 döda och 5 sårade.

Sedan arbetarna mobiliserats gjorde regeringen ett försök att genomföra allmän mobilisering. För detta hade det behövts en starkare armé och en skicklig administration, men båda saknades. Därför måste mobiliseringen misslyckas, vilket också skedde.

Lantbruk och industri

Socialiseringen av jord, fabriker och företag medförde allvarliga svårigheter. Det är inte så konstigt, att de ungerska bönderna, av vilka en tredjedel var småbrukare, inte förstod sig på socialiseringens villkor, och inte ville veta av vare sig kommunala jordbruk eller statsgods. Förgäves uppmanade man dem att stödja arbetar- och bondemakten, de vägrade hårdnackat att leverera spannmål till arbetarna i städerna, och så kom det sig, att det rådde brist på bröd i agrarlandet Ungern.

De egendomslösa lantarbetarna stödde visserligen rådsmak-ten, men ofta kunde de inte behärska sin girighet efter jordegendomar, utan tvingade regeringen, som skulle skapa statsgods, till att fördela den jord som fråntagits godsägarna på arbetarproduktionsföreningar (kommunala jordbruk).

T.o.m. en del av arbetarna saknade förståelse för industrins socialisering. Å ena sidan kom de ideligen med nya krav på höjda arbetslöner, å andra sidan sjönk arbetsproduktiviteten för var dag. Och bristen på alla möjliga varor blev allt mera kännbar till följd av ententemakternas ‘fredliga blockad’.

(Text av M. Gabor, publicerad av Kommunistiska Internationalens exekutivkommitté ed. *Rote Fahne*, 1919.)

12. Strejkkommittéerna i Seattle och Winnipeg 1919

O'Connor: Revolutionen i Seattle

... Omedelbart efter vapenstilleståndet begärde Metal Trades Council (lokalt samarbetsorgan för metallfacken) en allmän översyn och genomgång av lönerna. Dess ordförande James A. Taylor reste till Washington för överläggningar med Charles Piez, direktören för Emergency Fleet Corporation, och med Macy Board. Då splittring uppstod inom Macy Board kring frågan om Seattle-lönerna återvände Taylor till Seattle i tron att han nu hade tillstånd att förhandla direkt med varven, under förutsättning att eventuella löneförhöjningar inte skulle höja regeringens sjöfartskostnader. Som förberedelse för dessa förhandlingar anordnades med sanktion från Metal Trades Council en strejkomröstning i november 1918, varvid majoritet erhölls i de flesta fackföreningar. Den 16 januari 1919 inleddes förhandlingarna med krav på 8 dollar per dag för yrkesarbetare, 7 dollar för specialarbetare, 6 för hantlangare och 5,50 för grovarbetare. Metal Trades Council räknade med att om dessa krav uppfylldes skulle vinsten per fartyg bli 200 000 dollar mot tidigare 286 000, om man räknade med ett fartyg på 8 800 ton som kostade 1 350 000 och som såldes till regeringen för 1 636 000. Varvsägarna gick med på löneökningar för yrkesarbetarna men inte för den outbildade arbetskraften. Yrkesarbetarna gjorde då gemensam sak med den stora massan av arbetare och tillbakavisade denna splittringstaktik.

Ett telegrambud påskyndade strejkens utbrott. Han skulle bära ut ett telegram adresserat till Metal Trades Association, arbetsgivarorganisationen, men tog det av misstag till Metal Trades Council i stället. Det innehöll verkligt sprängstoff. Direktör Piez i Emergency Fleet Corporation hade omintetgjort allt hopp om fortsatta förhandlingar genom att underrätta arbetsgivarna om att de i fortsättningen skulle bli utan stål om de gick med på några som helst löneökningar. Handlade Piez på eget initiativ eller spelade han under täcke med företagen? Hade fackförbunden både regeringen och företagen emot sig? Metal Trades Council tillbakavisade omedelbart överenskommelsen, vilken enligt deras förmenande undertecknats olagligt av fackförbundsledarna på riksplanet utan att de lokala föreningarna vare sig tillfrågats eller givit sitt samtycke. Den 16 januari 1919 varslade Metal Trades Council om strejk till den 21 januari. Denna dag lade 30 000 man ner arbetet i Seattle och ytterligare 15 000 man i det närbelägna Tacoma. Varven gjorde inga ansträngningar för att hålla driften igång. Fackföreningarna bannlyste alla demonstrationer, marscher och sammankomster och en overklig tystnad sänkte sig över varven. För att stoppa rykten om att de flesta arbetarna var emot strejken anordnade Boilermakers (Ångpannebyggarnas fackförbund) avdelning 104, vilken omfattade nästan hälften av de strejkande, ett möte till vilket 6 000 medlemmar infann sig. En funktionär, Dan McKillop, kritiserade skarpt skeppsägarna som hade tagit åt sig äran för de skepp som arbetarna byggt. 'Om de tror att de kan bygga skepp så låt dem försöka.' Beträffande deras hot att bara låta bygga skepp på östkusten sade McKillop: 'Nå, det kan de ju försöka med. Om de vill starta en revolution så låt dem göra det.'

För att utöva press på de strejkande tillkännagav Retail Grocers Association (Grönsakshandlarnas organisation) att de inte ämnade förlänga några krediter. På detta svarade Cooperative Food Products Association, en kooperativ organisation bildad av fackföreningar och lantbrukssällskap, med att förklara att mat skulle finnas tillgänglig för alla strejkande. Detta resulterade i att polisen, med rusdrycksförordningen som föreändning, gjorde razzia i den kooperativa organisationens lokaler och gick igenom dess korrespondens och arkiv, vilka konfiskerades för att omöjliggöra organisationens vidare verksamhet.

Dödläget var totalt. Arbetarna stod fast. Många av cheferna hade rest på semester till Kalifornien. Regeringen var långt ifrån angelägen att åstadkomma en uppgörelse och överöste varven med uppmaningar att stå fast och motsätta sig varje krav från arbetarnas sida.

Tanken på en generalstrejk svepte fram som en stormvind bland de fackligt organiserade. Om arbetarna var beredda att strejka för Tom Mooney så skulle de säkert också strejka för att stödja varvsarbetarna. Om generalstrejken var arbetarnas yttersta vapen så var tiden nu inne att använda det för att slå tillbaka de hotfulla angreppen mot den fackliga rörelsen utefter kusterna. Förmodligen hade Central Labour Council (lokalt fackligt samarbetsorgan) aldrig haft ett stormigare sammanträde än det som hölls den 22 januari. Salen var packad med delegater från omkring 110 lokala fackföreningar och läktarna fyllda med fackförenings-medlemmar. Varje tal om generalstrejk hälsades med rungande bifallsrop. De konservativas varningar att en sådan strejk var ett brott mot många internationella fackliga regler och mot avtal med arbetsgivarna visslades ut. Det har senare hävdats att frånvaron av ett 40-tal delegater som var på hemväg från Mooney-mötet gjorde att ‘radikalerna’ kunde dominera diskussionerna vid sammanträdet. Men de flesta av Mooney-delegaterna tillhörde just de fackföreningar som nu yrkade på generalstrejk, och om de var villiga att resa till Chicago för att planera en nationell strejk för Mooney så skulle de knappast ha motsatt sig en generalstrejk i Seattle till stöd för sina egna arbetskamrater. Det konservativa inflytandet var snarare starkare än vanligt i Central Labor Council den kvällen eftersom de delegater som rest till Chicago representerade de moderata och radikala fackföreningarna. De konservativa var inte så intresserade av Mooney att de reste över 300 mil för att plädera för en generalstrejk till hans förmån.

Vid detta sammanträde antogs ett förslag att hålla omröstning inom de lokala fack-föreningarna för att utröna medlemmarnas inställning till en generalstrejk. Endast en delegat röstade mot förslaget. Forskare som skriver om dessa händelser en generation senare talar om den ‘egendomliga snöbollseffekten’ i det bifall som förslaget rönte redan nästa kväll vid åtta lokala fackföreningsmöten, vars åhörarläktare knappast var fyllda av några vildhjärnor. ‘Enstämmigheten i uppfattning och den snabba uppslutningen var förvånande’. Kanske förefaller det förvånande idag, men i Seattle strax efter vapenstilleståndet var denna stora känslovåg helt naturlig och oundviklig. Mot slutet av veckan stod det tillräckligt klart att strejken skulle få de flesta fackföreningarnas stöd, och man utlyste ett specialmöte till måndagen den 26 januari. Där kom man överens om, att om omröstningarna även i fortsättningen kom att resultera i ett lika överväldigande stöd för strejk skulle ett nytt specialmöte med fackföreningsrepresentanter samlas söndagen den 2 februari för att besluta vilka åtgärder som skulle vidtagas. I fackföreningarna inom metallsektorn var omröstningarna självfallet positiva eftersom de flesta av deras medlemmar redan var i strejk. De avgörande omröstningarna var de inom de gamla och väletablerade lokalavdelningarna inom bygg-, åkeri-, typograf- och servicebranscherna. Men målarna, timmermännen, åkarna och kockarna röstade också ja.

I viss mån framdrevs detta beslut, om än ofrivilligt, av finanspressen som ständigt hånade de ‘radikala’ ledarna inom Central Labor Council och framhöll att de vanliga arbetarna på verkstadsgolvet var patriotiska amerikaner och därför inte skulle strejka mot regeringen. Times skrev i en ledare: ‘En generalstrejk riktad mot VAD? Förenta staternas regering? Struntprat! Inte ens 15 procent av arbetarna i Seattle skulle tänka på något sådant.’ Men det var just vad de gjorde, och det med den största entusiasm! Edwin Selvin’s Business Chronicle, som var förespråkare för de intressen inom stora delar av industrin och handeln som helst anställde oorganiserad arbetskraft, hjälpte också till. Selvin började sätta in kusliga annonser i de dagliga finanstidningarna där han föreslog att alla radikaler skulle arresteras och depoteras eller kastas i fängelse och att ‘Amerikas mest arbetartyranniserade stad’ snabbt skulle förvandlas till ett ställe där arbetsgivarna fritt kunde anställa vem de behagade. ‘Här är lösningen på Seattles arbetskraftsproblem: så fort arbetarna strejkar ersätts de med hemvända

soldater.’ Även konservativa arbetare som betvivlade det kloka i en generalstrejk måste reagera då de ställdes inför sådana bevis på klassfiendens oförsonlighet.

Den 2 februari samlades specialmötet med tre representanter från varje fackförening och beslöt att strejken skulle börja torsdagen den 6 februari. De närvarande konstituerade sig som Allmän strejkkommitté och övertog helt ledningen för strejken från Central Labor Council. Härigenom befriades detta organ från det direkta ansvaret för en aktion som klart ogillades av dess riksorganisation American Federation of Labor, och som skulle kunna medföra att denna drog in dess befogenheter. Internationella fackorganisationer hade redan börjat sända skrivelser för att söka hejda de lokalavdelningar som hade röstat för strejk. Allmänna strejkkommittén utsåg ett verkställande utskott på 15 personer för att planera strejken i detalj.

Samma dag erhöll en kommitté av affärsmän, präster och fackföreningsfolk, som förhandlade med varvsägarna, ett löfte om löneförhöjning för grovarbetarna till minimum 5 dollar per dag, men ingen höjning för den utbildade arbetskraften. Talesmännen för Metal Trades Council antydde att de var villiga att diskutera förslaget, men Piez var orubblig. Inte ett enda ton stål skulle levereras till varven om de gällande överenskommelserna rubbades.

Nästan genast visade sig relevansen i Lenins tal om arbetarförvaltning, vilket hade väckt en så livlig diskussion bland arbetarna. Om strejken skulle bli hundraprocentigt effektiv måste all verksamhet i en stad på 300 000 invånare bringas att helt upphöra, vilket skulle få förödande verkan. Om nödvändiga funktioner, såsom elektricitet, brandskydd och sjukvård skulle fortsätta så var det verkställande utskottet inom strejkkommittén som måste planera och genomföra förvaltningen av dessa. Tusentals ogifta arbetare brukade äta på restaurang. Skulle de tvingas svälta under strejken? Och hur skulle alla småbarn få mjölk? Och vem skulle svara för ordningens upprätthållande under strejken? Fackföreningsfolket hade ju inte något vidare förtroende för opartiskheten hos lagens väkare.

En ännu mer kritisk fråga kom upp på verkställande utskottets sammanträde tisdagen den 4 februari. Hur länge skulle strejken vara? Var denna endast en demonstration för att stödja fackföreningarna inom varvsindustrin och som skulle upphöra så snart arbetarna hade visat var de hade sina sympatier? Eller skulle den fortsätta tills varvsägarna och regeringen gick med på förhandlingar? Ledarna för Central Labor Council, inklusive sekreteraren Duncan, redaktören Ault, stadsfullmäktigeledamoten Robert B. Hesketh och andra, yrkade att man borde sätta upp en tidsgräns. Om man satte den till en dag eller en vecka ansåg de vara av mindre vikt. Huvudsaken var att man fixerade en dag då strejken skulle avblåsas. Men känslorna var alltför upprörda för att man skulle gå med på detta och yrkandet avslogs. Man var inom strejkkommittén inte beredd att redan nu diskutera avslutandet av en strejk som ännu inte ens hade börjat.

Men vad exakt var egentligen strejkens syfte? De flesta fackföreningsmedlemmar såg den som en sympatiaktion, avsedd att stärka det vapen som fackförbunden inom varvsindustrin utgjorde. Andra menade att den första generalstrejken i Amerika skulle komma att bli en så avgörande styrkedemonstration att Jerikos murar skulle rasa – inte kapitalismens murar, men de hårda murarna av obönhörlig fientlighet mot varvsarbetarnas rättmätiga krav. Det föreslagna slagordet för strejken: ‘Vi har ingenting att förlora utom våra bojor, och en värld att vinna’ ersattes av strejkkommittén med: ‘Enade vi segra.’

Som ett slags svar på frågan om strejkens syfte publicerade Union Record tisdagen den 4 februari den mest kända ledarartikeln i hela sin historia. Utdrag ur den lästes av miljoner människor i hela USA, vilka nu med spänning och uppmärksamhet följde utvecklingen av vad många redan ansåg vara en revolutionär situation. Artikeln hade skrivits av Anna Louise Strong och sanktionerats av redaktör Ault och Metal Trades Council. Ett utdrag ur den följer här:

‘På torsdag kl 10.00

Många kommer att vara glada och somliga kommer att vara rädda. Båda dessa känslor är nyttiga, men ingendera bör överdrivas.

Vi ger oss nu in på det mest fantastiska företag som någonsin har påbörjats av *arbetarna* i detta land, ett företag som kommer att leda – *ingen vet vart.*

Vi är inte betjänta av någon hysteri.

Vad vi behöver är en arbetarnas järnhårda frammarsch.

Arbetarna kommer att hålla folket med mat.

Tolv storkök har erbjudits oss och från dem kommer mat att distribueras åt alla till låg kostnad.

Arbetarna kommer att ta hand om småbarn och sjuka.

Mjölkutkörarna och tvättutkörarna upprättar en plan för att hålla barn, invalider och sjukhus med mjölk och för att ombesörja tvätt åt sjukhusen.

Arbetarna kommer att svara för upprätthållande av ordningen.

Strejkkommittén organiserar vakthållningen och man väntar att stoppandet av trafiken kommer att hålla folk hemma.

Ett fåtal hetlevrade entusiaster har klagat över detta och menar att endast strejkande arbetare skulle få mat och allmänheten lämnas att utstå svåra lidanden. Förutom det människofientliga i sådana förslag bör de som framför dem göra följande fullt klart för sig:

Det är inte arbetskraftens bortdragande som kommer att vinna den här strejken utan det är de strejkandes kraft och förmåga att förvalta sin stad ...

Att blott och bart slå igen industrierna i Seattle kommer inte att ha någon större inverkan på de höga herrarna i öster. Den skulle kunna låta hela nordvästra delen av landet gå åt pipan om det bara gällde pengar.

Men, att stänga de kapitalistiskt kontrollerade industrierna i Seattle medan *arbetarna organiserar* mathållning, barnavård och sjukvård och ordningens upprätthållande – *detta* kommer att skaka dem, för det liknar i alltför hög grad ett arbetarnas maktövertagande.

Arbetarna kommer inte endast att *stoppa* industrierna, utan också, under ledning av berörda yrkesgrupper, att *återuppta* sådana aktiviteter som är nödvändiga för att upprätthålla allmänhetens liv och hälsa och den allmänna ordningen. Om strejken drar ut på tiden kan det tänkas att arbetarna kommer att känna behov att starta allt fler och fler aktiviteter för att bespara allmänheten lidanden.

Men under sin egen förvaltning.

Det är därför vi kan säga att vi slår in på en väg som leder – *ingen vet vart.’*

Det kan sägas att artikeln inte innehöll något klart svar på frågan om strejkens ändamål. Eller kanske snarare att folk kunde utläsa ur den sina egna svar och tillfredsställa sin egen tolkning av situationen. För de flesta fackföreningsmedlemmar gav artikeln exakt den information som avsågs, nämligen att all normal aktivitet i staden skulle upphöra men att de för liv och säkerhet nödvändiga funktionerna skulle upprätthållas. Andra kunde emellertid läsa in olycksbådande förutsägelser om att arbetarna, efter att ha stängt fabrikerna skulle öppna dem igen på sina egna villkor. Särskilt frasen att ‘vi slår in på en väg som leder – *ingen vet vart’* uppammade en rädsla för att Seattle-arbetarna hade slagit in på en väg som skulle leda till

revolution. Men denna fras betydde exakt det den sade – detta var första gången generalstrejkens vapen användes i Amerika, och vem skulle kunna förutspå hur det skulle komma att sluta? Säkerligen hade Anna Louise Strong Lenins tal om arbetarförvaltning i bakhuvudet när hon skrev, men ledarna för Central Labor Council hade knappast några tankar åt det hållet. De var inställda på en styrkedemonstration från fackföreningsrörelsens sida och inte på någon revolution.

Men det fanns de som tolkade varvsstrejken och generalstrejken i revolutionära termer. Sedan *Daily Call* hade upphört hade socialisterna givit ut *International Weekly.* Denna tidnings utgivare ansåg att situationen krävde drastiska aktioner från arbetarnas sida. De tänkte inte bara på Lenins tal om arbetarförvaltning utan också på hans tidigare agerande för att överta makten, och de pläderade öppet och hårt för en revolutionär lösning – låt varvsarbetarna ta över varven och driva dem för arbetarnas räkning. Denna idé, som hade uttryckts på ledarplats i *International Weekly,* framfördes på ett flygblad. Konstnären Morris Pass gjorde en teckning där man såg en stor arbetare som stoppade en liten fet kapitalist i en kista. Ovanför teckningen stod texten: ‘Ryssland gjorde det’, en parafras på det slagord som användes i den pågående krigsobligationskampanjen: ‘Jänkarna gjorde det’. Under teckningen fanns den ledarartikel som vädjade till varvsarbetarna. Innehållet i flygbladet tilltalade många av de strejkande, men ingen fackförening ställde sig bakom dess förslag. Trots detta spreds socialisternas flygblad vida omkring i landet och gav sedermera underlag åt uppfattningen att generalstrejken hade revolutionär syftning. Ett resolutionsförslag som lades fram av socialistiska fackföreningsmedlemmar i Central Labor Council den 5 februari gav uttryck åt samma tankar som flygbladet. Om strejken blev långvarig och arbetsgivarna vägrade att gå med på en uppgörelse borde strejkkommittén enligt detta förslag inrätta sig för att ‘överta varvsindustrin och driva den i arbetarnas intresse’. Resolutionen bordlades.

Allteftersom den ödesdigra torsdagen den 6 februari närmade sig steg spänningen. De mer ängsligt lagda inom överklassen gav sig iväg till Portland och Kalifornien för att undkomma revolutionens bistra verklighet. De som trots sådana farhågor ändå stannade hemma lade upp förråd av mat, fotogen och stearinljus för att klara sig under de fasansfulla nätter som skulle följa. Andra putsade upp sina gevär eller skaffade sig små vapenförråd för att bättre kunna stå emot de horder av vildhjärnor och terrorister som förmodligen skulle komma att dra genom staden under plundring och våldtäktsorgier. Vapenhandlarna vädrade morgonluft. De skickade till utvalda personer ut brev i den här stilen:

> ‘Ärade medborgare: Är ni beredd? Inte bara att om det blir nödvändigt hjälpa till att hålla tillbaka den föraktliga människogrupp som har stuckit upp huvudet mitt ibland oss, utan också att om det blir nödvändigt försvara ert eget hem och dess helgd och hjälpa till att skydda samhällets egendom och välstånd? Trots den senaste tidens stora brist på handeldvapen har vi nu lyckats skaffa in ett rikhaltigt sortiment av revolvrar, automatpistoler, bössor, gevär och ammunition.’

Korrespondenter från tidningar på ostkusten började anlända till staden för att med egna ögon bevittna hur en revolution skulle skötas i Förenta staterna. De lokala finanstidningarnas tonfall blev allt gällare. *Under vilken fana?* frågade *Star* i en ledarartikel över hela första sidan. Som svar till *Star* skrev *Union Record:*

> ‘Det finns en del förnuftiga människor som är av den uppfattningen att sist och slutligen alla fredliga medel kommer att slå slint när det gäller att avskaffa profitsystemet, och den sekellånga kampen mellan förtryckare och förtryckta kommer att sluta med våld. Men ingen förnuftig människa tror att den dagen redan har kommit. *Star* låtsas tro att de obeväpnade och försvarslösa arbetarna har för avsikt att inta Stadshuset och hissa den röda fanan, trots att tidningen vet att arbetarna vet att det ligger tusentals soldater i beredskap i Camp Lewis och Fort Lawton ... Ingen våldsam revolution kommer att igångsättas under denna strejk vare sig den blir lång- eller kortvarig.’

Selvin skrev ledarartiklar i *Business Chronicle* vilka han också lät publicera som annonser i de dagliga finanstidningarna:

> ‘Seattle är idag invaderat av röda agitatorer förklädda till ‘arbetarledare’. Detta är attityden hos de avfällingar som affärsmännen i denna stad har daltat med, tvekat att ‘stöta sig’ med, och vars fördärvliga propaganda de understött genom att med annonser stödja den anarkistiska *Union Record*, utan vilken bolsjevikerna inte skulle ha makten i Seattle idag. Idag har Seattle, som en gång var en stolt stad, bragts till randen av industriell ruin och blivit känd över hela landet som en upprorshärd. Den framhålls som ett avskräckande exempel av justitiedepartementet, som en av de två städer varifrån den farliga revolutionära bolsjevikpropagandan sprids.’

I Folkets hus arbetade 15-mannakommittén dag och natt med problemet att hålla staden igång under strejken. Man sände ut en appell till hemvända krigsveteraner som var medlemmar i olika fackliga organisationer, och uppmanade dem att anmäla sig till ett Arbetarveteranernas garde för att upprätthålla lag och ordning under strejken. 300 personer anmälde sig. Undantag från strejken beviljades åt lokala fackföreningsavdelningar som framlade sina problem i fråga om bevarandet av stadens liv och hälsa. Här följer ett litet urval av sådana anhållanden och 15-mannakommitténs beslut:

King County’s kommunaltjänstemän ber om undantag för fastighetsskötarna som har hand om kommunalhuset. Ej beviljat.

Fastighetsskötarna ber att få arbeta i Folkets hus. Ej beviljat. Ytterligare personal till det kooperativa varuhuset för att hjälpa till med mat till strejkköken. Beviljat.

Seattles hamnkontor ber om tillstånd att lasta ett regeringsfartyg, med motivering att ingen privat profit är inblandad och att fallet är brådskande. Beviljat.

Sophämtarna begär instruktioner. De får tillstånd att bortföra sådana sopor som kan tänkas ge upphov till epidemier, men inte aska eller pappersavfall.. Deras bilar måste vara försedda med stora skyltar: Undantag beviljat av strejkkommittén.

Apotekarna ber om instruktioner. De instrueras att hålla stängt utom för att expediera läkarrecept .. .

… Klockan tio på torsdagsmorgonen började generalstrejken. Spårvagnar körde mot stallarna, lastbilar till sina garage, all transport upphörde. Andra Avenyen som på den tiden var den huvudsakliga genomfartsleden låg tyst och tom från Washington Hotel och ända ner till Yesler Way. Ett par minuter i tio började arbetarna i *Times’* och andra tidningars tryckerier att täcka över pressarna med presenningar. Tystnad rådde i hela staden. Här och där patrullerade små grupper av obeväpnade män med armbindlar – arbetargardet. De hade order att upplösa varje ansamling av fackföreningsmedlemmar. Men det uppstod inga folksamlingar av något slag som behövde upplösas – hela det kollektiva kommunikationsnätet stod ju stilla, och för övrigt hade alla fackföreningsmedlemmar tillsagts att hålla sig hemma så länge strejken varade .. .

(Ur: H. O’Connor, *Revolution in Seattle. A memory*. Monthly Review Press, N. Y. 1969.)

R. Dowson: ‘Generalstrejken 1919 i Winnipeg’.

... Året var 1919, platsen Winnipeg, landets i storlek tredje stad med en befolkning på 170 000. Under 41 händelsefyllda dagar befann sig denna kanadensiska stad, porten mot väster, i generalstrejk. Under 41 dagar var det inte stadsfullmäktige som styrde staden, utan en kommittésom bildats av Trades and Labor Council (lokalt fackligt samarbetsråd) och bestod av 5 medlemmar av detta råd och 3 representanter från varje ansluten fackförening. Det var det arbetande folket som styrde staden.

Winnipeg i maj 1919. Levnadskostnaderna har gått-upp med 80 % sedan 1914 medan lönerna bara stigit med 18 %. De anställda vid posten har i över ett års tid framfört klagomål och krav. Spårvagnsförarna väntar alltjämt på ett svar från en regeringskommitté. Fackföreningarna inom metallsektorn strejkar för kortare arbetstid (9 tim/dag), löneförhöjning och erkännande av deras fackliga organisation. Building Trades Council (byggfackens samarbetsråd) som representerar 1 400 arbetare har sedan i februari legat i förhandlingar om en 20-procentig löneförhöjning och vill också bli erkända. Den 1 maj gick de i strejk.

Den 6 maj vädjar både byggnadsarbetarna och metallarbetarna till det 12 000 man starka Labor Council om stöd. Utan en enda röst emot beslutar Labor Council att ställa sig bakom kravet på en allmän sympatistrejk och uppmanar alla anslutna fackföreningar att ta upp frågan till omröstning. Vid Labor Council's nästa sammanträde kan man räkna in 8 667 röster för förslaget och endast 645 emot.

Torsdagen den 15 maj hade satts som datum för strejken, och denna dag ligger fabrikerna tysta. Inte en spårvagn skramlar genom gatorna. Över 24 000 människor är i strejk från 95 fackföreningar med hundraprocentig anslutning. T.o.m. polisen stöder strejken (med 149 röster mot 11) men stannar i tjänst på den nyligen upprättade strejkkommitténs uppmaning. Vattenverkets anställda går också tillbaka till arbetet för att på kommitténs begäran se till att hushållen får sin vattenförsörjning tillgodosedd. Sjukhusen förses med tillräcklig personalstyrka. Strejkommittén sammanträder med det förskrämda stadsfullmäktige för att planera distributionen av mjölk och bröd. Distributionsfordonen kör runt i staden med stora skyltar: *'Med tillstånd från strejkkommittén'*.

The Women's Labor League (kvinnlig fackorganisation) upprättar ett storkök som finansieras genom donationer och insamlingar vid massmöten, för att förse strejkande unga flickor med gratis mat och ge dem pengar till rumshyra. Var och en som är utan pengar och försedd med en kupong från de strejkandes biståndskommitté får gratis måltider. Mellan 1 200 och 1 500 mål serveras dagligen.

Jublande massdemonstrationer drar genom gatorna, massmöten fyller parkerna. Hela Winnipeg gläds över sin makt och sin solidaritet. Arbetarna vill ha nyheter och de vill att deras kamrater ska hållas underrättade om kampen. Men tidningsmännen befinner sig i strejk. Deras fackförening tillåter då ett antal medlemmar att trycka 'Western Labor News' (WLN) som daglig tidning under överinseende av en redaktör och en censorskommitté som utsetts av strejkkommittén. En fyramannakommitté avdelas för att skicka nyheter till *New York Call*, för att man ska vara säker på att omvärlden får tillförlitliga nyheter om strejken.

27-majnumret av WLN berättar med stolthet att strejken stöds av 35 000 människor och att fullständig ordning råder i staden. Men arbetsgivarna är i färd med att organisera sig genom den s.k. Medborgerliga Tusenmannakommittén. Dessa söker desperat efter stöd för sin kampanj mot metall- och byggnadsarbetarna och numera mot hela Winnipegs arbetande befolkning. De vänder sig till krigsveteranerna varav många återvänt till sitt land utan att finna arbete. För endast fyra månader sedan demonstrerade 2 000 av dem vid Market Square, bröt sig in i och förstörde Socialistpartiets högkvarter och demonstrerade under upplopps-artade former i två dagar mot 'utlänningarna', varefter' man marscherade genom staden med plakat som krävde att alla utländska arbetare skulle avskedas.

Ledarna för de tre krigsveteranorganisationerna utlyser ett stort massmöte för att samla veteranerna till motstånd mot de strejkande och till stöd för Tusenmannakommittén. Till deras stora besvikelse buar veteranerna ut deras resolution, förklarar sig solidariska med de strejkande och utser snabbt representanter till strejkkommittén.

Amerikas arbetare avvaktar händelserna i andlös spänning. De skickar budskap där de uttrycker sin djupa solidaritet. Minneapolis fackliga centralorganisation sänder sina broderliga hälsningar. Seattles fackliga centralorganisation som för endast tre månader sedan ledde en inspirerande 5-dagars-strejk skickar inte bara ett solidaritetsbudskap utan även sin sekreterare James Duncan till Winnipeg, där han hälsas av en folkmassa på 10 000 som samlats i Victoria Park för att få höra den sanna historien om generalstrejken i Seattle.

Järnvägsmännen i nästan varenda stad i väster sympatistrejkar för Winnipeg. WLN vidarebefordrar nyheterna om de utbredda strider som skakar Kanada från kust till kust och om den massomfattande sympatin för Winnipeg. Järnvägsarbetarnas olika fackorganisationer i Montreal har enhälligt antagit en resolution till stöd för Winnipeg. Den 20 maj hotar Calgarys Trades and Labor Council: ‘Om trupper skulle rädas till Winnipeg eller undantagstillstånd proklameras ... kommer inte ett hjul att snurra mellan Winnipeg och Vancouver.’ Staden Amherst går i generalstrejk.

Toronto den 20 maj. En konferens har idag hållits mellan kyrkliga ledare, affärsmän och fackliga representanter för att söka avvärja en hotande generalstrejk. En omröstning angående strejk har enligt uppgift utfallit med 17 000 röster för och 6 250 emot. Metallarbetarna har redan gått i strejk. Den 27 maj kommer ett telegram till Winnipeg från ledaren för Torontos metallarbetarorganisation: ‘Håll ut – vi går i generalstrejk kl 10.00 onsdag.’ 26 maj går 41 fackföreningar i Calgary i strejk. 2 juni: 42 fackföreningar strejkar i Vancouver. Den 7 juni informerar Vancouver Winnipegs strejkkommitté, som till sig knutit representanter utifrån för att hålla sig bättre informerade, att hela hamnen redan ligger stilla och att staden väntas gå i generalstrejk inom 48 timmar. Den 23 juni går 5 000 metallarbetare i Victoria i sympatistrejk för Winnipeg.

Staden Ottawa försöker genom dåvarande justitieministern Arthur Meighen och senator Robertson öva påtryckningar på de statsanställda. Robertson utlyser ett möte med alla postverkets anställda, men mötet bojkottas. Han ger dem ett ultimatum att återvända till arbetet den 26 maj, att aldrig mer delta i någon strejk och att skära av alla förbindelser med Trades and Labor Council. Annars kommer de att förlora sina arbeten och sina pensioner och för all framtid avstängas från anställning i statliga verk. Endast 16 personer återgår till arbetet.

Den 6 juni röstar underhuset i London på mindre än 40 minuter igenom och får kanadensiske generalguvernörens godkännande av ett tillägg till Immigration Act, varigenom myndigheterna ges möjlighet att i hemlighet ställa brittiskfödda kanadensare inför rätta, utan att den anklagade är närvarande vid förhöret och utan vare sig domstol eller jury eller någon möjlighet till överklagande, och att därefter utvisa dem till deras födelseland. Ryktet säger att man antagit denna lag för att kunna använda den mot strejkledarna. Tionde militärdistriktets befälhavare brigadchef Ketchen berättade inför en samling respektabla medborgare i Winnipeg att man skulle ta hand om icke önskvärda element.

Polisledningen har ålagt polismännen att underteckna en försäkran att de inte kommer att delta i någon sympatistrejk eller ansluta sig till någon facklig organisation. Ingen skriver under – samtliga avskedas. Staden anställer poliser för 6 dollar per dag, som avpatrullerar staden i grupper på sex. En pansarvagn har snabbt införskaffats till staden.

Den 30 maj demonstrerar 2 000 krigsveteraner och kräver att premiärminister Norris skall framlägga ett lagförslag varigenom kollektiva avtalsförhandlingar görs obligatoriska. Den 2 juni marscherar f.d. soldater åter till parlamentet. Tusenmannakommittén trummar ihop motdemonstrationer bland folk som annars skulle förlora sina jobb.

Den 6 juni avlägger hundratals extrapoliser ämbetseden inför borgmästare Gray. Alla demonstrationer förbjuds. Arbetarna ger inte efter. Polisen försöker framprovocera

oroligheter. Rykten sprids bl.a. att strejkledarna har arresterats och eventuellt kommer att utvisas. Polis från omgivande kommuner börjar anlända till staden.

Den 16 juni är för strejkledarna en dag som alla andra under de gångna veckorna: sammanträden, möten, olika förslag att ta ställning till, hastiga måltider, sömn. Men plötsligt bankar det på dörren. Då de öppnar stormar tre eller fyra man ur ridande polisen (Royal North West Mounted Police), klädda i sina röda uniformsjackor och beväpnade med pistoler och ridpiskor, in till de förbluffade strejkledarna. Armstrong, Ivens, Russel, Bray, Heaps, Queen och fem andra arbetare stuvas snabbt in i stora bilar och förs bort till Stony Mountain-fängelset.

De anklagas för upproriskt förtal och konspiration mot regeringen. Målet uppskjuts åtta dagar. Borgen beviljas ej. De häktade behöver inte ha några bekymmer om försvarsadvokat, A. J. Andrews, Tusenmannakommitténs ledande talesman, påpekar i sin egenskap av biträdande justitieminister: ‘Enligt det nya tillägget till immigrationsförslagen föreligger nu möjlighet att omedelbart utvisa de anklagade.’ Femhundra extrapoliser och 50 man ur ridande polisen gör razzior i fackföreningarnas lokaler där de beslagtar register, arkiv och böcker.

Protester strömmar in från alla håll. Den 18 juni går New Westminster i generalstrejk som protest mot arresteringen av Winnipegledarna. Jack Kavanagh, som leder den två veckor gamla generalstrejken i Vancouver, förklarar att strejken nu kommer att sprida sig även till de oorganiserade arbetarna. Calgary kräver en landsomfattande strejk. Brittiska Labour-partiet, som håller kongress i Southport, protesterar mot den kanadensiska regeringens försök att i hemlighet utvisa brittiskfödda arbetarledare från Winnipeg. Fackförening efter fackförening över hela landet uppmanar den fackliga landsorganisationen (Dominion Labor Congress) att organisera endagsstrejker överallt, vilka tillsammans skulle bli till en oändlig generalstrejk. Dess ordförande Tom Moore bryter emellertid inte sin tystnad.

På grund av arbetarrörelsens starka påtryckningar friger regeringen alla de brittiskfödda fångarna mot borgen – och mot en försäkran att de inte kommer att delta i strejken, ge några intervjuer eller göra några offentliga framträdanden. De fem utlandsfödda arbetarna friges emellertid inte och kommer att ställas inför rätta i enlighet med den nya lagen.

Lördagen den 21 juni utlyser krigsveteranernas kommitté en tyst protestmarsch. Demonstranterna samlas på Main Street nära City Hall. De skall just till att starta marschen när 50 ridande polismän och soldater galopperar in på Main Street beväpnade med baseball-klubbor. Svängande sina klubbor omkring sig rider de rakt in i folkmassan. Demonstranterna viker åt sidan så att de kan passera, varefter leden åter sluts. De ridande poliserna samlas på nytt i närheten av det gamla postkontoret. De drar sina revolvrar och skjuter rakt in i folkmassan medan de åter rider tvärs igenom den. En arbetare mördas, 30 såras och över hundra arresteras. Kedjor av extrapolis spärrar omedelbart av Main Street och alla dess tillfartsgator. Rödjackorna förklarar staden under militär kontroll. Khakiuniformerade trupper med gevär och påsatta bajonetter utposteras i gathörnen.

Justitiedepartementet förbjuder strejkkommitténs tidning Western Labor News, vilken efter Ivens arrestering utgivits av en J. S. Woodsworth, som anlänt till staden några dagar dessförinnan. Woodsworth arresteras för upproriskt förtal på grund av att han publicerat två verser ur Jesajas bok. F. J. Dixon försöker fortsätta utgivningen av tidningen under namnet ‘Western Star’, men arresteras. Kommittén fortsätter då att ge ut ‘Enlightner’.

I 25-juni-numret av Enlightner förklarar strejkkommittén att den beslutat avblåsa strejken dagen därpå kl. 11.00. Många motsätter sig detta, eftersom de olika fackföreningarna ännu inte haft tillfälle att rösta om frågan. I mer än en vecka fortsätter tusentals man att strejka och vägrar att ge upp. Enligt försvarskommitténs officiella historieskrivning fanns det tre skäl att

avblåsa strejken: 1. strejkkassorna var tömda, 2. arbetsgivarna hade förklarat sig beredda att erkänna Metal Trades Council (metallfackens samarbetsråd), 3. regeringen hade lovat tillse att alla de strejkande återfick sina arbeten.

Så avslutades då den 41 dagar långa strejken. Naturligtvis måste en sådan strejk, som hade lamslagit inte bara Winnipeg utan också alla viktigare städer i västregionen, ganska snart upphöra – antingen skulle den avslutas som en mäktig demonstration mot arbetsgivarna eller också ta upp nya och mer vittomfattande målsättningar. Men hur skall man förklara att den varade så länge och fick ett så beslutsamt stöd och en sådan omfattning?

Strejken kom mitt i avmobiliseringens högvatten. Framtiden såg mörk ut för de tusentals soldater som kom tillbaka från kriget och sökte arbete, men där fabrikerna slog igen. Levnadskostnaderna hade stigit i raketfart. Genom att kriget upphörde bröt kravet på högre löner, vilket tidigare hållits tillbaka genom patriotiska deklarationer, igenom. Samtidigt förberedde sig de profitstinna företagsledarna för en öppen offensiv.

Winnipeg och Västra Kanada var viktiga centra för klassmedvetandet och fackförenings-solidariteten. Genom sin förståelse för den sanna naturen i kampen tog arbetarna på sig bördan att leda den. Marken hade redan förberetts för sympatiaktioner. Det fanns ett ökat erkännande av behovet av arbetarnas organisering. Detta kulminerade genom konferensen 1919 i Calgary, där medlemmarna i västra avdelningen av den Kanadensiska Arbetar-kongressen bröt sig ur och bildade One Big Union (OBU). Konferensen som omfattade 237 delegater, var resultatet av arbetarnas misslyckande vid Quebec-konferensen att få igenom några av sina åtta resolutioner och ett allmänt upprop för en omröstning om industriell reorganisation av TLC, liksom dess krav att kongressen skulle vidta omedelbara ‘åtgärder för att driva igenom 6 timmars arbetsdag och 5-dagarsvecka för alla arbetare i Samväldet’ liksom att bidra till att absorbera den överflödiga arbetskraften och skapa nytt skydd mot arbets-löshet. Förutom omgrupperingen i OBU, beslöt representanter för f.d. västra TLC att utfärda en resolution som uppmanade till generalstrejk den 1 juni för kravet om 30 timmars arbetsvecka.

De otroliga händelserna i omvärlden bidrog likaså till att skapa en fast grund för strejken och öka dess stöd. Konferensen i Calgary utfärdade – tillsammans med andra resolutioner – en deklaration, där man erkände sovjetens överlägsenhet som regeringsform och förklarade sitt stöd åt spartakisternas och bolsjevikernas kamp, och en uppmaning till generalstrejk den 1 juni ‘om de allierade framhärdar i sina försök’ att intervenera i denna kamp.

(Ur: Labor Challenge, 1950.)

13. Den engelska Shop Stewards-rörelsen (1918-20)

J. T. Murphy: Arbetarrådet [1]

Den handlingslinje som bör följas är att på varje enskild arbetsplats skapa en verkstads-kommitté som består av förtroendemän, (shop stewards), som valts av arbetarna på arbetsplatserna. Både skolade och oskolade arbetare bör ha sina förtroendemän och vederbörlig hänsyn tas också till den fackorganisation i vilken varje arbetare är medlem.

Antag t.ex. att det på en arbetsplats finns medlemmar från General Labourers’ Union, Worker’s Union, A.S.E., Steam Engine Makers, Woman Workers osv. Var och en av dessa fackorganisationer bör välja sin förtroendeman, vilka sedan samarbetar och bildar verkstadskommittén.

---

[1] J. T. Murphy: *The Worker’s Committee*, pamflett utgiven av Sheffields arbetarkommitté 1918. Citerad i G. D. H, Cole: Workshop Organization, Oxford, Clarendon Press 1923.

Detta kommer omedelbart att påskynda kampanjen för att alla arbetare bör vara fackligt anslutna. Vi känner till en arbetsplats där alla fackföreningar ökade sitt medlemstal så snart verkstadskommittén hade bildats, och en förening fick sextio nya medlemmar.

Där så är möjligt bör förtroendemännen söka bli officiellt erkända och få till stånd regler som stöder och stimulerar det nära samarbete som är nödvändigt för en verkstadskommitté.

Vi föreslår följande som instruktionslista för förtroendemän från alla föreningar:

Alla medlemsböcker kontrolleras var sjätte vecka.

Nykomlingar på arbetsplatsen uppsöks av närmast berörda förtroendeman och tillfrågas om sin eventuella fackliga anslutning.

Förtroendeman skall kunna begära att få se den arbetares medlemsbok som säger sig vara fackligt ansluten.

Förtroendeman skall undersöka arbetsplatsförhållanden, löner etc i det område där han har sin verksamhet förlagd och till fackföreningsfunktionärerna rapportera varje brott mot lokala avtal som inte omedelbart rättas till.

Varje tvist mellan arbetsgivare och arbetstagare som får till följd ett ifrågasättande av de lokala avtalen skall rapporteras till förtroendemannen.

Förtroendemannen skall då överlägga med andra förtroendemän om vilka åtgärder som bör vidtagas, och resultaten av överläggningarna underställas medlemmarna för godkännande.

Ärenden som rör mer än en avdelning skall handläggas på liknande sätt av förtroendemännen på de berörda platserna. Arbetarna bör först söka få gehör för sina klagomål inom sin arbetsplats innan de tillkallar hjälp utifrån.

I de fall medlemmar av andra fackföreningar berörs av en konflikt bör man söka upprätta samarbete med dessa.

Vi skulle också vilja rekommendera att det finns åtminstone en förtroendeman per femton arbetare. Ju aktivare arbetarna är desto bättre och lättare kan det organisatoriska arbetet bedrivas. Man bör också välja en sammankallande på varje arbetsplats för varje arbetarkategori. Deras uppgifter blir att kalla till förtroendemannamöten på arbetsplatsen och fungera som delegater vid distriktsmötena. Övriga uppgifter kommer vi till längre fram.

Initiativet bör tas av arbetarna i de olika, distrikten. Det är ovidkommande huruvida det första steget tas genom verkstadsklubben eller direkt på arbetsplatsen och därefter genom klubben, så länge förtroendemännen väljs på arbetsplatserna och inte i fackförbundens lokalavdelningar. På detta sätt försäkrar man sig om ett sammanlänkande av officiella och icke-officiella aktiviteter genom att kontrollen från verkstadsgolvet får ett officiellt erkännande.

Efter att sålunda ha beskrivit hur verkstadskommittéerna kan upprättas och hur de samtidigt kan utgöra delar av den officiella fackliga rörelsen, skall vi nu visa hur rörelsen kan och måste utvidgas för att svara mot dagskraven.

Lokala industrigrenskommittéer

bör upprättas i varje distrikt. Man inser lätt att inget enskilt företag kan organiseras fullständigt innan arbetarna i andra företag tar liknande steg. Därför bör under utvecklingens tidigare skeden möten hållas med alla förtroendemän inom ett distrikt för att upprätta en administrativ industrigrenskommitté. Storleken på denna kommitté kommer att variera med distriktets storlek, varför vi överlämnar denna fråga till deras avgörande som upprättar kommittén. Dessa kommittéers funktioner är huvudsakligen att bedriva upplysningsverksam-

het och att samordna de vanliga arbetarnas verksamhet genom förtroendemännen. En kommitté tillhandahåller exempelvis information om de lokala avtalen och arbetsordningen på olika arbetsplatser. Denna kommitté skall då utgöra ett verktyg för att vidga och utveckla de olika organen så att arbetarna kan tillskansa sig så stor mak som möjligt.

Industrigrenskommittén bör inte göra intrång på verkstads klubbarnas områden utan ägna sig åt mer vittomfattande frågor som berör alla fackföreningar inom industrigrenen.

Såsom framgått har vi, vad den rent praktiska proceduren beträffar, riktat oss främst till verkstadsindustriarbetarna. Detta av den anledningen att kärnan till en större organisation redan har börjat framträda inom denna industrigren och låter os skönja en klar utvecklingslinje. Hittills har vi alltså visat hur man bildar en verkstadskommitté och en Verkstadsindustriarbetarkommitté på en ort. Dessa kommittéer bör inte ha någon verkställande makt utan deras enda uppgift skall vara att underlätta för arbetarna att fatta beslut och att förena sina krafter.

Verkskommittéer eller företagskommittéer

Nästa steg blir att påskynda verkstadskommittéernas utveckling genom att vid varje företag bilda en företagskommitté. För det ta ändamål bör alla förtroendemän från alla avdelningar inom ett företag samlas för att inom sig utse en kommitté som skal centralisera arbetet eller binda samman verkstadskommittéerna inom firman. Vi skall här söka klargöra behovet av en sådan utveckling. På samma sätt som det för produktionen är nödvändigt att alla lokala arbetsplatser inom ett företag samordnas ä det nödvändigt att samordna de olika verkstadskommittéernas arbete. Liksom det finns frågor som berör endast en avdelning finns det frågor som rör företaget som helhet. Företagskommitténs uppgift blir att se till att varje fråga och varje verksamhet som pågår blir känd inom alla avdelningar så att största möjliga uppmärksamhet kan mobiliseras så snart en viss fråga blir aktuell. Klagomål från arbetarna att de inte känner till vad som händer skulle bli mindre vanliga. Knepet att spela ut en avdelning mot en annan i syfte att sänka lönerna skulle kunna avvisas och så vidare.

Kollektivavtalet[1]

Rörelsen för kapitalismens störtande genom ett avskaffande av lönesystemet kan inte börja i parlamentet, i fackförbundsstyrelsen eller i de lokala fackföreningsavdelningarna utan måste utgå från verkstadsgolvet och bestå i att arbetarna fortlöpande skaffar sig allt större del i kontrollen.

Inte fred utan svärd. Att ta del i kontrollen innebär inte att arbetarna ingår i kompanjonskap eller förbund av något slag med arbetsgivaren eller påtar sig ett delat ansvar tillsammans med honom eller överhuvudtaget identifierar sig med honom på något sätt. Alla former av delägarskap – kollektivt eller individuellt – grundar sig på uppfattningen att exploatörens och den exploaterades intressen är identiska, medan de i själva verket är varandra helt motsatta och omöjliga att sammanjämka. Alla sådana förslag bygger på slug beräkning och försöker genom att vädja till den individuella vinningslystnaden korrumpera arbetaren och få honom att avstå från kollektiva aktioner tillsammans med sina kamrater. Delägarskap mångfaldigar endast profitörernas antal och stärker kapitalismen. Och det är ju kapitalismen som vi ska avskaffa.

Ingen form av förbund eller kompromiss med arbetsgivaren får förekomma. Vi kommer visserligen att tvingas förhandla med honom genom hans representanter under den dagliga rutinen på arbetsplatsen, men vi behöver inte tjäna eller backa upp hans intressen på något

[1] Jfr. W. Gallacher och J. Paton: *Towards Industrial Democracy: a Memorandum on Workers' Control.* Paisley Trades and Labour Council, 1917, cit. i Cole, se not 1.

som helst sätt så länge det är möjligt för oss att undvika det. Vi bör betrakta oss som erövrare av vårt eget hemland, vårt eget industriella område, vilket för närvarande befinner sig i händerna på en övermodig och tyrannisk inkräktare, och det vi lyckas vinna under vårt framträngande skall vi kontrollera *helt självständigt och utan inblandning.*

Första steget. Första steget måste vara att i varje industriområde och för varje industrigren upprätta ett system av verkstadskommittéer.

Nästa steg. Kommittéer är trots allt bara ett yttre maskineri och en levande solidaritet är nödvändig innan man kan skrida till handling. Låt oss därför se hur kommittéernas vidare uppgifter kommer att gestalta sig.

Endast arbetarnas egen handlingsförlamning eller deras bristande solidaritet kan förhindra att verkskommittéerna på mycket kort tid skaffar sig tillräcklig erfarenhet och auktoritet för att genom ett enda eller möjligen två eller tre stora avtal kunna åta sig hela företagets produktion. Om en allians kan komma till stånd med den organiserade tjänstemannarörelsen – vilket kommer att kunna ske så snart verkstadskommittéerna skaffat sig tillräckligt förtroende och inflytande för att kunna erbjuda ett fullgott skydd – kommer dessa avtal att kunna innefatta såväl planerings- och inköpssidan som tillverkning och konstruktion. Men till en början kommer åtagandena endast att omfatta det manuella arbetet. Avtalspriset, eller lönerna – ty det rör sig fortfarande om löner – kommer att tillställas verks kommittén i en klumpsumma av företaget och därefter utdelas till arbetarna av deras egna representanter eller funktionärer enligt ett ersättningssystem som de själva utarbetat och godkänt. Om, som troligt är, de olika yrkesförbunden vid denna tidpunkt ersätts av en enda stor industriell fackorganisation, kan dessa finansiella transaktioner handhas av dess distriktsstyrelse (som då skulle ersätta de olika yrkesförbundens samordningskommitté) i stället för av verkskommittén. Ett förnuftigt sådant förbund skulle troligen välja att slå samman sina med lemmars samlade förtjänster och sedan till var och en utbetala en regelbunden lön per vecka, månad eller kvartal, och därvid naturligtvis av mottagaren fordra ett visst redovisat minimiantal arbetstimmar för perioden.

En viktig detalj i alla avtal skulle vara en paragraf som begränsade kommittéernas ansvarsområde till själva produktionsprocessen. Detta innebär att de inte skulle kunna lastas för något produktionsstopp av vad slag det vara må eller göras ansvariga för förluster som kan uppstå i samband med sådana. De skulle inte heller påta sig ansvaret för att arbetet flyter friktionsfritt eller för upprätthållande av lugn och effektivitet inom industrigrenen som helhet.

Kostnaderna för kontrollen. Någon kanske invänder att det här skisserade förslaget skulle inkräkta i alltför hög grad på kommittémedlemmarnas ordinarie arbete och i motsvarande grad ställa krav på deras arbetskamrater att arbeta in deras löner. Det måste emellertid understrykas att denna tid används i arbetarnas intresse inom hela industrigrenen och att inkomstbortfallet därför helt bör belasta fackförbundskassorna. Och dessutom kommer kommittéerna, om de sköts väl och får det stöd de behöver, snart att se till att dessa kostnader mer än väl täcks genom höjda löner och bättre avtalspriser för alla.

Vad vi måste inse är emellertid att vi arbetare *redan nu betalar industrins förvaltningskostnader* utan att fördenskull få del i förmånerna. Ty varifrån, om inte från de pengar arbetarna arbetar ihop, kommer lönerna till den här av direktörer, förmän, kontrollanter, tidsstudiemän och spioner som den moderna industrin myllrar av? Dessa funktionärers antal kommer att kraftigt skäras ned på en demokratiserad arbetsplats och många typer kommer att helt försvinna. Eftersom arbetsgivaren för sin del inte längre har något intresse av kontroll kommer han endast att avlöna ett antal inspektörer för att kontrollera kvalitén på de produkter han får ut enligt avtalet. Själva förvaltningsfunktionerna kom mer att ha övertagits av kommittéerna och det blir därför deras sak att se till att avtalspriserna helt och fullt täcker kostnaderna för dessa. Företagskommittéernas och avdelningskommittéerna sammankallande

funktionärer kommer sakta men säkert att tränga undan och ersätta verkschefen och verkmästaren. Dessa sammankallande blir då heltidsanställda tjänstemän och kommer självfallet liksom resten av kommittéerna att regelbundet väljas av sina arbetskamrater.

Dödsstöten. Det är visserligen sant att t.o.m. när vi nått så långt har vi ännu inte avskaffat lönesystemet, men vi har undergrävt det. Kapitalismen kommer fortfarande att frodas, men för första gången i dess smutsiga historia kommer den att befinna sig i verklig fara. Med ett sådant grepp om den industriella apparaten som vi här har förutsatt och med en stor industriell fackorganisation, eller t.o.m. ett förbund av sådana organisationer bakom sig, skulle kommittéerna snart tvinga upp avtalspriserna till en punkt där de skulle närma sig produktionens fulla värde och därmed avskaffa profitörerna. Kort sagt kommer vi att ha en mäktig ekonomisk hävstång i vår hand med vilken vi, om vi använder den på ett förnuftigt sätt, kan störta hela det kapitalistiska systemet och ersätta det med verklig industriell demokrati.

W. Gallacher och J. Paton: Arbetarkontrollen[1]

Det är verkstadsdelegaterna från Bristol Siddeley Engine som under de två senaste åren visat vägen för arbetarkontrollen. Det finns en samordning av verkstadsdelegaterna inom Bristol Siddeley Engine som representerar de manuella arbetarna från de viktigaste B.S.E-fabrikerna i Coventry, Bristol, Watford och Sunderland. Denna samordning har resulterat i en studiegrupp bland arbetarna med uppgift att skriva en broschyr om förstatligande av flygindustrin och arbetarkontroll.

Detta markerar ett politiskt framsteg för rörelsen för verkstadsdelegaterna. Vi skall komma ihåg, att arbetarna inom flygindustrin har en lång politisk kamptradition. Rörelsen utvecklades på nytt inom denna industri under 30-talet efter dess förlamning genom 1922 års lock-out, generalstrejken 1926 och depressionen. Vissa nyckeldokument som beskriver denna utveckling inom flygindustrin har nytryckts i en betydelsefull studie över kampanjen för industriell demokrati i Storbritannien.

Studiegruppen bland arbetarna på B.S.E har redan gjort en kritisk analys av regeringens ‘stålplan’ och kommit överens om att denna plan inte får påtvingas arbetarna inom flygindustrin, något som Plowden rekommenderar.

Efter sina första möten utvidgades studiegruppen på B.S.E. inte bara till att omfatta arbetare inom A.E.U. utan också inom D.A.T.A. Ett av studiegruppens många möten ägde rum i Coventry i juni 1967 på en konferens om arbetarkontroll. En rad livfulla diskussioner fördes under dessa möten som tog upp de grundläggande problemen: t.ex. om det är möjligt för arbetarna inom flygindustrin att fortsätta att föra fram planerna på arbetarkontroll. De arbetare som deltog i diskussionerna var i allmänhet överens om det önskvärda och realistiska i att arbeta på de egna planerna för industrin. Det här innebär dock inte att de förväntar sig, att regeringen eller ledningen inom flygindustrin helt enkelt accepterar verkstadsdelegaternas plan på nationalisering och inrättande av arbetarkontroll. Men det verkar klart, att ju mer arbetarna inom flygindustrin studerar den nuvarande ägandestrukturen inom sin industri (och inom hela samhället) och ju hårdare de driver sin kampanj för arbetarkontroll, desto mer kan deras politiska idéer föras fram.

Det är föga troligt, att arbetarna inom flygindustrin kan driva igenom sina politiska intressen utan att överskrida de enkla slagordens stadium. En mängd arbetare inom flygindustrin har funnit det både önskvärt och nödvändigt att överskrida detta stadium. Detta innebär inte, att en plan från arbetarna inom flygindustrin för att reorganisera denna industri skulle ha stora

[1] ‘Workers Control’ Coates och Topham – McGildon och Kee, London 1969.

utsikter att lyckas om den fördes fram som ett isolerat politiskt mål. Det tycks uppenbart, att en ‘plan för flygindustrin’ borde sammanlänkas med en arbetarplan för byggnadsindustrin och en plan ‘för stålindustrin’. Detta för oss till frågan om fackföreningarna och det politiska handlandet.

Det är knappast förvånande, att studiegrupper bland arbetarna som den på Bristol Siddeley Engine i första hand arbetar på en plan för reorganisering av den industrin med utgångspunkt från den lägsta nivån: verkstaden. Delegaterna menar, att arbetarkontroll på företagsnivå kommer att upprättas i form av arbetarråd som innefattar det nuvarande systemet av verkstadsdelegater och verkstadsgrupper. Vissa av dessa strukturer är särskilt väl utvecklade inom en rad flygindustrifabriker. Arbetstilldelningen och frågorna i samband med verkstadsdisciplinen är redan i stor utsträckning lösta med detta demokratiska system. Det utgör en god grund för att utsträcka verkstadsdemokratin vid förstatligande. Idén om förstatligande av flygindustrin framkallar ingen entusiasm i sig själv. Järnvägs- och gruvarbetarnas nuvarande situation är ett negativt exempel Men verkstadsdemokratins praktiska möjligheter ger en omedelbar mening åt arbetarkontrollen. Arbetarna på B.S.E. säger klart och tydligt, att den sortens möjligheter uttrycks i deras krav: alla fackliga representanter på nationell nivå och på företagsnivå bör inom varje förstatligad industri väljas och ges mandat av arbetarna i verkstaden, inför vilka de är ansvariga och avsättliga (...)

(...) Parollen om fackligt oberoende har ofta, felaktigt, satts i motsatsställning till parollen om arbetarkontroll, med vilken den naturligtvis i själva verket är fullt förenlig. Men det är farligt att påstå att den fackliga självständigheten i lugn och ro kan syssla med sig själv, samtidigt som fackföreningarna söker finna former för medinflytande. Den verkligt självständiga arbetarkontrollen nödvändiggör dels en utsträckning av oberoende verkstadsmakt som uppnåtts i kampen, dels upprättandet av kommittéer som övervakar och står mot ledningens makt.

För att fylla denna senare funktion är det nödvändigt med valda råd – eller valda representanter. Fackföreningarna borde ansvara för valet av dessa råd eller representanter. Men det är inte omöjligt att arbetarna väljer två typer av representanter för att fylla två olika slags funktioner: fackföreningarnas vanliga defensiva roll, och de nya offensiva formerna för arbetarkontroll över ledningen.

Ett faktum är att vissa råd utgår från en önskan att ge praktiska rekommendationer för hur saker och ting borde ändras för att utvidga den industriella demokratin. Men det verkliga problemet är hur folk skall kunna stimuleras att uttrycka ett sådant krav. Alla de reformistiska lösningarna kan lätt sugas upp av den etablerade maktapparaten, det behöver inte längre bevisas. Detta var Wilsons stora fel, han som innan valet gav sken av att vilja mobilisera arbetarklassens initiativ till en explosiv skapande kraft, och som efter valet visade sig vara fullkomligt nöjd med att spela samma manipulationsroll som sina föregångare.

(...) En del av rapporten ställer förslag på denna typ av strukturreformer. Den består av speciella förslag angående arbetarnas informationsrätt. Rapporten tar upp fyra områden, om vilka företagen borde tvingas att förse arbetarna med information.

De är så viktiga att vi vill publicera dem i deras helhet tillsammans med argumenten för en sådan information. Rapporten säger:

‘På samma sätt som staten måste ha tillgång till en bred information om företagen, om den skall kunna sprida en effektiv samhällsinformation och göra en verklig ”planering”, på samma sätt måste fackföreningarna också känna till företagen, om de skall kunna försvara medlemmarnas intressen och på jämställd fot delta i ledningen av utvecklingen. Vi anser att den eller de fackföreningar som organiserar arbetarna på ett företag borde ha tillgång till den information de behöver för ett effektivt medinflytande.

Ifråga om fackföreningarnas information är de viktigaste rubrikerna:

1. Arbetskraft och löneproblem

Arbetskraft, arbetskraftsöverskott; anställnings- och personalutvecklingsplan; frånvaro- och sjukdomsfrekvens; olycksfrekvens; planer för säkerheten inklusive lärotiden; annan lärotid; arbetskostnad per produktionsenhet; metoder för löneutbetalning; tillsättande av högre tjänstemän och ledning; direktörernas och de högre tjänstemännens kvalifikationer. (Arbetsgivaren borde t.ex. vara skyldig att informera sina arbetare om överenskommelser som träffats med andra arbetsgivare för att inte anställa deras nyanställda arbetare.)

2. Kontrollfrågor

Detaljer om de företag i vilka aktier innehas, om dotterföretag och närstående bolag; kontroll av aktieägarnas vinster; den interna ledningens struktur och beslutsansvarighetens definition.

3. Utvecklings-, produktions- och investeringsfrågor

Viktiga förändringar som föreslås ifråga om arbetsmetoder och/eller arbetskraftsbehov; orderstockens tillstånd och profit- och förlusttendenser; planer för forskning, utveckling och investeringar; inköpspolitik.

4. Pris- och vinstfrågor

Pris- och vinststrukturer; överskott; utvecklingsfinansiering.

Det år viktigt att klargöra hur denna information skall ges. På samma sätt som bolagen ger årliga rapporter till sina aktieägare, kan de göra årliga rapporter till sina arbetare, rapporter som i vid mening täcker detta ämne i allmänna termer och framförs på ett förståeligt sätt. Men utöver detta borde fackföreningarna ständigt ha tillgång till mer detaljerad information i dessa ämnen. Ledningen skulle kunna få ha en begränsad rätt till sekretess, men enbart när den kan visa att publicerande av informationen eller dess överförande till fackföreningarna skulle kunna försätta företagets intressen i fara.'

Listan innehåller viktiga ämnen och den bör diskuteras i detalj. Fackföreningsmedlemmarnas mål borde vara att utsträcka den så att deras inflytande kan öka: här kan vi notera att två viktiga teman saknas, nämligen frågan om avskrivningarna och den allmänna frågan om lagren. De skulle naturligtvis kunna fogas till stycket under rubriken 'finansiering och utveckling'.

I många år har vi upprepat, att det skulle vara helt felaktigt för en fackförening att acceptera en inkomstpolitik innan man uppnått dylika maktbefogenheter: och detta på grund av det enkla skälet, att arbetarna aldrig kan undgå risken att bli lurade så länge de inte har lika mycket information om kapitalisternas inkomster som arbetsgivarna har om de anställdas. Det skulle betyda ett stort steg framåt om T.U.C., efter att studerat och utvecklat de problem som reses i rapporten, officiellt tog död på inkomstpolitiken och vägrade diskutera en ny inkomstpolitik innan ett återställande av den fulla sysselsättningen och inrättandet av denna typ av information åstadkommits. Under tiden skulle verkstadsdelegaterna kunna utöva effektiva påtryckningar på sina arbetsgivare så att dessa får tillfälle att visa sig lika 'smidiga' vad gäller 'affärshemligheten' som Labourpartiets rapport antyder.

Förtroendemännens reglemente[1]

Reglemente och stadgar för den nationella rörelsen för förtroendemän och arbetarkommittéer under världskriget 1914-1918.

[1] Citerad i Wal Hannington, *Industrial History in War-time*, Lawrence and Wishart, 1940, Appendix I.

Organisation

Basenheten utgörs av verkstadskommittén, vilken består av förtroendemän valda på de olika avdelningarna.

Förtroendemännen skall väljas utan hänsyn till vilken fackförening de tillhör.

Företagskommittén skall bestå av representanter från avdelningskommittéerna.

Lokal- eller distriktskommittén skall bestå av representanter från de olika företagskommittéerna.

Det Nationella administrativa rådet skall bestå av ett överenskommet antal representanter som skall utses genom en omröstning inom alla de anslutna lokalkommittéerna.

Ingen kommitté skall ha verkställande makt utan alla frågor om verksamhetens uppläggning och genomförande skall avgöras av arbetarna på arbetsplatserna.

Principer

Direkt representation från arbetsplatserna i kommittéerna. Kontrollen över verksamhetens uppläggning och genomföran de ligger hos arbetarna på arbetsplatserna.

Syften

Att förskaffa sig en ständigt ökande kontroll över arbetsplatsförhållandena och regleringen av anställningsvillkoren, samt att organisera arbetarna på klassbasis för att befrämja arbetarklassens intressen till dess att arbetarnas seger är tryggad.

Ekonomi

Medlemmarna skall bidra med en penny per vecka till verkstadskommittén.

De anslutna företagskommittéernas avgift till lokalkommittén skall vara en penny per månad och medlem.

De anslutna lokalkommittéernas avgift till Nationella administrativa rådet skall vara en penny per kvartal och medlem.

Verkstadsreglemente

Arbetsgivaren skall inte ha något som helst inflytande över valen till företagskommittéernas.

Alla förhandlingar om frågor som uppkommer på arbetsplatsen skall ske genom förtroendemännen som skall vara arbetarnas erkända talesmän.

Inga individuella uppgörelser får träffas mellan arbetarna och representanter för arbetsgivarna.

Varje föreslagen förändring av existerande rutiner och arbetsvillkor på de olika avdelningarna skall först meddelas förtroendemännen på avdelningen genom företagskommitténs sekreterare.

Förtroendemän och erforderliga funktioner skall väljas för en period av sex månader och omval skall kunna ske.

Täta arbetsplatsmöten skall hållas för att rapporter skall kunna avges om hur arbetet fortskrider.

Alla tvistefrågor skall hänskjutas till arbetarna för omröstning.. .

Vad som hände i Leeds[1]

Rapport från arbetar- och soldatdelegaternas råd[2]

Fjärde resolutionen antagen på Leedskonventet, Arbetar- och soldatråd:

> ‘Konferensen uppmanar de representerade sammanslutningarna att genast i varje stad och på alla kommunala nivåer upprätta Arbetar- och soldatråd för att igångsätta och samordna arbetarklassens ansträngningar att genomföra de handlingslinjer som fastslagits i föregående resolution, och för att outtröttligt arbeta för en fred stiftad av .folken i de olika länderna och för den internationella arbetarklassens fullständiga politiska och ekonomiska frigörelse. Dessa råd skall också ständigt vara på sin vakt mot och bekämpa varje angrepp på den industriella och medborgerliga friheten, ägna särskild uppmärksamhet åt de i industrin anställda kvinnornas villkor och allmänt understödja fackföreningarnas verksamhet, aktivt vidtaga åtgärder för att stoppa spekulationen i mat och andra livsförnödenheter och ägna sig åt frågor rörande pensioner till sårade och invalidiserade soldater och underhåll till inkallades familjer, samt anordnandet av adekvat skolning och utbildning för krigsinvalider och anskaffande av passande och lönsamt arbete för dem som återvänder till det civila livet. Dessutom bör initiativtagarna till denna konferens utses till en Provisorisk kommitt vars uppgift skall bli att bistå vid upprättandet av lokala arbetar- och soldatråd och att allmänt arbeta för de handlingslinjer som denna konferens fastslår.’

Motionen framlades av W. C. Anderson, M. P. (riksdagsledamot), med stöd av Robert Williams. När W. C. Anderson lade fram sitt förslag inför mötet sade han:

> ‘Att döma av tidningsreferaten betraktas denna fjärde resolution som olycksbarnet bland resolutionerna, varför jag lägger er den alldeles särskilt varmt om hjärtat. (Bifallsrop) Häromdagen läste jag en artikel i den gamla kära viktorianska tidningen *Morning Post* – (skratt) – som slår fast att det är den fjärde resolutionen som verkligen betyder något och att den inte bara är en samling tomma ord, Man skriver: ‘Denna resolution är en klar kränkning av lagen eftersom den uppmanar till brott mot den militära disciplinen och de militära myndigheterna.’ (Bifallsrop) ‘Denna resolutions motionärer och de som handlar i dess anda kan ådömas stränga straff.’ (Skratt) ‘Det är därför otänkbart att regeringen med vett och vilja kan tillåta sådana handlingar.’ Jag framlägger emellertid min motion utan några ursäkter av vad slag det vara må, och är det så att man är ute efter brottslingar (talaren svepte med armén ut över den fullpackade salen) så kan man ju få sitt lystmäte i den här salen. (Bravorop) Jag vill dock gärna understryka att resolutionen inte avser att bryta mot de militära plikterna. Vad vi säger är endast att både soldater och arbetare är människor i lika hög grad, och att som sådana har mänskliga rättigheter, och sedan får tidningarna gärna tjuta mot oss tills de blir blå i ansiktet om de har lust. (Bravorop) Om vi ska kunna få till stånd rättvisa åt soldaterna och åt deras hustrur, änkor och barn, och om vi ska få till stånd industriell frihet för arbetarna, då måste arbetaren och soldaten räcka varandra händerna och samarbeta. (Bravorop) Men detta är ju revolution, säger man. Om revolution innebär att en hittills utblottad klass; tillskansar sig politisk makt, om revolution innebär att vi i framtiden inte kommer att finna oss i

---

[1] *What happened at Leeds, Council of Workers’ and Soldiers’ Delegates*. Pelican Press, 1917, s. 13- 14.

[2] Pamflettens inledning lyder som följer:
Vid konventet i Leeds den 3 juni deltog 1 150 delegater från olika demokratiska sammanslutningar. Dessa var representerade på följande sätt:
Lokala fackliga samarbetsorgan och lokalavdelningar av Labour Party 209 delegater, Fackliga organisationer 371 delegater, Independent Labour Party 294 delegater, British Socialist Party 88 delegater, Andra socialistiska sammanslutningar 16 delegater, Kvinnoorganisationer (innefattande Women’s Labour League, Women’s International League och Women’s Cooperative Guild) 54 delegater, Andra organisationer (innefattande vuxenskolor, kooperativa föreningar, Union of Democratic Control, National Council for Civil Liberties, fredsföreningar och Första-maj-kommittéer) 118 delegater.
I den fjärde resolutionen som antogs upprättade man ett arbetar- och soldatråd, och utsåg såsom medlemmar i dess centralkommitté de tretton initiativtagarna till konferensen: H. Alexander, Charles G. Ammon, W. C. Anderson, M. P., C. Despard, E. C. Fairchild, J. Fineberg, F. W. Jowett, M. P., George Lansbury, J. Ramsay McDonald, M. P., Tom Quelch, Robert Smillie, Phillip Snowden, M. P., och Robert Williams.

vad vi hittills har fördragit, att det förgångnas bedrägeri och fattigdom kommer att försvinna, då vill jag säga att ju förr vi får en revolution i det här landet desto bättre. (Bravorop) ...

... Först av allt skall vi söka upprätta en starkare och mer levande kontakt mellan Storbritanniens och Rysslands demokratiska system och med de demokratiska systemen i alla andra länder ...'

14. Arbetarråden i Tyskland (1918-20)

Eugène Levine: Rapport från den första rådskongressen

I de lönsamma företagen klarar arbetarklassen gott och väl sitt uppehälle under det att den i övriga företag tvingas arbeta med förlusträkning. Och vi har sett de tyska företagarnas försök, när de förklarar sig beredda att överföra de olönsamma företagen i arbetarnas händer. Och det finns ytterligare en fara, en praktisk fara till yttermera visso. Arbetarnas kontroll gör att de kan ingripa i företagssystemet, något vi godkänt. Men när dessa ingripanden har vägletts inte av det allmänna intresset, utan endast av det enskilda företagets, har följande kunnat inträffa: råvarorna uteblir och i rådsledningen inom ett litet företag befinner sig en ytterligt orolig kamrat som förklarar: 'Mitt främsta problem är att få igång vårt företag så att mina kollegor kan få arbete.' Han utnyttjar alla sina kontakter och uppnår att detta lilla företag får mer kol än ett annat som sysselsätter tio gånger fler arbetare. Företagspatriotismen omöjliggör alltså en rättvis fördelning av råmaterial; men en schematisk fördelning är inte heller möjlig. En fördelning per huvud skulle också vara orättvis, eftersom ett företag på 10 000 arbetare och ett på 100 arbetare står i ett förhållande en på hundra. Men det är nödvändigt att ge hundra gånger mindre kol till det lilla företaget även om det skulle vara mycket mer lönsamt att slå igen det lilla företaget och överföra de hundra arbetarna till ett storföretag och integrera dem där. Det finns en fara inom arbetarklassen som ännu inte är bildad: det är faran att idén om deltagandet i kontrollen av företagets verksamhet helt plötsligt förvandlas till en primitiv och antisocialistisk företagspatriotism. Men innebär det faktum, att faran blir särskilt akut när fabriksrådet ingriper och får inflytande på fördelningen av råmaterial och arbete, att vi helt måste tillbakavisa idén om fabriksråd? Naturligtvis inte. I Ryssland blev utvecklingen en helt annan på grund av följande orsaker: samtidigt med kontrollen över företagen utbröt Oktoberrevolutionen; denna omvandlade fabriksråden till andra organisationer. Ty alltifrån det ögonblick då proletariatet kommer till makten, upphör råden att vara revolutionens drivkraft för att istället bli en sorts rutinapparat för regeringen. De fick till uppgift att i enlighet med regeringens linje sköta fördelningen av råmaterial. Situationen blev då annorlunda. Kontrollfrågan kom i bakgrunden ty i och med förstatligandet kunde man själv välja ut företagen och slapp lämna över det till företagarna.

Socialisering av och arbetarkontroll över produktionen

Det är inte så lätt att skala fram den egentliga ekonomiska rådstanken ur det totala sammanhanget, teorin om det renodlade rådssystemet. Uttalanden av de ledande männen och de officiella, programmatiska formuleringarna från Centralrådet, plenarförsamlingen och arbetarrådens USPD-fraktion är vad rör det ekonomiska området rätt allmänt hållna. För det mesta inskränker de sig till att kräva, att företagsråden skall ha rätt till kontroll över produktionen och till medverkan vid socialiseringen. Som vi sett, var det de politiska frågorna som dominerade under rådsrörelsens första tid i Berlin. Senare inriktade man sig mera på att formulera grundläggande principer och framför allt på att organisatoriskt bygga ut rådssystemet, men ägnade inte särskilt stor uppmärksamhet åt de konkreta ekonomiska problemen.

E. Däumig, teoretikern för Berlins arbetarråd, gick i allmänhet inte in på enskilda ekonomiska frågor, men förknippade å andra sidan ständigt uppgiften att politiskt erövra makten med 'proletariatets aktiva och medbestämmande andel i produktionsprocessen. Genom råds-

systemet skall arbetarna bli med-regerande i stället för regerade, medarbetare i stället för detaljarbetare och löneslavar'. [1] Det står emellertid klart, att rådsrörelsen i Ruhr-området och Mellantyskland ägnade sig mera eftertryckligt åt de ekonomiska problemen (särskilt socialiseringen och organisationen av företagsråd) än rådsrörelsen i Berlin, och de har också i större utsträckning bidragit till att lösa dessa problem. [2]

R. Müller har klart angivit denna skillnad: 'I storstaden Berlin var situationen annorlunda än i landsbygdens industriområden. Det fanns inga gruvor och heller inga andra företag som ansågs mogna för socialisering. Man väntade sig av den socialistiska stadsförvaltningen att den skulle ta initiativet i fråga om de kraftverk och transportföretag, som ännu var i privat ägo. Vad gällde omedelbar socialisering av den rikhaltiga och mångsidiga förädlingsindustrin och bankerna var visserligen arbetare och anställda helt inne på den linjen, men de folkvalda och centralrådet gjorde ingenting på detta område. Åtskilliga arbetarråd försökte planlöst och efter eget gottfinnande att 'socialisera' sitt företag. Arbetarråden försökte utöva någon form av kontroll- och medbestämmanderätt inom företagen. I brist på instruktioner handlade de därvidlag självständigt. Resultatet blev strejker och andra konflikter, som emellertid bröts av fackföreningarna och centralrådet Socialdemokratiska regeringsmedlemmar och fackföreningsledare sökte vinna de upproriska arbetarna, anställda och tjänstemännen för en politik baserad på arbetsgemenskap. Endast mycket långsamt lyckades de revolutionära ledarna med att koordinera rörelsen och inrikta den mot mera konkreta krav, som under rådande förhållanden måste inskränkas till att gälla kontroll- och medbestämmanderätt åt arbetarna resp. företagsråden'.[3] Vi har redan sett, hur detta sedan utvecklade sig.

Trots allt detta var de ledande männen medvetna om att problemet med den ekonomiska nydaningen var av stor betydelse. Det var emellertid kontrollen över produktionen, d.v.s. sträng övervakning av företagarna från arbetarrepresentanternas sida, som syntes dem vara det väsentliga, detta inte minst utifrån politisk synpunkt: Företagarens politiska inflytande över företaget måste brytas, och man måste förhindra eventuella sabotage mot den fredliga produktionen och den begynnande socialiseringen. Dessutom borde man 'ge proletariatet fullvärdiga, påtagliga och ärliga garantier för att det inte längre skall vara objekt, utan i stället subjekt, i den statliga och ekonomiska organisationen', så att 'lugn och förtroende, arbetslust och arbetsglädje åter kan slå rot i det tyska folket'.[4]

Och för det andra hade man tänkt sig att arbetarna genom att utöva kontroll över produktionen skulle skolas för socialiseringsuppgifterna. idén om den socialistiska revolutionen som en enorm uppfostrings- och utbildningsuppgift spelade en avgörande roll för *Däumig* och hans vänner. Centralrådet för Berlins arbetarråd startade i samarbete med den fria högskolan kurser för att utbilda arbetarråden, och gjorde upp planer för en 'proletär övergångsskola', som skulle 'förbereda proletärerna för att överta uppgifter inom förvaltningsapparaten, i ekonomiska företagsledningar och i företagsråd', samt 'upphäva de privilegiera de klassernas

---

[1] 'Arbetarrådet', årg. 1, nr 10, s. 4.

[2] Detta faktum spelade en avgörande roll på konferensen för grundandet av Hanes företagsradscentral den 27.7.1919, och var då föremål för skarpa dispyter mellan *W. Koenen* och folket från Berlin. (Protokoll Halle) I sin broschyr, *Radssocialism*, Berlin u.a. (1920) presenterar *Friedrich Minck* teorin om det renodlade rådssystemet på ett sätt som accentuerar alla dess svagheter, frasrikt, abstrakt, perfektionistiskt vad gäller organisationsfrågor, utan varje känsla för de praktiska kraven. Denna broschyr publicerades av arbetarrådets förlag och skulle tydligen föreställa något slags programskrift för den ekonomiska politiken.

[3] 'Inbördeskriget', s. 148 f., se även Müller, *Kejsardömet*, bd 2, s. 107 ff.

[4] 'Arbetarrådet', årg. 1, nr 10, s. 4.

utbildningsmonopol'.[1] Bildandet av tidskriften 'Arbetarrådet' och försöken att höja denna över de dagspolitis ka agitationstidningarnas nivå faller också inom ramen för dessa försök.

Arbetarnas kontroll över produktionen (med arbetare avses både manuellt och intellektuellt sysselsatta) skulle, vilket redan benämningen utsäger, inte innebära att den privatkapitalistisk företagaren störtades, d.v.s. den innebar inte någon socialise ring. Denna kontroll skulle till en början betyda, att företagsrå det övervakade företagarens verksamhet genom att få insyn i företagets alla tekniska, företagsekonomiska och finansiella: aspekter. Samtidigt krävde man att företagsrådet skulle få *medbestämmanderätt* på lika villkor i viktigare frågor. Med detta ville man emellertid *inte* inkräkta på företagsledningens rätt att självständigt sköta den löpande verksamheten och ge personalen härför erforderliga direktiv.[2]

Vid stridigheter mellan företagsledning och företagsråd tänkte man sig att avgörandet skulle träffas av det arbetarråd, som hade närmast högre rang. Detta skulle i själva verket – trots att de gamla företagsledningarna fortfor att existera – innebära, att det utslagsgivande ekonomiska inflytandet flyttades över från företagarens till arbetarnas sida. Detta resultat var naturligtvis avsiktligt; ty arbetarnas kontroll över produktionen – mycket ofta kallad 'företagsdemokratisering' – skulle utgöra första steget mot en socialisering av ekonomin. Kontrollen över produktionen inom ramen för rådssystemet var avsedd att förbereda socialiseringen genom att 1. beröva företagarna deras maktposition inom företaget, 2. skola arbetarna inför företagslednings-uppgifterna, och 3. inom rådssystemet skapa en organisation för totalekonomisk planering och ledning. Det gällde alltså – som *R. Müller* uttryckte saken på en företagskonferens – att för närvarande övervaka och reglera produktionen i samarbete med företagsledningen, medan man samtidigt blev klar över de kommande uppgifterna, 'då det gäller för oss att fortsätta produktionen utan företagarna'.[3]

Man förvånar sig knappast över att diskussionen kring produktionskontrolleps innehåll och betydelse allt oftare kom att ta upp tanken på att omedelbart förverkliga det slutmål man hoppades på, och antingen direkt överföra produktionsledningen på företagsråden eller åtminstone att inte längre jämställa företagsledning och företagsråd, utan låta den förra bli underordnad den senare. Men ledarna motsatte sig med skärpa dylika idéer. I sitt ovannämnda tal betonar *R. Müller* ytterst eftertryckligt, att företagsledarna i en socialiserad ekonomi enligt hans åsikt *inte* bör väljas av företagsråden, utan av de regionala arbetarråden, eftersom man annars riskerade en alltför snabb omsättning av personal inom företagsledningen. Och man får aldrig låta företagsråden utöva självständig ledning av produktionen – vilket man på sina håll fordrat.[4]

Det går inte längre att klargöra i vilken utsträckning företagsråden i Berlin i praktiken börjat att – som *Müller* uttrycker saken – 'planlöst, efter eget gottfinnande socialisera sina företag.' 'Arbetarrådet' relaterar endast ett fall, där ett företagsråd gjort anspråk på att överta företagsledningens rättigheter och även utövat dem med viss framgång – men detta skedde i samförstånd med företagaren.[5]

---

[1] *Däumig*, Protokollet från-USPD:s partikongress i mars, s. 103 o. s. 232, 'Arbetarrådet', årg. 1, nr 10, s. 24 o. nr 11, s. 24. Även i fortsättningen spelade utbildningsproblemet en stor roll i 'Arbetarrådets' spalter. Värd att nämna är en artikel av F. Fricke i årg. 1, nr 35, s. 4, och nr 43, s. 16, resp. årg. 2, nr 8, s. 12 ff. På arbetarrådets förlag publicerades också en broschyr av F. Fricke, *Rådsbildningens roll i den pågående klasskampen*, 1920. Se vidare referat och diskussioner rörande utbildningsfrågor, protokoll VV av d. 28.3, bd 4, IML 11/14, blad 92 ff. och protokoll VR av d. 19.3, bd 7, IML 11/7, blad 1 ff.

[2] Den mellantyska rådsrörelsen har formulerat och penetrerat problemet med kontrollen över produktionen mycket noggrannare än rådsrörelsen i Berlin, framför allt under kampen om företagsrådens rättigheter.

[3] 'Arbetarrådet', ärg. 1, nr 27, s. 7 ff.; se även Müller, *Kejsardömet*, bd. 2. s. 110 f.

[4] Det framgår tydligt att detta skiljer sig från syndikalismens idéer.

[5] Årg. 1, nr 26, s. 12 ff.

Som regel fick Berlins företagsråd aldrig tillfälle att samla några praktiska erfarenheter av kontroll eller ledning över produktionen. Det var därför som deras bidrag till den mycket livliga diskussionen i arbetarrådet inskränkte sig dels till en principiell diskussion av rådstanken, dels till den yttre organisationen av ekonomins nydaning. Deras förslag innehöll i allmänhet inga fantasterier, utan var uppfyllda av det tunga ansvaret för en ordnad ledning av ekonomin. Man betonade ofta och med eftertryck, att arbetarna inte borde överskatta sin förmåga, och att fortsatt samarbete med företagare och anställda i ledande befattningar vore ytterst önskvärt. Idéerna rörande rådssystemets yttre utformning uppvisar stundom en högt utvecklad organisatorisk förmåga.[1]

Det ekonomiska rådssystemets grundidéer diskuterades emellertid i 'Arbetarrådet' (och därmed inom rådsrörelsen i Berlin) mest djupgående och genomtänkt av en man, som egentligen inte direkt hörde hemma bland de revolutionära funktionärerna och USPD-arbetarråden, nämligen den marxistiske författaren Karl Korsch.[2] I sin korta artikel 'Socialiseringsfrågan före och efter revolutionen' börjar han med att konstatera, att socialdemokratin aldrig kommit fram till något klart begrepp om vad som menades med det 'församhälleligande av produktionsmedlen' (socialisering), som marxisterna krävde. Man hade endast haft oklara idéer om å ena sidan 'förstatligande', å andra sidan 'socialisering' i bemärkelsen kooperativ behovsekonomi. Ingen av dessa båda möjligheter kunde emellertid komma i fråga under förhandenvarande situation. För 'socialisering' var arbetarna inte mogna, 'en sann samhällelig anda växer endast långsamt fram'. Ett mera omfattande 'förstatligande' å andra sidan skulle med de givna förutsättningarna innebära byråkrati, dödande av allt initiativ, förlamning av samhället. Dessutom skulle förstatligandet inte medföra den typ av socialism, som arbetarna krävde. 'Arbetarklassen i sig blir inte friare och dess livs- och arbetsvillkor blir inte mera människovärdiga av att en av regeringen tillsatt tjänsteman ersätter en av privatkapitalisterna tillsatt företagsledare.' Arbetarna har insett detta. Därför kan de inte längre tänka sig en form av socialisering, som inte på ett eller annat sätt tar hänsyn till 'den industriella demokratin, d.v.s. till den direkta kontrollen och det direkta medbestämmandet över varenda industribransch, eller om möjligt över varje enskilt företag; en kontroll, som skall utövas av de företagsanställda själva och av organ som de utvalt'.

Kravet på 'socialisering' innebär i dag således två krav, som organiskt kompletterar varandra: kravet på kontroll 'uppifrån', genom en planerad ledning och fördelning av produktionen, och kravet på kontroll 'nerifrån', genom de manuellt och intellektuellt arbetande massornas direkta medverkan. 'Och metoden att säkert och snabbt förverkliga båda dessa artikulerade krav på socialisering, är det rådssystem, som man i dag talar så mycket om och begriper så litet av'.

(Ur: Peter von Oertzen, Arbeiterräte in der Novemberrevolution, Düsseldorf, Druste Verlag, 1963, s. 99-103.)

Till befolkningen i Ruhrdistriktets kolgruveområden! (jan 1919)

Den arbetar- och soldatrådskonferens, som den 14 januari sammanträdde i Essen, med deltagare från alla fackföreningsanslutna gruvarbetarorganisationer, har beslutat att på egen hand och omedelbart ta itu med socialiseringen av kolbrytningen. Dessa korta ord inrymmer fakta av oerhörd betydelse. I och med detta beslut har den politiska revolutionen blivit till en social och ekonomisk revolution. Socialisering – det är ett ord, som många inte fattar innebörden av. Det innebär, att det skall bli slut på företagarens utsugning av arbetaren, att de

---

[1] Jfr t.ex. de ur praxis framvuxna företagsstatuterna för AEG, Henningsdorf, lokomotivfabriken. 'Arbetarrådet', årg. 1, nr 16, s. 15 f., vidare nr 16, s. 4, nr 17, s. 23, nr 18, s. 9 o. 11 ff., nr 19, s. 9, nr 22, s. 13 f., nr 24, s. 9.
[2] 'Arbetarrådet', årg. 1, nr 19, s. 15 f. Jfr. även ibidem, årg. 2, nr 7, s. 6 ff.

stora företagen skall tas ifrån kapitalisterna och bli folkets egendom. Ingen skall längre bekvämt kunna bli rik på andras arbete, utan de arbetande skall själva njuta frukterna av sitt arbete. Vi skall börja med gruvorna, med mineraltillgångarna, som rätteligen i högre grad än allt annat tillhör hela folket, inte några få privilegierade människor.

Konferensen har tillsatt en folkkommissarie, distriktsdomare *Ruben*, som skall genomföra socialiseringen. Till sin hjälp har han tre bisittare från varje socialistiskt parti, från de oavhängiga och från Spartakusgruppen, och dessa skall gemensamt gripa sig an med socialiseringsuppgifterna.

Hela konferensen präglades av samma bild, av alla socialistiska gruppers gemensamma, målmedvetna arbete med socialiseringens praktiska uppgifter, och det är nu absolut nödvändigt, att alla industriområdets socialistiska arbetare – och ännu flera – går samman för att gemensamt arbeta för socialismens stora mål.

Det är emellertid inte meningen, att folkkommissarien och hans bisittare i likhet med de gamla myndigheterna skall ordna allt uppifrån, utan de skall bäras av förtroendet från alla arbetare. Därför har man beslutat att bygga upp socialiseringen på rådssystemet. Bli nu inte rädda för detta ord, och tänk inte genast på bolsjevism och andra hemska ting. Beslutet innebär endast att allt det uppfylls, som gruvarbetarna i åratal krävt för sina representanter i gruvorna. Det är väl likgiltigt, om man kallar representationen för ett utskott eller ett råd. För varje grupp skall arbetarna ha en förtroendevald, som har att bevaka gruppens angelägenheter, och särskilt då ackordssättningen och föreskrifterna för arbetarskyddet. Gruppernas samtliga förtroendevalda inom ett schaktområde väljer sedan ett gruvråd, som tillsammans med företagsledningen skall reglera schaktområdets alla angelägenheter. Gruvrådet skall bestå av en tekniker, en handelstjänsteman och upp till tre medlemmar ur personalstyrkan. För varje gruvområde skall det väljas ett gruvområdesråd. De 20 gruvområdesråden i kolgruveområdet väljer sedan centralgruvrådet, som övervakar folkkommissariens och hans bisittares verksamhet. Med en sådan uppbyggnad har man säkrat arbetarnas medbestämmanderätt i såväl mindre som större angelägenheter. En av folkkommissariens första uppgifter kommer att vara att tillsammans med gruvarbetarnas yrkesorganisationer skapa tariff-reglerade löner för hela området. En sådan uppgift kan naturligtvis inte lösas i en handvändning. Förutom att reglera lönefrågan måste man också söka åstadkomma en sänkning av livsmedelspriserna, ty löneökningar är ju meningslösa, om de som hittills åtföljs av ständigt stigande livsmedelspriser.

Det ligger i arbetarnas eget intresse att visa disciplin och solidaritet, även om situationen under den första perioden efter det olyckliga krigssammanbrottet inte skulle utveckla sig fullt så gynnsamt, som vi alla önskar. Men vi är ju nu förvissade om att vi inte längre arbetar åt kapitalisterna, utan åt oss själva och åt folket som enhet, och om att de av arbetarna själva valda samvetsgrant prövar situationen och ser till, att arbetarnas villkor förbättras så långt det bara är praktiskt möjligt.

Hela vårt folk står inför samma uppgift som småhandlaren, som återvänt från kriget och måste bygga upp sin affär från början. Vårt land är en enda stor ruinhög, vad ekonomin beträffar, och det är endast genom hårt arbete och hård självdisciplin som vi kan komma ifrån det rådande eländet.

Vi uppmanar er härmed allvarligt, att genast och överallt upphöra med strejkerna. Det största och viktigaste kravet har blivit uppfyllt: gruvorna har blivit folkets egendom. Nu gäller det att bygga vidare på vad vi uppnått, så att varenda arbetare kan få del av socialiseringens goda frukter. Den uppbyggnaden kan endast lyckas under förutsättning att det ekonomiska livet hålls igång. Att i dag, sedan socialiseringen genomdrivits, fortsätta att strejka, skadar endast er

själva och era arbetskamrater. Den som fortsätter att strejka, sätter krokben för oss just då vi slutgiltigt söker bli kvitt kapitalismen, han hjälper kapitalismen och skadar socialismens sak.

Arbetare, se er omkring med öppna ögon.

Kapitalismen hoppas hett och innerligt på att socialiseringsarbetet skall bryta samman till följd av er oenighet. Kapitalismen kommer att skicka på er mutade agenter, som skall pracka på er oöverlagda krav och hetsa er till vilda strejker. Ta er en titt på de människor, som nu, efter socialiseringen, fortfarande vill få er att strejka!

Dessa människor vill er inget gott. På konferensen i Essen har representanter för alla era organisationer uttalat sig för socialiseringen och mot strejker – de fria fackföreningarna, de kristliga fackföreningarna, Hirsch-Dunkers fackförening och den polska fackföreningen. Alla de socialistiska partierna: Socialdemokratiska majoritetspartiet, de Oavhängiga och Spartakisterna uppmanar er att återuppta arbetet. De som fortfarande manar till strejk är antingen farliga dumsnutar eller kapitalismens agenter.

Ta er i akt för sådana människor och tillrättavisa dem eftertryckligt. Låt er inte terroriseras av en okunnig minoritet, av omogna pojkar, dumbommar och kapitalistknektar. Tänk på att ni är män, som vet vad ni vill.

Ni måste själva försvara er nyvunna socialistiska frihet.

Där så behövs, kan ni få skydd och hjälp av arbetar- och soldatråden. Vi önskar ingen militarism, ert eget folkförsvar räcker till för att försvara socialismen. Välj ofördröjligen företagsråd. Valordningen kommer att publiceras i tidningarna. Företagsråden garanterar, att alla era förnuftiga krav accepteras. Härigenom blir strejkerna ett föråldrat hjälpmedel. Det är bättre med rådssystem än med strejker.

En av rådssystemets allra första uppgifter kommer att bli att rättvist och likformigt reglera hela områdets lönesättning. Ha förtroende för de ledare ni själva valt!

Vi måste uppnå enighet, beslutsamhet och insiktsfullhet. Det är oss likgiltigt, vilken fackföreningsorganisation eller politisk grupp ni tillhör. Vi manar varenda klassmedveten och socialistiskt inriktad medborgare till samarbete. Vi skall kämpa oss igenom denna svåra tid. Vi måste arbeta oss upp ur det elände, som kapitalismen och militarismen försatt oss i. Målen för vårt gemensamma arbete är: verklig frihet, välstånd åt hela folket och varaktig fred mellan folken.

Industriområdets arbetar- och soldatråd.

Enl. uppdrag av staden Essens arbetar- och soldatråd: Baade (Oavh. soc.) Limbertz (soc.dem.partiet)

König (Spartakusförbundet)

(Ur: Richard Müller, *Inbördeskriget i Tyskland*, Berlin 1925, s. 242 ff.)

Oppositionens riktlinjer i rådsfrågan vid de tyska fackföreningarnas 10. kongress i Nürnberg år 1919

Om man skall kunna åstadkomma en planmässig organisation av produktionen måste man bygga upp en ekonomisk rådsorganisation. Denna skall garantera självstyre åt alla yrkesgrenar, åt alla industri-, hantverks-, handels- och kommunikationsgrenar. Som grundval för denna organisation fungerar de lokala företagen, de minsta samhällsproduktiva enheterna inom det ekonomiska livet. På företagen väljs det arbetande folkets förtroendemän. Denna rådsorganisation omfattar hela den arbetande delen av folket. Den skall byggas ut organiskt till en central organisation, som omfattar hela folket och hela det ekonomiska livet:

A. Den tyska republiken förblir en ekonomisk enhet, som har en central förvaltning.

B. Tyskland skall delas in i ekonomidistrikt, inom vilka de yrkesverksamma går samman i distriktsorganisationer.

C. Den totala produktionen skall delas upp efter industri-, handels- och kommunikationsgrenar, samt självständiga yrkesgrupper.

D. Denna uppdelning resulterar i följande grupper:

1. Lantbruk, trädgårdsmästeri, djurskötsel, skogsskötsel och fiske.
2. Gruvor, gruv- och salin-industri, torvutvinning.
3. Sten- och jordindustri, byggnadsindustri.
4. Metallindustri.
5. Kemisk industri.
6. Spinnerihantverk, konfektion.
7. Pappersindustri, grafiskt hantverk.
8. Läder- och skoindustri, industri för läderaktiga ämnen.
9. Trä- och sniderihantverk.
10. Närings- och njutningsmedelsindustri.
11. Bank-, försäkrings- och handelsväsen.
12. Kommunikationsväsen.
13. Fria yrken.

Organisation av arbetet

1. Inom var och en av ovannämnda grupper bygger organisationen av arbetet på företagsråden, upp till en riksgruppsorganisation.

2. Inom varje självständigt företag skall det väljas ett företagsråd, varvid man måste ta hänsyn till grupperna av anställda och arbetare. Företagsrådet kontrollerar och reglerar tillsammans med företagsledningen alla företagets angelägenheter.

3. Där ett storföretag omfattar flera företag eller självständiga avdelningar, väljs ett företagsråd för varje företag. Dessa företagsråd samlas till ett storföretagsråd, som bland sina medlemmar har att välja det kontrollråd, som skall leda storföretaget.

4. Beträffande självständiga små och medelstora företag med samma slags produktion skall de lokala företagsråden samordnas till ortsföretags- eller distriktsråd. I sådana kan även företagsråden från likartade produktionsställen förenas genom distriktsgrupprådets försorg.

5. Självständiga småhantverkare och andra yrkesgrupper, som inte kan nås via företagen, skall välja ett gemensamt företagsråd (yrkesråd) i sin kommun eller, i distrikts- och storstäder, i sina respektive kommunala områden.

6. Företagsråden, ortsföretagen, distriktsråden eller de gemensamma företagsråden i varje under punkt 4 upptagen grupp går samman till ett distriktsgruppråd och väljer ett administrativt utskott. Distriktsgrupprådet övervakar och reglerar produktionen i distriktet i enlighet med bestämmelser, som riksgrupp-rådet fastställer. Inom distriktet är distriktsgrupprådet den högsta instansen för avgörande av alla frågor som kan uppkomma rörande produktionssituationen för någon av grupperna.

7. Distriksgruppråden i varje under under punkt 4 upptagen grupp väljer bland sig delegaterna till distriktsekonomirådet. Detta har avgörandet vid kompetensstridigheter inom ifrågavarande grupper i distriktet. Distriktsekonomirådet avgör också i sådana produktions- och ekonomifrågor, som endast kan regleras inom distriktet.

8. Distriktsgrupprådet i varje under punkt 4 upptagen grupp väljer bland sig delegaterna till ett riksgruppråd, som skall utgöras av representanter för samma grupper i alla distrikt.

9. Riksgrupprådet är gruppens centrala instans. Det skall i enlighet med riksekonomirådets allmänna plan för ekonomin reglera produktionens art och omfattning, anskaffning och fördelning av material, avsättningen av produkterna samt alla frågor som rör gruppen. Riksgrupprådet kan bilda särskilda kommissioner för att fullgöra uppgifter som åvilar det, och kommissionerna kan tillkalla fackexperter.

10. Riksgrupprådden i samtliga under punkt 4 upptagna industri-, hantverks- och handelsbranscher etc. väljer bland sig representanter till riksekonomirådet.

11. Riksgrupprådens representation i riksekonomirådet fördelas enligt relationen mellan de olika gruppernas medlemsantal.

12. Riksekonomirådet består till lika delar av representanter för de tretton ovannämnda grupperna och representanter för konsumentorganisationerna. Riksekonomirådet styrs av personer som centralrådet utväljer.

13. Vid konflikter mellan riksekonomirådet och de av centralrådet utvalda ledarna är centralrådet den avgörande instansen.

Val och sammansättning av företagsråd

1. Där så är möjligt, skall alla olika avdelningar inom ett företag vara representerade i företagsrådet.

2. I valen deltar samtliga valberättigade personer inom företaget, valen är hemliga, och de kan när som helst återkallas.

3. Valberättigade är samtliga manuellt och intellektuellt arbetande personer över 18 år, män och kvinnor, som utan att utnyttja annans arbetskraft utför samhällsnödvändigt och nyttigt arbete och därmed förtjänar sitt uppehälle.

Personer, som för att förtjäna sitt uppehälle är beroende av hjälp från ett begränsat antal andra personer, exempelvis läkare underläkare, apotekare, författare, jurister, konstnärer m.fl., är valberättigade. Detsamma gäller för ägare av mindre hantverk företag och för hantverkare, om de inte mera beständigt sysselsätter annan arbetskraft.

4. Icke valberättigade är sådana personer, som äger produktionsmedel, utnyttjar dessa för sina egna intressen och utnyttjar annan arbetskraft. Detsamma gäller för personer, som sköter ett privatkapitalistiskt företag eller en inrättning på arrendevillkor och ständigt utnyttjar annan arbetskraft. Detsamma gäller också för personer, som lever av räntor eller kapital, liksom för personer, som får del av en företagares vinst: direktörer, prokurister etc.

Richard Müller

(Ur: *Der Arbeiter-Rat*, 1919..

15. A. Gramsci och fabriksråden i Italien (1919-20)

Syndikalism och rådstanken

Den syndikalistiska teorin har fullständigt misslyckats i de proletära revolutionernas konkreta erfarenheter. Fackföreningarna har demonstrerat sin inneboende oförmåga att förkroppsliga den proletära diktaturen. Fackföreningarnas normala utveckling markeras av att massornas revolutionära glöd slocknar: medan den materiella styrkan tilltar, avmattas eller försvinner fullständigt erövringslusten. Livskraften avtar. Den heroiska envisheten följs av opportunism och krav på ‘smör och bröd’. Den kvantitativa ökningen medför en kvalitativ utarmning och

en lättvindig anpassning till kapitalismens sociala former. Den medför också hos arbetarna en småsnål och trångsynt inställning, precis som hos borgerskapets låg- och mellanskikt. Och dock är det fackföreningarnas primära uppgift att rekrytera ‘hela’ massan och att få med sig alla industri- och jordbruksarbetare. Medlet är således inte anpassat till syftet, och eftersom medlet endast är ett moment i målets förverkligande, så måste man dra slutsatsen att fackföreningarna inte är ett revolutionärt verktyg. Den är inte ett moment i den proletära revolutionen, den är inte en revolution i vardande: fackföreningsrörelsen är revolutionär endast i det avseendet att det är grammatiskt möjligt att förena de båda uttrycken.

Fackföreningarna har avslöjat sig som en yttring av det kapitalistiska samhället och inte som ett möjligt övervinnande av det kapitalistiska samhället. De organiserar arbetarna, inte i deras egenskap av producenter utan som löntagare, dvs som boskap under privategendomens kapitalistiska regim och som arbetssäljare. Fackföreningarna förenar arbetarna alltefter deras arbetsredskap eller efter arbetsmaterialet. Dvs de förenar arbetarna efter de former som de påtvingas av den kapitalistiska regimen och av den ekonomiska individualismens regim. Att använda ett verktyg i stället för ett annat och att bearbeta en råvara i stället för en annan visar på kunskaper och attityder som inte har med ansträngning eller lön att göra. Arbetaren fixeras vid denna sin egenskap och vid denna inställning och uppfattar dem inte som ett produktionsmoment utan endast som ett medel för att tjäna pengar.

Yrkes- eller industriförbunden, dvs de som använder samma verktyg eller de som bearbetar samma råvaror, bidrar till att förstärka denna psykologi och till att alltmer förhindra arbetarna att känna sig som producent. De fås att känna sig som en ‘vara’ på den nationella eller internationella marknaden, en vara som genom konkurrensens spel fastställer sitt eget pris och sitt eget värde.

Arbetaren kan uppfatta sig själv som producent, endast om han uppfattar sig som en oskiljaktig del av hela arbetssystems (vilket ju återspeglas i den tillverkade produkten) och endast om den industriella processen bildar en levande enhet, där olika grupper måste arbeta tillsammans, såsom hantlangaren, yrkesarbetaren, tjänstemannen, ingenjören och den tekniske direktören. Arbetaren kan uppfatta sig som producent om han psykologiskt blivit en del i den speciella produktionsprocessen på en bestämd arbetsplats (t.ex. på en bilfabrik i Turin) och kommit att betrakta sig själv som ett nödvändigt och ofrånkomligt moment i denna process och sedan övervinner denna fas genom att han överblickar hela bilindustrin i Turin. Då uppfattar han också Turin som en produktionsenhet, som karaktäriseras av bilen. Man anser att en stor del av den allmänna yrkesverksamheten i Turin existerar och utvecklas endast därför att bilindustrin existerar och utvecklas. Därmed betraktar han även arbetarna inom dessa mångfasetterade aktiviteter såsom producenter inom bilindustrin. Detta därför att de skapar de nödvändiga och tillräckliga förutsättningarna för denna industris existens. Genom att utgå från denna cell (fabriken) vilken ses som en enhet och som skapelseakt för en bestämd produkt införlivar arbetaren i sitt medvetande allt större enheter. Till slut kommer han till nationen, som egentligen är en jättelik produktionsapparat. Denna apparat karaktäriseras av exporten dvs att en förmögenhetsmängd utbyts mot en motsvarande summa so flyter in från alla delar av världen, således från de andra jättelika produktionsapparater, i vilka världen är indelad. Då blir arbetaren en producent, därför att han har blivit medveten om sin funktion i produktionsprocessen, i alla dess steg från fabrik till nationen och världen. Då upplever han klassen och blir kommunist, därför att det privata ägandet inte är en funktion produktiviteten. Han blir revolutionär, därför att han uppfattar kapitalisten, den private ägaren, som en död punkt och som ett hinder som måste övervinnas. Då får han en föreställning om staten. Han får också en uppfattning om en komplicerad samhällsorganisation, en konkret samhällsform därför att denna endast är uttrycket för denna jättelika produktionsapparat. Den apparat återspeglar de nya och överlägsna relationer och funktioner som framkallas av dess

skräckinjagande dimensioner. Livet på verkstadsgolvet representerar den harmoniserade och hierarkiska helheten hos de förutsättningar som är nödvändiga för att industrin, verkstaden och arbetarens egenskap av producent skall kunna leva och utvecklas.

Erfarenheterna i Italien av den pseudorevolutionära syndikalismen motsägs av avdelningskommissariernas rörelse i Turin, likaväl som av den reformistiska fackföreningsrörelsens erfarenheter. Och detta i dubbel måtto, eftersom den utgör ett övervinnande av den pseudorevolutionära rörelsen. Om fackföreningen endast kan ge arbetarna ‘smör och bröd’, om den under en borgerlig regim endast kan upprätthålla en stabil lönemarknad och om den kan undanröja några av de farligaste riskerna för arbetarens fysiska och moraliska integritet, så är det faktiskt uppenbart att den reformistiska rörelsen har lyckats bättre än den pseudorevolutionära. Om man av ett instrument begär mer än det kan ge och om man inbillar sig att ett instrument kan ge mer än vad det tekniskt kan åstadkomma, är det rena galenskapen och initiativen ligger helt på det demagogiska planet. De pseudorevolutionära syndikalisterna i Italien hamnar ofta i den situationen att de diskuterar om man inte borde förvandla fackföreningen (t.ex. järnvägsmannaförbundet) till en sluten krets, som endast innefattar ‘revolutionärerna’, dvs den modiga minoritet, som drar med sig de kyliga och likgiltiga massorna. De tvingas alltså förneka fackföreningsrörelsens elementära princip, nämligen massans organisering. Detta därför att den i sitt inre och omedvetet känner att ‘deras’ propaganda är fåfäng och att fackföreningen är oförmögen att ge en konkret revolutionär form åt arbetarens medvetande. En annan orsak är att de aldrig gjort sig en klar och tydlig uppfattning om den proletära revolutionens problem. Trots att de är efterföljare till ‘producent’teorin har de aldrig upplevt sig som producenter. De är demagoger och inte revolutionärer. De är agitatorer för ... blodsutgjutelse genom den eld som är resultatet av deras svammel. De är inga uppfostrare och de kan inte påverka folks medvetande.

Skulle kommissariernas rörelse ha uppstått och utvecklats endast för att ersätta Buozzi och D’Aragona med Borghi? Kommissarierörelsen är motsatsen till varje form av individualism och persontänkande. Den är början på en stor historisk process, där arbetarmassorna blir medvetna om sin oupplösliga enhet. Denna enhet är baserad på produktionen och på det konkreta arbetet. Rörelsen ger organisk form åt detta medvetande. På så sätt skapas en hierarki vilken rörelsen uttrycker ur sitt djupaste inre, för att denna hierarki själv skall bli som en vilja som är medveten om ett bestämt mål att uppnå. Den är också medveten om en stor historisk process som oemotståndlig, trots de fel som begås av enstaka individer och trots de kriser som betingas av nationella och internationella kriser kommer att kulminera proletariatets diktatur och i den Kommunistiska Internationalen.

Den syndikalistiska teorin har aldrig uttryckt en liknande uppfattning om producenten och om producentsamhällets storiska utvecklingsprocess. Den har aldrig påpekat att arbetarnas organisation måste gå i denna riktning. Den har teoretisera kring en speciell organisationsform (dvs yrkes- och industriföreningarna). Det är sant att den byggt på en realitet, men på en realitet som hade fått sin form av den fria konkurrensens kapitalistiska regim, där man har privat ägande till arbetskraften. Den har således endast skapat en utopi och ett berg av abstraktioner.

Uppfattningen om systemet med arbetarråd grundas på arbetarmassornas styrka vid respektive arbetsplats, dvs alltefter produktionsenheten, och har sina rötter i det ryska proletariatets konkreta historiska erfarenheter. Den är resultatet av de ryska kommunisternas teoretiska ansträngningar, alltså inte av syndikalister utan av revolutionära socialister.

(*Ordine Nuovo*, 8 nov. 1919.)

Arbetarrådet

Den proletära revolutionen är inte en godtycklig handling av en organisation som påstår sig vara revolutionär eller av ett system av organisationer som påstår sig vara revolutionära. Den proletära revolutionen är en mycket lång historisk process som finner uttryck i uppkomsten och utvecklingen av bestämda produktiv krafter (vilka vi sammanfattar i uttrycket 'proletariatet') och detta i en bestämd historisk omgivning (som vi sammanfattar under begreppen 'form av individuellt ägande, form av kapitalistisk produktion, fabrikssystemet, form av samhällsorganisation inom ramen för den parlamentariskt-demokratiska staten'). I en bestämd fas av denna process kan inte de nya produktivkrafterna längre utvecklas och systematiseras självständigt inom de officiella ramar, som kringgärdar den mänskliga samlevnaden. I denna bestämda fas äger den revolutionära handlingen rum. Den innebär en strävan att med våld krossa dessa ramar och att förstöra hela den ekonomiska och politiska maktapparaten, som med våld höll tillbaka de revolutionära produktivkrafterna. Den försöker också att krossa den borgerliga statsapparaten och att upprätta en statstyp, där de frigjorda produktivkrafterna finner den form som är lämplig för deras fortsatta utveckling och expansion. De är också tillräckligt skyddade och beväpnade en sådan stat för att kunna slå ner sina motståndare.

Den verkliga proletära revolutionsprocessen kan inte likställas med de revolutionära organisationernas verksamhet och utveckling som vilar på frivillig och kontraktsmässig bas, dvs det politiska partiet och fackföreningarna. Dessa organisationer har uppkommit inom den borgerliga demokratin och där det finns politisk frihet. De bekräftar och utvecklar den politiska friheten. I den utsträckning som dessa organisationer förkroppsligar en doktrin som tolkar den revolutionära processen och (inom vissa gränser med avseende på historisk sannolikhet) förutser dess utveckling, och i den mån de erkännes av de stora massorna som deras talesmän och som ett embryo till deras egen regeringsapparat, så är de för närvarande och blir alltmer de direkta och ansvariga krafterna bakom de successiva befrielsehandlingar som hela arbetarklassen kommer att försöka sig på under loppet av den revolutionära processen. Men ändå förkroppsligar de inte denna process. De övervinner inte den borgerliga staten. De omfattar inte och kan inte omfatta hela den mångfasetterade tillväxt av de revolutionära krafterna, som kapitalismen släpper lös under utsugnings- och förtryckarapparatens otyglade framfart.

Då borgarklassen härskar, politiskt och ekonomiskt, försiggår den verkliga utvecklingen av revolutionsprocessen under ytan, i fabrikens mörker och i medvetandets dunkel hos de enorma människomassor som kapitalismen tvingar in under sina lagar. Den är inte möjlig att kontrollera eller att dokumentera men blir det i framtiden då dess beståndsdelar (känslorna, självöverskattningen, vanorna, initiativen) har utvecklats och rensats i takt med samhälls-utvecklingen och med utvecklingen av den position som arbetarklassen kommer att intaga inom produktionen. De revolutionära organisationerna (det politiska partiet och fack-föreningen) har uppkommit inom ramen för den borgerliga demokratin som en bekräftelse och en utveckling av friheten och demokratin i allmänhet och inom ett samhälle där direkta relationer mellan medborgarna upprätthålls. Den revolutionära processen utspelas i produktionen i fabriken där relationerna förtryckare-förtryckt och utsugare-utsugen föreligger och där det inte finns någon frihet för arbetaren, dvs där det inte finns demokrati. Den revolutionära processen utspelas där arbetaren är intet och vill bli allt, där ägarens makt är obegränsad. Den är en makt över arbetarens liksom över hans hustrus och barns liv och död.

Arbetarrevolutionens historiska process är en integrerande del av den mänskliga samlevnaden under en kapitalistisk regim och har sina egna, inneboende lagar. Av nödvändighet utvecklas den genom sammanfallet av en mängd handlingar som är okontrollerbara därför att de skapats av en situation, som arbetaren vare sig önskat eller kunnat förutse. När vi påstår dessa saker

och att arbetarrevolutionens historiska process har uppenbarats, har den då blivit kontrollerbar och möjlig att belägga?

Vi säger detta, då hela arbetarklassen har blivit revolutionär. Inte i betydelsen att den generellt vägrar att samarbeta med borgarklassens regeringsorgan och inte heller i betydelsen att den representerar en opposition inom demokratins ram, utan i betydelsen att hela arbetarklassen, som finns inom industrin, påbörjar en aktion som nödvändigtvis måste utmynna i grundandet av en arbetarstat och leda till en form av det mänskliga samhället som är absolut originell. Det får en universell form som omfattar hela arbetarinternationalen och därmed hela mänskligheten. Och vi påstår att den nuvarande situationen är revolutionär just därför att vi konstaterar att arbetarklassen i alla nationer med alla sina krafter och trots fel, tveksamhet och hinder som är naturliga för en förtryckt klass vilken utan historisk erfarenhet måste göra allt från början, tenderar att skapa institutioner på representativ basis och av en för arbetarklassen ny typ. De byggs upp inom den industriella ramen. Vi påstår att den nuvarande situationen är revolutionär, därför att arbetarklassen tenderar att med alla sina krafter och all sin vilja grundlägga sin stat. Det är därför som vi påstår att arbetarrådens tillblivelse utgör en storslagen historisk händelse och början på en ny epok i människosläktets historia. Därmed har den revolutionära processen blivit uppenbar. Den inträder i en fas där den kan kontrolleras och beläggas.

Under den liberala fasen av den historiska utvecklingen hos borgerskapet och det av borgarklassen dominerade samhället utgjordes statens urcell av ägaren som inom fabriken för sin profit underkuvar arbetarklassen. Under den liberala fasen var ägaren också företagare och industriman. Den industriella makten och källan till den industriella makten fanns i fabriken. Arbetaren lyckades inte befria sitt medvetande från övertygelsen om nödvändigheten att det fanns en ägare. Denne var identisk med industrimannen och med den förvaltare eller disponent som var ansvarig för produktionen och därmed också för arbetarens lön, hans bröd, hans kläder och hans bostad.

Under den imperialistiska fasen av borgarklassens historiska utveckling skiljs den industriella makten i fabriken från den enskilda fabriken och koncentreras i en trust, i ett monopol, i en bank eller i den statliga byråkratin. Den industriella makten blir oansvarig och därmed mer autokratisk och därmed obarmhärtigare och godtyckligare. Å andra sidan befrias arbetaren från underkastelsen under ‘ledaren’ och från den servila mentaliteten hos en hierarki. Även de nya allmänna förhållandena i samhället som beror på den nya historiska fasen får arbetarna att aktualisera de ovärderliga vinsterna i fråga om autonomi och initiativ.

Inom fabriken blir arbetarklassen ett bestämt ‘produktionsmedel’ med en bestämd organisk konstitution. Varje arbetare blir som av en ‘tillfällighet’ en del i denna organiska enhet. Av en tillfällighet vad beträffar hans vilja men inte med tanke på hans öde i egenskap av arbetare, därför att han utgör en nödvändighet i arbets- och produktionsprocessen. Endast därför blir han anställd och endast därför kan han tjäna sitt bröd. Han är oljan i arbetsfördelningens maskineri och i den arbetarklass som blivit ett produktionsmedel. Om arbetaren blir klart medveten om denna sin ‘bestämda nödvändighet’ och placerar den på botten av en representativ apparat av statlig typ (dvs icke genom frivillighet, kontrakt eller medlemsskap, utan en absolut, organisk och verklig apparat, som man måste erkänna om man vill tillförsäkra sig mat, kläder, bostad och industriell produktion), om arbetaren och arbetarklassen gör detta, så gör den en storslagen sak. Den inleder en ny historisk epok, nämligen arbetarstaternas epok. Dessa stater måste leda till bildandet av det kommunistiska samhället och av en värld som är organiserad på basis av och efter mönster av den stora mekaniska verkstaden. De leder också till bildandet av den kommunistiska internationalen, där varje folk och varje del av mänskligheten bedöms efter om de utför någon bestämd och viktig uppgift inom produktionen och inte längre efter hur de organiserats i form av stater och gränser.

Då arbetarklassen bygger upp denna representativa apparat genomför den i själva verket en expropriering av den första maskinen, det viktigaste produktionsmedlet, nämligen arbetarklassen själv. Den har återfunnit sig själv och har blivit medveten om sin organiska enhet. Den reser sig i enighet mot kapitalismen. Arbetarklassen hävdar på så sätt att den industriella makten och källan till den industriella makten måste återgå till fabriken. På nytt sätter den upp fabriken som den form i vilken arbetarklassen förvandlar sig till en bestämd organisk enhet som ett frö till en ny stat, arbetarstaten, och som bas för ett nytt representativt system, arbetarråden. Eftersom arbetarstaten uppkommer ur ett produktionsmönster, skapar den redan därigenom villkoren för sin egen utveckling, för sin egen upplösning som stat och för sitt organiska införlivande i ett världsomspännande system, den kommunistiska internationalen.

I arbetarrådet vid en stor mekanisk verkstad förenas idag varje arbetslag (yrkesgrupp) ur proletär synpunkt med de andra lagen inom en avdelning. På samma sätt förenas varje moment av den industriella produktionen ur proletär synpunkt med de andra momenten och framhäver det väsentliga i produktionsprocessen. På det internationella planet sammansmälter det engelska kolet med den ryska oljan, Sibiriens spannmål och Siciliens svavel, Vercellis ris med Steiermarks trä ... till en enda organism, som är underkastad den internationella administration, som regerar jordens rikedomar i hela mänsklighetens namn. I denna mening är arbetarrådet det första fröet till en historisk process som måste kulminera i den kommunistiska internationalen, inte längre som det revolutionära proletariatets politiska organisation utan som en omorganisation av världsekonomin och av hela den mänskliga samlevnaden på det nationella och det internationella planet. Varje aktuell revolutionär aktion har betydelse och är en historisk verklighet i den mån den är en del i denna process och i den mån den uppfattas som en handling för att befria denna process från de borgerliga överbyggnader som hämmar och fjättrar den.

De förhållanden som borde råda mellan det politiska partiet och arbetarrådet, liksom mellan fackföreningen och arbetarrådet framgår implicit av denna framställning: partiet och fackföreningen borde inte framställas som förmyndare eller utformade överbyggnader för denna nya institution, där revolutionens historiska process tar kontrollerbar historisk form. De bör framställa sig som agenter, medvetna om sin befrielse från de tvångsmedel som innefattas i den borgerliga staten. De bör föresätta sig att organisera de allmänna yttre (politiska) villkor, där revolutionsprocessen kan ha sin snabbaste utveckling och där de befriade produktivkrafterna kan finna sin maximala expansion.

(*Ordine Nuovo*, 5 juni 1919.)

Ordine Nuovos program[1]

1. När vi – en tre, fyra, fem personer – i april månad 1919 bestämde oss (och vara beslut och diskussioner bör fortfarande finnas till, ty de kompilerades och skrevs av i en vacker kopia, protokollen alltså, ja mina herrar, protokollen ... för historien!) för att börja ge ut tidskriften *Ordine Nuovo*, tänkte ingen bland oss (kanske ingen alls) på att förvandla världens ansikte, på att förnya massornas hjärnor och hjärtan, på att öppna ett nytt kretslopp i historien. Ingen bland oss (kanske ingen alls: någon drömde om 6 000 prenumeranter på några månader) närde några ljuva illusioner om företagets lyckliga utgång. Vilka var vi? Vad representerade vi? Vilket var det nya slagord vi var bärare av? Den enda känsla som förenade oss under våra möten var en vag lidelse, en vag proletär kultur; vi ville göra, göra, göra något; vi kände oss oroliga, utan klar inriktning, utkastade i det hetsiga livet under dessa månader efter stilleståndet, när det italienska samhällets sammanstörtande tycktes omedelbart förestående. Den enda nya paroll som fördes fram under dessa möten ströps. Den framkastades av en tekniker:

[1] En text från *Ordine Nuovo* av 14-28 augusti 1920.

> ‘Vi måste studera fabriksorganisationen som ett produktionsinstrument, vi måste ägna hela vår uppmärksamhet åt de kapitalistiska systemen för produktion och arbetsorganisation, och vi måste arbeta på att rikta arbetarklassens och partiets uppmärksamhet på detta.’

Den fördes fram av en annan man, som sysslade med människornas organisering, människornas historia och arbetarklassens psykologi:

> ‘vi måste studera vad som händer i arbetarklassen. Finns det någon arbetarorganisation i Italien som kan jämföras med sovjeten, som är av samma natur? Någon som gör att vi kan säga: sovjeten är en allmängiltig form, den är inte enbart en rysk institution; sovjeten är den form i vilken arbetarklassen, överallt där det finns proletärer som kämpar för industriell självständighet, manifesterar viljan att frigöra sig själv; sovjeten är en form för arbetarmassornas självstyre. Finns det något embryo, någon antydan, någon skiss av sovjetregeringen i Italien, i Turin?’

Denne andre, som överväldigades av frågan yttrade burdust till en polsk kamrat ‘Varför har det aldrig hållits någon kongress med de interna kommissarierna?’ [1] Under dessa möten svarade han på sina egna frågor.

> Jo, det finns faktiskt här i Italien, i Turin, ett frö till en arbetarregering, ett frö till sovjeterna, det är den Interna Kommissionen: låt oss börja studera denna arbetarorganisation, göra undersökningar, låt oss också studera den kapitalistiska fabriken, men inte bara som en organisering av den materiella produktionen, för vi skulle också behöva en särskild kultur som vi saknar; låt oss studera den kapitalistiska fabriken som en nödvändig form för arbetarklassen, som en politisk organism, som ett arbetarregeringens ‘nationella territorium’.

Detta var en ny paroll. Den tillbakavisades av kamrat Tasca.

Vad ville kamrat Tasca? Han ville inte att propagandan skull utgå direkt från arbetarmassorna. Han ville ha en överenskommelse med sekreterarna inom federationerna och fackförening arna, han ville att man skulle organisera en kongress med dessa sekreterare, och att en officiell handlingsplan skulle upprättas; *Ordine Nuovo*-gruppen skulle i så fall ha inskränkts till en oan svarig, pretentiös klick av blinda flugor. Vad innehöll de först numren av *Ordine Nuovo* ifråga om reellt program? Program met var i avsaknad av konkret program, på grund av en fruktlös’ och vag strävan efter konkreta problem. Vad innehöll de första numren av *Ordine Nuovo* ifråga om idéer? Det saknades en bärande idé, det fanns ingen inre organisering av det litterära material som publicerades. Vad menade kamrat Tasca med ‘kultur’? Han menade ‘erinra om’, inte ‘tänka’, och han erinrade om groteska och gamla saker, arbetarrörelsens skåpmat, han menade ‘lära’ den italienska arbetarklassen, erinra den hyggliga: italienska arbetarklassen om hur oerhört efterbliven den var, hur lantlig och okultiverad den var, erinra om att Louis Blanc tänkt på arbetsorganisationen, och att hans tankar givit upphov till verkliga erfarenheter, erinra om; ‘erinra om’ att Eugène Fournière kommit på en komposition för att kunna servera (varmt eller kallt) ett schema för den socialistiska staten, i Michelets (eller gamla Luigi Molinaris) anda ‘erinra om’ Pariskommunen, utan att ens fatta, att de ryska kommunisterna i Marx’ spår till Pariskommunen lagt Sovjeten, sovjetsystemet, utan att ens fatta, att Marx’ studier om Kommunens ‘industriella’ karaktär, hade hjälpt de ryska kommunisterna att förstå sovjeten, att utarbeta idén om sovjeten, att staka ut linjen för deras parti, som blivit regeringsbärande. Vad var *Ordine Nuovo* under sina första nummer? Den var en antologi och inget annat än en antologi, den var en tidskrift som andra i Neapel, Caltonisetta eller Brindisi; den var en abstrakt kulturtidskrift, med abstrakt information och med en tendens att publicera små hårresande nyheter i all välmening, det var detta som utmärkte de första numren av *Ordine Nuovo* förutom dess desorganiserade karaktär. Den var en produkt av en medelmåttig, medioker intellektualism, som sökte ett passande utlopp och en

---

[1] Termerna ‘intern kommission’, ‘intern kommissarie’ är en direkt översättning av de italienska ‘commissione interna’ och ‘commissario interno’ och avser ett system av arbetarvalda förtroendemän. Det kan jämföras med det engelska shop-stewardsystemet. Ö.a.

handlingsväg. Det var detta som utmärkte *Ordine Nuovo*, som sedan togs upp på mötena i april 1919, protokollförda möten, möten där kamrat Tasca menade att den ärliga, fredliga italienska socialistiska familjens gamla traditioner var oförenliga med förslaget att ägna vår energi åt att 'upptäcka' en 'sovjetistisk' tradition inom den italienska arbetarklassen, att gräva fram den sanna italienska revolutionära andan, en anda som var verklig, därför att den stämde överens med en universell anda inom Arbetarinternationalen, därför att den var en produkt av en verklig historisk situation, därför att den var ett resultat av arbetarklassens eget arbete.

Togliatti och jag beordrade en redaktionell statskupp; frågan om de interna kommissionerna togs explicit upp i tidskriftens sjunde nummer; jag hade några dagar innan jag skrev artikeln framställt dess linje för kamrat Terracini och han hade uttryckt sitt fulla instämmande både med den teoretiska och praktiska sidan; artikeln publicerades med Terracinis gillande och Togliattis medverkan och nu inträffade vad vi räknat med: Vi – Togliatti, Terracini och jag – inbjöds till debatter i bildningscirklar, på fabriksmöten, vi bjöds in av de interna kommissionerna för att på inre möten diskutera med militanterna och sympatisörerna. Vi fortsatte; frågan om den interna kommissionens utveckling blev det centrala problemet, den blev *Ordine Nuovos idé*; den ställdes som arbetarrevolutionens grundläggande problem, dvs frågan om den proletära 'friheten'. *Ordine Nuovo* blev för oss, och för dem som följde oss 'fabriksrådets tidning'; arbetarna uppskattade verkligen *Ordine Nuovo* (det kan vi med tillfredsställelse bekräfta) och varför uppskattade arbetarna *Ordine Nuovo*? Därför att de i artiklarna återfann en del av sig själva, det bästa hos sig själva; därför att de i *Ordine Nuovo*s artiklar igenkände sin egen anda av inre sökande: 'Hur kan vi frigöra oss? Hur skall vi kunna bli oss själva?' Därför att *Ordine Nuovo*s artiklar inte var en kall intellektuell arkitektur, utan bubblade av våra diskussioner med de bästa arbetarna; de uttryckte känslorna och viljan, den turinska arbetarklassens verkliga lidelser, som vi provocerat fram; därför att *Ordine Nuovo*s artiklar var en redogörelse för de verkliga händelserna, sedda som ett moment i arbetarklassens frigörelse- och uttrycksprocess. Det var därför som .arbetarna uppskattade *Ordine Nuovo* och det är på detta sätt som *Ordine Nuovo*s 'idé' utbildades. Kamrat Tasca gjorde inte ett dugg för att arbeta fram och utveckla denna linje; *Ordine Nuovo* utvecklade sin egen idè utanför hans vilja och hans 'bidrag' till revolutionen. Häri finner jag förklaringen till hans nuvarande attityd och till 'tonen' i hans polemik; han har inte arbetat mycket för att nå fram till sin 'konception' och det förvånar mig inte att han argumenterar för den med så mycket råhet och att han gått ut i handling med så mycket missaktning och frånvaro av inre disciplin, för att återge den dess officiella karaktär.

II. I det föregående avsnittet har jag försökt bestämma grunden till kamrat Tascas intellektuella hållning till *Ordine Nuovo* program, ett program, som arbetats fram utifrån våra reella erfarenheter av arbetarklassens andliga och konkreta behov, och som centrerats kring det grundläggande problemet om fabriksråden. Eftersom kamrat Tasca saknat del i dessa erfarenheter, eftersom han var direkt fientlig mot att de överhuvudtaget gjordes, så har frågan om fabriksråden undgått honom i dess verkligt historiska mening och organiska utveckling, som med en viss förståelig tvekan och med vissa fel, utvecklats som jag förutsåg tillsammans med Togliatti och andra kamrater, som hjälpte oss: för Tasca var frågan om fabriksråden enbart en fråga i aritmetisk mening, för honom var problemet hur hela den italienska arbetar- och bondeklassen omedelbart skulle organiseras. Under en av de polemiker vi tidigare citerat förklarar Tasca, att han betraktar det kommunistiska Partiet, fackföreningen: och fabriksrådet på ett och samma plan; i ett annat inlägg visar han att han inte förstått innebörden av adjektivet 'frivillig', som *Ordine Nuovo* gav åt Parti- och fackorganisationerna till skillnad mot fabriksråden, som är en historisk organisationsform, som idag endast kan ställas i jämnhöjd med den borgerliga staten. Det är denna uppfattning som utvecklats i *Ordine Nuovo*, en uppfattning som organiserats kring en idé, dvs frihetsidén (och konkret, i nivå med

den aktuella historieprocessen, kring hypotesen om ett arbetarklassens självständiga revolutionära handlande). Fabriksrådet är en organism av ‘offentlig’ karaktär under det att partiet och fackföreningarna är föreningar av ‘privat’ karaktär. I fabriksrådet inträder arbetaren som producent, som en effekt av sin universella karaktär, som en effekt av sin plats och funktion i samhället, på samma sätt som medborgaren är en del av den parlamentariskt-demokratiska staten. I partiet och fackföreningen inträder arbetaren ‘frivilligt’ genom att underteckna en skriftlig förbindelse, genom att underteckna ett ‘kontrakt’, som han i varje ögonblick kan återkalla: Partiet och fackföreningen får, på grund av sin ‘frivilliga’, ‘avtalsmässiga’ karaktär, på intet sätt sammanblandas med rådet, som är en representativ institution, vilken inte utvecklas aritmetiskt utan morfologiskt, och som i sina högsta former tenderar att ge en proletär karaktär åt den produktions- och bytesapparat, som av kapitalismen skapats för profitändamål. Utvecklingen av rådsorganisationens högsta former angavs inte av *Ordine Nuovo* med klassamhällets typiska politiska terminologi, utan anspelade på den industriella organisationen. Enligt den uppfattning som utvecklades av *Ordine Nuovo*, kan rådssystemet inte uttryckas med ordet ‘federation’ eller liknande, utan bara genom att tänka sig att till ett verkligt industriellt centrum förbinda samtliga industriella relationer som i en fabrik sammankopplar olika arbetslag och olika verkstäder med varandra. Exemplet med Turin blev för oss ett typexempel, och det är därför vi i en artikel framställde Turin som den historiska kraften i den italienska kommunistiska revolutionen. I en fabrik är arbetarna producenter genom att de samverkar och är organiserade på ett sätt som är rigoröst bestämt av den industriella tekniken, vilken (i viss mening) är oberoende av sättet att tillägna sig de producerade värdena, och av framställningen av produkten. Alla arbetare på en bilfabrik är metallarbetare, murare, elektriker, osv; de upprätthåller funktionen att vara producenter genom att de alla är lika nödvändiga och oumbärliga för framställningen av bilen, genom att de såsom varande industriellt organiserade utgör en historisk nödvändig och absolut odelbar organism. Turin utvecklades historiskt, som stad, på följande sätt: genom överförandet av huvudstaden till Florens och Rom, och genom att den italienska staten först uppkom som en utvidgning av Piemontestaten, undandrogs Turin småborgarklassen, vars element skulle komma att ge den nödvändiga personalen åt den nya italienska staten. Men överförandet av huvudstaden och denna plötsliga avfolkning av ett för de moderna städerna karaktäristiskt element, kom inte att leda till en nedgång för staden; den började utvecklas och den nya utvecklingen kom till stånd samtidigt som den mekaniska industrin utvecklades av Fiats fabrikssystem. Turin hade givit sin klass av småborgerliga intellektuella till den nya staten; den kapitalistiska ekonomins utveckling, som ruinerade småindustrin och hantverket i Italien, medförde en ansvällning av en kompakt proletär massa till Turin, vilket gav staden dess nuvarande ansikte, som kanske är ett av de mest säregna i hela Europa. Staden fick och har fortfarande en form som naturligt kretsar och organiserar sig kring en industri som ‘styr’ hela den urbana rörelsen och reglerar dess utlopp. Turin är bilens stad på samma sätt som Vercelli är en ekonomisk organism som domineras av riset, Kaukasus av oljan och Sydgallerna av kol. På samma sätt som arbetarna i en fabrik fyller en roll genom att de är inordnade i en produktion av ett bestämt föremål som förenar och organiserar metall- och träarbetaren, muraren, elektrikern osv, på samma sätt uppfyller arbetarklassen i staden en av rollerna inom den dominerande industrin, som genom sin existens ordnar och styr hela det urbana komplexet. På samma sätt uppfyller folket i nationell skala den roll som tilldelas det av exporten, dvs det verkliga bidrag det ger till världens ekonomiska liv.

Kamrat Tasca, som är en mycket ouppmärksam läsare av *Ordine Nuovo*, har inte fattat ett dyft av denna teoretiska utveckling, som förresten inte är annat än en överföring till den italienska historiska verkligheten av de uppfattningar som utvecklats av kamrat Lenin i några skrifter som publicerats i *Ordine Nuovo*, och av vissa uppfattningar hos den revolutionära fackföreningsrörelsen I.W.W:s amerikanske teoretiker, marxisten Daniel De Léon. Kamrat

Tasca tolkar faktiskt ibland beteckningen för de ekonomiska produktionsenheterna med orden ‘ris’, ‘trä’, ‘svavel’, på ett fullständigt ‘affärsmässigt’ och räkenskapsmässigt sätt, ibland frågar han sig vilket förhållandet bör vara mellan råden; ibland, äter, finner han den proudhonska uppfattningen om fabriken som krossar regeringen ligga till grund för den i *Ordine Nuovo* uttryckta idén, och detta i numret av den 5 juni, där vi tryckt artikeln ‘Fabriksrådet’ och kommentaren till Arbetskammarens kongress, och där vi också återgivit ett utdrag ur skriften ‘Pariskommunen’, där Marx explicit visar den industriella karaktären av producenternas kommunistiska samhälle. I detta verk av Marx, fann Lenin och De Léon sina idéers grundläggande tema; *Ordine Nuovo*s artiklar hade utarbetats på denna bas, och återigen, just ifråga om detta nummer, vilket låg till grund för polemiken, uppvisade kamrat Tasca ett mycket ytligt beteende utan någon som helst förståelse för historien och idéernas djupare innebörd.

Jag vill inte upprepa för läsaren av denna polemik alla argument som redan förts fram för att utveckla idén om arbetarfriheten, som tar sin början i fabriksrådet. Jag har bara velat komma fram till vissa grundläggande teman för att visa hur kamrat Tasca undgått de inre processer som lett fram till *Ordine Nuovo*s programmatiska utveckling. I ett tillägg som skall följa på dessa båda korta artiklar, skall jag analysera vissa punkter i Tascas framställning, eftersom det syns mig lämpligt att klargöra och påvisa dess inkonsekvenser. Men vi måste genast klargöra en punkt, nämligen där Tasca talar om finanskapitalet och skriver att kapitalet ‘lyfter’, avlägsnar sig från produktionen och svävar fritt. Hela detta nonsens om att ‘lyfta och sväva’ ovanför papperspengarna har ingenting att göra med fabriksråden; vi har påpekat att fabriken inte längre styrs av ägaren som person utan av banken, via en industriell hierarki som tenderar att upphöra att intressera sig för produktionen, på samma sätt som statsfunktionären upphört att intressera sig för den offentliga förvaltningen. Denna punkt kan tjäna som en historisk analys av de nya hierarkiska förhållanden, som upprättats i fabriken, och för att fastställa uppkomsten av en av de viktigaste historiska betingelserna för arbetarklassens industriella självständighet, ty organiseringen av fabriken tenderar att ge arbetaren en möjlighet att ta initiativet i produktionen. Allt detta med att ‘flyga’ och ‘sväva’ hör till kamrat Tascas mest olyckliga fantasier, densamme Tasca som, när han hänvisar till en del av sin kritik av Arturo Labriolas bok om Kapitalismen, publicerad av Corriere Universitario för att bevisa, att han verkligen ‘sysslat’ med frågan om finanskapitalet (det bör noteras att Labriola korrekt står för en tes, som står i motsatsställning till Hilferdings, och som sedermera blev bolsjevikernas) i själva verket bevisar att han ingenting förstått utan istället byggt ett berg på vaga minnen och ihåliga ord.

Polemiken har bidragit till att visa, att de anmärkningar jag lade till Tascas rapport var grundläggande: Tascas åsikter om fabriksråden var ingenting annat än ytlig fernissa, men han hade en oslagbar metod att föra ut sin ‘egen’ uppfattning, börja ‘sitt’ ingripande, öppna en ny epok i den fackliga rörelsen.

Kommentaren till Arbetskammarens kongress och Tascas inlägg för att avgöra röstningen om en motion av exekutiv karaktär, dikterades av viljan att helt och hållet hålla fast vid tidskriftens program. Fabriksråden har sina egna lagar, de kan och bör inte acceptera någon lagstiftning från de fackliga organismerna, vilka de har som målsättning att på ett grundläggande sätt förnya. På samma sätt vill rörelsen för fabriksråden att arbetarrepresentationen skall vara en direkt representation från massorna och vara länkad till massorna genom bundna mandat: kamrat Tascas inlägg på en arbetarkongress, som rapportör, utan mandat från någon, om ett problem som angår hela arbetarklassen, och vars lösning borde förenat massan, stod i så bjärt kontrast mot *Ordine Nuovo*s idéinriktning, att kommentaren ,var fullständigt berättigad i sin skarpaste form, och en absolut plikt.

Den turinska rörelsen för fabriksråden[1]

En av medlemmarna i den italienska delegationen som var på tillbakaväg från Sovjetryssland, berättade för de turinska arbetarna att tribunen som hälsade delegationen i Kronstadt var prydd med följande inskription: *'Leve den turinska generalstrejken i april 1920'*.

Arbetarna mottog denna nyhet med mycket stor glädje och tillfredsställelse. Den största delen av den italienska delegationen hade varit motståndare till generalstrejken i april. I sina artiklar framhöll de mot strejken, att de turinska arbetarna hade blivit offer för en illusion och överskattat värdet av strejken.

De turinska arbetarna mottog ändå Kronstadt-kamraternas sympatiyttring med glädje och sade: 'Våra ryska kommunistiska kamrater har bättre förstått att uppskatta betydelsen av april strejken än de italienska opportunisterna, och har på så sätt givit dessa senare en god läxa.'

Aprilstrejken

Den turinska aprilrörelsen var en stor händelse inte bara i de italienska proletariatets historia, utan även i det europeiska och, kan vi slå fast, i världsproletariatets historia.

För första gången i historien har vi i själva verket sett et proletariat ge sig ut i kamp för kontroll över produktionen utan att ha drivits till handling av svält eller arbetslöshet. Dessutom var det inte bara en minoritet, ett avant-garde bland arbetarklassen som var indragna i kampen, utan hela Turins massa av arbetare gick in i kampen, trotsande alla förbud.

Metallarbetarna gick i strejk under 1 månad, de övriga kategorierna i tio dagar.

De tio sista dagarnas generalstrejk, som sträckte sig över hela Piemonte, mobiliserade omkring en halv miljon industriarbetare och lantarbetare, och inneslöt sålunda ca 4 miljoner personer.

De italienska kapitalisterna samlade alla krafter för att kväsa den turinska arbetarrörelsen; alla statens medel ställdes till de ras förfogande, under det att arbetarna upprätthöll striden själva, utan hjälp, vare sig från det socialistiska partiets ledning eller från LO. Parti- och LO-ledningen hånade de turinska arbetarna och gjorde allt för att hindra de italienska arbetarna och bönderna att begå någon som helst våldsam handling för att manifestera deras stöd åt de turinska bröderna och ge dem en effektiv hjälp.

Men de turinska arbetarna tappade inte modet. De stod emot hela tyngden av den kapitalistiska reaktionen, de iakttog en strikt disciplin ända till slutet och förblev, också efter nederlaget, trogna den kommunistiska fanan och världsrevolutionen.

Anarkister och syndikalister

Anarkisternas och syndikalisternas propaganda mot partidisciplinen och proletariatets diktatur hade inget inflytande på massorna, inte ens när strejken, på grund av ledningens förräderi, slutade i nederlag. De turinska arbetarna svor på att intensifiera den revolutionära kampen och föra den på två fronter: dels mot den segrande bourgeoisin och dels mot bossarna som förrått dem.

Den revolutionära disciplin och medvetenhet de turinska massorna givit prov på, har sin historiska grund i de ekonomiska och politiska villkor, under vilka klasskampen i Turin utvecklats.

Turin är ett industricentrum. 3/4 av befolkningen, som är på en halv miljon invånare, utgörs av arbetare, under det att de småborgerliga elementen utgör en försvinnande liten del. I Turin finns det dessutom en viktig massa av tjänstemän och tekniker, som är organiserade i

[1] En rapport som i juli 1920 skickades till Kommunistiska Internationalens exekutivkommitté.

fackföreningar och medlemmar i Ar betskammaren. Dessa stod på arbetarnas sida under alla de stora strejkerna, och tillägnade sig också, åtminstone till allra största delen, proletariatets psykologi i kampen mot Kapitalet och för revolutionen och kommunismen.

Den industriella produktionen

Den turinska produktionen är utifrån sett höggradigt centraliserad och homogen. Metall-industrin med ca 50 000 arbetare och 10 000 tjänstemän upptar den första platsen. Enbart i Fiats verkstäder arbetar 35 000 arbetare, tjänstemän och tekniker, och i de viktigaste verkstäderna sysselsätts 16 000 arbetare, vilka gör bilar av alla slag med de modernaste och Mest utvecklade systemen.

Bilproduktionen är det som sätter sin prägel på den turinska metallindustrin. Majoriteten av de anställda utgörs av kvalificerade arbetare och tekniker, som inte har den småborgerliga mentalitet man finner hos kvalificerade arbetare i andra länder, såsom i England t.ex.

Bilproduktionen som dominerar metallindustrin, har lagt under sig andra branscher, som trä- och kautschukindustrin.

Metallarbetarna bildar det turinska proletariatets avant-garde. Med denna industris särskilda kännetecken, utlöser varje rörelse bland dessa arbetare en allmän massrörelse, även om den bara är inriktad på fackliga krav.

Turin har bara en enda facklig organisation av betydelse, nämligen Arbetskammaren, som räknar 90 000 medlemmar. De anarkistiska och syndikalistiska grupper som finns har praktiskt taget inget inflytande på massan av arbetare, vilka fast står på socialistpartiets sida, ett parti som till största delen består av kommunistiska arbetare. Den kommunistiska rörelsen förfogar över följande kamporganisationer: partisektionen med 1 500 medlemmar, 28 cirklar med 10 000 deltagare och 23 ungdomsorganisationer med 2 000 deltagare.

På varje fabrik finns en permanent kommunistisk grupp med sitt eget ledarcentrum. Grupperna förenas alltefter den topografiska situationen i kvartersgrupper, vilka förbinds genom en ledningskommitté inom partisektionen, som i sina händer koncent rerar hela den kommunistiska rörelsen i staden och ledningen a arbetarmassorna.

Turin, Italiens huvudstad

Före den borgerliga revolutionen, som skapade den nuvarande borgerliga organiseringen av Italien, var Turin huvudstaden i en liten stat som innefattade Piemonte, Ligurien och Sardinien Vid denna tid dominerade handel och småindustri i Turin.

Efter enandet av det italienska kungadömet och överförande av huvudstaden till Rom, tycktes Turin riskera att förlora sin betydelse. Men staden kom snabbt över den ekonomiska krisen och blev ett av Italiens viktigaste industricentra. Man kan säga att Italien har tre huvudstäder: Rom, som den borgerliga statens administrativa centrum, Milano, som handels- och finanscentrum (alla banker, handelscentra och finansinstitut är koncentrerade till Milano), och slutligen Turin, som industricentrum, där produktionen uppnått en maximal utvecklingsgrad. I och med överförandet av huvudstaden till Rom, emigrerade hela den intellektuella små- och mellanbourgeoisin, som försåg den borgerliga staten med den för dess verksamhet nödvändiga förvaltningspersonalen, från Turin: istället drog storindustrin i Turin till sig blomman av den italienska arbetarklassen. Denna stads utvecklingsprocess är mycket intressant från den italienska historiens och den proletära revolutionens synpunkt.

Proletariatet blev sålunda de italienska arbetarmassornas andliga ledare, dessa massor som är knutna till staden med så många band: genom släktskapsförhållanden, traditioner, historia och andliga band (alla italienska arbetares ideal är att få arbeta i Turin).

Det här förklarar varför hela den italienska arbetarklassen mot viljan hos dess ledare, önskade visa sin solidaritet med generalstrejken i Turin; ty den såg i denna stad den kommunistiska revolutionens huvudstad, den italienska proletära revolutionens Petrograd.

Två väpnade resningar

Under det imperialistiska kriget 1914-18, genomgick Turin två väpnade resningar: den första resningen, som bröt ut i maj 1915, hade som mål att hindra en intervention i Italien i kriget mot Tyskland (vid detta tillfälle plundrades Folkets Hus); den andra resningen i augusti 1917 antog karaktären av väpnad revolutionär kamp i stor skala.

Nyheten om den ryska marsrevolutionen hade mötts med en obeskrivlig glädje i Turin. Arbetarna grät av rörelse när de fick höra nyheten att tsaren störtats av arbetarna i Petrograd. Men de turinska arbetarna lät sig inte bedras av Kerenskijs och mensjevikernas demagogiska fraseologi. När den till Västeuropa utsända delegationen från sovjeten i Petrograd i juli 1917 kom till Turin, hälsades delegaterna Smirnov och Goldenberg som trädde fram inför en folkmassa på 50 000 arbetare med öronbedövande ovationer som ‘Leve Lenin! Leve bolsjevikerna! ‘.

Goldenberg var inte särskilt nöjd med detta mottagande; han kunde inte förstå hur kamrat Lenin kunnat bli så populär bland de turinska arbetarna. Och vi får inte glömma, att denna episod ägde rum efter repressionen mot bolsjevikrevolutionen i juli, att den borgerliga italienska pressen angrep Lenin och bolsjevikerna och tillbakavisade dem som rövare, intrigörer, agenter och spioner i den tyska imperialismens tjänst.

Ända sedan början av det italienska kriget (24 maj 1915) hade det turinska proletariatet inte genomfört någon massmanifestation.

Barrikader, skyttegravar, taggtråd

Det mäktiga möte som organiserats till delegaternas från Petrogradsovjeten ära, blev signalen till en ny fas i massrörelserna. Det gick inte ens en månad innan de turinska arbetarna reste sig med vapen i hand mot imperialismen och den italienska militarismen. Resningen utbröt den 23 augusti 1917.

Under fem dagar slogs arbetarna på stadens gator. Upprorsmännen, som förfogade över gevär, granater och kulsprutor lyckades till sist ockupera några kvarter av staden och försökte tre eller fyra gånger ta över centrum, där regeringsinstitutionerna och militärbefälet befann sig.

Men de två krigs- och reaktionsåren hade försvagat proletariatets starka organisering, och arbetarna, som var sämre utrustade, blev slagna. De hoppades förgäves på soldaternas stöd, men dessa lät sig övertalas att revolten hade anstiftats av tyskarna.

Folket byggde barrikader, grävde skyttegravar, inhägnade några kvarter med elektrisk taggtråd, och slog under fem dagar tillbaka alla anfall från trupperna och polisen. Mer än 500 arbetare stupade, mer än 20 000 blev allvarligt sårade. Efter nederlaget arresterades och bortfördes de bästa elementen, och den proletära rörelsen förlorade sin revolutionära intensitet. Men det turinska proletariatets kommunistiska känslor hade inte gått förlorade.

Beviset härför kan vi få i följande händelse: strax efter augustiresningen hölls val till det administrativa rådet inom den turinska kooperativa alliansen, en väldig organisation som skötte försörjningen av en fjärdedel av Turins befolkning.

Den kooperativa alliansen

ACT består av järnvägskooperativen och arbetarnas Generalas sociation. I många år hade den socialistiska sektionen makten det administrativa Rådet, men sektionen var inte längre förmögen att driva en aktiv agitation bland arbetarmassorna.

Alliansens kapital utgjordes till största delen av järnvägskooperativens aktier, som tillhörde järnvägsarbetarna och deras familjer. Alliansens utveckling hade höjt aktiekursen från 50 till 700 lire. Men partiet lyckades trots detta övertyga aktieägarna om att en arbetarkooperativs målsättning inte bör vara den individuella profiten, utan förstärkandet av de revolutionära kampmedlen, och aktieägarna nöjde sig med en utdelning på 3,5 % av det nominella värdet, dvs 50 lire, istället för av det reella värdet på 700 lire. Efter augustiresningen bildades med hjälp av polisen och den borgerliga och reformistiska pressen en kommitté av järnvägs-arbetare, vilken sökte ta ifrån socialistpartiet dess dominerande plats i administrationsrådet. Den lovade aktieägarna en omedelbar betalning av skillnaden på 650 lire mellan det nominella värdet och det löpande värdet av varje aktie; den lovade järnvägsarbetarna diverse förmåner inom livsmedelsdistributionen. De reformistiska förrädarna och borgarpressen satte igång alla propaganda- och agitationsmedel för att förvandla kooperativen från en arbetarorganisation till en småborgerlig affärsrörelse. Arbetarklassen utsattes för allehanda förföljelser. Censuren kvävde den socialistiska sektionens röst. Men trots all förföljelse erhöll socialisterna, som inte för ett ögonblick övergav sin ståndpunkt att arbetarkooperativen är ett medel i klasskampen, på nytt majoriteten inom den kooperativa Alliansen.

Socialistpartiet fick 700 röster av 800, trots att majoriteten av de röstande var järnvägstjänstemän, av vilka man kunde vänta att de, efter augustiresningens misslyckande, skulle uppvisa en viss vacklan och t.o.m. reaktionära tendenser.

Efterkrigstiden

Efter det imperialistiska kriget gjorde den proletära rörelsen snabba framsteg. Arbetar-massorna i Turin förstod, att den historiska period som öppnats i och med kriget var djupt annorlunda än den föregående. Den italienska arbetarklassen kände omedelbart att den III:e Internationalen var en världsproletariatets organisation för inbördeskrigets ledning, för inrättandet av proletariatets diktatur, för skapandet av en ny ordning inom de ekonomiska och sociala förhållandena.

Revolutionens ekonomiska och politiska problem blev föremål för alla arbetarförsamlingars diskussioner. De bästa elementen inom arbetarevant-gardet samlades för att sprida en kommunistisk veckotidning, *Ordine Nuovo*. I denna veckotidnings spalter behandlades revolutionens olika problem; massornas revolutionära organisation som borde erövra fackföreningarna för kommunismens sak; omvandlingen av den fackliga kampen från korporatism och reformism till revolutionär kamp, kontrollen över produktionen och proletariatets diktatur. Frågan om fabriksråden ställdes också på dagordningen.

På de turinska fabrikerna fanns redan tidigare små arbetarkommittéer, som erkänts av kapitalisterna, och vissa av dessa hade redan gått ut i kamp mot funktionärsvälde, reformistisk anda och fackföreningarnas konstitutionella tendenser.

Men majoriteten av dessa kommittéer hade skapats av fackföreningarna; listorna på kandidater till dessa kommittéer (interna kommissioner) sattes upp av de fackliga organisationerna, som för det mesta valde opportunistiska arbetare, vilka inte besvärade arbetsköparen, och som kvävde varje massaktion i dess linda. *Ordine Nuovo*s anhängare försvarade först och främst ståndpunkten att de interna kommissionerna borde omvandlas, och principen att uppsättandet av kandidatlistor borde göras av alla arbetare och inte av de fackliga apparaterna. De uppgifter som de tilldelade fabriksrådet var kontrollen över produktionen, beväpningen och den militära förberedelsen av massorna, samt deras politiska och tekniska skolning. De fick inte spela den gamla rollen av vakthundar för bevarandet av den härskande klassens privilegier och inte heller bromsa massorna i deras aktioner mot den kapitalistiska regimen.

Entusiasmen för råden

Propagandan för fabriksråden mottogs med entusiasm av massorna; på sex månader upprättades fabriksråd på alla metallfabriker, och kommunisterna vann majoriteten i metallförbundet; principen om fabriksråd och kontroll över produktionen godkändes och accepterades av majoriteten på kongressen och av majoriteten av fackföreningarna som tillhörde Arbetarkammaren.

Fabriksrådets organisation grundar sig på följande principer: på alla fabriker och företag bildas en organism på representativitetsbasis (och inte på basis av det byråkratiska systemet), som förverkligar proletariatets styrka, kämpar mot den kapitalistiska ordningen eller utövar kontroll över produktionen, och skolar hela arbetarmassan inför den revolutionära kampen och för skapandet av arbetarstaten. Fabriksrådet måste formas i enlighet med principen om organisering efter industribransch; för arbetarklassen bör den representera en modell för det kommunistiska samhället, till vilket man kommer genom proletariatets diktatur; i detta samhälle kommer klasskillnaderna att upphör alla sociala förhållanden kommer att regleras i enlighet med produktionens tekniska behov och den mot detta svarande organisationen, och kommer inte längre att vara underordnade en organiserad statsmakt. Arbetarklassen måste förstå hela skönheten och värdigheten i de ideal för vilka den kämpar och offrar sig; den måste inse att det för att uppnå dessa ideal är nödvändigt att genomgå vissa stadier; den måste erkänna nödvändigheten av den revolutionära disciplinen och diktaturen.

Varje fabrik är uppdelad i verkstäder och varje verkstad i arbetslag: varje lag utför ett bestämt arbete; arbetarna inom varje lag väljer en arbetare med bundet och villkorligt mandat. De förenade delegaterna från varje fabrik bildar ett Råd, som inom sig väljer en exekutiv-kommitté. De förenade politiska sekreterarna från exekutivkommittéerna bildar Rådens centralkommitté, som inom sig väljer en studiegrupp för organiseringen av propagandan, utarbetandet av arbetsplaner, godkännandet av hela rörelsens projekt och förslag.

Råd och interna kommissioner under strejkerna

Vissa uppgifter inom råden har en rent teknisk eller industriell karaktär, som exempelvis kontrollen av den tekniska personalen, avskedandet av tjänstemän som visar sig fientliga gentemot arbetarklassen, kampen mot ledningen för erövrandet av fri- och rättigheter; kontrollen över fabrikens produktion och finansiella operationer.

Fabriksråden blev snabbt rotfasta. Massorna accepterade villigt denna kommunistiska organisationsform, samlades kring exekutivkommittéerna och stödde energiskt kampen mot det kapitalistiska självstyret. Trots att varken industriidkarna eller den fackliga byråkratin ville erkänna råden och kommittéerna, vann dessa viktiga framgångar: de drev kapitalisternas agenter och spioner på flykten, knöt kontakter med tjänstemännen och teknikerna för att få fram information om finansiella och industriella frågor; ifråga om fabrikens affärer, koncentrerade den disciplinära makten i sina händer och visade de splittrade och oeniga massorna vad arbetarnas direkta styre av industrin innebar.

Rådens och de interna kommissionernas aktivitet visade sig tydligare under strejkerna; dessa strejker förlorade sin impulsiva, tillfälliga karaktär och blev ett uttryck för de revolutionära massornas medvetna handlande. Den tekniska organiseringen av råden och de interna kommissionerna, dess handlingsförmåga, fulländades ända dithän, att det blev möjligt att på fem minuter få tillstånd för nedläggande av arbetet för 16 000 arbetare, som var utspridda över 42 verkstäder i Fiat. Den 3 december 1919 gav fabriksråden ett kännbart prov på sin förmåga att mästerligt leda en massrörelse; på order från den socialistiska sektionen som i sina händer koncentrerade hela massrörelsens mekanism, mobiliserade fabriksråden utan någon som helst förberedelse, på en timme, 120 000 arbetare, som var organiserade

fabriksvis. En timme senare svepte den proletära armén fram som en lavin ända till stadens centrum och sopade gator och torg rena från hela det militaristiska och nationalistiska slöddret.

Kampen mot råden

De kommunister som tillhörde den socialistiska sektionen och de fackliga organisationerna stod i spetsen för upprättandet av råden; också anarkisterna deltog och försökte ställa sin uppblåsta fraseologi mot de marxistiska kommunisternas klara och precisa språk.

Rörelsen stötte på ett ihärdigt motstånd från de fackliga funktionärerna, socialistpartiets ledning och från Avanti. Dessa personers polemik baserade sig på skillnaden mellan begreppet fabriksråd och sovjet. Deras slutsatser hade en rent teoretisk, abstrakt, byråkratisk karaktär. Bakom de stora fraserna dolde sig en önskan att undvika massornas direkta deltagande i den revolutionära kampen, en önskan att bevara de fackliga organisationernas förmyndarskap över massorna. Partiledningen motsatte sig hela tiden att ta initiativ till revolutionär handling innan en samordnad handlingsplan framställts, men de gjorde inte ett dyft för att förbereda och utarbeta en sådan plan.

Den turinska rörelsen lyckades aldrig komma ur sin lokala begränsning, eftersom hela den byråkratiska mekanismen sattes i rörelse för att hindra arbetarmassorna i andra delar av Italien att följa Turins exempel. Man hånade, förlöjligade, baktalade och kritiserade Turinrörelsen på alla upptänkliga sätt.

De fackliga organens och socialistpartiledningens hårda kritik uppmuntrade kapitalisterna på nytt, eftersom de inte längre var förhindrade i sin kamp mot det turinska proletariatet och fabriksråden. Industrimännens konferens, som hölls i mars 1920 i Milano, utarbetade en angreppsplan; men ‘arbetarklassens förmyndare’, de ekonomiska och politiska organisationerna, brydde sig inte om detta. Övergivet av alla, blev det turinska proletariatet tvunget att ensamt, med sin egen styrka, stå upp mot nationella kapitalismen och statsapparaten. Turin kuvades av en polisarmé, kanoner och kulsprutor hade utposterats på strategiska punkter runt staden. Och när hela denna apparat färdigställts, började kapitalisterna provocera arbetarna. Det är sant att proletariatet i denna ytterst allvarliga situation tvekade ta en konfrontation; men när det såg att striden var oundviklig steg arbetarklassen fram ur sina reservställningar och ville föra kampen ända till seger.

Det nationella socialistiska rådet i Milano

Metallarbetarna gick i strejk en månad, de andra i tio dagar industrin i hela provinsen sattes ur spel, kommunikationerna lamslogs. Ändå var det turinska proletariatet isolerat från resten av Italien; de centrala organen gjorde ingenting för att hjälpa det; de publicerade inte ens ett manifest för att förklara betydelsen av de turinska arbetarstriderna för befolkningen; Avanti vägrade publicera den turinska partisektionens manifest. De turinska kamraterna kallades anarkister och äventyrare från håll.

Vid denna tid skulle Partiets nationella råd hållas i Turin denna kongress flyttades till Milano, eftersom en stad som var ‘offer för en generalstrejk’ tycktes föga lämpad för socialistiska diskussioner.

Hela impotensen hos de män som kallats att leda Partiet avslöjades vid detta tillfälle; samtidigt som arbetarmassorna modigt försvarade fabriksråden i Turin, den första organisation som grundades på arbetardemokratin, vilken förkroppsligade den proletära makten, pratade man i Milano om teoretiska projekt och metoder för att bilda råd som en form för politisk makt, som proletariatet skulle erövra; man diskuterade om sättet att systematisera

de erövringar som inte gjorts och lämnade det turinska proletariatet åt sitt öde, man lät bourgeoisin förstöra den redan erövrade arbetarmakten.

De proletära italienska massorna manifesterade sin solidaritet med sina turinska kamrater på olika sätt: järnvägsarbetarna i Pisa, Livorno och Florens vägrade att transportera trupper destination Turin, hamnarbetarna och sjöfolket i Livorno och Genua saboterade rörelsen i hamnarna; i många städer gick arbetarna i strejk rakt emot fackföreningarnas order.

Generalstrejken i Turin och Piemonte blev ett offer för de fackliga organisationernas och själva Partiets sabotage och motstånd. Den hade dock ett stort skolningsvärde, eftersom den visade att arbetarnas och böndernas praktiska förening var möjlig, och visade återigen den trängande nödvändigheten att bekämpa varje byråkratisk mekanism inom fackföreningarna, vilka är det säkraste stödet åt parlamentarikernas och reformisternas opportunistiska arbete, som syftar till att kväva varje revolutionär rörelse bland de arbetande massorna.

16. Karl Kautsky, Otto Bauer, Max Adler

Det sovjetiska experimentets inflytande på den internationella arbetarrörelsen blev så stark att t.o.m. de icke-kommunistiska strömningarna tvingades medge dess enorma betydelse. Framförallt den austro-marxistiska strömningen sökte upprätta en centristisk 'syntes' mellan den borgerliga parlamentarismens reformistiska praktik och existensen av arbetarråd.

Kautsky: Proletariatets diktatur

Redan nu har sovjetorganisationen en stor och ärorik historia bakom sig. Och den har en ännu mäktigare framtid, och detta inte bara i Ryssland. Mot de ofantliga krafter som finanskapitalet förfogar över på det ekonomiska och politiska området, har proletariatets gamla ekonomiska och politiska kampmetoder överallt visat sig otillräckliga (det tyska ordet versagen säger lite mer än 'otillräckliga' och lite mindre än 'kraftlösa'). Man kan inte avstå från dem, de förblir nödvändiga för normala tider, men de ställes ibland inför uppgifter vilka de inte kan lösa och vilkas framgångsrika lösning kräver en förening av arbetarklassens alla politiska och ekonomiska resurser.

(Ur Lenin, *Valda verk*, bd. II:2, art 'Den proletära revolutionen och renegaten Kautsky')

Otto Bauer: Revolutionens väg

Men vem skall då leda den socialiserade industrin, om regeringen inte skall göra det?

Idag styrs det stora industriföretaget av ett förvaltningsråd, som väljes av delägarna. I framtiden kommer också varje socialiserad industrigren att ledas av ett förvaltningsråd; men detta råd kommer inte att väljas av kapitalisterna utan av representanter för de olika sociala grupper vilkas behov den socialiserade industrigrenen skall tillfredsställa. Men, vilka är nu de som har intresse av den socialiserade industrigrenens ledning? De är, för det första, de *arbetare, anställda och tjänstemän* som arbetar där; för det andra, de *konsumenter* som har behov av dess produkter; för det tredje, *staten* som representant för nationen i dess helhet. Av detta följer att varje socialiserad industrigrens förvaltningsråd kommer att sammansättas på ungefär följande sätt: en tredjedel av platserna tilldelas de arbetandes fackföreningar och de anställdas organisationer, vilka är sysselsatta i industrigrenen; en andra tredjedel bildas av konsumenternas representanter, exempelvis på så sätt att till kolgruvornas förvaltningsråd väljes konsumenternas representanter dels från konsumentföreningarna vad gäller förbrukarna av kol i hushållen, dels från industriföreningar vad gäller förbrukarna av kol inom industrin. Den sista tredjedelen bildas slutligen av representanter för staten: de utnämnes dels av finansministern, så att statskassans intressen representeras, men dels väljes de av nationalförsamlingen, så att de allmänna ekonomiska intressena också representeras. Arbetarnas och de

anställdas representanter å ena sidan och konsumenternas representanter å den andra måste försvara motsatta intressen, eftersom de ena önskar höga löner och de andra låga priser. Statens representanter kommer att bli medlare och skiljedomare mellan de båda parterna.

Ett på så sätt sammansatt förvaltningsråd kommer att inneha den högsta ledningen av industrigrenen: det utnämner styrelsemedlemmarna, fastställer varupriserna, sluter kollektiva arbetsavtal med fackföreningarna och de anställdas organisationer, disponerar överskottet och beslutar om de viktigaste investeringarna. Vissa åtgärder kommer att bli nödvändiga för att förvaltningsråden inte skall låta personliga sympatier eller politiska motiv bestämma utnämningen av styrelsemedlemmar utan verkligen väljer de skickligaste teknikerna, ingenjörerna och kemisterna. Det effektivaste sättet att åstadkomma detta vore följande: de tekniska högskolornas lärarkår och hela industrins ledande tekniska personal bildar ett kollegium, som har att fastställa förslag för varje utnämning av en ledande teknisk tjänsteman inom en socialiserad industrigren; denna grens förvaltningsråd utnämner därefter en av de föreslagna personerna. På samma sätt som universitetsprofessorerna idag utnämnes av utbildningsministern efter förslag från professorskollegiet, kommer direktörerna för de socialiserade företagen också att utnämnas efter förslag från ett kollegium bestående av hela landets främsta tekniker. Under uppsikt av de på detta sätt utsedda direktörerna kommer företagen att liksom tidigare förvaltas av tekniska och kommersiella tjänstemän; varje byråkratisering av förvaltningsorganismerna måste absolut undvikas.

Vi kommer i ett senare kapitel att visa på vilket sätt arbetarkommittéerna skall medverka i de olika företagens förvaltning.

Socialiseringen har ett dubbelt syfte: å ena sidan skall den förbättra de i den socialiserade industrigrenen sysselsatta arbetarnas och anställdas ställning; och å andra sidan skall den ställa till hela folkets disposition de inkomster som hittills gått till kapitalisterna. Vi måste alltså undersöka hur den socialisera. industrigrenens nettovinst skall fördelas. En del av den kommer naturligtvis att användas till att förnya och fullkomna produktionsapparaten varje år; men resten kommer att delas mellan staten å ena sidan, och å den andra, mellan de arbetare, anställda och tjänstemän som är sysselsatta i industrigrenen. Eftersom alla personer som är sysselsatta i den socialiserade industrigrenen har rätt till en del av vinsten, kommer deras arbetsiver att stimuleras och intensiteten i deras ansträngningar att öka.

Genomförd på detta sätt blir socialiseringen av den tunga industrin hela nationen till nytta. Den ger staten nya inkomster utan att belasta konsumenterna. Åt industrins arbetare, anställda och tjänstemän säkrar den inflytande i ledningen och en del av vinsten. Åt konsumenterna av järn och kol ger den kontroll över produktionen. Och trots detta kommer industrins tekniska framsteg inte alls att hämmas, arbetsintensiteten kommer att stiga och produktionskostnaderna följaktligen att sjunka.

Demokratin är ännu inte förverkligad i staten när den högsta lagstiftande makten är anförtrodd ett genom allmän och direkt rösträtt valt parlament. Demokratin kräver snarare att den lokala administrationen, i provinsen, departementet och kommunen, ligger i händerna på demokratiska representativa församlingar. På samma sätt är en demokratisk ekonomisk författning inte förverkligad genom att varje industrigren styres av ett förvaltningsråd, som är sammansatt av fullmäktige för folkrepresentationen, konsumenterna och arbetarklassen. Den ekonomiska demokratin kräver snarare att varje industriföretags loka förvaltning är demokratiserad. På samma sätt som den fria handeln utgör den fria statens grundval, utgör fabrikens demokratiska författning grundvalen för hela industrins demokratisk organisation.

Där fackföreningarna har vuxit sig starka, är grundvalen för fabrikens demokratiska författning lagd för länge sedan. Företagarens absolutism har brutits av fackföreningens makt. Företagaren har tvingats dela sin makt i verkstäderna med den i fack föreningar organiserade

arbetarklassens förtroendemän, på samma sätt som monarken i staten har tvingats dela sin makt med parlamentet.

Men deltagandet av arbetarklassens förtroendemän i fabrikens styrelse är ett faktiskt rådande tillstånd, som inte reglerasa av någon lag. Det gäller här att införa detta faktiska tillstånd i lagstiftningen för att förhindra varje godtycke från företagarens sida, varje instabilitet i det rådande styrkeförhållandet mellan kapitalet och arbetet. Därför kommer arbetarkommittéer att väljas i alla industri-, jordbruks-, handels- och kommunikationsföretag, som sysselsätter mer än tjugo arbetare. Valmetoden och arbetarkommittéernas rättigheter kommer att regleras genom lagstiftning. Alla som sysselsätts i fabriken, kvalificerade arbetare eller ej, anställda eller tjänstemän, måste ha rätt att deltaga i valen, där de olika kategorierna kan rösta i särskilda församlingar. Till de på detta sätt valda arbetarkommittéerna kommer lagen att ge makten i alla fabrikens förvaltningsfrågor, som rör arbetarnas och de anställdas välfärd.

Det är på så sätt arbetarkommittéerna främst kommer att intervenera vid anställningar och avskedanden av arbetare. De kommer att sörja för att det kollektiva arbetsavtalets villkor iakttages vid anställningar och erbjuda arbetarna sitt skydd mot varje godtyckligt avskedande. Arbetstiden och lönen som inte fastställts av kollektivavtalet måste regleras mellan företagaren och arbetarkommittén. Arbetarkommittéerna måste framför allt medverka vid fastställandet av styckelöner och ackordslöner. Det rena avskaffandet av ackordslönen, som så många arbetare önskar, är säkert inte möjligt överallt i vår tid. I en tid som denna, där hela folket är fruktansvärt fattigt, måste vi försöka allt för att öka arbetsintensiteten, och i konsekvens därav kan vi inte försaka något av de medel som är nödvändiga för att garantera det intensiva utnyttjandet av arbetstiden; och vi kan undvara dessa medel mindre, ju mer vi reducerar arbetstiden. Men där ackordssystemet av dessa skäl inte kan avskaffas, måste vår uppmärksamhet riktas mot att reducera dess stora faror. Det effektivaste sättet att göra detta är att placera fastställandet av ackordslönerna under arbetarkommittéernas kontroll. Men dessa kan inte utöva denna kontroll om man inte ger dem rätt att taga del av kostnadsförslagen för lönerna, bokföringen och saldot. Om beräkningen av ackordslönerna endast kan fastställas med arbetarkommitténs godkännande och om kommittén, innan den ger detta godkännande, kan övertyga sig om den föreslagna lönens rimlighet genom en undersökning av företagarens räkenskaper, kommer ackordslönesystemet att mista mycket av sin farliga karaktär. Arbetarkommittéerna kommer också att övervaka utbetalningen och kontrollera beräkningen av lönerna.

Arbetarkommittéerna kommer också att få till uppgift att undanröja tvisterna inom företaget, vare sig de uppstår mellan företagaren och arbetarna, mellan arbetarna och verkmästaren eller mellan arbetarna själva: de utdömer de stipulerade straffen mot dem som överträtt företagets inre bestämmelser, vilka utfärdats med arbetarkommittéernas medverkan.

Arbetarkommittéerna skall övervaka tillämpningen av åtgärder, som är ägnade att förebygga olycksfall i arbetet och skydda arbetarna mot yrkessjukdomarnas faror. I uppfyllandet av denna uppgift kommer de att få samarbeta med yrkesinspektörerna: de ger dem förslag och anvisningar; de sänder dem regel bundna rapporter om företagets hygieniska förhållanden; de se till att deras anvisningar genomförs.

Arbetarkommittéerna kommer även att få hand om förvaltningen av alla de institutioner som fungerar i fabriken omedelbart och uteslutande i arbetarklassens tjänst: arbetarbostäderna ekonomiförvaltningen, gemensamma kök, alla slags inrättningar för arbetarklassens välfärd skall överlämnas till arbetarkommittéernas förvaltning. Dessa institutioner kan och bör fullständigt undandragas företagarens och hans agenters inflytande.

Men för att arbetarkommittéerna effektivt skall kunna fylla dessa funktioner krävs det att deras medlemmar är skydda de, att ingen skada kan åsamkas dem genom deras aktivitet. På

samma sätt som de deputerade inte kan utveckla sin parlamentariska aktivitet utan en immunitet som skyddar dem mot byråkratins godtycke och hämnd, kommer arbetarkommittéerna att bli effektiva bara om dess medlemmar erhåller en viss självständighet gentemot fabriksägaren, om de undandrages dennes godtycke och skyddas i sina anställningar. Lagen måste alltså slå fast att en medlem i en arbetarkommitté endast kan avskedas om han överbevisas inför en kompetent domstol, om han inte utför sitt arbete med en vanlig arbetares omsorg eller om han en av sina handlingar har gjort ett fel som ger fabriksägaren rätt att, enligt yrkesbestämmelserna, avskeda arbetaren utan uppsägningstid.

Då vikten och bredden av dess aktionsfält är betydande måste lagen fastslå gränserna för arbetarkommittéernas aktivitet. Företagets tekniska och ekonomiska ledning kan inte överföras till dem. Den tekniska ledningen, därför att den bör förbli i de kompetenta teknikers, ingenjörers och kemisters händer, som har en teoretisk och praktisk utbildning, om man inte vill att produktionen skall bli lidande. Den ekonomiska ledningen, därför att ett givet företag inte bör styras enbart i de där sysselsatta arbetarnas intresse, utan i hela folkets intresse.[1] Järnvägarna bör inte styras i endast järnvägsarbetarnas intresse utan i hela samhällets; möbelindustrin bör styras inte enbart i snickarnas intresse utan i hela samhällets intresse. Det är därför vi inte vill överlämna industrins ekonomiska och tekniska ledning till arbetarkommittéer utan till förvaltningsråd, där, sida vid sida med de i industrin sysselsatta arbetarna, statens och konsumenternas representanter kommer att ha sin plats och fatta beslut. Vi vill inte syndikalisera industrin utan socialisera den, dvs. inte göra varje industrigren till de i den sysselsatta arbetarnas egendom, utan göra alla industrigrenarna till samhällets egendom, och alla arbetarnas gemenskap. I konsekvens därav bör industrins ekonomiska och tekniska ledning underställas de kollektiva organen. Endast som lokala organ, underordnade helheten, kan arbetarkommittéerna deltaga i förvaltningen av de olika delarna inom statens område.

Författningens utveckling i företagen speglar författningens utveckling i staten. I statens författning har vi passerat från absolutismen, där fursten själv fattar alla beslut, till den konstitutionella monarkin, där makten delas mellan fursten och folkrepresentationen, sedan från denna till republiken, där all makt överförs till folkrepresentationen. Det är en liknande väg företagens författning bör genomgå. Vi hade först den i fabriken ensamt styrande fabriksägarens absolutism. Genom skapandet av arbetarkommittéer kommer vi i fabriken fram till den konstitutionella monarkin: den legala makten delas mellan fabriksägaren, som styr företaget som en ärftlig monark, och arbetarkommittén som där spelar parlamentets roll. Utöver detta stadium går vi till industrins republikanska författning. Fabriksägaren försvinner, varje industrigrens ekonomiska och tekniska ledning överförs till ett förvaltningsråd, som är sammansatt av statens, konsumenternas och arbetarnas representanter. Varje företags lokala förvaltning delas mellan tekniska tjänstemän, som utses av detta förvaltningsråd, och arbetarkommittén, som väljes av företagets arbetare.

(Ur: Otto Bauer et la Revolution, textes choisis, présentés et annotés par Yvon Bourdet, Paris, E.D.I., 1968.)

Max Adler: Demokrati och Arbetarråd (1919)

Socialdemokratins snabba tillväxt de tio sista åren före kriget innebar inte alls en förstärkning av dess revolutionära karaktär. Precis tvärtom: i de två viktigaste grenarna av dess aktivitet, på det politiska planet liksom på det fackliga planet, märkte man en oroande sänkning av nivån och en anpassning till kapitalismens sociala ordning. Fackföreningarna blev mer och mer organ för arbetarnas kamp för de mest omedelbara intressena; de sysselsatte sig med detaljfrågor, beredda att göra stora offer i kampen för löneökningar och bättre

[1] Dessa anmärkningar visar tydligt att det här gäller ‘företagsråd’ och inte ‘arbetarråd’.

arbetsförhållanden, medan de motsatte sig varje offer i den mån detta riskerade att försvaga den fackliga kraften. Under deras inflytande tog socialismen formen av en allmän byråkratisk försäkran; endast i de högtidliga talen berörde man kommunismens slutgiltiga mål, vilka man för övrigt skiljde sig besynnerligt från i praktiken. Situationen var inte bättre vad beträffar den revolutionära vitaliteten i socialismens politiska organisationer. Parlamentarismens krav förvisade här nästan alla massornas strävanden efter en egen politisk aktivitet till bakgrunden. All politisk aktivitet var så att säga reserverad för de deputerade, vars förhållande till massorna måste bli mycket löst då den parlamentariska aktivitetens behov ofta framtvingade kompromisser med de borgerliga partierna och uppskjutandet av arbetarnas krav; massorna kunde inte genast förstå denna nödvändighet. Detta hade inte varit en alltför stor olycka om man inte bit för bit hade överflyttat tyngdpunkten i partiets aktivitet till de parlamentariska grupperna till korridorstrategin och föreningsdiskussionerna. Resultatet därav blev att socialdemokratins politik helt enkelt upphörd att existera som proletariatets spontana rörelse, och att detta mer och mer tog till vana att överlämna initiativ till sina deputerade och, mera exakt, endast till partiets ledning. Hela systemet av politiska organisationer med deras förtroendemän, fördelad på sektorer, distrikt och provinser, blev på detta sätt ett andra byråkratiska system, som överallt tenderade att få proletariatets direkta aktion att försvinna till förmån för de traditionella representanterna. Folkets demokratiska självbestämmande var därför inte längre något annat än en tom fras.

Arbetarråden skulle däremot framstå som en direkt pånyttfödelse av demokratin. Och man kan inte förneka att de, jämfört med de gamla organisationsformerna, uppvisar så många viktiga och oumbärliga fördelar att man kan säga att de gamla formerna nu är föråldrade. Arbetarrådet representerar alla arbetarna en fabrik, utan att ta hänsyn till deras politiska anslutning till den ena eller den andra socialistiska riktningen, dvs. det innehåller social-demokrater likaväl som kommunister, etc.; dessutom finns det inte längre någon skiljelinje mellan den politiska och den fackliga kampen. På så sätt kan man väcka det politiska intresset mycket lättare och snabbare än tidigare genom ett massivt deltagande i den politiska diskussionen. Var och en känner här att han deltar i aktionen och genom att han så att säga direkt ser sitt bidrag till dagshändelserna, blir banden mycket intimare mellan massan och dess valda, som den effektivt håller under kontroll dagligen och till och med i varje ögonblick. Och denna kontroll skapar i sin tur en fastare revolutionär beslutsamhet hos ledarna själva och minskar alla faror som alltför ofta ledde de deputerade, även om det var mot deras egen vilja, till att överge proletariatets verkliga revolutionära intressen. På samma gång pånyttföds initiativkraften hos partiet, som berikas genom otaliga folkliga impulser som annars inte hade haft möjlighet att komma till uttryck. Och på så sätt skärps medvetandet hos den proletära klassens massrörelse i sin helhet, klassens styrka och självförtroende växer och under den lidelsefulla kraftanspänningen från ett växande tryck vrider historiens hjul sig med en allt högre hastighet.

Likväl får vi inte blunda inför de risker som detta nya kampinstrument medför, vilka emellertid framträder endast om inrättandet av arbetarråd överskrider sin historiska funktion att vara en enkel revolutionär övergångsform.

Arbetarråden skall inte vara något annat än *enkla nya former för den socialistiska klass-kampen*; de skall begränsas till denna enda uppgift; de skall inte betraktas som ett nytt samhälles varaktiga institutioner, som om de redan i oförändrat skick vore ett förverkligande av socialismen. Om massorna någonsin förlorar ur siktet – eller helt enkelt relegerar till bakgrunden – det faktum att målet för proletariatets befrielsekamp är klassamhällets avskaffande och alltså proletariatets avskaffande, då kommer rådskongressen att förlora sin revolutionära karaktär. Den skulle i detta fall handla snarare på ett bevarande än på ett nedbrytande sätt i förhållande till samhällets klasskaraktär, dvs. den skulle tendera att

stabilisera proletariatets klasskaraktär, med den enda skillnaden att den skulle göra denna till den materiella och intellektuella grunden för en ny form av herravälde. Men det kan inte finnas något mera ödesdigert för socialismens utveckling än öm principen att bilda råd, som är ett kampmedel mot alla former av herravälde och förtryck i det nuvarande samhället, i många av dess adepters tankar skulle inskränkas till en enkel föreställning om ett byte av förtryckarroller: förr var arbetarna de förtryckta, nu är de herrarna. Detta vore ett allvarligt missbruk av den revolutionära innebörden i proletariatets diktatur, som endast kan finna rättfärdigandet av det herravälde och det förtryck det måste utöva i detta: Diktaturen är nödvändig och skall skapas endast i den mån den är oumbärlig för att omvandla samhället så att allt politiskt och socialt förtryck blir omöjligt i framtiden, genom att alla herre- och slavförhållanden och alla former för utsugning fullständigt har avskaffats. Rådsförfattningens skapare, Trotskij och framför allt Lenin, har visserligen aldrig uppfattat eller föreslagit bildandet av råd som något annat än ett revolutionärt instrument för att krossa statsapparaten och det kapitalistiska systemets förtryck, vilket vi såg i föregående kapitel. Men genom att åter läsa deras tal från förra året, framför allt Trotskijs appell till arbetarna för att stimulera dem till disciplin och ordning och Lenins tal ‘Om sovjetmaktens närmaste uppgifter’, kan man göra sig en föreställning om den svåra kamp de måste föra bland massorna, dels mot bristen på politisk mognad och dels mot en egoism i revolutionär skepnad, om de vill undvika rådssystemets degenerering till ett slags antisocialistiskt och till och med kontrarevolutionärt utsugarsamhälle.

Därigenom uppstod emellertid en allvarlig utveckling i idén med rådssystemet med konsekvenser som emellertid bara når sin fulla utveckling i Tyskland och det tyskspråkiga Österrike; länder vilka kapitalismen har nått ett högre stadium och i vilka därför den sociala differentieringen är tydligare. Man måste faktisk säga att om begreppet proletariat täcker begreppet arbetande befolkning, då är proletariatets diktatur som skall utövas genom arbetarrådens dominans inte längre våld riktat mot en del av den arbetande befolkningen, utan innebär tvärtom just självbestämmande för arbetarnas aktioner. Den så avskyvärda och olycksdigra föreningen mellan diktatur och terrorism blir omöjlig och begreppet proletariatets diktatur blir åter vad det är ‘ Kommunistiska Manifestet: ett befrielse- och inte ett förtryckarbegrepp.

Hela denna så viktiga förändring av formen och innehållet i proletariatets diktatur förutsätter naturligtvis – och här framträder hela svårigheten i vår situations problem – att den arbetande befolkningen, eller åtminstone dess överväldigande majoritet, finner sig förenad på socialismens grund. I motsatt fall kan just segern för det till hela den arbetande befolkningen utsträckta rådssystemet komma att leda till resultat, som kommer att ge många av dess fanatiska och okritiska anhängare allvarliga missräkningar; detta skulle till och med kunna kompromettera hela inrättningen, vilket vi konstaterade redan i förra kapitlet. Ty alltsedan rådssystemet förverkligas i denna utsträckta betydelse – som fallet redan är i Tyskland och hos oss – uppmanas alla yrkeskretsar att välja arbetarråd, murarna såväl som arkitekterna, teaterarbetarna såväl som skådespelarna, sedeltryckarna såväl som banktjänstemännen, lärlingarna såväl som studenterna, uniformsskräddarna såväl som uniformsbärarna, funktionärerna, bönderna, de som materiellt bearbetar jorden såväl som lärarna och professorerna vilka odlar anden – då finns faran att arbetarrådssystemet upphör att vara ett instrument för det kapitalistiska samhällets störtande, till att bli en försvarsinrättning för just detta samhälles intressen. Och om stadsbefolkningens och böndernas intressen kommer i motsatsställning, vilket är oundvikligt, kan vi till och med befara att man inte kommer att övergå från försvaret av intressen till det korporativa försvaret och att en kontrarevolutionär anda på så sätt fullständigt lyckas utsläcka den proletära revolutionens gamla anda.

Vi får inte tro att denna risk kan reduceras tillräckligt genom den klausul i arbetarrådens författning, som bestämmer att endast den som ställer sig på klasskampens grund är valbar, ty enbart framställandet av arbetarnas och tjänstemännens intressen gentemot fabriksägarnas utgör redan ett slags klasskamp. Och ingen kan förneka att de engelska fackföreningarna, som så länge har bromsat de engelska arbetarnas revolutionära hänförelse, har försvarat idén om klasskampen. Den enda garantin för att positionen på klasskampens grund skall vara en revolutionär position är följande: den måste vara ett ställningstagande för socialismen, dvs. en strävan efter det fullständiga avskaffandet av alla klasser och inte en reformistisk förändring och kompromiss mellan klasserna. Det följer alltså att arbetarrådens verkliga betydelse och effektivitet beror helt på graden av revolutionärt medvetande hos folkets olika arbetarskikt…

Arbetarråden, som väljes endast av befolkningens arbetande skikt, uteslutande alla de som profiterar av andras arbete utan undantag, *återupprättar varje ekonomisk basenhets homogenitet,* vilket möjliggör skapandet av en effektiv allmän vilja och passerandet av det parlamentariska systemets döda punkt. Arbetarrådens stora fördelar framför den parlamentariska representationen är uppenbara: oändligt mycket intimare förhållanden mellan väljarna och de valda (även om någon blir medlem av centralrådet efter indirekta val i distrikten, orterna och provinserna, bör han främst förbli vald av den mycket begränsade kretsen i sin fabrik eller sin yrkesgrupp och kunna återkallas i varje ögonblick); på samma gång ger de hos väljarna upphov till ett mycket större intresse för de representativa församlingarnas uppgifter och en ökad ansvarskänsla hos de valda; sammansmältningen av den lagstiftande och den verkställande makten på rådssystemets alla nivåer gör det möjligt för väljarnas massa att ha ett direkt inflytande, inte endast över den juridiska författningen, utan också över det sociala livets omedelbara verklighet som verkligen rör dem; risken att en parasitär byråkrati nästlar sig in mellan samhällets medlemmar och de sociala njutningarna elimineras eller reduceras åtminstone väsentligt.

Allt detta är bara den mer eller mindre direkta konsekvensen av inrättandet av en ny grundval, som kommer att skapa en homogen intressegemenskap för samhällets återuppbyggnad.

För att uppnå detta mål räcker det emellertid inte att bestämma att arbetarråden kan väljas endast av den arbetande befolkningen; man skulle därigenom långt ifrån garantera homogeniteten i deras verksamhet, som bara kan komma från en *gemensam social doktrin* om samhällets natur och dess riktiga organisering. Det är i denna anda som redan den första provisoriska bestämmelsen för valen till arbetarråden säger att endast den är valbar, som ställer sig på klasskampens grund och det kapitalistiska systemets avskaffande genom det socialistiska samhället. Om denna bestämmelse tillämpas konsekvent, då borde ett mandat, som inte rättar sig efter detta, annulleras av kommissionen för mandatkontroll, vilket i detta fall innebär att väljarna i praktiken förlorar sin rösträtt. Man skulle alltså kunna dra slutsatsen att det vore bättre att mera uppriktigt räkna med denna situation och låta *utövandet av rösträtten bero på socialistisk övertygelse*. Detta skulle framstå, inte bara mera logisk utan också som den enda attityden i överensstämmelse med rådskonferensens verkliga mening.

Väljare skulle alltså endast den vara som, vid tiden för väljarnas sammankallande sedan en viss (inte alltför lång) tid, redan tillhörde en socialdemokratisk eller kommunistisk organisation eller en annan organisation av samma slag, vilken ställer sig på den socialistiska klasskampens grund. Med en sådan vallag skulle den väsentligaste, den avgörande punkten för rådssystemets förverkligande beskyddas: att den revolutionära socialistiska propagandan kommer i förgrunden, att råden blir skolor som utvecklar socialistiskt tänkande och mottaglighet, kaderförsamlingar där det nya samhällets arbetarsoldater utbildas politiskt och socialt och där varje dirigerat synsätt energiskt relegeras till bakgrunden. Och resultatet blir alltså att den arbetande och socialistiska befolkningens diktatur innebär att alla de som inte i grunden placerar sig på de gemensamma intressenas och målens grund utesluts från besluten.

Men detta är inte något våld mot resten av befolkningen, som ännu inte uttalat sig för socialismen; ty för att representera den – och detta förefaller oss vara en användbar lösning under en övergångsperiod – *skall Nationalförsamlingen kvarstå*, då dennas helt annorlunda valsystem ger den icke-socialistiska delen av befolkningen möjlighet att få sina intressen representerade.

Av denna samexistens mellan två representationsformer följer emellertid att tyngdpunkten måste ligga hos arbetarrådens centralråd, ty detta förkroppsligar, som den som homogen klass organiserade arbetande befolkningens representation, *den verkliga allmänna viljan till social förändring*, i motsats till Nationalförsamlingen vilken klasskillnaderna inte ger samma kapacitet. Det bör alltså ha beslutsrätt över alla frågor om ekonomi, transporter och finanser. Det bör också obestridligen förbehålla sig initiativrätten i Nationalförsamlingen och vetorätt mot alla deras beslut. Valet av regering skall också tillkomma centralrådet tillsammans med Nationalförsamlingen i en proportion som man kan fastställa. På detta sätt blir arbetarrådssystemet – under förutsättning att denna maktfördelning fungerar på alla nivåer ända ned till det lokala planet – *ett verkligt socialiseringsorgan.* Å sin sida kvarstår Nationalförsamlingen som det organ vilket beslutar om alla politiska och kulturella frågor som ställes efter den ekonomiska reorganiseringen. Övergångsperiodens oumbärliga instrument som bevarar proletariatets diktatur från terrorism och som säkrar en oavbruten och fredlig utveckling, långt från ett inbördeskrigs stormar. Och detta bevarande av Nationalförsamlingen vid sidan av arbetarrådens centralråd är så mycket mindre farligt för den sociala revolutionen som dess betydelse bör minska mer och mer i samma utsträckning som propagandan för socialismen bekräftas, vilken är mycket mäktigare genom tal och skrift än genom kulsprutor och revolutionsdomstolar. Nationalförsamlingens socialistiska majoritet är redan helt färdig att träda in på scenen och kommer på så sätt att överlämna den makt den ännu har kvar åt arbetarråden.

(Ur: Max Adler, *Demokratie et conseils ouvriers*, Paris, Maspero, 1967.)

IV. Konsolideringen av de teoretiska erfarenheterna fram till Andra världskriget och det revolutionära uppsvinget 1936

17. Georg Lukács: Lenin

Lenins analys av staten som vapen i klasskampen konkretiserar frågan ytterligare. Han framhåller inte enbart de omedelbara praktiska (ideologiska, taktiska etc.) konsekvenserna av en exakt historisk kunskap om den borgerliga staten utan får samtidigt konturerna till den proletära staten att framträda konkret och i organisk förbindelse med proletariatets andra kampmedel. Arbetarrörelsens traditionella arbetsdelning (parti, fackförening, kooperativ) visar sig idag otillräcklig för proletariatets revolutionära kamp. Det visar sig nödvändigt med organ som kan samla hela proletariatet och därutöver den breda massan exploaterade i det kapitalistiska samhället (bönder, soldater) för att leda dem i kampen. Dessa organ, sovjeterna, är emellertid till sitt väsen – redan inom det borgerliga samhället – organ för proletariatets organisering som klass. På så sätt ställs revolutionen på dagordningen. För som Marx sade: ‘De revolutionära elementens organisering som klass förutsätter att alla produktiv-krafter som ännu kan utvecklas inom det gamla samhället redan finns fullt utbildade.’

Denna hela klassens organisation måste – antingen den vill det eller inte – uppta kampen mot bourgeoisins statsapparat. Här finns inget val: antingen upplöser arbetarråden den borgerliga statsapparaten eller också lyckas det denna att korrumpera råden och reducera dem till skenföreteelser och därmed låta dem dö ut. Det uppstår ett läge i vilket antingen bourgeoisin lyckas med ett kontrarevolutionärt undertryckande av den revolutionära rörelsen och återställer det ‘normala’ tillståndet, ‘ordningen’, eller också uppstår det ur råden, proletariatets kamporganisation, en proletariatets organisation för herravälde, dess statsapparat, vilken just är en klasskamporganisation. Arbetarråden visar i sin allra första outvecklade form redan 1905 denna karaktär: *de utgör en motregering*. Medan andra organ för klasskampen anpassar sig taktiskt även under den tid då bourgeoisin har ett obestridligt herravälde (det vill säga att de under dessa omständigheter kan arbeta revolutionärt), hör det till arbetarrådens väsen att i förhållande till bourgeoisins statsmakt framstå som en konkurrerande dubbelmakt. När därför Martov erkänner råden som kamporgan men förnekar deras uppgift att bli en statsapparat, så har han ur teorin avlägsnat just revolutionen, proletariatets verkliga makterövring. När däremot vissa ultravänsterteoretiker gör arbetarråden till en permanent klassorganisation för proletariatet och vill sätta det i stället för parti och fackförening, visar de att inte förstår skillnaden mellan revolutionära och icke-revolutionära situationer och inte är på det klara med arbetarrådens egentliga funktion. De förstår inte att blotta erkännandet av den konkreta möjligheten av arbetarråd går utanför ramarna för det borgerliga samhället och är ett perspektiv för den proletära revolutionen (och att därför arbetarrådet oavbrutet måste ställas i proletariatets tjänst och att proletariatet förbereds för denna uppgift), och att deras blotta närvaro redan innebär – om det inte skall vara någon enkel fars – den reella kampen om statsmakten, dvs. inbördeskriget.

Arbetarrådet som statsapparat: *det är staten som vapen i proletariatets klasskamp.* Av det faktum att proletariatet bekämpar bourgeoisins klassherravälde, att det strävar efter att genomföra ett klasslöst samhälle, har anhängarna av opportunismens odialektiska och därför ohistoriska och icke-revolutionära åskådning dragit slutsatsen att proletariatet, som bekämpar bourgeoisins klassherravälde, måste bekämpa varje klassherravälde, att dess egna former för herravälde därför under inga omständigheter får vara organ för klassherravälde, för klass-förtryck. Denna grundåskådning är, om man ser på den abstrakt, en utopi, för ett sådant proletariatets herravälde kan aldrig uppstå. Så snart den fattas konkret och tillämpas på den aktuella situationen visar den sig emellertid vara en *ideologisk kapitulation för bourgeoisin.*

Den mest utvecklade formen för bourgeoisins herravälde, demokratin, uppfattas enligt denna åskådning åtminstone som en förberedande form för proletär demokrati, men mycket ofta också som denna demokrati i sig själv, i vilken man blott – genom fredlig agitation – måste sörja för att befolkningens flertal vinnes för socialdemokratins 'ideal'. Övergången från den borgerliga demokratin till den proletära demokratin är alltså inte med nödvändighet revolutionär. Revolutionär är endast övergången från efterblivna statsskick till demokratin. Under vissa omständigheter är det nödvändigt med ett revolutionärt försvar av demokratin mot den sociala reaktionen. (Hur oriktigt och kontrarevolutionärt detta mekaniska skiljande av den proletära revolutionen från den borgerliga är visar sig i praktiken däri att social-demokratin aldrig någonsin bjudit en fascistisk reaktion allvarligt motstånd för att försvara demokratin revolutionärt.)

Till följd av denna uppfattning inte bara avlägsnas revolutionen ur den historiska utvecklingen och framställs genom alla möjliga klumpiga eller raffinerat konstruerade övergångar som ett 'inväxande' i socialismen, utan kommer *även demokratins borgerliga klasskaraktär att fördunklas för proletariatet.* Det bedrägliga momentet ligger i *det odialektiskt uppfattade majoritetsbegreppet.* Eftersom nämligen arbetarklassens herravälde till sitt väsen företräder det övervägande folkflertalets intressen uppstår hos många arbetare mycket lätt illusionen att en ren, formell demokrati, i vilken varje medborgares röst har samma värde, skulle vara det instrument som bäst uttrycker och företräder allas intressen. Men då glömmer man den enkla – enkla! – bagatellen, att människorna inte är abstrakta individer, abstrakta medborgare, isolerade atomer i en statlig helhet, utan undantagslöst konkreta människor, som intar en bestämd plats i den samhälleliga produktionen och vilkas samhälleliga vara bestämmes av denna ställning (och därigenom förmedlar deras tänkande osv). Den rena demokratin i det borgerliga samhället utesluter emellertid denna förmedling: den förbinder den ensamma, abstrakta individen direkt med allt det som staten representerar, vilket i detta sammanhang också tycks abstrakt. Redan genom denna den rena demokratins formella karaktär *blir det borgerliga samhället politiskt pulveriserat och de atomiserade arbetarna neutraliserade.* Det innebär inte bara en fördel för bourgeoisin utan är rentav den avgörande förutsättningen för dess klassherravälde.

För även om varje klassherravälde bygger på våld finns det inget klassherravälde som i längden kan upprätthållas med enbart våld. 'Man kan', sade redan Talleyrand, 'göra allt möjligt med bajonetter, men man kan inte sätta sig på dem.' *Varje minoritetsvälde är således organiserat på ett sådant sätt att det koncentrerar den härskande klassen och ger den förmågan att uppträda enhetligt och homogent samtidigt som det desorganiserar och splittrar de undertryckta klasserna.* När det gäller den moderna bourgeoisins minoritetsvälde måste man alltid komma ihåg att befolkningens stora flertal inte tillhör någon av de i klasskampen utslagsgivande klasserna, varken till proletariatet eller bourgeoisin, att följaktligen den rena demokratin har den sociala, klassmässiga funktionen att tillförsäkra bourgeoisin ledningen över dessa mellanskikt. (Däri ingår givetvis även den ideologiska upplösningen av proletariatet. Ju äldre demokratin är i ett land, ju renare den utvecklats, desto större är denna ideologiska upplösning, som man tydligast kan se i England och Amerika). Naturligtvis skulle en sådan politisk demokrati ensam inte alls räcka för detta syfte. Den utgör emellertid den politiska kulminationen av ett samhällssystem vars övriga element är: ideologisk splittring mellan ekonomi och politik, skapandet av en byråkratisk statsapparat, som gör stora delar av småbourgeoisin moraliskt och materiellt intresserade av statens bestånd det borgerliga partiväsendet, pressen, skolan, religionen osv. De har alla – i en mer eller mindre medveten arbetsfördelning – samma syfte: att förhindra att det bland befolkningens undertryckta klasser uppstår en *självständig* ideologi som uttrycker de egna klassintressena, att sätta de enskilda medlemmarna av dessa klasser såsom enskilda, såsom individer, såsom rätt och slätt

medborgare osv. i förbindelse med den abstrakta, över klasserna tronande staten, att *desorganisera dessa klasser som klasser,* att reducera dem till lätthanterliga brickor i bourgeoisins spel.

Insikten om arbetarrådens (arbetarnas *och* böndernas och soldaternas råd) roll som proletariatets statsmakt betyder *proletariatets försök* att såsom revolutionens ledande klass *motarbeta denna desorganisationsprocess.* Det måste först och främst konstituera sig självt som klass. Men det kommer att parallellt med detta organisera till kamp de aktiva element av mellanskikten som instinktivt reser sig mot bourgeoisins välde. Samtidig måste bourgeoisins inflytande över andra delar av dessa klasser brytas såväl materiellt som ideologiskt. Klarsyntare opportunister, som exempelvis Otto Bauer, har också erkänt att den sociala meningen med proletariatets diktatur, rådens diktatur, till stor del ligger i *att radikalt beröva bourgeoisin möjligheten att ideologiskt leda dessa klasser, särskilt bönderna, och under övergångstiden tillförsäkra proletariatet denna ledning.* Det är en livsnödvändighet för den proletära revolutionen att krossa bourgeoisin, att slå sönder dess statsapparat, att förinta dess press osv. eftersom bourgeoisin efter sina första nederlag i kampen om statsmakten inte på något sätt uppger sin strävan att återvinna sin ekonomiskt och politiskt ledande roll och till och med under den klasskamp som förs vidare under förändrade betingelser ännu länge förblir en mycket mäktig klass.

Proletariatet fortsätter således med hjälp av rådssystemet som stat samma kamp som det tidigare fört om statsmakten, mot den kapitalistiska statsmakten. Det måste ekonomiskt förinta, politiskt isolera, ideologiskt upplösa och kuva bourgeoisin. Proletariatet måste emellertid samtidigt bli en ledare fram mot frigörelsen för alla andra samhällsskikt, som det river loss ur bourgeoisins släptåg. Det vill säga, att det inte räcker att proletariatet objektivt kämpar för de andra exploaterade skiktens intressen. För att övervinna dessa skikts tröghet och splittring och fostra dem måste dess statsform tjäna till *att skola dem till aktivitet, till självständigt deltagande i statens liv.* Det är en av sovjetsystemets förnämsta funktioner att med varandra förbinda de moment i samhällslivet som kapitalismen sliter sönder. pär denna sönderslitning blott finns i de undertryckta klassernas medvetande måste de göras medvetna om hur dessa moment är förbundna med varandra. Sovjetsystemet utgör exempelvis alltid en odelbar helhet av ekonomi och politik. Det förbinder på detta sätt människornas omedelbara tillvaro, deras omedelbara dagsintressen osv., med helhetens avgörande frågor. Det åstadkommer emellertid också i den objektiva verkligheten enhet, där bourgeoisins klassintressen åstadkommit en ‘arbetsdelning’, framför allt enhet mellan ‘maktapparaten’ (arme, polis, förvaltning, rättsväsende osv.) och ‘folket’. De beväpnade bönderna och arbetarna som statsmakt är samtidigt en produkt av sovjeternas kamp och en förutsättning för deras existens. Sovjetsystemet innebär nämligen ett försök att överallt förbinda människornas aktivitet med de allmänna frågorna om staten, ekonomin, kulturen osv., medan det däremot bekämpar att förvaltningen av alla dessa frågor blir ett privilegium för ett slutet, från hela samhällslivet isolerat och byråkratiskt skikt. Därigenom att sovjetsystemet, den proletära staten, på detta sätt gör samhället medvetet om det verkliga sammanhanget mellan alla sidor i det samhälleliga livet (och i ett senare stadium objektivt förenar vad som idag objektivt är splittrat, exempelvis stad och land, andligt och fysiskt arbete osv.), blir det en avgörande faktor i proletariatets organiserande som klass. Vad som i det kapitalistiska samhället bara förelåg som en möjlighet hos proletariatet växer först här fram till verklig existens. *Proletariatets egentliga produktiva energi kan vakna först efter maktens erövring.* Vad som gäller för proletariatet gäller också för de andra undertryckta skikten i det borgerliga samhället. Även de kan utvecklas först i detta sammanhang, låt vara att de även i detta statsskick förblir de styrda. Att de var styrda under kapitalismen innebar naturligtvis att de inte kunde bli medvetna om sin egen ekonomiska och sociala upplösning, om sin exploatering

och sitt förtryck. Däremot kan de nu, under proletariatets ledning, inte bara leva i enlighet med sina intressen, utan också utveckla sina förut förborgade eller förkrympta energier. Att de är ledda kommer till uttryck blott däri att ramen och riktningen för denna utveckling bestämmes av proletariatet såsom revolutionens ledande klass.

När de icke-proletära skikten blir styrda i den proletära staten skiljer sig detta materiellt högst väsentligt från hur de styrs i det borgerliga samhället. Dessutom finns det ännu en inte oväsentlig formell skillnad: *den proletära staten är den första klasstaten i historien som helt öppet och ohöljt bekänner sig som klasstat, som undertryckningsapparat,* som instrument i klasskampen. Först denna förbehållslösa öppenhet, denna brist på hyckleri gör en fullständig förståelse mellan proletariatet och andra samhällsskikt möjlig. Det är därtill ett synnerligt viktigt medel för proletariatets självskolning. För lika utomordentligt viktigt som det varit att hos proletariatet väcka medvetandet om att den avgörande revolutionära kampens fas inträtt, att kampen om statsmakten, om ledningen av samhället blossat upp, lika farligt vore det att låta denna sanning stelna odialektiskt. Det vore alltså mycket farligt om proletariatet, när det befriar sig från klasskampspacifismens ideologi, när det inser våldets historiska betydelse och oundgänglighet, skulle inbilla sig att *samtliga* problem i fråga om proletariatets herravälde under alla omständigheter skulle kunna lösas *med våld.* Och det vore ännu farligare om proletariatet skulle få den föreställningen att klasskampen i och med statsmaktens erövring skulle ha slutförts eller åtminstone inträtt i ett stillestånd. Proletariatet måste förstå att statsmaktens erövring *bara är en fas* i denna kamp. Kampen blir ännu häftigare efter erövringen av statsmakten och man får absolut inte tro att styrkeförhållandena genast och på ett avgörande sätt förskjutits till proletariatets förmån. Lenin upprepar outtröttligt att bourgeoisin även i rådsrepublikens början, även efter dess ekonomiska expropriation, ännu under sitt politiska undertryckande alltjämt förblir den mäktigare klassen. Men styrkeförhållandena har förskjutits såtillvida att proletariatet erövrat ett *nytt, mäktigt vapen* i sin klasskamp: *staten*. Naturligtvis är detta vapens värde, dess förmåga att upplösa, isolera och förinta bourgeoisin, att vinna de andra samhällsskikten för samverkan i arbetarnas och böndernas stat och fostra dem, att verkligen organisera proletariatet självt till ledande klass, på intet sätt automatiskt given med blotta erövringen av statsmakten och inte heller utvecklar sig staten som kampmedel automatiskt ur blotta faktum att staten erövrats. Statens värde som vapen för proletariatet beror på vad proletariatet förmår *göra av den.*

Revolutionens aktualitet kommer till uttryck i statsproblemets aktualitet för proletariatet. Därmed har emellertid samtidigt socialismens problem ryckt fram från att ha varit blott ett slutmål och ställts som en omedelbar dagsfråga för proletariatet. Denna gripbara närhet av socialismens förverkligande är emellertid åter ett dialektiskt förhållande, och *det blir ödesdigert för proletariatet om det – på ett mekaniskt och utopiskt sätt – skulle uppfatta denna socialismens närhet som dess förverkligande* genom blotta makterövringen (expropriation av kapitalisterna, socialisering osv.). Marx har analyserat övergången från kapitalismen till socialismen på det mest skarpsinniga sätt och hänvisat till de mångfaldiga borgerliga strukturreformer som endast kan gallras ut under en långvarig och komplicerad utveckling. Även här drar Lenin skiljelinjen mot utopismen så skarpt som möjligt. ‘Ingen kommunist’, säger han, ‘har, tror jag, vidare bestritt att uttrycket socialistisk sovjetrepublik betyder sovjetmaktens beslutsamhet att genomföra övergången till socialismen och *inte något slags erkännande av de givna ekonomiska förhållandena såsom socialistiska.*’ Revolutionens aktualitet betyder alltså att socialismen är en dagsfråga för arbetarrörelsen. Men endast i den bemärkelsen att man nu måste kämpa dag för dag för att skapa dess förutsättningar och att en del av dagens konkreta åtgärder redan betyder konkreta steg för dess förverkligande

Opportunismen avslöjar just på denna punkt i sin kritik av förhållandet mellan sovjet och socialism, att den slutgiltigt övergått till bourgeoisins läger, att den blivit proletariatets.

klassfiende. För å ena sidan betraktar den alla skenmedgivande för proletariatet, som – för att sedan återtas så snart som möjligt –görs av en för tillfället förskräckt bourgeoisi, som verkliga steg mot socialismen. (Jämför de för länge sedan likviderade 'socialiseringskommissionerna' 1918 –1919 i Tyskland och Österrike.) Ä andra sidan förhånar den sovjetrepubliken därför att den inte genast skapar socialismen, därför att den under proletära former och under proletär ledning bara genomför en borgerlig revolution. ('Ryssland som bonderepublik', 'Kapitalismens återinförande' osv.) I båda fallen visar det sig att för opportunisterna av alla schatteringar är *den egentlige fienden*, som verkligen skall bekämpas, *den proletära revolutionen själv*. Inte heller detta är något annat än opportunismens konsekventa vidareutveckling från dess ställningstagande till det imperialistiska kriget. Det är också bara en konsekvent vidareutveckling av Lenins kritik av opportunismen före och under kriget när han i sovjetrepubliken även i praktiken behandlar opportunisterna som arbetarklassens fiender. *Opportunismen hör också till bourgeoisin*, vars andliga och materiella apparat måste förstöras och vars struktur måste upplösas, så att dess inflytande inte, i enlighet med deras objektiva klassläge, omfattar de vacklande skikten. Just socialismens aktualitet gör denna kamp mycket mer förbittrad än den någonsin var på Bernstein-debatternas tid. Staten som proletariatets vapen i kampen för socialismen, för att undertrycka bourgeoisin, är samtidigt dess vapen för att utrota den opportunistiska faran för proletariatets kamp, som under diktaturen måste föras vidare med oförminskad kraft.

(Ur Lukács, *Lenin*, Paris, E.D.I., 1965.)

18. Karl Korsch

Arbetarnas rätt till kontroll över fabrikerna (1922)

Genom att arbetarklassen erövrar den politiska makten och ersätter den borgerliga 'demokratin' med proletärernas demokrati (utformad som proletariatets diktatur), kommer i det långa 1oppet utvecklingen av mera direkta former för 'industriell demokratisering' utan tvivel att påskyndas högst avsevärt.[1] För en kortare tidsperiod kan proletariatets diktatur dock temporärt tendera att i viss utsträckning inskränka medbestämmanderätten för arbetstagarna som sådana (d.v.s. den 'industriella demokratin' i ordets trängre bemärkelse), och kanske t.o.m. begränsa 'fackföreningarnas autonomi' (d.v.s. den medbestämmanderätt arbetarna har som säljare av varan arbetskraft. I den proletära staten tjänar emellertid dessa inskränkningar inte längre den utsugande kapitalistklassens syften, utan endast och allenast den som stat organiserade arbetarklassen själv. I verkligheten förhåller det sig alltså endast så, att medbestämmanderätten för arbetarna som företagsmedlemmar och som fackförenings-medlemmar ersätts av en medbestämmanderätt för samma arbetare i deras egenskap av medborgare i en proletär stat. Dessutom är det endast temporärt och undantagsvis som de mera direkta formerna för medbestämmande kan komma att inskränkas till förmån för mera indirekta sådana. Proletariatet, som utövar regeringsmakten som revolutionär diktatur, är ju ingalunda angeläget om att bibehålla den från klassherraväldets tid ärvda typen av regeringsmakt som någon varaktig form för samhällsorganisation, eftersom staten själv 'dör ut' i och med att klasser och klassmotsättningar gradvis upphör att existera i det kommunistiska samhället. Det ligger därför i sakens natur, att under denna första fas uppträdande inskränkningar av arbetarnas medbestämmande över produktionen till förmån för medbestämmande utformat av den proletära staten måste begränsad varaktighet. Allt eftersom det kommunistiska samhället utvecklas från sin första, grova tillkomststruktur kommer ju

[1] Jämför här speciellt arbetsrättsregleringen i den ryska *Arbetskodex* (Rysk korrespondens 1920) – där man proklamerar en vidsträckt 'självständig förvaltning' för alla företag, i vilka produkter framställs genom 'organiserat samarbete' (kooperation).

tonvikten mycket snart att åter ligga på den mera direkta medbestämmanderätten, och slutligen är det endast den som återstår, sedan staten helt 'dött ut'.

Om någon emellertid söker påstå, att man genom att planenligt vidareutveckla alla dessa olika former för arbetarmedverkan vid utformningen av produktion och arbetsvillkor helt skulle kunna genomföra den eftersträvade 'industriella demokratin' inom arbetssektorn, *utan* att med våld störta de etablerade borgerligt-demokratiska statliga institutionerna,[1] så stupar ju detta på den enorma skillnaden mellan den borgerliga kapitalistiska staten som 'ideell totalkapitalist' (Engels) och den proletära diktaturstaten som 'ideell totalproletär'.

Visst finns det en statlig socialpolitik – det skall vi gå in på närmare sedan – och visst har arbetarna, som fackföreningsmedlemmar och som anställda, viss rätt till medinflytande redan i den borgerliga staten. Denna rätt *avtvingar* arbetarklassen borgarstaten i kraft av sin växande numerära och organisatoriska styrka och sitt klassmedvetande. Men i det kapitalistiska klass-samhället och i den borgerliga staten finns det gränser för allt detta medinflytande, gränser som inte får överskridas; medinflytandet får aldrig utvecklas längre än kapitalistklassens profitintressen tillåter. Om arbetarna uppfattar detta medinflytande som något mer än en erövring av förberedande stödpunkter inför den slutgiltiga kampen, så är i själva verket all denna s.k. medbestämmanderätt ingenting annat än en kuliss, där den kapitalistiska diktaturen

---

[1] I England var de viktigaste representanterna för denna teori Sidney och Beatrice Webb. Den förste medvetne tyske anhängaren av paret Webbs reformsocialism var 'marxisten' Eduard Bernstein. Idag bekänner sig *samtliga tyska socialdemokrater* om icke i ord, så dock i handling till denna fordom förkättrade 'revisionism', uttryckligen välsignade av Karl Kautsky, f.d. storinkvisitor för de rättrogna vulgärmarxisterna. Detta framträder kanske klarast i den s.k. *Wissellresolutionen* om arbetar- och ekonomiråd, som antogs på den allmänna tyska fackföreningskongressen i Leipzig år 1922: 'Fackföreningskongressen kräver, att beslutet på fackföreningskongressen i Nürnberg respekteras, och *att arbetarna på likvärdig grund får medverka i samtliga ekonomiska organ*, också i dem, som nu är förbehållna arbetsgivarna.

Emedan samhällets ekonomiska struktur omvandlas inifrån, skulle det utifrån proletariatets ståndpunkt vara helt orimligt att frivilligt ge upp i klasskampen vunna positioner. Varje tänkbar möjlighet att företräda arbetarnas intressen måste utnyttjas. Det vore att grovt missförstå den proletära klasskampens natur, om man inskränkte sig till att söka åstadkomma en omdaning av ekonomin enbart genom att angripa den utifrån.

Klasskampens mål är att befria proletariatet från kapitalismens tryck och att övervinna *privatkapitalets makt*, för att sedan utforma en ekonomisk struktur, där de gemensamma intressena är avgörande. Varje förstärkning av proletariatets makt leder närmare detta mål. Bäst förstärks proletariatets makt genom att arbetarna förståndsmässigt får insyn i ekonomins mekanismer. Det är först när arbetarna sakkunnigt kan diskutera alla ekonomiska frågor med företagarna, och även på detta plan nå resultat i klasskampen, som de blir i stånd att bygga upp och leda den samhällsekonomi vi har som mål. Arbetstagarna måste utnyttja alla tillfällen att *skaffa sig insyn i företagens ekonomiska ledning.* Genom att utnyttja sitt genom politisk omstörtning ökade inflytande i staten bör proletariatet kunna dra nytta av sin medverkan i den ekonomiska organisationen för sin permanenta uppgift. *På grundval av den nu rådande kapitalistiska ekonomin måste proletariatet först och främst tillsammans med företagarklassen* (och med utnyttjande av sin ekonomiska sakkunskap om denna) *för varuproduktion och -distribution söka utarbeta former, som bit för bit kan överföras från den kapitalistiska privatekonomin till en ekonomi enligt socialistiskt mönster,* allteftersom proletariatets politiska makt ökar, liksom den genom direkt praktisk medverkan uppnådda tekniska och ekonomiska skolningen. (*Förhandlingsprotokoll från den elfte tyska fackföreningskongressen i Leipzig 1922*, Berlin 1922, s. 37 f.)

Här gäller det alltså inte längre att befria proletariatet från kapitalismen och eliminera privatkapitalet, utan att befria proletariatet från 'kapitalismens *tryck'* och att övervinna 'privatkapitalets *makt'*, och detta skall inte åstadkommas 'utifrån' med klasskampens metoder, utan genom att arbetarna 'får insyn i företagets ekonomiska ledning', 'medverkar rent praktiskt' och 'fullt sakkunnigt diskuterar' med företagarna 'inifrån' – och så skall man enligt denna resolution 'på grundval av den nu rådande kapitalistiska ekonomin ... bit för bit överföra' produktionen till 'en ekonomi enligt socialistiskt mönster'! – Nu röstade ju bekant flertalet delegerade i Leipzig för utträde ur arbetarråden, trots att man där antog denna av 'arbetarrådsanda' genomsyrade resolution. Men eftersom denna majoritet delegerade formellt inte stöddes av de fackföreningsmedlemmar den representerade, och eftersom förbundsledningens skickliga taktiker i dagens läge dessutom säkert hade funnit på metoder att sabotera kongressens beslut, så är leipzigkongressens deklaration i själva verket bara väsentlig som symptom på en begynnande klimatförändring. Den innebär däremot inte att de tyska fackföreningarna skulle ha tagit avstånd från arbetarrådspolitiken.

kan fortsätta att gömma sig bakom ‘arbetets gemenskap’, ända till dess att den objektiva situationen tvingar kapitalisterna att rasera kulissen och ohöljt ta sin klassdiktatur i bruk. Då framstår kampen klass mot klass *slutligen* som Karl Marx åskådliggjorde det i *Filosofiens elände* och *Det kommunistiska manifestet*, återigen som en ‘politisk kamp’, en kamp som ‘i sin yttersta tillspetsning innebär total revolution’, och ‘inte förrän vi har en tingens ordning utan klasser och klassmotsättningar (och följaktligen utan någon ‘statlig’ tvångsorganisation) upphör den *sociala evolutionen* att vara *politisk revolution.* Intill dess kommer socialvetenskapens sista ord inför varje allmän nyordning i samhället alltid att lyda: kamp eller död; blodigt krig eller intet. Det är den obönhörliga frågan.”

Skrifter om socialiseringen

Den tredje och viktigaste faktagruppen, ur vilken den allmänna socialiseringsidén kan hämta ett mera konkret innehåll och en fastare form, utgör de redan nu renodlat proletärt uppbyggda organisationer, som det tyska proletariatet och kanske speciellt det segerrika ryska proletariatet skapade under sin klasskamp före revolutionen och under den revolutionära slutstriden: arbetarfackförbunden och särskilt de revolutionära *rådsorganisationerna*. Det är synd på Heimanns goda och lärorika studie, som ju annars samordnar en hel rad socialiseringsimpulser i en klok syntes, att författaren inte alls insett rådens roll för uppbyggandet av en sann socialistisk ekonomi. Han påstår, att ‘inrättandet av företagsråd principiellt inte har något med socialiseringen att göra’. Socialismen behöver företagsråden, inte därför att den är socialistisk, utan därför att den också är demokratisk och önskar att alla medborgare skall få medverka ‘i alla frågor som rör arbetsvillkoren’ och för detta ändamål också ‘få inblick i företagsmekanismerna’; men därutöver finns det ‘inget utrymme’ för dessa medborgare i Heimanns ekonomiska organisationsplan (s. 580-582).

Men om vi har klart för oss, hur perfekt en synnerligen långtgående *autonomi* kan balanseras med de enskilda företagens inlemmande i en *planenlig totalförvaltning just genom samverkan mellan högre och lägre företagsråd* – vilket i stor utsträckning genomförts i Ryssland redan nu – så är det svårt att förstå, hur i all världen socialisten Heimann kan tro att en socialisering i socialistisk bemärkelse, där den av ofritt arbete beroende kapitalekonomin helt ersättes av ‘en samhällelig/planenlig reglering av produktionen i enlighet med *allas och envars* behov (Engels), idag kan genomföras på annat sätt än genom företagsråden. Om man emellertid betraktar saken närmare, så finner man omedelbart två skäl till detta egendomliga ställningstagande:

För det första saknar Heimann den marxistiska insikten om att socialiseringen är identisk med en historisk utvecklingsprocess och en omstörtande verksamhet av människor; för honom som för andra organisationstekniker utgör socialiseringen i stället helt enkelt ‘ett rationellt system av organisatoriska åtgärder’ (s. 582). För det andra har han inte ens övervunnit den borgerliga, mekanistiska statsideologin: ‘staten’ är för honom fortfarande lika med ‘den enhet, i vilken i realiteten alla särintressen väger jämnt’ (s. 586 o. s. 544), medan den förhärskande staten för socialisten är en *maktorganisation*, som med våld söker åstadkomma en artificiell enhet av mångfaldiga och helt olikartade samhälleliga och individuella intressen. I det socialistiska samhället måste denna maktorganisation dö ut och lämna plats för mycket friare samordnade organisationsformer i det statslösa ‘samhället’. Och utifrån den åsikten kan han naturligtvis inte förstå de permanenta, för statliga ‘balansåtgärder’ nära nog oåtkomliga motsättningar, som även i ett helt socialiserat samhälle måste råda mellan de specifika *producentintressena* hos de till produktionsenheter förenade arbetargrupperna och de allmänna *konsumentintressena*; och hur skulle egentligen sådana motsättningar kunna existera i en ‘stat’, som förenar varje sådan producentgrupp med alla andra producentgrupper såsom konsumenter – i en enda, enhetlig, demokratisk organisation?

Man måste emellertid övervinna denna sista rest av den formellt-demokratiska *statsideologin* för att kunna i grunden inse hur nödvändiga företagsråden är för uppbyggnaden av det klasslösa och statslösa socialistiska *samhället*.

(Ur: K. Korsch, *Schriften zur Sozialisierung* Europäische Verlagsanstalt, Frankfurt 1969.)

Pannekoek och arbetarråden

(...) Det finns ännu många som envisas med att betrakta den proletära revolutionen i ljuset av tidigare borgerliga revolutioner, dvs. som en rad stadier som ömsesidigt ger upphov till varandra: först erövrandet av makten och inrättandet av en ny regering; därefter expropriation av kapitalistklassen medelst dekret; slutligen en reorganisering av produktionsprocessen. Men på detta sätt kommer man bara till någon form av statskapitalism. För att proletariatet verkligen skall kunna bli herre över sitt eget öde, måste man på en gång skapa dess egen organisation och den nya ekonomiska ordningens form. Dessa båda element är oskiljaktiga och utgör den sociala revolutionens process. När arbetarklassen lyckats organisera sig så att den bli förmögen till mäktiga och enhetliga massaktioner, då har revolutionens timme kommit, ty kapitalismen kan endast behärska oorganiserade individer. Och när dessa organiserade massor kastar sig in i den revolutionära handlingen, samtidigt som den existerande makten lamslås och börjar sönderfalla, tillkommer den gamla regeringens ledarfunktioner arbetarorganisationerna. Från och med detta ögonblick består uppgiften i att fortsätta produktionen, att upprätthålla denna process, som är så oumbärlig för det sociala livet. Proletariatets revolutionära klasskamp mot bourgeoisin och dess organ är oskiljaktig från arbetarnas kontroll över produktionsapparaten, och dess utsträckning till den samhälleliga produkten. Därför utgör den organisationsform som enar klassen i kampen samtidigt en organisationsform för den nya produktionsprocessen.

Inom denna ram har organisationsformen parti-fackförening, som har sitt ursprung under den uppåtstigande kapitalismens period, blivit helt gagnlös. Den har i själva verket förvandlats till ett redskap för pampar som varken kan eller vill engagera sig i den revolutionära kampen. Kampen är inte ledningens skapelse: arbetarledarna avskyr den proletära revolutionen. För att föra denna kamp behöver arbetarna följaktligen nya organisationsformer, vars styrkeelement de bevarar själva. Det vore fåfängt att söka konstruera eller föreställa sig dessa nya former; de kan endast uppkomma i verkligheten genom arbetarnas egen kamp. Men vi kan bara vända oss mot praktiken för att dra fram dem, åtminstone i ett embryonalt stadium, överallt där arbetarna revolterar mot den gamla makten.

Under en vild strejk bestämmer arbetarna allt själva på stormötena. De väljer strejkkommittér, vars ledamöter är avsättbara när som helst. Om rörelsen sprider sig till ett stort antal företag, realiseras aktionsenheten medelst utvidgade kommittéer, som samlar delegaterna från alla strejkdrabbade fabriker. Dessa delegater beslutar inte ovanför basen och för att påtvinga den sin vilja. De är helt enkelt en sorts ombud, som uttrycker åsikterna och önskemålen hos den grupp de representerar, och rapporterar, omvänt, på stormötena för diskussion och beslut om andra gruppers stämningar och argument. Eftersom de när som helst kan avsättas, kan de inte spela någon ledarroll. Arbetarna måste själva välja sin väg, själva besluta om den inriktning man bör ge kampen; makten att besluta och handla med alla risker och all ansvarighet tillkommer dem själva. Och när strejken slutar, upphör kommittéerna.

Det finns endast ett exempel på att moderna industriarbetare fungerat som drivkraft i en politisk revolution: de ryska revolutionerna 1905 och 1917. Då valde arbetarna i varje fabrik delegater, vars generalförsamling utgjorde den centrala ‘sovjeten’, det råd där man diskuterade läget och de åtgärder som borde vidtagas. Det var där som de olika fabrikerna lade fram sina åsikter, det var där som motsättningarna löstes, besluten formulerades. Men

även om råden hade ett ledande inflytande på den revolutionära skolningen genom handling, utgjorde de på intet sätt några befälsorgan. Ibland arresterades alla rådsmedlemmarna varvid nya delegater kom och ersatte dem; och ibland, när generalstrejken lamslog myndigheterna, utövade råden den fullständiga makten i lokal skala, och då slöt sig även de liberala yrkesgrupperna till dem för att representera sina respektive verksamhetsområden. Vi befinner oss här inför arbetarnas organisation under den revolutionära kampen, en organisation som naturligtvis har stora brister, söker sig fram på ett trevande sätt och försöker sig på nya metoder. Och för detta krävs att ett villkor uppfylls: att alla arbetare går ut i kampen tillsammans och med all kraft, i ett läge då själva deras existens står på spel, och att de verkligen tar del i beslutsfattandet och helt och hållet offrar sig i kampen.

Denna rådsorganisation försvann efter revolutionen. Vid denna tid var de proletära centra endast öar av storindustri, som förlorade sig i det agrara samhällets ocean, där den kapitalistiska utvecklingen knappast ens var påbörjad. Uppgiften att lägga grunden till kapitalismen tillkom det kommunistiska partiet. Det tog hand om den politiska makten, under det att sovjeterna degraderades till betydelselösa organ, med enbart nominell. makt.

De gamla organisationsformerna, parti och fackförening, och den nya rådsformen (sovjeter) hör till olika faser av den sociala utvecklingen, och har helt olika funktioner. De förra hade till uppgift att stärka arbetarklassens situation inom det kapitalistiska systemet och är knutna till dess expansionsperiod. Den senare har som målsättning att skapa arbetarmakt, avskaffa kapitalismen och klassamhället; den är förbunden med kapitalismens nedgångsperiod. I ett uppåtgående och blomstrande system är rådsorganisationen en omöjlighet, eftersom arbetarna då enbart sysslar med att förbättra sina livsbetingelser, vilket möjliggör den fackliga och politiska kampen. Under den nedåtgående kapitalismen, som skakas av kriser, är denna senare aktionsform meningslös, och att lita till den kan endast bromsa utvecklingen mot en själv-ständig masskamp. Under tider av spänning och ökande revolt, när strejkrörelser utbryter i alla länder och slår mot kapitalismens grundvalar, eller när regeringens auktoritet bryter samman efter ett krig eller en politisk katastrof och massorna går till handling, då ger de gamla formerna plats åt nya former för massornas självverksamhet.

(...) Vad gäller rådsdelegaterna, väljs de av en socialt homogen grupp för att uttrycka allas vilja. Dessutom utgörs råden inte enbart av arbetare med gemensamma klassintressen; de utgör en naturlig grupp av personer som varje dag arbetar tillsammans inom en fabrik eller ett stort företag och som står mot en gemensam fiende. Dessa människor måste bestämma sig för handlingar, som de sedan måste utföra sida vid sida, enigt. De måste inte bara uttala sig i strejk- och kampfrågor, utan också om problem som berör den nya organiseringen av produktionen. Rådsrepresentationen grundas inte på någon absurd indelning i angränsande kommuner eller kvarter, den bygger på en naturlig gruppering av arbetarna i produktionsprocessen, det sociala livets enda reella grund.

Vi bör under inga omständigheter sammanblanda arbetarråden med den typ av s.k. korporativ representation, som är typisk för de fascistiska regimerna. I detta senare fall har vi att göra med ett representationssystem som är uppbyggt på yrkesbranscher (som förenar arbetsköpare och arbetare), vilka tänkes utgöra samhällets grund. Denna form går tillbaka på medeltiden, på dess stelnade korporationer, dess orörliga ordning, och utmärks av en strävan att förbjuda varje tendens till utveckling av gruppintressen; i denna mening är det ännu värre än det klassiska parlamentariska systemet i vilket nya grupper och intressen, vars uppkomst sker samtidigt med kapitalismens utveckling, inte är sena att uttrycka sig i parlamentet och regeringen.

Med arbetarråden befinner vi oss inför en helt annorlunda representationsform, dvs en form som svarar mot en revolutionär klass i kamp. Endast de proletära intressena är representerade

där, och de kapitalistiska intressena är följaktligen uteslutna. Denna form ifrågasätter kapitalistklassens själva existensberättigande och syftar till att eliminera den som sådan genom att frånta den produktionsmedlen. Dessutom är denna rådsorganisering ett instrument som möjliggör för arbetarna att påta sig funktionen att organisera produktionen, allt eftersom revolutionen går framåt. Arbetarråden är med andra ord den proletära diktaturens organ. Denna är på intet sätt ett valsystem som med list försöker frånta kapitalisterna och medelklasserna rösträtten. Istället är det frågan om en maktutövning av arbetarnas naturliga organ, där produktionsapparaten hädanefter tjänar som samhällsbas. Dessa organ, som förenar arbetardelegater från olika branscher, kan alltså definitionsmässigt inte acceptera rövare och utsugare som inte utför något produktivt arbete. Sålunda motsvaras arbetarklassens diktatur helt och hållet av den perfekta demokratin, av den verkligt proletära demokrati som utesluter den mot undergång stadda utsugarklassen.

(Ur: *Pannekoek et les conseils ouvriers*, E.D.I. Paris 1969.)

19. Den nederländska skolan av rådskommunister

H. Gorter: Svar till Lenin

Varför är nu företags- och arbetsplatsorganisationerna och de härpå grundade och härav bestående arbetarförbunden nu sådana utmärkta, ja, till och med i jämförelse med (eg. jämte) de kommunistiska partierna revolutionens bästa vapen?

Jo, därför att arbetarna i företagsorganisationerna och arbetsplatsorganisationerna själva uppträder aktivt, oändligt mera än, vad som var fallet i de gamla fackföreningarna, därför att de har ledarna och därmed ledningen i sina händer, och därför att de kontrollerar företagsorganisationerna och därmed hela förbundet.

Varje företag, varje arbetsplats utgör en helhet. Inom dem väljer arbetarna sina förtroendemän. Företagsorganisationerna är indelade i distrikt. Varje distrikt väljer åter sina förtroendemän, och distrikten väljer i sin tur den allmänna styrelsen för hela riket.

Alla företagsorganisationer, likgiltigt vilken industri de tillhör, bildar tillsammans ett arbetarförbund.

Man ser det: alltså en organisation som helt är inriktad på revolutionen.

Man ser det: Här får arbetaren, varje arbetare, makt. Ty på sin arbetsplats väljer han sina egna förmän, och genom dem har han direkt inflytande över distriktet och riket. Det finns här alltså visserligen en stark centralisering, men inte en alltför stark. Individen och hans direkta organisation, företagsorganisationen, har stor makt.

Han kan omedelbart avsätta och ersätta sina förmän med andra och tvinga dem att omedelbart ersätta de högre instanserna med andra. Det finns alltså individualism, men inte i alltför stark grad. Ty de centrala korporationerna, distrikts- och riksråden, har likaså stor makt. Individen och den centrala ledningen har just så mycket makt som är möjligt och nödvändigt under denna period i vilken vi lever och i vilken revolutionen bryter ut

Marx skriver att medborgaren under kapitalismen i sitt förhållande till staten är en abstraktion, en siffra. Så är det också i de gamla fackföreningarna. Byråkratin, organisationens hela kärna, svävar skyhögt över arbetaren. För dem är han ett nummer, en abstraktion. För dem är han inte ens mannen på arbetsplatsen. Han är inte ens en levande, kämpande varelse med en egen vilja. Ersätt, så som ni önskar det i den Tredje Internationalen, byråkratin i de gamla fackföreningarna med andra personer, och inom kort skulle ni märka att även dessa har samma karaktär, står ouppnåeligt högt över massorna, utan att ha någon känning med dem.

Nittio av hundra kommer åter att vara förrädare och stå på bourgoisins sida. Ty organisationens väsen gör dem sådana.

Hur helt annorlunda än fackföreningen är inte företagsorganisationen! Här är det arbetaren själv som bestämmer om taktik, riktning, strid, och som ögonblickligen ingriper när ledarna inte gör så som han vill. Han är oavbrutet själv i striden, eftersom företaget, arbetsplatsen, samtidigt är organisationen.

Han är, för så vitt detta är möjligt i kapitalismen, sitt eget ödes skapare och ledare, och därför att det är så med varje medlem, *är det massan som skapar och leder sin egen strid*, mycket mer än vad detta var möjligt i de gamla fackföreningarna, såväl de reformistiska som de syndikalistiska.

Härigenom, därför att de gör individerna själva och alltså massorna själva till stridens verkställare och sålunda lyfter dem, andligt och moraliskt, är företagsorganisationerna och de på dem vilande arbetarförbunden revolutionens bästa vapen, de vapen vi har behov av i Västeuropa för att krossa världens mäktigaste kapitalism.

20. Leo Trotskij

Vänsteroppositionens plattform

Sovjeterna

Den byråkratiska apparaten i vilken borgerlig stat som helst, i vilken form den än må uppträda, härskar över befolkningen, kittar samman den ledande kasten och inskärper hos arbetarna respekt och fruktan för Regeringen. Oktoberrevolutionen, som ersatte den gamla statstrukturen med arbetarnas, böndernas och soldaternas Sovjeter, tillfogade den byråkratiska regeringen det mest fruktansvärda slag som historien skådat. Om detta säger partiprogrammet följande:

> ‘R.K.P. (Rysslands Kommunistiska Parti) som för den mest energiska kamp mot byråkratismen, vidtar följande åtgärder *för att fullständigt besegra detta gissel:* 1. Varje sovjetmedlem skall dras in i någon form av arbete i styrandet av staten; 2. För att sovjetmedlemmarna skall bli bekanta med alla arbetsområden inom den statliga styrelsen bör var och en i tur och ordning tjänstgöra på olika befattningar; 3. Undan för undan skall hela den arbetande befolkningen dras in i styrandet av staten. Den fullständiga tillämpningen av dessa åtgärder gör det möjligt för oss att ta ett steg framåt på den väg som redan angetts av Pariskommunen och som leder till en förenkling av ledningsapparaten efterhand som de arbetandes kulturella nivå höjs dessa åtgärder leder oss mot avskaffandet av statsmakten.’

Den sovjetiska byråkratismen visar sig inte bara i den administrativa långsamheten, det överdrivna antalet funktionärer, osv. utan den spelar även en klassmässig roll genom sina kontakter och vänskapsförbindelser, sin styrka och sina privilegier, sina förhållanden till nepmannen (rysk gulaschbaron, ö.a.) och daglönaren, den intellektuelle och analfabeten, den ‘höga’ funktionärens hustru och bondkvinnan, o.s.v. Vem stöds av funktionären? Det är den centrala frågan som miljontals arbetare dagligen ställs inför.

Ännu alldeles innan Oktoberrevolutionen framhävde Lenin starkt, med stöd av den analys Marx gjort av Pariskommunen, tanken att de som innehade offentliga ämbeten i en socialistisk stat skulle upphöra att vara ‘byråkrater’, ‘funktionärer’ genom att man, förutom den allmänna valbarheten, också införde rätten att när som helst avsätta dem; *genom* att dessas lön skulle sänkas till den genomsnittliga arbetarlönens nivå, *genom* att man skulle ersätta de parlamentariska inrättningarna med inrättningar som på en gång utfärdade och verkställde lagar och förordningar.

Vilken väg har den sovjetiska statsapparatens utveckling slagit in på den senaste tiden? Har man förenklat och proletariserat statsapparaten, har dess utgifter minskat, har den närmats till arbetarna i städerna och på landsbygden, har avståndet mellan de ledande och de ledda minskats? Var står man när det gäller jämlikheten ifråga om levnadsförhållanden, rättigheter och skyldigheter? Har vi tagit ett steg framåt på detta område? Det är uppenbart att man inte kan svara jakande på någon av dessa frågor.

Det är klart att förverkligandet av den fullständiga och verkliga jämlikheten endast är möjligt när klasserna försvinner. Under NEP-perioden blir förverkligandet av jämlikheten svårare och fördröjs, men det försvinner inte. För oss är NEP vägen mot socialismen och inte mot kapitalismen: följaktligen förblir det under NEP en av partiets huvudsakliga uppgifter att *undan för undan dra in hela den arbetande befolkningen i arbetet med att leda staten och att systematiskt kämpa för en större jämlikhet.* Denna kamp kan segra endast om landets industrialisering utvecklas och proletariatets ledande roll växer på det ekonomiska och kulturella uppbyggets alla områden. Kampen för en större jämlikhet utesluter inte att man under innevarande övergångsperiod avlönar specialister inom industrin bättre, lika litet som den utesluter högre löner åt kvalificerade arbetare, eller att vi höjer vår levnadsstandard över de borgerliga ländernas, o.s.v.

Man måste klart bli varse att funktionärernas armé har ökat hos oss på senaste tiden och den kittar sig samman invärtes, höjer sig över dem som den styr och knyter band med de välbeställda skikten i städerna och på landsbygden.

När ‘valföreskrifterna’ 1923 gav valrättigheter åt ett stort antal kapitalistiska element visades på ett slående sätt hur den byråkratiska apparaten, inklusive dess ledning, tillmötesgår kraven från de högre skikten, från de rika, från de som ackumulerar kapital och berikar sig. Dessa föreskrifter, som i själva verket bröt mot den sovjetiska författningen, har nu tagits tillbaka, utan tvivel till följd av Vänsteroppositionens kritik. Men vid de första omvalen enligt de nya föreskrifterna har det visat sig att vissa kretsar, med stöd ovanifrån, strävar efter att låta så få som möjligt av de välbeställda berövas valrättigheterna.

Men detta är inte längre det centrala i frågeställningen. Den nya bourgeoisins och kulakernas tyngd ökar oupphörligt, de närmar sig byråkraterna och tack vare ledningens misstag kan kulaken och Nepmannen, trots att de inte längre har några politiska rättigheter, fortfarande bakom kulisserna öva inflytande på sammansättningen av sovjetmaktens basorgan och den politik dessa för.

När kulakerna, ‘underkulakerna’ och städernas småbourgeoisie omkring 1925 började tränga in i sovjeterna vid basen, även om de delvis hejdades av Oppositionens motstånd, är detta en betydelsefull politiskt företeelse. Att fördölja eller förringa det ta kan få de mest ödesdigra följder för proletariatets diktatur.

Stadssovjeten, som är det främsta vapnet för att dra in arbetarna och de arbetande i allmänhet i styrandet av staten, har på de senaste åren avlägsnat sig från sitt mål, vilket återspeglar en ändring i de klassmässiga styrkeförhållandena till proletariatets nackdel.

Dessa företeelser kan inte bekämpas med en administrativ ‘aktivisering’ av sovjeterna, utan endast genom en fast klasslinje genom att föra en kamp mot de nya utsugarna, genom att öka proletariatets och fattigböndernas aktivitet och inflytande över alla sovjetiska inrättningar utan undantag liksom över alla sovjetstatens organ.

Molotovs ‘teori’ om att man inte kan kräva ett närmande mellan arbetarnas stat och statens arbetare eftersom, säger han, vår stat redan är en arbetarstat (*Pravda*, 13-12-1925) är en osund byråkratistisk formulering ty den ursäktar alla byråkratiska förvrängningar på förhand. De som kritiserar denna Molotovs anti-leninistiska ‘teori’, vilken finner ett tyst stöd från vid

kretsar inom den sovjetiska förvaltningen, framställs i den nu varande kursen som socialdemokratiska avvikare, fastän den mest kategoriska kamp mot denna ‘teori’ och liknande teorier är det enda sättet att effektivt bekämpa byråkratismen, inte genom att omvandla ett visst antal arbetare till funktionärer utan genom att närma de lägre skikten bland arbetarna och bönderna till *hela* statsapparaten, i alla dess vardagliga sysslor.

Den nuvarande konstlade kampen mot byråkratismen, som inte stödjer sig på proletariatets aktivitet utan försöker ersätta den med apparatens egna ansträngningar ger inte och kan inte ge några märkbara resultat och i många fall förstärker den den förefintliga byråkratismen.

Under den senaste tiden har olika processer av negativt slag givit sig tillkänna i sovjeternas interna liv. Sovjeterna avlägsnar sig alltmer från lösandet av de väsentliga ekonomiska, politiska och kulturella problemen och blir bihang till Exekutivkommittéerna och deras arbetsutskott. Allt ledande arbete samlas i de senares händer. Genomgången av frågorna vid sovjeternas plenarförsamlingar är av ren uppvisningskaraktär. Samtidigt förlänger man sovjetorganens valperioder, man ökar dessas självständighet gentemot de breda arbetarmassorna. Allt detta stärker på ett säreget sätt funktionärernas tyngd vid lösandet av de olika frågorna.

Kamrater som valts till betydelsefulla poster i ledningen för sovjetarbetet ersätts vid första meningsskiljaktighet med sovjetens ordförande, om meningsskiljaktigheten uppstått med partisekreteraren i distriktskommittén sker detta ännu snabbare. Härigenom upphävs i verkligheten valbarheten, det direkta ansvaret inför arbetarna minskar.

Det är nödvändigt:

1. Att föra en fast och leninistisk linje i kampen mot funktionärsväldet, genom att begränsa den nya bourgeoisins och kulakernas kapitalistiska strävanden, genom att undan för undan införa arbetardemokratin i partiet, fackföreningarna och sovjeterna.

2. Att tillämpa slagordet om att närma arbetarna, lantarbetarna, fattigbönderna och mellanbönderna till staten, genom att underordna statsapparaten de breda arbetande massornas livsviktiga krav.

3. Att aktivera sovjeterna och att höja arbetarnas, lantarbetarnas, fattig- och mellanböndernas politiska aktivitet.

4. Att omvandla städernas sovjeter till verkliga organ för den proletära makten, till instrument för att dra med de breda massorna arbetande i uppgiften att leda det socialistiska uppbygget. Att inte i ord utan i handling förverkliga stadssovjeternas kontroll över den verksamhet som bedrivs av distriktets Exekutivkommitté och de organ som är underställda den.

5. Att äntligen sluta ersätta kamrater som valts till poster inom ledningen för sovjetarbetet, med undantag för verkligt oundgängliga fall, som klart inses av väljarna.

6. Att sträva efter att vilken daglönare och vilken bondkvinna som helst genom egna erfarenheter skall bli övertygade om att de kan finna uppmärksamhet, råd och stöd från varje sovjetisk inrättning.

2. Olika åtgärder måste vidtas för att förbättra *den sociala sammansättningen av partiet och dess ledande organ.* I denna avsikt bör man konfirmera den 12:e kongressens beslut: ‘partiets led bör till sitt stora flertal bestå av arbetare sysselsatta inom industrin’. Under de två-tre följande åren bör man ta som allmän regel att endast godta anslutningar av arbetare och arbeterskor som arbetar i fabrikerna, av lantarbetare och lantarbeterskor; vad gäller de övriga samhällsgrupperna bör de inte antas förrän efter en sträng individuell prövning. De röda soldaterna och sjömännen kan endast bli partimedlemmar om de kommer från arbetar-,

lantarbetar- eller fattigbondemiljö. Fattigbönderna, som är ekonomiskt svaga, antas endast efter att man undersökt deras offentliga och politiska verksamhet under de två senaste åren. Överlöpare från andra partier skall inte längre antas.

Den 12:e kongressens beslut om att regionernas och distriktens medlemskader till åtminstone 50 % skulle bestå av arbetare sysselsatta i fabrikerna, vilket i praktiken upphävdes av den 14:e kongressen (tvärtemot Oppositionens åsikt), måste tillämpas. I industricentra bör man sträva efter att de skall utgöra en absolut majoritet (åtminstone 3/4 av kaderna). I regions-kommittéerna bör det råda samma majoritet av arbetare, lantarbetare och fattigbönder.

3. De resolutioner angående partiets inre demokrati som a togs av 10:e partikongressen, av Centralkommittén och Centrala Kontrollkommissionen den 5/12 1923, och av den 12:e parti konferensen, samt av den 12:e partikongressen bör konfirmera och tillämpas.

I hela partiets namn bör man, trots de nya anti-leninistisk idéer om den inre partidemokratin som sprids av Uglanov, Molotov, Kaganovitj, Zjivov m.fl., slå fast *att arbetardemokrati innebär frihet för alla partimedlemmar att undersöka alla för partilivet väsentliga frågor och frihet att diskutera dem, såväl som valbarheten nedifrån och upp till alla ledande poster och utskott* (13:e kongressen).

De som våldför sig på varje partimedlems grundläggande rättigheter skall bestraffas.

Partiminoritetens ståndpunkt i vilken principfråga som helst bör som allmän regel bibringas alla partimedlemmar via pressen osv. Undantag kan göras under förutsättning att de berörda frågorna är av konfidentiell natur. När besluten väl fattats skall de naturligtvis tillämpas med den bolsjevikinka järndisciplinen.

Antalet *diskussionsklubbar i partiet* bör utökas och man bör garantera en verklig möjlighet att kritisera partiledningens fel i partipressen (en sida bör reserveras åt detta i tidningarna, tidskrifterna, osv.). De stadgeparagrafer som infördes av den 14:e partikongressen och senare, vilka förvärrar det inre tillståndet inom partiet, bör avskaffas. Detta gäller paragraferna 25, 33, 37, 42, 60, osv.

4. *En proletarisering av partiapparaten i dess helhet* bör eftersträvas. De fabriksarbetare – avantgardet – som åtnjuter partimassornas och de partilösas popularitet, de kommunistiska proletärerna bör utgöra *den absoluta majoriteten av partiapparaten, vilken under inga omständigheter helt får bestå av avlönade kamrater. Med regelbundna mellanrum bör andra arbetare träda in.* Lokalorganisationernas budget bör (inklusive distrikts- och regions-kommittéerna) huvudsakligen täckas av medlemsavgifter. De lokala organisationerna bör inte bara i ord utan också i handling redovisa sina inkomster och utgifter för de breda parti-massorna. Partiets nuvarande överdimensionerade budget bör i stor utsträckning skäras ned. Samma gäller för den avlönade apparaten. En stor del av partiarbetet kan och bör utföras utan att avlöna de som gör det, genom att kamraterna utför uppdragen efter arbetsdagens slut. En av de viktigaste uppgifterna för att ge partiapparaten nya krafter är att systematiskt skicka ut kamraterna i apparaten till fabrikerna eller sätta dem till att utföra basarbete. ‘Livstids-sekreterarnas’ välde måste bekämpas. En skoningslös kamp måste föras mot de direkta upplösningstendenserna bland högt uppsatta element, mot systemet med ‘handtryckningar’, osv. (Exempel: Sizran, Kherson, Irkutsk, Tjita, osv.)

5. Redan vid den 10:e partikongressen, under Lenins ledning, togs olika beslut angående nödvändigheten av *en större jämlikhet inom partiet*, såväl som inom de arbetande massorna. Den 12:e partikongressen har redan understrukit faran ‘för att partiaktiva som på grund av sitt arbete tvingas stå i nära kontakt med borgerliga kretsar urartar, till följd av N.E.P.’. Det är nödvändigt att utarbeta praktiskt dugliga åtgärder för att eliminera ojämlikheten (i levnadsförhållanden, löner) mellan specialisterna och de partiaktiva i ansvarig ställning och

de arbetande massorna. Denna ojämlikhet förstör för övrigt demokratismen, och är källan till upplösningen av partiet och till att kommunisternas auktoritet sjunker (10:e partikonferensens resolution, paragraf 18). Med hänsyn till att ojämlikheten under de senaste åren ökat ännu mer i vid bemärkelse, är det nödvändigt att behandla denna fråga på ett revolutionärt sätt.

6. Det är viktigt att reorganisera partiskolningen genom att lägga studiet av Marx, Engels och Lenins verk till grund, istället för de felaktiga tolkningar av marxismen och leninismen som nu används i stor omfattning.

7. Det är av yttersta nödvändighet att till partiet återkalla alla de oppositionella som uteslutits.

8. Den Centrala Kontrollkommissionen måste omorganiseras i den riktning Lenin föreslog. Den Centrala Kontrollkommissionens medlemmar skall vara: a) knutna till basen; b) oberoende av ‘apparaten’; c) åtnjuta förtroende inom partiet. Endast på dessa villkor kommer den Centrala Kontrollkommissionen att ha den tillräckliga auktoriteten och återfå partiets förtroende.

9. Hänsyn måste tas till Lenins anvisningar om sammansättningen av Centralkommittén, Centrala Kontrollkommissionen och deras respektive organ, vilka återfinns i hans brev av den 25 och 26 december 1922 och den 4 januari 1923 (testamentet). Dessa brev bör offentliggöras så att varje partimedlem får kännedom om dem. I sitt brev av den 26 december 1922 sa Lenin:

> ‘Till medlemmar i Centralkommittén bör företrädesvis tas arbetare som står lägre än det skikt, vilket hos oss höjt sig till sovjettjänstemän under de senaste fem åren, som står närmare de vanliga arbetarna och bönderna, och som i inget fall varken direkt eller indirekt kan hänföras till utsugarnas kategori. Jag anser också att de arbetare som ingår i Centralkommittén framförallt bör vara sådana som inte redan sedan lång tid uppburit sovjetämbeten ... ty dessa arbetare har vissa vanor och ett visst sinnelag som det är nyttigt att motarbeta.’

Dessa brev skrev Lenin samtidigt som han gav sina sista råd till partiet i revolutionens väsentliga frågor (‘Hellre mindre men bättre’, ‘Hur vi bör reorganisera Arbetar- och Bondeinspektionen’, ‘Om kooperationen’).

Den 15:e kongressen bör stödja sig på de riktlinjer Lenin formulerat när den väljer Centralkommittén.

(Ur: *Les bolcheviks contre Staline*, 1923-28: Paris, Ed. IVe Internationale, 1957,

Till frågan om arbetarkontroll över produktionen

Som svar på er fråga vill jag här skissera några preliminära meningsutbyten, några allmänna betraktelser angående *arbetarkontrollen över produktionen.*

Den första fråga som inställer sig är denna: kan man betrakta arbetarkontrollen över produktionen som ett varaktigt – naturligtvis inte evigt – men likväl långvarigt tillstånd? För att kunna besvara denna fråga måste man klarare bestämma ett sådan tillstånds klasskaraktär. Arbetarna har kontrollen. Det innebär att egendomen och beslutanderätten fortfarande är i kapitalisternas händer. Detta tillstånd är alltså av en motsägelsefyll karaktär, det kan på sitt sätt betecknas som ett ekonomisk interregnum.

Arbetarna behöver kontrollen inte av platoniska skäl utan för att praktiskt kunna öva inflytande över företagens produktion och transaktioner. Man kan inte uppnå detta om inte kontrollen på ett eller annat sätt, inom de eller de gränserna, omvandlas till ett direkt *styrande*. I sin utvidgade form innebär alltså arbetarkontrollen en slags *dubbelmakt* på fabriken, i bankerna, i handelsföretagen, o.s.v.

Om arbetarnas deltagande i ledandet av produktionen skall vara varaktigt, motståndskraftigt, ‘normalt’ så måste det grundas på klassamarbete och inte på klasskamp. Men ett sådant

klassamarbete är endast möjligt mellan fackföreningstopparna och de kapitalistiska organisationerna. Det finns gott om erfarenheter av sådant: i Tyskland (den ekonomiska demokratin), i England (mondismen), o.s.v. Men i alla dessa fall rör det sig inte om arbetarkontroll över kapitalet utan om kapitalets tämjande av arbetarbyråkratin. Ett sådant tämjande kan pågå ganska länge, vilket erfarenheterna visar: det beror på proletariatets tålmodighet.

Men ju närmare man kommer produktionen, fabriken, verkstaden, ju mindre blir ett sådant tillstånd möjligt ty där gäller det arbetarnas omedelbara och vitala intressen och hela processen försiggår inför arbetarnas egna ögon. Kontroll utövad av fabrikskommittéerna är endast tänkbar på grundval av skärpt klasskamp, och inte med klassamarbete som grund. Men detta innebär att det råder en dubbelmaktssituation i företaget, i trusten, i alla grenar av produktionen, i hela ekonomin.

Vilken är den sociala regim som svarar mot arbetarkontrollen över produktionen? Det är uppenbart att makten ännu inte är i proletariatets händer, ty i så fall skulle vi inte ha arbetarkontroll över produktionen utan arbetarstatens kontroll över produktionen, som förspel till en regim med statlig produktion, grundad på nationaliseringar. Vi talar här endast om arbetarkontroll under kapitalistisk regim, där bourgeoisin har makten. Men en bourgeoisi som känner sig fast i sadeln skulle aldrig tillåta dubbelmaktsförhållanden i sina företag. Arbetarkontrollen är alltså endast möjlig om det skett en brutal förändring i styrkeförhållandena till bourgeoisins och dess stats nackdel. Kontrollen kan endast påtvingas bourgeoisin med våld, av ett proletariat som står i begrepp att frånta den makten och därmed också äganderätten till produktionsmedlen. Ett tillstånd av arbetarkontroll är alltså tillfälligt och övergående till själva sin karaktär, kan endast motsvaras av en period då den borgerliga staten skakas inför proletariatets offensiv, och bourgeoisin slår till reträtt: d.v.s. den proletära revolutionens period, i termens mest vidsträckta bemärkelse..

Om borgaren inte längre är chef, d.v.s. inte längre fullständigt är herre över sin egen fabrik, följer av detta att han inte heller är det över sin stat.

Det innebär att mot dubbelmaktstillståndet i företagen svarar ett dubbelmaktstillstånd i staten.

Man bör emellertid inte uppfatta detta förhållande mekaniskt, som om dubbelmakten i fabriken och i staten uppkommer samma dag. Tillståndet av dubbelmakt i dess utvecklade form, som en av de möjliga etapperna i en proletär revolution i varje land, kan utvecklas på olika sätt i varje land med en mångfald olikartade inslag.

Så kan t.ex. arbetarkontrollen över produktionen avsevärt föregå den politiska dubbelmakten i landet, under vissa omständigheter (en djupgående och långvarig ekonomisk kris, en stark organisering av arbetarna i fabrikerna, en relativ svaghet hos det revolutionära partiet, en relativ styrka hos staten som har en stark fascism i reserv, osv.).

Under de omständigheter som vi just skildrat i dess stora drag, vilka är särskilt utmärkande för Tyskland, kan dubbelmakten för det landet uppkomma ur arbetarkontrollen, som en av dess huvudsakliga källor. Vi måste dröja vid denna punkt, om det så bara är för att förkasta fetischiseringen av sovjetformen som den Kommunistiska Internationalens epigoner satt i omlopp. Enligt den allmänna åsikten som nu gäller kan den proletära revolutionen åstadkommas endast med hjälp av sovjeter, vilka bör ha bildats bara i det direkta syftet att genomföra ett väpnat uppror. Hela detta schema är värdelöst. Sovjeterna är bara en organisationsform och problemet ligger i innehållet i klasspolitiken, inte i dess form. I Tyskland hade vi Ebert-Scheidemanns sovjeter. I Ryssland anföll de kompromissandes sovjeter arbetarna och soldaterna i juli 1917. Efter detta ansåg Lenin ett tag att vi skulle genomföra det väpnade upproret genom att stödja oss på fabrikskommittéerna, inte sovjeterna

... Denna beräkning kullkastades av händelseförloppet, ty vi fick tid på oss, två och en halv månad, för att erövra de viktigaste sovjeterna innan upproret. Men detta enda exempel visar i hur hög grad vi undvek att betrakta sovjeterna som ett universalmedel. På hösten 1923, samtidigt som jag i strid med Stalin och andra framhävde den brännande nödvändigheten av att gå till politisk offensiv, kämpade jag mot uppfattningen att man skulle skapa sovjeter i Tyskland, genom order, parallellt med de fabriksråd som i praktiken började spela sovjeternas roll.

Många fakta pekar mot att fabriksråden också under det nuvarande revolutionära uppsvinget i Tyskland, vid ett visst stadium av sin utveckling, kan komma att spela sovjeternas roll och ersätta dem. På vad grundar sig detta antagande? På en analys av omständigheterna vid uppkomsten av sovjeterna i Ryssland i februari-mars 1917, och i Tyskland och Österrike i november 1918. I båda fallen var det mensjevikerna, socialdemokraterna, som var de främsta organisatörerna av sovjeterna, och de hade tvingats därtill på grund av den 'demokratiska' revolutionen under pågående krig. I Ryssland lyckades bolsjevikerna frånkänna kompromiss-politikerna ledningen över sovjeterna. I Tyskland lyckades de inte, och det är detta som avgjorde sovjeternas försvinnande.

Nu år 1931 har ordet sovjet en helt annan klang än åren 1917-1918. Idag är ordet synonymt med bolsjevikisk diktatur, alltså en fågelskrämma i socialdemokratins händer.

I Tyskland skulle socialdemokraterna inte endast underlåta att en andra gång skapa sovjeter eller ens frivilligt ansluta sig till dem i den mån de skapats, utan t.o.m. motarbeta dem med alla medel. Om kommunisterna skulle sätta igång med att skapa sovjeter skulle detta i den borgerliga statens och i synnerhet i dess fascistiska gardes ögon, vara liktydigt med en öppen inbördeskrigsförklaring från proletariatets sida och skulle följaktligen kunna ge upphov till en avgörande konflikt innan kommunistpartiet självt bedömer en sådan som läglig.

Alla dessa överväganden får oss att betvivla att man kommer att lyckas skapa sovjeter som verkligen omfattar majoriteten av arbetarna, *före* upproret och slagordet om maktöver-tagandet. Från min synpunkt sett är det troligare att sovjeterna uppkommer i Tyskland efter segern, och då omedelbart som maktens direkta organ.

Problemet med fabriksråden är helt annorlunda. De finns redan nu. De har skapats av kommunisterna och socialdemokraterna. I viss utsträckning förverkligar fabriksråden arbetarklassens enhetsfront. I takt med att det revolutionära uppsvinget utvecklas kommer de att fördjupa och utvidga denna funktion. Deras roll kommer att öka liksom deras inblandning i livet på fabriken, i staden, i industribranscherna, i regionerna och slutligen i staten. Fabriks-rådens nationella, provinsiella och regionala kongresser kan bilda utgångspunkten för organ som i praktiken spelar sovjeternas roll som organ för dubbelmakten. Det kommer att vara mycket lättare att dra med de socialdemokratiska arbetarna i detta styre med hjälp av fabriks-råden, än att uppmana arbetarna att skapa sovjeter vid ett bestämt datum och klockslag.

Fabriksrådens centrum i en given stad kan mycket väl komma att spela stadssovjetens roll. Det kunde man se redan 1923 i Tyskland. Genom att utvidga sina befogenheter, genom att påta sig allt djärvare uppgifter, genom att skapa sig nationella organ kan fabriksråden omvandla sig till sovjeter som intimt binder samman de socialdemokratiska och kommunistiska arbetarna och som kan tjäna som stödjepunkt för upproret. Efter segern måste dessa fabriksråd-sovjeter oundvikligen omvandlas till fabriksråd, i ordets egentliga bemärkelse, och till sovjeter, organ för den proletära diktaturen.

Med detta vill vi ingalunda påstå att det på förhand är uteslutet att sovjeter bildas i Tyskland före den proletära revolutionen. Man kan inte på något sätt förutse alla tänkbara varianter av utvecklingen. Om den borgerliga statens upplösning avsevärt skulle föregå den proletära

revolutionen, och fascismen krossats och upplösts innan det proletära upproret, då skulle villkoren möjliggöra att sovjeter skapades som organ för kampen om makten. Det är uppenbart att kommunisterna i så fall skulle ha studerat situationen i tid och fört fram slagordet om sovjeter. Det skulle vara det mest gynnsamma av tänkbara villkor för det proletära upproret. Om det skulle inträffa måste det utnyttjas fullt ut. Men man kan absolut inte räkna med det på förhand. I den mån kommunisterna tvingas räkna med en tillräckligt stark borgerlig statsapparat och med fascismens reservarmé som gömmer sig bakom dess rygg, förefaller fabriksrådens väg mycket sannolikare än sovjeternas ...

Epigonerna har på ett helt mekaniskt sätt slagit fast idén att arbetarkontrollen över produktionen, liksom sovjeterna, endast är möjlig att förverkliga under revolutionära villkor. Om stalinisterna skulle försöka göra ett konsekvent system av sina fördomar skulle de utan tvivel resonera så här: arbetarkontrollen som ett slags ekonomisk dubbelmakt är inte tänkbar utan ett dubbelmaktstillstånd i landet, vilket i sin tur förutsätter sovjeter i motsatsställning till den borgerliga makten; följaktligen, säger stalinisterna, kan parollen om arbetarkontroll över produktionen endast lanseras *samtidigt med* parollen om sovjeter.

Det framgår uppenbart av det som tidigare sagts att en sådan konstruktion är felaktig, schematisk, overklig. *I praktiken* tar den formen av ett ultimatum som Partiet ställer arbetarna inför: Jag, Partiet, tillåter er att kämpa för arbetarkontrollen endast under villkor att ni är överens med mig om att bygga sovjeter. Men, och här ligger hela frågan, dessa processer är inte nödvändigtvis parallella och samtidiga. Påverkad av krisen, arbetslösheten och kapitalisternas ständiga rofferier kan arbetarklassen till sitt flertal vara beredd att kämpa för upphävandet av affärshemligheterna och för kontroll av bankerna, handeln och produktionen, innan den blivit övertygad om att man måste erövra makten revolutionärt.

När väl proletariatet slagit in på vägen mot kontroll över produktionen, kommer det oundvikligen att drivas till att överta makten och produktionsmedlen. Problemen med krediter och råvaror, marknadsproblemen kommer ofördröjligen att föra frågan om kontrollen utöver de enskilda företagens ram. I ett så högt industrialiserat land som Tyskland kommer bara export- och importproblemen att utvidga arbetarkontrollen ända till statens allmänna åligganden och sätta arbetarkontrollens centrala organ i motsatsställning till den borgerliga statens officiella organ. Motsättningarna inom regimen, som till själva sitt väsen är oförenlig med arbetarkontrollen, kommer oundvikligen att skärpas i takt med att arbetarkontrollens grundval och uppgifter utvidgas, och blir på kort tid outhärdliga. De enda utvägarna ur detta spända tillstånd ligger antingen i proletariatets maktövertagande (Ryssland) eller i en fascistisk kontrarevolution som upprättar en kapitalets öppna diktatur (Italien).

Och just i Tyskland, med dess starka socialdemokrati, kommer kampen för arbetarkontroll över produktionen med all sannolikhet att vara det första steget mot en arbetarnas revolutionära enhetsfront, som föregår deras öppna kamp för maktövertagandet.

Kan man, emellertid, redan idag lansera parollen om arbetarkontroll? Är den revolutionära situationen tillräckligt ‘mogen’ för detta? Det är svårt att besvara den frågan på långt håll. Det finns inget mått som gör det möjligt att i ett slag och utan att missta sig bedöma vilken nivå den revolutionära situationen nått. Det kan man bara göra i aktionen, i kampen, med hjälp av. de mest olikartade instrument ... Ett av dessa, kanske ett av de viktigaste i den nuvarande situationen, är just parollen om arbetarkontroll över produktionen.

Denna parolls betydelse ligger framförallt däri att man på dess grundval kan åstadkomma en arbetarnas enhetsfront vare sig dessa är kommunister, socialdemokrater, partilösa, katoliker eller något annat.

De socialdemokratiska arbetarnas inställning är av avgörande betydelse. En enhetsfront mellan de kommunistiska och socialdemokratiska arbetarna – det är just det grundläggande politiska villkor som saknas för att det skall vara en omedelbart revolutionär situation i Tyskland. Närvaron av en kraftfull fascism än helt klart ett allvarligt hinder för segern. Men det är bara om proletariatets krafter är spridda och svaga som fascismen kan bevara sin dragningskraft, ty det är denna spridning och svaghet som frånhänder proletariatet möjligheten att leda det tyska folket mot en segerrik revolution. Arbetarklassens revolutionära enhetsfront är redan i sig självt ett politiskt dråpslag mot fascismen.

Det är därför, låt oss säga det i förbigående, som det tyska kommunistpartiets hållning i folkomröstningsfrågan är av så synnerligen brottslig karaktär. Den mest falska fiende skulle inte kunnat hitta på ett säkrare sätt att uppegga de socialdemokratiska arbetarna mot det kommunistiska partiet och hindra den proletära enhetsfrontens politik från att utvecklas.

Nu måste detta misstag gottgöras. Parollen om arbetarkontroll kan i hög grad bidra till det. Men den måste användas på ett riktigt sätt. Om den lanseras utan förberedelser, som en byråkratisk order kommer parollen om arbetarkontroll inte bara att ha varit ett misslyckat slag utan också än mer kompromettera partiet i arbetarmassornas ögon och undergräva tilliten hos de arbetare som nu röstar på det. Innan man öppet framför; denna ansvarstyngda kampparoll måste man ha undersökt läget noga och förberett terrängen.

Man måste börja underifrån, på fabriken, i verkstaden. Det är nödvändigt att verifiera och pröva problemen med arbetarkontrollen på några utvalda typiska industri-, bank- och handelsföretag. Man bör ta som sin utgångspunkt särskilt graverande fall av spekulation, av maskerad lock-out, av svindelaktig profitminskning i syfte att framtvinga lönesänkningar, av svindelaktig höjning av tillverkningspriset i samma syfte, osv. I de företag som är utsatta för detta slags ränker bör man via de kommunistiska arbetarna känna pulsen, undersöka stämningen bland de efterblivna arbetarmassorna och framförallt bland de socialdemokratiska arbetarna, så att man vet i vilken utsträckning de är beredda att ansluta sig till kravet på upphävandet av affärshemligheten och införande av arbetarkontroll över produktionen.

Till att börja med måste man ställa problemet på det rent tekniska planet och använda sig av de mest graverande särskilda exemplen, och dessutom föra en enveten propaganda för att på så sätt kunna mäta den socialdemokratiska konservatismens motståndskraft. Detta är ett av de bästa sätten att ta reda på i vilken utsträckning den revolutionära situationen har ‘mognat’.

Detta förberedande trevande förutsätter samtidigt från partiets sida ett fördjupande av frågan ur dess såväl teoretiska som propagandistiska aspekter. Partiet måste på ett ingående och praktiskt sätt skola de framskridna arbetarna, och framförallt fabrikskommitténs medlemmar och de inflytelserika fackliga aktivisterna osv.

Det är endast förloppet av allt detta förberedande arbete som genom graden av sina framgångar kan ange när partiet kan övergå från en rent propagandistisk hållning till öppen agitation och omedelbara praktiska aktioner för parollen om arbetarkontroll.

Vänsteroppositionens politik i denna fråga framgår ganska klart, åtminstone i sina huvuddrag, av vad som ovan sagts. Till att börja med gäller det *propaganda* för en riktig principiell förståelse av problemet och samtidigt studier av arbetarkontrollens konkreta kampvillkor.

Oppositionen bör, i liten skala och inom de blygsamma gränser som dess styrka anger, påbörja detta förberedande arbete som ovan betecknats som en av partiets omedelbara uppgifter. I samband med dessa uppgifter bör Oppositionen söka kontakt med de kommunister som arbetar i fabriksråden och fackföreningarna, förklara för dem hur vi uppfattar det allmänna läget och av dem lära oss hur vår riktiga förståelse för revolutionens utveckling tillämpas på de konkreta villkoren i fabriken och i verkstaden.

P.S. – Jag tänkte sluta här, men jag kom att tänka på att stalinisterna kunde rikta följande invändning mot oss: Ni är beredda *‘att dra tillbaka’* parollen om sovjeter i Tyskland, men samtidigt har ni kritiserat och hätskt anklagat oss för att vi förut vägrade att lansera parollen om sovjeter i Kina.

I verkligheten är en sådan ‘invändning’ endast en usel sofism, som bygger på organisations-fetischism, d.v.s. att man identifierar klasskaraktären med organisationsformen. Om stalinisterna på den tiden hade förklarat att det i Kina fanns orsaker som hindrade upprättandet av den sovjetiska formen, och om de hade föreslagit en annan organisationsform för massornas revolutionära enhetsfront, som bättre skulle ha svarat mot de kinesiska förhållandena skulle vi naturligtvis ägnat detta förslag all den uppmärksamhet det var värt. Men man föreslog att sovjeterna skulle ersättas av Kuomintang, eller med andra ord att arbetarna skulle förslavas av kapitalisterna. Vår diskussion rörde organisationens klasskaraktär och ingalunda dess organisationella ‘teknik’. Men till detta måste fogas att just i Kina fanns det inget subjektivt hinder för skapandet av sovjeter, om man ser till massornas medvetenhet och inte till stalinisternas dåtida allierade: Chiang-Kai-Shek och Wan-Tin-Wei. Det fanns ingen socialdemokratisk och konservativ tradition hos de kinesiska arbetarna. Det rådde verkligen en odelad entusiasm för Sovjetunionen. Till och med den nuvarande bonderörelsen i Kina tenderar att anta sovjetiska former. Massornas strävan mot sovjeterna var ännu starkare åren 1925-1927.

20 augusti 1931.

(Ur: *Ecrits 1928-1940*, tome III, Paris, Ed. IVe Internationale, 1959.)

IV Internationalens övergångsprogram (1938)

Fabrikskommittéer

I en övergångsepok är arbetarrörelsens utveckling inte planmässig och regelbunden utan feberaktig och explosiv. Såväl paroller som organisationsformer måste underordnas denna rörelsens karaktär. Ledningen måste sky rutinhandlande som pesten och uppmärksamt ge akt på massornas initiativ.

Ockupationsstrejker, det senaste uttrycket för detta slags initiativ, går utöver den ‘normala’ kapitalistiska ordningens ramar. Oberoende av de strejkandes krav riktar det tillfälliga övertagandet av fabrikerna ett slag mot avgudabilden, den kapitalistiska egendomen. Varje ockupationsstrejk ställer i praktiken frågan om vem som är herre över fabriken: kapitalisten eller arbetarna.

Om ockupationsstrejken ställer frågan tillfälligt, så ger *fabrikskommittén* den ett organisatoriskt uttryck. Fabrikskommittén som är vald av alla anställda i fabriken skapar omedelbart en motvikt till styrelsens vilja.

Mot reformisternas kritik av så kallade ‘patriarkaliska’ arbetsköpare som Ford i motsats till ‘bra’, ‘demokratiska’ utsugare, reser vi parollen om fabrikskommittéer som centrum för kampen mot såväl den första som den andra sorten.

Det är en allmän regel att fackföreningsbyråkraterna motsätter sig skapandet av fabriks-kommittéer, liksom de motsätter sig varje djärvt försök att mobilisera massorna.

Men ju mer omfattande rörelsen är, desto lättare blir det att bryta detta motstånd. Där arbetarna redan i ‘lugna’ tider måste tillhöra en fackförening, kommer kommittén formellt att sammanfalla med fackföreningens vanliga organ, men sammansättningen förändras och funktionerna utvidgas. Kommitténs främsta betydelse ligger emellertid i det faktum att den blir en militant stab för de arbetarskikt som fackföreningen i vanliga fall inte förmår sätta i

rörelse. Det är just från dessa mer förtryckta skikt som revolutionens mest hängivna trupper kommer.

Från den stund då fabrikskommittén dyker upp, råder det en faktisk dubbelmakt i fabriken. Till själva sin natur representerar den en övergångssituation, eftersom den innefattar två oförenliga regimer: den kapitalistiska och den proletära. Fabrikskommittéernas främsta betydelse ligger just i det faktum att de inleder en om inte direkt revolutionär, så dock förrevolutionär period – mellan den borgerliga och den proletära regimen. Att propagandan för fabrikskommittén varken är förhastad eller konstlad bevisas mer än nog av den våg av ockupationsstrejker som breder ut sig över flera länder. Nya vågor av samma typ kommer oundvikligen att växa upp inom den närmaste framtiden. Det är nödvändigt att inleda en kampanj för fabrikskommittéer i tid, för att inte överrumplas.

‘Affärshemligheten’ och arbetarkontrollen över industrin

Den liberala kapitalismen som byggde på konkurrens och frihandel tillhör det förgångna. Dess efterträdare, monopolkapitalismen, dämpar inte marknadens anarki, utan ger den tvärtom en särskilt våldsam karaktär. Behovet att ‘kontrollera’ ekonomin, att ge industrin statlig ‘ledning’ och att ‘planera’ den erkänns idag – åtminstone skenbart – av nästan alla existerande borgerliga och småborgerliga strömningar, från fascismen till socialdemokratin. För fascisterna är det främst en fråga om ‘planerad’ utplundring av folket för militära syften. Socialdemokratin tänker tömma anarkins ocean med den byråkratiska ‘planeringens’ sked. Ingenjörer och professorer skriver artiklar om ‘teknokrati’. I sina fega experiment med ‘reglering’ stångar demokratiska regeringar sina pannor blodiga mot ett oöverkomligt hinder: storkapitalets sabotage.

Det verkliga förhållandet mellan utsugarna och de demokratiska ‘kontrollanterna’ framgår tydligast av det faktum att herrar ‘reformatörer’ i sin gudfruktiga vördnad hejdar sig på tröskeln till trusterna och deras ‘affärshemligheter’. Här härskar principen om ‘icke-inblandning’ i företagen. Räkenskaperna mellan den enskilde kapitalisten och samhället förblir kapitalistens hemlighet: de angår inte samhället. Som motiv för att rättfärdiga ‘affärshemlighetens’ princip anges fortfarande den fria ‘konkurrensen’, precis som på den liberala kapitalismens tid. I verkligheten har trusterna inga hemligheter för varandra. Vår tids affärshemlighet ingår i en envis sammansvärjning från monopolkapitalets sida mot samhällets intressen. Försöken att begränsa de ‘ekonomiska högdjurens’ envälde kommer att förbli ömkliga farser så länge de samhälleliga produktionsmedlens privata ägare kan dölja utsugningens, utplundringens och bedrägeriets knep för producenterna och konsumenterna. Avskaffandet av ‘affärshemligheten’ är det första steget mot verklig kontroll över industrin.

Arbetarna har inte mindre rätt än kapitalisterna att känna till fabrikens, trustens, branschens och hela den nationella ekonomins ‘hemligheter’. Först och främst måste bankerna, den tunga industrin och transportväsendet placeras under luppen.

Arbetarkontrollens omedelbara uppgift är att utifrån enskilda företag förklara samhällets inkomster och utgifter; att bestämma den andel av nationalinkomsten som de enskilda kapitalisterna och utsugarna som helhet tillägnar sig; att avslöja bankernas och trusternas försåtliga överenskommelser och svindlerier; och slutligen att inför hela samhället avslöja det orimliga slöseri med mänskligt arbete, som kapitalismens anarki och ohöljda profitjakt leder till.

Inte någon av den borgerliga statens ämbetsmän är förmögen att utföra detta arbete, hur stor auktoritet vi än skulle vilja utrusta honom med. Hela världen har bevittnat president Roosevelts och konseljpresident Blums maktlöshet inför de ‘60’ respektive ‘200 familjernas’ komplotter (13). Trycket från de proletära massorna är nödvändigt för att bryta utsugarnas

motstånd. Bara fabrikskommittéerna kan skapa verklig kontroll över produktionen och kalla in specialister som verkligen är hängivna folket: bokförare, statistiker, ingenjörer, vetenskapsmän, osv – som rådgivare, inte som ‘teknokrater’.

Att bekämpa arbetslösheten är otänkbart utan att kräva omfattande och djärv organisering av *offentliga arbeten*. Men offentliga arbeten kan få en varaktig och progressiv betydelse för samhället, liksom för de arbetslösa, bara om de ingår i en allmän plan, som utarbetats för att täcka åtskilliga år. Inom ramen av en sådan plan skulle arbetarna kräva att arbetet till samhällets nytta återupptogs i privata företag som lagts ned som en följd av krisen. I dessa fall skulle arbetarkontrollen ersättas av direkt arbetarstyre.

Att utarbeta ens den mest elementära ekonomiska plan – i de utsugnas och inte utsugarnas intresse – är otänkbart utan arbetarkontroll, dvs utan att arbetarnas ögon tränger in i den kapitalistiska ekonomins alla öppna och dolda källor. Kommittéer som representerar enskilda företag bör samlas till konferenser för att välja motsvarande kommittéer för truster, branscher, ekonomiska regioner och slutligen för hela den nationella industrin. På så sätt blir arbetarkontrollen en *skola för planekonomi*. Utifrån sina erfarenheter av arbetarkontroll förbereder sig proletariatet att överta den direkta ledningen av den nationella industrin, när den möjligheten kommer.

De kapitalister, mest av mindre eller medelstort format, som ibland av egen fri vilja erbjuder sig att visa arbetarna sina böcker – oftast för att visa att lönerna måste sänkas – måste arbetarna svara, att de inte är intresserade av enskilda konkursdrabbade eller konkursmässiga företags bokföring utan av alla utsugares bokföring som helhet. Arbetarna kan inte och vill inte anpassa sin levnadsstandard till enskilda kapitalisters behov, vilka själva fallit offer för sitt eget system. Uppgiften är att reorganisera hela produktions- och distributionssystemet på en värdigare och förnuftigare grund. Om affärshemlighetens avskaffande är en nödvändig förutsättning för arbetarkontrollen, så är kontrollen det första steget mot en socialistiskt styrd ekonomi.

Expropriering av enskilda kapitalistgrupper

Det socialistiska programmet för exproprieringen av bourgeoisin, dvs för det politiska störtandet av bourgeoisin och avskaffandet av dess ekonomiska herravälde, får absolut inte hindra oss från att i den nuvarande övergångsperioden, och när omständigheterna påkallar det, föra fram kravet på expropriering av vissa industrigrenar som är av vitalt intresse för nationens existens eller av borgeoisins mest parasitära grupper.

Mot gentlemannademokraternas patetiska klagosånger angående de ‘60 familjernas’ diktatur i USA eller de ‘200 familjernas’ diktatur i Frankrike ställer vi därför kravet att dessa 60 respektive 200 kapitalistiska feodalherrar skall exproprieras.

Likaså kräver vi expropriering av de bolag som har monopol på krigsindustrin, järnvägarna, de viktigaste råvarukällorna, osv.

Skillnaden mellan dessa krav och reformisternas virriga paroll om ‘nationalisering’ är följande (1) vi tillbakavisar kompensation; (2) vi varnar massorna för folkfrontens demagoger som hycklande stödjer nationalisering, medan de i verkligheten förblir kapitalets agenter; (3) vi uppmanar massorna att bara lita på sin egen revolutionära styrka; (4) vi kopplar samman frågan om expropriering med frågan om arbetarnas och jordbrukarnas maktövertagande.

Nödvändigheten att föra fram parollen om expropriering i begränsad form i den dagliga *agitationen*, och inte bara i den mer omfattande propagandan, kommer sig av det faktum att olika industrigrenar befinner sig på olika utvecklingsnivåer, fyller olika roller i samhällets liv och genomgår olika stadier i klasskampen. Bara ett allmänt revolutionärt uppsving från

proletariatets sida kan sätta ..upp den fullständiga exproprieringen av bourgeoisin på dagordningen. Övergångskravens uppgift är att hjälpa proletariatet att lösa detta problem.

Expropriering av privatbankerna och förstatligande av kreditväsendet

Imperialism innebär *finanskapitalets* herravälde. Sida vid sida med trusterna och koncernerna, och mycket ofta på en högre nivå, samlar *bankerna* den verkliga ekonomiska makten i sina händer. Bankernas struktur avspeglar i koncentrerad form det moderna kapitalets struktur: de kombinerar tendenser till *monopol* med tendenser till *anarki*. De organiserar teknologins underverk, jättelika företag och mäktiga truster; men de organiserar också dyrtiden, kriserna och arbetslösheten. Minsta seriösa steg i kampen mot monopolens despotism och kapitalismens anarki – som kompletterar varandra i sitt destruktiva arbete – är omöjligt, om kommandot över bankerna lämnas kvar i de rovlystna kapitalisternas händer. För att skapa ett enhetligt investerings- och kreditsystem i linje med en rationell plan som svarar mot hela nationens intressen, är det nödvändigt att slå samman bankerna till en enda nationell inrättning. Endast genom att expropriera privatbankerna och koncentrera hela kreditväsendet i egna händer kan staten få de nödvändiga praktiska, d v s materiella – inte rent formella och byråkratiska – resurser, som den behöver för den ekonomiska planeringen.

Att bankerna exproprieras betyder absolut inte att bankdepositionerna exproprieras. Tvärtom kommer den enda *statsbanken* att kunna ge småspararna mycket förmånligare villkor än de privata bankerna. Likaså kan bara statsbanken ge jordbrukare, hantverkare och småhandlare förmånliga, dvs billiga kreditvillkor. Ännu viktigare är emellertid den omständigheten att hela ekonomin – framför allt storindustrin och transportväsendet – ledd av en enda finansstab, kommer att tjäna industriarbetarnas och hela det arbetande folkets livsviktiga intressen.

Men *förstatligande av bankerna* kommer att leda till dessa positiva resultat bara om själva statsmakten helt övergår från utsugarnas händer till arbetarnas händer.

Strejkvakter, försvarsgrupper, arbetarmilis, proletariatets beväpning

Ockupationsstrejker är en allvarlig varningssignal från massorna som inte bara riktas till bourgeoisin utan också till arbetarorganisationerna, inklusive Fjärde Internationalen.

1919-20 övertog de italienska arbetarna fabriker på eget initiativ, och visade därmed sina ‘ledare’ att den sociala revolutionen hade börjat. ‘Ledarna’ brydde sig inte om varningen. Resultatet blev fascismens seger.

Ockupationsstrejker är inte detsamma som övertagandet av fabriker enligt den italienska modellen; den de är ett avgörande steg i den riktningen. Den nuvarande krisen kan skärpa klasskampen till det yttersta och få avgörandets ögonblick att närma sig. Men det innebär inte att en revolutionär situation uppkommer direkt. Dess annalkande kommer i själva verket att förkunnas av en oavbruten rad häftiga konvulsioner. En av dessa är vågen av ockupationsstrejker. Uppgiften för Fjärde Internationalens sektioner är att hjälpa det proletära avantgardet att förstå epokens allmänna karaktär och tempo och att i tid befrukta massornas kamp med allt beslutsammare och militantare organisatoriska åtgärder.

Skärpningen av proletariatets kamp medför att metoderna för kapitalets motattack också skärps. Nya vågor av ockupationsstrejker kan och kommer oundvikligen att framkalla hårda motåtgärder från bourgeoisins sida. De stora trusternas inre kretsar förbereder sig redan. Ve de revolutionära organisationerna och proletariatet om de på nytt låter sig överrumplas!

Inte någonstans nöjer sig bourgeoisin med den officiella polisen och armén. I USA håller den sig till och med i ‘lugna’ tider med militärt organiserade grupper av strejkbrytare och privata, beväpnade gangsters i fabrikerna. Till detta måste man nu också räkna de olika amerikanska nazistgrupperna. Vid första tecknet till fara mobiliserade den franska bourgeoisin halvlegala

och illegala fascistiska styrkor, inklusive de inom armén. Så snart trycket från de engelska arbetarna blir starkare, marscherar fascistbanden med fördubblad, tredubblad, tiodubblad styrka ut i sitt blodiga fälttåg mot arbetarna. Bourgeoisin har själv mycket noga reda på att klasskampen i den nuvarande epoken oundvikligen tenderar att övergå i inbördeskrig. Kapitalets pampar och lakejer har lärt sig oerhört mycket mer av händelserna i Italien, Tyskland, Österrike, Spanien och andra länder än proletariatets officiella ledare.

Politikerna i den andra och tredje internationalen blundar – liksom fackföreningsbyråkraterna – medvetet inför bourgeoisins privatarméer; annars skulle de inte kunna bevara sin allians med den en enda dag till. Reformisterna inympar systematiskt arbetarna med uppfattningen att demokratins okränkbarhet garanteras bäst om bourgeoisin är beväpnad till tänderna och arbetarna är obeväpnade.

Det är Fjärde Internationalens plikt att en gång för alla göra slut på denna slaviskt underdåniga politik. De småborgerliga demokraterna – däribland socialdemokrater, stalinister och anarkister – skriker desto högre om kampen mot fascismen, ju fegare de i själva verket kapitulerar inför den. Bara beväpnade arbetargrupper, som känner att de har miljontals arbetare bakom sig, kan bekämpa fascistbanden framgångsrikt. Kampen mot fascismen börjar inte på den liberala tidningsredaktionen utan på fabriken – och den slutar på gatorna. Strejkbrytare och privata revolvermän i fabrikerna bildar den fascistiska arméns kärna. *Strejkvakterna* är den proletära arméns kärna. Detta är vår utgångspunkt. Vid varje strejk och gatudemonstration måste man propagera för nödvändigheten att bilda *självförsvarsgrupper bland arbetarna*. Fackföreningarnas revolutionära flygel måste infoga denna paroll i sitt program. Överallt där det är möjligt, till att börja med i ungdomsorganisationerna, måste självförsvarsgrupper organiseras och tränas i bruket av vapen.

Ett nytt uppsving för massrörelsen bör inte bara utnyttjas till att öka antalet sådana grupper, utan också till att sammansluta dem kvartersvis, stadsvis och regionsvis. Det är nödvändigt att ge organiserat uttryck åt arbetarnas starka hat mot strejkbrytarna och de fascistiska gangsterbanden. Det är nödvändigt att föra fram parollen om en *arbetarmilis* som den enda verkliga garantin för arbetarorganisationernas, arbetarmötenas och arbetarpressens okränkbarhet.

Endast genom ett sådant systematiskt, ihärdig, outtröttligt och modigt agitatoriskt och organisatoriskt arbete, som hela tiden måste bygga på massornas egen erfarenhet, är det möjligt att utrota den undergivna och passiva traditionen ur deras medvetande; att träna hjältemodiga kampgrupper som kan bli föredömen för alla arbetande; att tillfoga kontrarevolutionens beväpnade banditer en rad taktiska nederlag; att stärka de utsugna och förtryckta massornas självförtroende; att kompromettera fascismen i småbourgeoisins ögon och bana väg för proletariatets erövring av makten.

Engels definierade staten som grupper av ‘beväpnade män’. *Proletariatets beväpning* är en absolut ofrånkomlig del av dess befrielsekamp. När proletariatet så önskar, kommer det att finna vägar och sätt att beväpna sig. Även här tillfaller ledarskapet naturligtvis Fjärde Internationalens sektioner.

(Ur *Kapitalismens dödskamp och IV Internationalens uppgifter. Övergångsprogrammet*, redigerat av Leo Trotskij)

21. Sovjeterna i Kina (1928-34)

Mao Tsetung: Sovjeterna i Chingkangbergen

Folkets politiska makt har upprättats över allt på härads-, distrikts- och sockennivå, men mera till namnet än till gagnet. På många orter finns det inget arbetare-, bonde- och soldatråd.

Socknarnas, distriktens och till och med häradsstyrelsernas exekutivkommittéer valdes jämt och ständigt på något slag av massmöten. Men massmöten som inkallas hals över huvud kan varken diskutera några frågor eller vara till någon hjälp för att skola massorna politiskt, och dessutom är det alldeles för lätt för intellektuella eller karriärister att manipulera dem efter behag. Vissa platser har ett råd, men det betraktas bara som en tillfällig korporation som ska välja exekutivkommittén. Så snart valet är över, monopoliserar kommittén all makt och myndighet, och rådet hörs aldrig mera av. Det är inte så att det inte finns några arbetare-, bonde- och soldatråd som är sitt namn värda, men de som finns är mycket få. Orsaken är brist på propaganda och skolning rörande detta nya politiska system. Den dåliga feodala praktiken med godtyckliga diktat är så djupt rotad i folkets tänkande och även hos de vanliga partimedlemmarna, att det inte går att sopa undan den med ens. När någonting kommer upp, väljer de den lättaste vägen och tycker inte om det besvärliga demokratiska systemet. Demokratisk centralism kan i massorganisationerna praktiseras effektivt och i stor omfattning endast när dess effektivitet ådagalägges i revolutionär kamp och massorna förstår att detta är bästa medlet att mobilisera deras krafter och av den allra största hjälp i deras kamp. Vi håller på att utarbeta en detaljerad grundlag för råden på alla nivåer (baserad på det av Centralkommittén uppgjorda utkastet), för att efter hand rätta tidigare misstag. I Röda armén införes nu konferenser med representanter för soldaterna såsom en bestående institution och på alla nivåer, för att rätta felet att ha endast soldatkommittéer men inga konferenser.

Vad folkets massor för närvarande förstår med ”arbetarnas, böndernas och soldaternas regering” är exekutivkommittén, ty de är fortfarande inte medvetna om rådets makt och tror att exekutivkommittén ensam utövar den verkliga makten. En exekutivkommitté, som inte har ett råd bakom sig, handlar ofta utan hänsyn till massornas mening, och det finns exempel överallt ifrån på tvekan och kompromissande ifråga om konfiskering och fördelning av jord, på slöseri med eller förskingring av medel och på undfallenhet för eller endast halvhjärtad kamp emot de vita krafterna. Därtill kommer att kommittén sällan har ett möte med samtliga sina medlemmar utan att alla ärenden behandlas och avgörs av dess arbetsutskott. I distrikts- och sockenstyrelserna har till och med arbetsutskottet sällan sammanträde och alla angelägenheter beslutas och behandlas uteslutande av de fyra individer som arbetar på kontoret, nämligen ordföranden, sekreteraren, kassören .och befälhavaren för röda gardet (eller upprorsavdelningen). Den demokratiska centralismen har sålunda inte blivit en regelbunden praxis ens i styrelsens arbete.

Under den första tiden sprang små godsägare och rika bönder i kapp för att komma in i de styrande kommittéerna, särskilt på sockennivån. De låtsades entusiastiska, satte röda bindlar på sig och ålade sig med allehanda knep in i de styrande kommittéerna och tog ledningen över allting samt förvisade de fattiga bönderna bland medlemmarna till en underordnad roll. De kan rensas ut, endast om de avslöjas under kampens gång och de fattiga bönderna hävdar sig. Ehuru detta förhållande inte är allmänt, förekommer det dock på ganska många orter.

Partiet åtnjuter en väldig prestige och auktoritet bland massorna. Den lokala styrelsen har mycket mindre av bägge slagen. Skälet härtill är att partiet för bekvämlighets skull handlägger en massa saker direkt och skjuter styrelseinstanserna åsido. Det finns många exempel härpå. På många platser finns det inga ledande grupper av partimedlemmar i styrelseinstitutionerna, i andra finns det sådana grupper men de fungerar inte riktigt. Från och med nu måste partiet genomföra sin uppgift att ge ledningen åt styrelsen; partiets politik och de åtgärder det rekommenderar måste, propagandan för dem undantagen, genomföras av styrelseorganisationerna. Kuomintangs felaktiga politik att direkt påtvinga de styrande organen sina order måste undvikas.

(Ur *Valda verk av Mao Tsetung*, band 1, Uddevalla 1970)

Agnes Smedley: Den långa marschen. Chu Tehs epok och liv.

... Sedan folkrepresentanternas råd (sovjeterna) på vanligt sätt upprättats i de olika städerna och byarna, avskaffades alla gamla skattepålagor, erinrade sig general Chu. I deras ställe infördes en enhetlig, progressiv skatt på spannmålsskörden. Eftersom arméns behov täcktes genom erövringar från fienden kunde hela inkomsten från skatterna användas för åter-uppbyggnadsarbete. Ocker förbjöds liksom användning av opium. Inteckningar och skuldförbindelser avskrevs, folkskolor och kooperativer av skilda slag skapades och den första lilla Bondebanken grundades.

Innan jorden delades upp skickade Mao Tse-tung ut grupper av politiska funktionärer för att göra en översikt över förhållandena. Detta var den första översikten i sitt slag som gjorts i området. Den avslöjade att 70 % av jorden, innefattande stora gods, tempelegendomar m.m., ägdes eller kontrollerades av godsägare som utgjorde mellan en och två procent av befolkningen. Av de återstående 30 procenten av jorden ägdes omkring hälften av rika bönder och resten av mellan- och fattigbönder.

I översikten klassificerades 70 % av bönderna som fattiga, 20 % som mellanbönder och 10 % som rika. En rik bonde var en som ägde sin jord och brukade den men också lejde arbetskraft och som, i likhet med godsägarna men i mindre skala, inlät sig på ocker. En mellanbonde var en som ägde sin jord och odlade den men som inte använde lejd arbetskraft och inte inlät sig på ocker. En fattigbonde var en arrendator som, i bästa fall ägde en liten jordbit.

Med ledning av denna översikt uppdelades jorden bland de jordlösa bönderna och jordbruksarbetarna. Mellanbönder vars egendomar var för små för att underhålla deras familjer fick också delta i utdelningen.

Sovjeternas kulturutskott förvandlade templen till kostnadsfria folkskolor för fattiga barn. Om kvällarna när barnen hade lämnat skolan intog vuxna analfabeter deras platser. Templen användes också vid utbildningen av massorganisatörer, eller som högkvarter för arméns massorganisationer. Det fanns endast få lärare, inga läseböcker, mycket lite papper och inte ens några griffeltavlor. Röda armén intog Changsha i Hunan-provinsen i juli det året och staden Kian i Kiangsi-provinsen i oktober. Man konfiskerade där Kuomintangs tryckpressar och flyttade ut dem på landsbygden. Först därefter kunde man börja ge ut abc-böcker, små tidningar och broschyrer för massundervisning. De första massdistribuerade broschyrerna utgjordes av en anspråkslös serie som kallades *Samtal med bönder, Samtal med arbetare, Samtal med soldater, och Samtal med kvinnor.*

Sålunda inleddes vad general Chu kallade ‘den mest storslagna folkbildningsrörelsen i kinesisk historia’, en rörelse som speglades i de slagord som målades på väggar och klippor och till och med på trädstammar: ‘Lär, lär, lär! ...Studera tills mörkret faller! ... Studera bakom plogen! ... Studera i ljuset som reflekteras av snön!’

Minnena av denna de ‘förtrycktas och förorättades’ första osläckliga kunskapstörst fyllde general Chu med både stolthet och vemod. På den tiden, berättade han, måste armén göra nästan allting. Varenda soldat som hade någon kunskap att, meddela tillbringade varje ledig stund med att lära bönderna vad han visste i allmänna och politiska frågor. Det var ont om lärare och avstånden mellan dem var stora, och när det emellan åt hände att en folkskollärare kungjorde att en skola för barn skulle öppnas i något tempel kunde det hända att han, när ha anlände vid den utsatta tidpunkten, fann så gott som hela byn från gamla gubbar till ammande mödrar sittande vid sina barn sidas på skolbänkarna eller trängandes ända ute på tempel-gårdarna. Lärarna gjorde sitt bästa och valde så småningom ut de mes försigkomna barnen att tjänstgöra som hjälplärare för de andra.

Kvinnornas arbete, som dittills varit ett försummat kapitel, gjorde stora framsteg under ledning av utskottet för kvinno- och ungdomsfrågor som upprättades inom varje lokal sovjet Kvinnorna blev stridbara förkämpar för likställdhet mellan könen och uppfann sina egna metoder att handskas med de män som visade sig motsträviga.

Det största problemet var ekonomin. Kiangsi var en fattig provins och handeln mellan sovjet- och kuomintangområdena var sporadisk och endast svagt utvecklad. Särskilt på salt, liksom på många andra produkter, var tillgången knapp och priserna höga…

(Ur: A. Smedley, *The great road. The Life and Times of Chu Teh*. Monthly Review Press, N. Y. 1956.)

22. Frankrike 1936

Danos och Gibelin: juni 1936

Innanför företagets väggar är makten koncentrerad till strejkkommittén, uppdelad i kommissioner som var och en leds av en ansvarig. Namnen på de ansvariga anslås vanligen i företaget. Låt oss räkna upp strejkkommitténs viktigaste befogenheter: Disciplinen inom företaget, d.v.s. utfärdandet av en passersedel som tillåter att man lämnar fabriken; övervakning av de föreskrifter som gäller förbudet att förtära vin och sprit, upprätthållandet av en strikt moral organisering av strejkvakter; Säkerhetsanordningar och underhållet av utrustning, d.v.s. organiseringen av brandvakter, tillsyn av rengöring av lokalerna och underhåll av maskinerna; Proviantering och kontakter med de lokala folkfrontskommittéerna, vilka oftast svarar för anskaffandet av livsmedel; Nöjen, d.v.s. organisering av dagliga fester och skådespel; Slutligen också administreringen av strejkfonder.

Varje dag hålls ett möte för personalen där de ansvariga redogör för hur förhandlingarna med arbetsgivarna utvecklas och ger instruktioner beträffande den inre organiseringen. Kvinnorna skickas hem till sig varje kväll [1]; och teoretiskt är varje strejkande fri var fjärde dag; somliga drar fördel av de första passersedlarna, särskilt i strejkens början, och kommer inte tillbaka; andra åter försökte, fly i det ögonblick rörelsen sattes igång. Men dessa intermezzon var ganska sällsynta; många återvände till fabriken för att återta sin plats.[2] På Renaultfabriken under den andra strejken var de strejkande ute på gatan och ända inne i spårvagnarna för att få tag på och med våld föra tillbaka till fabriken de arbetare som ville gå hem, ofta på grund av att de var rädda för äktenskapliga bråk.

Förströelserna varierar, Kortspel, ‘boule’-spel, amatörföreställningar. Ett dragspel, ett munspel är tillräckligt för en improviserad fest; de privilegierade har en grammofon eller en radio. De strejkande biograforkestrarna ställer sig till förfogande i fabrikerna; sångare, skådespelare och vissångare ökar i antal. Det dyker upp underhållare som sätter upp teater eller music-hall med de medel som står till buds.

När kvinnorna gått hem stannar man kvar till sent ute på gården för att njuta av de ljumma junikvällarna, sedan lägger sig de arbetare som inte har någon vaktuppgift att fylla och sover i improviserade sovsalar, vid foten av en arbetsbänk, vid sidan av en maskin, medan de ansvariga förblir aktiva hela natten: möte med strejkkommittén, kontakt med närliggande fabriker, möten i fackföreningen, möten med den centrala strejkkommittén om någon sådan finns, allmänna möten med delegaterna; det finns inte mycket över till avkoppling om man sen lägger till den enorma psykiska anspänning som den nya ansvarigheten för med sig och deras försök att lugna sina kamraters upprörda sinnen med kloka råd.

---

[1] Med undantag av de företag där kvinnorna utgör majoriteten av de anställda.
[2] Man ser ibland namnen på förrädarna uppsatta i verkstäderna intill en symbolisk galge.

Hur utövas kontrollen över de ansvariga från basens sida; existerar det verklig demokrati och i så fall i vilka former? Och för det första, är de ansvariga valda? Tyvärr måste svaret bli nekande i de flesta fall. Strejkkommittéerna bildas vanligen genom en förening av de mest dynamiska fackliga eller politiska militanter, de som givit signal till arbetsnedläggelsen eller till vilka arbetarna vänder sig efter det att arbetet upphört därför att de är kända som medlemmar i någon arbetarorganisation. Under strejkens gång samlar strejkkommittén på sig de arbetare som visar sig vara de bästa organisatörerna. Å andra sidan är det sant att kommittén står i intim förbindelse med basen under hela ockupationen. Beslut om gillande eller förkastande av överenskommelser blir föremål för omröstningar och vid flera tillfällen har det hänt att stormöten förkastat delegaternas förslag.

I de stora företagen har man gjort väggtidningar för att sprida information till de strejkande i alla frågor som berör dem. I fabrikerna, affärerna eller arbetsplatser som samlar ett stort antal arbetare, är kontakten mera fjärmad och kontrollen utövas genom en kanal av mellanliggande nivåer; Simone Weil, som kommit in i Renaultfabriken under strejken, understryker a de samtal han lyssnat på avslöjat en brist på kunskap om läget i förhandlingarna med arbetsgivarna. Säkert är det så att den invecklade karaktären i de diplomatiska förhållanden som råder på det regionala planet kan skapa förvirring. Men kontrollen över alla de problem som rör strejkens organisering och de problem som angår företaget förblir vaksam och effektiv.

... Det är inte utan att regeringen oroas över dessa fakta och Léon Blum använder ofta uttrycket ‘upplösning’ från parlamentets talarstol. Men oron är inte mindre inom C.G.T.:

> ‘Det var uppenbart att överallt var militanterna oförmögna att leda strejkerna, att kontrollera deras omfattning, att förutse följderna. Kommunisterna själva, som ville visa sig lugnare än de övriga, kunde i samtalen militanterna emellan inte dölja att arbetarnas krav saknade alla paroller och förklarade att det klokaste i denna situation var att låta sig bäras av folkets ström för att ge intryck av att leda dem. Det är verkligen sant att ledarna följde trupperna utan att veta vart detta äventyr skulle leda dem.’

Till stöd för dessa uppfattningar kan man också påminna om de parisiska metallarbetarnas krav, som försenar underskriften på den kollektiva överenskommelsen; rösterna från de parisiska cementarbetarna, försäkringstjänstemännen, gruvarbetarna i norra Frankrike, hamnarbetarna i Dunkerque; inställningen hos arbetarna i oljeraffinaderierna i la Gironde och Rouen; socialisten, deputerade i Marseille R. Vidal utfärdar fler och fler skiljedomar men ‘varje gång som en förhandling lett till slutet på en strejk, så sätter det i gång tio nya; eller också sätter den strejk man just avslutat igång på nytt efter några dagar.’[1]

Det finns alltså en bestämd tendens hos massorna att fortsätta en strejk bortom de mål som man först tillskrivit den; denna tendens förblir dock oklar ty man för inte fram någon ny paroll i brist på en ny inriktning som också ger ett politiskt uttryck åt målsättningarna.

Under dessa omständigheter får Hotchkissarbetarnas försök en speciell betydelse (Hotchkissfabriken ligger i arrondisementet Levallois, ett industricentrum). Det är inte möjligt för oss att avgöra om dess initiativtagare var medvetna om försökets hela innebörd. Men det gav upphov till ett nytt organ, närmare arbetarna, mer känsligt för deras strävanden, ett organ som kunde leda ända till ett ifrågasättande av den fackliga organisationen och istället ersätta den och till slut svetsa samman arbetarna och ge deras kamp en ny och större styrka. Beslutet att sammankalla kommittéer från olika företag till möte på gården till en fabrik i strejk är i sig själv en handling av misstroende mot den fackliga ledningen; C.G.T.-representanten tillåts vara med i kommittén som rådgivare men inte som ledare eller okontrollerad ombudsman. Vi står inför ett experiment av sovjettyp i detta begrepps ursprungliga bemärkelse. Utbredandet av denna

[1] Sammanträde i stadsfullmäktige 26 juni 1936.

organisationsform kan få kampen att uppnå ett högre plan, stärka och befästa denna andra makt som väcker oro i borgarpressen. Men Hotchkissarbetarnas försök förblir isolerat; ett försök utan morgondag.

Det är emellertid inte av en slump som Thorez, i sin rapport den 11 juni, fastställer ett direkt samband mellan upplösningsstrejken på sovjetbasis och hans eget slagord: ‘Man måste kunna avsluta en strejk ...’[1]

Strävanden att ta över företagen i sin förlängning är strejken i förening med ockupation en manifestation av denna strävan. Alla författare har understrukit detta faktum. Disciplinen och ordningen, det enorma lugnet tjänar också som avslöjande tecken; kanske är det just dessa som skrämmer bourgeoisin mest; några tecken på våldsamheter skulle förvirrat mindre än denna långa ängslan, denna imponerande kallblodighet hos massorna som under flera veckor kom att ligga som ett hot mot bourgeoisin att definitivt bli berövad sin egendom. Det noggranna underhållet av maskinerna, respekten för varorna; för arbetarklassen är detta inte bara ett behov av att befästa sin värdighet, att visa sin höga medvetenhet utan det är också en första manifestation av ett kollektivt ägande.

Tendenserna är ännu inte klart formulerade. Metallarbetarna talar via sina delegater för direkt drift, men den resolutionstext som de antar inskränker sig slutligen till en uppmaning till rekvisition (militär tvångsutskrivning av förnödenheter ö.a.) och igångsättande av företaget under ministrarnas bemyndigande; de som uttrycker sin vilja i dessa tvetydiga termer spelar på den förvirring som skapas av närvaron i statens ledning av en regering med socialistisk inriktning, vänligt stämd mot arbetarna.[2]

Det är samma tanke på att ta sin tillflykt till staten som inspirerar arbetarna vid oljeraffinaderiet i Rouen, då de förklarar att de vill fullfölja strejken ‘ända till nationalisering’.

Tillflykten till statens hjälp förstärks av en ännu tydligare och mer allmän misstroendeyttring gentemot den parlamentariska regimens funktion. Man slås av motsättningen mellan den legala och den reella makten. Parlamentet röstar i all hast igenom den viktigaste sociala lagstiftning som någonsin diskuterats; men det förefaller som om dessa institutioner fungerar i ett tomrum, att man överlägger i en anda av allmän likgiltighet; samtidigt inför arbetarmakten samma lagstiftning *i handling*; den vägrar att sätta sin tillit till parlamentet eller regeringen; arbetarna nöjer sig bara med det som *de själva*, genom egna överenskommelser, varit med om att förverkliga.

När arbetarna återgår till arbetet har de känslan av att ha genomfört en revolution inom sig själva och i företaget; även om de befinner sig på samma post, vid samma maskin, bakom samma disk så har de i alla fall tagit det första steget mot en större befrielse; de förblir mobiliserade och litar på de ledare som också imorgon kommer att kalla dem till en ny strid; allas förening, småborgare och proletärer, tekniker och manuella arbetare, gör det möjligt att skönja en lösning på de svårigheter som föreföll oövervinnerliga; deras förening i strejken får sin fortsättning i en förening i samma förhoppningar.

Det vore fruktslöst att försöka sig på att räkna upp de olika revolutionära tendenserna i arbetarrörelsen 1936. I själva verket var själva rörelsen, tagen som en helhet, revolutionär och

---

[1] Vid C.G.T.:s centralkommittémöte den 16 juni, hävdade vissa talare att Hotchkiss-kommittén hade som enda mål ‘att förklara för delegaterna innebörden av Matignon-överenskommelsen’.

[2] I C.G.T.:s nationella centralråd avslöjar Jouhaux att Léon Blum övervägt rekvisitioner ‘i de branscher som är oundgängliga för konsumtionen. Regeringen har inte kunnat göra bruk av detta vapen men vi måste känna till dess existens’. I verkligheten användes inte denna rekvisition, som bara kan genomföras med militär auktoritet, ens i bränsleförråden där man allvarligt övervägt den, ty det är inte säkert att man skulle ha kunnat undvika en konflikt med arbetarna; å andra sidan motsätter sig de radikala alla våldshandlingar gentemot arbetsgivarna.

svarade direkt mot de ursprungliga definitionerna av detta ord. I verkligheten rör det sig om en generalstrejk där man slipar vapen till en ny makt, ställer sina krav och söker sig i förvirringen fram till paroller och kampformer som visar längre än själva strejken och i det att den mobiliserar hundratusentals arbetare i rörelser som är överflödiga, om man bara ger dem innebörden av kamp för dagskraven, så utgör denna strejk en klassisk början på en revolution…

(Ur: J. Danos et M. Gibelin: *Juin 36*, Editions Ouvrières, Paris 1952.)

23. Spanien 1936-37

Kollektiviseringen i Katalonien

I många byar tar de s.k. 'ayuntamientos' (ung.= de kommunala myndigheterna) hand om de stora exploaterade områden som övergivits av sina ägare och eftersom alla invånare träder in i en kollektiv ekonomisk gemenskap lyckas man avskaffa användandet av mynt, etc.

Inom industrin och handeln blev förändringarna inte så djupgående men en stor del av företagen kom dock i kommunens, fackföreningens eller kooperativets ägo. Dekretet i Katalonien av den 24 oktober 1936 förklarade:

> 'Alla de industri- och handelsföretag som den 30 juni 1936 hade mer än hundra löneanställda kommer utan undantag att kollektiviseras. Detta gäller också de företag som sysselsatte ett mindre antal arbetare men vars ägare förklarats som kontrarevolutionär eller flytt. Emellertid kan också företag med mindre än hundra anställda arbetare kollektiviseras om majoriteten av arbetarna och ägaren eller ägarna samtycker till detta.' (art. 20)

Artikel 10 fastslog att administreringen av de kollektiviserade företagen skulle vara i händerna på ett företagsråd sammansatt av arbetare. De icke-kollektiviserade företagen borde också ha en kommitté för arbetarkontroll (art. 21). Souchy förklarar att i Katalonien kan man följaktligen 'praktiskt taget bara finna några hantverkare och små industriverkstäder som håller fast vid den privata företagsamheten.' Här måste man också tillägga de utländska företagen som man av politiska skäl bara kan utöva en begränsad kontroll över.

I nästan alla de katalanska byarna övergick stadsbebyggelsen i kommunal ägo. Administreringen av företagen liksom av järnvägarna, transportsystemet i Barcelona, kommunikationsinrättningar, energitillförsel etc. låg i händerna på arbetarnas fackföreningar.

Denna revolution av ekonomisk karaktär blev av avgörande betydelse i hela Levante; den blev av mindre betydelse i den kastilianska zonen och av nästan ingen betydelse alls i Baskien.

Men där den framträtt förändrar den själva samhällsstrukturen, därför att den är det segerrika resultatet av en rörelse med förankring bland de proletära klasserna. Bönderna, som nu är herrar över jorden och inte längre arbetar under lönesystemet, arbetarna, teknikerna, tjänstemännen i de kollektiviserade företagen, de intellektuella och hantverkarna grundlägger ett nytt sorts spanskt samhälle. De proletära klassernas deltagande i det politiska, ekonomiska och sociala livet har för första gången en sådan betydelse att det karaktäriserar hela denna period.

Fackföreningarna får för första gången spela en fundamental roll. Ett dekret av den 10 augusti 1936 föreskriver – något som för övrigt redan var praxis – obligatorisk fackföreningsanslutning för alla manuella och intellektuella arbetare, alla löntagare, hantverkare och småföretagare. Medlemsantalet för 'Confederacion National de Trabajo' (CNT) och 'Unión general de Trabajadores' (UGT) växer enormt. Man räknar med sex miljoner fackföreningsanslutna. Fackföreningskortet fungerar som legitimation vilket utestänger alla andra. Fackföreningsorganisationerna baserar sig inte bara på betydelsen av medlemsavgifterna utan också på det antal företag eller kommunala inrättningar som de leder.

Någonting som liknar en revolutionär mystik uppkommer, som i sista hand kan förklara, trots alla framgångar, djupet i den politiska och sociala krisen, djärvheten i många av företagen, och särskilt det militära motståndet inför den arme som gått till angrepp stödd av de klasser som hade den ekonomiska makten. Madriagas påstående är sant: 'Den spanska tanken kommer dock att ta den spontana sammanhållningens väg, visa en mäktig enighet när folkets själ har gripits av en högre lidelse'.

(Ur: Carlos A. Rama: *La crise espagnole au XXe siècle*, Paris, Fischbacher, 1962.)

Kollektivisering och arbetarkommittéer

... I alla städer och i de flesta byarna i Spanien växte det fram likartade kommittéer under skiftande namn: folkkommittéer, krigskommittéer, försvarskommittéer, exekutivkommittéer, revolutionskommittéer eller antifascistkommittéer, arbetarkommittéer, välfärdskommittéer .. Alla har bildats mitt under brinnande strid för att leda folkets försvarskamp mot den militära statskuppen. Deras utformning varierar i det oändliga. I byarna, på fabriker eller andra arbetsplatser har man ibland tagit sig tid att välja dem via stormöten. I alla fall har man särskilt lagt sig vinn om att parti och fackföreing blir representerade i dem, även där de inte existerade före revolutionen, ty Kommittén representerar samtidigt summan av arbetarna och helheten av deras organisationer: utom på ett ställe kommer de valda 'överens' sinsemellan vem som skall representera den ena eller andra fackföreningen, vem som skall vara 'republikan' och vem 'socialist'. I städerna utnämner de mest aktiva elementen ofta sig själva. Ibland är det det totala antalet väljare i varje organisation som väljer de män som skall sitta i Kommittén men oftast blir medlemmarna i Kommittén valda antingen genom en röst i deras egen organisation eller också blir de helt enkelt utsedda av partiernas eller fackföreningarnas lokala ledande kommittéer. Det är sällan det händer att Kommittéerna låtit bekräfta sin position genom ett större röstunderlag under de dagar som följer efter utnämningen: Léridas revolutionskommitté kommer dock att sanktioneras av en 'konstituerande församling' bestående av representanter från stadens parti och fackföreningar till vilka den lämnar löpande redogörelser.

Men i realiteten har 'basen' verklig kontroll bara över bykommittéerna och företagskommittérna. På högre nivå är organisationernas vilja den som härskar.

Parti- och fackföreningsrepresentationen i kommittéerna varierar från den ena platsen till den andra. Ofta utvidgas helt enkelt Kommittén för Folkfronten med representanter från de centrala organen. Ibland – där de kommunala tjänstemännen var socialister – har den kommunala styrelsen, utvidgad genom kooptation av C.N.T.-ledare (Confederación Nacional de Trabajo, anarko-syndikalistiskt fackförbund, även enbart syndikalistiskt), omvandlats till kommitté. I Katalonien och strax därefter också i det återtagna Aragonien har kommittéerna uteslutande bestått av militanter från C.N.T. – F.A.I. (FAI= Federaciön Anarquista anarkistorganisation och C.N.T.s politiska organ) eller Anarkistisk Ungdom: de i städerna består däremot av representanter från U.G.T., (Union General de Trabajadores, socialistisk (soc.dem.) fackförening), l'Esquerra, P.S.U.C. (Partido Socialista Unificado de Cataluna, Kataloniens socialistparti) och P.O.U.M. (Partido Obrero de Unificación Marxista, 'trotskistisk' organisation, dock ej ansluten till Rörelsen för Fjärde Internationalen), vid sidan av de från C.N.T. och F.A.I. I Lérida utverkar dock P.O.U.M. att republikanerna, som understött överkommissarien mot fackföreningarna, skulle uteslutas ur kommittén, som på så sätt begränsas till enbart arbetarorganisationerna. Representationen sker ömsom med lika antal från de olika grupperna, ömsom med proportionell fördelning. Men oftast motsvarar den det reella styrkeförhållandet i företagen. Socialisterna dominerar i Santander, Mieres, Sama de Langreo men varje gruvsamhälle har sin egen politiska fysionomi. De nationalistiska baskerna delar juntan i Bilbao med socialisterna men dominerar för övrigt alla andra juntor i norr. Anarkisterna är ledare i Gijon liksom i Cuenca. I Malaga får socialisterna och kommunisterna, vilka

representeras via U.G.T., långsamt övertaget över C.N.T. I Valencia har fackföreningarna två delegater medan partierna bara har en. I Castellon har C.N.T. 14 och U.G.T. 7 representanter, socialister och kommunister är inte ordentligt representerade, men republikanerna och P.O.U.M. har vardera 7 delegater. I Katalonien är det C.N.T. –F.A.I. som leder kommittéerna i de stora städerna med undantag av Sabadell och Lérida.[1]

Alla kommittéerna, på vilket sätt de än skiljer sig i fråga om namn, ursprung eller sammansättning, visar upp ett grundläggande gemensamt drag. Alla grep hela den lokala makten under dagarna strax efter revolten och tillskansade sig såväl lagstiftande som verkställande funktioner med suverän beslutanderätt i deras område, inte bara över de omedelbara problemen som upprätthållande av ordningen och kontroll över priserna utan också över de aktuella revolutionära uppgifterna, expropriation av prästerskapets egendomar, 'orosstiftarnas', eller helt enkelt de stora ägarnas egendom, utdelning av jord till arrendatorerna eller kollektivt utnyttjande av den, konfiskering av bankkonton, bostädernas övergång i kommunal ägo, organisering av den skrivna och talade informationen, organisering av utbildningen och av socialhjälpen. För att återge G. Munis träffande uttryck så hade överallt installerats 'regeringskommittéer' vars auktoritet stöder sig på de beväpnade arbetarnas styrka och vilka den gamla Statens specialkårer, civilposter, anfallsstyrkor och olika tjänstemän lyder på gott och ont. I detta hänseende kan man inte hitta en bättre hyllning till kommittéernas makt än det uttalande som en av deras mest beslutsamma motståndare vid den tidpunkten, Jesús Hernández, ledare för det spanska kommunistpartiet:

> 'Kommittén har varit en suddig, mörk och obetydlig maktsfär utan vare sig bestämda funktioner eller en uttalad auktoritet men som, i en obeveklig diktatur, kunde utöva en obestridd makt såsom en verklig regering.' [2]

Det som är sant när det gäller den lokala nivån gäller emellertid inte helt och hållet för den regionala nivån, där makter av olika ursprung drabbar samman eller existerar sida vid sida.

... Det enklaste fallet är när arbetarna tar över företaget, s.k. *incautación* (beslagtagande): detta är den allmänna regeln i Katalonien vare sig nu arbetsgivaren tagit till flykten eller inte. Men när man inte lyckats beslagta företaget visar det sig mycket snart nödvändigt att etablera en kontroll, s.k. *intervención* (ingripande, kontroll) i vilken arbetardelegater och officiella representanter deltar tillsammans. Dessa båda juridiska former, som för ögonblicket tycks utgöra ett konkret förverkligande av parollen 'fabriken åt arbetarna', kommer i följande etapp att ge upphov till två skilda former för kollektiviserade företag och för nationaliserade företag. För ögonblicket varierar vars och ens funktionsområde med hänsyn till olika inflytelser från arbetarorganisationerna. I Madridområdet, där U.G.T:s inflytande är förhärskande, är 30 % av företagen 'kontrollerade' (*intervenidas*), enligt Borkenau, under regeringens och fackföreningarnas dubbla kontroll: dessa är de viktigaste företagen. I Katalonien, som är under C.N.T:s inflytande, har 70 % av företagen blivit 'beslagtagna' (*incautadas*) och 50 % i Levante. I Asturien kontrolleras industrin och handeln nästan totalt, medan fabrikerna i baskiska provinserna undkommit all incautacion och all intervencion. Man måste emellertid akta sig för att generalisera och förenkla: som det understryks i en artikel i *Temps* (3 okt. 1936) så har arbetarkommittéerna inte mindre makt i de kontrollerade företagen än i de beslagtagna, eftersom deras underskrift är obligatorisk på alla checker som företagsledningen utfärdar. När ett dekret i början av augusti godkänner fullbordat faktum och tillåter att arbetarna via arbetarmötet tar över 'orosstiftarnas' företag och leder dem genom de kommittéer som valts tillsammans med regeringens representanter, så skriver Robert Louzon

---

[1] I Sabadell leds kommittén av f.d. 'trentisten' José Moix, medlem av P.S.U.C. och U.G.T. I Lérida är det José Rodes från P.O.U.M. som har hand om ledarskapet och fungerar som kommissarie för den allmänna ordningen.
[2] *Negro y Rojo*, s. 233.

att ‘samma situation som den som råder i staten för närvarande kommer att förverkligas i fabrikerna: en regeringsdelegat som kommer att tjäna som kuliss och arbetarkommittén – ledd och kontrollerad av fackföreningen – som kommer att bli den verkliga makten’.[1]

Det är därför som regeringen i denna tid, som präglas av ett mångfaldigande och en ‘uppsplittring’ av makten, praktiskt taget överallt misslyckas med att motverka kommittéernas inflytande.

Inom denna allmänna ram varierar formerna i det oändliga och vi skall nöja oss med några exempel. I Barcelona, kollektiviseringens högborg, tog arbetarna redan de första dagarna över de kommunala transportmedlen (tåg, bussar, tunnelbana), järnvägarna som snart dirigeras i hela området av en C.N.T.-U.G.T.- kommitt, gas och elektricitet, telefon, press,, teatrar, hotell och restauranger, sedan också de större industriföretagen och transportbolagen: ‘Ford Ibérica Motor’, ‘Hispano-Suiza’, ‘Societé des Pétroles’, ‘Ciments Asland’, ‘la Transatlantique’, ‘la Maritima’. Varje parti och fackförening har lagt beslag på en lokal eller ett tryckeri. Alla informationstidningar leds av en arbetarkommitté, som består av en representant från varje lönekategori, redaktion, administration och verkstad. De offentliga förrättningarna tas om hand av kommittéer tillsatta av både C.N.T. och U.G.T. De fungerar på nytt två dagar efter upproret: spårvagnar, bussar och tunnelbana går som normalt, gas och elektricitet fungerar utan fel. Efter ett längre uppehåll fungerar också tågen normalt.[2]

Monteringsfabriken ‘Ford Ibérica Motor’ hade före revolutionen 336 fast anställda arbetare, 142 tillfälligt anställda och 87 tjänstemän. Direktören accepterade först att stanna i företaget som tekniker med en lön på 1 500 pesetas i månaden, sedan flydde han. Fabriken leds av en vald kommitté med arton medlemmar, tolv arbetare och sex tjänstemän, av vilka hälften tillhör C.N.T. och hälften U.G.T. Leunois, som tar upp detta i ‘la Revolution proletarienne’ den 25 september, har studerat de rådande arbetsvillkoren och lönerna. Det finns varken ackordsarbete eller prestationslön och inte heller penninganslag till familjeskyldigheter. Offren för olyckor i arbetet lyfter hela lönen under sju dagar i stället för fem som före revolutionen. Arbetet sker enligt löpande-bandprincipen men i långsammare tempo. Arbetarkommittén har satt upp ett lönetak: 1 500 pesetas i månaden för direktör och vicedirektör. Arbetarna tjänar 22,4 till 36 pesetas om dagen vid effektivt arbete, tjänstemännen från 500 till 1 200 pesetas/mån. Alla får ett avdrag på 13 % som går till de arbetslösa och till de trettio arbetare som är milissoldater vid fronten. Arbetarkommittén har bibehållit den gamla löneskalan under 1 500 pesetas, ty ‘de kategorier som skulle ha berörts av en utjämning av lönerna protesterade: de kunde inte gå med på tanken att ha gjort revolution som lett till minskning av lönen’.

‘Fomento de Obras y construcciones’, ett företag för allmänna arbeten med ett kapital på 75 milj. pesetas, hade 600 arbetare före revolutionen. Företaget leds av en provisorisk arbetarkommitté med militanter från C.N.T. och U.G.T., som valts proportionellt i förhållande till antalet medlemmar i huvudorganisationerna. Över 300 arbetare är i milistjänst. De övriga arbetar 40 timmar och får lön för 48, en höjning med 15 %. ‘Le Libertaire’ av den 23 okt. omtalar att räkenskapsböckerna öppnats och att det är avskaffandet av ‘utsugarna’ som gjort lönehöjningen möjlig. Det finns inga förmän längre, det finns bara representanter valda direkt på verkstadsgolvet och på de viktigaste arbetsplatserna, s.k. manuella tekniker, som inte har någon rätt att kontrollera arbetsprestationen.

---

[1] *La Revolution proletarienne*, 25 aug. 1936.

[2] Detta var en av de spanska revolutionärernas stolthet, för dem som känt till den ryska revolutionen: Andrés Nin sade ofta till sina kamrater att återgången till normal funktion av de offentliga förrättningarna varit ojämförligt snabbare i Barcelona -36 än i Moskva 1917.

Verkstäderna för skeppsbyggeri, *‘Union naval de Levante’* i Valencia, som sysselsätter 1 400 arbetare, fackföreningsanslutna med lika fördelning på U.G.T. och C.N.T., leds av en arbetarkommitt8 med sju medlemmar valda på sex månader. De sammanträder om alla beslut med två tekniker, den tekniske ledaren och verkstadschefen. Efter revolutionen har man övergivit byggandet för att i stället ägna sig åt reparationer.

Fiskeriindustrin kollektiviserades i Gijon under ledning av en fackföreningskontrollerad kommitté, som överlämnade fisken till arbetarkommittéerna för proviantering. Varken arbetarna eller fiskarna får någon lön: provianteringskommittéerna ger dem matvaror mot uppvisande av ett matkort. I Laredo tar man in alla båtarna under ledning av en ekonomi-kommitté på tolv medlemmar, sex från C.N.T. och sex från U.G.T. All fisk som fångas går via denna. När man dragit av för utgifterna och 45 % till upprustning av redskapen fördelar men resten av försäljningsvinsten lika mellan alla ‘havets arbetare’. Fiskaren i Laredo tjänar 64 pesetas i veckan, mycket mer än på redarnas och grosshandlarnas tid.

Kollektiviseringen av biograferna i Barcelona framställdes av C.N.T. som en förebild samtidigt som den gjordes till åtlöje av dess motståndare. Alla stadens biografer slogs ihop i ett och samma företag under ledning av en kommitté på sjutton medlemmar, av vilka två valts på stormöte och de övriga femton valts av arbetare av olika yrkeskategorier. De valda, som befriats från sitt arbete, får samma lön som deras kamrater med samma kvalifikationer. Lönen varierar med inträdesavgifterna per vecka och inkomsten fördelas enligt en koefficient som varierar för varje kategori (1,0 för föreståndaren för toaletterna, 1,5 för filmteknikern). Taket för veckolön är satt till 175 pesetas, eventuell överskottsvinst går till fackföreningskassan. Varje arbetare betraktas som ägare av sitt arbete: det krävs 3/4 majoritet på stormöte för att besluta om bestraffningsåtgärder. Man räknar med en och en halv månads semester, varav femton dagar på vintern. I fall av sjukdom eller arbetslöshet lyfter arbetaren hela sin normala lön och i fall av invaliditet en lön som står i proportion till hans uppgifter. Lönen får under inga omständigheter understiga 75 % av den normala lönen. Vinsterna bör i första hand användas till byggandet av ett sjukhus och en skola. Enligt Louzon kollektiviserade man detaljhandeln i Puigcerda inom ett kooperativ med 170 medlemmar som får en enhetlig lön på 50 pesetas i veckan för män och 35 för kvinnor.[1]

Variationen i de lösningar som tillämpades i de fall som nämnts som exempel visar tydligt svårigheterna med löneproblemet. Det är intressant att konstatera att lösningarna skiftar mellan två extremer, enhetlig lön enligt anarkisternas linje, som härskar i Puigcerda, och bibehållande av den gamla hierarkiska löneskalan. De spårvägsanställda i Barcelona försöker med en kompromiss och minskar antalet lönekategorier från elva till fyra och inrättar en enhetlig pension. Men ibland lämnar man solfjädern helt utspänd: i Valencia på hotell España tjänar kocken fyra gånger mer än städerskan, en specialist på spinneri i en fabrik i Barcelona lyfter 90 pesetas medan en medhjälpare där får 50 och en lärling 32 pesetas.

Vi kommer också att lägga märke till att man konsekvent bibehåller lägre lön för kvinnor, även inom ramen för försöken att tillämpa de anarkistiska jämlikhetsidealen, och att de spanska arbetarna ständigt sysselsätter sig med att få till stånd åtgärder beträffande social-försäkringar, pensioner, semester, arbetslöshetsersättning.

... Upproret krossade alla de ekonomiska och sociala strukturerna: Industriregionerna avskars från all tillförsel av råvaror, produktionsregionerna från sina marknader. I brist på råvaror kommer textilfabrikerna i Katalonien att vara igång bara tre dagar i veckan och bönderna i Levante frågar sig hur de skall få avsättning för skörden. Städerna har inte längre tillräckligt med proviant och hungersnöd hotar. Återhämtningen efter strejken går långsamt, företagare

[1] Se hans specialartikel om kollektiviseringen i Puigcerda i *La Revolution proletarienne*, 25 juni 1937.

och tjänstemän befinner sig på flykt, fängslade eller döda, en del av arbetarna är vid fronten, andra arbetare i organisationerna bakom. Uppgiften är enorm: man måste tillförsäkra sig proviant, omfördela produktivkrafterna, omorganisera marknaden. Det är särskilt nödvändigt att utrusta och beväpna milissoldaterna.

Fackföreningarnas och kommittéernas auktoritet gör det möjligt att lösa de omedelbara svårigheterna. Juntan i Bilbao utfärdar papperspengar som intäkt för livsmedel. Barcelona lever fjorton dagar utan pengar på basis av rekvisitioner och kuponger. Det är fackföreningarna som här tar hand om de 400 taxichaufförer som friställts – sedan de berövats sina arbetsinstrument – och lyckas med att omplacera dem. Genom ett beslut, som fattats av centralkommittén stödd av C.N.T:s auktoritet och som verkställs av kontrollpatruller, rensar man Barcelonas trottoarer från svärmen av försäljare och handelsmän som proppar igen gatorna dagarna efter revolutionen. Efter några dagar finns det proviant i städerna. I Madrid kan från och med den 25 juli 20 000 dagliga matportioner delas ut genom försorg av en kommitté bestående av kommunala rådgivare och arbetare från Hallarna. I Barcelona anförtror man ansvarigheten för provianteringskommittén åt Torrents: den 24 juli förbjuder han all individuell rekvisition, låter öppna affärerna och räkna över lagren.

Tack vare stödet från kontrollpatrullerna och undersökningskommittén, i förbindelse med arbetarkommittéerna för administration och kontroll, kan han förfoga över viktiga upplysningar och utöva en effektiv kontroll och straffa överträdelser med höga böter: huvuddelen av milissoldaternas och stadsinnevånarnas proviant kan säkras utan någon kännbar prishöjning. Provianteringskommittén ingriper direkt i handeln och åtar sig provianteringen av härbärgen, hotell och sjukhus i Barcelona: den ombesörjer i augusti månad mat till ända upp till 120 000 personer om dagen. Det är sådana eller liknande kommittéer, vilka tar milissoldater och arbetslösa i sin tjänst i Valencia, Malaga, Asturien och i de flesta städer, som knyter kontakter direkt med bykommittéerna. Alla har emellertid inte samma befogenheter som provianteringskommittén i Barcelona, vilken samtidigt är uppsynings- och ekonomiskt kontrollorgan och vars beslut äger laga kraft i hamnar och på marknader i Katalonien.

Allt detta genomfördes med verklig entusiasm och god vilja från alla håll. Visserligen var inte alltid milissoldaterna så väl sedda, ty de levde i början helt på bönderna och en hel del intermezzon inträffade. Durrutikolonnen blev tvingad att lämna byn Pina: i alla fall ett bevis på att de kunde foga sig och inte bara var en hord plundrare. Många bönder säljer så mycket hellre utan att höja priserna eftersom de hädanefter slipper dela vinsten av sin försäljning med ägaren.

Samma entusiasm och goda vilja råder – vad man än må säga därom – vid försöken att höja produktionen i krigsindustrin. I Asturien har arbetarna tagit över vapenfabriken i Trubia; man arbetar där på nytt från och med 25 juli. Det är samma sak i Toledo. I Katalonien är situationen tragisk för där finns ingen fabrik med krigsmateriel och man måste i all hast omvandla de kemiska och metallurgiska företagen. Vissa mekaniska industrier kan inte hållas i funktion ty ingenjörerna har antingen förstört eller fört med sig alla ritningar och ingen är kapabel att ersätta dem. Överste Jimenez de la Bareza, f.d. chef för vapenfabriken i Oviedo, och två av hans ingenjörer, som rymt från Navarra, griper sig an uppgiften tillsammans med företagaren Taradellas från l'Esquerra och de C.N.T.-anslutna arbetarna Vallejo från metallindustrin och Marti från den kemiska industrin.

Hispano Suiza görs om. Efter två månader är resultaten visserligen ganska minimala men man har i alla fall fått igång tillverkning av patroner, granater, raketer. För övrigt beror svårigheterna på den allmänna politiska och ekonomiska situationen: man måste skaffa utländsk valuta för att få det oundgängliga utländska stålet t.o.m. för det baskiska stålet och det asturiska kolet.

De ‘erövrade’ rikedomarna finansierar de första försöken men det innebär bara att man förskjuter dagen för återbetalningen.

Alla dessa problem kan bara lösas genom en gemensam politik för ledningen av ekonomin. De revolutionära maktorganen sysselsätter sig med denna fråga: i Malaga, i Valencia, i Asturien bildar man ekonomiråd. Försvarsrådet i Aragon ägnar en stor del av sitt arbete åt organiseringen av ekonomin i provinsen. Ekonomirådet i Katalonien, som bildats den 11 augusti och sanktionerats genom ett regeringsdekret såsom ‘det ledande organet för det ekonomiska livet’, upprättar ett program som utgör en verklig plan för en socialistisk omvandling av landet.[1]

Att arbetarrörelsens mest framträdande specialister på ekonomiska frågor, Andres Nin och Santillán, finns med här är i mångas ögon tecknet på att det är det ekonomiska rådet som kommer att vara hjärnan i Kataloniens ekonomiska och sociala omdaning, organet för ekonomisk centralisering och planering.

(Ur: P. Broué et E. Témine: *Guerre et revolution en Espagne*. Paris, Ed. de Minuit, 1961.)

---

[1] 1. Reglering av produktionen i enlighet med konsumtionsbehoven. 2. Monopolisering av utrikeshandeln. 3. Kollektivisering av de stora jordegendomarna, vilken skall drivas av böndernas fackföreningar och obligatorisk fackföreningsanslutning för enskilda bönder. 4. Partiell värdeminskning av fastigheter i städerna genom införande av skatter och en minskning av hyrorna. 5. Kollektivisering av storindustrierna, offentliga förrättningar och kommunala transportmedel. 6. Övertagande och kollektivisering av de företag som övergivits av sina ägare. 7. Utvidgande av systemet med kooperativ i varudistributionen. 8. Arbetarkontroll över bankaffärerna med målet att nationalisera bankerna. 9. Arbetarkontroll över alla de företag som fortsätter med privat drift. 10. Snabb omplacering av arbetslösa. 11. Snabbt avskaffande av olika skattepålagor för införandet av en enhetlig beskattning.

V. Debatt och erfarenheter efter Andra världskriget

24. Självstyre i Jugoslavien

Arbetarsjälvstyret i de jugoslaviska företagen[1]

Året 1950 markerar en viktig vändpunkt i Jugoslaviens unga historia. Ty det var den 27 juni 1950 som grundlagen om arbetarstyre[2] av företagen antogs, en lag som var utgångspunkten för en lång rad reformer som syftade till att omvandla de politiska, ekonomiska och sociala strukturerna i landet. Genom att anta denna lag, fullbordade nationalförsamlingen – med presidentens egna ord – 'en historisk gärning vars innebörd går utöver allt som gjorts sedan efterkrigstidens förstatliganden'. För den jugoslaviska statschefen var nämligen överförandet av produktionsmedlen i statlig ägo i sig själv otillräckligt för förverkligandet av parollen 'fabrikerna åt arbetarna', ty detta 'är inte någon abstrakt princip', utan nödvändiggör tvärtom 'ett helt utvecklingsprogram för att upprätta socialistiska förhållanden inom produktionen, såväl inom ägandeförhållandena som ifråga om arbetarnas rättigheter och skyldigheter'.

Införandet av arbetarstyre beslutades dock inte med ett pennstreck. Lagen av den 27 juni 1950 var enbart den officiella sanktionen av olika experiment av medinflytande som redan utvecklats i snabb takt sedan någon tid.

När de beslutade att förallmänneliga dessa erfarenheter, gav de jugoslaviska myndigheterna prov på sin vilja att bryta med det system av administrativ ledning av ekonomin, som följts omedelbart efter kriget. Förstatligandet av produktionsmedlen som drivits energiskt sedan krigsslutet och från 1948 utvidgats till all ekonomisk verksamhet med undantag för hantverk och jordbruk, hade lett till skapandet av ett strängt centraliserat administrativt system, som var grundat på principen om en strikt hierarkisk underordning av ekonomins ledande organ på alla nivåer, alltifrån företagsledningen till centralregeringen. På varje nivå koncentrerades all kompetens i regel till en enda verkställande chef. Regeringen och de ekonomiska ministerierna tog alltså på sig ledningen för hela ekonomin, inom ramen för en statlig plan som fastställde varje företags produktionsplan. De fördelade råmaterial och bearbetade produkter, fastställde priser och löner, ledde fördelningen av arbetskraft och påtog sig hela ansvarigheten för de statliga företagens ekonomiska resultat, vars vinster och förluster sögs upp av statsbudgeten.

Om det centraliserade planeringssystemet och den administrativa ledningen av ekonomin enligt de jugoslaviska ledarnas allmänna mening var det enda möjliga under de rådande omständigheterna, så innehöll det icke desto mindre en rad typiska brister, vars negativa effekter i snabb takt blev alltmer kännbara. Den väldiga utvecklingen av den byråkratiska apparaten, disproportionen mellan varuproduktion och varudistribution på grund av avsaknaden av ekonomiska stimulantia och nödvändigheten att allt oftare tillgripa administrativa metoder och rent tvång för att återställa situationen, visade sig vara särskilt bekymmersamma. Dessutom medgav inte det ekonomiska styrsystemet något inflytande för arbetarna i

---

[1] Principen om arbetarstyre framställs som följer i artikel 1: 'Fabrikerna, gruvorna, kommunikations-, transport-, jordbruks-, handels-, skogs-, kommunala och andra företag skall, såsom nationens gemensamma egendom, styras i namn av den samhälleliga gemenskapen av arbetskollektiv inom ramen för den ekonomiska planen och på basis av de rättigheter och skyldigheter som föreskrivs av lagar och förordningar.
'Arbetskollektiven genomför detta styre genom arbetarråden och företagsstyrelserna ...' Jfr B.I.T.: Serie legislative, 1950, Youg. 2.

[2] Jfr *Borba* (Belgrad), 27 juni 1950.

produktionen gentemot plandirektiven och den verkställande chefens auktoritet, eftersom denne ensam hade rätten att tolka och tillämpa dem.[1]

Självstyrets väsentligaste målsättningar och karaktäristika

Vi kan på följande sätt summera de viktigaste dragen och målsättningarna inom systemet för 'arbetarstyre' eller 'självstyre' av företagen, i enlighet med framställningen i jugoslaviska arbeten:

1. Självstyret ifrågasätter på intet sätt principen om offentligt ägande av produktionsmedlen. Det är inte ägandet av företagen som överförts till arbetarna, utan bara dess styre och rätten att få del av inkomsterna.

2. Självstyret inom ekonomin har i gengäld fullständigt undanröjt det administrativa sättet att leda ekonomin. Istället för att koncentrera all makt till pyramidens topp, syftar självstyret till att stödja sig på basen, att decentralisera och reglera problemen genom de inblandade själva inom ramen för företagen och andra lokala kollektiva enheter.

3. På företagen är självstyrets centrala målsättning att avskaffa lönarbetet och varje distinktion mellan dem som leder produktionen och beslutar om fördelningen av vinsterna, och dem som utger sitt arbete. Arbetarna på det jugoslaviska företaget bör inte längre ha status av 'lönarbetare', utan bör vara 'fria producenter' i ett självständigt arbetarkollektiv, som har ansvaret för företagets skötsel och fördelningen av det uppnådda resultatet. M.a.o. medger enbart det faktum att ett arbete utförs i företaget, oberoende av dess art, automatiskt en del av bestämmanderätten.

4. Denna rätt bör utövas kollektivt genom valda organ. Hela företagspersonalen, som utgör 'arbetskollektivet' väljer 'arbetarrådet', som har till uppgift att definiera den grundläggande företagspolitiska linjen: produktion, investeringar, priser, fördelning av resultatet, anställningsförhållanden osv. Arbetarrådet väljer själv en 'styrelse' bland företagets arbetare, dvs ett verkställande organ där 3/4 av ledamöterna skall vara arbetare som är direkt anställda i produktionen, och där också företagsdirektören ingår, dock utan att kunna bli ordförande. Denne är ansvarig för sin verksamhet inför självstyreorganen.

5. När det omhändertar företagets skötsel, tar arbetarkollektivet på sig såväl risker som fördelar. Genom att de förblir arbetare, är företagets medlemmar intresserade av att tillförsäkra sig bästa möjliga arbetsvillkor och löneförmåner. När de blir styrande förfogar de över tillräcklig makt för att fatta beslut i dessa frågor. Rätten till en del av frukterna av detta styre betraktas inte bara som en logisk konsekvens av denna bestämmanderätt, utan också som den centrala faktorn vad gäller detta styres effektivitet. Det är systemets drivkraft. Ju bättre resultat i företaget, desto större kvot att fördela. Men om deras produktiva ansträngning inte är i nivå med de sociala åtaganden de beslutat om, eller om företaget hamnar i svårigheter till följd av dålig skötsel, så är det de själva som får ta konsekvenserna på sina löner. Med beaktande av att en minimilön är garanterad av staten, befinner de sig i viss mån i ett läge av att enbart ha sig själva att lita till, och därmed befinner de sig i ansvarig ställning för företagets skötsel, vilket läggs till deras tidigare uppgifter.

6. Det är alltså inom varje arbetskollektiv som de grundläggande ställningstagandena måste göras och där de olika motsättningarna eller skillnaderna mellan det kollektiva och det individuella intresset måste lösas. I den mån som detta mål kan uppnås, kan den högre ekonomiska

[1] Jfr Radivoj Uvalic: 'La gestion ouvrière des entreprises en Yougoslavie', *Revue Internationale du Travail* (Genève, B.I.T.), vol. LXIX, nr 3, mars 1954, ss. 257-259. Likaledes var, enligt M. E. Kardelj, vice-president i det federala verkställande Rådet, begreppet 'det gemensamma intresset' för de arbetande massorna nästan uteslutande ett politiskt och inte ekonomiskt begrepp. Jfr *Questions actuelles du socialisme* (Paris, Agence yougoslave d'information), nr 16, jan.–feb. 1953, s. 4.

administrationen i hög grad inskränkas. Varje direkt ingrepp i företagets affärer är mot systemets anda. I gengäld bör detta möjliggöra för företagskollektivet att till fullo utnyttja de tillgängliga resurserna, anpassa verksamheten till lokala betingelser och konsumenternas behov, med ett ord, göra medlemmarnas arbete så produktivt som möjligt utifrån hela samhällets ståndpunkt. Arbetarsjälvstyret bör ersätta statens ekonomiska administration och det privata initiativet; det bör vara den viktigaste drivkraften i en spontan utveckling av den ekonomiska verksamheten i en ekonomi som likväl förblir helt socialiserad.

Arbetarrådets sessioner

Enligt lagen skall arbetarrådet sammanträda minst en gång var sjätte vecka,[1] men företagens reglemente anvisar i regel tätare förekommande sessioner. Statistiken ger vid handen, att det nationella medeltalet för 1956 låg på ca tolv sessioner under året, dvs en session per månad. Antalet sessioner varierar dock avsevärt inom olika företag och tycks vara på klar uppgång under de senaste åren.[2]

Arbetarrådets sessioner hålls i regel utom arbetstid, även om ingen lagtext hindrar rådet att vid behov samlas under normal arbetstid.[3]

Ordföranden kallar vanligen till rådssessionerna. Vanligen fastställs ett datum för rådets regelbundna sessioner. Dessutom kan extra sammanträden sammankallas av styrelsen, fackföreningen, en tredjedel av medlemmarna eller direktören.

Rådsmötena är inte offentliga, men arbetskollektivets medlemmar har närvarorätt. I praktiken ges samma rätt åt fackföreningsrepresentanter, övriga sociala organisationer samt myndigheterna. Företagsdirektören och styrelseledamöterna måste närvara vid rådssessionerna. Rådet kan emellertid samlas inför lyckta dörrar om omständigheterna så kräver.

Dagordning

Normalt fastställer rådet själv sin dagordning på förslag från dess ordförande. Vissa stående punkter finns dock, särskilt under arbetarrådets konstituerande session, som vid detta tillfälle upprättar en kommission för att verifiera mandaten och godkänna denna rapport, väljer ordförande och företagsstyrelse osv. Rådet bör noggrant ta del av den avgående styrelsens berättelse om företagets verksamhet och balansräkning och bör bevilja ansvarsfrihet. Det är på denna grund det tar över företagets ledning för det nya året.[4]

Bland de övriga punkter som framgår av lagförordningarna, bör nämnas de frågor som rådsledamöterna kan ställa till styrelseledamöterna angående deras verksamhet och på vilka dessa måste svara under samma rådssession, såväl som de rapporter om företagets skötsel som styrelsen måste meddela rådet. [5] Förutom den årliga verksamhetsberättelsen, måste sådana

---

[1] Enligt den officiella tolkningen av denna förordning, kan det centrala arbetarrådets sammanträden undantagsvis hållas mera sällan i företag med flera på olika ställen belägna anläggningar, som var och en har sitt eget arbetarråd.

[2] 1956 märktes ca 1 600 företag där arbetarråden hållit mindre än 9 sammanträden, under det att nära 2 000 råd höll mer än 12 och 255 mer än 22. Låt oss å andra sidan påpeka, att inom de företag som besöktes 1959 och 1960 hade arbetarrådets möten klart ökat; i flera av dem var 2 möten per månad det normala.

[3] Enligt tillgängliga uppgifter om 6 093 företag med minst trettio arbetare, höll arbetarråden 1956 71 038 sessioner, varav 9 812 under arbetstid.

[4] Det är möjligt, även om det sker helt undantagsvis, att det nya rådet vägrar påta sig sina ledande funktioner. I ett fall vägrade t.ex. arbetarrådet – vilket framgår av ett mötesprotokoll – att ta hand om ledningen av företaget om de inte från de behöriga myndigheterna fick en auktorisering som de avgående ledande organen sedan lång tid krävt, och som de ansåg oumbärliga för företagets verksamhet. (Den begärda auktoriseringen innebar en viktig summa utländsk valuta för inköp av utrustning, patent osv, och beviljades i detta fall inom kort tid.)

[5] Resultatet av det federala statistiska institutets undersökning om de frågor som varit uppe på arbetarrådens dagordningar under 1956 (företag med minst trettio anställda) återgivs nedan som illustration:

rapporter upprättas på månads- eller kvartalsbasis. De delas ut till alla rådsmedlemmar och sprids på verkstäder eller avdelningar. Här bör det noteras med vilken ambition vissa företag lägger fram så fullständiga och exakta rapporter som möjligt, vilket antyder att beaktandet av affärs- eller fabrikationshemligheten, om det inte helt upphört, åtminstone hållits tillbaka till det yttersta. Å andra sidan gör dessa rapporters allmänna karaktär, att det blir möjligt för rådet att diskutera alla aspekter på företagspolitiken och fatta de avgörande besluten på grundval av vissa klara fakta.[1]

Diskussioner och röstning

Det är arbetarrådets ordförande som leder diskussionerna och ansvarar för mötesordningen. Enligt lag är rådet inte sammanträdesdugligt med mindre än att minst hälften av dess medlemmar är närvarande. Rådsbesluten är giltiga om en majoritet kan samlas bakom dem under sessionen, men företagsreglementet kan kräva kvalificerad majoritet i vissa bestämda fall (antagande av företagsreglemente, förändring av företagets inriktning osv.). Såvida inte rådet beslutat motsatsen, råder öppen omröstning. Rådet definierar själva detaljerna i proceduren genom sin stadga.

	Antal fall
Företagsplanen och slutredovisning	16 807
Avgiftsreglering (löneskalor)	15 407
Styrelserapporter	20 134
Investerings- och rekonstruktionsplaner	15 212
Utnyttjande av företagsfonder	12 404
Produktionskostnader, produktkvalitet och avsättning	20 286
Återbäringsnormer, produktivitet och rationalisering	12 341
Arbetsförhållanden	20 285
Arbetshygien och säkerhet	10 953
Arbetsdisciplin	16 119
Socialförsäkringar	7 185
Yrkesutbildning	8 679
Inkomstfördelning	9 002
Ekonomiska brott	4 941
Kommunala problem	2 352
Övriga frågor	21 887

Dessa data hänför sig till ca 6 000 företag som täcks av undersökningen; statistiken från det federala Institutet ger dessutom en mycket detaljerad analys i frågor om arbetarrådens dagordningar, allt efter de olika industrierna eller branscherna i de olika federala republikerna.

Vid förfrågan hos 53 medlemmar i valda organ i 30 Belgrad-företag angav dessa för intervjulaget från Belgrad-universitet att de tre viktigaste ärendena som behandlades i arbetarrådet (eller styrelsen) sedan de blivit valda, var följande: löneskalor, 15; arbetsorganisation, 8; företagsskötsel, 8; arbetsproduktivitet, 7; bostadsfrågor, 6; produktionskvalitet, 3; premier, 3; ackordsnormer, 3; balansräkning, 3; plan, 22; nedsättning av exploateringsgraden, 2; transportavgifter, säkerhet och hygien, öppnande av filial, val av personalchef (sekreterare), inköp av kapitalvaror, tjänstemannafrågor osv. Se N. Balogs redogörelse för denna undersökning i Nova administracija, årgång fem, nr 3, maj-juni 1957, s. 306.

[1] På frågan hur de styrande organen kunde verifiera informationens materiella exakthet, särskilt på det finansiella planet, tillstår m an mestadels att de, förutom den direkta kontrollen, kan få tillgång till tjänsterna hos ett företag som specialiserat sig på bokföringsexpertis eller begära en extra revision av den behöriga inspektionstjänsten. Principen om en sådan yttre kontroll av räkenskaperna, kan också skrivas in i företagsstadgan. Det är under alla omständigheter av vikt att erinra om, att företagets räkenskaper å ena sidan står under ständig uppsikt från skattemyndigheternas sida, och att, å den andra, de styrande organen på intet sätt står främmande för företaget utan tvärtom befinner sig i direktkontakt såväl med cheferna som med den lägre tjänstepersonalen för upprättandet av dessa rapporter. Jfr B. Paja, D. Alecevij och J. Kovacic:Radnicki savjet upravni odbor (Arbetarråd och styrelse), Informatorev prirucnik za kadrante (Zagreb Informator), fjärde året 1957, nr 4-5; se också Z. Vidakovic, a.a.

Rådsdebatterna och rådsbesluten protokollförs av arbetarrådets sekreterare och undertecknas av ordföranden. Vid behov anges namnet på dem som röstat för och dem som röstat mot beslutet. Protokollen är officiella dokument, varav utdrag bör bifogas viktigare meddelanden från företaget till de förvaltande eller juridiska myndigheterna.

I praktiken har det förekommit såväl fall där arbetarrådets förhandlingar inte givit upphov till något beslut i egentlig mening, som fall där besluten än varit enhälliga än fattade med majoritet. Diskussionsnivån tycks under årens lopp ha förbättrats avsevärt. Som vi skall se längre fram, innebär den senaste lagstiftningen, att arbetarråden i realiteten fått ett allt större antal frågor i vilka de formellt är skyldiga att uttala sig. Sker inte detta, och här har vi en av arbetarstyrets viktigaste drivfjädrar, blir företagets beslut utan verkan, och rådet måste ta sig an frågan på nytt.[1]

Frågan om nettoinkomstens fördelning och vissa personalförhållanden ger ofta upphov till särskilt livliga diskussioner. På ett av de företag som gruppen besökte, uppskattade man den normala tidslängden för en rådssession som ägnades den årliga revisionsberättelsen (inklusive användningen av nettoinkomsten) till tre dagar. På ett annat företag krävdes en fyradagars session för att besluta om avsked av en impopulär personalchef. På ytterligare ett annat företag antogs en motion om att avsätta en direktör endast med en majoritet av de röstande efter en lång diskussion. Men i allmänhet, och särskilt när rådet redan kunnat vinna auktoritet, behandlas ärendena på ett mycket smidigare sätt.

De viktigare företagen förfogar i allmänhet över en sal som är speciellt ämnad för arbetarrådets sammanträden och en lokal för dess sekretariat. I vissa fall ställs en anställd inom företaget ständigt till rådets förfogande för administrativt arbete och arkivering. Sammanträdesprotokollen som vi kunnat ta del av i olika företag var i allmänhet mycket noggranna, och dessa dokument, som medföljde rapporter och projekt, som arbetarråden fått sig till del, vittnade också om en avsevärd ökning av antalet ärenden som behandlats av arbetarråden de senaste åren.[2]

Styrelsemöten

Det finns ingen lag som stadgar en minimifrekvens av styrelsemöten, men det underförstås att dessa skall hållas oftare än rådssessionerna. I viktigare industriföretag tycks ett möte per vecka vara det vanliga; enligt vissa är de 'nästan dagliga'.[3] Extramöte måste sammankallas på begäran av direktören eller varje annan ledamot.

De fåtaliga lagbestämmelserna angående styrelsens funktionssätt är i allmänhet analoga med arbetarrådets (sånär som på att dess ordförande inte kan vidta sanktioner beträffande mötes-

---

[1] Följande är ett exempel på detta, i ett företag som undersökts av en grupp från B.I.T.: Investeringsbanken, som fått en kreditbegäran för ett större expansionsprojekt, som underställts den av ledningen med arbetarrådets godkännande, återsände den till företaget med en begäran att ta del av ett protokollsutdrag från arbetarrådets förhandlingar. Men rådet hade egentligen inte förhandlat, utan bara godkänt att begäran underställdes banken. Det tog då tillfället i akt för att ta upp en allmän diskussion om investeringspolitiken och bidra med olika tillägg och förbättringar till det ifrågavarande projektet.

[2] Frågan om protokollsskrivande i arbetarråden och styrelserna har behandlats i åtskilliga handböcker och under många skolningsseminarier för arbetare. Dessa dokument, som är stencilerade, framställs mestadels i form av bundna volymer med hundratals och ibland mer än tusen sidor om året. Man tillämpar samma regler på dem som på finansiella och bokföringsdokument. En direktör i ett av landets största företag skall t.ex. ha blivit avsatt på förslag från finansinspektören – för att ha satt in en blank sida i ett sammanträdesprotokoll. En sammanfattande redogörelse för sammanträden och besluten publiceras vanligen i företagstidningar och företagsbulletiner.

[3] Enligt en undersökning från 1956, låg medeltalet i varje fall på ca 17 möten enbart under året (ca tjugo i industriföretagen). Det verkar förhålla sig så, att behovet av att ofta sammankalla styrelsen formellt ger sig betydligt mindre till känna i småföretagen än i de stora industriföretagen. Och förslag om sammanslagning mellan dessa styrelser och arbetarråden har ofta formulerats av dessa företags talesmän.

disciplinen, utan måste föra saken vidare till rådet) och bör i princip kompletteras av företagets interna reglemente. I allmänhet är dock styrelsemötena inte öppna för andra medlemmar i kollektivet; rådsordföranden eller andra rådsledamöter har dock tillträde. Varje mötes dagordning förbereds av styrelseordföranden i samråd med direktören. Normalt sett är denna betydligt mer varierande än arbetarrådets, eftersom styrelsen även måste uttala sig i en mängd löpande ärenden, som ofta är av mindre betydelse.[1]

I praktiken uppvisar styrelsen, liksom arbetarrådet, en rad olika former. Ibland nöjer sig styrelseledamöterna med några kommentarer till direktörens rapporter och förslag, ibland omvandlas de till en verklig kollektiv ledning för företaget.

Enligt en vanlig kritik i detta avseende, händer det faktiskt att det inte är direktören, utan de olika tjänstgörande cheferna, som rapporterar till styrelsen och får sina instruktioner direkt under mötet, eller t.o.m. utanför det. Andra understryker att om denna praktik tenderar att inskränka direktörens roll till att vara en vanlig teknikers, så står den ändå inte i motsatsställning till systemets anda.

Ordförandena inom arbetarrådet och styrelsen

De båda ordförandena åtnjuter i princip ingen särskild auktoritet i förhållande till de styrande organens övriga ledamöter, utom ifråga om att sammankalla möten och göra upp dagordningar. Undantag från denna princip förutses dock i lagen. Sålunda skall exempelvis arbetarrådets ordförande tillsammans med direktören och ekonomichefen underteckna dokument som rör vissa finansiella operationer, användningen av företagets inkomster osv; han kontrasignerar särskilt räkenskapsboken; likaledes kan den ene eller den andre ordföranden anmodas att representera företaget eller det organ han presiderar över inför de administrativa eller juridiska myndigheterna, ibland i samråd med direktören, ibland utan honom, eller, vid tvister, tillsammans med företagsdirektören.

Sådana fall är dock undantag. Under normala omständigheter är den reella auktoritet som ordföranden åtnjuter en frukt av deras egenskap av språkrör för arbetskollektivet gentemot företagsledningen. För att upprätthålla ett normalt funktionssätt inom institutionerna, måste direktören och de ledande tjänstemännen ha ofta förekommande regelbundna möten, särskilt med rådsordföranden eller med andra inflytelserika medlemmar inom ledande organ (kommissionsordförandena t.ex.).

Det är inte sällsynt att ordföranden eller andra medlemmar av de valda organen är direkt indragna i de uppgifter som ledningen måste utföra inför myndigheter, kreditinstitutioner eller andra officiella organismer. Praktiken i detta avseende tycks variera avsevärt från en industri eller ett företag till ett annat.

(Internationella Arbetsbyrån, Genève, 1967.)

Arbetsfördelning och självförvaltning av företagen

Till följd av arbetsfördelningen inom ett företag befinner sig enskilda medlemmar av kollektivet objektivt sett i mycket olika ställning då det gäller att öva inflytande på företagets allmänna skötsel. Genom den yrkesmässiga uppdelningen av arbetet utövar somliga av kollektivets medlemmar ett avgörande inflytande på företagets skötsel, medan andra endast har ett obetydligt inflytande. De som innehar tekniska och administrativa nyckelposter har ojämförligt mycket större möjligheter att forma bolagets allmänna linjer än de som svarar för utföran-

[1] I flera fall som kunnat iakttas på platsen har styrelsen just tvingats ta upp flera tiotals punkter under rubriken ‘övriga frågor’: inlagor från arbetare och begäran om understöd från tidigare medlemmar i kollektivet, sociala organisationer och institutioner (fackföreningar, skolor), godkännande av tjänsteresor, inköp av kontorsutrustning osv.

det av de olika enskilda arbetsmomenten. Detta förhållande är av utomordentlig betydelse för möjligheterna till och metoderna för införandet av självförvaltning i företagen. En annan betydelsefull faktor är den roll som vetenskapen spelar. Ett modernt industriföretag utan vetenskaplig ledning är otänkbart. I ett företag som är grundat på avancerade organisationsprinciper kan man inte handlägga de olika ärendena slumpmässigt och på måfå, eftersom detta skulle leda till svåra bakslag. Varje problem som gäller företagets drift måste lösas genom, vetenskaplig forskning och genom en detaljerad vetenskaplig expertanalys av alla relevanta förhållanden och faktorer. Rationella beslut kan endast fattas på grundval av en sådan vetenskaplig analys av alla problemets aspekter, såväl teknologiska och ekonomiska som legala och sociologiska etc. Vetenskapliga förutsägelser om resultatet av olika möjliga beslut görs med matematisk precision. Vetenskapen har numera blivit så integrerad i alla sociala processer att den utgör en nödvändig grundval för varje rationellt beslut.

Av denna anledning måste vetenskaplig expertis och teknisk personal tillförsäkras så stort inflytande som de objektivt sätt kan få, om man på ett rationellt sätt skall kunna utnyttja och hushålla med företagets resurser. Allteftersom vetenskapen får växande betydelse kommer de som har till uppgift att organisera arbetsprocesser och arbetsförhållanden att utöva ett allt större objektivt inflytande över valet av lämpliga metoder att genomföra de beslut som fattas på självförvaltningens grund.

Denna de vetenskapliga experternas och organisatörernas framträdande roll gör sig gällande inom så gott som varje fas av beslutsprocessen inom ett företag. Personal med verkställande funktioner och olika experter har för det mesta lättare att göra sin mening gällande i fråga om produktionsprocessen och den allmänna administrationen. Deras allmänbildning och yrkesutbildning är avsevärt högre än de s.k. vanliga arbetarnas och de har i allmänhet en större förmåga att skaffa sig en överblick över ett problems hela räckvidd i alla dess förgreningar och finna på lämpliga lösningar.

Å ena sidan begränsas arbetarrådets inflytande över företagets skötsel genom det faktum att dess medlemmar huvudsakligen är arbetare vars arbetsuppgifter inte låter dem få insyn i alla de små detaljer på vilka besluten vilar, eftersom deras arbetes karaktär gör att de inte kan hålla alla de olika tekniska och ekonomiska problemen i huvudet.

De som har hand om företagets administration är också de som bäst kan utveckla initiativ och aktivitet eftersom det är de som i praktiken utformar de linjer företaget ska följa och föreslår konkreta åtgärder för deras genomförande.

Det är helt naturligt att expertis och administrativ personal objektivt sett är de mest betydelsefulla faktorerna då det gäller att driva ett företag. Det är ett känt faktum att det för det mesta är en oskicklig, slö och initiativfattig teknisk och administrativ personalstyrka som har hela ansvaret då ett företag gör förluster av olika slag. På motsvarande sätt kan en skicklig och initiativrik administration under samma yttre omständigheter rycka upp ett företag ur en till synes hopplös situation. Naturligtvis finns det undantagsfall där situationen är sådan att inte ens den bästa ledning kan få företaget på fötter igen.

På grund av den avgörande roll som den tekniska och administrativa personalen spelar i varje ekonomisk organisation uppstår ofta frågan hur man ytterligare skall kunna uppmuntra och understödja deras initiativkraft utan att teknokratiska och byråkratiska tendenser tillåts göra sig gällande, medan man på samma gång gör det möjligt för varje arbetare inom företaget att ta del i självförvaltningen.

För det första finns det företag i vilka vare sig den administrativa personalen eller självförvaltningsorganen eller arbetarna själva längre är nöjda med vissa av de förhållanden som råder inom företagets självförvaltning. Detta allvarliga förhållande kräver en förklaring.

Vari ligger problemets kärna?

På många företag konfronteras arbetarna vid arbetarrådets möte med expertrapporter och tekniska utredningar som redan tidigare i detalj diskuterats av expertisen och av företagets styrelse och på vars grundval dessa redan tagit ställning till vilka beslut som bör fattas. Om en arbetare som utbildats för att sköta sin maskin skulle vilja diskutera dessa ytterst invecklade utredningar skulle han behöva vara en bättre ekonom än företagets ekonomiske expert, en bättre jurist än företagets juridiske rådgivare och en bättre tekniker än dess tekniska experter. Och eftersom han i själva verket vare sig har möjlighet eller anledning att vara allt detta, kommer mötena att domineras av de som skrivit rapporterna och utredningarna. Det faktum att 'lekmän' någon gång tar upp en viss fråga till diskussion förändrar inte denna grundläggande situation. Dessutom behandlas vid dessa möten en del aktuella småfrågor som har med kollektivets dagliga liv att göra och som avleder arbetarnas uppmärksamhet från de centrala och principiella problemen kring de sociala och ekonomiska förhållandena. Eftersom arbetarna känner sig ur stånd att på dessa ojämna villkor diskutera företagets strategi försöker de i stället 'komma åt' den administrativa personalen på små taktiska frågor. En stor del av arbetarna känner emellertid med sig att detta inte är vad som menas med beslutsfattande genom självförvaltning.

Å andra sidan klagar ofta experter och administrativ personal över att de inte ges tillräcklig frihet, att de inte får tillfälle att visa vad de verkligen kan och vad de skulle kunna göra för att öka företagets produktion och vinst.

I vissa företag upplever således både goda arbetare och skicklig administrativ personal förhållandena inom självförvaltningen som otillfredsställande.

I gengäld understöds dessa missförhållanden av en del självutnämnda experter, eftersom de gör det möjligt för dem att skylla företagets misslyckanden på arbetarna och arbetarrådet, vilka formellt fattar besluten och formellt är ansvariga för dem.

Självförvaltning innebär inte brist på respekt för arbetets organisation, fastställda arbetsprocesser, yrkesansvar eller för de rättigheter och skyldigheter som sammanhänger med olika produktionsområden och enskilda arbetsuppgifter. Snarare tvärtom. Erfarenheter av självförvaltning har visat att eftersom arbetarna berörs av allt som händer med företaget vill de också veta exakt vem som gör vad, hur han gör det och hur långt hans ansvar sträcker sig. Följaktligen syftar självförvaltningen inte till att på ett primitivt, anarkistiskt och oordnat sätt söka upphäva arbetsfördelningen inom fabriken och ännu mindre till att försöka göra arbetarna förtrogna med de olika invecklade och specialiserade arbetsuppgifter som där förekommer.

Självförvaltningen kommer att förverkliga demokratin inte genom att göra intrång på olika personers yrkesområden och arbetsuppgifter utan genom att förändra deras sociala och ekonomiska situation som är grundad på arbetet, d.v.s. förändra produktionsförhållandena. Och detta är två helt skilda saker.

Den samhälleliga produktionens byråkratiska organisation och byråkratin i allmänhet kan inte bekämpas genom att man bortser från eller förnekar olika personers tekniska och yrkesmässiga specialisering, eftersom detta endast skulle stärka det byråkratiska inflytandet över arbetets sociala organisation och på detta sätt skada arbetarnas självförvaltning.

Om vi i stora drag accepterar ovanstående resonemang angående den yrkesmässiga arbetsfördelningen och metoderna och villkoren för införandet av självförvaltning i olika organisationer uppstår frågan hur man skall kunna gå vidare i genomförandet av självförvaltningen och utökandet av företagens effektivitet.

Erfarenheten visar att försök som gjorts att få alla ett företags arbetare att delta i alla beslut, även de som rör yrkesmässiga specialområden, har misslyckats. Frågan är därför hur man skall kunna göra det möjligt för alla arbetare i en fabrik att på ett effektivt sätt styra sitt företag.

Då man söker efter ett svar på denna fråga kunde man kanske mot bakgrund av de här framförda kritiska resonemangen dra den slutsatsen att arbetarråd och arbetare i allmänhet inte bör diskutera de tekniska och specialiserade rapporter som innehåller förslag till beslut som skall fattas av självförvaltningsorganen. Detta kan emellertid inte vara någon lösning. De måste visst diskutera dessa saker, men på ett sätt som gör det möjligt för dem att utöva sina rättigheter i fråga om självförvaltning, d.v.s. på ett sätt som sammanhänger med den klassmässiga karaktären hos arbetarförvaltningen som sådan. Vi får nämligen inte glömma att arbetarnas självförvaltning inte är något som har införts för att utbilda alla arbetare så att de kan sätta sig in i och diskutera alla de mångskiftande tekniska specialproblem som uppstår i deras företag, utan för att göra det möjligt för dem att öva inflytande på och styra produktionsförhållandena och att förändra och fastställa dessa förhållanden inom sitt företag. Därför kan det sägas att *varje försök att avleda arbetarna från den grundläggande uppgiften att besluta om och fastställa produktionsförhållandena i själva verket är ett försök att leda in självförvaltningen på villovägar* oavsett under vilken förevändning det sker. Arbetarnas självförvaltning måste uppfattas såsom en för produktionen grundläggande social relation, såsom den makt arbetarklassen utövar över det samfällda arbetets resultat och över de förhållanden under vilka det utförs. Arbetarförvaltning bör inte eftersträvas beträffande de tekniska problem som rör produktionens allmänna främjande och drift, utan beträffande de områden som rör förverkligandet av producenternas personliga och sociala intressen.

Om vi inser detta och samtidigt håller i minnet å ena sidan marknadsekonomins produktionsförhållanden och dess obevekliga sociala och teknologiska arbetsfördelning, och å andra sidan självförvaltningens sanna innebörd och natur, så måste vi ordna de grundläggande relationerna inom en arbetsorganisation på sådant sätt att alla arbetare, oberoende av vilken uppgift de har inom företaget, kan vara med och besluta om allt som gäller företagets och enskildas inkomster, företagets kapitalbildning, fondavsättning etc, och fastställa behov och mål i dessa avseenden, medan expertisen och den administrativa personalen skall framlägga förslag till lösningar i utrustningsmässiga, tekniska, finansiella och liknande avseenden, varigenom de gemensamt fastställda programmen och målen skall kunna förverkligas. Det behövs knappast några mer ingående utläggningar för att man skall inse att varje medlem av kollektivet på detta sätt får möjligheter och rättigheter att delta i utformandet av företagets målsättningar och program.

I praktiken skulle en sådan utformning av relationerna inom företaget innebära att den enskilde arbetaren, genom att delta i självförvaltningen, får möjlighet att på grundval av vetenskapligt fastställda fakta ta ställning till och besluta om i första hand de sociala och ekonomiska effekter som det ena eller andra beslutet eller handlingsalternativet skulle komma att ha för honom själv, hans arbetskamrater och slutligen för hela samhället.

Självförvaltning innebär alltså inte att arbetarna skall ha rätt och skyldighet att ‘uttala sig’ om varje enskild teknisk eller ekonomisk utredning eller rapport angående investerings- och finansieringsfrågor och liknande saker, som förutsätter expertkunskaper för att kunna rätt bedömas.

Självförvaltning innebär i stället, och låt oss upprepa detta än en gång, att man *tar ställning till och beslutar om de socio-ekonomiska konsekvenserna* av dessa rapporter, analyser och utredningar, och detta är en helt annan sak.

Arbetare och arbetarråd utövar självförvaltning då de kräver att få höra de olika förslag som finns angående enskilda produktionsprogram, uppbyggnadsprojekt eller moderniseringsplaner osv, och sedan diskuterar dessa huvudsakligen med hänsyn till vad de olika projekten kommer att innebära i fråga om personliga inkomster för arbetarna och vinster för företaget.

Det är fullt möjligt för ett arbetarråd att tillkalla utomstående experter för att hjälpa till att avgöra huruvida ett föreslaget projekt verkligen kommer att få de önskvärda effekterna i fråga om inkomster för dem själva och företaget, eller huruvida ett redan genomfört projekt skulle ha kunnat ge bättre resultat än vad som blivit fallet.

Arbetarna söker alltså finna fram till de metoder och lösningar som kommer att tillförsäkra dem själva en viss personlig inkomst och ge en viss vinst för deras företag inom en viss bestämd tid. Detta blir således den stora uppgiften, förpliktelsen och allmänna strävan för var och en inom företaget. Det är vid fullgörandet av sådana 'militanta' uppgifter som administrativ personal och arbetarråd visar vad de duger till. Detta innebär också att de experter och personer i ledande ställning som anförtrotts det största ansvaret också kommer att vara de som får ta på sig största andelen i skulden för företagets eventuella misslyckanden.

Beslutsfattande genom självförvaltning på alla nivåer förutsätter en diskussion av de sociala, ekonomiska och politiska konsekvenserna av olika tekniska, finansiella, ekonomiska, organisatoriska och andra förslag som framförs vid lösandet av enskilda problem och vid fastställandet av arbetsuppgifter och mål. Det förutsätter också full professionell och vetenskaplig 'självständighet' och ansvarstagande från experternas sida vad gäller de data, kalkyler, förslag och argument som framläggs vid dessa diskussioner. Det förutsätter vidare lagarbete och tillhandahållande av tillförlitlig information till arbetarna om alla de aspekter som kan läggas på de konsekvenser som det ena eller andra lösningsförslaget realistiskt sett kan komma att få.

(Ur: Dusan Bilandzic: *Workers' Management in Factories Socialist thought and practice*, 22, okt.–dec. 1967.)

Självförvaltningens motsättningar i Jugoslavien

Socialism och självförvaltning

Det finns en tendens att till varje pris söka framtvinga de institutionella formerna för självförvaltning, men detta får inte förväxlas med ett verkligt framåtskridande för självförvaltningen som sådan. Å andra sidan finns det många som blandar samman självförvaltning och decentralisering. Tendenser till överdriven decentralisering leder i själva verket till en upplösning av samhällets enhetlighet. Självförvaltningens vidare utveckling kommer emellertid att leda till det dialektiska överskridandet av motsättningen centralism-decentralisering genom att centrala (federala och delstatliga) organ för självförvaltning kommer att skapas. Följaktligen kan de svårigheter som uppstår som en följd av decentraliseringen bäst förklaras såsom ofullständig utveckling av självförvaltningen.

En noggrannare analys av denna ofullständiga utveckling ger vid handen följande motsättningar:

1. Motsättningen självförvaltning-stat

Vårt nuvarande samhällssystem karaktäriseras av ansträngningar att finna en temporär jämvikt mellan två oförenliga element: å ena sidan staten, den politiska form som övertagits från klassamhället, och å andra sidan självförvaltningen, det nya socialistiska samhällets politiska form. Hos oss är staten fortfarande mycket stark och kontrollerar alla viktigare ekonomiska funktioner såsom skatte- och kreditsystemet, investeringspolitiken, den ekonomiska planeringen och utfärdandet av grundläggande ekonomiska förordningar. Den kontrollerar också största delen av produktionen. Själva existensen av en stat, och särskilt då en så stark

stat, ger automatiskt upphov till byråkratiska tendenser, vilka i enlighet med sin natur strävar att motverka självförvaltningens vidare utveckling och hålla den kvar i dess nuvarande ofullgångna och begränsade former. Genom att söka finna ett slags jämvikt mellan staten och den lokala självförvaltningen vill byråkratin skapa sig en möjlighet att själv överleva: staten fortsätter att inneha den beslutande makten över samhällets grundläggande styrningsmekanismer och lämnar sedan i den utsträckning den själv finner lämpligt ett visst utrymme för arbetarkollektivens egna initiativ. Dessutom innebär den kompromiss som byråkratin kan erbjuda endast rent ekonomiska fördelar, dvs något större penningsummor att röra sig med. Detta är naturligtvis mycket betydelsefullt, men här står betydligt större saker på spel, nämligen att de statliga organen skall fortsätta att omformas till självförvaltningsorgan. Detta innebär en ytterligare avprofessionalisering av de politiska funktionerna, verkliga val och byten av arbetarklassens representanter och i samband därmed en fortgående nedskärning av regeringsapparatens makt, avskaffande av alla materiella privilegier och upprättande av ett system för att avlöna politiska funktionärer på samma sätt som alla andra som utför olika typer av högt kvalificerat kreativt arbete.

På detta sätt kommer motsättningen stat–självförvaltning hos oss att lösas genom att staten gradvis ersätts med olika organ för självförvaltning.

2. Självförvaltning och rationell styrning

Så länge självförvaltning endast genomförs på lokal nivå och man med styrning menar strikt byråkratisk central planering kommer dessa två viktiga principer för det socialistiska samhället att, så tolkade, ge upphov till en olöslig motsättning. Den auktoritet och disciplin som planen påtvingar samhället förefaller att utesluta individens och kollektivets initiativ och frihet, medan de lokala självstyrelseorganens självständiga beslutsfattande förefaller ge upphov till en viss oreda som inte är förenlig med god planering.

Denna motsättning kommer emellertid gradvis att försvinna i samma mån som självförvaltningen utsträcks till samhällets centrala organ och den centrala planeringen avbyråkratiseras och bringas i harmoni med den decentraliserade planeringen. Det finns två möjliga objektiva grundvalar på vilka man kan skapa en sådan harmonisering. Det går att fatta beslut som tillfredsställer både de enskilda kollektiven och samhället som helhet på basis av för det första allmänt accepterad vetenskaplig kunskap om den verkliga situationen i samhället och om inriktningen av de krafter som verkar där, och för det andra allmänt accepterade målsättningar och värderingar som samhället i dess helhet såväl som varje enskilt kollektiv söker förverkliga. Som vi ser förutsätter denna harmoni för det första att samhällsvetenskapen har nått en hög utveckling och att den tillämpas vid planeringen, och för det andra att både kollektiven och de enskilda producenterna besitter en hög grad av utbildning, kultur och socialistisk medvetenhet.

3. I underutvecklade miljöer, under ekonomiska bristsituationer och i kollektiv som är otillräckligt utvecklade i politiskt och kulturellt avseende uppstår en motsättning mellan självförvaltningen och lokala byråkratiska tendenser. Byråkratiska kotterier bildas, som består av tekniska ledare och funktionärer inom politiska institutioner och organ. Dessa kotterier, som ibland också innefattar ledande aktivister inom arbetarråden, lägger beslag på all makt inom företaget eller kommunen. Medlemmarna i dessa kotterier missbrukar sin ställning och sitt inflytande till att gripa kontrollen över beslutsfattandet och inte sällan också till att skaffa sig och sina vänner betydande materiella fördelar. Detta leder till en fortgående pacifisering och demobilisering av massorna och får ibland en djupt demoraliserande effekt på kollektivet. I sådana situationer måste man givetvis vidta skarpa åtgärder mot sådana makthungriga småbyråkrater som brutalt söker undertrycka varje form av motstånd och kritik inom kollektivets ram. I sådana fall är det nödvändigt med ett starkare inslag av kontroll och ingripande från de

högre organens sida. Detta är emellertid långt ifrån någon idealisk lösning. Inga utifrån kommande åtgärder kan ha någon avgörande effekt i sig själva. Vad som behövs är en utveckling av de inre Progressiva krafterna. Detta innebär för det första att arbetarklassen måste höja sig yrkesmässigt, politiskt och kulturellt och att den inom sig måste utveckla en medvetenhet om sin samhälleliga roll och om nödvändigheten att bekämpa alla former av byråkrati. Detta betyder att man måste göra betydligt större ansträngningar än hittills att utbilda och skola arbetarklassen och på allt sätt främja och stimulera dess initiativ i de samhälleliga självförvaltningsorganen. Detta förutsätter dessutom utvecklandet av en atmosfär av fri offentlig kritik och en större betoning av det moraliska och lagliga ansvaret hos varje individ och särskilt hos de makthavande.

4. Slutligen förhåller det sig så att de begynnande försöken att införa självförvaltning i vårt samhälle sammanfaller med en stark betoning av den materiella stimulansen, av marknadens betydelse för reglerandet av produktionen och de ekonomiska lagarnas fria spel. I samband härmed uppstår följande fråga: hur skall självstyrelsen kunna bringas i harmoni med de konsumtionsstyrda ekonomiska relationer som, med betydelsefulla förändringar, övertagits från klassamhället? Detta är verkligen en objektiv motsättning. Till grund för självförvaltningen ligger ju principen om människans frihet och egna initiativ, en princip som djupast sett leder till förverkligandet av betydelsefulla mänskliga värden. Till grund för den konsumtionsstyrda ekonomin ligger principen om det ekonomiska tvånget, principen att man arbetar för att ständigt uppnå en högre inkomst.

Visserligen kan de inledande faserna i självförvaltningens utveckling, då utrymmet för arbetarnas initiativ starkt ökar, inte genomföras utan att deras materiella intressen främjes och tillfredsställs, och detta kan inte ske utan konkurrens mellan företag på marknaden och en ökande betydelse för marknaden som regulator för produktionen. Men om de konsumtionsstyrda ekonomiska relationerna skulle tillåtas bli permanenta, utan betydelsefulla korrigeringar, skulle förmodligen självförvaltningen så småningom urarta till en form av kapitalistisk kooperativ verksamhet. Om ett företag ständigt värderas enbart med utgångspunkt från dess förmåga att skapa vinster och om hela systemet för en längre tid skulle komma att basera sig på tanken att arbetarens grundläggande intresse var att ständigt skaffa sig allt större personliga inkomster så skulle detta få djupgående och varaktiga följder för den allmänna moraluppfattningen i samhället. Den människotyp som skulle skapas i ett dylikt samhälle skulle inte i någon nämnvärd grad skilja sig från den människotyp som skapas av kapitalismen. Detta samhälle skulle bestå av människor vars hela verksamhet endast drivs av en önskan att uppnå och inneha materiell egendom. Detta är den sorts människor som strävar efter att ha så mycket som möjligt i stället för att vara så mycket som möjligt. På detta sätt skulle man bibehålla den andliga fattigdom som är ett kännemärke hos det kapitalistiska samhället och vars avskaffande, enligt Marx, är ett av kommunismens mål.

Den ståndpunkt som här intagits grundar sig inte på den ganska naiva tron att den konsumtionsstyrda produktionens och distributionens lagar kan avskaffas eller upphävas utan vidare. Under nuvarande historiska omständigheter kan man endast kontrollera dessa lagar till en viss grad och korrigera dem, genom att förhindra uppkomsten av dold utsugning, allvarliga orättvisor och andra former av omänskliga relationer mellan olika samhällsgrupper.

Motsättningen mellan självförvaltning och konsumtionsstyrda ekonomiska relationer kommer att i en framtid gradvis lösas genom att man kommer bort från motivet att tjäna pengar och äga som den mänskliga verksamhetens enda drivkraft. Men detta är möjligt endast i den utsträckning som samhället lyckas befria sig från materiell brist och knapphet, varigenom en högre form av behov kommer att skapas hos dess medlemmar, såsom t.ex. behovet av skapande verksamhet, av politiskt medinflytande, av kultur och konst, av kunskaper och av uppriktiga mänskliga relationer med andra människor. Under sådana förhållanden förlorar den

materiella stimulansen sin avgörande betydelse. Dessutom står det socialistiska samhället inför problemet att finna andra effektiva metoder att mäta arbetets värde än produkternas pris på marknaden. Priset är eller skulle utan tvivel kunna vara en mätare på den kvantitet arbete som producenten nedlagt, men det bestäms dessutom av en rad andra faktorer vilka är helt omöjliga att isolera. Det socialistiska samhället måste också finna bättre metoder att uppskatta sociala behov än att dra slutsatser om dem från variationerna i efterfrågan på marknaden.

Den här gjorda analysen av vissa avgörande motsättningar i vårt samhälle visar att en fortgående utveckling av den samhälleliga självförvaltningen är den väg man måste följa för att skapa ett verkligt socialistiskt samhälle, och att de nödvändiga förutsättningarna för denna utveckling är följande: statens bortdöende, de centrala statliga organens omvandling till självförvaltningsorgan, höjandet av arbetarklassens kulturella och politiska nivå, avskaffandet av lokala byråkratiska kotterier och slutligen det gradvisa avskaffandet av de konsumtionsstyrda ekonomiska relationerna och den materiella stimulansen som den produktiva verksamhetens enda drivkraft.

(Ur: Mikailo Markovic, *Socialisme et Autogestion Praxis*, 1965, nr 2 och 3.)

25. Arbetarinitiativ i Östtyskland (1945-1953)

På en och samma gång började arbetarna att sätta igång ett visst antal fabriker. Under flera veckor hade städerna varit utan försörjning och det gällde att till varje pris framställa varor som kunde bytas ut mot böndernas livsmedel. När arbetarna återvände till fabrikerna, som var illa åtgångna av bombanfallen och som övergivits av företagets ledande personal fann de sig vara herrar på platsen. För att organisera arbetet utsåg de en ledning och denna antog helt naturligt namnet Företagsråd (Betriebsrat), namnet på det organ som fram till 1933 i vidaste utsträckning företrätt arbetarna.

Rådet övervakade arbetarnas beslut: det arbete som skulle utföras, produktionens förlopp, kontakter med andra företag, osv ... Ofta användes mycket invecklade maskiner till att framställa helt enkla arbetsredskap som bönderna behövde. Man hade inte någon lön: de varor man bytt till sig fördelades jämnt mellan arbetarna.

Emellertid kunde inte den nya adminstrationen acceptera att en självständig myndighet upprättades – oberoende av och utan påbud från administrationen. De fabriker som arbetarna tagit hand om förklarades vara ‘företag utan ägare’ och de nya kommunala myndigheterna utsåg omedelbart verkställande direktörer för dem. Hädanefter skulle dessa utgöra den främsta myndigheten vid fabrikerna och företagsråden skulle bara spela rollen av medbestämmande. Och likväl hade man ännu inte avgränsat maktbefogenheterna mellan direktörer och råd. I själva verket hade direktören oftast utsetts av arbetarna själva och administrationen hade nöjt sig med att bekräfta faktum. För övrigt fungerade de organ som skulle samordna produktionen knappast ännu och fabriken arbetade fortfarande – till stor del – för byteshandel.

Det administrativa livet återhämtade sig emellertid och det saknades inte god vilja. Tusentals arbetare, de skickligaste rådgivare strömmade in i de nya organ som kommunisterna ledde. Dessa organ gav genom sin blotta existens en slutgiltig prägel åt de gamla fabriksägarnas uppbrott. På samma gång antog ledningen av företagen, den egentliga administrationen, rättsskipningen, utbildningen ett nytt utseende.

När arbetarna blivit fria gav de sig själva en organisation, råden, med vilken de anknöt till det ögonblick då de förlorat sin frihet. Samtidigt strävade de efter att upprätta sig som en oberoende gemenskap, där de själva ledde sitt arbete. Men samtidigt begränsade de sin verksamhet till fabriken och överlät åt den kommunistiska militära och politiska ledningen att bygga samhällets administrativa överbyggnad.

Sovjetunionen, som skövlats av den tyska armén, led emellertid av en skriande brist på industriprodukter och i synnerhet produktionsmedel. På order från regeringen i Moskva företog överkommandot redan från och med maj månad, med tyska kommunisters hjälp, en nedmontering av en rad fabriker som Sovjetunionens ekonomi var i behov av. Den demoraliserande inverkan av dessa nedmonteringar kan inte överdrivas. Ofta monterade man ned fabriker som arbetarna just med stor möda satt i produktionsfärdigt skick.

Samtidigt med detta infördes från hösten systemet med avdrag från den löpande produktionen. Det blev oundgängligt att förutsäga och samordna produktionen: planeringsapparaten organiserades och dessutom fick arbetarna i stället för en delning av produktionsvärdet en fast lön – alla dessa åtgärder och omständigheter hade till följd att de centrala ekonomiska administrationernas myndighet stärktes.

Redan då visade flera ledare att de gick efter en annan logik än arbetarnas när den del av det kapitalistiska arbete som tillfallit dem gjorde det möjligt för dem att ta till auktoritära åtgärder. Så till exempel avsatte och tillsatte de direktörer utan godkännande från arbetarna och råden. Vad gällde direktören, var han tvungen att utföra de order som han själv fick, särskilt i fråga om nedmonteringar och krigsskadeståndsleveranser. Genom sakernas gång uppstod en brytning mellan å ena sidan de ledande kretsarna och å andra sidan råden och arbetarna, en brytning som svarade mot en delning som präglade samhället.

Arbetarorganisationen

Företagskommittéerna var på en och samma gång representantskap för arbetarna och arbetsorganisation. Också företagsledningen, den nya administrationen framställde sig själv som arbetarnas företrädare och samtidigt som styrande i samhället. Regimen avslöjade redan sin karaktär: den gjorde anspråk på att tala i arbetarklassens namn, den strävade efter att slå samman de politiska och ekonomiska funktionerna.

Under sommaren 1945 uppkom en facklig, en kommunistisk och en socialistisk grupp på fabrikerna. I motsats till råden var dessa centralt dirigerade. De omfattade utan tvivel arbetarnas önskemål men de var samtidigt knutna till de ledande skikten.

I juni hade en facklig kommission bildats i Berlin; kommunistiska, socialistiska och kristna aktivister förenade härigenom den gamla tyska fackliga rörelsen. Den var resultatet av flera veckors organisations- och förhandlingsarbete som verkar ha letts av Walter Ulbricht. Denna kommitté, som i princip endast verkade i Berlin-området, ynglade av sig och gav upphov till fackliga kommittéer i olika landsdelar, vilka, i sin tur skapade lokala kommittéer. Den fackliga apparaten, som sålunda bildats från centralt håll, knöts till den administrativa apparaten och blev företrädd i de ekonomiska organen. Vad som nu återstod var att de lokala fackliga kommittéerna skulle företrädas på de olika fabrikerna. Under maj och juni hade det spontant bildats fackliga yrkesindelade grupper på lokal basis: den tyska fackliga traditionen, som levde vidare i synnerhet i form av dess reformistiska strömning, förordade i själva verket en yrkesmässig organisering, baserad på lokala grupper som var gemensamma för flera fabriker. Under våren 1945 övervägde den form kommunisterna förespråkade – en gemensam organisation för varje fabrik, med fabriksgrupper. De lokala grupper som redan skapats integrerades i det framväxande fackliga nätet.

Maj–november 1948: upplösningen av företagsråden

Den 8 maj sammanträdde ett utvidgat fackligt förbundsråd i Hetstedt, i Sachsen-Anhalt. Det verkar som om beslutet att upplösa råden fattades där.

Det är intressant att följa den fackliga ledningens snabba utveckling i frågan om råden, efter Hetstedt-konferensen. När Herbert Warnke kommenterar konferensen i den fackliga

teoretiska tidskriften *Arbeit* (juni 1948) påpekar han för första gången att ‘den fackliga gruppen bör inte vara ett bihang till råden, tvärtom bör den spela den ledande rollen i företaget’ (s. 115). Medbestämmanderollen skulle emellertid tillfalla råden, tillägger Warnke. I augustinumret av *Arbeit* (s. 236) har Warnke ändrat åsikt: han anser att de fackliga grupperna på företaget ‘är grunden, utgångspunkten för massornas initiativ. Därför bör de ta hand om det direkta utövandet av rätten till medbestämmande ...’. Råden får av Warnke till uppgift att ‘företräda personalens sociala intressen’ och han preciserar denna tankegång i oktobernumret: ‘rådet skall, under den fackliga gruppens ledning, sysselsätta sig med skötseln av kantinen, osv ...’ (s. 300).

Emellertid skulle för tredje gången val till råden förrättas i september: dessa val uppskjuts sex veckor. Men i oktober organiserar man istället fackliga val under slagordet om den fackliga företagsgruppens överhöghet över rådet. I sin oktoberartikel i *Arbeit* erbjuder Warnke ‘... de bästa rådsmedlemmarna en viktigare uppgift: ledningen av företagets fackliga grupp’. Valkampanjen tas om hand av particellerna och man försöker skapa en ogynnsam stämning gentemot råden. I artikeln från oktober tar Warnke sig an med att rätta till historien, fastän den är färsk. Han svarar ‘dem som anmärker att man inte tar hänsyn till rådens företräden att ... de handlade på uppdrag av fackföreningarna och därigenom också på uppdrag av arbetarna’. [1]

Åsidosättandet av råden framkallade ett förvirrat motstånd bland arbetarna, vilket var av ganska ansenlig omfattning, även om det inte höjde sig över en elementär medvetenhetsnivå. Partitidskriften *Neuer Weg* nämner i november 1946 en hel rad av fall: vid Leuna-fabrikerna röstade 25 % blankt. I församlingen talar man bara om livsmedelsförsörjningen och inte om produktionsplanen. Vid Rathenows optiska fabrik, där partiet inte sysselsatte sig med valen, är den fackliga kommittén svag men t.o.m. med författarens egna ord sägs det att ‘naturligtvis behärskar *Betriebsrat* ännu läget där’. Vid två fabriker i Wittenberg vägrar medlemmar av företagsrådet, som också är partimedlemmar, öppet att kandidera till den fackliga kommittén.

Det förefaller som om denna avvisande inställning varit gemensam för många medlemmar av företagsråden. Och i det ovan nämnda numret av *Neuer Weg* får vi veta att ‘t.o.m. kamrater i förbundsledningen för järnvägsarbetarnas fackförening tvekar i denna fråga’ – det gäller om fackföreningen skall överta rätten till medbestämmande.

Den 10 november uppskjuts rådsvalen än en gång, denna gång tills vidare och under förevändningen av att produktionsplanen förbereds. Emellertid kommer det omedelbart enhälligt antagna uttalanden från fabriker som kräver att råden skall upplösas: man hänvisar till de krafter som förspills genom samexistensen av rådet och fackföreningen. Den 25 november sammanträder en facklig konferens i Bitterfeld och beslutar ‘för att tillmötesgå önskningarna från tusentals fabriker ...’ att råden skall upplösas och rådgivarna ingå i den fackliga kommittén på de fabriker där mer än 80 % av personalen är ansluten till fackföreningarna. På alla stora fabriker var personalen i själva verket fackföreningsansluten till mer än 80 %. Snart utsträcks för övrigt besluten i Bitterfeld till samtliga fabriker.

Det är intressant att notera att råden bibehölls längst i det fåtal företag som ägdes av religiösa samfund i Östtyskland. I den sovjetiska sektorn av Berlin, som till följd av Potsdamkonferensens beslut stod i en juridisk särställning, tillämpades bestämmelserna först uteslutande på nationaliserade företag. I de – föga betydelsefulla – privata företagen fortsatte råden att existera ända fram till sommaren 1951.

---

[1] Två och ett halvt år tidigare uttryckte man sig annorlunda: ‘Arbetarklassen och dess företagskommittéer var överallt de första att gripa sig an återuppbyggandet. Deras arbete utgör den avgörande delen i återuppbyggandet.’ (Resolution vid partikonferensen den 2 mars 1946, återgiven i *Die nächsten Aufgaben beim Neuaufbau*, Berlin 1946, s. 36.)

Revolten och arbetarstyret

Med några få varianter, började resningen överallt som en revolt som utgick från byggarbetsplatserna vid Stalinallee i Östberlin. Den bestämmande faktorn var den självständighet som arbetarna givit sig i förhållande till den officiella organisationen. Att välja delegater, att välja en strejkkommitté, att demonstrera på gatan – allt detta ifrågasatte implicit hela systemet.

Det första problem arbetarna hade att lösa – med ett ord: deras första handling – var att träffas. Ibland, som i Berlin, tar byggnadsarbetarna initiativet genom en gatudemonstration. Ofta utnyttjar man den officiella apparaten: man framtvingar ett fackligt möte; man ringer till företagsledningen, som om man vore en överordnad, och kräver att ett stormöte för hela personalen sammankallas. När arbetarna väl samlats utser de en strejkkommitté, vilken så att säga institutionaliserar deras självständighet. Det är typiskt att arbetarna vid många fabriker i samma ögonblick som de organiserar sig begär att particellen skall upplösas. Utan tvivel misslyckas man ibland att organisera sig, regimens företrädare är skickliga, mötet drar ut på tiden, polisen ingriper.

När väl strejkkommittén utsetts börjar man uppträda som herrar: direktören byts ut; kommittén ser till att inget sabotage förekommer; när så är nödvändigt tar man på sig underhållstjänst. I opposition mot de officiella ledningsorganen, som ensamma lägger beslag på organiseringen av arbetet och rätten att företräda arbetarna, skapar dessa, nu liksom i maj 1945, ett organ som verkligen företräder dem och som samtidigt strävar efter att ta på sig företagsstyret. Demokratin framträder alltså på fabrikerna som en avbild av det härskande systemet och samtidigt som dess mest fullständiga motsats.

Kontakter upprättas enkelt med andra fabriker och man beslutar sig för att demonstrera. Men från detta stadium skiljer sig revolten från stad till stad. Intellektuella, köpmän, konstnärer ansluter sig till arbetarna och man attackerar gemensamt fängelserna, polisstationerna, partilokalerna. Liksom vid fabrikerna är nyckelelementet bekräftandet av självständigheten. Men på stadsnivån är det oändligt mycket svårare att uttrycka denna självständighet genom ett eget organ, på grund av brokigheten och mångfalden i anslutningen till revolten.

Det är betecknande att det är de mest industriellt dominerade städerna som skapat sig de mest utvecklade revolutionära organisationerna: Halle, Bitterfeld, Magdeburg, de sachsiska städerna i lignitgruvornas region, som karaktäriseras av stora kemiska industrier och mekaniska verkstäder, städer som fordom kallades ‘Tysklands röda hjärta’.

I Halle samlades kommittéerna på ett företag i stadens centrum och valde en ‘aktionskommitté’ som bestod av företrädare för de stora fabrikerna, men som också innehöll en köpman, en tjänsteman och en student. I Bitterfeld bildades den ‘centrala strejkkommittén’ på ett federativt sätt med företrädare för de stora fabrikerna, till vilka anslöts en husmor och en student från arbetar- och bondefakulten i Halle. I Magdeburg, den stad där arbetarna vid de mycket stora kemiska Leuna- och Bunafabrikerna sammanstrålar, valdes en central strejkkommitté på 25 personer genom omröstning på torget.

I var och en av dessa städer tenderar kommittén att ersätta administrationen. Den sköter livsmedelsförsörjningen och ser till att gas- och elektricitetsfabrikerna hålls igång. I Halle låter den ockupera den lokala radiostationen och ett tidningstryckeri. I Bitterfeld beordrar den centrala strejkkommittén brandkåren att rengöra husväggarna från de officiella inskriptionerna. Polisen fortsätter att arrestera folk: kommittén upprättar stridsavdelningar och låter dem systematiskt besätta kvarter efter kvarter i staden. I Bitterfelds fängelse befrias alla politiska fångar efter frigivningsorder i kommitténs namn. I namn av samma myndighet arresteras den tidigvarande borgmästaren. I Magdeburg uppmanar den centrala strejkkommittén arbetarna vid Leuna- och Bunafabrikerna att återgå till fabrikerna: inne på dessa

gigantiska sovjetiskt ägda företag förblir läget ännu osäkert. En del av Magdeburgskommittén beger sig till Halle, som är administrativt centrum för hela området.

(Ur: Benno Sarrel, *La classe ouvrière d'Allemagne orientale*, Paris, Ed. Ouvrières, 1958.)

26. Arbetarkontrollen i Bolivia

Gruvarbetarnas fackförbund i Bolivia antog kravet på arbetarkontroll i sina 'Pulacayo-teser' i november 1946. Det realiserades i kölvattnet på revolutionen 1953, men blev sedan långsamt förvanskat, vilket 'Colquiriteserna' (dec. 1963) talar om. Men dessemellan hade arbetarkontrollen varit en realitet. Utdraget ur Cornelius Henry Zondags bok – en borgerlig amerikansk ekonom – illustrerar detta.

Pulacayoteserna.

Text antagen av gruvarbetarnas fackförbund i Bolivia den 8 november 1946[1] *(Utdrag).*

6. Arbetarkontroll över gruvorna

F.T.S.M.B. stödjer varje åtgärd från fackföreningarnas sida som går i riktning mot ett förverkligande av arbetarnas faktiska kontroll över alla aspekter av gruvdriften. Vi måste bryta arbetsköparnas sekretess vid exploateringen, vid den tekniska bokföringen, vid malmförädlingen osv, för ett direkt ingripande av arbetarna själva i den så kallade 'sekretessen'. Eftersom vårt syfte är en ockupation av gruvorna, måste vi verka för att lägga arbetsköparens hemligheter i dagen.

Arbetarna måste kontrollera den tekniska ledningen av exploateringen och räkenskapsböckerna, de måste ingripa vid tillsättandet av tjänstemän och fr.a. måste de verka för ett publicerande av de stora gruvägarnas vinster och skattefusk, och avslöja deras sätt att undandra sig bidrag till arbetarnas spar- och säkerhetskassa.

Mot reformisternas tal om arbetsköparnas heliga rätt, ställer vi parollen Arbetarkontroll över gruvorna.

H. Zondag: Arbetarkontrollens förverkligande efter 1953

... Allteftersom MNR-revolutionen[2] fortskred tog de fackliga organisationerna på ett alltmer avgörande sätt del i företagens skötsel genom den s.k. 'control obrero', vilken fungerade både på nationell och lokal nivå. Denna 'control obrero' var från början avsedd att få ett slags rådgivande funktion men urartade efterhand till att antingen söka ta över företagsledningens privilegier eller att uppamma missnöjesstämningar bland arbetarna. Såsom bihang till regeringens avlönade milis upprätthöll de olika fackliga organisationerna arbetarmiliser vilkas styrka uppgick till omkring 20 000 man eller mer. Även om de flesta av deras vapen var föråldrade utgjorde de ändå en avsevärd styrka, vars enda motvikt var den lilla men relativt välutrustade reguljära armén på c:a 10 000 man och 5 000 man i polisstyrkor, vilka sedermera också lyckades slå ned dem. På många håll användes de lokala milisstyrkorna för att främja MNR-partiets syften. De användes till att slå ned uppror, lokalt och inom partiet, och sattes in vid en del strejker såsom t.ex. vid gruvorna i Oruro 1959.

I det stora hela kan man säga att förhållandena på arbetsmarknaden var synnerligen upprörda under de tolv år MNR satt vid makten. Under perioden 1952-58 förekom i genomsnitt 350 strejker per år trots att regeringen ofta sökte tillmötesgå arbetarnas krav redan innan dessa vidtog stridsåtgärder, något som ledde till en drastisk nedgång i den allmänna produktiviteten.

---

[1] Cornelius Henri Zondag, *The Bolivian Economy, 1952-1965*, N.Y. F. A. Pollizer, 1969.
[2] MNR = Nationella Revolutionära Rörelsen. Det dominerande politiska partiet i Bolivia.

Förmodligen har ingen arbetarrörelse i världen under senare år förlorat så många arbetstimmar per arbetare genom strejker som Bolivia ...

... En alltför stor arbetarstyrka är en faktor som på ett betydelsefullt sätt driver upp ett företags produktionskostnader. På grund av överdrivna stödåtgärder och politiskt beskydd steg antalet anställda inom Bolivian Mining Corporation från 24 000 år 1951 till 36 558 år 1956, varefter det åter sjönk till omkring 27 000 år 1961 och 25 000 år 1964. Detta antal är dock fortfarande alldeles för stort för bolagets behov.[1] Ironiskt nog råder det samtidigt brist på verkliga gruvarbetare, d.v.s. folk som är villiga att ta underjordsarbete. Större delen av arbetarstyrkan försöker få stanna ovan jord. Siffrorna visar att på varje underjordsarbetare gick omkring två överjordsarbetare, medan nästan hälften av denna markpersonal var överflödig. Följaktligen är arbetskraftens produktivitet ytterst låg. Enligt ex-presidenten Siles hade produktiviteten 1959 sjunkit med 60 % på mindre än sju år.

Detta problem med överflödig arbetskraft hänger nära samman med bristen på disciplin vid bolagets gruvor. På grund av regeringens oförmåga att på ett effektivt sätt stödja företagsledningen hade fackföreningarna under ett antal år full kontroll över de flesta Comibolgruvorna och en hel del fackliga funktionärer uppbar lön utan att arbeta. Cheferna på lägre och mellannivåer tvingades ofta spela fackföreningens spel om de ville behålla sina anställningar. Till följd av detta förhållande var omsättningen på personal i överordnade ställningar mycket stor under åren 1952-62. Dessutom skedde ständig inblandning från olika politiska riktningar i gruvornas dagliga arbete. Sålunda hade gruvbolaget i praktiken under större delen av den period som täcks av denna bok sex chefer, nämligen gruvministern, ordföranden och styrelsen för Bolivian Mining Corporation, bolagets direktör, fackförbundet, control obrero (grupp av arbetare som fungerar som rådgivare till ledningen) och ledarna för MNR-partiet. På detta sätt strömmade ständigt motsägande instruktioner in över de stackars förvirrade lokala cheferna vid de olika gruvanläggningarna. Det faktum att arbetarna hade omkring sex olika kanaler genom vilka de kunde nå fram till högre ort vid sidan av sina närmaste chefer skapade en hel del förvirring. För politikerna var situationen idealisk när det gällde att dra politisk nytta av gruvarbetarna.

Genom att ge efter för orimliga krav från arbetarnas sida ådrog sig den nationalistiska revolutionära regeringen en stor del av ansvaret för den fortgående produktionsnedgången. Detta resulterade i den paradoxala situationen att MNR-regeringen, som starkt hade bundit sig för att genomdriva bättre sociallagstiftning, samtidigt var ansvarig för uppkomsten av förhållanden som gör det omöjligt för gruvindustrin att backa upp denna lagstiftning. Kanske borde vi dock här påpeka att vad som för en utomstående observatör kan te sig som orimliga krav från arbetarnas sida inte nödvändigtvis tedde sig så för MNR-regeringen, vars styrka under flera år till stor del vilade på de militanta gruvarbetarna. I själva verket hade MNR-regeringen under en tid dessa att tacka för själva sin existens. Av denna anledning vidtog den första Paz-administrationen många åtgärder för att belöna gruvarbetarna och arbetarna i allmänhet. En boliviansk landsorganisation (COB) sattes t.ex. upp för att tjäna som arbetarnas språkrör på nationell nivå och systemet med control obrero infördes, varigenom arbetarna i praktiken gavs vetorätt då det gällde ledningen av statsägda företag. Dessutom lyssnade man uppmärksamt och välvilligt till alla krav som restes från arbetarhåll. Vänstersympatiserande grupper bland arbetarna, och då särskilt gruvarbetarna, hade på detta sätt ett oerhört stort inflytande över regeringen och över utformandet av dess allmänna politiska linjer. Först sedan MNR-regeringen under Paz Estenssoros andra presidentperiod (1960-64) lyckades grunda mer av sin styrka på de bättre beväpnade bönderna, kunde man märka en förändring i dess

[1] År 1949 producerade de 'tre stora' bolagen 34 662 ton tenn med omkring 26 000 anställda medan Bolivian Mining Corporation år 1961 producerade mindre än 15 000 ton med 27 000 anställda.

inställning till gruvarbetarna. Denna förändring tog sig uttryck i uteslutandet av vicepresident Juan Lechin, som länge varit gruvarbetarnas mäktige ledare, ur MNR-partiet, liksom i det faktum att man mot slutet av det årtionde som följde på revolutionen inte längre brydde sig om att tillmötesgå extremistiska element.

(Ur: C. H. Zonday, *The Bolivian Economy 1952-1965*, N. Y. Praeger 1966.)

Colquiriteserna

Antagna av gruvarbetarnas fackförbund i Bolivia den 5 december 1963

1. Vi upprepar vad som redan sagts vid kongressen i Colquiri-San José: den nuvarande regeringens antinationella hållning kommer i våldsam konflikt m ed arbetarnas strävan att stärka och fördjupa de hittills uppnådda erövringarna. Den politiska utvecklingen leder fram till en delning i två väldefinierade läger: a) regeringen som är underställd de imperialistiska och borgerliga intressena och b) arbetarrörelsen som söker konsolidera den nationella och sociala frigörelsen genom en omvandling av Bolivia. Imperialismen har påtvingat M.N.R.-regeringen sina intressen och exploaterar öppet landet. Vi, gruvarbetare, har ingenting gemensamt med dessa intressen och vi tillbakavisar dem. Vi står främmande inför ett återbördande till Kapitalet av gruvorna, oljan, guldet, skogsområdena. Vi lider av det faktum att alla samhällsyttringar såsom utbildningen och armén lagts i amerikanarnas händer.[1] Den officiella politikens öde bestäms av Förenta Staternas ambassad.

2. Den odugliga och omoraliska officiella förvaltningen har försatt gruvorna i ett tillstånd av total bankrutt. När vi med vårt blod uppnådde ett förstatligande av gruvorna, var vi förvissade om att de skulle ställas till landets förfogande och inte överföras till profitintressen som breder ut sig i skuggan av den politiska makten. Det är på grund av att arbetarna offrat sina liv som vi uppnått ett förstatligande av gruvorna, men nu profiterar för oss främmande element på dessa erövringar. I händerna på den nuvarande regeringen tenderar förstatligandet mer och mer att förvandlas till en tom fras, ty den verkliga chefen är ingen annan än B.I.D.

3. Regeringen försöker få gruvarbetarna att arbeta under hot om terror, och totalt utestänga dem från ledningen av Comibol. Om det administrativa kriteriet vidmakthålls, kommer de borgerliga dragen i förstatligandet att förstärkas. Vi arbetare skall kämpa för en motsatt tes: arbetarklassens skaparkraft (som endast yttrar sig när den handlar kollektivt och organiserat), dess segervilja och vissheten om dess ledande roll skall bli den nya gruvförvaltningens verkliga gemensamma nämnare, vilken kommer att kunna rädda gruvorna ur dess nuvarande kaos och avsevärt höja produktionsresultatet.

4. Det är en elementär plikt för gruvarbetarna att från de nuvarande inkräktarna återta makten över gruvorna. Vi säger till landet, att vi för en hård kamp för att driva igenom arbetarstyret som det enda medlet att ställa gruvorna i den nationella majoritetens tjänst. Arbetarstyre innebär att den kollektivt handlande klassen omhändertar skötseln av vår basindustri.

5. Slutligen är det denna klass som – fullt mobiliserad kan rycka undan gruvorna från dem som idag förfogar över dess frukter. Gruvornas framtid är också landets framtid, och vi kan inte ställa problemet utanför den politiska maktens framtida karaktär.

Enighet bland arbetarna för att återvinna gruvorna från dess inkräktare.

Arbetarförvaltning för att rädda gruvorna undan dess ruin och för en ökning av produktionsresultatet.

---

[1] Lechins anhängare är motståndare till att här använda termen ‘imperialist’.

27. Arbetarråden i den ungerska revolutionen 1956

Jag vet att mitt vittnesmål inte kommer att ge en fullständig bild av arbetarråden; jag kan bara tala om vad jag vet. Men jag kommer att säga allt, utan att vare sig lägga till eller dra ifrån något. Jag tar på mig ansvaret för vad jag sagt. Det är naturligtvis möjligt att jag tar miste på några detaljer vad gäller exakta tidpunkter eller liknande men de principiella och historiska huvuddragen är precis sådana som jag återger dem.

Någon gång efter händelserna den 23 oktober 1956 lämnade jag upprorsstriderna på gatorna och begav mig till min fabrik. Jag tror det var den 25 oktober. Av företagets 3 000 arbetare hade ungefär 800 samlats i företagets Centrum för kulturella aktiviteter. På estraden satt direktören, partisekreteraren, ordföranden för fabriksrådet och några andra funktionärer, eller med andra ord de heltidsanställda funktionärerna på företaget. I salen satt arbetarna. De ledande funktionärerna försökte upprätta ett arbetarråd. I själva verket hade Fackföreningarnas Nationella Råd med stöd från partiets Centralkommitté just tagit ett initiativ, där man manar till bildande av arbetarråd på varje fabrik, så att arbetarna skall få större insyn i företagets affärer och verkligen skall kunna leda fabrikerna. Det var den officiella formen av de åtgärder som dessa organ vidtog för att kunna behålla sina platser och komma ur skottfältet genom att framställa sig som initiativtagare till rörelsen. Men arbetarråden skapades under en kritisk tid, då man inte kunde påtvinga arbetarna någonting. Revolutionens fria anda var så stark att arbetaren som eftersträvade en förändring inte hade någon som helst lust att godta ett beslut som härstammade från Gerö …

Sådan var atmosfären i fabrikerna före den 23 oktober. Under dessa omständigheter var alla politiskt aktiva ty arbetarna hoppades att finna en utväg ur det outhärdliga tillstånd som landet störtats in i under de senaste åren. Därför är det mycket intressant att iaktta arbetarnas aktivitet och se hur de reagerade på Fackföreningarnas Nationella Råds beslut angående arbetarråden. De gav detta beslut ett innehåll som gick tvärtemot partiets och fackföreningarnas önskningar. Naturligtvis ville ledningen påtvinga arbetarna sina egna kandidater. Men arbetarna hörde inte på det örat och de enda kandidater som valdes var de som arbetarna själva föreslagit. De tog beslutet på ordet när det t.ex. sade att arbetarråden skulle skapas av arbetarna och att de skulle spela den viktigaste rollen i dem. Inför den vändning som utvecklingen nu tog sig avgick de ledande funktionärerna frivilligt. Förr jagades ingen av dem iväg från sin fabrik. Direktören hänvisade till att han var utbildad till montör och att han hade anställts vid företaget som sådan och begärde nu att få återgå till det jobbet. Något som arbetarna samtyckte till.

Det sålunda valda arbetarrådet bestod av ungefär 25 medlemmar. Varje avdelning inom fabriken hade valt två eller tre. Alla som kom från verkstäderna hade manuellt arbete och de som företrädde kontoren var alla kontorsanställda. Allt som allt var 19 av rådets medlemmar manuellt arbetande. Vi betraktade rådet som provisoriskt, eftersom bara 800 av de 3 000 arbetarna hade varit närvarande.

Med hänsyn till det mycket förvirrade allmänna läget och till de ganska vaga deklarationerna från regeringen, beslöt man att inte erkänna denna i väntan på ytterligare information och att fortsätta en strejk som de facto redan inletts. Arbetarrådet fick i uppdrag att upprätta en kravlista som skulle godkännas av arbetarna för att sedan tillställas regeringen. I listan figurerade krav på att de sovjetiska trupperna skulle dras tillbaka från Ungern – att landet skulle bli självständigt, med andra ord – och att en regering med Imre Nagy i spetsen skulle förbli vid makten, men att endast de som hade folkets förtroende skulle få plats i den.

Jag bör tillfoga att ungefär hälften av arbetarrådets medlemmar var unga, i åldern mellan 23 och 28 år. De hade deltagit i olika revolutionära aktioner, i demonstrationerna, i störtandet av Stalinstatyn, i gatustriderna vid Radiohuset, osv. En del av dem hade gått på kvällskurser vid

universitetet. Genom sin kraftfullhet och revolutionära anda hade de lyckats få med sig arbetarna på fabriken. De äldre arbetarna sade ofta att om de unga kunde utlösa så ärorika strider så skulle de säkert vara dugliga och värdiga representanter för arbetarna. Bland dessa 'gamla' fanns hos oss många fackliga militanter; vissa av dem hade varit i fängelse under den gamla regimen, alltså under Rákosi, men i allmänhet menade de att det var de unga som skulle föra kampen vidare. Eftersom de kunnat hålla ut under en så svår kamp som den som just utspelats var de värdiga att representera sina kamrater. Om rådsmedlemmarna tillhörde partiet (det kommunistiska) eller ej saknade betydelse. Var och en visste att jag var partimedlem och det hade inte hindrat mig från att bli vald. Förresten tillhörde 90 % av rådets medlemmar partiet och flera av dem var aktiva i partiarbetet. Men arbetarna hade förtroende för dem ty de visste att dessa alltid hade försvarat arbetarnas intressen. Allt man krävde av dem var att de hade ett oantastligt förflutet. Det var därför man noggrant undersökte kandidaternas liv och anordnade ingående förhör av dem inför arbetarna när de skulle väljas. Man ställde frågor om deras tidigare verksamhet och pressade dem till att erkänna fel om de begått i det förgångna. T.ex. erkände en arbetare att han varit inblandad i penningtransaktioner. Församlingen tackade honom för hans uppriktighet genom att övergå till nästa person.

Arbetarråd skapades på en gång överallt i Budapest, jag skulle tro att det gällde för samtliga fabriker. Den ungerska huvudstadens arbetare visste att arbetarråd stod i ledningen för fabrikerna i Jugoslavien. Eftersom arbetarna kunde betrakta sig som de verkliga ägarna av fabrikerna i det landet, varför, frågade man sig, skulle inte detta vara möjligt i Ungern? Och de hoppades för övrigt att dessa arbetarråd skulle likna de jugoslaviska förebilderna. Och skapandet av dessa råd bredde gradvis ut sig från Budapest över hela landet.

Den 1 november hade råden upprättats överallt och de började fungera. Samtidigt började man avlägsna de tidigare ledarna från sina poster. Arbetarna krävde en decentralisering av industrin, vilket på det praktiska planet betydde att fabriken reellt ägdes av de som arbetade i den, men att en del av vinsten skulle tillföras staten.

I vår fabrik började vi denna process redan den 30 eller 31 Oktober, en tisdag. Jag begav mig med en delegation till parlamentet för ett sammanträffande med Zoltan Tildy och för att tillställa Imre Nagy ett memorandum. Man hade just läst upp Nagy's, Tildys och Kádárs deklarationer i radio. Vi övertygades om att regeringen hädanefter var herre över situationen. Vi beslöt oss för att återvända till fabriken och uppmana arbetarna att återta arbetet. Vi utfärdade ett upprop i radion där vi uppmanade dem att samlas vid sina arbetsplatser den 5 november.

Men redan den 2 och 3 november var det många arbetare som inställt sig för att hjälpa till med reparationerna efter skadegörelsen, som varit omfattande. Det verkade som om de kände att de nu arbetade åt sig själva. Några sade till mig att hittills hade all arbetstävlan arrangerats under tvång. Men om utvecklingen fortsatte på den väg den nu slagit in skulle de själva organisera arbetstävlan, och då skulle de åstadkomma produktionsresultat som aldrig förut skådats. Lördagen den 3 november beslöt arbetarna att återuppta arbetet följande måndag. Under det mötet utsåg vi ledande lag för varje verkstad och vi beslöt organisera arbetet så att all ryckighet i produktionen undveks. Vid slutet av dagen skiljdes vi åt med förhoppningen att kunna börja arbetet två dagar därefter. Vi hade försökt undvika den ödesdigra lättsinnigheten att vilja ändra allt på en enda gång, för arbetarna visste att ett av Rákosiregimens fel var att man ständigt ersatte och förflyttade den tekniskt ledande personalen. Vi ville se hur mekanismen fungerade efter att vi upphävt några av de poster som betraktats som viktiga. Därefter skulle vi kunna rätta till detaljfelen, avskaffa överdimensionerade kontor, avlägsna polisspioner och förse fabriken med tekniskt kvalificerad personal. Vårt mål var alltså inte att vända upp och ned på fabrikens liv från den ena dagen till den andra, det gällde att säkra en lugn och gradvis övergång till normal produktion. I sitt memorandum till regeringen hade

arbetarna uttryckt sin önskan att bli ägare av fabriken; de ville sköta den som sin egen och hålla den i gott skick. Arbetarrådet kunde inte vidta någon som helst oöverlagd åtgärd ty det stod omedelbart till svars inför arbetarna.

Arbetarrådet inrättades så att förutom ordförande och sekreterare var ingen av dess medlemmar heltidsfunktionär. Var och en av dess medlemmar skulle delta i produktionen tillsammans med de andra arbetarna och efter arbetet skulle han se till att Rådet fungerade, hålla möten osv. Rådsmedlemmarna skulle varje dag informera sig om de politiska händelserna, om vad som hände på fabriken och vid hans egen arbetsplats.

Den 4 november på morgonen väcktes vi av den sovjetiska kanonaden. Den andra sovjetiska interventionen kullkastade alla våra planer. Med en gång samlades arbetarna på fabrikerna åter till strejk: vi hade kommit överens om att i händelse av motåtgärder fortsätta strejken utan att något nytt beslut behövde tas om detta. Arbetarna använde sig nu av det enda vapen de hade mot Kádár-regeringen som ryssarna tvingat fram, på samma sätt som de använt strejken mot Nagy-regeringen så länge som det förvirrade läget i landet gjorde att de ansåg detta befogat.

Den 4 november, dagen för den andra interventionen, kom många arbetare till fabrikerna för att höra nyheter. De visste inte vad de skulle tro för radioutsändningarna hjälpte dem inte att förstå händelseutvecklingen.

En sak stod klar, den nya regeringen var maktlös. Den uppmanade arbetarna att återgå till arbetet men dessa visade ingen som helst avsikt att lyda. För övrigt var det också uppenbart att den arbetande befolkningen inte kunde stå med armarna i kors hur länge som helst. Varken arbetarna (i synnerhet inte de) eller befolkningen i allmänhet hade tillräckligt med reserver för att hålla ut i en strejk som kunde vara i flera månader. Det rådde en skriande brist på pengar. I varje fall ansåg arbetarna att de genom att förbli samlade på sina arbetsplatser kunde utöva ett visst tryck på regeringen. De hoppades också kunna övertyga de sovjetiska trupperna att deras fientliga aktion gick rakt emot det ungerska folkets enhälliga vilja. Slutligen hoppades de att kunna nå ett *modus vivendi* med de dåvarande ledarna.

Under hela strejken visade sig inte någon reaktionär strömning. Det var aldrig vid något tillfälle fråga om att de gamla ägarna eventuellt skulle återvända. Det arbetarna allmänt krävde var en förnyelse. De tänkte inte kopiera den jugoslaviska förebilden, lika litet som de tänkte ta efter något i det amerikanska eller västerländska systemet. Det var den väldiga kraften i strejken som ledde till att man skapade ett Centralt Arbetarråd, trots det hot som de sovjetiska bajonetterna utgjorde.

Hos oss, vid fabriken för Telefonisk Utrustning, preciserades arbetarnas önskemål redan vid Arbetarrådets första sammanträde. De var klart motsatta regeringens avsikter. Regeringen ville i själva verket att arbetarråden begränsade sig till rent ekonomislut funktioner. Men arbetarna själva krävde dessutom att de skulle spela en politisk roll, åtminstone så länge som arbetarna inte hade någon egen politisk representation i egentlig bemärkelse. Det är därför som det program vi utarbetade också innehöll politiska krav.

Detta utkast tog form på följande sätt: Under möten förde Rådsmedlemmarna fram vad de ansåg vara sina kamraters krav och öppnade därefter en debatt där arbetarna kunde delta. Sedan röstade man om olika resolutionsförslag. En av dem, som antogs vid fabriken för Telefonisk Utrustning stipulerade att ingen av de gamla ägarna kunde kallas tillbaka och att fabriken uteslutande skulle ägas av arbetarna. På grund av tidsbrist kunde man emellertid inte precisera hur denna äganderätt skulle utövas. Olika lösningar lades fram, en av dem föreslog att man skulle göra en aktieemission. Men frågan förblev olöst. Andra frågor löstes otvetydigt: man beslöt exempelvis att ingen politisk organisation skulle få utveckla celler

knutna till framtida arbetarpartier inne i själva fabriken. Endast fackföreningen skulle få organisera sig där, och den skulle vara oberoende av Partierna. Den allmänna åsikten var att fackföreningarna med det snaraste borde bildas så att arbetarna skulle få en organisation som verkligen försvarade deras intressen. Vad gällde den nya regimen utsade vårt utkast i allmänna ordalag att den politiska representationen är en sak för de politiska partierna, och fackföreningarna har hand om försvaret av de ekonomiska intressena, medan landets samlade produktion tillhör arbetarklassen såsom den är företrädd i råden. Under inga omständigheter kunde man tolerera strävanden att införa enpartisystem. Arbetarna önskade i allmänhet att de partier som deltog i regeringskoalitionen mellan 1945 och 1947 – alltså de som var positivt inställda till upprättandet av ett demokratiskt samhälle, i motsatsställning till det kapitalistiska – skulle få delta i valen. Samtliga dessa partier var positivt inställda till jordreformen, till en viss socialistisk styrning av industrin, och försvarade mänsklig frihet och värdighet.

Ingen föreslog att arbetarråden själva skulle utgöra arbetarnas politiska representation. Dessa förstod fullständigt att företaget, såsom arbetsköpare, inte kunde företräda deras politiska intressen. Hade inte det mest absurda draget i den nyss störtade regimen just varit att arbetsköparen samtidigt varit företrädare för arbetarna? Visserligen skulle Arbetarrådet som jag nyss sade fullgöra vissa politiska uppgifter, ty den hade bekämpat en regim och arbetarna hade ännu ingen annan företrädare, men arbetarna menade att det endast skulle vara rent tillfälligt.

Här är det på sin plats göra vissa preciseringar. Läget var inte det samma under revolutionen och efter att den krossats. Under revolutionen, i synnerhet efter att det blivit klart vilken roll Imre Nagys regering spelade, var det inte tal om att arbetarråden skulle ha en politisk roll. Det var underförstått att denna roll skulle axlas av de olika politiska partierna. Efter den 4 november 1956 utvecklades däremot en tendens att förläna arbetarråden en politisk funktion, på obestämd tid framöver. I själva verket fanns det då inte någon organisation som arbetarna kunde ha förtroende för. När man skapade arbetarråden spelade i varje fall inte några partihänsyn in, det enda som räknades var intresset för fabriken, yrkesskickligheten och sakkunnigheten. Det var regeringens uppgift att lösa de politiska frågor som sammanfattats i våra krav. Arbetarna menade inte att denna uppgift ålåg arbetarråden men dessa skulle föra dem vidare till regeringen och se till att de berörda organen löste dem.

Innan Sovjetunionen intervenerade för andra gången hade man inte ens tagit upp tanken på ett Centralt Arbetarråd. Denna idé framkastades under de förvirrade dagar som följde efter den 4 november. Landet var herrelöst, regeringen existerade i praktiken inte längre, de få tjänstemän som hade förtroende för de ryska soldaterna for omkring i pansarfordon. Det är betecknande att medlemmarna av den störtade regimen, vilka arbetarna tvingat avgå, inte vågade återvända till fabrikerna. Arbetarna skulle inte ha tolererat deras närvaro, inte ens efter det sovjetiska angreppet. De vågade inte ens börja organisera sitt parti, eftersom Kádár själv förklarade att det förflutna inte fick återkomma och att landets liv var otänkbart utan ett flerpartisystem, osv. De var alltså inte herrar över någonting, inte ens över sina egna organisationer. Arbetarna konstaterade i själva verket med egna ögon att det rådde ett allmänt upplösningstillstånd, att fabrikerna som ingen längre underhöll befann sig i ett beklagansvärt tillstånd, för att inte tala om att all produktion helt ,hade avstannat. Snart försökte man samordna de olika rådens verksamhet på stadsdelsnivå i Csepel, i 13:e och 14:e arrondissemanget. Så föddes de första stadsdelsråden. I varje stadsdel beslöt fabrikerna att bilda fabriksråd, att samordna besluten och naturligtvis utbyta information. Eftersom arbetarna var medvetna om att de stod i motsättning till regeringen insåg de att deras organisation skulle ha störst inflytande om den var så vidsträckt som möjligt.

I det ögonblicket var de ungerska arbetarna övertygade om att något måste göras, ty landet saknade någon som var herre över situationen. Det är sant att det fanns 200 000 sovjetiska

soldater i Ungern, det är sant att det fanns en regering Kádár, men dess myndighet gick inte utanför Parlamentets väggar. Regeringsmedlemmarna vågade inte lämna det området eftersom de var säkra på att överallt mötas av befolkningens hat.

I denna kaotiska situation var det en brännande uppgift som trängde sig på: man måste hjälpa tusen och åter tusen som till följd av ryssarnas vettlösa förstörelse blivit utan tak över huvudet. Det krävdes stora ansträngningar för att samordna arbetet, behoven blev allt mer påträngande för varje timme som gick. Man inriktade sig på att samla arbetarråden från de olika stadsdelarna i Budapest och från de största företagen till ett gemensamt möte. Arbetarrådet i Ujpest röstade t.o.m. igenom en resolution om detta. Ett möte av detta slag organiserades också den 13 november. Jag deltog personligen i mötet, som ägde rum under följande omständigheter: först hölls ett möte i fabriken för Telefonisk Utrustning där ca 800 arbetare deltog. Detta möte konfirmerade sammansättningen av Arbetarrådet som valts under revolutionen liksom också de resolutioner som detta Råd antagit. Man beslöt att vidhålla de tidigare antagna resolutionerna, att inte erkänna Kádár-regeringen som landets lagliga regering, och att fortsätta strejken så länge som de sovjetiska trupperna fortfarande var kvar i Ungern. Därefter valde man en delegat som skulle företräda fabriken vid det möte som stadsdelens arbetarråd skulle hålla. Detta val skedde på ett demokratiskt sätt, alla mötesdeltagare röstade, inte bara Rådets medlemmar. Jag valdes. Därefter ägde det gemensamma mötet för stadsdelens arbetarråd rum. Det var även det vid vår fabrik och än en gång valdes jag, med uppgift att i stadsdelens fabrikers namn delta i ett mer omfattande möte som skulle äga rum i Ujpests stadshus.

När vi tillsammans med de andra delegaterna kom till Ujpests stadshus fann vi att det hade ockuperats av de sovjetiska trupperna. Det var omöjligt att hålla mötet där. Arbetarrådet vid fabriken Egyesült Izzó visade oss då sin gästfrihet. Delegaterna begav sig en och en till detta företag och där höll vi vårt första sammanträde, med deltagande av representanter från de största fabrikerna. Detta skedde den 14 november, klockan fyra på eftermiddagen. Alla delegater insåg att det var nödvändigt att bilda ett Centralt Arbetarråd som skulle organisera råden för de olika stadsdelarna och fabrikerna, men deras åsikter gick isär när det gällde hur man praktiskt skulle gå tillväga. Under mötet tog Sándor Bali, representant för Beloiannis-fabriken (f.d. Standard), till orda. Han meddelade att han kom från Parlamentet där han haft ett sammanträffande med János Kádár, där också representanter för Ungerska Stålverken, Stål- och Metallurgiska Kombinatet i Csepel, Växtoljeraffinaderiet i Csepel, osv. hade varit närvarande. Man hade läst upp arbetarnas krav för Kádár. Jag bör tillägga att dessa krav knappast skilde sig från fabrik till fabrik, från stadsdel till stadsdel: tillbakadragandet av de sovjetiska trupperna, hemliga val enligt flerpartisystem, bildande av en demokratisk regering, verkligt socialistiskt och inte kapitalistiskt ägande av fabrikerna, vidmakthållande av arbetarråden, upprättande av självständiga fackföreningar, upplösande av de fackföreningar som endast varit regimens ‘förmedlande länk’, och man krävde också, vilket jag bör understryka, respekterande av strejkrätten, press-, mötes- och religionsfriheten, kort sagt alla de stora målen för revolutionen. I alla församlingar där dessa krav utarbetats var enhälligheten sådan att man kunde tro att delegaterna kommit överens på förhand. Så var det också vid detta första möte som det Centrala Rådet höll. Där fanns ockra delegater från landsbygden (från Györ och Miskolc) som kom för att diskutera om hur våra ansträngningar skulle förenas.

När Bali meddelade att kraven hade framförts till Kádár möttes han av allmänt gillande. Likväl beklagade man omedelbart att de inte framförts i någon organisations namn, det skulle givit dem ökad tyngd. I vilket fall som helst skulle det organ som nu bildats börja arbeta utifrån dessa krav, leda organiserandet och propagandan, osv.

Bali framförde också Kádárs svar: ‘Ni kan låta bli att erkänna min regering, det bekymrar mig föga. Jag har stöd av den sovjetiska armén och ni är fria att göra vad ni vill. Om ni inte vill

arbeta är det er sak. Här i Parlamentet kommer vi alltid att ha mat och lyse.' Kádár hade vägrat ta emot flera delegationer som kommit med skrivelser, vilka alla började med orden: 'Vi erkänner inte regeringen Kádár,'

Under loppet av diskussionen som fördes vid fabriken Egyesült Izzó i Ujpest tog flera delegater till orda för att föreslå att man skulle bilda ett Nationellt Arbetarråd. Jag stödde själv förslaget om ett sådant organ men officiellt kunde jag endast framföra mina uppdragsgivares vilja, vilken var att man skulle bilda ett nationellt Arbetarråd för Stor-Budapest. De andra delegaterna som företrädde flerparten av fabrikerna i Ujpest och från kvarteret 'Terre d'Ange' var i samma belägenhet som jag. Och delegaterna kunde inte handla utan sina uppdragsgivares samtycke. Synd att inte Kádár var där inkognito, för då skulle han fått en god lektion i arbetardemokrati. Och slutresolutionen krävde att man skulle bilda ett Arbetarråd för Stor-Budapest.

Mötesdeltagarna var för det mesta veteraner från arbetarrörelsen och även unga. Flera hade varit med i den fackliga rörelsen och jag kände dem personligen. Jag hade förtroende för dem och kände deras hederlighet. Vi hade accepterat dem som de rekommenderat, och på så sätt kunde mötet ömsesidigt kontrollera de deltagande. På så sätt hade en förtroendefull atmosfär skapats och genom inläggen hade vi också lärt känna varandra. Visserligen företrädde var och en vissa fabriker eller stadsdelar, men vid sådana här tillfällen är också den individuella personligheten av betydelse. Vi konstaterade att de åtta eller nio största fabrikerna företrädde av arbetardelegater som var värda förtroende. Men beslöt att gå ner i Egyesült Izzós mötessal ty många arbetare som hade samlats på gatan var nyfikna på mötet och krävde information. Denna sal, som var stor som en teater, var redan överfull.

Ett nytt möte började. Delegaterna, ungefär 40-50 till antalet, samlades i en angränsande mindre sal. Bland dem fanns utsända från andra organisationer, som t.ex. Författarförbundet och Petöfi-cirkeln. I allmänhet rådde ett gott samförstånd mellan de revolutionära organisationerna men de två sistnämnda stod oss närmast. Man utsåg delegater som fick i uppdrag att tala till denna stora arbetarpublik. Men som lätt blir fallet i sådana ögonblick ville alla tala och det hela resulterade i en kakafoni. Alla arbetare vill yttra sig. Slutligen ingrep delegaten från Csepels Växtoljeraffinaderi kemisten Kalocsai i det allmänna kaoset: 'Det kan inte fortsätta på det här sättet, det är varken ett politiskt forum, en Pen club eller Hyde Park. De som har anförtrotts uppdrag bör dra sig tillbaka för att arbeta.' Snart bildades en kommission på ungefär 20 medlemmar som skulle förhandla fram och formulera ett gemensamt beslut som skulle föreläggas publiken. Bland dessa tjugo återfanns representanterna från Csepels Stål- och Metallurgiska Kombinat (han hette Dévényi), och Csepels Västoljeraffinaderi (György Kalocsai), dessutom Bali, Sebestyn, Rácz, Balázs, representanterna från Láng, från Egyesült Izzó, från Ujpests Gruvmaskinfabrik, Arpád Balázs, osv.

Vår församling informerades om den åsikt arbetarna vid Beloannis precisionsmekaniska fabrik hade fört fram. Bali sammanfattade den så här: Vi erkänner inte regeringen Kádár som ett uttryck för landets vilja, vilket inte hindrar att vi kan gå in i förhandlingar med den. Den är åtminstone på papperet herre över landet. Det är omöjligt att fortsätta strejken eftersom vi saknar tillräckliga reserver. Dessutom är det omöjligt för arbetarråden att fortsätta sin verksamhet om de ej står i nära kontakt med arbetarna. Generalstrejken skulle leda till att hela landets liv paralyserats. Följaktligen lovar vi Kádár att återgå till arbetet måndagen den 19 november om hans regering förbinder sig att ta upp förhandlingar med den sovjetiska armén inom en viss bestämd tid om truppernas tillbakadragande och om den garanterar att Imre Nagy återinsätts i regeringen. Bali nämnde härvidlag att Kádár vid samtalet mellan honom och delegationen hade förklarat att han inte motsatte sig Nagys återinsättande, tvärtom, men att han inte kunde förhandla med honom så länge han befann sig på den jugoslaviska ambassaden. 'Se till att han kommer hit till Parlamentet så kan vi ha nyttiga diskussioner.'

Den avslutande resolution som antogs den dagen knöt an till arbetardelegationens förslag, som alltså stöddes av Beloiannisfabriken, när det gällde återinsättandet av Imre Nagy i regeringen. Dessutom uppmanade man alla arbetarråd i huvudstaden att skicka representanter till det Centrala Arbetarrådet i Stor-Budapest, vilket var en förutsättning för att man skulle kunna tänka sig att skapa ett nationellt råd. En del detaljfrågor förorsakade viss diskussion men församlingen blev utan svårigheter enhällig i alla de stora frågorna. En ganska lång diskussion ägde rum på frågan om strejken. Det sades klart ifrån att arbetarna inte skulle återgå till arbetet förrän de politiska kraven tillgodosetts. Och att det endast var Arbetarrådet som kunde fatta ett sådant beslut. Kádár har redan 36 gånger upprepat att man måste återgå till arbetet men ingen har lyssnat på honom, förutom hans egen synnerligen begränsade grupp. Vi vet att ett beslut om återgång till arbetet skulle vara mycket impopulärt bland de våra. Men det skulle vara av avgörande betydelse inför framtiden. För om vi kan förmå arbetarna att återgå till arbetet kommer vi att kunna bevara deras kampduglighet intakt och en senare uppmaning från oss till strejk skulle ge den en organiserad karaktär. Från att ha varit ett uttryck för en spontan och okontrollerad rörelse skulle strejken då bli ett fruktansvärt och effektivt vapen för arbetarklassen.

En delegation av sex medlemmar utsågs därmed att framföra resolutionen till Kádár. Man hade beslutat att inte offentliggöra den innan man visste Kádárs reaktion. Skulle han vara beredd att återinsätta Imre Nagy i sin regering? Ty vi visste att Imre Nagy säkerligen hade sina egna villkor, särskilt vad gällde förhandlingarna om de sovjetiska truppernas tillbaka-dragande. Skulle Kádár överhuvud taget vara beredd att sätta igång förhandlingar? Delegationen skulle ge oss svar på dessa frågor.

När Kádár tog emot delegationen upprepade han angående Nagy vad han dessförinnan sagt: ‘Vad vill ni jag skall göra? Nagy befinner sig på en främmande ambassad och jag kan inte förhandla med honom. Om han kommer hit så kan vi tala om allt.’ Däremot blev han förtjust över förslaget om återgång till arbetet. ‘Jag ser att ni är allvarligt syftande människor’ sade han inledningsvis smickrande. Därefter föreslog han att en kontakt skulle upprättas mellan regeringen och Rådet genom förbindelselänk från regeringen. Det var knappast lockande ty det skulle innebära att man godtog ‘tjänsterna’ från en av regeringens utsända vilket till slut skulle leda till att man hade honom snokande överallt. Kádár förstod helt och hållet att om utvecklingen fortsatte som det nu såg ut skulle det leda till varken mer eller mindre än en motregering. För övrigt fick de andra kraven arbetarna förde fram hans ilska att koka över. ‘Jaså, det är en motregering ni vill ha!’ exploderade han. Men några förnuftiga ord fick honom att lugna sig. Vi kom överens om att Kádár skulle sätta igång förhandlingar med de sovjetiska företrädarna. Efter att ha fått löfte om en del steg på eftergifternas väg lovade Arbetarrådet att också hjälpa till från sin sida.

Stor-Budapests Arbetarråd började sitt arbete vid högkvarteret för B.E.S.Z.K.A.R.T. (Budapests kommunala spårvägsföretag) vid Akácfa-gatan. Huvudstadens 22 stadsdelar hade var och en skickat en delegat: dessa valde en ordförande och en sekreterare.

Efter samtalet med Kádár, på kvällen samma dag (den 14 november) förklarade en av medlemmarna i det Centrala Rådet, jag tror det var Arpád Balács, att ett Centralt Råd hade bildats och att det var nödvändigt att återuppta arbetet, osv. Överallt verkade det av indignationen att döma som om det Centrala Rådet var Kádárs medbrottsling. Vi tyckte direkt att Balács var Kádárs man och att han använde sig av samma metoder som Gerö, som i början av revolutionen försökte hetsa arbetarna mot regeringen Nagy genom att ge honom skulden för tillkallandet av de sovjetiska trupperna. Men återgången till arbetet skulle ju inte innebära att vi erkände regeringen. Därför beslöt vi att avlägsna Balázs, som till på köpet var ordförande, och att förbinda varje offentligt uttalande med ett tidigare beslut, och att omedelbart skicka delegaterna till fabrikerna för att där läsa upp vår deklaration inför

arbetarna. Denna hade blivit uppläst inför varje fabriks arbetarråd av dess ordförande som förklarade nödvändigheten av en återgång till arbetet. Arbetarna gav med sig inför dessa skäl.

Vi hade alltså börjat vårt arbete vid vår centrala lokal fastän det verkliga arbetet inte kom igång förrän den 19 november. Ända till dess ägde olika tillbud rum. De nya delegaterna tog exempelvis åter upp diskussionen om det var riktigt att återgå till arbetet. Vi var tvungna att förklara för dem att det var nödvändigt trots ett mycket starkt motstånd inom vissa delar av arbetarklassen, detta desto mer som det på inget sätt innebar ett erkännande av regeringen. Ett annat, mer allvarligt tillbud ägde rum söndagen den 18 november. En ganska betydande grupp arbetare hade samlats vid vår lokal vid Akácfa-gatan. När de fick reda på att Kalocsai och jag, som anlände till lokalen, var medlemmar av det Centrala Rådet ville de helt enkelt klå upp oss. Därefter följde några mycket besvärliga stunder av förklaringar! Men till slut återupptogs arbetet i allmän omfattning den 19 november, som vi räknat med.

Bildandet av Stor-Budapests Centrala Arbetarråd tillfredsställde oss inte helt. Det borde följas av bildandet av ett Nationellt Råd, så som vi beslutat. Om vi ville förhandla i hela landets arbetares namn, måste de vara representerade i ett råd.

Appell från Centrala Arbetarrådet för Csepels stål- och Metallurgi-industri (Népszabadsag, 23 nov. 1956) (Utdrag)

Det Centrala Arbetarrådet för Stål- och Metallurgiindustrin i Csepel fördömer kraftigt förbudet mot den nationella församlingen av arbetarråd som sammankallats till den 21 i innevarande månad ... man borde inte givit denna förevändning åt hetsporrarna vilka fördunklar varje sansad eftertanke.

Det är det centrala arbetarrådets enhälliga åsikt att ... arbetarrådet begått ett allvarligt fel när det utfärdade en uppmaning till 48 timmars generalstrejk…

... Vi uppmanar landets alla arbetarråd, och i första hand Budapests arbetarråd att besinna att hetsporrarnas och de fritt böljande passionernas tid är förbi. Av denna anledning bör de på ett mer överlagt sätt använda det fruktansvärda strejkvapnet…

… Vi anser att det är nödvändigt att Budapests arbetarråd så snart som möjligt består av de delegater som i demokratisk ordning valts av de definitiva arbetarråden…

... Samtidigt uppmanar vi alla hederliga människor som är i regeringen att inte använda våldsamma metoder mot arbetarna och deras företrädare …

... Slutligen sänder vårt arbetarråd en delegation till regeringen i protest mot de grundlösa arresteringarna och försvinnandena som skett under de senaste dagarna, liksom mot förbudet mot den nationella församlingen av arbetarråden den 21 november.

Det provisoriska Arbetarrådet för Stål- och Metallurgiindustrin i Csepel.

(Ur: *Pologne-Hongrie 1956*, Paris, E.D.I. 1966.)

Appell från Centrala Arbetarrådet i Stor-Budapest till alla fabriksråd, stadsdels- och distriktsråd

Kamrater arbetare!

Det Centrala Arbetarrådet för fabrikerna och stadsdelarna i Stor-Budapest, som valts i demokratisk ordning av basen, riktar en appell och informationer till er så att våra led skall slutas än mer och så att de blir än mer eniga och starka.

Som bekant bildades Stor-Budapests Centrala Arbetarråd på initiativ från de stora fabrikerna den 14 november för att samordna arbetet som fabrikernas arbetarråd bedrev och för att bli

den gemensamma talesmannen för deras krav. Alltsedan sin tillkomst har det centrala rådet utan någon opportunism förelagt de mest skilda instanser de krav som Stor-Budapests arbetare framfört och fastän resultaten långt ifrån är tillfredsställande kan vi inte desto mindre försäkra att vi inte vid något tillfälle under dessa förhandlingar övergett de huvudsakliga målen för vår ärorika nationella revolution av den 23 oktober.

Liksom vi alltid tidigare gjort, försäkrar vi än en gång att vi fått vårt uppdrag av arbetarklassen. I trohet mot detta uppdrag försvarar vi, om det så vore till priset av vårt liv, våra fabriker och vårt land mot varje försök till återinförande av kapitalismen. Vi förkunnar samtidigt vår avsikt att bygga den sociala och ekonomiska ordningen i ett självständigt Ungern och på ett ungerskt vis. Vi kommer inte att överge något av revolutionens krav. Vi anser att arbetet är samhällets grundval. Vi är arbetare och vi vill arbeta. Det är därför som vi till den 21 november sammankallade företrädarna för landsbygden, för de olika distrikten, till ett möte i Budapests Sporthall, för att vi där vid ett Möte för ett nationellt arbetarråd skulle diskutera de viktigaste frågor som nu sysselsätter oss och i synnerhet då frågan om en möjlig återgång till arbetet.

Fastän vi i förväg underrättat regeringen om våra avsikter och inbjudit den att skicka en representant förbjöd regeringen vårt möte. Denna oväntade åtgärd har förvärrat situationen. Så snart förbudet blev känt lade arbetarna vid Budapests fabriker, liksom transportarbetarna, ner arbetet och inledde en proteststrejk utan att ha fått något som helst direktiv från det centrala rådet.

Vi har trots allt upprättat förbindelser med delegaterna från landsbygden. Vi har röstat igenom en resolution som förklarar att vi trots den 48-timmars proteststrejken är villiga att återgå till arbetet i hela landet utan att fördenskull avsvära oss vår strejkrätt, på det villkoret att regeringen erkänner det nationella arbetarrådet som det enda organ som företräder arbetarklassen och att den utan dröjsmål fortsätter förhandlingarna om våra krav. Dessa klargjordes av oss den 14 november i enlighet med revolutionens huvudsakliga målsättningar.

En kommitté som företrädde vårt Råd och som kompletterats med en medlem av gruvarbetardelegationen från Pécskomlo sammanträffade med János Kádár, ordförande för Ministerrådet, under natten mellan den 22 och 23 november.

Den 23 november tillkännagjorde József Balázs, en av medlemmarna i vår delegation, personligen via radion resultaten av dessa överläggningar. Ordföranden för Ministerrådet erkände Stor-Budapests Centrala Arbetarråd som behörigt att fortsätta förhandlingarna och lovade att förelägga Ministerrådet de krav som framförts till honom. Han försäkrade slutligen att arbetarrådet skulle få möjligheter att lämna upplysningar angående resultaten av de löpande förhandlingarna mellan Rådet och regeringen.

Vi är nödsakade att säga att alla dessa löften inte utgör särskilt mycket. Inte desto mindre beslöt vi att återgå till arbetet, *ty vi hade endast folkets väl för ögonen.*

Vi kommer inte att låta oss luras. Vi är övertygade om den slutliga segern för vår kamp och vi kommer att försöka vidta åtgärder som inte slår tillbaka mot oss själva.

Den 23 november offentliggjordes ett meddelande som sade att Imre Nagy och andra politiska personligheter som befann sig på den jugoslaviska ambassaden hade lämnat ambassadbyggnaden efter en överenskommelse med den ungerska regeringen som skulle ha lämnat dem tillräckliga garantier. Samma dag meddelade Radio Budapest att Imre Nagy och de personer som befunnit sig på den jugoslaviska ambassaden hade begärt politisk asyl hos den Rumänska Folkrepubliken. Eftersom denna nyhet givit upphov till stor oro bland arbetarna utsåg Stor-Budapests Centrala Arbetarråd en kommission som skulle fråga den ungerska regeringen, överkommandot för de sovjetiska trupperna i Ungern och den rumänska ambassaden var

exakt Imre Nagy för tillfället befann sig. Sedan man väl visste det skulle kommissionen begära att få förhandla personligen med Imre Nagy.

Det råder inget tvivel om att denna betydelsefulla händelse endast ökat misstron mot regeringen. Likväl, och som vi redan tidigare sagt *enbart i det ungerska folkets intresse,* tog vi ställning för att fortsätta arbetet. Samtidigt riktade vi en appell till landets alla fabriker där vi uppmanade dem att göra sammalunda efter en noggrann genomgång av läget.

Fabrikerna är i våra händer, i arbetarrådens händer. För att ytterligare öka vår styrka menar vi att följande uppgifter måste fullgöras, för att vi skall kunna vidta enhetliga åtgärder och aktioner:

1) I varje stadsdel och distrikt där arbetarråd ännu inte bildats för denna stadsdel eller detta distrikt bör detta ske med det snaraste genom demokratiska val organiserade från basen. De mest betydelsefulla fabrikerna, och framförallt de som ligger i distriktets centrala städer, bör ta initiativ till att bilda centrala råd.

2) Varje stadsdels- och distriktsråd bör omedelbart sätta sig i förbindelse med Stor-Budapests Centrala Arbetarråd (Akácfagatan 15-17, telefon 422-130). Ordförande för det centrala arbetarrådet är Sándor Rácz, ordförande för arbetarrådet vid fabriken Standard (Beloiannis); hans ställföreträdare heter György Kaocsai, delegat från arbetarrådet vid Csepels Växtoljeraffinaderi; hans sekreterare heter István Babai, ordförande för arbetarrådet vid Budapests Spårvägsbolag.

En representant för distriktets arbetarråd bör personligen bege sig till sekretariatet för Stor-Budapests Central Arbetarråd för att organisera kontakterna och hålla sig underrättad om vad som sker.

3) En av de viktigaste uppgifterna för medlemmarna av arbetarråden vid fabrikerna består i att inte bara ta itu med organiseringen av arbetet utan också att snarast möjligt välja ett definitivt arbetarråd. Under dessa val bör vi lika energiskt bekämpa Rákosidiktaturens agitation som agitationen för återinförande av kapitalismen. Råden bör bestå av hederliga arbetare med oantastligt förflutet! I arbetarråden bör arbetarna ha en majoritet på åtminstone två tredjedelar.

Vad gäller dessa arbetarråds befogenheter är vi inte överens med de instruktioner som Högsta Presidiums Råd har skickat ut härvidlag. Vi vidhåller att arbetarråden bör bildas vid alla transportföretag (järnvägar, kommunala spårvägar, bussföretag) såväl som i alla företag där alla arbetare kräver det. Under sammanträffandet med ordföranden för Ministerrådet den 26 november lovade han att vår ståndpunkt skulle framföras till Ministerrådet. I väntan på det uppmanar vi de arbetarråd som bildats i dessa företag att fortsätta sin verksamhet. För övrigt är vi inte heller överens med det dekret från Högsta Presidiums Råd som bestämmer befogenheterna för de Revolutionära Råd som bildats i ministerierna och i den centrala administrationen. Vi vill i själva verket ha en avsevärd förstärkning av dessa råds befogenheter.

Vad gäller direktörsposterna menar vi att de bör tillsättas av råden själva efter att kandidaterna trätt fram och presenterat sig. En direktörs tillträde skall inte vara avhängigt ett godkännande från ministern eller från ministeriet. Vi uppmanar arbetarråden att vidta alla nödvändiga åtgärder för att vår ståndpunkt skall kunna genomdrivas: att inte acceptera några ledare som påtvingas fabriken och som i det förflutna visat sig oförmögna och främmande för folket. Vi måste vara misstänksamma mot karriärister med tvivelaktigt förflutet.

4) Det är mycket viktigt att valen till de nya fabrikskommittéerna i fortsättningen övervakas av arbetarråd som företräder arbetarklassens verkliga vilja. De ‘fria fackföreningarna’ som oupphörligt ökar i antal försöker skaffa sig popularitet genom att formulera maximalistiska

lönekrav. Det är på sin plats att påpeka att ledarna för dessa ‘fria fackföreningar’ inte valts av arbetarna utan utsetts under Rákosi-tiden, då de kompromettterade sig.

Fackföreningarna försöker nu framställa saken så att arbetarråden bildats tack vare fackföreningarnas kamp. Det behövs inte sägas att detta är ett helt godtyckligt påstående. Arbetarna kämpade ensamma för att bilda dessa arbetarråd och dessa råds kamp hindrades i många fall av fackföreningarna som noga aktade sig för att bistå dem.

Vi anser att arbetarna behöver organisationer som försvarar deras intressen, fackföreningar och fabrikskommittéer. Men de skall vara valda av basen med demokratiska metoder så att deras ledare är hederliga företrädare för arbetarklassen. Det är därför som det är viktigt att fabrikskommittéerna väljs på det mest demokratiska sätt, när arbetarråden väl definitivt bildats, så att personsammansättningen av dessa kommittéer ger alla tänkbara garantier för att revolutionens målsättningar skall förverkligas.

Vi är emot att systemet med heltidsanställda fackliga funktioner bibehålls. I själva verket bör såväl arbetet i en fabrikskommitté som i ett arbetarråd vara ett frivilligt socialt arbete. Vi vill inte leva på revolutionens bekostnad och vi kommer inte att tolerera att andra försöker göra det.

Vi menar att anslutningen till fackföreningarna bör vara fri, desto mer som det är omöjligt att på något annat sätt skydda fackföreningarna mot faran av byråkratisering och fjärmande från folket.

Vi protesterar mot de nyligen bildade ‘fria fackföreningarnas’ tes att arbetarråden bör vara enbart ekonomiska organisationer. Vi kan försäkra att arbetarklassens verkliga intressen i Ungern företräds av arbetarråden och att det f.ö. nu inte finns någon politisk makt som är starkare än deras. Vi måste använda alla våra krafter för att förstärka arbetarmakten.

5) Stadsdelarnas och distriktens arbetarråd bör omedelbart sätta sig i förbindelse med den behöriga distributionsorganisationen för Röda Korset. De bör sända delegater till den centrala lokalen för att se till att det blir en rättvis fördelning av livsmedel och läkemedel. Det är viktigt att det finns experter bland delegaterna.

6) För att hindra all inflation bör stadsdels- och distriktsråden organisera allmän kontroll av marknaderna och de centrala saluhallarna, så att arbetarna kan förhindra prishöjningar. Kontrollanter bör regelbundet infinna sig på försäljningsställena, ställa överträdare inför rätta och i övrigt rapportera varje missbruk till behöriga myndigheter.

7) Stadsdels- och distriktsråden bör göra sitt yttersta för att informera den allmänna opinionen. Varje gång tillfälle ges bör de begära att få ett särskilt utrymme i den lokala pressen. För övrigt bör de ständigt lämna ut objektiva informationer till arbetarna på fabrikerna och företagen. Av detta skäl bör de stora fabrikernas centrala råd göra det nödvändiga för att denna appell skall kunna spridas på alla arbetsplatser. Dessa krav har framställts flera gånger och ordföranden för Ministerrådet har lovat att ta upp vårt krav på tillstånd att ge ut en dagstidning vid Ministerrådets möte den 27 november. Om väl detta krav tillgodosetts kommer informationsproblemet att vara löst.

Avslutningsvis förklarar vi att det är nödvändigt att arbetarråden tjänar 23 Oktober-revolutionens sak med fullständig enighet och obeveklighet – även efter återgången till arbetet. Vi har tagit första steget, nu är det regeringens sak att svara. Allt detta kan vara flera månader. Vi måste vara ytterst vaksamma under hela tiden, ty Rákosis och Gerös kompromettterade klick försöker att fiska i grumligt vatten och att återinföra sin regim. Våra led förstärks från dag till dag. Vi har bakom oss hederliga författare som spelat en stor roll vid förberedandet av revolutionen, konstnärer, musiker och de Ungerska Intellektuellas

Revolutionära Råd, vilket samlar alla organisationer av intellektuella. En hittills osedd nationell enhet, som samlar alla hederliga ungrare, skapas nu efter våra strider. Låt oss sluta oss än mer samman, låt oss stärka kontakterna mellan arbetarråden och fortsätta att med revolutionär vaksamhet kämpa för vårt heliga mål, ett socialistiskt, självständigt, demokratiskt Ungern, byggt utifrån våra nationella förutsättningar.

Budapest den 27 november 1956
Stor-Budapests Centrala Arbetarråd

(Ur: *Etudes*, Bryssel, nr 4 1960.)

28. Arbetarråden i Polen

Erfarenheten från 1956

Kampen för självstyret har redan sin egen historia. Under alla arbetarklassens revolutionära rörelser ända till denna dag har arbetarklassen när situationen blir revolutionär (när den existerande statsapparaten försvagas) skapat revolutionära råd eller kommittéer, genom vilka den försöker ta hand om produktionsmedlen och genomföra proletariatets diktatur. Så var det i den ryska revolutionen 1905, i Oktoberrevolutionen 1917, i de revolutionära rörelserna under åren 1918-1923 i nästan samtliga europeiska länder, bland annat i Polen. Vi har än färskare traditioner av att arbetarråd upprättas i Polen: 1945 bildade arbetarna vid ett stort antal företag, i synnerhet i Schlesien, spontant arbetarråd för att få igång produktionen igen. Dessa råd hade stort inflytande och de var företagens verkliga herrar.

Det är alltså karaktäristiskt för en revolutionär period att arbetarråd bildas, och vi står då inför frågan om arbetarrådens verksamhet bör begränsas till själva revolutionsperioden eller om de bör bli ett oundgängligt element i omstöpningen och i det socialistiska systemets framtida utveckling, ur såväl politisk som ekonomisk synvinkel.

Det socialistiska uppbyggets historia hos oss såväl som i andra länder fram till denna dag, visar att den grundläggande orsaken till de efterföljande avvikelserna och misstagen alltid varit att man begränsat eller utplånat rådens roll som arbetarklassens verkliga maktorgan. Och det förefaller oss som en utförlig analys av de förändringar som råden undergick hos oss ända tills de omvandlades till dessa välkända företagskommittéer, skulle vara ett intressant bidrag till den allmänna förståelsen av den process som lett till att det verkliga innehållet i proletariatets diktatur ändrats i vårt system.

I den mån vi vill torrlägga källan till den så kallade stalinismens avvikelser och återge proletariatets diktatur dess verkliga innehåll måste vi alltså utgå från att framväxandet av råd för arbetarsjälvstyre bör medföra en hel rad omvandlingar av statens politiska och ekonomiska struktur.

Kampen mellan två uppfattningar

(...) Till en början gällde kampen den grundläggande frågan om arbetardemokratin, om en utvidgning av beslutande- eller medbestämmanderätten, inte bara när det gällde arbetarnas materiella stimulans utan också över produktionen. Skall arbetarrådet vara högsta instans vid företaget eller skall det vara en instans som kontrollerar ledningen – det var de två första uppfattningarna som stod emot varandra. Dessa uppfattningar såg dagens ljus genom å ena sidan de beslut som Fackföreningarnas Centralråd fattade, med utgångspunkt från 7:e Plenums uppfattningar, för att utvidga företagskommittéernas befogenheter, å andra sidan genom de första utkasten till upprättande av organ för arbetarsjälvstyre – i synnerhet i F.S.O. – Zeran och i W.F.M.

Under inflytande från arbetarklassens hållning antog 8:e Plenum en avgjord inriktning mot demokratisering. En av grundstenarna i denna inriktning var det stöd man gav arbetarsjälvstyrets organ. I samband med detta började den så att säga andra fasen i kampen för självstyret, vilken gällde följande fråga: skall rådet bli företagets högsta myndighet eller skall det endast vara ett rådgivande organ?

Men om det verkligen skall bli den högsta myndigheten måste man absolut redan idag eller inom en nära framtid gå vidare – råden, som nu finns i enskilda företag, måste organiseras till ett rådssystem. Om dessa arbetarråd skall bli organ för den verkliga makten kan de inte i toppen av pyramiden vara underordnade eller i ett beroendeförhållande till den gamla byråkratiska administrativa apparaten, som är anpassad till den förutvarande socio-ekonomiska modellens krav. Detta så mycket mer som uppkomsten av arbetarsjälvstyre på enskilda företag inte kan lösa den komplexa frågan om arbetardemokratin i dess helhet.

(Författarna förknippar denna fråga med frågan om en 'administrativ decentralisering, där arbetarråden skulle få en avgörande roll, samtidigt som den centrala ledningen bibehålls i form av en central planering som anger utvecklingens huvudsakliga riktlinjer och lägger tonvikt på de tunga investeringarna, osv'.)

Och de centrala ledningarna?

Den byråkratiska centralismen består i att t.o.m. när man skapar ett arbetarråd på ett visst företag förblir detta underställt en central apparat som arbetarklassen inte har den minsta kontroll över. I den demokratiska centralismen däremot bör det vi idag kallar den centrala administrativa apparaten underställas motsvarande nivåer i arbetarrådssystemet. På så sätt skulle den rad av centrala ledningar som idag existerar ersättas av instanser som är representativa för arbetarklassen och vilka består av representanter från de olika företagens arbetarråd och dessa instanser skulle i sin tur utse sina representanter till en högre nivå, ett slags parlament, ett allmänt Arbetarparlament. De representativa instanserna på de lägre nivåerna skulle ha rätt att när som helst avsätta de som delegerats till de högre instanserna.

Inom denna ram skulle de centrala ledningarna och ministerierna äntligen förlora sin administrativt-byråkratiska karaktär och de skulle förvandlas till tekniskt och ekonomiskt inriktade organ som endast skulle inneha de befogenheter som är nödvändiga för att kunna leda produktionsprocessen. De skulle fråntas den politiska makt som tilldelats dem av lägre organ och som blivit den främsta källan till att de urartat från att vara en ekonomisk apparat till att bli en byråkratisk centraliserad apparat.

(De rättigheter som man gett den administrativa apparaten leder till en verklig politisk makt som utövas över arbetarklassen. Den centrala apparaten bestämmer t.ex. planens mål-sättningar genom dekret. Inför denna apparats allsmäktighet svarar arbetarna genom att kämpa för att dessa målsättningar skall sänkas. För att motverka denna tendens 'bör den byråkratiskt-administrativa apparaten utvidgas för att kunna utöva sin kontroll uppifrån och för att utarbeta och förbättra ett alltmer omfattande system av materiella stimuli som skall aktivera arbetarna, vilka behandlas som speciella objekt för ständig försöksverksamhet'. I gruvorna finns det sålunda förutom de ungefär 300 000 gruvarbetarna 39 000 personer som saknar direkt samband med produktionen.

Till detta kommer den tillkrånglade karaktären av den ekonomiska driften som förhindrar att arbetarna kan bedöma och förstå värdet av sitt eget arbete.)

Under dessa omständigheter (då man varken har gjort någon verklig bedömning av kol-gruvornas tillstånd eller bestämt kolets verkliga pris) har gruvarbetarna ingen önskan att skapa verkliga organ för arbetarsjälvstyre utan de begränsar sig till att upprätta arbetarråd, mycket ofta efter föranstaltningar från ministern för Kolindustrin, och dessa behandlas som nya

sociala och rådgivande organ knutna till företagsledningen. Vid de företag där försöken genomförs visar praktiken att de centrala ledningarna i deras nuvarande form utgör ett hinder för företagens utveckling. Såväl W.F.M. som F.S.O.-Zeran upprätthåller direktkontakter med ministeriet och med de kooperativa lagren och ganska ofta förbigår de fullständigt de centrala ledningarnas mellanled(...)

Vem skall besluta?

(VIII:e Plenums beslut att stoppa den forcerade kollektiviseringen kommer att medföra att 'småjordbruket och även de kapitalistiska egendomarna för lång tid framöver kommer att dominera över den socialiserade sektorn på landsbygden'.)

Man kan påstå att man bevittnar ett återupplivande av N.E.P., men denna politik saknar, i synnerhet i vårt land, ekonomiska förutsättningar för att utvecklas och den saknar varje utsikt till gradvis avtynande. Alla sociala krafter kommer att sträva efter att befria sig från sin underordnade ställning ända tills de tillerkänts fullständig autonomi och de kommer att sträva efter att förstärka sina egna ekonomiska postitioner (...)

Faran – och vi vill understryka detta med all möjlig kraft – ligger inte så mycket i det vi skulle kunna kalla en återgång till N.E.P. utan i att befolkningens produktiva klass, proletariatet, i ett sådant läge inte skulle kunna fullgöra sin ledande roll (...)

Beslutsrätten över vårt ekonomiska livs väsentliga område skulle vara tillräckligt för att tillförsäkra proletariatet ett avgörande inflytande över hela den statliga politiken. Det är av sekundär betydelse i vilken form denna avgörande roll skulle uttryckas. Antingen som ett särskilt representativt organ, vid sidan av det existerande parlamentet, eller som en särskild representation inom parlamentet.

Den grundläggande frågan är att om man anammar denna idé bör detta leda till grundläggande omvandlingar av hela vårt maktssystem. Dessa omvandlingar skulle först och främst beröra förhållandena mellan parlamentet och folkråden, och sedan mellan systemet av arbetarråd å ena sidan och parlamentet och folkråden å den andra.

Dessa omvandlingar skulle slutligen innebära att man skapade ett maktsystem som inte bara skulle göra det möjligt att förverkliga den proletära diktaturens uppgifter utan också skulle ge garantier emot en urartning av statsapparaten. Här gäller det just möjligheten att fullständigt riva upp rötterna till byråkratin och försäkra sig mot ett återupplivande av byråkratismen som bygger på uppkomsten av ett särskilt socialt skikt av ledande, vilket lösgör sig från och ställer sig ovanför samhället. Med andra ord gäller det att försvara arbetarklassen mot dess egen stat, mot dess statsapparat.

(Därefter studerar författarna uppfattningen av arbetarråd och av arbetardemokrati hos 'klassikerna', Marx, Engels, Lenin och undersöker sedan utvecklingen av dessa råd i Jugoslavien.)

Under de omständigheter som är för handen hos oss skulle ett system av arbetarråd vara det första steget mot ett utplånande av den hierarkiska utnämningsgången (ministern, den centrala ledningen, fabriksdirektören) och det skulle möjliggöra för arbetarråden att bli de verkliga herrarna över fabrikerna. När fabriksadministrationerna, de 'centrala ledningarna' (där dessa skulle behövas) och ministerierna omvandlats till organ som är ansvariga inför arbetarråden på de olika nivåerna kommer de att förlora sin byråkratiska karaktär (...)

Den proletära diktaturens innehåll

(Efter att ha betonat att ett rådssystem skulle vara 'det första steget mot ett utplånande av skillnaderna mellan stad och landsbygd' avslutar författarna:)

Ett system av arbetarråd utgör ett viktigt steg framåt för att den proletära diktaturen en dag skall återfå sitt verkliga innehåll. Det kommer emellertid endast vara av tillfällig karaktär om man inte bryter igenom de hinder som reser sig på de andra nivåerna i maktsystemet. Om man ej gör det kommer den byråkratiska apparaten oundvikligen att återuppstå och stärkas.

(Ur: *Pologne-Hongrie 1956*, Paris E.D.I., 1966.)

För arbetarråden

Om det inte finns någon arbetardemokrati i fabriken så finns den ännu m indre i staten. I själva verket är det endast i fabriken som arbetaren är i sin miljö, det är där han utövar sin väsentliga sociala funktion. Om arbetaren var en slav under sitt arbete då skulle friheten vid sidan av detta arbete mycket snart bli 'söndagsfrihet', dvs. en fiktiv frihet. Arbetarklassen kan inte vara herre över sitt arbete och produktionen om den inte har kontrollen över villkoren och målen för sitt arbete på fabriken. I detta syfte måste den organisera sig på företagen genom att bilda Arbetarråd för att leda företaget. Den måste göra direktören till en tjänsteman som underställs rådet, som kontrolleras, anställs och avskedas av detta. Idag dikteras alla de beslut som utgör företagets ledning av den centrala makten. Under sådana förhållanden skulle Arbetarråden vara praktiskt taget berövade makten. I enlighet med sin natur är direktören lierad med de ledande organen och således med den ekonomiska ledningens centrala apparat. Under sådana förhållanden skulle Arbetarråden oundvikligen framstå som en andrahands-ledning jämförbar med de Autonoma Arbetarkonferenserna. För att dessa råd skall kunna leda företaget måste arbetarklassen göra dem oberoende av företaget. Så kommer den att skapa de första villkoren för arbetardemokratin och samtidigt ge nya direktiv för att förverkliga produktionens egentliga klassmål (som vi redan visat i kap. 3 är centraliseringen ett medel att organisera produktionen för kapitalvaror medan produktionen av konsumtionsvaror kräver decentralisering). På det viset förverkligar arbetarklassen, då den börjar att förverkliga sitt program, i förbigående vad som har en framskjuten plats i teknokratins program: företagets oberoende. Arbetarklassen och teknokratin lägger i denna idé helt olika sociala innehåll. För teknokratin innebär företagets oberoende att hela makten läggs i ledningens händer. För arbetarklassen innebär denna idé arbetarnas oberoende. Det är därför klassen inte kan nöja sig med ledning av företaget via råden. I detta fall skulle den i verkligheten blott förverkliga teknokratins program och därmed få ett nytt ok på sina skuldror.

De viktigaste besluten angående nationalinkomstens fördelning och användning har definitionsmässigt en allmän ekonomisk karaktär, dvs. de görs på den nationella ekonomins nivå; med andra ord kan besluten endast fattas på den centrala maktens nivå. Om dessa beslut, vilka kommer från de makthavande, förblev utom räckhåll för arbetarklassen skulle denna inte kunna styra produktionen och därmed sitt eget arbete. En arbetarautonomi som begränsas till företaget skulle oundvikligen bli en fiktion som döljer fabriksledningens makt och dominans hos en ny byråkrati, som är politiskt lierad med teknokratin i staten. Då skulle utsugningen fortsätta och den gamla ordningen upprepas i en ny form.

2. Det är därför som det är nödvändigt att arbetarklassen, förutom Arbetarråden i företagen, organiserar delegationer från företagen i landet, dvs. att den organiserar *råd av arbetar-delegater* med delegaternas centrala råd i ledningen. Genom detta system av råd kommer arbetarklassen att bestämma över den nationalekonomiska planen, med andra ord kommer den att fixera samhällsproduktionens mål, fatta de nödvändiga besluten och i varje ögonblick kontrollera planens förverkligande. På det viset kommer råden på varje nivå att bli instrument för den ekonomiska och politiska, exekutiva och legislativa makten.

Det kommer att bli verkligt valbara organ ty väljarna som organiseras på basis av produk-tionsenheter kommer i varje stund, oberoende av de tider som bestämts för normala val, att

kunna återkalla sina representanter och erätta dem med nya delegater. På det viset kommer arbetardelegationerna från företagen att bli den proletära statens stomme.

3. Om arbetardelegaterna i delegaternas centralråd inte hade till sitt förfogande mer än en enda plan för fördelning av nationalinkomsten, vilken framlades av regeringen eller det enda partiets ledning, skulle deras roll begränsas till mekanisk röstning. Som vi visat i kap. 1 kan den monopolistiska makten inte ha arbetarkaraktär; den blir oundvikligen en diktatur som håller arbetarklassen nere, en organism som tjänar till att desorganisera arbetarna och hela samhället och hålla dem i underkastelse. För att systemet med råd skall kunna uttrycka arbetarmassornas vilja, opinion och verksamhet *måste arbetarklassen organiseras på basis av ett flerpartisystem.* Vad innebär i praktiken ett system med flera arbetarpartier? Rätten för varje politisk grupp, som erkännes av arbetarklassen, att utge sin egen tidning, att lägga fram sitt program via moderna nyhetsmedia, att organisera kadrer, att agitera, kort sagt att konstituera ett parti. Ett system med flera arbetarpartier kräver yttrande-, press-, mötesfrihet, avskaffande av den preventiva censuren, full frihet för vetenskaplig forskning, litterärt och konstnärligt skapande. Utan frihet att uttrycka olika tankeriktningar i pressen, i den vetenskapliga forskningen, i det litterära och konstnärliga skapandet finns ingen arbetardemokrati. I fråga om systemet med flera arbetarpartier lägger de olika partierna fram sina förslag till fördelning av nationalinkomsten i delegaternas centralråd; då kommer de betingelser verkligen att skapas, som gör det möjligt att urskilja de reella delarna i ett valprogram; allt detta bör tjäna arbetarklassens centrala representanter såväl som de massor som väljer och återkallar delegaterna. Vi talar om ett system med flera arbetarpartier utan att vilja begränsa medlemskap i dessa partier till enbart arbetare. Arbetarkaraktären i flerpartisystemet återspeglar karaktären i en statsmakt som organiserats enligt systemet med råd. Under dessa förhållanden kan de partier som försöker utöva inflytande över den politiska makten endast göra det genom att vinna de arbetande massornas gensvar.

Av samma skäl är vi mot den parlamentariska regimen. Erfarenheten från två tjugoårsperioder gör det klart att denna regim inte utgör någon garanti mot diktaturen och att den inte ens i sin mest fulländade form utgör en folkmakt. I det parlamentariska systemet bekämpar partierna varandra för att vinna väljarnas röster: så snart röstsedlarna stoppats i valurnorna kan valprogrammet kastats i papperskorgen. I parlamentet känner sig de deputerade endast lierade med den partiledning som utsett dem till kandidater. Väljarna är indelade i valkretsar som är avgränsade enligt helt formella kriterier. De är följaktligen splittrade. Rätten att återkalla deputerade är en ren fiktion. Medborgarens delaktighet i det politiska livet inskränks till att han läser ledarnas uttalanden i pressen, att han hör dem på radio och ser dem på TV och att han vart fjärde eller femte år beger sig till valurnan för att välja det parti som skall regera. Resten görs i kraft av hans mandat men utan hans delaktighet. För övrigt är parlamentet endast den lagstiftande makten. Den exekutiva maktapparaten blir under dessa förhållanden den enda reella makten, en makt som kontrolleras av de som förfogar över den materiella makten, dvs. mervärdet.

Det är så som det parlamentariska systemet är ett system, i vilket arbetarklassen och hela samhället genom verkan av sin röst berövas allt inflytande över makten. Mot röstningen vart fjärde eller femte år sätter vi permanent deltagande av arbetarklassen som organiserats i ett system av råd, i de politiska partierna och fackföreningarna, omhändertagande, korrigering och kontroll av de politiska och ekonomiska beslutens genomförande på samtliga nivåer. I det kapitalistiska samhället finns över parlamentet den borgarklass som förfogar över överskottet. I det byråkratiska systemet härskar bakom den parlamentariska fiktionen den centrala politiska byråkratin utan att dela med sig. I systemet med arbetardemokrati, om representationen för samtliga medborgare tar en parlamentarisk form, kommer arbetarklassen att stå

över parlamentet, organiserad i råd och förfogande över den materiella grunden till samhällets existens, dvs. sitt arbetes avkastning.

4. Arbetarklassen kan inte direkt bestämma över fördelningen av sitt arbetes produkter, den kan det endast genom sin centrala politiska representation. I andra avseenden är arbetarklassen i fråga om sina intressen inte helt homogen. Konflikten mellan arbetarrepresentationernas beslut och intressen och tendenser bland arbetare från speciella företag och speciella delar av arbetarklassen är följaktligen oundvikliga. Enbart det faktum att ledningen skiljts från produktionen bär i sig möjligheter till att en vald – i viss mån oberoende – makt utkristalliseras såväl på företagets som statens nivå. Om arbetarna förutom rösträtt saknade möjlighet till självförsvar mot besluten inom sitt representationssystem så skulle detta förfalla och verka mot deras intressen vilka det borde företräda. Om arbetarklassen saknade möjligheter att försvara sig mot sin stat skulle arbetardemokratin bli en fiktion. Denna försvarsmöjlighet måste befästas genom *fackföreningar som är fullständigt oberoende gentemot staten och som har rätt att organisera ekonomiska och politiska strejker.* De olika politiska partierna kommer att kämpa för att fackföreningarnas arbetarkaraktär vidmakthålles samtidigt som de försöker att utöva inflytande över dessa.

5. För att organen i arbetardemokratin inte skall förvandlas till en fasad bakom vilken hela den gamla ‘oredan’ återuppstår, är det nödvändigt att de demokratiska formerna svarar mot det levande innehållet i arbetarmassornas verksamhet. För administratörer, specialister och politiker utgör allmänna sysslor ett yrke. Det behövs alltså tid och nödvändiga kunskaper för att sysselsätta sig därmed. Arbetaren är i produktionsprocessen en person, som utför något. Hans yrke är att tjäna maskinen. För att han skall kunna delta i det allmänna livet är det oundgängligt att han ges ett minimum av tid och utbildning.

I detta syfte måste några timmar per vecka tas från den lagstadgade och betalda arbetstiden och ägnas åt *allmän utbildning av arbetaren.* Under dessa timmar skall arbetarna, som indelas efter produktionsenhet, diskutera de varianter av den ekonomiska planen för landet, regimen och företaget vilka föreslagits av de olika politiska partierna. Det rör sig inte om alltför svåra ting; de är obegripliga för en vanlig person endast om man försöker dölja klassinnebörden i den fördelning av nationalinkomsten som görs. De representanter för de olika politiska partierna som deltar i arbetarutbildningen kommer att föra arbetarklassen närmare sina program och sina program närmare arbetarklassen.

6. I systemet med arbetardemokrati kan den politiska polisen, den reguljära (permanenta) armén inte behållas i någon form. Den politiska polisens antidemokratiska karaktär är uppenbar för alla. Kring den härskande klassens stående armé skapas däremot en massa myter, som i viss utsträckning godtas av samhället. Vad består denna reguljära armé av? Det är en organisation inom vars ram hundratusentals unga män, vilka ryckts ur sin miljö, isoleras i kaserner där man med hjälp av brutala metoder utplånar varje självständig tanke hos dem medan man lär dem att mekaniskt utföra varje order från det hierarkiserade yrkesbefälet. Det är alltså denna organisation som är grunden till statens väpnade styrka; denna styrka som är skild från samhället är alltså i varje stund beredd att motsätta sig det. Det är därför det inte räcker med att byta officerarna: den reguljära armén är likaväl som den politiska polisen till själva sin natur ett instrument för den folkfientliga diktaturen. Så länge den finns kvar kan en klick generaler alltid sätta sig över varje parti eller råd.

Man säger att den reguljära armén är omistlig för fosterlandets försvar. Det är så under en folkfientlig diktaturs förhållanden då det är svårt att tvinga de stora massorna att kämpa för att försvara en stat som inte tillhör dem; man kan åstadkomma det endast genom hot och terror med den reguljära arméns stöd. Beväpningen av massorna utanför denna organisations ram

innebär en dödlig fara för systemet och det är därför den reguljära armén är dess enda möjlighet att organisera den väpnade styrkan.

Däremot visar de revolutionära krigen i Vietnam, Algeriet och på Kuba att de väpnade arbetarna och bönderna – då de vet varför de slåss och identifierar sina intressen med revolutionens – ur militär synpunkt ingalunda är underlägsna de reguljära arméerna. Detta gäller framför allt de små länder som är utsatta för främmande makters kontrarevolutionära aggression: då de anfalls av en reguljär armé kan de inte försvara sig effektivt annat än med folkkrigets metoder. De aggressiva makterna behöver den reguljära armén för att föra kolonialkrig och genomföra sina interventioner; de folkfientliga diktaturerna behöver den för att kvarhålla massorna i lydnad. Det är denna sista roll den spelar i Latinamerika där armén fungerar som inre polis. Den spelar för övrigt den rollen överallt där den finns och det är sammalunda i Polen, vilket bland annat framgår av händelserna i Poznan. Den reguljära armén – om en strid äger rum eller inte – är ett instrument för brutal dominans över arbetarklassen och samhället så som en batong är ett instrument att slå med, om nu ägaren gör bruk av det eller inte. I ett system av arbetardemokrati förhindrar den reguljära armén inte kontrarevolution, tvärtom kan den själv bli ett kontrarevolutionärt instrument. Den måste således avskaffas.

För att omintetgöra störtandet av sin demokrati måste arbetarklassen vara beväpnad. Detta gäller i synnerhet arbetarna i den stora industrin, vilka överallt borde organiseras i en arbetarmilis som ställs under rådssystemet. De militära specialisterna borde ha en funktion som instruktörer under rådets överinseende och kontroll! Sålunda kommer statens militära repressiva makt att mycket nära lieras med arbetarklassen, som alltid kommer att vara beredd att med vapen i hand försvara sin stat och revolutionen.

Av tekniska skäl är det viktigt att hålla specialiserade stående enheter (raketer, flyg, flotta osv.). Soldaterna i dessa enheter borde emellertid rekryteras bland arbetarna i vissa företag i den stora industrin och under sin värnpliktstid borde de stå i förbindelse med arbetarna på sina företag och ha de rättigheter som tillfaller dessa.

(Ur: T. Kuron-K. Modzelewski: *Öppet brev till polska arbetarpartiet*, Partisan, 1969.)

29. Självstyret i Algeriet

Material om självstyret i Algeriet

(...) Av såväl sociala, ekonomiska som politiska skäl kom de algeriska böndernas öde och bondefrågan att stå i centrum för det politiska avantgardets uppmärksamhet, då det var inbegripet i ett befrielsekrig som också var ett revolutionärt krig. Nödvändigheten av en genomgripande jordbruksreform framstår redan innan befrielsen klart för alla strömningar inom detta avantgarde, såväl för FLN som för den provisoriska revolutionära algeriska regeringen (G.P.R.A.)[1] och armén.

Man bör alltså betrakta händelserna som ägde rum i Algeriet under den avgörande sommaren 1962 inte bara som bestämda av landets objektiva omständigheter utan också av det

[1] Vi tillåter oss härvidlag att bifoga avsnitt ur en ‘Studie för en jordbrukspolitik i Algeriet’ som vi företagit oss i april för den dåtida algeriska regeringens (GPRA) räkning.

Dennas studies betydelse ligger i att vi, samtidigt som vi betonade att en genomgripande jordreform var nödvändig, också underströk att man måste undvika att utöva påtryckningar på bönderna utan att man tvärtom måste anstränga sig för att knyta dem till den demokratiska skötseln av jorden.

Vad gällde den jord som återtagits från de europeiska kolonisatörerna och de rika algeriska godsägarna föreslog vi att staten skulle behålla ‘åtminstone ungefär 30 % av den odlade jorden i kollektiviserad form – som folkjordbruk eller arbetskooperativ, vilka i bägge fallen skulle drivas av arbetarna gemensamt och de skulle ha del i vinsten’, även om resten skulle kunna fördelas till bönderna enskilt, om de så krävde ...

ideologiska förberedandet av ett antal politiska, fackliga och militära ‘militanter’, vilka definitivt var av betydelse vid det spontana framskapandet av det nuvarande självstyre-systemets embryon. Man anser allmänt att när de under sommaren 1962 ställdes inför det massiva uttåget av den europeiska befolkningen, som lämnade sina jordegendomar och industriföretag, organiserade sig många algeriska arbetare och bönder spontant i drifts-kommittéer för att kollektivt ta över skötseln och fortsätta produktionen. Vid den tiden skedde detta endast sporadiskt och på fackligt aktivas och andra ‘militanters’ initiativ. Sålunda skapades i juli och augusti 1962 några ‘driftskommittéer’ i Boufarikområdet, i Blida, sedan i Orléansville och på andra håll, liksom också i städerna Alger och Oran. ‘Driftskommittéerna’ övervägde på jordbruksanläggningarna, vilka utgjorde den viktigaste delen av den övergivna europeiska egendomen såväl i fråga om ekonomisk betydelse som till sitt antal.

Visserligen bör man inte i efterhand överdriva omfattningen av rörelsen vid denna tid. Men redan då slogs man framförallt av att landets politiska avantgarde tillmätte dessa erfarenheter så ringa betydelse, att det knappast anade dessas djupa innebörd och väldiga revolutionära kraft.

Vi upplevde det självständiga Algeriet redan från och med augusti 1962 och kunde konstatera att bedömningen av ‘driftskommittéerna’ i hög grad varierade beroende på de olika politiska åsiktsriktningarna i den algeriska nationella rörelsen. Ur den politiska kris som följde på Tripolikongressen (i juni 1962) hade en ‘politisk byrå’ förkroppsligad av Ahmed Ben Bella uppkommit och en del ledare och kader som var negativa till dess maktställning fruktade att ‘driftskommittéerna’ skulle bli propaganda- och stödorgan för ‘politiska byrån’.

Vi tillåter oss att citera några avsnitt ur en av våra skrifter, daterad den 6 september 1962, där vi sammanfattar de intryck vi samlat under en noggrann undersökning av det politiska läget i landet och under ett flertal samtal med den tidens ledare och kadrer:

‘I den revolutionära period som Algeriet nu genomgår inser den algeriska fackliga central-organisationen klart att den inte först och främst kan sysselsätta sig med snävt fackliga krav utan att den bör bidra till den strukturella omvandling av landet som är nödvändigt för varje verklig lösning av arbetarnas och böndernas vitala problem. Den förklarar sig således, och det med rätta, åtminstone implicit för en socialistisk utvidgning av Revolutionen.

Tankarna i detta hänseende är emellertid ännu inte tillräckligt klara.

Om U.G.T.A. (Union General des Travailleurs Algeriens – den algeriska fackliga central-organisationen, ö.a.) begränsar sig till praktiskt försvar av ett minimiprogram som tar hänsyn till ‘behov och möjligheter’ (som man kräver en ‘inventering’ av) och inte tillräckligt betonar den oförtröttliga propagandan för strukturreformer (jordreform, nationaliseringar, planering, industrialisering) och för ett övergångsprogram mot dessa strukturella reformer så riskerar man att glida in i den reformistiska logiken med ‘realism’ och det s.k. ‘enda möjliga’.

(...) U.G.T.A:s kampanj för att överföra övergivna lantegendomar, fabriker och varv, som slagits igen av sina europeiska eller andra ägare, till demokratiska sammanslutningar, till producentråd, är utomordentlig och bör fortsätta. Ockupation av arbetslokalerna, igång-sättande av produktionen under producenternas kontroll om inte under deras självstyre, är åtgärder som bör bli allmänna företeelser och de öppnar vägen mot nationaliseringarna och planeringen av ekonom in.

På detta område har U.G.T.A. en roll att spela, genom att överallt organisera arbetarklassens krafter och kasta in dem i striden för övergångsprogrammet mot socialismen, vars allmänna ramar redan angivits genom Tripoliprogrammet.

(...) U.G.T.A. bör göra Tripoliprogrammet till sitt eget, sprida det, förklara det och kräva att det fullständigt och omedelbart tillämpas och man bör inte stödja några andra politiska krafter än de som verkar i denna riktning.'

Den Nationella Byrån för Övergivna Egendomar (B.N.B.V.) utfärdade följande skrivelse som fick en omfattande spridning bland alla berörda befolkningsskikt och i synnerhet bland de arbetare som deltog i det stora möte U.G.T.A. anordnade den 3 april 1963 i Algers Folkets Hus för att högtidlighålla den 'utomordentliga betydelsen' av de dekret som fattats 'för de algeriska arbetarnas bästa':

Tre historiska dekret

Deras huvudsakliga bestämmelser för arbetarnas bästa.

"Vari består dessa tre nya dekrets utomordentliga betydelse för den algeriska revolutionens sociala framtid?

Dekretet av den 18 mars 1963, som slutgiltigt reglerar de 'övergivna egendomarna', innehåller fyra huvudsakliga bestämmelser. Den första stadfäster slutgiltigt och oåterkalleligt alla 'konstateranden av övergivna egendomar' som inkommit fram till dekretets offentliggörande. Den andra utsträcker möjligheten av 'vakansförklarande' till varje industri-, hantverks-, handels-, finans-, gruv-, jordbruks- och skogsbruksföretag, *såväl europeiska som algeriska, som hädanefter upphäver sin normala verksamhet eller utnyttjandegrad.* Den tredje förutser mycket stränga straff för varje person som 'tillgriper eller ockuperar övergivna egendomar, eller som förskingrar eller utnyttjar tillgångar utan tillåtelse från behöriga myndigheter'. Den fjärde bestämmelsen, slutligen, underställer de sålunda definierade 'övergivna egendomarna' direkt administrativt under Rådspresidiet (högsta beslutande organ, motsv. regeringen, ö.a.).

Dekretet av den 22 mars 1963 angående organiseringen och driften av industri-, gruv- och hantverksföretagen samt av de övergivna jordegendomarna legaliserar och institutionaliserar arbetarnas självstyre av företagen, samtidigt som det minutiöst omorganiserar och definierar självstyreorganens former och uppgifter. Dessa organ kommer hädanefter att vara: *arbetarnas allmänna stormöte, arbetarrådet, driftsrådet, direktören.* Driftskommitténs ordförande, som inte är samma person som direktören, tilldelas för övrigt en betydelsefull roll. Var och en av organens och personernas åligganden definieras på ett exakt och detaljerat sätt av de antagna stadgarna. Hädanefter skall det vara omöjligt att tillsätta 'driftskommittéer' uppifrån och att bortse från den demokratiskt uttryckta viljan hos arbetarnas stormöte som är självstyrets basorgan. Inrättandet av *arbetarråd* med de mest vidsträckta maktbefogenheter, vilka kommer in mellan *stormötet* och *driftskommittén* på företag med mer än 30 permanent anställda, förklaras av en strävan att undvika att driftskommitténdriftskommittén blir ett byråkratiskt, förstelnat organ avskuret från basen och utan förmåga att sysselsätta sig med alla detaljer i den vardagliga driften av företaget.

Direktören är statens och den nationella gemenskapens företrädare och 'verkställer driftskommitténs och arbetarrådets beslut' och ansvarar 'under kommittéordförandens överinseende' för att företaget eller anläggningen hålls igång som vanligt. Presidenten tillsätts och avsätts av det överordnade organet, i detta fall Rådspresidiet, efter samtycke från det kommunala råd som självstyret skapat. Detta råd kan också framtvinga avsättandet av direktören. Det kommunala rådet består i varje kommun av driftskommittordförandena samt en representant från partiet, från U.G.T.A. från A.N.P. (Nationella folkarmén), och från kommunens administrativa myndigheter. Hädanefter kan ingen person eller myndighet 'lägga hinder i vägen för driftskommittns arbete' utan att riskera stränga straff (1 till 5 års fängelse

och 1 000 till 10 000 NF i böter). Slutligen har självstyreorganen samma högsta överordnade myndighet som alla övergivna egendomar som helhet: Rådspresidiet.

Tack vare dekretet av den 22 mars 1963 fick de algeriska arbetarna på de självstyrda företagen rättigheter som i ett slag ställde dem i förgrunden i vår tids socialistiska experiment. Detta innebär att man har förtroende för att de kommer att visa sig värdiga dessa rättigheter och i praktiken visa att de kan sköta självstyrda företag utan störningar och på kort tid göra dem ekonomiskt lönsamma.

Det är bland annat syftet med det tredje dekretet som bestämmer reglerna för fördelningen av inkomsten från de självstyrda företagen och anläggningarna. Detta dekret är mer tekniskt inriktat än de andra och syftar till att säkerställa en strikt ekonomisk och bokföringsmässig skötsel av de självstyrda företagen vilka med förturshjälp från staten bör utvecklas till moderna, högproduktiva och ekonomiskt lönsamma företag, som kan tjäna som vägvisande sektor och vara tongivande för hela landets ekonomi och först och främst för jordbruks-sektorn. Det är därför man i detta dekret ägnar så stor betydelse åt att ge en strikt definition av antalet arbetare i företagen, av de olika sociala avgifterna, av sätten att avlöna arbetarna och åt att betona det nödvändiga i att det startkapital som staten skänkt företagen förblir intakt. Avlöningen består av tre olika delar: en grundersättning, baserad på miniminormerna för produktiviteten och som garanteras arbetaren under alla omständigheter –den är tillräcklig för att tillgodose arbetarnas elementära behov; en del består av olika sociala tjänster (bostäder, utbildning, socialförsäkringar, fritid) vilka kommer att utvidgas alltmer; en del av avlöningen är i form av tillägg som tas ifrån företagets vinster och som räknas ut efter lönsamhetsgraden. På detta sätt kommer arbetarens ställning som lönarbetare efterhand att upphävas i den mån som avlöningen inte längre motsvarar det nödvändiga minimum för att deras arbetskraft skall bibehållas och reproduceras utan räknas fram utifrån det arbete som utförts och är en fördelning av företagets produkter på grundval av detta kriterium.'

För B.N.B.V. innebar dekreten från mars 1963 en slags befordran och denna skrivelse bar i själva verket det nya namn B.N.B.V. fått. Hädanefter hette B.N.B.V. *Bureau National d'Animation du Secteur Socialiste* (Nationella byrån för utvecklande av den socialistiska sektorn) vilket förkortat blir B.N.A.S.S. Den förblev knuten till Rådspresidiet och bibehöll alla tidigare åligganden såsom de definierats i dekret nr 62-561 av den 21 september 1962 och enligt artikel 2 i det nya dekretet nr 63-100 av den 4 april 1963. Angående den nya benämningen hade den 'dessutom till uppgift att inrikta, utveckla, samordna och kontrollera den socialistiska sektorn i den algeriska ekonomin inom ramen för planerna och utvecklings-programmen'.

Än idag fortsätter man i Algeriet att beteckna dekreten från mars 1963 som *'historiska'* och de algeriska arbetarna kräver ständigt att de skall tillämpas i full utsträckning. Dekreten är med avsikt skrivna i koncis och klar form för att undvika långa och komplicerade texter vilka föga lämpar sig för landets förhållanden, och de innehåller det väsentliga såväl i *självstyre-systemets strukturer* som i dess *funktionssätt.* Detta har såväl de politiskt aktiva som massorna klart känt. De algeriska arbetare som gjorts till direkta styresmän över de lantegendomar och industriföretag som genom händelseutvecklingen blivit nationell, social egendom, gavs nu ett system för verkligt demokratiskt styre med ordentliga garantier mot en eventuell byråkratisering. De hade också väl avgränsade plikter gentemot den nationella gemenskapen så att de allmänna tillgångar som ställdes till deras förfogande inte förslösades eller sköttes på ett antiekonomiskt, icke lönsamt sätt.

För övrigt gällde det inte att åstadkomma ett uppradande av autonoma sinsemellan konkurrerande ekonomiska enheter inom landet utan att skapa ett system som på ett förståndigt sätt sammanfogade företagets och kommunens planering med hela landets. Visserligen löste

dekreten från mars 1963 inte därigenom alla frågor utan inskränkte sig till att ge ramar och riktlinjer för det system som skulle byggas. Efter offentliggörandet av dekreten skulle andra mer detaljerade texter följa, vilka ytterligare konkretiserade vissa av dekretens bestämmelser, i synnerhet vad gällde de självstyrda företagens och egendomarnas finansiella åligganden och sätten att avlöna arbetarna. Tyvärr utnyttjades dekreten framförallt politiskt och man ägnade föga uppmärksamhet åt de konkreta tekniska och ekonomiska tolkningarna och tillämpningarna av dem.

Dekreten från mars 1963 framkallade stor entusiasm bland de socialistiska militanterna och de arbetande massorna, vilket den politiska regimen, med all rätt för övrigt, utnyttjade till sin egen fördel. Under mars, april och maj 1963 härskade den mest vittomfattande mobiliseringen av de algeriska arbetarna sedan självständighetsförklaringen. I hela landet rådde en mycket stor entusiasm som nådde sin höjdpunkt under det triumftåg som Ben Bella gjorde i april 1963, då han for genom landet från väster till öster.'

(Ur artikel av Michel Raptis i *Autogestion*, nr 3, Paris, Ed. Anthopos.)

Apropå förberedelserna inför den självstyrda industrisektorns kongress

Några nödvändiga anmärkningar

Ett år efter offentliggörandet av de historiska dekreten från mars 1963 kommer erfarenheterna från självstyret i Algeriet att underkastas en ingående kritik på den första kongressen för den självstyrda industrisektorn som sammankallats till den 28, 29 och 30 mars 1964.

Självstyret har vunnit förankring bland arbetarna och är nu en del av det socialistiska innehållet i den nya regim vi är i färd med att bygga i Algeriet och otaliga tecken visar att man förstår självstyrets funktionssätt allt bättre. Arbetarna har satt fingret på 'det som inte står rätt till' med självstyret och har gjort förslag i linje med dekreten från mars 1963 och för att självstyret skall fungera på ett sunt sätt.

Arbetarnas kritik och förslag har först och främst återspeglats i U.G.T.A:s förberedande rapport inför den självstyrda industrisektorns första kongress liksom i det efterföljande utkast som FLN s ekonomiska kommission gjort.

I båda dokumenten pekar man på faran för en byråkratisering av självstyret, vilken har såväl yttre som inre ursprung.

I de två dokumenten betonar man också huvudproblemen med självstyret för närvarande och man anvisar nästan identiska lösningar.

Som alla arbetare i den självstyrda sektorn och alla som har mer eller mindre att göra med denna sektor känner till är dessa problem: organiseringen av saluförandet, kreditgivningen, arbetarnas lönesystem samt partiets, statens och fackföreningarnas roll på det självstyrda området.

Det viktigaste dokumentet som kommer att föreläggas kongressen, det utkast som FLN:s politbyrå gjort, skulle enligt vår mening vinna på att i sin slutliga utformning ta i beaktande följande anmärkningar:

Först och främst borde det redigeras i mer strukturerad, koncisare och klarare form vilket skulle göra det mer lättläst och göra dess inre logik mer sammanhängande.

Så som det nu står har man intryck av att det rör sig om frukten av en syntes efter ett samarbete mellan flera olika författare vilka inte behärskat frågans organiska enhet på samma sätt.

Oklara definitioner

Vissa av de uttryck och definitioner som återfinns i utkastet förefaller oss oprecisa och de kan öka förvirringen.

Till exempel: när man talar om den ‘driftsansvarige’ säger man att han är en arbetare vilken liksom alla andra tar del i stormötena. Men under rådande förhållanden träder den ‘drifts-ansvarige’ ofta i ‘direktörens’ ställe, i väntan på att verkliga direktörer utbildas.

Som sådan utses han ‘av det överordnade organet’ efter samtycke från det kommunala rådet för utvecklande av självstyret (artikel 22 i dekretet från den 22 mars 1963).

Han är inte medlem av arbetarnas allmänna möte utan ‘obligatorisk medlem av driftsrådet’ (artikel 21 i dekretet från den 22 mars 1963).

På ett annat ställe sägs det i utkastet att arbetarna ‘vänjer sig vid att förlita sig på den driftsansvarige och deltar inte längre på ett fullständigt sätt i produktionen’. Detta måste uppenbarligen ändras till, ‘deltar inte längre på ett fullständigt sätt i styret’.

Definitionen av ‘industrisektorn med socialistisk inriktning’ refaller oss bristfällig.

Enligt utkastet omfattar denna sektor ‘de självstyrda företagen och de som styrs direkt av staten, med ett ord alla företag som inte är privatägda’. I denna definition saknas det för industrin säregna elementet. Varje företag ‘med socialistisk inriktning’ som inte är ‘privatägt’ är inte nödvändigtvis ett *industriellt företag.*

Dessutom, om man definierar den ‘industriella sektorn’ som inbegripande på en gång ‘de självstyrda företagen och de företag som direkt styrs av staten’ och om man till ‘industriella sektorn’ fogar ‘med socialistisk inriktning’ har man angett en sektor som är oändligt mycket mer omfattande än de ‘450 företag’ som nu räknas in och vilka till största delen är halvt hantverksmässiga.

Arbetarna bör dominera

Utkastet talar om att ‘förstärka’ den sektor som utgörs av dessa konomiska ‘mikro-enheter’ men talar inte om nödvändigheten av att utveckla denna sektor genom att införa självstyret på varje nytt industriföretag som staten skapar inom ramen för en nationell ekonomisk plan som påskyndar landets industrialisering.

Vad gäller de åtgärder som föreslås för att bättre organisera denna sektor så skulle hela det kapitel som ägnas dessa frågor vinna på att skrivas klarare och mer precist.

Härvidlag gäller det att skilja mellan organiseringen av den administration som skall sysselsätta sig med företaget, den inre organiseringen av företaget och organiseringen av arbetarnas självstyre.

Det måste undvikas att den nödvändiga ansamlingen av samarbete mellan företag med samma verksamhet liksom det regionala och nationella samarbetet mellan alla industribranscher leder till att företagen och företagssektorerna dirigeras centralt av den statliga administrationen.

Det måste också undvikas att *utvecklandet och övervakandet av självstyret* överlåtes åt organ som till sin majoritet består *av icke-proletär administrativ och politisk personal.*

I utkastet nämner man inte det *kommunala rådet för utvecklande av självstyret,* och man inför *regionala och nationella råd* för utvecklande av självstyret, vilka genom sin sammansättning *riskerar att beröva dessa organ den nödvändiga övervikten av arbetare direkt sysselsatta i produktionen.*

Inför mångfaldigandet av organ med uppgift att *utveckla och inspektera* självstyret är det enligt vårt förmenande nödvändigt att införa *en enhetlig instans för arbetarnas utvecklande och övervakande av självstyret, vilken t.ex. kan anförtros fackföreningarna.*

Kredit och socialförsäkringar

I det avsnitt som behandlar kreditpolitiken nämner inte utkastet uttryckligen att det är nödvändigt att skapa en bank, som har till uppgift att betjäna den självstyrda industrisektorn, och talar endast i allmänna termer om staten och dess skyldigheter på detta område.

Men en sådan *Bank* måste skapas: för att stödja industrisektorn; för att utöva en effektiv finansiell kontroll över den; för att undvika att den blir direkt beroende av den statliga administrationen, som i kraft av sina ekonomiska resurser skulle kunna ingripa till förfång för självstyrets verkliga åligganden.

Det kapitel som rör arbetarnas avlöning skulle vinna på att ställa frågan om *socialförsäkringarna*, som i så hög grad sysselsätter arbetarna och klart betona nödvändigheten av att förbinda *produktivitetsökningen med en höjning av arbetarnas levnadsstandard.*

Ett självstyre, genom att arbetarna ideellt och materiellt är intresserade i företagets skötsel utgör också den bästa ramen för ökning av *investeringarna* och för att de skall bli så *lönsamma* som möjligt.

De jugoslaviska erfarenheterna har på ett obestridligt sätt, med fakta, siffror, visat att arbetarna är fullständigt förmögna att inom ramen för självstyret säkerställa utvecklandet och moderniseringen av de företag de leder på ett bättre sätt än den kapitalistiska ägaren eller staten som arbetsköpare. Det räcker med att visa dem förtroende och ge dem hjälp.

Farhågorna för att arbetarna skulle förbruka samtliga tillgångar själva har visat sig obefogade.

Ett villkor för att arbetarna skall visa en ansvarig inställning är att man anförtror dem skötseln av företagen, inklusive skötseln av *en ökande andel av inkomsten som deras kollektiv har att fritt fördela.*

Det är den slutsats som de jugoslaviska myndigheterna för närvarande drar, när de förklarar deras ekonomis mycket höga ökningstakt vad gäller produktion och produktivitet med att självstyret har utvecklats i den riktning vi ovan angivit.[1]

Partiet och fackföreningarna

Vad gäller det sista kapitlet, som behandlar partiets och fackföreningarnas respektive uppgifter i självstyret, så är det svårt att se hur man tänkt sig denna åtskillnad.

I verkligheten är det partiets och fackföreningarnas uppgifter överhuvudtaget som är ifrågasatt. Utan att vilja gå in på detta grundläggande problems detaljer vill vi för vår del åter insistera på att utvecklandet och inspektionen av självstyret bör anförtros fackföreningarna, som partiet har att samarbeta med.

Det är fackföreningarnas uppgift att hjälpa arbetarna försvara sina rättigheter, att fullgöra deras plikter vad gäller självstyret, och att fungera som förmedlande länk mellan staten och arbetarna i den socialistiska återuppbyggnaden av landets ekonomi.

Partiets roll härvidlag består i att hjälpa fackföreningarna utföra detta värv och inte i att samla på sig förtroendeuppdrag.

(Ur: *Revolution Africaine*, nr 59, 14 mars 1964.)

---

[1] Med 15 % mellan 1957 och 1961, liksom också sedan juni 1963.

30. Indonesien

K. Ananta: Arbetarnas erfarenheter av övertagande av produktionsmedlen i Indonesien. (1945-1964)

Slagord och aktioner för övertagande av produktionsmedlen, ‘arbetarkontroll’, ‘nationalisering’ etc, är mycket värdefulla och effektiva medel att fördjupa arbetarnas politiska medvetenhet och att mobilisera och organisera dem inför den revolutionära handlingen, d.v.s. att med våld krossa den borgerliga diktaturen, upprätta proletariatets diktatur och bygga upp ett socialistiskt samhällssystem.

Men om man inte gör slut på den exploaterande klassens politiska makt (den borgerliga diktaturen) och befäster arbetarklassens politiska makt (proletariatets diktatur) kommer sådant som ‘arbetarkontroll’ eller ‘nationalisering’ av produktionsmedlen, om man någonsin lyckas åstadkomma det, inte att få lång varaktighet. De makthavande kommer då att använda alla medel, bedräglig list såväl som brutalt förtryck, ‘diplomatiska’ medel såväl som vapenmakt (både ‘morot och käpp’) för att upprätthålla sin kontroll över produktionsmedlen. Kanske kommer de ibland att erbjuda arbetarna ‘del’ i kontrollen i form av ett ‘samarbetsråd’ eller vad man nu väljer att kalla det, men så länge statsmakten fortfarande ligger i den exploaterande klassens hand är detta bara ett sätt att bedra arbetarna.

Att avstå från att använda sådana slagord och aktioner (t.o.m. rent ‘ekonomisk kamp’ för högre löner, kortare arbetstid etc.) innebär å andra sidan att man bortser från nödvändiga steg i arbetarnas kamp. Det betyder att man isolerar sig från massan och det leder till dogmatiska gräl på ‘hög nivå’, där man ständigt talar om att överta den politiska makten, men på ett så ‘vetenskapligt’ och ‘lärt’ plan att inga vanliga människor kan förstå det.

Vi finner goda exempel på ovan nämnda förhållanden under arbetarklassens och folkets kamp i Indonesien.

Ända från sin uppkomst (i början av detta århundrade) och till nu har den indonesiska arbetarklassen varit utsatt för den mest brutala utsugning. Arbetarna har varit tvungna att antingen underkasta sig utsugarsystemet på de villkor som utsugarna ställt eller också sluta sig till de stora skarorna av tiggare eller ‘trasproletariatet’. Det har också ofta hänt att den härskande klassen rekryterat folk med vapenmakt för att använda dem i tvångsarbete eller sälja dem som billig arbetskraft, (många har av imperialisterna sålts till öarna i Stilla havet, till Afrika och Sydamerika).

Förtryck föder kamp. Det är naturens lag. Den indonesiska arbetarklassen inledde sin kamp så snart den kom in under det kapitalistiska utsugarsystemet. I början var dess kamp emellertid spontan och oorganiserad och saknade klara politiska mål. Den kunde därför lätt krossas av den härskande klassen. Genom hårda erfarenheter lärde arbetarna att de måste sluta sig samman och organisera sig för att kunna bjuda effektivt motstånd.

1905 grundades de första fackföreningarna (t.ex. SS-Bond/järnvägs-arbetarförbundet/, Post-Bond, Suiker-Bond osv). Dessa första fackföreningar förde en rent reformistisk kamp för bättre arbetsförhållanden. De utgjorde effektiva verktyg för att ena och mobilisera arbetarna men blev så småningom föråldrade och kom att i stället utgöra hinder för arbetarnas fortsatta kamp. Dess ledare lät sig alltför lätt bedras av kapitalisterna och ‘åt upp moroten’ medan den stora massan av arbetarna fortfarande bara fick smaka käppen.

Dessa första fackföreningar har emellertid fungerat som en skola för arbetarna och gjort dem medvetna om deras situation ch deras klasstillhörighet och givit dem nyttig erfarenhet. Ledarna svek men genom kampen fostrades framtidens verkliga revolutionärer. De revolutionära arbetarna övergav sina reformistiska ledare och började organisera revolutionära fack-

föreningar. År 1908 startades den första nya fackföreningen av järnvägsarbetarna (VSTP – Vereiniging van Spoor en Tramweg Personel), och de följdes snart av arbetare i andra företag. De kämpade både mot kapitalisterna och mot de gamla fackföreningarnas reformistiska linje. De kämpade inte endast för ekonomiska förbättringar utan började rikta sin kamp mot hela systemet. De lärde inte endast genom sina egna erfarenheter utan även av arbetarna i andra länder, särskilt då kolonialmaktens arbetare. På detta sätt började den politiska kampen mot kapitalisterna, och de internationalistiska strömningarna växte sig allt starkare.

Samtidigt började också andra skikt bland de förtryckta (bönderna, småborgerligheten och de 'infödda' intellektuella) att organisera sin kamp i moderna former. Många massorganisationer och partier startades. De upplysta intellektuella lyckades skaffa revolutionär litteratur från utlandet. Marxismen började slå rot i Indonesien och gav år 1914 upphov till det första proletära politiska partiet ISDV (Indishe Sociaal Democratische Vereniging). Klassmedvetenheten växte ständigt bland arbetarna och de hälsade med tillfredsställelse marxismens spridning varför ISDV snart blev arbetarklassens politiska ledare och förtrupp.

Nyhten om den segerrika Oktoberrevolutionen i Ryssland fick explosiv verkan. 'Krossa den holländska kolonialmakten', 'Revolution! ', 'Sovjetmakt! ' och liknande slagord höjdes överallt, och på gatorna kunde man höra Internationalen sjungas på de olika lokala språken. Arbetarnas kamp gick framåt med en snabbhet som aldrig tidigare. ISDV proklamerade sig snart som sektion av Tredje Internationalen och ändrade sitt namn till PKI (1920). Hela arbetarklassen var på revolutionär frammarsch. I slutet av år 1926 bröt revolutionen ut.

Den blev emellertid ett misslyckande. Den krossades och den första barbariska kontrarevolutionära häxjakten ägde rum. De allra flesta av rörelsens ledare, kadrer och framstående förkämpar dödades under striderna eller arresterades och sändes till Digul, ett koncentrationsläger på västra Nya Guinea. Andra tvingades i landsflykt.

Vari låg skälen till detta misslyckande? En överväldigande majoritet av arbetarna hade ju mobiliserats och slutit sig till kampen. Man hade ett klart politiskt mål: att störta kolonialmakten och upprätta sovjetmakten. Landets ekonomi befann sig i ett kristillstånd.

Det grundläggande skälet till misslyckandet var att man hade underskattat böndernas roll. Dessa utgör den övervägande majoriteten av de förtryckta befolkningsskikten. Det indonesiska proletariatet utgör en alltför liten grupp för att kunna föra kampen ensam. De måste mobilisera och leda den stora majoriteten av de förtryckta klasserna om de skall kunna vinna en fullständig seger. Därför måste ledarna kunna utarbeta slagord och program inte endast för arbetarklassen utan också för de nödvändiga bundsförvanterna, särskilt då de fattiga bönderna.

Erfarenheterna visar att ledarna hade insett nödvändigheten att höja arbetarnas kamp från den ekonomiska till den politiska nivån. De hade förstått statsmaktens verkliga natur och också naturen hos den framtida makt som skall tjäna arbetarklassens intressen. Men på grund av bristande förståelse för de konkreta förhållandena i samhället som helhet och dess revolutionära krafter hade de ännu inte klart insett vilka som var deras bundsförvanter och vilka som var deras fiender under denna speciella fas av kampen.

Detta nederlag fick vittgående följder. Det resulterade i en lång period av stiltje, men det gav också viktiga lärdomar åt de framtida revolutionärerna och åt hela folkets massa. Så länge utsugningen fortgår kan revolutionens gnista naturligtvis inte utsläckas. Ju hårdare utsugningen blir desto kraftigare kommer explosionen att bli.

Det revolutionära utbrottet i augusti 1945, efter det att man utstått de svåraste lidanden under japansk överhöghet under andra världskriget, blev också mycket häftigt.

Under tre och ett halvt år upprätthöll den japanska övermakten den mest fruktansvärda och barbariska exploatering historien känner. Så gott som hela befolkningen underkastades tvångsarbetssystemet. De understa befolkningsskikten var värst utsatta. De tvingades in i det ökända 'romusha'-systemet, eller de 'frivilliga arbetsbrigaderna', 'kinrohoshi' [1]. Ungdomar tvingades att tjäna som 'heiho' (legosoldater som skulle kämpa i frontlinjerna mot de allierade styrkorna), eller som 'keibodan' (ett slags milis vars uppgift var att 'upprätthålla säkerheten' d.v.s. hjälpa till vid tvångsinsamling av mat och andra förnödenheter som behövdes för krigföringen, såsom järnstaket, diamanter, kläder m.m.) Det förekom också andra former av tvångsorganisering som det emellertid skulle föra för långt att här närmare gå in på.

Alla politiska partier och alla fackföreningar förbjöds. Ledarna rensades ut. Alla som kunde uppspåras dödades brutalt eller skickades till 'kenpeitai' [2] och dess tortyrkammare. Endast de som var villiga att tjäna som japanska marionetter (såsom Sukarno, Hatta m.fl.) skonades.

En mobilisering av de förtryckta massorna och skapandet av en centraliserad ledning försvårades i hög grad. Men samtidigt skapade förhållandena goda revolutionärer och underjordiska massorganisationer, och det var under denna period som folket lärde sig att hantera vapen och tillägnade sig grundläggande kunskap om modern krigföring och gerillakrigföring.

Vid andra världskrigets slut befann sig landet i en allmän kris och saknade fast ledning. Än en gång befann sig massan på frammarsch! Revolutionens gnista flammade upp. Under de rådande omständigheterna var massorna beredda att som sina ledare acceptera vilken politisk grupp som helst som kunde fånga upp och kanalisera deras starka lidelser. PKI hade inte hämtat sig från nederlaget 1926. De av dess ledare som överlevt hade omorganiserat partiet och lett den underjordiska rörelsen sedan 1935. Men inför det nya revolutionära uppsvinget var partiet oförmöget att gripa ledningen. De främsta skälen till detta var att de överlevande ledarna och kadrerna ännu inte gjort en riktig analys av sina erfarenheter för att dra lärdom av dem, och således var oförmögna att formulera en klar och korrekt politisk linje. Partiet förblev därför en mindre politisk gruppering fram till andra världskrigets slut.

När så Sukarno, Hatta och deras grupp till sist var villiga att ta sig an ledarskapet hälsades de därför med tillfredsställelse av folket, trots att de sedermera visade sig oförmögna att leda kampen till seger och till och med förrådde revolutionen.

Trots det felaktiga ledarskapet gick emellertid den revolutionära kampen till en början framåt i rätt riktning. Sedan den nya republiken proklamerats 'kämpade arbetare och bönder, ungdomar, studenter och intellektuella, hela folkets stora massa, med mod och tapperhet för att avväpna de japanska soldaterna, och slogs senare även mot den brittiska invasionen ...'[3]

Här nedan återger vi en episod som belyser en sida av massrörelsen, nämligen arbetarnas strävanden att ta över produktionsmedlen:

> 'Kort efter det att Republiken Indonesien proklamerats och kort före de allierade truppernas invasion i landet ryktades det att järnvägarna skulle komma att bli något av det första som de allierade skulle gripa kontrollen över. De japanska myndigheterna försvarade fortfarande sina viktiga installationer, och den holländska tekniska personalen, som japanerna behövde och som

---

[1] 'Romusha' = tvångsarbete. Genom romusha-systemet kunde folket tvångsrekryteras och skickas till olika delar av Asien där de utnyttjades som slavar under vidriga förhållanden. Hundratusentals av dem dog till följd av hunger och sjukdom eller dödades brutalt av de japanska soldaterna. 'Kinrohoshi' framställdes som ett system för 'frivilligt arbete' för att tjäna det 'heliga östasiatiska kriget'. Ungdomar, skolelever och studenter togs ut för att arbeta utan betalning i alla slags arbeten som de japanska myndigheterna behövde få utförda. I verkligheten var det ingen skillnad mellan detta system och 'romusha'.

[2] Kenpeitai var den japanska militärpolisen, japanernas motsvarighet till Hitlers SS.

[3] 'Sedjarah Gerakan Buruh Indonesia', DN SOBSI, Djakarta 1958, s. 71.

därför inte hade fängslats under kriget, hade börjat vidta vissa åtgärder för att förbereda ett återlämnande av järnvägarna till Staats Spoor (det holländska koloniala järnvägsbolaget) så snart de allierade trupperna anlänt. De hade bl.a. tillverkat den flagga som de allierade konstruerat med en svart cirkel på vit botten .. .

Den nya republikens kommunikationsminister Abikusno Tjokrosujoso vidtog inte de åtgärder arbetarna hade väntat sig. Han gick t.o.m. med på att överlämna järnvägarna till holländarna 'på grund av behovet att snabbt och effektivt avväpna de japanska styrkorna', och menade att järnvägarnas återlämnande till republiken skulle ske genom 'förhandlingar' längre fram.

Vid middagstid den 2 september 1945 möttes Legiman Harjono från järnvägsarbetarnas revolutionära grupp och Wikana, ordförande i styrelsen för API (Angkatan Pemuda Indonesia, Indonesiska Ungdomskåren) i Djakarta för att diskutera läget. Legiman framlade en plan för att ta över järnvägarna. Denna plan hade redan diskuterats av järnvägspersonalen som helt anslöt sig till den och var beredd att åta sig driften av företaget efter maktövertagandet. Wikana ställde sig bakom planen och skickade kadrer från API, såsom Armansjah, Ukon Effendi, Hassan Gajo Kusnandar, Sidik Kertapati m.fl., för att understödja aktionen.

Klockan 23.00 samma kväll anordnades ett sista förberedande möte hemma hos chefen för Manggarai järnvägsstation vid Manggaraikade 4, där järnvägspersonalen också var närvarande...

Efter noggranna förberedelser och med stöd av alla de anställda vid järnvägen inleddes aktionen nästa dag, den 3 september. Hela järnvägsbolaget i huvudstaden Djakarta togs över och lades under Republiken Indonesiens överhöghet.

Hela operationen genomfördes mellan klockan 9.30 och klockan 12.00. Alla installationer intogs: den centrala administrationsbyggnaden för järnvägarna på västra Java, verkstaden i Manggarai, järnvägsdepåerna i Djatinegara, Tanah Abang och Bukitduri, liksom järnvägsstationerna i Gambir, Djakarta City, Tandjung Priuk, Senin, Manggarai osv.

Detta betyder inte att hela aktionen genomfördes utan några som helst svårigheter. Arbetarna hade gått till aktion för att ta över och försvara makten med sina bara händer. Mot sig hade de till tänderna väpnade japanska soldater med påsatta bajonetter. Endast genom arbetarnas enighet och deras hjältemodiga kamp kunde japanerna besegras.

Järnvägsarbetarnas patriotiska aktion mottogs med glädje och deras exempel följdes snart av arbetarna inom andra företag. Spårvagnarna, Post- och Telegrafverket, El- och gasverket, radion, Kolf-tryckeriet, Droogdok Maatschapij m.fl. togs över i tur och ordning och lades under arbetarnas kontroll ...

Varje gång arbetarna lyckades ta över ett företag sattes anslag upp på all viktig materiel och utrustning och på alla kontors-och fabriksbyggnader med texten: 'Tillhör Republiken' ...

För att samordna aktionerna och underlätta driften av företagen bildades arbetarråd.

Arbetarnas enighet gynnades ytterligare genom återupprättandet av fackföreningar ...' [1]

'För att kunna slå ner varje försök till sabotage och för att försvara sig mot fiendens angrepp upprättade de unga arbetarna beväpnad arbetarmilis i de företag och fabriker som tagits över. På detta sätt upprättades La kar Buruh (Arbetarmilis) överallt. Det fanns en oljearbetarmilis, en järnvägsarbetarmilis, en sockerfabriksmilis etc, etc.' [2]

Hela folket bildade sina olika massorganisationer och beväpnade styrkor i byar, skolor osv.

Då arbetarna nu själva hade kontrollen över produktionsmedlen arbetade de med stor entusiasm. 'De återupptog driften i alla fabriker vars verksamhet hade lagts ner under den japanska ockupationen'.[3] Förutom att de med stor tapperhet deltog i kampen mot den

[1] Sidik Kertapati, 'Sekitar Proklamasi 17 agustus 1945', Djakarta 1961 s. 113-115.
[2] 'Sedjarah Gerakan Buruh Indonesia', DN SOBSI, Djakarta 1958, s. 74.
[3] Samma källa (Sedjarah …) s. 76.

imperialistiska aggressionen spelade arbetarna en ytterst betydelsefull roll när det gällde att tillgodose den unga republikens alla behov.

> ‘De evakuerade republikens huvudstad från Djakarta till Djokjakarta; under ledning av tryckeriarbetarnas fackförbund organiserade arbetarna tryckandet av republikens nya valuta; arbetarna monterade ned viktiga fabriksanläggningar och flyttade dem till det inre av landet; de lade om driften i många fabriker så att dessa kunde producera gevär, handgranater etc., och byggde också nya vapenfabriker; de återupptog driften av transportmedlen till lands och sjöss, upprättade enkla former av oljeraffinaderier etc ...’[1]

> ‘För att klara den ekonomiska bördan upprättade fackföreningarna arbetarkooperativer . . ‘ [2]

Den revolutionära andan var mycket stark och en utbredd demokrati fungerade överallt:

> ‘På alla arbetsplatser kunde arbetarna hålla möten så ofta de önskade. Fackföreningarna hade stark kontroll över företagen. De fackliga organisationerna var inte bara officiellt erkända utan man gav dem också allt bistånd vad gällde exempelvis anskaffande av lokaler för förbundsexpeditionerna, tillgång till företagets penningmedel, bilar etc. Republiken Indonesiens regering gav också betydelsefull hjälp då kongresser och konferenser skulle hållas eller kadrer sändas till olika delar av landet, och de fackliga organisationerna drogs in i utarbetandet av olika planer, även vid upprättande av Dewan Perwakilan Rakjat Sementara (det provisoriska parlamentet)…’

Revolutionen fick sålunda den rätta inriktningen. Det existerade emellertid inte något starkt organiserat proletärt politiskt parti med korrekt politisk linje som kunde leda massorna. I denna situation och inför den hotande holländska imperialistiska aggressionen kunde den nationella bourgeoisien rycka åt sig makten och överta kontrollen över massorna. Revolutionen bragtes ur kurs och man slog in på en kapitulationistisk kompromisslinje. Arbetarna fråntogs på nytt kontrollen över produktionsmedlen.

I sin bok Gerpolek beskriver Tan Malaka denna utveckling:

> ‘Under den segerrika väpnade kampens period[3] tog republiken över kontrollen över alla plantager (kaffe, kinin m.m.), alla fabriker (sockerbruk, järnverk, textilfabriker, pappersbruk etc) och alla gruvor (olja, kol, tenn, bauxit, guld, silver m.m.) såväl de som ägdes av fienden som de som ägdes av vänligt sinnade stater.
>
> Under de förödmjukande förhandlingarnas period[4] godkänner Linggardjati- och Renville-överenskommelserna att de utländska ägarna återfår företagen. Detta gäller såväl ägare från vänligt sinnade stater som från fienden, dvs. det land som angriper republikens territorium.
>
> Under den segerrika väpnade kampens period ägdes och kontrollerades alla transportmedel till lands och till sjöss av republiken. Alla motorfordon, lastbilar och järnvägar, ... alla fartyg och skepp ... låg under det indonesiska folkets kontroll. Med de flesta plantager, gruvor, fabriker, transportmedel och alla banker sålunda i republikens ägo skulle det indonesiska folket kunna ta sig ur sin ekonomiska underutveckling.
>
> Under de förödmjukande förhandlingarnas period: genom Linggardjati- och Renville-överenskommelserna har holländarna rätt att återta sin tidigare egendom i Indonesien. Med alla plantager, fabriker gruvor och banker sålunda i sin ägo kan holländarna återigen kontrollera Indonesiens in- och utrikeshandel precis som på kolonialtiden. Redan nu medan förhandlingarna fortfarande pågår, har holländarna *i full trygghet* kunnat återta kontrollen över de flesta av Indonesiens plantager, gruvor, fabriker och viktigare hamnar. Både export och import ligger alltså

---

[1] Samma källa s. 76.
[2] Samma källa s. 78.
[3] Med denna period menar han tiden mellan republikens proklamerande den 17 augusti 1945 och den 17 mars 1946, då republikens regering inledde de kontrarevolutionära rensningsaktionerna mot de revolutionära styrkorna.
[4] Denna period varade från 17 mars 1946 till dess att författaren skrev sin bok (17 maj 1948) i ett av republikens fängelser.

> redan till största delen i holländarnas händer igen, och genom en blockad mot republiken skulle de kunna åsamka denna allvarliga ekonomiska svårigheter.’[1]

Republiken Indonesien, som hade upprättats och försvarats med proletariatets och folkets blod, var en borgerlig stat som efter hand visade sig alltför svag för att stå emot fienden och så småningom förvandlades till imperialisternas lydiga verktyg. Ingen grundläggande förändring av förhållandena har ännu skett sedan dess.

Då och då har perioder av revolutionärt uppsving förekommit och man har ibland lyckats tvinga regeringen ‘en liten bit åt vänster’ och fått den att försöka verka ‘progressiv och anti-imperialistisk’. Detta har emellertid inte inneburit någon förändring av regimens innersta väsen som väktare av imperialismens och feodalismens intressen.

Alltsedan revolutionens nederlag i augusti 1945 har arbetarklassen inte lyckats skaffa sig ett korrekt politiskt ledarskap. PKI som en gång etablerade sig som proletariatets förtrupp har varit oförmöget att dra riktiga lärdomar av de upprepade misslyckandena och följer alltjämt en felaktig politisk linje.

År 1957 t.ex., då den revolutionära masskampen åter fick ett uppsving och arbetarna på nytt grep kontrollen över produktionsmedlen, ledde PKI dem inte i kampen för att ytterligare försvara arbetarmakten, utan lät i stället ‘Sukarnos progressiva regering’ ta hand om ‘nationaliseringen’, vilket var detsamma som att återlämna alltsammans till imperialisterna igen.

Aidit insåg att ‘till följd av arbetarnas och folkets aktion den 3 december 1957 då de inom ramen för befrielsekampen i Väst-Iran tog över holländska företag, har dessa företag officiellt övergått till republiken Indonesiens regering, men deras ställning är fortfarande osäker. Officiellt har de nationaliserats, men i själva verket har ingen förändring skett.[2] Ändå gjorde han ingenting för att föra arbetarnas kamp vidare utom att vädja till regeringen.

Iden om en ‘enhetsfront’ med den ‘nationella bourgeoisien’ är djupt rotad hos PKI:s ledare. Varje gång de står inför en krissituation och en väpnad uppgörelse verkar ligga hotande nära låter de ‘den progressiva bourgeoisien’ ‘lösa konflikten politiskt’. De vågar inte vidta några åtgärder som skulle kunna bryta enigheten.

Ytterligare ett exempel på detta ger den appell som PKI-ledarna framlade år 1964:

> ‘Med anledning av den ständigt växande rörelsen bland arbetarna för att ta över de företag som ägs av brittiskt kapital i Indonesien, vilken har stöd av folkets breda massa, och med hänsyn till nödvändigheten att detta problem handläggs av regeringen, så att dessa företag kan utnyttjas effektivt för att stärka vår kamp för att krossa ‘Malaysia’, anser *Sobsi:s*[3] Nationalråd det nödvändigt att alla fackföreningar som stöder MANIPOL[4] *snarast träffar president Sukarno* för att diskutera problemen och begära förklaringar i olika frågor som rör övertagandet av företagen’.[5]

När sedan regeringen vidtog åtgärder som stred mot arbetarnas intressen inskränkte sig PKI-ledarna till att göra uttalanden där de uttryckte sitt ‘missnöje’ och vädjade till regeringens goda vilja för att få den att ändra uppfattning, men de upptog ingen aktiv kamp. Så här löd ett av deras uttalanden: ‘Jordbruksdepartementets beslut nr 31/MPA/64 av den 1 februari 1964 har *väckt arbetarnas missnöje* och de *kan inte förstå* varför inga representanter för bönderna och arbetarna ingår i det provisoriska kontrollråd som upprättats i den nyligen övertagna brittiska plantagen .’ De ansåg det därför nödvändigt att ‘förhandlingar och konsultationer

---

[1] Tan Malaka: ‘Gerpolek’, 2 uppl., Djakarta 1964, s. 13-14.
[2] D. N. Aidit, ‘Pilihan Tulisan’, Djakarta 1960, del II s. 580. 396
[3] SOBSI = Sentral Organisasi Buruh Seluru Indonesia, Indonesiska Arbetarnas Centralorganisation.
[4] MANIPOL = Manifesto Politik Republik Indonesia, president Sukarnos tal den 17 augusti 1959.
[5] ‘Ekonomi & Masjarakat’, nr 1, årgång VI 1964, s. 62 (min kursiv).

kommer till stånd mellan jordbruksministern och representanter för arbetarnas och böndernas organisationer vid denna plantage.' [1]

Slagordet 'samhälleligt stöd, samhälleligt deltagande och samhällelig kontroll' var ett mycket effektivt medel att mobilisera massorna, men när dessa började göra aktioner för att genomföra dessa saker i praktiken och därvid utsattes för väpnat motstånd från regimens sida, stoppade ledarna folkets aktion och vädjade om en lösning genom 'musjawarah och mufakat' (konsultationer och överläggningar).

Under tredje kvartalet 1964 nådde böndernas kamp en höjdpunkt i och med deras berömda AKSI SEFIHAK (unilateral aktion för att överta kontrollen av jorden). Den härskande klassen tvekade inte att använda väpnade styrkor för att undertrycka denna aktion. Bönderna svarade med ståndaktig kamp. 'Enhetsfronten' befann sig i fara. Sukarno vädjade ängsligt om enighet: '... förhindra nationens splittring, samla alla nationens styrkor, låt all misstänksamhet försvinna, upphör med de inbördes tvisterna, håll NASAKOM:s baner högt[2], och låt folkets initiativ och skaparkraft komma till uttryck, särskilt deras som är organiserade i den Nationella Fronten'.[3] PKI-ledarna som fruktade att bli satta ur spel av den 'nationella bourgeoisien', svarade snabbt:

> 'För att efterkomma Bung Karnos önskan har jag föreslagit att alla partier inom NASAKOM skall hålla sig till fyra Etiska Regler[4] ... Dessa Etiska Regler framlade jag i övertygelsen att de skall bidra till att stärka samarbetet mellan dessa tre stora politiska riktningar och därmed främja ansträngningarna att upprätthålla den nationella fronten med NASAKOM som centrum.' [5]

Detta innebär helt enkelt att PKI-ledarna vädjade till massorna att stoppa AKSI SEFIHAK och i stället försöka lösa jordfrågan genom 'musjawarah och mufakat'. För att ge utlopp åt massornas kampanda och kunna kontrollera den riktade ledarna deras uppmärksamhet mot diverse andra aktiviteter (t.ex. råttbekämpning, återuppbyggnad av bevattningssystem etc.).

Klassmotsättningarna skärptes emellertid alltmera och en slutlig uppgörelse var oundviklig. Den härskande klassen var väl medveten om detta och vidtog alla nödvändiga förberedelser. När kampen till sist bröt ut var PKI-ledarna oförmögna att ge order och Sukarno svek som vanligt. Mer än en halv miljon människor, inklusive PKI:s högsta ledare, massakrerades. Även sedan denna massaker inletts fortsatte PKI-ledarna att uppmana folket att 'vänta på Bung Karnos politiska lösning'. Inte förrän senare insåg de ledare som överlevde vilka misstag de gjort.

För att uppnå fullständig seger behöver man sålunda bundsförvanter, m en det måste vara de rätta bundsförvanterna, och då särskilt bönderna. Denna allians måste ledas av arbetarklassen. Slutligen måste det alltid finnas revolutionärer som är beredda att leda massornas kamp mot förtrycket. Revolutionen är en våldsam process!

---

[1] Samma källa s. 67 (min kursiv).
[2] NASAKOM = Nationella Fronten, proklamerad av Sukarno 1960-61.
[3] Sukarno, 'Tahun Vivere Pericoloso', Djakarta 1964, s. 45.
[4] De Fyra Etiska Reglerna: 1. Alla politiska riktningar inom NASA-KOM måste förhålla sig lojala till MANI-POL; 2. Inom NASAKOM och bland alla anhängare till Manipol får inga konfrontationer äga rum utan endast konsultation, överläggningar och tävlan i Manipols anda; 3. Inom NASAKOM skall var och en inte bara kunna ta utan också ge; 4. De politiska riktningarna inom NASAKOM bör inte gå in på varandras ideologiska områden, d.v.s. man får inom en riktning inte göra några tolkningsuttalanden om de andras teoretiska grundvalar ...
[5] D. N. Aidit, 'Revolusi Indonesia, Latarbelakang sedjarah dan haripannja', Djakarta 1964, s. 73.

31. Den aktuella debatten i Väst-europa

A. Gorz: Arbetarklassens strategi och neo-kapitalismen

... Men den franska fackföreningsrörelsen har ännu inte lyckats överföra kampen mot förtrycket och för arbetarmakten till mobiliserande målsättningar. Det är uppenbart att det är svårt. Det är lika uppenbart att striden för arbetarnas frigörelse ännu så länge har stannat på det abstrakta och allmänna idéplanet.

Enligt en gammal jakobinsk ovana har man angripit frågan ur juridisk och institutionell synvinkel. Hos Renault exempelvis krävde fackföreningen 1963 *förutom* en fjärde betald semestervecka ökade befogenheter i företaget. Företaget beviljade den fjärde semesterveckan, för vilken arbetarna var beredda att slåss, men sade nej till ökade fackliga befogenheter. Ingen skulle ha slagits för dem. Och med rätta: man slåss för fackföreningen, när den upplyser vad den konkret tänker göra åt aktuella problem på arbetsplatsen, men man slåss inte när den begär att få större befogenheter för att sedan kunna handla. Man slåss för de medborgerliga fri- och rättigheterna i fabrikerna (och utanför) när man vet varför dessa rättigheter krävs och vilket innehåll de kommer att få, men inte dessförinnan. Ty erfarenheten visar (särskilt i USA) att sådana rättigheter inte *i och för sig* medför några befogenheter för arbetarna och att de, *så länge de är abstrakta och formella,* kan medverka till att integrera fackföreningarna i systemet och främja deras samarbete med arbetsgivarna (som i USA, Sverige och framför allt Västtyskland).

Kravet på medborgerliga fri- och rättigheter i företaget förblir ett *abstrakt* krav, som inte kan mobilisera arbetarna, så länge det inte är organiskt förbundet med kravet på konkreta makt-befogenheter på arbetsplatserna. Dessa rättigheter får ett värde först genom det innehåll man ger dem. Och det innehållet är facklig kontroll över arbetsförhållandenas alla aspekter så att:

1. produktionsprocessen underordnas och anpassas till arbetarnas behov;
2. utrymmet för arbetsgivarnas godtycke minskas;
3. arbetarna till sist etablerar en verklig arbetarmakt att sätta mot den kapitalistiska ledningens beslutcentra i företaget (och i sin förlängning också i samhället).

Dessa tre aspekter av arbetarnas krav på kontroll är mer konkreta, mer mobiliserande än de enkla lönekraven (som de naturligtvis implicerar). Arbetarnas svårighet att överblicka produktionsprocessen och deras okunnighet om de ekonomiska och tekniska beslut, som bestämmer förhållandena på arbetsplatserna, gör att arbetets innehåll i praktiken överlämnas åt arbetsgivarnas godtycke: i de flesta fall förhandlar fackföreningen bara om arbetskraftens minimipris och ger företagarna fria händer att exploatera den som de själva finner för gott och att själva bestämma de premier som faller utanför branschavtalens ram.

En höjning av baslönen kan alltså neutraliseras genom ökad arbetstakt och lägre premier, genom införande av nya maskiner som gör arbetsuppgiften mer komplicerad utan lönekompensation, genom nedklassning av vissa arbeten med eller utan lönesänkning, vilket går ut över arbetarens självkänsla och befordringsmöjligheter.

Den extrema differentieringen av arbetsförhållanden och lönenivåer inom samma bransch och i samma slags arbete gör att arbetarna inte längre kan mobiliseras för generella och odifferentierade löne- och arbetstidskrav. Och faktum är att de stora samlade massaktioner, som ägt rum i Frankrike sedan 1954, antingen gällt *politiska* frågor (försvar av hotade ‘republikanska’ eller fackliga rättigheter), då de nödvändigtvis i brist på positivt och offensivt innehåll blev *defensiva protestaktioner* av kort varaktighet, eller varit begränsade till de offentliga och nationaliserade sektorerna, där det på grund av statens sysselsättningsmonopol inte förekommer några löneskillnader för likartade arbeten.

Vi har visat otillräckligheten i de generella och odifferentierade kraven, deras oförmåga att ena och mobilisera en arbetarklass, som själv är ytterligt differentierad, och även deras oförmåga att utlösa en offensiv kamp mot arbetsgivarnas absoluta handlingsfrihet inom den ekonomiska och tekniska företagsledningen och mot den allt större bristen på överensstämmelse mellan produktivitet och löner.

Arbetarrörelsens viktigaste uppgift blir därför för närvarande att utarbeta en ny strategi och nya målsättningar, *som oupplösligt knyter samman lönekraven med arbetarnas krav på självbestämmanderätt över arbetsförhållandena.* Enda sättet att *ena och mobilisera* en differentierad arbetarklass är att *attackera arbetsgivarnas och statens maktställning som klass* och enda sättet att göra det är att *beröva varje arbetsgivare* (staten inbegripen) en del av hans *beslutanderätt.* Konkret innebär det att målet för denna attack inte är förändringar inom ramen för ett givet företags tekniska utvecklingsnivå, ty sådana förändringar kan snabbt göras om intet av den tekniska utvecklingen. Det gäller istället att kräva *permanenta* maktbefogenheter att i avtalen får bestämma alla aspekter av arbetsförhållanden och rekrytering så att arbetarna kan påverka företagens politik och orientera den i önskad riktning.[1] Till exempel: – Fackföreningen skall kunna kontrollera företagens *lärlingsskolor* och försäkra sig om att de inte utbildar inskränkta robotar utan självständiga yrkesarbetare med mångsidig utbildning som kan följa med den tekniska utvecklingen.

– Fackföreningen skall kunna kontrollera *arbetets organisation* och fördelning så att eventuella förändringar i organisationen ligger i linje med utvecklingen av arbetarnas skicklighet och självständighet. De unga arbetarna får inte stängas in i fördummande och förslöande sysselsättningar.

– Fackföreningen skall alltså påverka *arbetsfördelningen* på basis av den givna produktionstekniken och dess väntade utveckling. Den skall i varje företag kunna genomdriva en sysselsättningsnivå och en arbetsfördelning, som tvingar arbetsgivaren att införa produktionsmetoder som är optimala ur arbetarnas synvinkel och som garanterar att det tekniska framåtskridandet går hand i hand med det mänskliga.

– Fackföreningen skall kunna förhandla om arbetstakt, ackordslöner, kvalifikationer för olika sysslor, arbetstid etc., vilket innebär kunskaper om och oavbrutna förhandlingar om tekniska förändringar och deras återverkningar på arbetarnas förhållanden.

– Slutligen skall fackföreningen kräva en premie för den kollektiva arbetsinsatsen, dvs. en premie som varken betingas av den individuella produktiviteten eller av profiterna utan av produktionen under ett visst antal arbetstimmar. Denna premie, som skall läggas på baslönen, vars generella höjning blir föremål för samtidiga förhandlingar, är ett första steg mot arbetarnas bestämmanderätt över fördelningen av företagets inkomster mellan arbetslöner, investeringar och kapitalkostnader, dvs. ett första steg mot självstyrelse.

Syftet med denna premie är trefaldig:

1. Det gäller att avhända arbetsgivaren rätten att godtyckligt bestämma över de årspremier som för närvarande utdelas som gåvor eller ‘antistrejkersättningar’. Dessa premier skall tas upp i avtalsförhandlingarna och grundas på objektiva kriterier.

2. Det gäller att knyta årspremierna till den faktiska produktionsutvecklingen. Rätten att förhandla om premien innebär att fackföreningen får tillgång till alla informationer om produktivitetsutvecklingen, om den reella eller potentiella vinstutvecklingen och följaktligen om företagsledningens politik.

---

[1] Här följer jag huvudsakligen Bruno Trentin, ‘Les syndicats italiens et le progres technique’ i S*ociologie de Travail*, 1962.

3. På basis av dessa informationer bör fackföreningen effektivt kunna motsätta sig varje skärpning av exploateringsnivån och varje utvidgning av arbetsgivarens handlingsfrihet. Den skall framför allt vaka över att *lönekostnaderna åtminstone representerar en konstant andel av produktionskostnaderna oberoende av produktivitetsutvecklingen och sysselsättningsnivån. Den kan på så sätt hindra att personalinskränkningar blir en lukrativ affär för företaget. Den skall också anpassa sina krav så att ökad produktivitet inte medför ökade profiter.* Och till sist skall den kunna förhandla om fördelningen av företagets alla poster: investeringar, reservfonder, direkta och indirekta löner, semesterersättningar, sociala utgifter, och på så sätt utöva en kontroll- och vetorätt över hela företagspolitiken.

(Ur: A. Gorz, *Stratégie ouvrière et néocapitalisme*, Ed. du Seuil, Paris 1964.)

E. Mandel: För arbetarkontrollen

1. öppna räkenskapsböckerna

En mängd olika källor – varav huvuddelen är av icke-marxistiskt eller klart borgerligt ursprung – vittnar om omöjligheten att lita på arbetsgivarstatistiken för att nå kunskap om det ekonomiska livets verklighet inom landet ifråga (såväl som inom alla kapitalistiska länder). Arbetsgivarnas balansräkningar, skattedeklarationerna och arvsdeklarationerna förfalskar alla den ekonomiska verkligheten.

Dessa förfalskningar har inte tillkommit av en slump. De har klara syften. Det gäller att antingen föra skattemyndigheterna bakom ljuset eller undervärdera profiterna, för att rättfärdiga en vägran att höja lönerna eller också för att lura den allmänna opinionen vad gäller de verkliga följderna av det ena eller andra fackliga kravet.

Varje gång en debatt igångsätts med arbetsgivarna, antingen om lönehöjningar, värderingen av produktiviteten eller de ekonomiska följdverkningarna av ett fackligt krav, måste det ständiga svaret bli: ‘Vi vägrar att diskutera med förbundna ögon. Lägg korten på bordet! Öppna era räkenskapsböcker.’

Värdet av detta krav såsom antikapitalistisk strukturreform, dvs såsom övergångskrav, kommer att bli desto större om vi lägger till villkoren för dess tillämpning.

Först och främst måste öppnandet av räkenskapsböckerna göras offentligt och inte inskränkas till ett slutet sammanträde med några fackliga ledare, vars tendens till foglighet inför arbetsgivaren var välkänd. Dessutom bör analysen av balansräkningarna och bokföringen underlättas av införandet av legala standardiseringsmått. Slutligen och fr.a. bör undersökningen av bokföringen och balansräkningarna inte bara ske på basis av siffror utan bör genomföras på själva arbetsplatserna under medverkan av arbetarmassorna.

Det är lätt att frisera en balansräkning genom att undervärdera ett råvarulager. Men detta försvunna värde kan inte döljas inför arbetarna, som regelbundet mottar, lagrar, underhåller och verifierar just dessa varor.

Man invänder ofta att arbetarna är oförmögna att verifiera balansräkningar. Som tillägg publicerar vi konkreta förslag som framlagts av kamraterna inom ‘Kampanjen för Arbetarkontroll’ för att för arbetarrepresentanterna underlätta studiet av kapitalismens balansräkningar och bokföring. I allmänhet överdrivs dessa invändningar starkt av dem som önskar undvika en granskning av ‘äganderätten’. De är på pricken lika dem som tidigare framfördes av reaktionen för att rättfärdiga dess vägran att godta den allmänna rösträtten, under hänvisning till de ‘okunniga’, ‘obildade’ arbetarna som ‘inte var mogna att påta sig detta betungande ansvar’ osv, osv.

2. Vetorätt mot avskedanden och företagsnedläggelser

Det som framför allt upptagit arbetarnas kamp under de senaste åren är otvivelaktigt fruktan för arbetslöshet, avsked och inskränkningar i anställningsvolymen i Wallonien och flera flamländska regioner.

Omskolnings- och återanpassningspolitiken har misslyckats. Den har inte kunnat förhindra en snabb nedgång i anställningsnivån inom de nämnda regionerna. Vad gäller omläggning av industrier visar erfarenheten, att vi varken kan lita på Storkapitalet, dess enhetsstat eller olika borgerliga, eller med borgerligheten lierade, regeringar, vad gäller dess effektiva genomförande.

Under dessa omständigheter känner arbetarna allt starkare det otillåtliga i att en ekonomisk regim, som de helt och hållet saknar ansvar för, påtvingar dem kostnaderna för den industriella omvandlingen. Vad som här krävs, för att uppnå en effektiv garanti för upprätthållandet av anställningsvolymen, är en reell vetorätt mot avskedanden och företagsnedläggelser.

Denna konkreta tillämpning av arbetarkontrollens princip innebär ett tvång att åter öppna de av kapitalisterna nedlagda företagen, och ett övertagande av driften av arbetarna själva.

Den innebär att fonder på bekostnad av hela kapitalistklassen frisläpps för att möjliggöra driften vid dessa företag under en övergångsperiod, innan moderna statliga företag kan skapas, som styrs under arbetarkontroll, istället för de gamla.

Vår kamrat Pierre Le Grave lade som parlamentsledamot fram ett lagförslag i denna riktning. Det är nu möjligt att komma tillbaka till detta varje gång ett företag nedläggs eller arbetare hotas med avsked. Inte för att framkalla illusioner om att den här typen av arbetarkontroll kan förverkligas på den parlamentariska vägen genom allmänna val, utan för att bidra till ett medvetandegörande av arbetarklassen och tvinga ledarna för de massorganisationer, som gör anspråk på att föra arbetarnas talan, att ta ställning till dessa förslag.

3. Arbetarkontroll över arbetsorganisationen i företagen.

Den hierarkiska strukturen inom företagen framstår som alltmer anakronistisk i takt med att arbetarnas tekniska och kulturella nivå höjs.

Denna anakronism är speciellt slående på företag inom dynamiska industrisektorer, där en stor andel av personalen utgörs av normal- eller högutbildade tekniker. Men den ökande sammansattheten i produktionsprocessen gör, att också i industrin som helhet underhållsarbetare ofta bättre förstår tillverkningens konkreta kuggverk och de periodiskt uppkommande flaskhalsarna, än högt uppsatta ingenjörer, för att inte tala om Förvaltningsrådets ledamöter.

Till de talrika konflikter som uppstår på arbetsplatserna till följd av de hierarkiska förhållandena mellan arbetare och tjänstemän å ena sidan, och ‘chefer’ och förmän å den andra, måste vi lägga de störningar som de allt vanligare förändringarna i arbetsorganisationen orsakar i arbetarnas liv.

Teknikens förändringar gör ofta yrken och kvalifikationer, som uppnåtts med stor möda, överflödiga. Den allt snabbare ökningen av arbetsintensiteten medför en tilltagande nervös spänning och trötthet hos arbetarna och ökar antalet olyckor i arbetet. De som är mest utsatta för dessa förändringar kan inte nöja sig med den blygsamma förslagsrätt till företagsnämnder och skyddskommittéer som den nuvarande lagstiftningen medger. De måste kräva en fullständig arbetarkontroll över arbetsorganisationen, en kontroll som inte bara innebär rätt att informeras i förväg om en föreslagen förändring, utan också möjligheten att med suspensiv verkan kunna opponera sig mot dessa.

När arbetarna vant sig vid att på varje händelse som ställer dem i motsatsställning till arbetsledare eller förmän, svara med krav på arbetarkontroll, då har ett stort steg tagits i riktning mot ett nedrivande av de hierarkiska förhållandena och ett ersättande av 'basarna' med arbetare som är valda av sina kamrater, avsättliga vid varje tidpunkt och endast ansvariga gentemot basen och inte mot arbetsköparen.

4. Arbetarkontroll över konsumtionsprisindex

I Belgien har rörlig löneskala införts ifråga om lönerna, dvs en automatisk anpassning av dessa till varje höjning av det officiella levnadskostnadsindex som överskrider en viss, efter de centrala avtalen varierande, tröskel (i allmänhet 2,5 eller 2 %). Detta skyddar delvis arbetarna mot urholkningen av deras köpkraft. Men denna garanti är endast partiell, vilket vid ett otal tillfällen framhållits i 'la Gauche'. Låt oss här bara ta upp en av anledningarna till detta: konsumtionsprisindex' avsaknad av representativitet och pålitlighet.

Detta fastställs nämligen av regeringen. Och regeringen är alltför ofta frestad att slå ett slag för 'indexpolitiken', (dvs dess manipulationer), inte bara för att tillfredsställa arbetsköparna, utan också och fr.a. för att fördröja den periodiska anpassningen av de offentliga tjänstemännens löner, vilka utgör en tung post i budgeten.

Visserligen behöver Priskommissionen inte erkänna indexets pålitlighet, att motsätta sig det ena eller andra regeringsbeslutet ifråga om priser eller prishöjningar. Men denna rätt är inte suspensiv.

En verklig arbetarkontroll över konsumtionsprisindex – ett oumbärligt verktyg för att på ett mera effektivt sätt skydda arbetarnas köpkraft mot den ständiga höjningen av levnadskostnaderna – skulle innebära, att den fackliga oppositionen mot regeringens index skulle få suspensiv verkan (vetorätt). Den innebär vidare, att denna kontroll utövas av basen, och att arbetslag och hushåll regelbundet genomför stickprov i landets olika regioner.

5. Undertryckande av banksekretessen

Skattefusket har varit en av käpphästarna för alla dem som gjort anspråk på att rationalisera skötseln av den kapitalistiska ekonomin i detta land under de senaste femton åren. Det är ett av regimens största bekymmer och gör att det idag är löntagarna som står för merparten både av de indirekta och direkta skatterna.

Mångfalden av lagstiftningsåtgärder, skattereformer, administrativa kontrollåtgärder visar sig otillräcklig för att undanröja denna uppenbara orättvisa. Undertryckandet av banksekretessen och införandet av arbetarkontroll över alla finansoperationer skulle däremot vara en effektiv åtgärd som snabbt skulle göra slut på skandalen.

Nyligen var vi med om en väldig kapitalflykt till Frankrike. Alla frågade sig vem som låg bakom denna flykt. Den gaullistiska regeringen aktade sig noga för att precisera att det inte är svårt att svara på denna fråga, åtminstone till stor del.

Under en regim av privat ägande råder i själva verket aldrig något förtroende mellan bankirerna och de stora långivarna, och stora finansoperationer är möjliga utan att de avsätter några spår i handlingarna. En arbetarkontroll över dessa bankhandlingar – som särskilt utövas av banktjänstemän på folkets sida – skulle snabbt utpeka de flesta skyldiga.

6. Arbetarkontroll över investeringarna

Ett av de mest slående dragen inom neokapitalismen är att det skett en socialisering av en växande del av kostnaderna och de falska kostnaderna för produktionen, samtidigt som naturligtvis vinsterna och ägandet förblivit privata. I detta land har en stör del av de långsiktiga investeringarna under de senaste tjugo åren finansierats av staten. Studiet av det

Nationella Kreditinstitutet för Industrin (Société Nationale de Crdit å l'Industrie) och dess balansräkningar är särskilt fruktbart i detta hänseende.

Såväl Sidmar som Chertal har till största delen finansierats med hjälp av offentligt kapital. Detsamma kommer att gälla den av fusionen Cockerill-Ougrée-Providence-Espérance föreslagna rationaliseringen.

Men samtidigt som kapitalet i växande omfattning utgår från skattebetalarnas fickor (dvs till största delen från arbetarnas fickor) förblir inte bara vinster och aktier under privat domvärjo; detta gäller också beslutanderätten över investeringarnas lokalisering och destination.

Att kräva arbetarkontroll över investeringarna är alltså inte att kräva de fackliga ledarnas medansvar för den kapitalistiska styrningen av industrin, utan den fackliga vetorätten över dessa investeringar med avseende på deras lokalisering, deras form och deras destination, som handläggs av arbetsköparna.

Det är uppenbart, att denna kontroll mynnar ut i ett utarbetande av en utvecklingsplan för hela ekonomin, grundad på en behovsprioritering som utförs av arbetarmassorna själva. M.P.W. talade mycket om detta tidigare, när det gällde 'Walloniens folkplan'. Men denna 'plan' övergavs tillsammans med mycket annat när AndréRenards efterföljare beskrev sin kurviga bana i riktning mot deras återupptagande i P.S.B.

Som vi sett bildar kampanjen för arbetarkontroll en helhet som, utan att gå vid sidan om arbetarnas dagsfrågor, verkar i en precis riktning: att öka deras misstroende mot den kapitalistiska regimen, att öka tilltron till deras egna krafter och beslutsamheten att avgöra deras ekonomiska framtid genom det egna antikapitalistiska handlandet.

(Ur: *Cahiers de la gauche socialiste et révolutionnaire*, Bryssel 1967.)

Livio Maitan: Arbetarrörelsen i en kritisk fas

Om arbetarkontrollen

Det är inte bara till följd av de dominerande opportunistiska och byråkratiska uppfattningarna utan även på grund av stalinismens speciella inflytande, som vi skall söka orsaken till att temat om arbetarkontroll varit frånvarande så länge.

För den sovjetiska byråkratin, som undanröjt varje form av verklig arbetarmakt i företagen, kunde ett tema, som i sista hand skulle ha stimulerat till en kritik av dess metoder och institutioner, inte undgå att framstå som farligt. Det är förvisso ingen tillfällighet, att temat om råd och arbetarstyre har kommit i förgrunden på nytt just vid det tillfälle då de hårdaste slag riktades mot den stalinistiska monolitismen, och då den mest våldsamma antibyråkratiska våg uppkom (t.ex. Polen och Ungern 1956 och även dessförinnan Jugoslavien 1950 i dess mest progressiva inre utvecklingsstadium); inte heller är det av en slump som arbetarkontrollen togs upp igen i den italienska rörelsen efter 1956 av tendenser och militanter som med den klaraste skärpa påvisade nödvändigheten av en radikal kritik av stalinismen.

Från 1958 framfördes åter temat om arbetarkontroll, särskilt på initiativ av en grupp vänster-socialistiska militanter som samlats kring Reniero Panzieri: en diskussion igångsattes för en tid, inte utan återverkningar inom vissa fackliga kretsar, men trots det italienska kommunist-partiet – den ledande gruppen – och dess sjukliga misstroende (vi har redan sett hur Togliatti tog sig an detta tema och förflackade det i en rad dagskrav).

Sedermera avstannade diskussionerna och ganska negativa men relativt oklara ställnings-taganden framkom i vissa avantgardekretsar. För vissa härrörde misstron – eller den uttalade fientligheten – ur ett mer allmänt tillbakavisande av krav av övergångskaraktär. För andra var det fråga om en panisk skräck att integreras av systemet, att 'sugas upp', vilket ledde dem till

intellektualistiska positioner som var oförmögna att på något sätt ingripa i klassens verkliga rörelse. Andra, åter, hade sedan gammalt haft en något mytisk inställning till kontrollfrågan, och trott på ett möjligt förverkligande på relativt kort tid utan hänsynstagande till den allmänna situationen; och när de efter hand blev medvetna om luckorna i sin uppfattning, kom de att kasta ut barnet med badvattnet. För andra, slutligen, ligger roten till förkastandet i en viss snobb-inställning, såsom den 'nya' entusiasmen, som behagas av ett visst intellektuellt spel och som övergår till andra teman utan att någon kritisk tanke rättfärdigar det och utan att invänta den bittersta praktiska verifiering.

Vi har också hört det argumentet föras fram, att den reformistiska innebörden av parollen arbetarkontroll bevisats genom att även de fackliga ledningarna antagit den. Det rör sig här om olika försök att dölja en okritisk extremism (som också kan vara en vilja att förflacka konkreta teman) med en rad förevändningar utan förankring i verkligheten (om vi nu inte skall identifiera en linje som centreras kring arbetarkontrollen med de vaga krav på kontroll från arbetarnas sida, som förs in bland tusen andra saker i några dokument från C.G.I.L. eller olika förbund.) [1]

För ett organisatoriskt utnyttjande av arbetarkontrollen i dess tillämpningsfas, kan det vara önskvärt att återge ett stycke ur *Övergångsprogram och Socialistisk Revolution* (1962):

> 'Ett första påpekande är att arbetarkontrollen måste födas i verkstaden och inbegripa hela fabriken. Ett första problem är alltså organiseringen av kontrollen i verkstaden, som naturligtvis är svår med tanke på frånvaron av traditionella organisatoriska former på denna nivå. Vi måste alltså försöka få till stånd, eller till fullo återupprätta, en funktion och praktik av församlingar av verkstadsdelegater som är avsättliga vid varje tidpunkt, och som måste ha en strikt enhetskaraktär.

Anslutningen till kontrollen bör till en början sökas på de speciella frågorna om arbetsförhållandena såsom de upplevs av breda arbetarlager. Det enda utslagsgivande elementet härvidlag är i den mån som kravet att kämpa för en arbetarkontroll med syfte att tillförsäkra en effektiv lösning på dessa problem, verkligen kommer att upplevas. Det första väsentliga målet är att genomsyra breda lagers medvetande med nödvändigheten av kontroll, på samma sätt som sker med vissa lönekrav.

Det andra problemet är frågan om den vertikala förbindelsen mellan kontrollorganismerna på fabriksnivån (och därefter på sektors- och kategorinivån). I en första fas kan vi inte utesluta en omvärdering och ett utnyttjande av de Interna Kommissionerna, som bör göras till ett starkare enhetsinstrument och bli mer representativa och effektiva än de i de flesta fall är idag; de bör vidare garanteras en utövning av kontrollfunktioner som de hittills inte haft. Den mer direkta förbindelsen med arbetarna genom verkstadsdelegaterna kan bidra till detta.

Denna typ av förbindelse kan vara giltig ända tills man lyckats driva igenom fabriksdelegaternas enhetliga församling som ett brett representativt beslutande organ. En sådan församling kan bilda en ständigt avsättlig kommitté eller kommission med funktionen att vara ett permanent organ för arbetarkontroll. Här är det naturligtvis enbart fråga om allmänna synpunkter som måste ges en rad olika tillämpningar i praktiken.

---

[1] Denna studie hade redan avslutats då tre P.S.I.U.P.-kongresser ägde rum om den statliga industrin (i Ravenna, Milano och Genua) under vilka vissa rapporter och inlägg återupptog temat om arbetarkontrollen.

Att döma av de summariska protokollen – på grund av tidsbrist har det inte varit möjligt att gå igenom alla texter – tycks Milanokongressen varit särskilt intressant på grund av fackföreningsmannen Sclavis rapport och vissa synpunkter på former för tillämpning av kontrollen (Ravennamotionen talade t.ex. om 'produktionsförsamlingar och obligatoriska konsultationer i de avgörande frågorna'). Men i alla händelser måste vi notera att den framställning som publicerades av partiorganet gav ett minimalt utrymme åt kontroll-temat i förhållande till andra frågor på kongressen. Dessutom upphör man inte, t.ex. i den citerade Ravennamotionen, att para ihop arbetarkontroll och kontroll 'från de lokala förvaltningarna och parlamentet'.

Allteftersom kontroll-linjen utvecklas genom de planer vi preciserat, så kommer det alltmer direkta och konkreta – och följaktligen för breda sektorer alltmer förståeliga – kravet att utarbeta mer organiska och fullständiga organisatoriska former för att säkerställa en samordning på helhets-, sektors- och branschnivån inom produktionen, att preciseras. Sålunda kan vi se fram emot konferenser med verkstadsdelegater, centrala konferenser med de permanenta kontrollorganen osv.'

(Rom, Ed. Samoná é Savelli, 1966.)

32. Maj 1968 i Frankrike

Den centrala strejkkommittén i Nantes

Liksom Pariskommunen organiserade sig staden Nantes själv utan att gå omvägen över staten.

Redan från första början av strejken förverkligades statens bortdöende i den faktiska utvecklingen. För att klara situationen tog bonde- och arbetarfackföreningarna hand om stadens öden.

Detta föredömliga handlande visade något av det viktigaste man kan visa för folkmassorna, nämligen att de har förmågan till självorganisering. Ett element av socialism förverkligades konkret i Nantes och överskred med bred marginal de demokratiska reformer som krävdes av de politiska vänsterpartierna. Söndagen den 27 maj flyttade den centrala strejkkommitté, som förenar bonde- och arbetarfackföreningarna, in i stadshuset. Prefekten hade inte mer än en vaktmästare till sitt förfogande.

I. Den nya maktens födelse: från kvarterskommittéer till den centrala strejkkommittén

Allt började mot slutet av den andra strejkveckan i ett Nanteskvarter som till 95 % dominerades av arbetare, nämligen Batignolles, där de strejkandes hustrur inom olika familjeföreningar (A.S.P. och A.P.F.) beslöt att själva organisera försörjningen. Genom att gå runt i kvarteret med högtalare, kallade de strejkandes hustrur befolkningen till ett informationsmöte.

Detta första möte blev mycket hett och militant, alla var medvetna om den föreslagna aktionens politiska karaktär. Efter mötet tog sig en delegation på ett hundratal fruar till närmaste fabrik för att kontakta strejkkommittéerna.

Sedan bildades en försörjningskommitt, som innefattade de tre arbetarfamiljeföreningarna (A.S.F., A.P.F., U.F.F.). Denna kommittétog direkt kontakt med bondeföreningarna i den närmsta byn: La Chapelle-sur-Erdre. Ett möte bestående av 15 medlemmar från bondeföreningarna och en arbetar- och studentdelegation beslöt att upprätta en permanent förbindelse för att organisera ett distributionsnät utan mellanhänder.

Samtidigt, den 26 maj, föreslogs på facklig nivå upprättandet av en central strejkkommitté, något som krävts i en vecka av U.D.-F.O. i Loiro-Atlantique, vilken tagit en revolutionär ställning och brutit med det nationella förbundet F.O.

För fackföreningarna stod valet mellan den totala blockeringen av produktionen och producenternas utnyttjande av dessa produktionsmedel för att påbörja skapandet av en självständig folkmakt. Denna centrala strejkkommitté innefattade 7 fackföreningar: de tre arbetarfackföreningarna, de två bondeföreningarna (F.N.S.E.A., C.N.J.A.) och de två universitetsföreningarna (F.E.N., U.N.E.F.). Dessa fackföreningar representerades var och en av två delegater.

Det tog lång tid för de fackliga distriktsorganen att acceptera denna idé om den organiska enheten, men den är början till en självständig arbetarmakt. Den centrala strejkkommittén

hade samma idé som kvarterskommittéerna ifråga om organiseringen av försörjningen, men i praktiken överlappade dessa organisationer varandra en del.

Den centrala strejkkommittén misstrodde kvarterskommittéerna och förebrådde dem för att inte från början ha gått via den.

Men i själva verket kom kvarterskommittéerna att visa sig betydligt effektivare i organiseringen av försörjningen, och deras handlande betydligt djupare än fackföreningarnas. Med utgångspunkt i skapandet av en direkt marknad för produktionen, kom de att bli politiserande celler i arbetarkvarteren.

Batignolles-kommittén gav ut fyra informationsaffischer i kvarteren. En av dessa affischer vittnar om dessa kvarterskommittéers politiseringsgrad; den lanserar följande paroll:

> ‘Massiva löneökningar utan förändringar av de ekonomiska och politiska strukturerna = Ökningar av levnadskostnaderna och en återgång till eländet inom några månader.’

2. De strejkandes organisering av försörjningen.

Under denna tid samordnade den centrala strejkkommittén organiseringen av olika typer av försörjning. Den ockuperade Jordbrukskammaren skötte förbindelserna mellan kvarterskommittéerna och den centrala strejkkommittén. Kvarterskommittéerna spred sig som oljefläckar i alla arbetarkvarteren. Onsdagen den 29 maj öppnade den centrala strejkkommittén sex försäljningsställen på skolorna. Lantbruksföreningarna lanserade en appell om arbetar- och bondesolidaritet den 23 maj för att konkret organisera försörjningen. Lag av studenter och arbetare bildades för att hjälpa bönderna med sättning av potatis och plockning av nypotatis.

Transporterna kunde i början hållas permanenta med hjälp av smålastbilar och sedan med kommunala bussar.

Priserna är lika med inköpspriset, en liter mjölk går ned från 80 till 50 centimes, ett kilo potatis från 70 till 12, morötter från 80 till 50. Storhandlarna måste slå igen. Varje morgon kontrolleras marknadspriserna av fackföreningsfolket. Med mikrofoner riktar de appeller till de berörda: ‘Ärlighet varar längst’. Försedda med prislistor, som anger riktpriser, sprider sig rörliga lag över marknaderna. Förklaringar avkrävs dem som överskrider riktpriset. Affischer sätts upp i de auktoriserade livsmedelsbutikerna med följande text:

> ‘Av omsorg om befolkningens försörjning auktoriserar fackföreningarna härmed öppnandet av denna lilla butik på villkor att den respekterar normalpriserna.’

Två och en halv miljon i fonderade medel har bönderna givit; dessa utgör en reserv för kommande behov. Till detta kan läggas en rad gåvor in natura.

Arbetarna släpper elströmmen fri särskilt för att få igång mejerierna. Nödvändigt bränsle för bönderna levereras normalt, såväl som passersedlar för böndernas lastbilar, vilka måste häm- - ta bränsle. De nödvändiga industriella fodervarorna levereras till bönderna av arbetarna.

Den ömsesidiga hjälpen mellan arbetarna och bönderna sker i varje handling med en klar medvetenhet om dess politiska karaktär. Omvandlingen av den agrara produktionstekniken och proletariseringen av bönderna håller på att skapa en ny bondeklass inom den unga lantbrukargenerationen, som direkt lierar sig med arbetarklassen. Bondeledaren Bernard Lambert är den bästa representanten för denna nya revolutionära medvetenhet bland bönderna.

3. Generaliseringen av det direkta styret

Å andra sidan har också den centrala strejkkommittén, med godkännande från oljearbetarnas strejkkommitté, omhändertagit distributionen av bränsle, mot leveranskvitton från fack-

föreningarna, till vårdsektorn och för att garantera försörjningen. Detta beslut innebär på intet sätt ett ifrågasättande av strejken inom de berörda sektorerna. Dessa åtgärder inskränks till organiseringen av vissa prioriterade tjänster under fackföreningarnas kontroll och har till funktion att stärka den fackliga makten i staden.

Vårdnaden av de strejkandes barn tas också om hand av de fackanslutne lärarna och semesterkoloniernas vårdare. Det är dessa institutioners strejkkommittéer som svarar för mottagandet av barnen för att undvika att lärarstrejken bryts.

Samtidigt organiseras barnpassning på universitetet.

Slutligen delar de fackliga organisationerna ut rekvisitioner på livsmedel till de ekonomiskt sämst ställda av de strejkande familjerna. Dessa rekvisitioner gäller för en viss mängd livsmedel. För varje barn under tre år: en rekvisition på 1 franc mjölk, och för varje person över 3 år en rekvisition på 500 gr bröd och en på 1 franc dagliga livsmedel.

Detaljhandlarnas och apotekarnas fackföreningar tar hand om rekvisitionerna som är betalbara i socialvårdskassorna. En appell går ut till handlarna för att de skall inlösa de rekvisitioner som utgivits av solidaritet med de strejkandes familjer.

Denna direkta organisering av den nya makten hade som förutsättning en politisk enhetsfront mellan bönderna, arbetarklassen, studenterna och mellanklasserna. Denna enhetsfront realiserades i Nantes och möjliggjorde en övergång till ett andra kampstadium: skapandet av en självständig arbetarmakt inför upplösningen av den härskande klassens makt.

Nantes är det enda konkreta exemplet på möjligheten av en arbetarregering som grundas på producenternas direkta styrning av ekonomin.

Detta vittnesmål drar den direkta lärdomen av majhändelserna: och fackföreningarna och de politiska arbetarpartierna hade utnyttjat den sociala rörelsens möjligheter, hade detta andra stadium kunnat uppnås, inte bara i Nantes som bara är ett exempel, utan också i Frankrikes samtliga industristäder.

(Ur: *Les cahiers de Mai*, nr 1, 15 juni 1968.)

Sovjeter i Saclay?

Kampens ledning

I väntan på att beslut skall fattas tillsätts en provisorisk central Aktionskommitté. Frivilliga anmäler sig, bland dem åtskilliga fackföreningsmedlemmar.

Centrala Aktionskommittén vidtar sina första åtgärder. Den sätter upp ett omfattande system av arbetskommissioner. Ingen arbetare åsidosätts, ingen arbetare blir utan arbete. Alla diskuterar, söker lösningar, utarbetar förslag. Man måste äta också: det tar den provisoriska Centralkommittén hand om. Man måste ha en möteslokal: Centralkommittén skaffar det. Presskommunikéer, som sällan ens publiceras av vänstertidningarna; information från arbetarna om strejkerna i Frankrike; organisering av transporter; uppsättning av högtalar-system i lokalerna; möten, användande av intern telekommunikation; förbindelser med ledningen; inom tre dagar kommer centralkommitténs medlemmar att vara fullständigt utarbetade.

Men denna kommitté är bara provisorisk. Val äger rum. Den nya centrala aktionskommittén består av fem icke valda fackföreningsrepresentanter, femton valda arbetarrepresentanter och åtta representanter för andra utanför liggande företag. Trots en stark antifacklig strömning kommer fackföreningsmedlemmarna denna gång naturligtvis i majoriteten. Valen blir föremål för detaljerade diskussioner: man är noga med formerna, demokratins regler måste

fullständigt respekteras. Man är mycket rädd för att ‘passeras’ av fackföreningarna, att få med oansvariga, folk man inte känner till. Samma personer som så lägger sig vinn om demokratins lagar kommer inte desto mindre att gå och rösta i parlamentsvalen.

Den nya Centralkommittén återspeglar först ett styrkeförhållande. Man tar de beslut som arbetarna vill. Vad de beslutar, verkställer man. Det är aldrig fråga om att följa en auktoritet. Vi är myndiga, vuxna, *ansvariga*. När den interna telekommunikationen klipps av – det gäller här ett informationsmedel som snabbt kan nå hela CENS – förflyttar sig 500, kanske 1 000 personer med Centralkommittén i spetsen för att samlas till möte, där man kan erhålla informationen. Det är ett krigets nervspel.

Namnuppropet vid portarna skulle kunna medföra en namnregistrering av de som stannar kvar på kvällen. Man avskaffar uppropet till allas belåtenhet och dessutom vaktposterna, som på så sätt blir befriade från sin polisiära uppgift.

Framgångarna hopar sig, alla känner tillförsikt. De 10 milj. strejkande utanför CENS betyder nu lika mycket som de tusentals arbetarna där innanför. Centralkommittén återspeglar hela rörelsens förmåga till initiativ. Allt är möjligt. Alltså kan vad som helst hända. Visserligen finns fortfarande fackföreningsfolkets välgörande lugn och eftertänksamhet. Men affischerna förökar sig, texterna likaså. Centralkommittén är en myndighet som fungerar parallellt med den officiella ledningen: Vill en student komma in? Centralkommittén tar honom under sitt ansvar. Måste säkerheten garanteras till ett centrum? Centralkommittén har sin ansvarighet.

Slutligen kommer Centralkommittén att betyda Enhet i aktion med stort E. Man är inte förgrymmad på militanterna i CGT för Seguys ställningstaganden; de betyder ingenting! Man glömmer den tvetydiga politiken och faktiskt också CFDT-ledarnas klassamarbetspolitik: de i Centralkommittén är kampvilliga och ärliga. Bergeron spelar rollen av trist reaktionär jämförd med de militanta F.O.-medlemmarna i Centralkommittén. Fackföreningsanslutna eller inte, alla spelar ett ärligt spel. I arbetarnas ögon existerar det på grund av detta faktum en enhetlig ledning, så som de alltid önskat sig.

Kampens program

Ett jättearbete är på gång i CENS. Kommissioner organiseras med utgångspunkt från programutkastet den 20 maj. I alla arbetande enheter diskuterar man. På Kristi Himmelsfärdsdag, som vanligen är en arbetsfri helgdag, finns det närmare 2 000 personer på området. Inte en enda samlingssal är ledig. Allt är upptaget ända fram till långt in på natten. CENS har blivit en enorm myrstack där det sociala och politiska arbetet ersatt den professionella tekniska verksamheten.

Men vi har också den revolutionära aspekten på programmet. Man vill sätta igång rådsenheter.

Enheten kan vara ett tjänsteorgan, ett förvaltningsorgan eller en mindre klart definierad struktur, i vars kärna en grupp eller en avdelning arbetar ... Den anda i vilken man arbetar för att sätta råden i funktion är uttalat politisk: man erövrar makten på basnivå, i arbetsenheterna. Det är små ‘sovjeter’, om man så vill. Det bestäms att denna struktur är helt oberoende av den majoritetstyp som skall väljas till Nationalförsamlingen. Den kommande regeringen kan inte, varken från höger eller vänster, från fascistiskt eller progressivt håll, hindra oss från att upprätta en makt på vår arbetsplats; den bör istället räkna med vår organiserade styrka. På så sätt presenterar den text som härrör från arbetarna Rådet som ett maktorgan omgivet av ett flertal skyddsmekanismer mot auktoriteterna.

> ‘Utan att på förhand bedöma de förändringar som vi vill tillföra den nu gällande definitionen av arbetsenheterna (avdelning, serviceverksamhet, förvaltning, ledning) föreslår vi här organ, som skulle kunna bidra till demokratisering av beslutsprocesserna. Vi tror att man genom bättre

fördelning av ansvarigheterna och genom en vidare spridning av information kommer att uppnå ett mera effektivt och harmoniskt funktionssätt och också mänskligare arbetsförhållanden.

I varje arbetsenhet och på varje nivå skall ett råd skapas. Särskilt på den högsta nivån kommer det att finnas ett organ som representerar personalen (exempelvis företagets centralråd). Dessa råd konsulteras, de kan ställa förslag i alla frågor som rör avdelningschefens kompetens och har tillgång till alla informationer som han mottar.

Chefen för varje enhet kan avskedas på begäran av 2/3 av de anställda i enheten eller av de högre myndigheterna med råds-majoritetens samtycke. Chefens maktbefogenheter fastställs med hänsyn till de befogenheter råden har.

Under ett första skede kommer rådets mandat att löpa på ett år. Det kan återkallas helt eller delvis på begäran av majoriteten av personalen, församlad till allmänt möte, eller på beslut av centralrådet. Centralrådet kan tillfälligt suspendera de demokratiska organens funktioner.

b) Rådet har beslutanderätt i alla frågor som rör personalförvaltningen: begäran om förflyttning, permittering, yrkesutbildning. Det har vetorätt i tekniska frågor, som får konsekvenser för de anställdas liv utanför yrkesverksamheten (ex. kollektiv förflyttning). Vetot, som förvärvats av en absolut majoritet av rådet, upphäver chefens beslut och för med sig skiljedomsrätt för rådet i den högre enheten.’

Denna dubbla aspekt på de demokratiska kraven kommer att återges senare, efter förhandlingarna vid en latent konflikt mellan revolutionärer (i ordets vida bemärkelse) och teknokrater. Vi kommer tillbaka till detta. Men under perioden för rörelsens uppsving undgår programmets negativa aspekter även de mest klarsynta; entusiasmen är stor och det enorma uppbådet av uppgifter tillåter inte att man tar en paus för att tänka efter. Programmet utarbetas bara i själva rörelsen och här fungerar det utarbetande arbete, som de politiska avantgarde-organisationerna, t.o.m. de mest allvarligt syftande, gjort bara som vägvisare. Man måste göra nya erfarenheter tillsammans med tusentals människor, som aldrig fått veta vad arbetarrörelsens ‘integration’ betyder, som inte tagit del av några erfarenheter om de jugoslaviska arbetarråden eller sovjeterna i Ryssland. Tillrättalägganden kommer senare, i tillämpningen, när stridens stormvirvlar lagt sig.

(Ur: *Des soviets à Saylay?* Cahiers libres, nr 127 Paris, Maspero, 1968.)

33. Arbetarråden i den socialistiska republiken Tjeckoslovakien (1968)

De första arbetarråd som var representativa för ett demokratiskt system för företagsledning bildades i Tjeckoslovakien i juli 1968. Detta skedde efter långa diskussioner inom olika fackliga branscher och centraler, och efter den nationella junikonferensen med delegater från olika fackliga branschorganisationer, vilka med våldsam kraft förkastade arbetarnas tidigare medinflytande på ledningen, som ansågs helt otillfredsställande (t.ex. produktionskommittéerna). Konferensen gav likaledes sitt fulla stöd åt införandet av en absolut ekonomisk demokrati; den krävde att arbetarna skulle få en direkt och effektiv kontroll över produktionsmedlen – till vilka de är medägare enligt den tjeckiska författningen – och över sitt arbetsprogram och sina arbetsresultat. Arbetarråden skulle bli verktygen för dessa beslut. Deras förekomst, uppgift, kompetens, deras förhållande till företagsledningen, fackföreningarna osv fanns tidigare förkroppsligade i regeringsdekretet nr 23 av juli 1968. En grundläggande och permanent lösning skulle inte kunna åstadkommas annat än genom ett antagande av en motsvarande lag.

Så vitt vi vet finns det i Tjeckoslovakien 114 arbetarråd. Anledningen till det till synes låga antalet är inte bara de välkända politiska förhållandena (fördröjningen som följt på augustihändelserna i Tjeckoslovakien). De fackliga organisationerna på företag som redan har

sina arbetarråd ville inte fatta några snabba beslut, och de klargjorde under fullt ansvar de problem som hängde samman med arbetarråden, de tillsatte förberedande kommittéer som samlade in förslagen på de bästa kandidaterna (i de flesta fall tre eller fyra gånger fler kandidater än det totala antalet medlemmar i själva rådet), de tog upp stadgarna och procedurordningen. Idag finns det fortfarande hundratals förberedande kommittéer, som verkar på olika företag.

Beträffande de redan valda råden, visade sociologiska undersökningar, att de bestod av tekniker (71,5 %), arbetare (22,6 %) och tjänstemän (5,9 %). Inom dessa individuella kategorier innehar de högt specialiserade grupperna – de högt specialiserade arbetarna osv. – en klar dominans. Själva dessa fakta visar att stor uppmärksamhet gavs åt rådets sammansättning (det är sammansatt av folk som är förmögna att fatta beslut).

En mycket kort tid har gått sedan de första råden valdes, så det är mycket svårt att värdera deras arbete nu. Men vi kan ta upp en diskussion kring deras första steg, när 'fair-play-reglerna' och arbetsplanerna diskuterades. De första stegen innebar exempelvis en djupgående analys av företagets ekonomiska politik, val av direktör på basis av en öppen konkurrens (som i Skodafabriken i Plzen).

Den allvarligaste orsaken till den långsamma utvecklingen under den andra hälften av det gångna året, var avsaknaden av en lagstiftning som bestämde och legaliserade arbetarråden – särskilt lagen om de socialistiska företagen. Det är på grund härav som många fabriker väntade trots att de var mogna att välja sitt arbetarråd.

Lagen om de socialistiska företagen skulle ha röstats igenom i slutet av mars 1969. Den hade utarbetats av den federala tjeckoslovakiska regeringens presidieledning-departement och skickats på remiss till de statliga och offentliga organisationerna, inklusive fackföreningarna, i början av februari.

Denna lag bestämde förekomsten av tre typer av företag: samhällsföretag, offentliga och associerade företag.

1. Samhällsföretaget skall bli det vanligaste, och de flesta existerande företag skall bli samhällsföretag. Denna typ utmärks av sin mycket självständiga ställning. Samhällsföretaget kan startas av staten eller varje annat legalt socialistiskt organ.

2. Det offentliga företaget skall främst tjäna de offentliga intressena, framför allt inom järnvägarna, posten, telekommunikationerna, vatten och skog, vägarna, de allmänna transporterna, den kommunala renhållningen osv. De offentliga företagen upprättas av staten, dels genom de statliga förvaltningsorganen, dels genom nationella kommittéer (lokala råd).

3. Det associerade företaget är i grunden en ny socialistisk företagsform. I de flesta fall etableras det av flera legala socialistiska organ – kooperativer exempelvis, offentliga organisationer osv. Staten kan också delta i det associerade företaget som (...)

(...) samtidigt som den iakttar de av arbetarrådet fastställda utvecklingsprogrammet och principerna för den ekonomiska politiken. Direktören är ansvarig inför rådet för sitt arbete. Han arbetar för företagets räkning och fattar självständiga beslut i alla frågor som inte lyder under rådet. Direktörens kontrakt undertecknas av arbetarrådet och gäller för en period av fem år. Direktören tillsätts bland flera kandidater under öppen konkurrens. Uppsägningstiden är på ett år.

Den särskilda företagstypen blir avgörande för etablerings-och arbetsmetoder samt för arbetarrådets rättigheter. Under alla förhållanden gäller vissa grundprinciper för arbetet i alla råd, och dessa är:

1. Arbetarrådet är ett kollektivt företagsorgan inom fabriken, det bör inte ha mindre än 13 och mer än 30 ledamöter, beroende på företagets storlek. Företagsdirektören och underdirektörerna kan inte vara ledamöter av arbetarrådet.

2. Rådet samlas minst fyra gånger om året – ordföranden måste sammankalla ett möte om minst 1/3 av rådsledamöterna eller direktören (som tar del i mötena och har konsultativ rösträtt) kräver ett möte.

3. Rådsledamöterna har rätt till lön för sin verksamhet; 50 % av lönen utbetalas till ledamöterna efter godkännandet av företagets årsredovisning, 50 % sätts in på en bank och utbetalas efter den ifrågavarande rådsperiodens utgång, på villkor att hans arbete godkänts av arbetarna.

Rådet har rätt att:

a) speciellt på grundval av direktörens förslag, bestämma företagets utvecklingsplan och principerna för dess ekonomiska politik, och att övervaka dess förverkligande.

b) i enlighet med beslut av det mot företaget svarande fackliga organet, bestämma tillsättande och avsättande av direktören, fastställa hans lön, hans del av företagets vinst, alla andra premier osv, såväl som alla andra anställningsfrågor.

c) godkänna företagets årsredovisning och besluta om vinstfördelningen.

d) besluta om etablering eller deltagande i etablering av ett nytt företag såvida det nya företaget uppförs av företaget eller en del av detta (en av dess fabriker t.ex.). I detta fall kan det nya företaget grundas endast med godkännande av branschfackföreningens plenarmöte;

e) beslut om ändringar i företagsstadgan;

f) godkänna avtal om deltagande i ett associerat företag;

g) avge hedersomnämnande och belöningar för arbetet i företaget.

Arbetarrådet tillställer företagets tjänstemän och grundare en årlig rapport om dess verksamhet och en rapport om arbetet och det ekonomiska resultatet inom företaget.

Samhällsföretag:

Arbetarrådet väljs i sluten, direkt omröstning. Det består av anställda i företaget eller experter som föreslås på ett möte med de anställda i företaget. Dessa möten sammankallas och valen organiseras av den mot företaget svarande fackliga organismen. Valet är endast giltigt om minst 2/3 av fackföreningens medlemmar röstar. Endast 1/5 av rådsledamöterna kan vara experter som inte är anställda inom företaget. Rådsperioden löper vanligen på 4 år; varje ledamot som inte uppfyller, eller inte kan uppfylla, sina funktioner, kan avsättas. Detta görs på samma sätt som vid val av rådsledamot. Grundaren kan utse sin representant vid rådet, vilken tar del i mötena och har samma rättigheter (inklusive rösträtt) som de vanliga ledamöterna. Staten kan också utse sin representant vid rådet trots att den inte är grundare av företaget. Statens representant har vetorätt mot beslut som berör den produktion som är nödvändig för statens försvar. Rådet fattar sina beslut med 2/3 majoritet och är ansvarigt för sin verksamhet inför företagets arbetare och tjänstemän. På möten som sammankallas av korporationens fackliga råd, beslutar medlemmarna huruvida de skall ge sitt godkännande åt de avgående rådsledamöternas arbete. Om de beslutar att inte godkänna det, utbetalas inte den deponerade penningsumman (50 %) till den avgående ledamoten, utan går istället till företaget.

Offentliga företag:

Arbetarrådet består av ledamöter som tillsätts av grundaren och av arbetarna valda anställda i företaget, – de senare skall utgöra minst 1/3 av rådet. Valet, tidsperioden och de anställdas rätt att avsätta en rådsledamot är detsamma som i samhällsföretaget. Arbetarrådet är ansvarigt inför de anställda såväl som inför grundaren.

Grundaren kan avvisa rådsbeslutet när detta går emot det offentliga intresse som företaget skall tjäna. I ett liknande fall återförs beslutet till rådet för ytterligare diskussion.

Associerade företag:

I dessa företag utgörs rådet av ledamöter som utses av grundarna och företagets arbetare. De valda rådsledamöterna upptar minst 1/3 av alla poster i rådet, antalet ledamöter som utses av de grundande företagen är direkt proportionellt mot detta företags andel. Sålunda har de individuella deltagarna ett proportionerat inflytande på de beslut som tas av rådet. Val, tidsperiod och avsättlighet av rådsledamöter går till på samma sätt som i de andra företagstyperna .. .

(...) När lagen publicerade, identifierade sig i allmänhet fackföreningarna med den och det är därför de lade fram vissa reservationer mot vissa klausuler – de var t.ex. inte överens om det ringa antalet valda rådsledamöter i de offentliga och associerade företagen.

De ville ha lagen igenom så fort som möjligt, och de trodde att vissa kontroversiella frågor kunde avgöras under den parlamentariska debatten.

Å andra sidan lade den nationella tjeckiska regeringen plötsligt fram tilläggsförslag som på ett grundläggande sätt ändrade hela innebörden av lagen. Tilläggen inskränkte avsevärt rådets företagsfunktioner (exempelvis vid beslut om företagets program och ekonomiska politik osv) och tryckte på rådets uppgifter vad gäller den sociala kontrollen. Elementen av självständighet inskränktes också.

Den nationella tjeckiska regeringens ställningstagande, och senare den slovakiskas, gav upphov till stor indignation bland befolkningen, den utlöste stormiga debatter i pressen och på möten. Under dessa debatter gav fackföreningarna sitt fulla stöd åt den federala regeringens ursprungliga förslag. Denna diskussion nådde sin höjdpunkt under fackföreningarnas VII:e kongress. I sin slutresolution insisterade kongressen på avsnittet:

> ‘Vi insisterar på inrättandet av arbetarråd som demokratiska organ för företagets högsta ledning. Råden beslutar om företagens ekonomiska utvecklingsprogram. Den avgörande delen av rådet skall väljas bland arbetarna och tjänstemännen inom samhällsföretagen såsom stadgas i lagen. I alla andra företag skall de valda ledamöterna utgöra mer än 50 % av rådsledamöterna.’

(Föredrag av *Praces* chefredaktör.)

34. Kan arbetarna sköta industrin?

Hamnarbetarnas nästa steg

Ytterligare två viktiga reaktioner följde på Devlin-planen förutom de tidigare nämnda från kommittéerna och de fackliga organisationerna. Den ena kom från rörelsen för arbetarkontroll i form av en pamflett med titeln: *Hamnarbetarnas nästa steg: en anti-Devlinplan,* utgiven av Humberside Voice i juni 1966. Denna skrift hävdade att Devlin-planen var *i grunden* reaktionär, att dess förslag skulle stärka arbetsgivarnas makt och försvaga den form av arbetarkontroll som redan existerade i hamnarna och att Devlins vision av en lydig arbetarkår kontrollerad av ‘upplysta’ storarbetsgivare stod i motsättning till arbetarnas och särskilt hamnarbetarnas strävanden. Den påvisade att hamnarbetarna själva var mycket väl medvetna om dessa faror, och att om man framgångsrikt skulle kunna bekämpa dem fordrades inte endast ett *avvisande* av Devlin-planen utan också utarbetandet av ett *alternativ* till den.

Det alternativ som fördes fram i *Hamnarbetarnas nästa steg* var en total nationalisering av hamnrörelsen, vilken skulle ställas under en formellt byråkratisk ledning med statligt förordnade funktionärer både på riks- och regionalplanet, men med valda arbetarråd som skulle få oinskränkt makt att övervaka och kontrollera dessa funktionärer. Denna kontrollmakt skulle också innefatta rätt till insyn i bokföring och bankaffärer o.dyl. Nere på hamnnivå skulle förvaltningen av verksamheten läggas i händerna på lokala arbetarråd vilka skulle tillgodose hamnens stuveribehov enligt ett avtal som skulle slutas mellan hamndirektören och fackföreningarna. Detta innebär att den lokala stuveriverksamheten skulle ligga under självständig *arbetarförvaltning*, medan styrelser och organ för planering och investeringsverksamhet på högre nivåer skulle underkastas arbetarnas *kontroll* och *överinseende.*

Angående förslaget om kontrollerande makt på de högre nivåerna uttalade sig pamfletten sålunda:

> ‘När brittiska fackföreningar tidigare har begärt någon form av arbetarkontroll har de brukat fordra att få direktvalda representanter i de nationaliserade industriernas administrativa organ. Vi har förkastat detta alternativ och i stället förordat kontrollmakt och överinseende av den anledningen att all erfarenhet från nationaliseringar inom ramen för en kapitalistisk ekonomi visar att dess övergripande målsättningar alltjämt får sin inriktning av de dominerande kontrollerande intressena inom denna ekonomi och stat. Behovet av rationalisering av en svag och underutvecklad industrigren är i vårt nuvarande samhälle ett tillräckligt skäl för nationalisering. Målen för rationaliseringarna dikteras av de välutvecklade och dominerande delarna av den kapitalistiska industri- och finansvärlden – även om vi ser fram emot en förändring och nyinriktning av dem i den mån förslag liknande vårt kan genomföras även inom andra delar av industrin och bindas samman till verkligt anti-kapitalistiska planeringsåtgärder. För närvarande anser vi emellertid att man mycket starkt bör värna om arbetarrepresentanternas självständighet visavi de motiv och målsättningar som styr dagens samhälle. Statsmakten måste med nödvändighet spegla och låta den offentliga sektorn präglas av dagens intressen. Vi måste motverka detta inflytande genom självständigt överinseende från arbetarnas sida, en kontrollfunktion som parlamentet bara kan utöva delvis och i otillräcklig utsträckning, eftersom det inte är lika självständigt. Vi tror till och med att parlamentsledamöternas vilja och förmåga att utöva sin kontroll kommer att stärkas genom våra förslag.’

Beträffande förslaget om arbetarförvaltning på lokal nivå hävdade pamfletten att efter

> ‘... nationaliseringen av alla anläggningar och avskaffandet av den privata arbetsgivaren i hamnen uppstår frågan om hur National Dock Labour Board (NDLB) i framtiden skall fungera och vara sammansatt. Det kan förefalla enklast att helt avvisa idén att upprätta ett slags ‘arbetgivarsurrogat’ med disciplinära och sociala funktioner. (Devlinrapporten ansåg att detta skulle bli en logisk följd av nationalisering.) Vi skulle också kunna behålla den nuvarande organisationen så gott som oförändrad och låta National Port Authority (nationella hamnstyrelsen, NPA) ta över de femtio procent av platserna som blir lediga i och med att de privata arbetsgivarna försvinner.
>
> Vi har förkastat båda dessa lösningar därför att:
>
> 1. Sammansättningen av NDLB speglade de krav som ställdes i en situation där privata arbetsgivare accepterades som partner inom industrin, men där man varken ville eller kunde utöva fullständig kontroll över hamnarbetarna och deras mer eller mindre fast organiserade arbetsförhållanden. Avskaffandet av de privata arbetsgivarna gör slut på denna situation och gör det möjligt för oss att betrakta frågan om hamnarbetarnas ställning ur en helt ny synvinkel.
>
> 2. Genom fasthållandet vid idén om gemensam kontroll upprätthåller man hela arbetsgivar-arbetstagar-begreppet i samma form som under de gamla halvmesyrernas tid, vilket ju är orsak till så mycket av det missnöje hamnarbetarna känner med NDLB idag.
>
> 3. Tanken att låta en monopolistisk arbetsgivare – staten – besätta femtio procent av platserna i NDLB är mycket farlig. Redan under de tidigare förhållandena, med inbördes splittrade privata

arbetsgivare, tenderade kontrollen i verkligheten, om än inte formellt, att glida fackföreningarna ur händerna.

4. Detta skulle naturligtvis i än högre grad bli fallet om man tänkte sig att ge fullständig och regelrätt arbetsgivarmakt åt NPA. T.o.m. Devlinrapporten insåg det praktiskt ogenomförbara i sin egen ‘ideal’-lösning: en privat storarbetsgivare med ‘normala’ disciplinära befogenheter, rätten att fritt anställa och avskeda etc. Devlin förstod att man skulle komma att behöva NDLB som mellanhand. (En intressant fråga är varför han inte ansåg någon mellanhand nödvändig om man nationaliserade industrin!) I sin rapport talar han om något som han kallar ‘NDLB-andan’ och som hamnarbetarna inte skulle vara beredda att uppge utan vidare. Vi är av den övertygelsen att ‘normala’ arbetsgivar-arbetstagar-relationer inte bör upprättas vid en nationalisering, men vi är också mycket angelägna att förhindra att hamnarbetarna binds av något slags paketavtal genom vilket de skulle uppge sina nuvarande kontrollmöjligheter och acceptera uppifrån kommande direktiv om höjd produktivitet mot löften om högre lön och större trygghet. Den enda acceptabla socialistiska vägen till en lösning på problemet med arbetets effektivitet går genom självstyrelse och inte genom en skärpt disciplin som påtvingas av en arbetsgivare eller av staten .,.. Vi tror därför att vi i hamnarna har ett betydelsefullt tillfälle att pröva en ny form av arbetarstyrelse, vilken inte bara är önskvärd utan också utgör den enda praktiska lösningen på det dilemma som alla tidigare försök till reformer ställts inför. Vi anser därför att alla NDLB:s tillgångar, kontorslokaler, tjänstemän och funktioner bör övertas av hamnarbetarråd som för detta ändamål upprättas både på nationell och lokal nivå. Härigenom skulle således den femtioprocentiga fackliga representationen i NDLB ersättas med hundraprocentig självstyrelse genom arbetarråd. Dessa råd skulle utöva alla de befogenheter som tidigare tillkom arbetsgivarna och dessutom alla NDLB:s funktioner ...

(Ur: Ken Coates, *Can the workers run industry?* Spheres Books, London, 1968.)